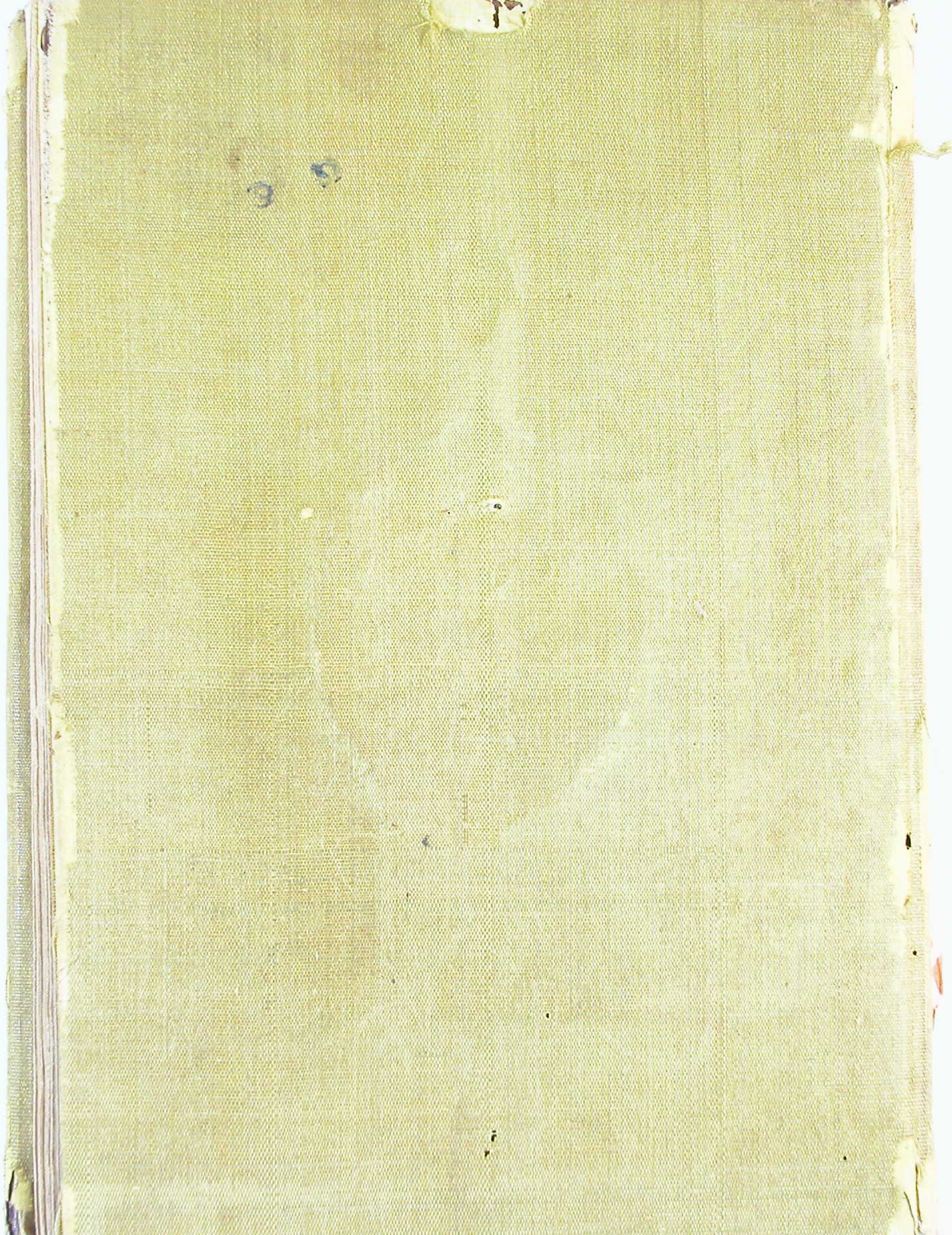

استسعد بتملكه الفقير [illegible]
المدعو [illegible] زاده [illegible]
في سنة [illegible]
بعد الالف
٥

[illegible]

RAĞIP P.
Ka. N.
711

١٢

٤

هو المعين

حضرت [illegible] مجهدد [illegible] حمد [illegible]

جمله [illegible] بعد [illegible]

توزيع ابن

حضرت شيخ ابو اسحاق	حضرت شيخ بهاء الدين	حضرت شيخ شهاب الدين سهروردی
٣	١٦	٦
حضرت شيخ عبد القادر كيلانی	حضرت شيخ ابو الحسن	شيخ نقشبند
٢	٢	١

٣٠

الا قل للشامت على قبرنا — عقول غير شماتة بنا

سيندم يوما لتفريطه — كما قد ندمنا لتفريطنا

ألم تعلم بأن الموت آت ٩ — وحكم الموت بين الناس جار

وثوب العمر في الدنيا معار — فلا تفرح بثوب مستعار

فقد يجمع المال غير آكله ٥ — ويأكل المال غير من جمعه

سلام على أهل القبور الدوارس — كأنهم لم يجلسوا المجالس — ولم يشربوا من بارد الماء شربة — ولم يطعموا من كل رطب ويابس

ولم يك منهم في الحيوة منافس — طويل المنى فيها كثير الوساوس — الا ليت شعري أين قبر ذليلهم — وقبر العزيز الشامخ المتنافس

تمثل بها عمر بن عبد العزيز

تسر بما يفنى وتشغل بالمنى — كما اغتر باللذات في النوم حالم — نهارك يا مغرور سهو وغفلة — وليلك نوم والردى لك لازم

وتعمل شيئا سوف تكره غبه — كذلك في الدنيا تعيش البهائم ٥ — ولم أر كالأيام للمرء واعظا — ولا كصروف الدهر للمرء هاديا

لعمرك ما يدري الفتى كيف يتقي — إذا هو لم يجعل له الله واقيا — وأحسن بأن المرء لا بد ميت — وأنك تجزى بما كنت ساعيا

٦

[illegible] الدهر

بو مصحف نظر [illegible] صاحبه

و [illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد بی حد مبدعی را که مرغزار معمورهٔ عرصهٔ دل طالبان و سالکان را از ذوارف عوارف
معارف عارفان و واصلان که ینابیع حکمت اند سیراب کردانید و ثنای بی عد مبدعی را که بلوامع
فتوحات فضل و عنایت که قوت القلوب و کیمیای سعادت اند احیاء اموات فواد فرمود
مفتاح ابواب خزانهٔ ارباب هدایت و مصباح مشکوة خلوتخانهٔ اصحاب بدایت و نهایت
در ید قدرت اوست ماوای سایران عالم ملک و ملکوت و منتهای طایران هوای جبروت
ولاهوت در زیر بارگاه قدس و بینندهٔ او او را با و بینند بلکه او بیند و جویندهٔ وی
وی را بوی جویند بلکه وی جوید الا له الخلق و الامر فتبارک الله احسن الخالقین لب تحیات
و مخ تسلیمات تحفهٔ روضهٔ مقدس و منور سید المرسلین و مشهد معنبر و معطر هادی السبل
آفتاب مطالع هدایت پناه و محرم خلوت سرای لی مع الله مرکز افلاک معرفت و منبع
عیون جود و مکارمت مدرس مدارس انا افصح العرب و العجم و معلم دبیرستان و علمک ما لم
تکن تعلم صلعم و علی آله و اصحابه و التابعین اجمعین **بیت در نعت** ای قبای قامت
لولاک بر قد تو راست چهر تو سر و از جوی بارقم فاندر نخواست پوشیده نماند
که طایفهٔ صوفیه صفوت اولیا و مقتدای اهل هدی اند بعد از انبیاء و مرسلین صلوات
الرحمن علیهم اجمعین و حضرت عزت شانه و بهر برهانه ایشان را بر کافهٔ خواص و عامهٔ
عوام تفضیل کرده و بشارت الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم و لا هم یحزنون مشرف
ساخته و انوار رسالت و آثار نبوت را بسبب ایشان تا قیام قیامت قایم و مستمر

کردانید

کردانید کبراء دین و علماء اهل یقین در بیان سیر و احوال و مقامات ایشان
تألیفات و تصنیفات بسیار کرده اند اما شاید که نفحات الانس من حضرات القدس
مفیدتر و جامعتر اتفاق نیفتاده باشد چه اکثر اولیا که در تالیفات ایشان
مسطور است اینجا مذکور است و بسیاری از ایشان که بعد از زمان مالفین مذکورین
انوار ولایت و هدایت در صفحهٔ روزگار لامع و ظاهر گشته
تا زمان حضرت اعرف العارفین و افضل الکاملین المکملین قطب فلک
الدرایة و شمس مطلع الولایة کاشف اسرار الحقایق و مظهر انوار
الدقایق **شعر** فبالغ و اکثر ان تحبط بوصفه فاین الثریا من ید المتناول
مولانا نور الدین و الملة عبد الرحمن بن احمد الجامی طاب الله ثراه و جعل
الجنة مثواه باین کتاب مختص و مقصور است بعبارت سلیس سطور لیکن
ترتیب رتبی و تاریخ مرعی نشد تا سلسلهای مشایخ قدس الله تعالی
ارواحهم از هم جدا و متفرق نگردد بنا بر این این فقیر ادنی درویش محمد شریف
بن عبد الغنی اصلح الله شانه نفرموده مخادیم عظام و مفاخر کرام جزاهم الله
خیر الجزاء در سنهٔ اربع عشر و ثمانمائه فی اواخر محرم الحرام فهرستی نوشت
ورق نهاد تا مقامات ایشان بسهولت پیدا شود و بی تردد و تصفح بسیار حاصل آید
امید است که همین سبب نجات او شود در دنیا و دین و مأمول از مطالعه
کنندگان آنست که کاهی برق ولایت این قوم خرمن هستی ایشان را
بسوزد این فقیر را بدعا یاد کنند و الله الهادی الی سواء السبیل
نعم المولی و نعم الوکیل

الخطبة	تمهيد في القول في الولاية والولي	القول في المعرفة والعارف في المعروف والجاهل	القول في معرفة الصوفي والتصوف في الملامتي والفقير والفرق بينهم
القول في التوحيد ومراتبه وأربابها	القول في أصناف أرباب الولاية قدس الله تع أسرارهم	القول في الفرق بين المعجزة والكرامة والاستدراج	القول في إثبات الكرامات للأولياء
	القول في أنواع الكرامات وخوارق العادات	القول في أنه متى سميت الصوفية صوفية	
ابو هاشم الصوفي قدس الله سره ١	ذو النون مصري قدس الله سره ٢	اسرافيل قدس الله تع سره ٣	ابوالاسود دمكي قدس الله سره ٤
ابوالاسود راعي قدس الله سره ٥	ابويعقوب هاشمي قدس الله سره ٦	وليد بن عبد الله السقا قدس الله سره ٧	فضيل بن عياض قدس الله سره ٨
يوسف اسباط قدس الله سره ٩	معروف كرخي قدس سره ١٠	ابوسليمان داراني قدس الله سره ١١	داود بن احمد داراني قدس الله سره ١٢
ابوسليمان داود بن الطائي قدس الله سره ١٣	ابراهيم بن ادهم قدس الله سره ١٤	ابراهيم بن سعد علوي الحسني قدس الله سره ١٥	ابوالحارث اولاسي قدس الله سره ١٦

ابراهيم

ابراهيم ستنبه هروي قدس الله سره ١٧	ابراهيم رباطي قدس الله سره ١٨	ابراهيم اطروش قدس الله سره ١٩	ابراهيم الصياد البغدا دي قدس الله سره ٢٠
ابراهيم آجري صغير قدس الله سره ٢١	ابراهيم آجري كبير قدس الله سره ٢٢	محمد بن خالد الآجري قدس الله سره ٢٣	ابراهيم بن شماس السمرقندي قدس الله سره ٢٤
فتح بن علي الموصلي قدس الله سره ٢٥	فتح بن شخرف المروزي قدس الله سره ٢٦	بشر بن الحارث بن عبد الرحمن الحافي قدس سره ٢٧	بشر الطرافي قدس الله سره ٢٨
قاسم حربي قدس الله سره ٢٩	شقيق ابراهيم البلخي قدس الله سره ٣٠	داود البلخي قدس الله سره ٣١	حارث بن الاسد المحاسبي قدس سره ٣٢
ابوتراب نخشبي قدس الله سره ٣٣	ابوتراب الرملي قدس الله سره ٣٤	ابوحاتم عطار قدس الله سره ٣٥	سري بن المغلس السقطي قدس الله سره ٣٦
علي بن عبد الحميد الغضا يري قدس الله سره ٣٧	ابوجعفر السماك قدس الله سره ٣٨	احمد بن خضرويه البلخي قدس الله سره ٣٩	يحيى بن معاذ الرازي قدس الله سره ٤٠
خلف بن علي قدس الله سره ٤١	ابويزيد بسطامي قدس الله سره ٤٢	ابوعلي سندي قدس الله سره ٤٣	ابوحفص حداد قدس الله سره ٤٤
ابومحمد حداد قدس الله سره ٤٥	ظالم بن محمد قدس الله سره ٤٦	ابومزاحم شيرازي قدس الله سره ٤٧	عبد الله مهدي باوردي قدس الله سره ٤٨
حمدون قصار قدس الله سره ٤٩	ابوالحسن الباروسي قدس الله سره ٥٠	منصور بن عمار قدس الله سره ٥١	احمد بن عاصم الانطاكي قدس الله سره ٥٢

علی عکی قدس الله سره ٥٣	محمد بن منصور الطوسی قدس الله سره ٥٤	خاتم بن عنوان الاصم قدس الله سره ٥٥	احمد بن ابو الحواری قدس الله سره ٥٦
عبد الله بن خبیق بن سابق الانطاکی قدس الله سره ٥٧	سهل بن عبد الله التستری قدس الله سره ٥٨	عباس بن حمزة النیشابوری قدس الله سره ٥٩	عباس بن یوسف الشکلی قدس سره ٦٠
عباس بن احمد الشاعر الازدی قدس الله سره ٦١	ابو حمزة خراسانی قدس الله سره ٦٢	ابو حمزة بغدادی قدس الله سره ٦٣	حمزة بن عبد الله العلوی الحسینی قدس الله سره ٦٤
ابو سعید الخراز قدس الله سره ٦٥	احنف الهمدانی قدس الله سره ٦٦	ابو شعیب المقفع قدس الله سره ٦٧	ابو عقال بن علوان المغربی قدس سره ٦٨
حماد قرشی قدس الله سره ٦٩	ابو الحسین نوری قدس الله سره ٧٠	سید الطائفة جنید البغدادی قدس الله سره ٧١	ابو جعفر بن کرنبی قدس الله سره ٧٢
کهمس بن الحسین الهمدانی قدس سره ٧٣	عمرو بن عثمان المکی الصوفی قدس الله سره ٧٤	شاه شجاع کرمانی قدس الله سره ٧٥	ابو عثمان حیری قدس الله سره ٧٦
ذکریا بن دلویه قدس الله سره ٧٧	زکریا بن یحیی الهروی قدس الله سره ٧٨	زیاد الکبیر الهمدانی قدس الله سره ٧٩	ابو عثمان مغربی قدس الله سره ٨٠
ابو طالب الاخمی قدس الله سره ٨١	طلحة بن محمد بن الصباح النیلی قدس الله سره ٨٢	ابو العباس بن مسروق قدس الله سره ٨٣	شیخ ابو العباس موره بغدادی قدس سره ٨٤
ابو عبد الله المغربی قدس الله سره ٨٥	ابو عبد الله الناجی قدس الله سره ٨٦	ابو عبد الله انطاکی قدس الله سره ٨٧	ممشاد الدینوری قدس الله سره ٨٨

الحسن

الحسن بن علی المسوحی قدس الله سره ٨٩	احمد بن ابراهیم المسوحی قدس الله سره ٩٠	رویم بن احمد بن یزید بن رویم قدس سره ٩١	یوسف بن الحسین الرازی قدس الله سره ٩٢
عبد الله بن خاضر قدس الله سره ٩٣	ثابت الخباز قدس الله سره ٩٤	ابو ثابت راضی قدس الله سره ٩٥	سمنون بن حمزة المحب الکذاب قدس سره ٩٦
زهرونه المغربی قدس الله سره ٩٧	عروة بن الوثابة قدس الله سره ٩٨	میمونه المغربی قدس الله سره ٩٩	سعدونه جنونه قدس الله سره ١٠٠
عطاء بن سلیمان قدس الله سره ١٠١	علی بن سهل بن الازهر الاصفهانی قدس سره ١٠٢	محمد بن یوسف بن معدان البنا قدس سره ١٠٣	محمد بن فاذه قدس الله سره ١٠٤
سهل بن علی المروزی قدس الله سره ١٠٥	علی بن حمزة الاصفهانی الحلاج قدس الله سره ١٠٦	علی بن شعیب السقا قدس الله سره ١٠٧	علی بن موفق البغدادی قدس الله سره ١٠٨
ابو احمد القلانسی قدس الله سره ١٠٩	ابو الغریب الاصفهانی قدس الله سره ١١٠	ابو عبد الله القلانسی قدس الله تعالی سره ١١١	ابو عبد الله الجلا قدس الله سره ١١٢
ابو عبد الله خاقانی الصوفی قدس الله سره ١١٣	ابو عبد الله البسری قدس الله سره ١١٤	ابو عبد الله السجزی قدس الله سره ١١٥	ابو عبد الله الحصری قدس الله سره ١١٦
جعفر بن المبرقع قدس الله سره ١١٧	علی بن بندار الجلی الصوفی الصیرفی قدس الله سره ١١٨	محمد بن فضل البلخی قدس الله سره ١١٩	محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله سره ١٢٠
علی بن بکار قدس الله تعالی سره ١٢١	ابو عبد الله عبادانی قدس الله سره ١٢٢	ابو عبد الله الحضرمی قدس الله سره ١٢٣	ابو عبد الله الساملی قدس الله سره ١٢٤

ابو طالب محمد بن علي بن عطية الحارثي المكي قدس الله سره ١٢٥	ابو عبد الله جاده باره صوفي همداني قدس الله تعالى سره ١٢٦	ابو بكر الوراق الترمذي قدس الله سره ١٢٧	ابو القاسم رازي قدس الله سره ١٢٨
ابو القاسم الحكيم السمرقندي قدس الله سره ١٢٩	بابكر سغدي قدس الله سره ١٣٠	صالح بن مكتوم قدس الله سره ١٣١	ابو ذر الترمذي قدس الله سره ١٣٢
هاشمي سغدي قدس الله سره ١٣٣	محمد بن الحسن الجوهري قدس الله سره ١٣٤	ابو بكر كسائي الدينوري قدس الله سره ١٣٥	ابو علي جوزجاني قدس الله سره ١٣٦
محمد واحمد ابناء ابي الورد قدس الله سره ١٣٧	طاهر مقدسي قدس الله سره ١٣٨	ابو يعقوب السوسي قدس الله سره ١٣٩	ابو يعقوب نهرجوري قدس الله سره ١٤٠
ابو يعقوب الزيات قدس الله سره ١٤١	احمد بن وهب قدس الله سره ١٤٢	ابو يعقوب مزابلي قدس الله سره ١٤٣	ابو يعقوب اقطع قدس الله سره ١٤٤
ابو يعقوب بن زيزي قدس الله سره ١٤٥	ابو يعقوب مذكوري قدس الله سره ١٤٦	ابو يعقوب ميداني قدس الله سره ١٤٧	ابو يعقوب خراط عسقلاني قدس سره ١٤٨
ابو يعقوب كورني قدس الله سره ١٤٩	خير نساج قدس الله تعالى سره ١٥٠	محفوظ بن محمود قدس الله سره ١٥١	محفوظ بن محمد قدس الله سره ١٥٢
ابراهيم الخواص قدس الله سره ١٥٣	ابراهيم عيسى قدس الله سره ١٥٤	ابراهيم بن ثابت قدس الله سره ١٥٥	ابو محمد جريري قدس الله سره ١٥٦
غانم بن سعد قدس الله سره ١٥٧	غيلان السمرقندي قدس الله سره ١٥٨	غيلان الموسوسي قدس الله سره ١٥٩	ابو العباس بن عطا قدس الله سره ١٦٠

ابو

ابو صالح المزين قدس الله سره ١٦١	ابو العباس ارزني قدس الله سره ١٦٢	ابو العباس دينوري قدس الله سره ١٦٣	ابو العباس احمد بن يحيى الشيرازي قدس سره ١٦٤
ابو العباس باوردي قدس الله سره ١٦٥	ابو العباس البردعي قدس الله سره ١٦٦	ابو العباس السياري قدس الله سره ١٦٧	عبد الواحد بن علي السياري قدس سره ١٦٨
ابو العباس السهرور دي قدس الله سره ١٦٩	ابو العباس نهاوندي قدس الله سره ١٧٠	اخي فرج زنجاني قدس الله سره ١٧١	ابو العباس نسائي قدس الله سره ١٧٢
ابو العباس سريج قدس الله سره ١٧٣	ابو العباس بن حمزة بن محمد قدس الله سره ١٧٤	حسين بن منصور الحلاج البيضاوي قدس سره ١٧٥	عبد الملك اسكاف قدس الله سره ١٧٦
ابراهيم بن فاتك وقيل احمد بن فاتك قدس سره ١٧٧	فارس عيسى البغدادي قدس الله سره ١٧٨	احمد بن حسين بن منصور الحلاج قدس سره ١٧٩	ابو منصور كاوكلاه قدس الله سره ١٨٠
ابو عمر دمشقي قدس الله تعالى سره ١٨١	محمد بن حامد الترمذي قدس الله سره ١٨٢	عبد الله بن محمد الخراز قدس الله سره ١٨٣	بناه بن محمد الحمار قدس الله سره ١٨٤
اسحاق بن ابراهيم الحمار قدس الله سرهما ١٨٥	بناه بن عبد الله قدس الله سره ١٨٦	شيبان بن علي قدس الله سره ١٨٧	ابو الحسن بن محمد المز قدس الله سره ١٨٨
ابو الحسين الصايغ الدينوري قدس سره ١٨٩	ابو الحسن الصبحي قدس الله سره ١٩٠	ابو الحسن سوطي قدس الله سره ١٩١	ابو الحسن بن شعره قدس الله سره ١٩٢
ابو حامد الزنجي الاسود المعروف بالزنجي قدس ١٩٣	ابراهيم بن داود القصار الرقي قدس سره ١٩٤	ابو جعفر حفار قدس الله سره ١٩٥	ابو جعفر سوياني قدس الله سره ١٩٦

ابو طالب محمد بن علي بن عطية الحارثي المكي قدس الله سره ١٢٥	ابو عبد الله حماده بابا صوفي همداني قدس الله تعالى سره ١٢٦	ابو بكر الوراق الترمذي قدس الله سره ١٢٧	ابو القاسم رازي قدس الله سره ١٢٨
ابو القاسم الحكيم السمرقندي قدس الله سره ١٢٩	باكري سغدي قدس الله سره ١٣٠	صالح بن مكتوم قدس الله سره ١٣١	ابو ذر الترمذي قدس الله سره ١٣٢
هاشمي سغدي قدس الله سره ١٣٣	محمد بن الحسن الجوهري قدس الله سره ١٣٤	ابو بكر كساي الدينوري قدس الله سره ١٣٥	ابو علي جوزجاني قدس الله سره ١٣٦
محمد واحمد ابنا ابي الورد قدس الله سره ١٣٧	طاهر مقدسي قدس الله سره ١٣٨	ابو يعقوب السوسي قدس الله سره ١٣٩	ابو يعقوب نهرجوري قدس الله سره ١٤٠
ابو يعقوب الزيات قدس الله سره ١٤١	احمد بن وهب قدس الله سره ١٤٢	ابو يعقوب مزابلي قدس الله سره ١٤٣	ابو يعقوب اقطع قدس الله سره ١٤٤
ابو يعقوب بن زيري قدس الله سره ١٤٥	ابو يعقوب مذكوري قدس الله سره ١٤٦	ابو يعقوب ميداني قدس الله سره ١٤٧	ابو يعقوب خراط عسقلاني قدس سره ١٤٨
ابو يعقوب كورتي قدس الله سره ١٤٩	خير نساج قدس الله تعالى سره ١٥٠	محفوظ بن محمود قدس الله سره ١٥١	محفوظ بن محمد قدس الله سره ١٥٢
ابراهيم الخواص قدس الله سره ١٥٣	ابراهيم عيسى قدس الله سره ١٥٤	ابراهيم بن ثابت قدس الله سره ١٥٥	ابو محمد جريري قدس الله سره ١٥٦
غانم بن سعد قدس الله سره ١٥٧	غيلان السمرقندي قدس الله سره ١٥٨	غيلان الموسوس قدس الله سره ١٥٩	ابو العباس بن عطا قدس الله سره ١٦٠

ابو صالح المزين قدس الله سره ١٦١	ابو العباس رزيني قدس الله سره ١٦٢	ابو العباس دينوري قدس الله سره ١٦٣	ابو العباس احمد بن يحيى الشيرازي قدس سره ١٦٤
ابو العباس باوردي قدس الله سره ١٦٥	ابو العباس البرذعي قدس الله سره ١٦٦	ابو العباس السياري قدس الله سره ١٦٧	عبد الواحد بن علي السياري قدس سره ١٦٨
ابو العباس السهرور دي قدس الله سره ١٦٩	ابو العباس نهاوندي قدس الله سره ١٧٠	اخي فرج زنجاني قدس الله سره ١٧١	ابو العباس نسائي قدس الله سره ١٧٢
ابو العباس سريج قدس الله سره ١٧٣	ابو العباس بن حمزة بن محمد قدس الله سره ١٧٤	حسين بن منصور الحلاج البيضاوي قدس سره ١٧٥	عبد الملك اسكاف قدس الله سره ١٧٦
ابراهيم بن فاتك وقبل احمد بن فاتك قدس سره ١٧٧	فارس عيسى البغدادي قدس الله سره ١٧٨	احمد بن حسين بن منصور الحلاج قدس سره ١٧٩	ابو منصور كاركلاه قدس الله سره ١٨٠
ابو عمر دمشقي قدس الله تعالى سره ١٨١	محمد بن حامد الترمذي قدس الله سره ١٨٢	عبد الله بن محمد الخراز قدس الله سره ١٨٣	بنان بن محمد الحمال قدس الله سره ١٨٤
اسحاق بن ابراهيم النجار قدس الله سرهما ١٨٥	بنان بن عبد الله قدس الله سره ١٨٦	شيبان بن عال قدس الله سره ١٨٧	ابو الحسن بن محمد المزين قدس الله سره ١٨٨
ابو الحسين الصائغ الدينوري قدس سره ١٨٩	ابو الحسن الصبحي قدس الله سره ١٩٠	ابو الحسن سوطي قدس الله سره ١٩١	ابو الحسن بن شعره قدس الله سره ١٩٢
ابو حامد الزنجي الاسود المعروف بالزنجي قدس ١٩٣	ابراهيم بن داود القصار الرقي قدس سره ١٩٤	ابو جعفر حفار قدس الله سره ١٩٥	ابو جعفر سنوياني قدس الله سره ١٩٦

ابو جعفر صیدلانی قدس الله سره ١٩٧	ابو جعفر بن احمد بن حمدان بن علی بن سنان قدس سره ١٩٨	ابو جعفر الفرغانی قدس الله سره ١٩٩	ابو جعفر سامانی قدس الله سره ٢٠٠
ابو جعفر حداد قدس الله سره ٢٠١	ابو جعفر معاذ قدس الله سره ٢٠٢	ابو عبد الله الرقی قدس الله سره ٢٠٣	ابو جعفر المجذوم قدس الله سره ٢٠٤
ابو جعفر دامغانی قدس الله سره ٢٠٥	ابو الحسن الوراق قدس الله سره ٢٠٦	ابو الحسن الدراج قدس الله سره ٢٠٧	ابو الحسن سلامی قدس الله سره ٢٠٩
بکیر الدراج قدس الله تع سره ٢٠٨	ابو الحسن مالکی قدس الله سره ٢١٠	ابو الحسن هاشمی قدس الله سره ٢١١	ابو بکر الواسطی قدس الله سره ٢١٢
ابو بکر رقاق کبیر قدس الله سره ٢١٣	ابو بکر رقاق صغیر قدس الله سره ٢١٤	ابو بکر الکتانی قدس الله سر ٢١٥	ابو بکر عطاء عجمی قدس الله سره ٢١٦
ابو بکر شقاق قدس الله سره ٢١٧	ابو بکر الشبلی قدس الله سره ٢١٨	ابو بکر یزدانیار قدس الله سره ٢١٩	ابو بکر صیدلانی قدس الله سره ٢٢٠
ابو بکر الخباز البغدادی قدس الله سره ٢٢١	ابو بکر بن عیسی المطوعی قدس الله سره ٢٢٢	ابو بکر بن طاهر الابهری قدس الله سره ٢٢٣	ابو بکر بن ابی سعدان قدس الله سره ٢٢٤
ابو بکر عطوفی قدس الله سره ٢٢٥	ابو بکر سکاک قدس الله سره ٢٢٦	ابو بکر سقا قدس الله سره ٢٢٧	ابو بکر المصیری قدس الله سره ٢٢٨
ابو بکر الدقی قدس الله سره ٢٢٩	ابو بکر السوسی قدس الله سره ٢٣٠	ابو بکر فرا قدس الله تع سره ٢٣١	ابو بکر الشبهی قدس الله سره ٢٣٢

ابو بکر

ابو بکر الطرسوسی الجرخی قدس الله سره ٢٣٣	ابو بکر السوسی قدس الله سره ٢٣٤	ابو بکر شکیر قدس الله سره ٢٣٥	ابو بکر جوزقی قدس الله سره ٢٣٦
ابو بکر الرازی قدس الله سره ٢٣٧	ابو بکر معید قدس الله سره ٢٣٨	ابو بکر قصری قدس الله سره ٢٣٩	ابو بکر هوزانی قدس الله سره ٢٤٠
ابو بکر اشنانی قدس الله سره ٢٤١	ابو بکر معارفی قدس الله تع سره ٢٤٢	ابو بکر قطیعی قدس الله تع سره ٢٤٣	ابو بکر همدانی قدس الله سره ٢٤٤
ابو بکر کفشیری قدس الله سره ٢٤٥	ابو بکر داود قدس الله سره ٢٤٦	ابو علی الرودباری قدس الله سره ٢٤٧	ابو علی الثقفی قدس الله تع سره ٢٤٨
ابو علی الکاتب المصری قدس الله سره ٢٤٩	ابو علی مشتولی قدس الله سره ٢٥٠	ابو علی درازی قدس الله سره ٢٥١	ابو علی جیداه قدس الله سره ٢٥٢
ابو علی سیرجانی قدس الله سره ٢٥٣	عبد الله بن محمد المعروف بالمرتعش قدس سره ٢٥٤	عبد الله بن محمد بن منازل قدس سره ٢٥٥	عبد الله حداد درازی قدس الله سره ٢٥٦
عبد الله بن عصام قدس الله سره ٢٥٧	عبد الله بناذانی قدس الله سره ٢٥٨	ابو الخیر التیناتی الاقطع قدس الله سره ٢٥٩	ابو الخیر حبشی قدس الله سره ٢٦٠
ابو الخیر عسقلانی قدس الله سره ٢٦١	ابو الحمصی قدس الله تع سره ٢٦٢	ابراهیم شیبان الکرما نشاهی القرمیسینی قدس سره ٢٦٣	ابو زید مرغزی خرا سانی قدس الله سره ٢٦٤
ابراهیم بن احمد بن المولد الصوفی الرقی قدس سره ٢٦٥	ابراهیم الجبلی قدس الله سره ٢٦٦	ابراهیم دستانی قدس الله سره ٢٦٧	ابراهیم مرغینانی قدس الله سره ٢٦٨

ابراهیم نازویه قدس الله سره ٢٦٩	مظفر کرمانشاهی قدس الله سره ٢٧٠	ابو الحسین بن بناه قدس الله سره ٢٧١	ابو الحسین بن هند الفارسی قدس سره ٢٧٢
ابو الادیان قدس الله تع سره ٢٧٣	ابو جعفر محمد بن علی النسوی المعروف محمد علیاه قدس سره ٢٧٤	ابو سعید الاعرابی قدس الله سره ٢٧٥	ابو عمرو الزجاجی قدس الله سره ٢٧٦
ابراهیم بن یوسف بن محمد الزجاجی قدس سره ٢٧٧	جعفر بن محمد نصیر الخلدی الخواص قدس سره ٢٧٨	ابو الحسن الصوفی القوشنجی قدس سره ٢٧٩	بندار بن الحسین بن محمد بن المهلب الشیرازی قدس سره ٢٨٠
ابو عمرو بن نجید قدس الله سره ٢٨١	عبد الله بن محمد بن عبد الرحمن الرازی الشعرانی قدس سره ٢٨٢	ابو الحسین الشروانی قدس الله سره ٢٨٣	ابو الحسین القرافی قدس الله سره ٢٨٤
ابو سلیمان نیالی قدس الله سره ٢٨٥	ابو سلیمان خواص مغربی قدس الله سره ٢٨٦	ابو القاسم النصیر اباری قدس الله سره ٢٨٧	ابو بکر رازی بجالی قدس الله سره ٢٨٨
ابو بکر قالین باه قدس الله سره ٢٨٩	ابو الحسین جعفری قدس الله سره ٢٩٠	ابو الحسین بن سمعون قدس الله سره ٢٩١	ابو نصر خباز و ابو الحسن سوماه ازنی قدس سره ٢٩٢
شیخ احمد حرانی قدس الله سره ٢٩٣	جهایم رقی قدس الله تع سره ٢٩٤	ابو الحسن الاردنی قدس الله سره ٢٩٥	ابو عبد الله بن خفیف الشیرازی قدس سره ٢٩٦
ابو الخیر مالکی قدس الله سره ٢٩٧	ابو بکر الشعرانی قدس الله سره ٢٩٨	ابو محمد العابدی قدس الله سره ٢٩٩	جعفر الخذاء قدس الله سره ٣٠٠
هشام بن عبد الله قدس الله سره ٣٠١	ابو محرز قدس الله تع سره ٣٠٢	عبد الرحیم اصطخری قدس الله سره ٣٠٣	مؤمل الجصاص قدس الله سره ٣٠٤

علی بن

علی بن شلویه قدس الله سره ٣٠٥	ابو بکر الاسکاف قدس الله سره ٣٠٦	ابو الضحاک قدس الله سره ٣٠٧	ابو محمد الخفاف قدس الله سره ٣٠٨
حسن بن حمویه و صاحبه ابو جعفر الحذاء الاصطخری قدس سرهما ٣٠٩	عبد الله القصار قدس الله سره ٣١٠	ابراهیم المتوکل قدس الله سره ٣١١	ابو طالب خرجی قدس الله سره ٣١٢
ابو علی وارجی قدس الله سره ٣١٣	ابو الفضل جعفر الجعدی قدس سره ٣١٤	ابو القاسم القصری قدس الله سره ٣١٥	عبد العزیز بحرانی قدس الله سره ٣١٦
ابو الحسین حلیمی قدس الله سره ٣١٧	شیخ ابو علی حسین بن محمد اکار قدس سره ٣١٨	شیخ ابو اسحق ابراهیم بن شهریار کازرونی قدس الله سره ٣١٩	شیخ روزبهان بقلی شیرازی قدس سره ٣٢٠
شیخ ابو الحسن کردویه قدس الله سره ٣٢١	شیخ عبد الله بلیانی قدس الله سره ٣٢٢	شیخ جمال الدین باکلیجار قدس سره ٣٢٣	موسی بن عمران جیرفتی قدس سره ٣٢٤
خواجه علی بن حسین کرمانی قدس سره ٣٢٥	میرهٔ نیسابوری قدس الله سره ٣٢٦	ابو عبد الله الترو غندی قدس سره ٣٢٧	ابو عبد الله رود باری قدس سره ٣٢٨
ابو عبد الله بن مانک قدس الله سره ٣٢٩	ابو عبد الله دونی قدس الله سره ٣٣٠	ابو عبد الله مولی قدس الله سره ٣٣١	ابو عبد الله المغربی قدس الله سره ٣٣٢
ابو القاسم المغربی قدس الله سره ٣٣٣	ابو محمد الراسبی قدس الله سره ٣٣٤	ابو عبد الله الدینوری قدس الله سره ٣٣٥	ابو الحسین الشروانی صغیر قدس سره ٣٣٦
ابو الحسین جهضم الهمدانی قدس سره ٣٣٧	ابو الحسین طرزی قدس الله سره ٣٣٨	ابو الحسین سرکی قدس الله سره ٣٣٩	شیخ محمد ساخری قدس الله سره ٣٤٠

شیخ احمد جوالگر قدس الله سره ٣٤١	ابو الحسین حداد هروی قدس سره ٣٤٢	ابو المظفر ترمذی قدس الله سره ٣٤٣	امیر جه سفال فروش قدس الله سره ٣٤٤
شریف حمزه عقیلی قدس الله سره ٣٤٥	عارف عیار قدس الله سره ٣٤٦	ابو الحسین سالبه بن ابراهیم قدس سره ٣٤٧	شیخ عمران ثلبنی قدس الله سره ٣٤٨
ابو الحسین والرودی قدس الله سره ٣٤٩	ابو حامد دوشاه قدس الله سره ٣٥٠	باب مرغابی قدس الله سره ٣٥١	ابو منصور معمر احمد الاصفهانی قدس سره ٣٥٢
ابو نصر سراج قدس الله سره ٣٥٣	شیخ ابو الفضل بن الحسن السرخسی قدس سره ٣٥٤	جالوی نیشابوری قدس الله سره ٣٥٥	شیخ ابو العباس القصات الآملی قدس سره ٣٥٦
شیخ احمد نصیر قدس الله سره ٣٥٧	شیخ ابو علی سیاه قدس الله سره ٣٥٨	شیخ ابو علی دقاق قدس الله سره ٣٥٩	ابو علی الشبوی المروزی قدس سره ٣٦٠
شیخ ابو القاسم البشر یاسین قدس سره ٣٦١	شیخ لقمان سرخسی قدس الله سره ٣٦٢	شیخ محمد قصات املی قدس الله سره ٣٦٣	شیخ ابو الحسن الخرقانی قدس الله سره ٣٦٤
شیخ ابو عبد الله الدا ستانی قدس سره ٣٦٥	شیخ ابو سعید بن ابو الخیر قدس الله سره ٣٦٦	شیخ ابو القاسم گرگانی قدس الله سره ٣٦٧	خواجه مظفر بن احمد بن حمدان قدس الله سره ٣٦٨
معشوق طوسی قدس الله سره ٣٦٩	امیر علی عبو قدس الله تعالی سره ٣٧٠	شیخ ابو عبد الرحمن السلمی النیشابوری قدس سره ٣٧١	شیخ محمد موسی السلمی قدس الله سره ٣٧٢
ابو سهل الصعلوکی قدس الله سره ٣٧٣	شیخ ابو القاسم قشیری قدس الله سره ٣٧٤	شیخ ابو العباس شقانی قدس سره ٣٧٥	ابو الفضل محمد بن الحسن الختلی قدس سره ٣٧٦

علی

علی بن عثمان ابی علی الجلابی الغزنوی قدس سره ٣٧٧	خواجه احمد حمادی سرخسی قدس سره ٣٧٨	اریب کمندی قدس الله سره ٣٧٩	ابو الحسن مشیهی قدس الله سره ٣٨٠
شیخ احمد نجار استر آبادی قدس سره ٣٨١	شیخ ابو زرعه رازی قدس الله سره ٣٨٢	شیخ ابو زرعه اردبیلی قدس الله سره ٣٨٣	ابو عبد الله المشیر بیا بوی قدس الله سره ٣٨٤
شیخ ابو عبد الله باکو قدس الله سره ٣٨٥	شیخ مؤمن شیرازی قدس الله سره ٣٨٦	شیخ ابو اسحق شامی قدس الله سره ٣٨٧	خواجه احمد ابدال چشتی قدس الله سره ٣٨٨
خواجه محمد بن ابی احمد الچشتی قدس سره ٣٨٩	خواجه یوسف بن محمد سمعان قدس سره ٣٩٠	خواجه مودود چشتی قدس الله سره ٣٩١	خواجه احمد بن مودود بن یوسف الچشتی قدس سره ٣٩٢
ابو الولید احمد بن ابی الرجا قدس الله سره ٣٩٣	ابو اسمعیل عبد الله الانصاری الهروی قدس سره ٣٩٤	خواجه یحیی بن عمار الشیبانی قدس سره ٣٩٥	شیخ ابو عبد الله الطاقی قدس الله سره ٣٩٦
شیخ ابو الحسن بشری سجزی قدس الله سره ٣٩٧	کاکا ابو القصر بستی قدس الله سره ٣٩٨	کاکا احمد سنبل و برا دری محمد خواجه قدس سرهما ٣٩٩	ابو منصور محمد الانصاری قدس الله سره ٤٠٠
ابو منصور سوخته قدس الله سره ٤٠١	شیخ احمد چشتی و برا دری خواجه اسمعیل چشتی قدس سرهما ٤٠٢	شیخ احمد حاجی قدس الله سره ٤٠٣	شیخ بو سلماء باوردی قدس الله سره ٤٠٤
ابو علی کیال قدس الله سره ٤٠٥	ابو علی زرگیر قدس الله سره ٤٠٦	ابو علی بوته گر قدس الله سره ٤٠٧	شیخ ابو نصیر قبانی قدس الله سره ٤٠٨
شیخ ابو اسمعیل نصرآبادی قدس سره ٤٠٩	شیخ ابو منصور کازر قدس الله سره ٤١٠	اسمعیل دباس حیرتی قدس الله سره ٤١١	ابو سعید معلم قدس الله سره ٤١٢

شیخ محمد ابو حفص کروکی قدس سره ٤١٣	شیخ عمو قدس الله تعالی سره ٤١٤	شیخ احمد کوفانی قدس الله سره ٤١٥	ابو الحسن نجار قدس الله سره ٤١٦
شیخ ابو اللیث فوشنجی قدس سره ٤١٧	محمد بن عبد الله کازرونی قدس سره ٤١٨	فرینجی قدس الله تعالی سره ٤١٩	خواجه خارجه قدس الله سره ٤٢٠
ابو عبد الله احمد بن عبد الرحمن بن نصر المالینی قدس سره ٤٢١	ابو نصر بن ابی جعفر ابو اسحق الکازرونی قدس سره ٤٢٢	سلطان محمد الدین طالبه قدس سره ٤٢٣	ابو عبد الله محمد بن محمد بن احمد الهروی قدس سره ٤٢٤
شیخ ابو ذر بوزجانی قدس الله سره ٤٢٥	شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله سره ٤٢٦	شیخ ابو طاهر کرد قدس الله سره ٤٢٧	شیخ ابو علی فارمدی قدس الله سره ٤٢٨
شیخ ابو بکر بن عبد الله الطوسی النساجی قدس الله سره ٤٢٩	حجة الاسلام محمد بن محمد الغزالی الطوسی قدس الله سره ٤٣٠	شیخ احمد غزالی قدس الله سره ٤٣١	خواجه یوسف همدانی قدس الله سره ٤٣٢
خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس الله سره ٤٣٣	خواجه دیوکردی قدس الله سره ٤٣٤	خواجه محمود انجیر فغنوی قدس الله سره ٤٣٥	خواجه علی رامتینی قدس الله سره ٤٣٦
خواجه محمد بابای سماسی قدس الله سره ٤٣٧	سید امیر کلال قدس الله سره ٤٣٨	قثم شیخ قدس الله تعالی سره العزیز ٤٣٩	خلیل آتا قدس الله تعالی سره ٤٤٠
خواجه بهاء الدین نقشبندی قدس سره ٤٤١	خواجه علاء الدین عطار قدس الله سره ٤٤٢	خواجه محمد پارسا قدس الله سره ٤٤٣	خواجه ابو نصر پارسا قدس الله سره ٤٤٤
خواجه حسن عطار قدس الله سره ٤٤٥	مولانا یعقوب چرخی قدس الله سره ٤٤٦	خواجه علاء الدین غجدوانی قدس الله سره ٤٤٧	مولانا نظام الدین خاموش قدس سره ٤٤٨

خواجه

خواجه عبد الله امامی اصفهانی قدس الله تعالی سره ٤٤٩	مولانا سعد الدین کاشغری قدس الله تعالی سره ٤٥٠	خواجه عبد الله قدس الله سره ٤٥١	شیخ ابو الحسن نبی قدس الله سره ٤٥٢
شیخ حسن سکاک سمنانی قدس سره ٤٥٣	محمد بن حمویه الجوینی قدس الله سره ٤٥٤	عین القضاة همدانی قدس الله سره ٤٥٥	شیخ برکه همدانی قدس الله سره ٤٥٦
شیخ فتحه قدس الله تعالی سره ٤٥٧	شیخ ضیاء الدین ابو النجیب عبد القاهر السهروردی قدس سره ٤٥٨	شیخ عمار یاسر قدس الله سره ٤٥٩	شیخ روزبهان کبیر مصری قدس الله سره ٤٦٠
شیخ اسمعیل قصری قدس الله تعالی سره ٤٦١	شیخ نجم الدین الکبری قدس الله تعالی سره ٤٦٢	شیخ مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی سره ٤٦٣	شیخ سعد الدین حموی قدس سره ٤٦٤
شیخ سیف الدین باخرزی قدس سره ٤٦٥	عین الزمان جمال الدین گیلی قدس سره ٤٦٦	بابا کمال جندی قدس الله تعالی سره ٤٦٧	شیخ نجم الدین رازی المعروف بدایه قدس سره ٤٦٨
شیخ رضی الدین علی لالا الغزنوی قدس سره ٤٦٩	شیخ جمال الدین احمد جوزقانی قدس الله سره ٤٧٠	شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی کبیر [illegible] قدس سره ٤٧١	ابو المکارم رکن الدین علاء الدوله احمد بن محمد البیابانکی قدس سره ٤٧٢
اخی علی مصری قدس الله سره ٤٧٣	شیخ نجم الدین محمد بن محمد الاذکانی قدس سره ٤٧٤	اخی محمد دهستانی قدس الله سره ٤٧٥	ابو البرکات تقی الدین علی الدوستی السمنانی قدس الله سره ٤٧٦
امیر سید علی بن شهاب بن محمد الهمدانی قدس سره ٤٧٧	شیخ عبد الله غرجستانی قدس الله تعالی سره ٤٧٨	بابا محمود طوسی قدس الله سره ٤٧٩	اخی علی قتلق شاه قدس الله سره ٤٨٠
شیخ حافظ الدین عمر ابردهی قدس روحه ٤٨١	مولانا فخر الدین نورستانی قدس سره ٤٨٢	شاه علی فراهی قدس الله سره ٤٨٣	شیخ محمد شاه فراهی قدس سره ٤٨٤

سید برهان محقق قدس الله سره ٤٨٨	شیخ بهاء الدین ولد قدس الله سره ٤٨٧	مولانا شمس الدین محمد اسد قدس الله سره ٤٨٦	شیخ بهاء الدین عمر قدس الله سره ٤٨٥
شیخ حسام الدین حسن بن محمد بن الحسن ابن اخی ترک قدس سره ٤٩٢	شیخ صلاح الدین فریدون القونیوی المعروف بزرکوب قدس سره ٤٩١	مولانا شمس الدین محمد بن علی بن ملکداد التبریزی قدس الله سره ٤٩٠	مولانا جلال الدین محمد البلخی الرومی قدس سره ٤٨٩
ظهیر الدین عبد الرحمن بن علی بن بزغش قدس الله سره ٤٩٦	شیخ نجیب الدین علی بن بزغش الشیرازی قدس سره ٤٩٥	شیخ شهاب الدین سهروردی قدس سره ٤٩٤	سلطان ولد قدس سره ٤٩٣
شیخ شمس الدین صنغ قدس الله تع سره ٥٠٠	شیخ جمال الدین لور قدس الله تع سره ٤٩٩	شیخ ابراهیم مجذوب قدس الله تع سره ٤٩٨	شیخ محمد یمنی قدس الله تعالی روحه ٤٩٧
شیخ نور الدین عبد الرحمن المصری قدس الله سره ٥٠٤	شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی قدس الله سره ٥٠٣	شیخ عز الدین محمود الکاشی قدس الله سره ٥٠٢	شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی قدس الله تع سره ٥٠١
مولانا تاج الدین ابو بکر تایبادی قدس سره ٥٠٨	خواجه شمس الدین محمد اللوسونی الجامی قدس سره ٥٠٧	امیر قوام الدین سنجانی قدس سره ٥٠٦	شیخ زین الدین ابو بکر الخوافی قدس سره ٥٠٥
شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی قدس سره ٥١٢	مولانا ظهیر الدین خلوتی قدس الله سره ٥١١	مولانا جلال الدین ابو یزید پورانی قدس سره ٥١٠	مولانا جلال الدین محمود زاهد مرغابی قدس الله سره ٥٠٩
شیخ حماد دباس قدس الله سره ٥١٦	شیخ محیی الدین عبد القادر الجیلانی قدس الله سره ٥١٥	شیخ بن عبد الله الصومعی قدس الله سره ٥١٤	شیخ نظام الدین خالد دهلوی معروف بشیخ نظام اولیا قدس سره ٥١٣
ابو عمرو وصیر یغنی قدس الله سره ٥٢٠	شیخ ابو محمد عبد الرحمن الطفسونجی قدس سره ٥١٩	شیخ سیف الدین عبد الوهاب قدس سره ٥١٨	شیخ سعد قه بغدادی قدس الله تع سره ٥١٧

ابو السعود بن الشبل قدس الله تع سره ٥٢٤	محمد الاوانی که بابن قاید معروفست قدس سره ٥٢٣	قضیب البان موصلی قدس الله سره ٥٢٢	شیخ بقا بن بطو قدس الله تع سره ٥٢١
عدی بن مسافر الشامی ثم الهکاری قدس سره ٥٢٨	ابو الربیع الکفیف المالقی قدس الله سره ٥٢٧	ابو العباس بن العریف الصنهاجی الاندلسی قدس الله سره ٥٢٦	شیخ ابو مدین المغربی قدس الله تع سره ٥٢٥
شیخ ابو عبد الله محمد بن ابراهیم القرشی قدس الله سره ٥٣٢	شیخ جاکیر قدس الله سره العزیز ٥٣١	حیوة بن قیس الحرانی قدس الله سره ٥٣٠	سید احمد بن ابی الحسن الرفاعی قدس سره ٥٢٩
ابراهیم معضاد الجعبری قدس الله سره ٥٣٦	ابن الفارض الحموی المصری قدس الله سره ٥٣٥	ابو اسحق بن طریف قدس الله سره ٥٣٤	ابو الحسن علی بن حمید الصعیدی المعروف بابن صباغ قدس سره ٥٣٣
شیخ سعد الدین الفرغانی قدس الله سره ٥٤٠	شیخ مؤید الدین الجندی قدس الله سره ٥٣٩	شیخ صدر الدین محمد بن اسحق القونیوی قدس الله سره ٥٣٨	شیخ محیی الدین علی بن عربی قدس الله سره ٥٣٧
شیخ ابو الحسن المغربی الشاذلی قدس سره ٥٤٤	شیخ ابو الغیث جمیل الیمنی قدس الله سره ٥٤٣	شیخ عیسی هتار یمنی قدس الله سره ٥٤٢	شیخ موسی سدرانی قدس الله سره ٥٤١
شیخ سعد حداد مریدوی شیخ جوهر قدس سره ٥٤٨	شیخ ابو العباس المرسی قدس سره ٥٤٧	شیخ عفیف الدین التلمسانی قدس سره ٥٤٦	شیخ یاسین المغربی الحجام الاسود قدس الله سره ٥٤٥
ابو محمد عبد الله المر جانی المغربی قدس سره ٥٥٢	خواجه قطب الدین یحیی جامی نیشابوری قدس الله سره ٥٥١	شیخ نجم الدین عبد الله بن محمد الاصفهانی قدس سره ٥٥٠	احمد بن الجعد و شیخ سعد که کنیت او ابو عیسی است قدس سرهما ٥٤٩
شیخ معمر قدس الله تع سره ٥٥٦	شیخ علی کردی قدس الله تع سره ٥٥٥	شیخ سلمان ترکمان قدس الله روحه ٥٥٤	ابو محمد المعروف بابن المطرف الاندلسی قدس الله سره ٥٥٣

شیخ ابو العباس الدینوری قدس سره ٥٥٧	شیخ ریحانه قدس الله تعالی سره ٥٥٨	شیخ علاء الدین الخوارزمی قدس سره ٥٥٩	امام عبد الله الیافعی الیمنی قدس الله سره ٥٦٠
شیخ شهاب الدین السهروردی المقتول قدس الله سره ٥٦١	شیخ اوحد الدین حامد الکرمانی قدس الله سره ٥٦٢	امیر قاسم تبریزی قدس الله سره ٥٦٣	حکیم سنائی غزنوی قدس الله سره ٥٦٤
شیخ فرید الدین عطار نیشابوری قدس الله سره ٥٦٥	شیخ مشرف الدین مصلح بن عبد الله السعدی الشیرازی قدس الله سره العزیز ٥٦٦	شیخ فخر الدین ابراهیم المشهور بالعراقی قدس الله تع سره ٥٦٧	امیر حسینی قدس الله تع سره ٥٦٨
شیخ اوحد ابن اصفهانی قدس سره ٥٦٩	افضل الدین بدیل الحقایق الخاقانی قدس الله سره ٥٧٠	شیخ نظامی قدس الله تع سره ٥٧١	خسروی دهلوی قدس الله تع سره ٥٧٢
حسن دهلوی قدس الله تع سره ٥٧٣	شیخ کمال خجندی قدس الله تع سره ٥٧٤	مولانا محمد شیرین المشهور بالمغربی قدس الله سره ٥٧٥	شمس الدین محمد الحافظ الشیرازی قدس الله سره العزیز ٥٧٦
رابعهٔ عدویه رحمها الله تعالی ٥٧٧	لبابة المتعبده رحمها الله تعالی ٥٧٨	مریم البصریه رحمها الله تعالی ٥٧٩	ریحانهٔ والهه رحمها الله تعالی ٥٨٠
معاذة العدویه رحمها الله تعالی ٥٨١	غفیرة العابده رحمها الله تعالی ٥٨٢	شعوانه رحمها الله تعالی ٥٨٣	کردیه رحمها الله تعالی ٥٨٤
حفصه بنت سیرین رحمها الله تعالی ٥٨٥	رابعه شامیه رحمها الله تعالی ٥٨٦	حکیمه دمشقیه رحمها الله تعالی ٥٨٧	ام حسان رحمها الله تعالی ٥٨٨
فاطمهٔ نیشابوری رحمها الله تعالی ٥٨٩	زیتونه رحمها الله تعالی ٥٩٠	فاطمه البردعیه رحمها الله تعالی ٥٩١	ام علی زوجه احمد بن خضرویه قدس سرهما ٥٩٢

ام

ام محمد والده الشیخ ابی عبد الله بن خفیف قدس الله تع سرهم ٥٩٣	فاطمه بنت ابی بکر الکتانی قدس الله سرهما ٥٩٤	فضه رحمها الله تعالی ٥٩٥	تلمیذهٔ سری سقطی رحمها الله تعالی ٥٩٦
تحفه رحمها الله تعالی روحها العزیز ٥٩٧	ام محمد رحمها الله تعالی ٥٩٨	بیبک مرویه رحمها الله تعالی ٥٩٩	دختر کعب رحمها الله تعالی ٦٠٠
فاطمه بنت المثنی رحمها الله تعالی ٦٠١	جاریه سوداء رحمها الله تعالی ٦٠٢	امراة مجهوله رحمها الله تعالی ٦٠٣	جاریه مجهوله رحمها الله تعالی ٦٠٤
امراة مصریه رحمها الله تعالی ٦٠٥	امراهٔ مصریه اخری رحمها الله تعالی ٦٠٦	امراة خارزمیه رحمها الله تعالی ٦٠٧	جاریهٔ حبشیه رحمها الله تعالی ٦٠٨
امراهٔ اصفهانیه رحمها الله تعالی ٦٠٩	امراهٔ فارسیه رحمها الله تع ٦١٠		

T.C.
MİLLİ ... KÜTÜPHANESİ
RAĞIP P... KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ
SAYI: 577

حسبي الله وحده
هذا من الكتب التي وقفها الفقير
الى الله ربه ذي المواهب
محمد المدعو بين الصدور براغب
وقفي عبده

٧٠٦

RAĞIP P.
Ka. N. ٧١٨
711

١٩

٧١٢ ك

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل مرائي قلوب اوليائه مجالي جماله وجهه الكريم و الاح منها على
صفايح وجوههم لوايح نوره القديم فصاروا الذين اذا رأوا ذكر الله والصلوة على
افضل من ارتفع حجب الكون عن نظر بصائرهم وانكشف سر سريان وجوده السارى فى
الكل على سرائرهم فما رأوا فى الوجود الا اياه وعلى آله الطيبين واصحابه الطاهرين و
من تبعهم اجمعين الى يوم الدين اما بعد ميگويد پاى شكستهٔ زاويهٔ خمول وكم نامى عبد الرحمن
بن احمد الجامى ثبته الله على منهج الصدق والسداد فى العمل والقول والاعتقاد كه شيخ
امام عالم عارف ابو عبد الرحمن محمد بن الحسين السلمى النيشابورى قدس الله تعالى روحه در بيان
سير و احوال مشايخ طريقت قدس الله تعالى ارواحهم كه كبراى دين و عظماى اهل يقين اند و
جامع اند ميان علوم ظاهر و علوم باطن كتابى جمع كرده است و آنرا طبقات الصوفيه نام نهاده
و آنرا بر پنج طبقه گردانيده و طبقه را عبارت از جماعتى داشته كه در زمان واحد يا در
ازمنهٔ متقاربه به انوار ولايت و آثار هدايت ايشان نموده و سفر و رحلت مريدان و مستفيدان
بايشان بوده و در هر طبقهٔ بيست تن از مشايخ و ائمه و علماى اين طايفه ذكر كرده و بحسب
اقتضاى وقت و مقام از كلمات قدسيه و شمايل مرضيهٔ ايشان آنچه دلالت ميكند بر طريقت
و علم و حال و سيرت ايشان در بيان آورده و حضرت شيخ الاسلام كهف الانام ناصر
السنة قامع البدعة ابو اسمعيل عبد الله بن محمد الانصارى الهروى قدس الله تعالى روحه آنرا
در مجالس صحبت و مجامع تذكير و موعظت املا فرموده اند و سخنان ديگر بعضى از مشايخ كه

دران

در آن كتاب مذكور نشده بوده و بعضى از اذواق و مواجيد خود بر آن مى افزوده و بسيارى از
محبان و مريدان آنرا جمع مى كرده و در قيد كتابت مى آورده و الحق آن كتابيست لطيف و مجموعه ايست
شريف مشتمل بر حقايق و معارف صوفيه و دقايق و لطايف اين طايفهٔ عليه اما چون بزبان
هروى قديم كه در آن عهد معهود بوده وقوع يافته و بتصحيف و تحريف نويسندگان بجايى رسيده
كه بسيارى از مواضع فهم مقصود بسهولت دست نمى دهد و ايضا مقتصر است بر ذكر بعضى
متقدمان و از ذكر بعضى ديگر و از ذكر حضرت شيخ الاسلام و معاصران وى و متأخران از وى
خاليست بارها در خاطر اين فقير ميگذشت كه بقدر وسع و طاقت در تحرير و تقرير آن كوشش
نمايد آنچه معلوم شود بعبارتى كه متعارف روزگار است در بيان آرد و آنرا كه مفهوم نشود
در حجاب ستر و كتمان بگذارد و از كتب معتبرهٔ ديگر سخنان چند و معارف سنجيده اضافهٔ
آن كرده بر لوح تبيان نگارد و شرح احوال و مقامات و معارف كرامات و تاريخ ولادت
و وفات جماعتى كه در آن كتاب نشده تا بآن منضم گرداند اما بواسطهٔ وفور علايق و
هجوم عوايق ميسر نمى شد تا آنكه در تاريخ سنه احدى و ثمانين و ثمانمائه محب درويشان
و معتقد معتقدات ايشان آن از همه شغل سير و بر خود دلير امير نظام الدين على شير اعزه الله تعالى
بعز قبوله و وفقه السلوك طريق وصوله كه بطوع و اختيار از اعلى اسباب جاه و اعتبار
اعراض نموده و بقدم تسليم و رضا بر سلوك جادهٔ فقر و فنا اقبال فرموده از اين فقير مثل آن
صورتى كه بر دل گذشته بوده و در خاطر متمكن گشته استدعا كرد داعيهٔ قديم صورت
تجديد يافت و دغدغهٔ سابق سمت تقويت و تأكيد پذيرفت لاجرم بصدق همت
و خلوص طويت در امضاى آن نيت و استقصاى آن امنيت شروع افتاد و مأمول
از مكارم اخلاق و مراسم اشفاق مطالعه كنندگان آنكه چون ايشان را از اين انفاس طيبهٔ

اولیاء الله و فیض ارواح مقدسهٔ ایشان وقت خویش کردد متصدی و باعث این جمع و تالیف را
که بجهت اشتمال بر نفحات انفاس طیبهٔ مشایخ که از هوا بر قدس رسیده و بر مشام جان مشتاقان
محاضر انس وزیده مسمی میگردد بنفحات الانس من حضرات القدس از کوتهٔ خاطر فرو نگذارند
و بدعای خیر یاد آرند و التکلان فی جمیع الاحوال علی المهیمن المتعال **تمهید فی القول
فی الولایة والولی** ولایت مشتق است از ولی که قرب است و آن بر دو قسمست ولایت
عامه و ولایت خاصه ولایت عامه مشترک است میان همهٔ مؤمنان قال الله تع الله ولی الذین
آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور و ولایت خاصه مخصوص است بواصلان از ارباب سلوک
و هی عبارة عن فناء العبد فی الحق و بقائه به فالولی هو الفانی فیه و الباقی به و فنا عبارت است
از نهایت سیر الی الله و بقا عبارت از بدایت سیر فی الله چه سیر الی الله وقتی منتهی شود که بادیهٔ
وجود را بقدم صدق یکبارگی قطع کند و سیر فی الله آنگاه متحقق شود که بنده را بعد از فنای
مطلق وجودی و ذاتی مطهر از لوث حدثان ارزانی دارد تا بدان در عالم اتصاف باوصاف
الهی و تخلق باخلاق ربانی ترقی میکند ابو علی جوزجانی گوید رحمه الله الولی هو الفانی فی
حاله و الباقی فی مشاهدة الحق لم یکن له عن نفسه اخبار و لا مع غیر الله قرار ولی آن بود که
فانی بود از حال خود و باقی در مشاهدهٔ حق سبحانه ممکن نباشد مر ورا که از خود خبر دهد و
با جز خداوند بیارامد ابراهیم ادهم رحمه الله تع مردی را گفت خواهی که ولی باشی از اولیاء
الله تع گفت بلی خواهم گفت لا ترغب فی شیء من الدنیا والآخرة و افرغ نفسک لله تع
و اقبل بوجهک علیه بدنیا و عقبی رغبت مکن که رغبت بایشان اعراض بود از حق سبحانه
و فارغ کن مر خود را از برای دوستی خداوند دنیی و عقبی را در دل راه مده و روی
دل بحق آر و چون این اوصاف در تو موجود شد ولی باشی و فی الرسالة القشیریة

ان

ان الولی له معنیان احدهما فعیل بمعنی مفعول و هو من یتولی الله امره قال الله تع
و هو یتولی الصالحین فلا یکله الی نفسه لحظة بل یتولی الحق سبحانه رعایته و الثانی
فعیل مبالغة من الفاعل و هو الذی یتولی عبادة الله تع و طاعاته فعبادته تجری
علیه علی التوالی من غیر ان یتخللها عصیان و کلا الوصفین واجب حتی یکون الولی
ولیا یجب قیامه بحقوق الله علی الاستقصاء و الاستیفاء و دوام حفظ الله
ایاه فی السراء و الضراء و من شرط الولی ان یکون محفوظا کما ان من شرط النبی
ان یکون معصوما فکل من کان للشرع علیه اعتراض فهو مغرور مخادع قصد ابو یزید
البسطامی قدس الله روحه بعض من وصف بالولایة فلما وافی مسجده قعد ینتظر
خروجه فخرج الرجل و رمی ببزاقه تجاه القبلة فانصرف ابو یزید و لم یسلم علیه
فقال رجل غیر مأمون علی ادب من آداب الشریعة فکیف یکون امینا علی اسرار الحق
شخصی بنزدیک شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس سره در آمد و نخست پای چپ
اندر مسجد نهاد شیخ او را گفت باز گرد که هر که در خانهٔ دوست ادب آمده نداند
ما را با وی صحبت نباید **القول فی المعرفة والعارف والمتعرف والجاهل**
و فی الفصل الاول من باب الثالث من ترجمة العوارف معرفت عبارت است از باز
شناختن معلوم مجمل در تفاصیل چنانکه در علم نحو مثلا بداند که هر یک از عوامل
لفظی و معنوی چه عمل کند اینچنین دانستن بر سبیل اجمال علم نحو باشد و باز شناختن
هر عاملی از آن علی التفصیل در وقت خواندن سواد عربیت بی توقف و رویت و
استعمال آن در محل خود معرفت نحو و باز شناختن بفکر و رویت تعرف نحو و غافل
بوده از آن با وجود علم سهو و خطا پس معرفت ربوبیت عبارت بود از باز شناختن

ذات و صفات الٰهی در صُوَرِ تفاصیلِ احوال و حوادث نوازل بعد از انکه بر سبیلِ
اجمال معلوم شده باشد که موجود حقیقی و فاعلِ مطلق اوست سبحانه و تا صورتِ
توحیدِ مجملِ علمی مفصلِ عینی نگردد چنانکه صاحب علم توحید در صور تفاصیل وقایع
و احوالِ متجدده متضاده از ضرّ و نفع و عطا و منع و قبض و بسط ضارّ و نافع و معطی
و مانع و قابض و باسط حق را سبحانه ببیند و بشناسد بی توقف و رؤیتِ او را
عارف نخوانند و اگر باوّلِ وهله از آن غافل بود و عن قریب حاضر گردد و فاعلِ مطلق
جلّ ذکره در صُوَرِ وسائط و روابط باز شناسد او را متعرف خوانند نه عارف
و اگر بکلّی غافل بود و تأثیراتِ افعال را حواله بوسایط کند او را ساهی و لاهی و مشرکِ
خفی خوانند مثلاً اگر معنیٔ توحید را تقریر کند و خود را مستغرقِ بحرِ توحید حق داند و دیگری
از ابر سبیلِ انکار با او باز گرداند و گوید این سخن نه از سرِ حال است بلکه نتیجهٔ فکر و
رویّت است در حال بر نجد و بروی خشم گیرد و نداند که این رنجش عین مصداق قول
منکر است و الّا فاعلِ مطلق را در صورت این انکار باز شناختی و بروی خشم نگرفتی
و معرفت الٰهی را مراتب است اول جلّ ذکره داند چنانکه گفته شد دوم هر اثری که باید
از فاعلِ مطلق داند که انکه هر اثری که باید از فاعل مطلق جلّ ذکره داند چنانکه گفته شد
دوم هر اثری که باید از فاعل مطلق جلّ ذکره بیقین داند که این نتیجهٔ کدام صفت است
از صفات او سیم انکه مرادِ حق را عزّ و علا در تجلّیٔ هر صفتی بشناسد چهارم انکه
صفتِ علمِ الٰهی را در صورت معرفت خود باز شناسد و خود را از دائرهٔ علم و معرفت
بل وجود اخراج کند چنانکه از شیخ جنید بغدادی قدّس سرّه پرسیدند که معرفت چیست
گفت المعرفة وجود جهلک عند قیام علمه گفتند زدنا ایضاحًا فرمود که هو العارف

والموصوف

والموصوف و چندانکه مراتب قرب زیاده شود و آثار عظمت الٰهی ظاهر گردد علم بجهل
بیشتر حاصل شود و معرفت بنکرت زیادت گردد حیرت بر حیرت بیفزاید و فریاد ربِّ
زِدنی تحیّراً فیک از نهاد عارف بر خیزد و این معنی که تقریر رفت اقدم علم و معرفتست
نه معرفت چه معرفت امر وجدانیست و تقریر از آن قاصر امّا علم مقدمهٔ آنست پس معرفت
بی علم محال باشد و علم بی معرفت وبال **القول فی معرفة الصوفی و المتصوف و
الملامتی و الفقیر و الفرق بینهم** و فی الفصل العاشر من الباب الثالث من ترجمة العوارف
بدانکه مراتب طبقات مردم علی اختلاف درجاتهم بر سه قسم است قسم اول مرتبهٔ واصلان
و کاملان و آن طبقهٔ علیاست و قسم دوم مرتبهٔ سالکانِ طریقِ کمال و آن طبقهٔ
وسطی است و قسم سیم مقیمانِ وَهدهٔ نقصان و آن طبقهٔ سفلی است و اصلان
مقربان و سابقانند و سالکان ابرار و اصحاب یمین و مقیمان اشرار و اصحاب
شمال و اهل وصول بعد از انبیا صلواة الله علیه و سلم دو طایفه اند اول مشایخ
صوفیه که بواسطهٔ کمالِ متابعتِ رسول صلعم مرتبهٔ وصول یافته اند و بعد از آن در
رجوع برای دعوتِ خلق بطریقِ متابعت مأذون و مأمور شده اند و این طایفه کاملانِ
مکمل اند که بفضل و عنایتِ ازلی ایشان را بعد از استغراق در عینِ جمع و لجهٔ توحید
از شکم ماهیِ فنا بساحل تفرقه و میدان بقا خلاصی و مناصی ارزانی فرموده تا خلق را
بنجات و درجات دلالت کنند و امّا طایفهٔ دوم آن جماعتند که بعد از وصول بدرجهٔ
کمال حوالهٔ تکمیل و رجوع بخلق بایشان نرفت و غرقهٔ بحر جمع گشتند و در شکم
ماهیِ فنا چنان ناچیز و مستهلک شدند که از ایشان هرگز خبری و اثری بساحل
تفرقه و ناحیت بقا نرسید و در سلک زمرهٔ سکانِ قبابِ غیرت و قطان دیار

حیرت انخراط یافتند و بعد از کمال وصول ولایت تکمیل دیگران بایشان مفوض
گشت و اهل سلوک نیز بر دو قسم اند طالبان مقصد اعلی و مریدان وجه الله مریده
وجهه و طالبان بهشت و مریدان آخرت و منکم من یرید الآخرة و اما طالبان حق دو طایفه
اند متصوفه و ملامتیه متصوفه آنها جماعتند که از بعضی صفات نفوس خلاص یافته اند و بعضی
از احوال و اوصاف صوفیان موصوف گشته و متطلع نهایات احوال ایشان شده
ولیکن هنوز باذیال بقایای صفات نفوس متشبث مانده باشند و بدان سبب از وصول
غایات و نهایات اهل قرب و صوفیه متخلف گشته اما ملامتیه جماعتی باشند که در رعایت
معنی اخلاص و محافظت قاعدهٔ صدق غایت جهد مبذول دارند در اخفای طاعات
و کتم خیرات از نظر خلق مبالغت واجب دانند با آنکه هیچ دقیقه از صوالح اعمال مهمل
نگذارند و تمسک بجمیع نوافل و فضایل از لوازم شمرند و مشرب ایشان در کل اوقات
تحقیق معنی اخلاص بود و لذت ایشان در تفرد نظر حق باعمال و احوال ایشان و همچنانکه
عاصی از ظهور معصیت بر حذر بود ایشان از ظهور طاعت که مظنهٔ ریا باشد حذر کنند
تا قاعدهٔ اخلاص خلل نپذیرد و بعضی گفته اند الملامتی هو الذی لا یظهر خیرا و لا یضمر شرا
و این طایفه هر چند عزیز الوجود و شریف الحال باشند هنوز حجاب وجود خلقیت از نظر
ایشان بکلی منکشف نشده باشد و بدان سبب از مشاهدهٔ جمال توحید و معاینهٔ عین
تفرید محجوب مانده باشند چه اخفاء اعمال و ستر احوال خود از نظر خلق مشعر و مؤذن است
برویت وجود خلق و نفس خود که مانع معنی توحید اند و نفس نیز از جملهٔ اغیار است
تا هنوز بر حال خود نظر دارند اخراج اغیار از مطالعهٔ اعمال و احوال خود بکلی نکرده اند و
فرق میان ایشان و صوفیه آنست که جذبهٔ عنایت قدیمه صوفیه را بکلی از ایشان انتزاع

مطلب

مطلب

کرده

کرده بود و حجاب خلق و انانیت از نظر شهود ایشان برداشته لاجرم در اتیان
طاعات و صدور خیرات خود را در میان نه بینند و از اطلاع نظر خلق ناموده باشند
و با خفاء اعمال و ستر احوال مقید نه اگر مصلحت وقت در اظهار طاعت بینند اظهار
کنند و اگر در اخفای آن بینند اخفا پس ملامتیه مخلصانند بکسر لام و صوفیه مخلصانند
بفتح لام انا اخلصناهم بخالصة وصف حال ایشانست و اما طالبان آخرت چهار
طایفه اند زهاد و فقرا و خدام و عباد اما زهاد طایفهٔ باشند که بنور ایمان و ایقان
جمال آخرت مشاهده کنند و دنیا را در صورت قبح معاینه به بینند و از التفات بزینت
مزخرف فانیٔ او رغبت باز دارند و در جمال حقیقیٔ باقی رغبت نمایند و تخلف این طایفه
از صوفیه بآنست که زاهد بحظ نفس خود از حق محجوب بود چه بهشت مقام حظ نفس
است فیها ما تشتهی الانفس و صوفی بمشاهدهٔ جمال ازلی و محبت ذات لم یزلی از هر دو
کون محجوب بود همچنانکه از دنیا مزخرف رغبت کرده باشد از آخرت نیز رغبتش مصروف بود
پس صوفی را در زهد مرتبهٔ بود ورای مرتبهٔ زاهد که حظ نفس از آن دور بود و اما فقرا
آن طایفه اند که مالک هیچ چیز از اسباب و اموال دنیوی نباشند و باعث این طایفه بر
ترک یکی از سه چیز باشد اول رجاء تخفیف حساب یا خوف عقاب چه حلال را حساب
لازم است و حرام را عقاب دوم توقع فضل ثواب و مسابقت در دخول جنت چه فقرا
بپانصد سال پیش از اغنیا به بهشت در آیند سیم طلب جمعیت خاطر و فراغت اندرون
از برای اکثار طاعات و حضور دل در آن و تخلف فقیر از ملامتیه و متصوفه بآنست که
او طالب بهشت و خواهان حظ نفس خود است و ایشان خواهان حق و طالب قرب او
و ورای این مرتبه در فقر مقامیست فوق مقام ملامتیه و متصوفه و آن وصف خاص

مطلب

مطلب

و گر در طلب فضل و رضوان الهی
بری همه کرده باشند

صوفیست چه صوفی اگرچه مرتبهٔ او ورای مرتبهٔ فقر است ولیکن خلاصهٔ مرتبهٔ مقام
فقر در مقام او مندرج است و سبب آنست که صوفی را عبور بر مقام فقر از جملهٔ شرایط
و لوازم است و هر مقام که ازان ترقی کند صفاوه و نقاوه ازان انتزاع نماید و رنگ مقام
خود دروی دهد پس فقر در مقام صوفی وصفی دیگر زاید بود وان سلب نسبت جمیع اعمال
و احوال و مقامات است از خود و عدم تملک ان چنانکه هیچ عمل و هیچ حال و هیچ مقام از
خود نبیند و بخود مخصوص نداند بلکه خود را نبیند پس او را نه وجود بود و نه ذات
و نه صفت محو در محو فنا در فنا بود و این حقیقت فقر است که مشایخ در فضیلت آن
سخن گفته اند و انچه پیشتر ازین در معنی فقر یاد کرده شد رسم فقر است و صورت آن
شیخ ابو عبد الله خفیف قدس سره گفته است الفقر عدم الاملاک والخروج عن احکام
الصفات و این حد جامع است مشتمل بر رسم فقر و حقیقت آن و بعضی گفته اند که الفقیر
الذی لا یملک و لا یملک و فوقیت مقام صوفی بر مقام فقیر بآنست که فقیر بارادهٔ فقر و ارادهٔ
حظ نفس محجوب بود و صوفی را هیچ ارادهٔ مخصوص نبود و در صورهٔ فقر و غنا ارادهٔ
او در ارادهٔ حق محو بود بلکه ارادهٔ او عین ارادت حق باشد و بنابرین اگر صورت
فقر و رسم آن اختیار کند بارادت و اختیار خود محجوب نشود چه ارادهٔ او ارادت
حق باشد ابو عبد الله خفیف رحمه الله گفته است الصوفی من استصفاه الحق لنفسه
تودّدا والفقیر من استصفی نفسه فی فقره تقربا و بعضی گفته اند الصوفی هو الخارج
عن النعوت والرسوم والفقیر هو الفاقد للاشیاء و ابو العباس نهاوندی رحمه الله
گوید الفقر بدایة التصوف و فرق میان فقر و زهد آنست که فقر بی وجود زهد ممکن بود
چنانکه کسی ترک دنیا کند بعزیمت ثابت از سر یقین و هنوز رغبت اندرانه باقی بود و همچنین

زهد بی فقر ممکن است چنانکه کسی با وجود اسباب رغبتش ازان منصرف بود و عدم املاک
است و حقیقت او خروج از احکام صفات و سلب اختصاص چیزی بخود و رسم فقر
صورت زهد است و امارت آن و معنی زهد صرف رغبت از دنیا و حق سبحانه چون خواهد که
بعضی از اولیاء خود را در تحت قباب عزت از نظر اغیار محجوب گرداند ظاهر ایشان را بلباس
غنا که صورت رغبتست بپوشاند تا اهل ظاهر ایشان را از جملهٔ راغبان دنیا پندارند و
جمال حال ایشان از نظر نامحرمان پوشیده ماند و این حقیقت فقر و زهد وصف خاص و لازم
حال صوفی است و اما رسم فقر اختیار بعضی از مشایخ صوفیانست و مراد ایشان در ان
اقتدا بانبیا و تقلّل از دنیا و ترغیب و دعوت طالبان با صورت فقر بزبان حال و اختیار
ایشان در این معنی مستند باختیار حق نه بطلب حظ اخروی و اما خدام جماعتی باشند که
خدمت فقرا و طالبان حق اختیار کنند چنانکه با داود علیه السلام خطاب کردند که اذا رایت لی
طالبا فکن له خادما و اوقات خود را بعضی از ادای فرایض در تفریغ و ترفیه خاطر ایشان
از اهتمام بامور معاش و اعانت بر استعداد امر معاد مصروف دارند و ازان بر نوافل عبادات
تقدیم کنند و در طلب ما یحتاج ایشان در هر طریق که در شرع مذموم نباشد مداخلت نمایند
بعضی بکسب و بعضی بدریوزه و بعضی بفتوح و نظر ایشان در اخذ و اعطا بر حق بود
و خلق را در اخذ رابطهٔ اعطای حق سبحانه دانند و در اعطا واسطهٔ قبول و از
عزت این مقام بر طایفهٔ حال خادم و شیخ مشتبه شده است و خادم را از شیخ فرق نهاده
اند و فرق آنست که خادم در مقام ابرار است و شیخ در مقام مقربان زیرا که مراد خادم
در اختیار خدمت نیل ثواب آخرت بود و الا بدان مقید نگردد و شیخ بمراد حق قایم بود
نه بمراد نفس خود و اما عباد آن طایفه اند که پیوسته بر وظایف عبادات و نوافل

مواظبت و ملازمت نمایند از برای نیل ثواب اخروی و این وصف در صوفی موجود بود
و لیکن معرا و مبرا از شوایب علل و اغراض چه ایشان حق را برای حق پرستند نه برای
ثواب اخروی و فرق میان عباد و زهاد آن است که با وجود رغبت بدنیا صورت
عبادت ممکن بود و فرق میان عباد و فقرا آنکه با وجود غنا شاید شخصی که عابد بود
پس معلوم شد که واصلان دو طایفه اند و سالکان شش طایفه و هر یک ازین طوایف مطلب
هشتگانه دو متشبه دارد یکی محق و دیگری مبطل اما متشبه محق بصوفیان متصوفه
اند که بنهایات احوال صوفیان متطلع و مشتاق باشند و بیقایای تعلقات صفات
از بلوغ مقصد و مقصود معوق و ممنوع و متشبه مبطل بایشان جماعتی باشند که خود را مطلب
در زی صوفیان اظهار کنند و از حلیت عقاید و اعمال و احوال ایشان عاطل و خالی
باشند و ربقهٔ طاعت از گردن برداشته خلیع العذار در مرتع اباحت می چرند و گویند
تقید باحکام شریعت وظیفهٔ عوام است که نظر ایشان بر ظواهر اشیا مقصور بود
و اما حال خواص و اهل حقیقت از آن عالیتر است که برسوم ظاهر مقید شوند و اهتمام
ایشان برعایت حضور باطن بیش نبود و این طایفه را باطنیه و مباحیه خوانند و اما
متشبه محق بمجذوبان واصل طایفهٔ باشند از اهل سلوک که سیر ایشان هنوز در قطع مطلب
منازل صفات نفوس بود و از تابش حرارت طلب وجود ایشان در قلق و اضطراب
و پیش از ظهور بشایر صبح کشف ذات و استقرار و تمکن در مقام فنا گاه گاه برقی از
بوارق کشف بر نظر شهود ایشان لایح و لامع گردد و نفحهٔ از نفحات وصل از مهب
فنا بمشام دل ایشان پیوندد چنانکه ظلمات نفوس ایشان در لمعات نور آن برق منطوی
و متواری گردد و بهبوب آن نفحه باطن ایشان از وهج آتش طلب و قلق شوق روحی

واراح

واراحی بخشد یک باره چون آن برق منقطع گردد و آن نفحه ساکن شود ظهور صفات نفوس
و حرارت طلب و قلق شوق معاودت نماید و سالک خواهد که بکلی از ملابس صفات
وجود منسلخ و منخلع گردد و غرق بحر فنا شود تا از تعب وجود یکبارگی بیاساید و چون
آن حال هنوز مقام او نگشته باشد و گاه گاه بدو نازل گردد و باطن او بکلی متطلع و
مشتاق این مقام او را لقب متشبه محق بمجذوب واصل کرده شد و اما متشبه مبطل مطلب
بمجذوبان واصل طایفهٔ باشند که دعوی استغراق در بحر فنا و استهلاک در عین توحید
کنند و حرکات و سکنات خود را هیچ بخود اضافت نکنند و گویند حرکات ما همچو حرکات
ابواب است که بی محرک ممکن نبود و این معنی هر چند صحیح است اما نه حال آن جماعت بود زیرا
که مراد ایشان ازین سخن تمهید عذر معاصی و مناهی بود و حوالت آن بارادت حق و دفع
ملامت از خود و این طایفه را زنادقه خوانند سهل عبدالله را رحمه الله گفتند شخصی میگوید
نسبت فعل من بارادت حق همچنان است که نسبت حرکت ابواب با محرک آن گفت این
قایل اگر کسی بود که مراعات اصول شریعت و محافظت حدود احکام عبودیت کند
از جملهٔ صدیقان باشد و اگر کسی بود که از تورط و انهماک در مخالفات احکام شرع
باک ندارد و این سخن را برای آن گوید تا وجه حوالت افعال با حق سبحانه و اسقاط
ملامت از نفس خود با انخلاع از دین و ملت ظاهر گرداند از جملهٔ زنادقه بود و اما مطلب
متشبه محق بملامتیه طایفهٔ باشند که بتغییر و تخریب نظر خلق مبالاتی زیادت ننمایند و اکثر
سعی ایشان در تخریب رسوم و عادات و اطلاق از قیود آداب محافظات بود و سرمایهٔ
حال ایشان جز فراغ خاطر و طیبة القلب نباشد و ترسم باسم زهاد و عباد از ایشان
صورت نه بندد و اکثار نوافل و طاعات از ایشان نیاید و تمسک بعزایم اعمال ننمایند و جز

برادای فرایض مواظبت نکنند وجمع واستکثار اسباب دنیوی بایشان منسوب باشند
نباشند وبطیبة القلب قانع باشند وطلب مزید احوال نکنند ایشانرا قلندریه خوانند
واین طایفه از جهت عدم ریا با ملامتیه مشابهت دارند وفرق میان ایشان آنست
که ملامتی بجمیع نوافل وفضایل تمسک جویند ولیکن آنرا از نظر خلق پنهان دارند واما
قلندری از حد فرایض درنگذرند وباظهار واخفای اعمال از نظر خلق مقید نبود واما
طایفهٔ که درین زمان بنام قلندری موسوم اند وربقهٔ اسلام از گردن برداشته اند وازین
اوصاف که شمرده شد خالی اند این اسم بریشان عاریتست واگر ایشانرا حشویه خوانند
لایقتر **واما متشبه مبطل بملامتیه** طایفهٔ باشند هم از زنادقه که دعوی اخلاص کنند — مطلب
ودر اخلاص فسق وفجور مبالغت نمایند وگویند مراد ما ازین ملامت خلق واسقاط نظر
مردم است وحق سبحانه از طاعت خلق بی نیاز است واز معصیت ایشان غیر متضرر و
معصیت را در ازار خلق منحصر دانند وطاعت را در راحت ایشان **واما متشبه محق بزاهدان** — مطلب
طایفهٔ باشند که هنوز رغبت ایشان بکلی از دنیا مصروف نشده باشد وخواهند که
بیکبارگی از دنیا رغبت بگذارند وایشانرا متزهد خوانند **واما متشبه مبطل بزاهدان** — مطلب
جماعتی باشند که از برای قبول خلق ترک زینت دنیا کنند وخاطر از جمیع اسباب دنیوی باز
گیرند وبدان طلب تحصیل جاه کنند در میان مردم وممکن بود که بر بعضی حال ایشان مشتبه
شود وپندارند که ایشان از دنیا اعراض کلی کرده اند وایشان خود بترک مال جاه خریده
اند ترک الدنیا للدنیا وممکن که بر ایشان نیز حال خود مشتبه شود وگمان برند که چون
خاطر ایشان بطلب اسباب دنیوی مشغول نیست علت آنست که اعراض کرده اند
واین طایفه را مرائیه خوانند **واما متشبه محق بفقرا** آنست که ظاهرش برسم فقرا مرتسم — مطلب

بود

بود وباطنش خواهان حقیقت فقر ولیکن هنوز میل بغنا دارد وبتکلف بر فقر صبر میکند
وفقیر حقیقی فقر را نعمتی خاص دانند از حق سبحانه وبر آن وظایف شکر همواره بتقدیم
می رسانند **واما متشبه مبطل بفقرا** آنست که ظاهرش برسوم فقرا مرتسم بود وباطنش — مطلب
بحقیقت از آن غیر متطلع ومرادش مجرد اظهار دعوی بود وصیت وقبول خلق
واین طایفه را هم مرائیه خوانند **واما متشبه محق بخادم** آنست که همواره بخدمت — مطلب
بندگان حق سبحانه قیام می نماید وبباطن میخواهد که خدمت ایشان از شایبهٔ غرض
دنیوی مالی ویا جاهی مشوب نگرداند ونیت را از شوایب میل وهوا وریا تخلیص کند
ولیکن هنوز بحقیقت زهد نرسیده باشد پس وقتی بحکم غلبهٔ نور ایمان واختفای نفس
بعضی از خدمات او در محل استحقاق افتد ووقتی بحکم غلبهٔ نفس خدمت او بهوا و
ریا آمیخته بود وجمعی را که نه در محل استحقاق باشند بتوقع محمدت وثنا خدمت بلیغ
بتقدیم رساند وبعضی را که مستحق خدمت باشند محروم گذارد واین چنین کس را متخادم
خوانند **اما متشبه مبطل بخادم** کسی بود که او را در خدمت نیت اخروی نباشد بلکه خدمت خلق — مطلب
دام منافع دنیوی کرده بود تا بآن سبب استجلاب اوقات اقوات از اوقاف واسباب
میکند واگر او را در تحصیل غرض وتیسیر مراد خود موثر نه بیند ترک کند پس خدمت او مقصود
بود بر طلب جاه ومال وکثرت اتباع واشیاع در محافل ومجامع بدان تقدم ومفاخرت
جوید ونظر او در خدمت همگی حظ نفس خود بود واین چنین کس را مستخدم خوانند
اما متشبه محق بعابد کسی بود که اوقات خود را مستغرق عبادات خواهد ولیکن بسبب — مطلب
بقایای دواعی طبیعت وعدم کمال تزکیهٔ نفس بهر وقت در اعمال واوراد طاعات
او فترات وتعویقات افتد یا کسی که هنوز لذت عبادت نیافته بود وبتکلف بدان

مطلب

قیام حق عابد واو متعبّد خوانند **اما متشبه مبطل بعابد** شخصی بود از جملهٔ مرائیه که نظر او
در عبادت بر قبول خلق بود و در دل او ایمان بثواب آخرت نباشد و با اطلاع غیری
بر طاعت خود نه بیند بر آن قیام ننماید اعاذنا الله سبحانه من السمعة والریاء و بالله
العصمة والتوفیق **القول فی التوحید ومراتبه وارباربها** وفی الفصل الثانی من الباب الاول
من ترجمة العوارف توحید را مراتب است اول **توحید ایمانی** دوم **توحید علمی** سیم **توحید**
حالی چهارم **توحید الهی** اما توحید ایمانی آنست که بنده بتفرد وصف الهیت و توحد استحقاق
معبودیت حق سبحانه و تعالی را بر مقتضای اشارات آیات و اخبار تصدیق کند بدل
و اقرار دهد بزبان و این توحید نتیجهٔ تصدیق مخبر و اعتقاد صدق خبر باشد و مستفاد
بود از ظاهر علم و تمسک بآن خلاص از شرک جلی و انخراط در سلک اسلام فائده دهد
و متصوفه بحکم ضرورت ایمان با عموم مؤمنان درین توحید مشارکند و بدیگر مراتب منفرد و
مخصوص **اما توحید علمی** مستفاد است از باطن علم که آنرا علم الیقین خوانند و آن چنان بود که
بنده در بدایت طریق تصوف از سر یقین بداند که موجود حقیقی و مؤثر مطلق نیست الا
خداوند عالم جل جلاله و جملهٔ ذوات و صفات و افعال را در ذات و صفات و افعال او
ناچیز داند هر ذاتی را فروغی از نور ذات مطلق شناسد و هر صفتی را پرتوی از نور صفت
مطلق داند چنانکه هر کجا علمی و قدرتی و ارادتی و سمعی و بصری یابد آنرا اثری از آثار علم
و قدرت و ارادت و سمع و بصر الهی داند و علی هذا القیاس جمیع الصفات والافعال و این
مرتبه از اوایل مراتب توحید اهل خصوص و متصوفه است و مقدمهٔ آن بانوار توحید حالی
پیوسته است و مشابه این مرتبه مرتبه ایست که کوته نظران آنرا توحید علمی خوانند و نه توحید
علمی بود بلکه توحیدی باشد رسمی از درجهٔ اعتبار ساقط و آن چنان باشد که شخصی

از

از سر ذکاء و فطنت بطریق مطالعه یا سماع تصور کند از معنی توحید رسمی از صورت
توحید در ضمیر او مرتسم گردد و از آن در اثنای بحث و مناظره گاه گاه سخنی بی مغز گوید چنانکه
از حال توحید هیچ در وی اثر نباشد و توحید علمی اگرچه فرود مرتبهٔ توحید حالی است ولیکن
از توحید حالی مزجی با آن همراه بود و مزاجه من تسنیم عینا یشرب بها المقربون وصف شراب
این توحید است و ازین جهت صاحبان بیشتر در ذوق و سرور بود چه بنا بر مزج حال
بعضی از حال ظلمت رسوم او مرتفع شود چنانکه در بعضی از تصاریف بر مقتضای علم خود عمل
کند و وجود اسباب را که روابط افعال الهی اند در میانه نه بیند اما در اکثر احوال
بسبب بقایای ظلمت وجود از مقتضای علم محجوب شود و بدین توحید بعضی از شرک
خفی برخیزد **اما توحید حالی** آنست که حال توحید در نور حال او مستتر و مندرج گردد مثال
اندراج نور کواکب در نور آفتاب **شعر** فلما استبان الصبح ادرج ضوءه باسفاره انوار
نور الکواکب و درین مقام وجود موحد در مشاهدهٔ جمال وجود واحد چنان مستغرق و عین
جمع گردد که جز ذات و صفات واحد در نظر شهود او نیاید تا غایتی که این توحید را
صفت واحد بیند نه صفت خود و این دیده را هم صفت او بیند و هستی او بدین طریق
قطره وار در تصرف تلاطم امواج بحر توحید افتد و غرق بحر جمع گردد و از اینجاست
قول جنید قدس الله تعالی سره التوحید معنی تضمحل فیه الرسوم ویندرج فیه العلوم و
یکون الله کما لم یزل و منشاء این توحید نور مشاهده است و منشاء توحید علمی نور مراقبه
و بدین توحید اکثری از رسوم بشریت منتفی شود و بتوحید علمی اندکی از آن رسوم
مرتفع گردد و بسبب بعضی از بقایای رسوم در توحید حالی آنست که واحد در ترتیب
افعال و تهذیب اقوال از موحد ممکن بود بدین جهت در حال حیات حق توحید چنانکه باید

مطلب
وصف لازم ذات موحد گردد و جمله ظلمات
رسوم وجود زائل اندک بقیة وار انوار
نور توحید متلاشی و مضمحل شود و لوامع توحید

گزارده شود از اینجاست قول ابو علی دقاق قدس سره که التوحید غریم لا یقضی دینه
و غریب لا یؤدی حقه و خواص موحدان را در حال جلوه از حقیقت توحید صرف که یکبارگی
آثار و رسوم وجود در و متلاشی گردد گاه گاه لمحه بر مثال برق خاطف لامع گردد و فی الحال
منطفی شود و بقایای رسوم دیگر باره معاودت کند و درین حال بکلی بقایای شرک خفی مرتفع
گردد و ورای این مرتبه آدمی را در توحید مرتبهٔ دیگر ممکن نیست اما توحید الهی آنست که
حق سبحانه در ازل آزال بنفس خود نه بتوحید دیگری همیشه بوصف وحدانیت و نعت
فردانیت موصوف بود و منعوت کان الله ولم یکن معه شیء و الکنون همچنان بنعت ازلی
واحد و فرد است و الآن کما کان و تا ابد الآباد هم برین وصف خواهد بود کل شیء
هالک الا وجهه نگفت یهلک تا معلوم شود که وجود همهٔ اشیاء در وجود او امروز هالک
آنست و هواله مشاهدهٔ این حال بغیر او در حق محجوبان است و الا ارباب بصایر و
اصحاب مشاهدات که از مضیق زمان و مکان خلاص یافته اند این وعده در حق ایشان عین
نقد است و این توحید الهی است که از وصمت نقصان بریست و توحید خلایق بسبب
نقصان وجود ناقص و حضرت شیخ الاسلام کتاب منازل السایرین را باین سه بیت
ختم کرده است شعر ما وحّد الواحد من واحد * اذ کل من وحّده جاحد * توحید من
ینطق عن نعته * عاریة ابطلها الواحد * توحیده ایاه توحیده * و نعت من ینعته
لاحد * القول فی اصناف ارباب الولایة قدس الله تع اسرارهم و در کتاب کشف
المحجوب خداوند سبحانه و تع برهان نبوی را باقی گردانیده است و اولیا را سبب اظهار
آن کرده تا پیوسته آیات حق و حجت صدق محمد صلعم باقی باشد و مر ایشانرا والیان عالم
گردانیده تا مجرد در حدیث وی گشته اند و راه متابعت نفس را در نوشته از آسمان

اللمحة بالفتح ... لامع ...

مطلب توحید الهی

این معنی توحید است که یگانه بوده است نه توحید که توصیف است

قدس الله سره

باران

باران ببرکت اقدام ایشان آید و اندر زمین نبات بصفای احوال ایشان روید و بر
کافران مسلمانان نصرت بهمت ایشان یابند و ایشان چهار هزار اند که مکتومان اند و مر
یکدیگر را نشناسند و جمال حال خود ندانند و اندر کل احوال از خود و خلق مستور
باشند و اخبار بدین وارد است و سخن اولیا بدین ناطق و مرا خود اندرین معنی بحمد الله
خبر عیان گشته است و اما آنان که اهل حل و عقد اند و سرهنگان درگاه حق اند سیصد
اند که مر ایشانرا اخیار خوانند و چهل دیگر از ایشانرا ابدال خوانند و هفت دیگر از
ایشانرا ابرار خوانند و چهار دیگر اند که ایشانرا اوتاد خوانند و سه دیگر اند که ایشانرا
نقبا خوانند و یکی که وی را قطب و غوث خوانند و این جمله مر یکدیگر را بشناسند
و اندر امور باذن یکدیگر محتاج باشند و بدین نیز اخبار نبوی ناطق است و اهل حقیقت
بر صحت این متفق مجتمع اند صاحب کتاب فتوحات مکیه رضی الله تع عنه در فصل سی و یکم
از باب صد و نود و هشتم از آن کتاب رجال هفتگانه را ابدال گفته است و در آنجا ذکر
کرده که حق سبحانه زمین را هفت اقلیم گردانیده و هفت تن از بندگان خود را برگزیده
و ایشانرا ابدال نام نهاده و وجود هر اقلیمی را بیکی از آن هفت تن نگاه می دارد و
گفته است که من در حرم مکه با ایشان جمع شدم و بر ایشان سلام گفتم و ایشان بر من
سلام گفتند و با ایشان سخن گفتم فما رأیت فیما رأیت احسن سمتا منهم و لا
اکثر شغلا منهم بالله و فرموده است که مثل ایشان نیز ندیده ام مگر یک کس در
قونیه شیخ طریقة شیخ فرید الدین عطار قدس الله تع سره گفته است قومی از اولیاء
الله عز و جل باشند که ایشانرا مشایخ طریقت و کبراء حقیقت اویسیان نامند
و ایشانرا در ظاهر احتیاج نبود زیرا که ایشانرا حضرت رسالت صلعم در حجر

عنایت خود پرورش میدهد نه بواسطهٔ غیری چنانکه اویس را داد رضی الله عنه واین
عظیم مقامی بود وبس عالی تا کرا اینجا رساند واین دولت روی بکه نماید ذلک فضل الله
یؤتیه من یشاء وهمچنین بعضی از اولیاء الله که متابعان آنحضرت اند صلعم بعضی از
طالبان از الحسب روحانیت تربیت کرده اند بی آنکه اورا در ظاهر پیری باشد واین
جماعت نیز داخل اویسیان اند وبسیاری از مشایخ طریقت را در دور اول سلوک
توجه باین مقام بوده است چنانکه شیخ بزرگوار شیخ ابو القاسم کرکانی طوسی را
که سلسلهٔ مشایخ ابو الجناب نجم الدین الکبری بایشان می پیوند واز طبقهٔ شیخ
ابو سعید ابو الخیر وشیخ ابو الحسن خرقانی اند قدس الله تع ارواحهم در ابتداء ذکر این
بوده که علی الدوام لفظ اویس اویس **القول فی الفرق بین المعجزة والکرامة والاستدراج**
وفی التفسیر الکبیر للامام النحریر فخر الدین رازی رحمه الله تع اذا ظهر فعل خارق للعادة
علی انسان فذلک اما یکون مقرونا بالدعوی او لا مع الدعوی والقسم الاول هو ان
یکون بالدعوی اما ان یکون دعوی الالهیة او دعوی النبوة او دعوی الولایة او دعوی
السحر وطاعة الشیاطین فهذه اربعة اقسام القسم الاول ادعاء الالهیة وکان
یظهر علی یده خوارق العادات وکما نقل ذلک یقینا فی حق الدجال قال اصحابنا و
انما جاز ذلک لان شکله وخلقته یدل علی کذبه فظهور الخوارق العادات علی یده لا
یفضی الی التلبیس والقسم الثانی ادعاء النبوة وهذا القسم علی القسمین لانه
اما ان یکون ذلک المدعی صادقا او کاذبا فان کان صادقا وجب ظهور الخوارق علی
یده وهذا متفق علیه بین کل من اقر بصحت النبوة واما من کان کاذبا لم یجز ظهور
الخوارق علی یده بتقدیر ان یظهر وجب حصول المعارضة واما القسم الثالث

وهو ادعاء الولایة فالقایلون بکرامات الاولیاء اختلفوا فی انه هل یجوز ادعاء
الکرامة ثم انها تحصل علی وفق دعواه ام لا القسم الرابع وهو ادعاء السحر
وطاعة الشیاطین فعند اصحابنا یجوز ظهور خوارق العادات علی یده وعند المعتزلة
لا یجوز واما القسم الثانی وهو ان یظهر خوارق العادات علی ید انسان من غیر شیء
من الدعاوی فذلک لا یخلو اما ان یکون صالحا مرضیا عند الله واما ان یکون خبیثا مذنبا
والاول من القول بکرامات الاولیاء وقد اتفق اصحابنا علی جوازه وانکرها المعتزلة
الا ابا الحسن البصری وصاحبه محمود الخوارزمی واما القسم الثانی وهو ان یظهر خوارق
العادات علی بعض من کان مردودا عن طاعة الله فهذا هو المسمی بالاستدراج
القول فی اثبات الکرامات للاولیاء وفی کتاب دلایل النبوة للامام المستغفری
رحمه الله تع کرامات الاولیاء حق بکتاب الله تع والآثار الصحیحة المرویة واجماع اهل
السنة والجماعة علی ذلک فاما الکتاب فقوله تع کلما دخل علیها زکریا المحراب وجد
عندها رزقا قال اهل التفسیر فی ذلک کان یری عندها فاکهة الصیف فی الشتاء و
فاکهة الشتاء فی الصیف ومریم رضی الله عنها لم تکن نبیة بالاجماع فهذه الآیة حجة
علی منکر الکرامات للاولیاء وفی کتاب کشف المحجوب خداوند سبحانه در نص کتاب ما را
خبر داد از کرامات آصف که چون سلیمان را بایست که تخت بلقیس پیش از آمدن وی اینجا
حاضر کند وخدای تع خواست تا شرف آصف را بخلق نماید وکرامت وی ظاهر کند
وباهل زمانه باز نماید که کرامت اولیا جایز بود سلیمان گفت از شما کیست که
تخت بلقیس ایدر پیش از آمدن وی اینجا حاضر کند قال عفریت من الجن انا آتیک به
قبل ان تقوم من مقامک عفریتی از جن گفت من بیارم تخت وی را پیش از انکه تو برخیزی

از جایگاه خود سلیمان گفت من زودتر میخواهم آصف گفت انا آتیک به قبل ان یرتد
الیک طرفک من پیش از آنکه تو چشم برهم زنی آن تخت اینجا حاضر کنم بدین گفتار سلیمان
بروی متغیر نشد و انکار نکرد و ویرا آن مستحیل نیامد که واین به هیچ حال معجزه نبود زیرا آصف
پس لامحاله باید که این کرامت باشد و نیز احوال اصحاب کهف و سخن گفتن سگ با ایشان
و خواب ایشان و تقلب ایشان اندر کهف بر یمین و یسار و نقلبهم ذات الیمین و
ذات الشمال وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید این جمله ناقض عادتست و معلوم است
که معجزه نیست پس باید که کرامت باشد و اما اثبات کرامت اولیا بسنت آنست که در
حدیث صحیح وارد است که روزی صحابه رضی الله تع عنهم گفتند که یا رسول الله مارا از
عجایب امم ماضیه چیزی بگوی گفت پیش از شما سه کس بجایی میرفتند چون شبانگاه شد
قصد غاری کردند و اندر آنجا شدند چون پارهٔ از شب گذشت سنگی از کوه در افتاد
و در غار استوار گشت ایشان متحیر شدند گفتند که نماند مارا ازینجا هیچ چیز خلاص
الا آنکه کردارهای خود را آنچه بی ریاست بخداوند سبحانه شفیع آریم یکی گفت مرا مادری
و پدری بود و از مال دنیوی چیزی نداشتم که بایشان دهم بجز بزی که شیر او بریشان
دادمی و من هر روز پشتهٔ هیزم بیاوردمی و بهای آن اندر وجه طعام خود کردمی
شبی بیگاه تر آمدم تا من آن بز را بدوشیدم و طعام ایشان در شیر آغشتم ایشان
خفته بودند آن قدح در دست من بماند من بر پای ایستاده و چیزی نخورده انتظار
بیداری ایشان می کشیدم تا صبح برآمد و ایشان بیدار شدند و طعام بخوردند آنگاه
بنشستم بار خدایا اگر من درین راست گویم مرا فریاد رس پیغمبر صلعم فرمود که آن سنگ
جنبیدن گرفت و شکافی پدید آمد دیگری گفت مرا دختر عمی بود با جمال و دلم بوی پیوسته

مشغول

مشغول وی بودی و هرچند ویرا بخواندمی اجابت نکردی تا وقتی بتنگی صد و اند
دینار زر بدو فرستادم تا یک شب با من خلوت کرد چون بنزدیک من اندر آمد ترسی
در دلم پدید آمد از خداوند تع دست از وی بداشتم بار خدایا اگر من درین راست
مارا فرجی فرست پیغمبر صلعم فرمود که آن سنگ جنبیدن دیگر کرد و آن شکافی پدید
شد اما چندانکه بیرون توانند شد آنکس سیم گفت مرا گروهی مزدور بودند چون توانستند
کاری که می کردم تمام شد همه مزد خود بستدند یکی از ایشان ناپدید شد من آن مزد وی
بگوسفندی بدادم یکسال و دو سال و ده سال و چهل سال گذشت مرد پدید نیامد
و من بنتایج آن گوسفند نگاه میداشتم روزی آمد و گفت من وقتی کار تو کرده ام
یاد داری و اکنون مرا بآن مزد حاجتست او را گفتم برو آن گوسفندان جمله حق
تست بر آن آن مرد گفت بر من افسوس میداری گفتم افسوس نمی دارم و راست
بگویم آن همه فراوانی دادم و ببرد بار خدایا اگر من درین راست گویم مرا فرجی
فرست پیغمبر صلعم فرموده آن سنگ بیکبار از دهان غار فراتر شد تا هرسه بیرون
آمدند و این فعل ناقض عادت بود و دیگر حدیث جریج راهب است و راوی آن
حدیث ابو هریره است رضی الله عنه که پیغمبر صلعم گفت که در بنی اسرائیل راهبی بود
جریج نام و مردی مجتهد بود و مادری داشت مستوره روزی بآرزوی دیدار
پسر بیامد وی در نماز بود در صومعه نگشاد و بازگشت روز دویم و سیم
همچنان مادرش گفت از تنگدلی یارب پسر مرا رسوا گردان و بکام منش بگیر
در آن زمانه زنی بود بدسیرت گفت من جریج را از راه ببرم بصومعهٔ وی شد جریج
بوی التفات نکرد با شبانی در راه صحبت کرد و حامل شد چون بشهر آمد گفت

این از جریح است چون بار بزهاد و مردم قصد صومعهٔ جریج کردند و وی را پیش سلطان
آوردند جریج گفت ای غلام پدر تو کیست گفت مادر من بر تو دروغ همی گوید پدر من
شبانی است ثم قال الامام المستغفری رحمه الله والحجة علیهم من طریق الآثار کثیرة
منها قول ابی بکر الصدیق رضی الله تع عنه لابنه عبد الله یا بنی ان وقع بین العرب یوماً
اختلاف فأت الغار الذی کنت فیه انا و رسول الله صلعم وکن فیه فانه یأتیک
رزقک بکرةً وعشیاً وفی قوله رضی الله عنه فانه یأتیک رزقک بکرةً وعشیاً اثبات
لکرامات الاولیاء و روی الامام المستغفری رحمه الله باسناده عن جابر بن عبد الله
رضی الله عنه قال امر ابو بکر الصدیق رضی الله عنه وقال اذا انا مت فجیئوا بی
علی الباب یعنی باب البیت الذی فیه قبر رسول الله صلعم فادفعوه فان فتح لکم
فادفنونی قال جابر رضی الله عنه فانطلقنا فدققنا الباب وقلنا ان هذا ابو بکر
قد اشتهی ان یدفن عند النبی صلعم ففتح الباب ولا ندری من فتح لنا وقال لنا ادخلوا
ادفنوه کرامة ولا نری شخصاً ولا نری شیئاً و روی الامام المستغفری باسناده
عن مالک بن انس عن نافع عن ابن عمر رضی الله عنهما ان عمر بن الخطاب رضی الله عنه
خطب الناس بالمدینة فقال یا ساریة بن زنیم الجبل الجبل من استرعی الذئب فقد
ظلم قال فانکر الناس ذکر ساریة وساریة بالعراق فقال الناس لعلی رضی الله
عنه انا سمعنا عمر یذکر الساریة وساریة بالعراق علی المنبر فقال ویحکم دعوا عمر فقلما
دخل فی شیء الا خرج منه فلم یلبث ان جاء رسول الله ان ساریة لقی العدو فهزمهم
ثم جاد بالغنیمة الی سفح الجبل فاراد العدو ان یحولوا بینهم وبین الغنیمة وسفح الجبل
فاتاهم نداء من السماء یا ساریة بن زنیم الجبل الجبل من استرعی الذئب فقد ظلم

قال وکانوا یرون ان صوت عمر رضی الله عنه هو الذی سمعوه امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه
به بیست هزار مرد به شهرهای فارس روانه ساخت و از برای هر شهری امیری تعیین کرد
فادوار بجرد به ساریه ابن زنیم افتاد چون کار ایشان بعد از محاربه بر مصالحه قرار
گرفت هر امیری به شهر خود بازگشت ساریه ابن زنیم بجانب فادوار بجرد متوجه
شد در آنجا طایفهٔ از عساکر منهزمی عجم بود و ساریه از آن بی خبر چون نزدیک رسید آن
طایفه کمین کردند و در حال غفلت بر وی حمله آوردند و هیچ مخلصی بغیر از اسناد جبل
نبود درین وقت امیر المومنین عمر در مدینه بر منبر بود و فرمود که یا ساریة ابن زنیم
٥٠٠ الجبل الجبل حضرت حق سبحانه و تع آواز او بگوش ساریه رسانید و در میانه پانصد
فرسنگ مسافه بود چون ساریه آواز عمر شنید اسناد بکوه کرد و چندان مقاتله کرد که اعدا
منهزم گشته اند و بخصیبی در آمدند و روی الامام المستغفری رحمه الله ایضاً باسناده
انه لما فتحت مصر اتی اهلها الی عمرو بن العاص رضی الله عنه فقالوا یا ایها الامیر ان لنیلنا
هذا سنة لا یجری الا بها قال لهم وما ذلک قالوا اذا کانت اثنتا عشرة لیلة خلون من
هذا الشهر عمدنا الی جاریة بکر بین ابویها فارضینا ابویها فجعلنا علیها من الحلی والثیاب
افضل ما یکون ثم القیناها فی هذا النیل فقال عمرو ان هذا الامر لا یکون ابداً فی الاسلام و
ان الاسلام یهدم ما کان قبله فاقاموا ثلثة اشهر لا یجری قلیلاً ولا کثیراً حتی هموا
بالجلاء فلما رای ذلک عمرو کتب الی عمر بن الخطاب رضی الله عنه بذلک فکتب عمر رضی الله
انک قد اصبت الذی فعلت وان الاسلام یهدم ما کان قبله وبعث ببطاقة فی
داخل کتابه وکتب الیه انی قد بعثت الیک ببطاقة فی داخل کتابی فالقها فی النیل
فلما قدم الکتاب الی عمرو بن العاص واخذ البطاقة ففتحها فاذا فیها من عبد الله عمر

امیر المومنین الی نیل مصر اما بعد فانک ان کنت تجری من قبلک فلا تجر وان کان الله الواحد
القهار سبحانه هو الذی یجریک فسال الله الواحد القهار ان یجریک فالقی البطاقة فی النیل
وقد تهیأ اهل مصر للجلاء والخروج منها لانها لا یقوم مصلحتهم فیها الا بالنیل فاصبحوا وقد
اجراه الله تع ستة عشر ذراعا فی لیلة واحدة وقطع الله تع تلک السنة السوء عن
اهل مصر الی یومهم وروی الامام المستغفری رحمه الله ایضا باسناده عن نافع عن ابن
عمر رضی الله عنهما قال رأی عثمان رضی الله عنه لیلة قبل صبیحتها رسول الله صلعم وهو
یقول یا عثمان انک تفطر عندنا فقتل رضی الله عنه من یومه وروی الامام المستغفری
رحمه الله باسناده ان امیر المومنین علیا رضی الله تع عنه سأل رجلا عن حدیث فی الرحبة
فکذبه قال انما کذبتنی قال ما کذبتک قال فادعو الله علیک ان کنت کاذبا ان یعمی بصرک قال
فادع الله فدعا علیه امیر المؤمنین علی رضی الله عنه فعمی بصره فلم یخرج من الرحبة الا وهو
اعمی وهمچنین از سایر صحابه وتابعین وتبع تابعین ومشایخ طریقت طبقة بعد طبقة نه
چندان کرامات وخوارق عادات ظاهر شده است که در حیز تحریر وتقریر گنجد قال الامام
القشیری رحمه الله تع فی رسالته ولکثرة ما تواتر باجناسها یعنی باجناس الکرامات
الاخبار والحکایات صار العلم بکونها وظهورها علی الاولیاء علما قویا انتفی عنه التشکک
ومن توسط هذه الطائفة وتواتر علیه حکایاتهم واخبارهم لم یبق له شبهة فی ذلک
ومقصود ازین همه مبالغه وتطویل در اثبات کرامات اولیا آنست که تا هر سلیم القلب که
مشاهدهٔ احوال این طایفه ومطالعهٔ اقوال ایشان نکرده است سخنان سست
وحکایات نادرست اصحاب جهالت وارباب ضلالت که درین زمانه ظاهر شده اند و
نفی کرامات اولیا بلکه انکار معجزات انبیا می کنند فریفته نشود ودین خود برباد ندهد

وهمانا که باعث این طایفه بر نفی کرامات آنست که خود را در اعلی مراتب ولایت می نمایند
وازین امور واحوال ایشان خبر ندارند وازوی نفی آن می کنند تا پیش عوام فضیحت نشوند
واز فضیحت خواص نمی اندیشند با آنکه اگر صد هزار خوارق عادت بر ایشان ظاهر شود
چون نه ظاهر ایشان موافق احکام شریعتست ونه باطن ایشان مطابق آداب طریقت
آن از قبیل مکر واستدراج خواهد بود نه از مقولهٔ ولایت وکرامات وفی کتاب اعلام
الهدی وعقیدة ارباب التقی تصنیف الشیخ الامام قطب الانام شهاب الدین ابو عبد الله
عمر بن محمد السهروردی قدس الله تع روحه ونعتقد ان للاولیاء من امته یعنی امة محمد صلعم
کرامات واجابات وهکذا کان فی زمن کل رسول کان لهم اتباع ظهرت لهم کرامات وخرقات
للعادات وکرامات الاولیاء فی تتمة معجزات الانبیاء ومن ظهر له وعلی یده من المخرقات
وهو علی غیر الالتزام باحکام الشریعة نعتقد انه زندیق وان الذی ظهر له مکر واستدراج

القول فی انواع الکرامات وخوارق العادات انواع خوارق عادات بسیارست
چون ایجاد معدوم واعدام موجود واظهار امر مستور وستر امر ظاهر واستجابت دعا
وقطع مسافت بعیده در مدت اندک واطلاع بر امور غایبه از حس واخبار ازان وحاضر
شدن در زمان واحد در امکنهٔ مختلفه واحیاء موتی واماتهٔ احیا وسماع کلام حیوانات
ونباتات وجمادات از تسبیح وغیر آن واحضار طعام وشراب در وقت حاجت
بی سببی ظاهر وغیر ذلک فنوع الاعمال الناقضة للعادة کالمشی علی الماء والسباحة
فی الهواء وکالاکل من الکون وکتسخیر الحیوانات الوحشیة وکالقوة الظاهرة علی
ابدانهم کالذی اقتلع شجرة برجله من اصلها وهو یدور فی السماع وضرب الید
علی الحایط فینشق وبعضهم یشیر باصبعه الی شخص لیقع فیقع او یضرب عنق

اَحَدٍ بالاشارةِ فیطیر رأس الملک دالیه وبالجمله چون حضرت حق سبحانه وتع پاک از دوستان
خود را مظهر قدرت کاملهٔ خود کرداند در هیولاء عالم هر نوع تصرفی که خواهند توانند
کرد و بالحقیقه ان تأثیر و تصرف حضرت حق است سبحانه وتع که در وی ظاهر میشود
و وی در میانه نی قال بعض کبراء العارفین والاصل الذی یجمع لک هذا کلّه انه من
خرق عادةً فی نفسه ممّا استمرّت علیها نفوس الخلق او نفسه فانّ الله تع یخرق
له عادةً مثلها فی مقابلتها تسمّی کرامةً عند العامة واما الخاصة فالکرامة عندهم العناية
الالهیّة التی وهبتهم التوفیق والقوة حتی خرقوا عوائد انفسهم فتلک الکرامة
عندنا واما هذه التی تسمّی فی العموم کرامة فالرجال انفوا من ملاحظتها لمشارکة المستدرج
الممکور به فیها ولکونها معاوضةً فیخافوا ان تکون حظ عملهم لانّ الحظوظ محلّها الدار الآخرة
فاذا تعجّل منها بشیءٍ فرغنا ان تکون حظ عملنا و قد وردت فی ذلک اخبارٌ واتی بصحیح
الخوف مع الکرامة فاذا لیست بکرامة عندنا وانما هی خرق عادةٍ فاذا اقترن معها البشری
بانها زیادة لا تنقص حظًّا ولا تسعف لحجاب فحینئذٍ تسمّی کرامة فالبشری علی الحقیقة
هی الکرامة وقال ایضًا اجلّ الکرامات واعظمها التلذذ بالطاعة فی الخلوة والجلوة
ومنها مراعات الانفاس مع الله ومنها حفظ الادب معه فی تلقی الواردات فی الاوقات
ومنها الرضا عن الله فی جمیع الحالات ومنها البشری لهم من الله بالسعادة الابدیة فی
الدار الآخرة **القول فی انه متی سُمّیت الصوفیة صوفیة** قال الامام القشیری
رحمه الله اعلموا رحمکم الله انّ المسلمین بعد رسول الله صلعم لم یتسمّ افاضلهم بتسمیة علمٍ
سوی صحبة الرسول صلعم اذ لا فضیلة فوقها فقیل لهم الصحابة ولما ادرکهم اهل العصر
الثانی سمّی من صحب الصحابة التابعین ورأوا ذلک اشرف سمةٍ ثم قیل لمن بعدهم

ثم عصرهم

اتباع

اتباع التابعین ثم اختلف الناس وتباینت المراتب بخواص الناس ممن لهم شدّة عناية
بامر الدین الزهاد والعبّاد ثم ظهرت البدعة وحصل التداعی بین الفرق فکل فریق ادّعوا انّ
فیهم زهّادًا فانفرد خواص اهل السنة المراعون انفاسهم مع الله الحافظون قلوبهم عن طوارق
الغفلة باسم التصوف واشتهر هذا الاسم لهؤلاء الاکابر قبل المأتین من الهجرة
پس الحجه مذکور خواهد شد درین کتاب اسامی بسیاری از مشایخ طائفهٔ صوفیه خواهد
بود و تاریخ ولادت و وفات ایشان و ذکر سیر و احوال و معارف و کرامات و مقامات
ایشان باشد که مطالعه کنندگان را از مطالعه و ملاحظهٔ آن یقینی نسبت باین طائفه حاصل
شود و همت بانات جماعتی که نفی کرامات و مقامات این طائفه می کنند در ایشان سرایت
نکند و از غائلهٔ غوایت آن جماعت محفوظ مانند اعاذنا الله وجمیع المسلمین من شرور
انفسنا وسیات اعمالنا و ورای این فواید دیگر هست که بعضی از آن بتفصیل مذکور
می کردد قال سید الطائفة ابو القاسم جنید بن محمد الصوفی قدس الله تع سره
حکایات المشایخ جندٌ من جنود الله عز وجل یعنی للقلوب ازوی پرسیدند که
این حکایات چه منفعت کند مریدان را جواب داد که حضرت حق سبحانه وتع می فرماید
وکلًّا نقصّ علیک من انباء الرسل ما نثبّت به فؤادک یعنی قصّه های پیغمبران و اخبار
ایشان بر تو میخوانیم و از احوال ایشان ترا آگاه می کنیم تا دل ترا بآن ثبات باشد
و قوت افزاید و چون بار و رنج بتو رسد و بر تو زور آورد از اخبار و احوال
ایشان شنوی و براندیشی دانی که چون مثل این رنجها و بارها بایشان رسیده
در آن صبر کرده اند و احتمال و توکل و ثقت پیش آورده اند دل ترا بآن ثبات
و عزم و جرأت افزاید همچنین شنیدن سخن نیکان و حکایات ایشان و احوال ایشان

دل مرید از تربیت دهد و قوت و صبر عزم افزاید و در راه حضرت حق سبحانه و تعالی ثبات
یابد و در بلا و امتحان از در درویشی و ناکامی قدم فشارد تا عزم مردان یابد و
سیرت ایشان گیرد و ایضاً سخنان مشایخ و دوستان حق سبحانه و تعالی دوستی
ایشان آرد و دوستی ایشان ترا با ایشان نسبت افکند چنانکه گفته اند المودة
احد القرابتین و گفته اند لا قرابة اقرب من المودة و لا بعد ابعد من العداوة و لله
در القائل نظم القوم اخوان صدق بینهم نسب ... من المودة لم یعدل به نسب
و مصطفی را صلعم پرسیدند که از مردی که قومی را دوست می دارد اما بکردار ایشان
نمی رسد گفت المرء مع من احبه مرد با آنکسی است که وی را دوست میدارد و در خبر
از مصطفی صلعم که روز قیامت بندهٔ نومید مانده باشد از مفلسی کردار خود
حق سبحانه و تعالی گوید فلان دانشمند را در فلان محله می شناختی یا فلان عارف را
می شناختی گوید می شناختم گوید برو که ترا با وی بخشیدم پس وقتی که بشناخت
نسبت می پیوندد و سبب نجات میگردد بمهر دوستان وی و گرفتن سیرت ایشان
و پی برده با جان با ایشان اولیتر ابو العباس عطا گوید اگر نتوانی که دست
در دوستی او زنی دست در دوستی دوستان او زن که دوستی دوستان او
دوستی اوست و مصطفی صلعم گفت با ابن مسعود اتدری ای عری الاسلام
اوثق قال قلت الله و رسوله اعلم قال صلعم الولایة فی الله و الحب فیه و البغض فیه
و فضیل عیاض رحمه الله گوید که الله تعالی فردا با بنده گوید یا ابن آدم اما زهدک فی الدنیا
فانما طلبت الراحة لنفسک و اما انقطاعک الیّ فانما طلبت العزة لنفسک و لکن
عادیت لی عدوا او والیت لی ولیا و کمترین فائده در شنیدن حکایات این طایفه است

که بداند

که بداند که افعال و اقوال و احوال وی نه چون ایشان است تا از کردگار خود برگیرد
و تقصیر خود در جنب کردار ایشان ببیند از عجب و ریا و استحسان بپرهیزد شیخ الاسلام
ابو اسمعیل عبد الله الانصاری الهروی قدس الله سره و هر جا که درین کتاب شیخ الاسلام
مذکور شود مراد ایشان خواهند بود وصیت کرده است که از هر پیری سخنی یاد گیرید
و اگر نتوانید نام ایشان یاد دارید که از آن بهره یابید و نیز فرموده است که بیشین نشان
درین کار است که سخنان مشایخ شنوی خوش آید و بدل با ایشان گرایی و انکار نیاری
و هر گاه از دوستان خود پاکی با تو نماید ترا قبول نیفتد و حقیر آید بتر باشد از هر گناه
که آن بتر باشد که بکنی زیرا که آن دلیل محرومی و حجاب باشد نعوذ بالله من الخذلان و اگر
در نظر غلط افتد و وی نه آن باشد که ترا بوی قبول افتاد ترا زیان ندارد که قصد تو با آن
٢ راست بوده باشد و الله المستعان و علیه التکلان ابو هاشم الصوفی قدس الله سره
بکنیت مشهور است شیخ بوده بشام و در اصل کوفی است و با سفیان ثوری معاصر بوده
و مات السفیان الثوری رحمه الله بالبصرة سنة احدی و ستین و مائة و سفیان ثوری گوید
لولا ابو الهاشم الصوفی ما عرفت دقیق الریاء و هم وی گوید من ندانستم که صوفی چه بود
تا ابو هاشم صوفی را ندیدم و پیش از وی بزرگان بوده اند در زهد و ورع و معاملت نیکو
در طریق توکل و طریق محبت لیکن اول کسی که وی را صوفی خواندند وی بود و پیش از وی
کسی را باین نام نخوانده بودند و همچنین اول خانقاهی که برای صوفیان بنا کردند آنست
که برمله شام کردند و سبب آن بود که روزی امیر ترسا بشکار رفته بود در راه دو تن دید
ازین طایفه که بهم رسیدند دست در آغوش یکدیگر کردند و هم آنجا بنشستند و آنچه
داشتند از خوردنی پیش نهادند و بخوردند آنگاه برفتند امیر ترسا را معاملت الفت

اینان بایلدبار خوش نیامد یکی از ایشان را بخواندند و پرسید که آن که بود گفت ندانم گفت
ترا چه بود گفت هیچ چیز گفت از کجا بود گفت ندانم ای امیر گفت پس این الفت چه بود
که شما را با یکدیگر بود درویش گفت که این ما را طریقت است گفت شما را جای هست
که آنجا فراهم آیید گفت نه گفت برای شما جای بسازم تا با یکدیگر آنجا فراهم آیید
پس آن خانقاه برملا ساخت شیخ الاسلام قدس سره گفته شعر خیر دار حل فیها خیر
ارباب الدیار ۰ و قدیماً و فوح الله اخبار الجبار ۰ و ایضاً له قدس سره شعر هی المعالم
والاطلال والدار ۰ دائر علیها من الاحباب آثار ۰ و ابو هاشم گفته لقلع الجبال بالابر
ایسر من اخراج الکبر من القلوب ۰ بسوزن کوه کندن آسانتر است از بیرون کردن کبر و
منی از دلها ابو هاشم شریک قاضی را دید که از خانه یحیی خالد بیرون می آمد بگریست
و گفت اعوذ بالله من علم لا ینفع و هم وی گفته اخذ المرء نفسه بحسن الادب تادیب
اهله منصور عمار دمشقی گوید که ابو هاشم صوفی بیمار بود به بیماری مرگ وی را گفتم خود را
چگونه می یابی گفت بلای عظیم می بینم اما هوا یعنی مهر و دوستی بیش از بلاست یعنی بلای
بزرگست اما در جنب مهر حقیرست شیخ الاسلام قدس الله سره گفت اگر بقدر هوا
بلا بودی هوا نبودی ذوالنون مصری قدس الله سره العزیز از طبقه اولی است نام وی ۳
ثوبان بن ابراهیم است کنیت وی ابو الفیض و ذوالنون لقب است و غیر ازین نیز گفته اند
اما صحیح اینست و وی با خمیم مصری بوده آنجا که قبر شافعی است رضی الله عنه و پدر
وی نوبی بوده از موالی قریش و نوبه بلادیست میان صعید مصر و حبشه و وی برادرا
دراه بوده یکی از ایشان ذوالکفل است روی عنه حکایات فی المعاملات و غیرها و قیل
اسمه میبوه و ذوالکفل لقب له و ذوالنون شاگرد مالک انس بوده و مذهب وی داشته

و موطا

و موطا از وی سماع داشت و فقه خواندی بود و پیر وی اسرافیل بود بمغرب و شیخ الاسلام
گفت ذوالنون ازانست که وی را ابنبار ابند باکرامات و نخستین بند بمقامات مقام و حال و وقت
در دست وی متحیره بود و در زمان امام وقت و یگانه روزگار و سر این طایفه است
و همه را نسبت و اضافت با وست و پیش از وی مشایخ بودند و لیکن وی پیش کسی بود که اشارت
را عبارت آورد و ازین طریق سخن گفت و چون جنید پدید آمد در طبقه دیگر این علم را ترتیب
نهاد و بسط کرد و کتب ساخت و چون شبلی پدید آمد این علم را بسر منبر برد و آشکارا کرده
و جنید گفت ما این علم را در سردابها و خانها میگفتیم پنهان شبلی آمد و آنرا بسر منبر برد و
بر خلق آشکارا کرد ذوالنون گفت سه سفر کردم و سه علم آوردم سفر اول علمی آوردم که خاص
پذیرفت و عام پذیرفت و در سفر دویم علمی آوردم که خاص پذیرفت و عام نپذیرفت و در
سفر سیم علمی آوردم که نه خاص پذیرفت و نه عام فبقیت شریداً طریداً وحیداً شیخ
الاسلام قدس الله سره گفت که اول علم توبه بود که خاص و عام قبول کنند و دویم علم توکل
و معاملت و محبت بود که خاص قبول کند نه عام و سیم علم حقیقت بود که نه بطاقت
علم و عقل خلق بود در نیافتند و ویرا مهجور کردند و بروی بانکار برخاستند تا آنکه که از
دنیا برفت در سنه خمس و اربعین و مأتین چون جنازه وی می بردند گروه مرغان بر سر جنازه وی
پر در هم بافتند چنانکه همه خلق را سایه خود بپوشیدند و هیچکس از آن مرغان باک ندیده بود
مالک بسل زدی بر سر جنازه مزنی شاگرد شافعی رضی الله تعالی عنهما پس از آن ذوالنون را قبول
پدید آمد دیگر روز بر سر قبر وی نوشته یافتند چنانکه بخط آدمیان نمی ماند که ذوالنون
حبیب الله من الشوق قتیل الله هر گاه که آن نوشته را بتراشیدندی باز آن نوشته یافتندی
شیخ الاسلام گفت آن سفر پسین نه بپای بوده که با او نه بقدم روند که بهم روند ذوالنون

خلق

گفته ما أعز الله عبدا بعز أعز له من أن يدله على ذل نفسه وهم وی گفته أخفى الحجاب وأشده
رؤية النفس وتدبيرها وهم وی گفته التفكر في ذات الله جهل والإشارة إليه شرك و
حقيقة المعرفة حيرة شیخ الاسلام گفت حیرت دو است حیرت عام و آن حیرت الحاد و
ضلالت است و حیرت دیگر در عیانست و آن حیرت یافتست وهم وی گفته اول گسستن
و پیوستن و آخر نه گسستن و نه پیوستن شیخ الاسلام قدس سره شعر کیف تخلی وصل
اثنین هما فی الاصل واحد ∗ من قسم الواحد جهلا فهو بالواحد جاحد ذوالنون را گفتند
که مرید کیست و مراد کیست گفت المريد يطلب والمراد يهرب شیخ الاسلام گفت که مرید
می طلبد و با او صد هزار نیاز و مراد می گریزد و با صد هزار ناز و گفت پیش کسی که موی
سفید در پای من مالید احمد چشتی بود که وقتی بر بازار بنکلگواه فرا من رسید با ابوسعید
معلم که بنزدیک تربت شیخ ابواسحق شهریار در گور است بپارس ایشان بایکدیگر در
مناظره بودند که مرید به یا مراد چون فرا من رسیدند گفتند آنک حاکم آمد من گفتم لا مرید و لا
مراد لا خبر ولا استخبار لا حد ولا رسم وهو الكل بالكل بوسعید مرقعی داشت از سر
برکشید و بینداخت و بانگی چند بکرد و برفت و چشتی در پای من افتاد و موی سفید
در پای من می مالید وهم ذوالنون گفته که وقتی با جماعتی در کشتی نشستیم تا از مصر بجده
رویم جوانی مرقع دار با ما در کشتی بود و مرا آرزوی التماس صحبت وی می بود اما هیبت
وی مرا نگذاشت بسخن گفتن با وی که سخت عزیز روزگار بود و هیچ از عبادت خالی نه
تا روزی حقهٔ زر و جواهر از آن مردی غایب شد و خداوند حقه مر آن جوان را متهم کرد و خواستند
که با وی جفا کنند من گفتم با وی از این گونه سخن مگویید تا من از وی بپرسم بنزدیک وی
آمدم و با وی بتلطف بگفتم که این مردمان از صورت چنین دست داد داشت و بتو بد

بدگمان شده اند و من ایشانرا از درشتی و جفا باز داشتم اکنون چه می باید کرد او روی
بآسمان کرد و چیزی بگفت ماهیان دریا بر روی آب آمدند هر یک جوهری در دهان گرفته
یک جوهر بستد و بدین مرد داد و قدم بر روی آب نهاد و برفت پس آنکس که حقه برده
بود حقه را بیفکند و بیافتند و اهل کشتی ندامت بسیار خوردند ذوالنون گفته سیاح بودم
میگوید وقتی میرفتم جوانی دیدم شوریده بود در وی گفتم از کجایی ای غریب گفت غریب بود
کسی که با او موانست دارد بانگ از من بر آمد و بیفتادم بیهوش چون بهوش باز آمدم گفت
چه شد گفتم دارو با درد موافق افتاد شیخ الاسلام قدس سره گفت که خفته او بیدار بود
کسی که او را دیده بود جان در زیر او شیدا بود هر جا که آرام یابد دشمن آرام شود که او وطن
غریبانست و مایهٔ مفلسانست و همراه یگانگانست وقتی که کسی یابی که بضاعت تو بدوست
او بود در دل تو با دار وی او موافق بود دامن او را استوار دار ذوالنون مصری قدس سره
بمغرب شد بپیش عزیزی که از مقدمان مشایخ است بجهت مسئلهٔ عزیزی گفت بهر چه آمدهٔ
اگر آمدهٔ که علم اولین و آخرین بیاموزی این را روی نیست این همه خالق داند و اگر آمدهٔ
که او را جویی آنجا که اول گام برگرفتی او خود آنجا بود شیخ الاسلام گفت که او با جویندهٔ
٣ خود همراهست دست جویندهٔ خود گرفته در طلب خود می تازاند **اسرافیل رحمه الله تع**
از قدماست شیخ الاسلام گفت که وی از پیران ذوالنون مصری است از مغرب بوده و بعلم
رسیده بوده و مستجابانست بسیار در زهد و توکل و معاملات نیکو شیخ الاسلام
گفت که فتح شخرف بمصر شد ششصد فرسنگ بیک سؤال با اسرافیل چون فرصت یافت پرسید
از وی هل تعذب الأشرار قبل الزلل گفت مرا جز ده تا سه روز روز چهارم گفت مرا جواب
داد ندار روا بود ثواب پیش از عمل هم روا بود عذاب پیش از زلل این بگفت و نعره بزد

و در شور دیده پس از سه روز برنیست و برفت شیخ الاسلام گفت از سه روز درنگ
پس جواب از سه روز درنگ خواستی بود اگر در وقت جواب دادی در وقت برفتید شیخ
الاسلام گفت ربوبیت همه عین عبودیت است و قسمها بکرده بیش از کرد خلق و خلق زیر
حکم خواست وی اسیر اند تا هر یکی را زحم چیست عاقبت اه کند که خود خواهد و وی راست
حکم و در آن عادلست و نظر کس را چون و چرا نباید و نشد که وی کار بر علم و حکمت میکند
و کرد تا سزای هر کس چیست و عنایت وی بکیست ابوالاسود دمکی قدس الله تعالی سره ۴
بزیارت عزیزی رفت سلام کرد گفت ایها الشیخ من دوست توام ابوالاسود عزیز تاب جست
و گفت علیک السلام چون و در حال از خود غایب گشت همانه حال بود تا سه بار بدانست
که عزیزی از دست آب و خاک افتنت باز فرشده است دیدار وی غنیمت گرفت و باز
گشت ابوالاسود دراعی قدس الله تعالی سره نیز از مشایخ بوده وقتی در بادیه اهل خود را گفت ۵
بدرود باش که من رفتم خواهم او مطهرهٔ آواز شیر بر کرد و بوی داد و وی برفت و چون بطهارت
احتیاج شد خواست که طهارت کند از مطهره شیر بیرون آمد از راه باز گشت و گفت آب
ندارم که طهارت کنم مرا آب واجب تر از شیر مطهره را از شیر تهی کرد و از آب پر کرد و برفت
هر که طهارت کردی آب فرود آمدی و چون تشنه و گرسنه شدی شیر ابو یعقوب هاشمی ۶
رحمه الله تعالی از این طایفه بوده وی گفته که هرگز فراموش نشود که روز عید با ذوالنون
می آمدم مردمان از عیدگاه باز گشته بودند شادی کنان ذوالنون گفت این مردمان شادی
همی کنند که امانت خود بگذارده اند خود ندانند که از ایشان پذیرفته اند یا نه یعنی طاعت
رمضان بیا تا بیکسوی باز شویم و بر ایشان بگرییم شیخ الاسلام گفت این حکایت همان
حکایت جوهر و جوهریست آنکه قیمت نداشتی بسفتی و آنکه داشتی از سفتن

آن زمانه بودی و عید باز نگردد و بجای خود نرود اهل آن غافل بودند تا آنکه نه اهل
آن بودند بیدار بودند آن وعید در ایشان آویخت شیخ الاسلام گفت که سیاح موصلی
گفت که داود گفت ای خداوندا مرا گفتی دست در روی بشوی خدمت را اکنون بصحبت
می خوانی دل مرا چه چیز بشوید صحبت را گفت الهموم والاحزان بسیار و اندوه شیخ
الاسلام گفت درین طریق ازین چاره نیست ولید بن عبد الله السقا قدس الله تعالی روحه ۷
کنیت وی ابو اسحق است از اصحاب ذوالنون بود قدس الله سره وی گوید که ذوالنون قدس
سره گفت که در بادیه زنگی دیدم سیاه هرگاه که الله گفتی سپید شدی ذوالنون گوید هر که الله
یاد کند در حقیقت صفت وی جدا گردد ابو عبد الله رازی گفت پیش ولید سقا در رفتم
و میخواستم که در فقر از وی سؤالی کنم سر برآورد و گفت اسم فقر از امسلم است که هرگز جز
حق در خاطر او در نیامده است و به قیامت از عهدهٔ این سخن بیرون می توانم آمد توفی
ولید السقا سنه عشرین و ثلثمایه فضیل بن عیاض قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ اولی است ۸
کنیت او ابو علی است باصل از کوفه است و گفته اند باصل از خراسان بود از ناحیت مرو
و گفته اند وی به سمرقند زاده و به باورد بزرگ شده و کوفی الاصل است و نیز گفته اند که بخاری
الاصل است والله تعالی اعلم وفات وی در محرم سنه سبع و ثمانین و مایه بود فضیل عیاض
گوید قدس الله سره که من حق را سبحانه و تعالی را بدوستی پرستم نشکیبم که نه پرستم محمود الوراق
رحمه الله تعالی شعر تعصی الاله و انت تظهر حبه ❊ هذا و رب فی القیاس بدیع ❊ لو کان
حبک صادقا لاطعته ❊ ان المحب لمن یحب مطیع ❊ شیخ الاسلام قدس سره گفت هر که
او را بر بیم می پرستد خود را می پرستد و بطمع نجات خود می جنبد نه بجهت محبت و طاعت
فرمان و هر که او را بامید می پرستد او نیز خود را می پرستد و بتوقع تنعم و راحت خود می جنبد

نه برای محبت و اطاعت من او را نه به بیم و امید پرستم چیزی فرو در راه و نه بر دعوی محبت او که
از پرستشی که سزای او باشد و استحقاق دارد عاجزم ما نیک او را بر فرمان او پرستیم که گفت
بپرست می پرستم و بر دوستی سنت رسول صلعم و بتقصیر خود معترفم محمد بن سعید الترمذی
رحمه الله پرسیدند که سفله کیست گفت آنکه حق سبحانه را بر بیم و امید پرستد گفتند پس تو چه
پرستی گفت مهر و دوستی وی مرا بر خدمت و طاعت دارد و شیخ الاسلام گفت فضیل
عیاض را پسری بود علی نام از پدر مه بود در زهد و عبادت و ترس روزی در مسجد
حرام نزدیک زمزم خواننده برخواند که و یوم القیمة تری المجرمین الآیة وی بشنید نعره
بزد و جان بداد و شیخ الاسلام گفت از دوست نشانه و از عارف جان شعر من مات
۹ عشقا فلیمت هکذا لا خیر فی عشق بلا موت یوسف اسباط قدس سره از متقدمان است
قدس الله سره از ائمه شریعت رسید در زهد و ورع خوف و فزع بر وی غلبه کرد علم وی
در شوریده مات سنة ست و تسعین و مائة شیخ الاسلام گفت دوستان او را سه چیز داده
۱۰ اند حلاوت و هیبت و محبت معروف کرخی قدس سره از طبقه اولی است و از قدمای مشایخ
استاد سری سقطی و غیره او و کنیت وی ابو محفوظ است نام پدر وی فیروز و بعضی
فیروزان و بعضی گفته اند معروف بن علی الکرخی پدر وی موالی بوده دربان امام علی بن
موسی الرضی رضی الله تع عنهما و گویند که بر دست وی مسلمان شده بود روز بار داده بود
ازدحام کردند در پای آمد و در آن هلاک گشت و معروف با داود طائی قدس الله تع
سره صحبت داشته و مات الداود طائی سنة خمس و ستین و مائة و معروف در سنه
مائتین از دنیا رفته و وی گفته است که صوفی اینجا مهمانست تقاضای مهمان بر میزبان
جفاست مهمان که با ادب بود منتظر بود نه متقاضی شخصی معروف را گفت مرا وصیتی کن گفت

احذر ان لا یراک الله الا فی زی مسکین شیخ الاسلام گفت که معروف روزی
فرا خواهر زاده خود گفت که چیزی ترا با وی حاجت بود بر وی سوگند بر وی ده و مصطفی صلعم
در دعای گفت اللهم انی اسئلک بحق السائلین علیک و بحق الراغبین الیک
و بحق ممشای الیک بحق این کارهای منی بر تو و سئل معروف عن المحبة فقال المحبة
لیست من تعلیم الخلق انما هی من مواهب الحق و فضله و قبر معروف در بغداد است
بدعا کرده و زیارت و تبرک بانجا روند و مجربست که هر که دعا کند مستجاب گردد
ابو سلیمان دارانی قدس الله تع روحه از طبقه اولی است نام وی عبد الرحمن بن ۱۱
احمد بن عطیة الانسی است و بعضی گفته اند عبد الرحمن بن عطیه از قدمای مشایخ شام
بوده از دارا که دهی است از دههای دمشق و قبر وی در همان ده است و وی استاد
احمد بن ابی الحواری است ریحانة الشام و در سنه خمس عشرة و مائتین برفته از دنیا
ابو سلیمان را پرسیدند که حقیقت معرفت چیست گفت آنست که مراد جز یکی نبود در دو جهان
و هم وی گفته که در کتابی خوانده ام که حق سبحانه و تع گفته است کذب من ادعی محبتی
اذا جنه اللیل نام عنی و هم وی گفته که وقتی که بعراق بودم عابد بودم و بشام عارفم
بعضی ازین طائفه گفته اند که بشام از آن عارف بود که بعراق عابد بود و اگر آنجا عابدتر بودی
اینجا عارفتر بودی و هم ابو سلیمان گفته ربما تنکت الحقیقة فی قلبی اربعین یوما فلا
آذن لها ان تدخل قلبی الا بشاهدین الکتاب و السنة و هم وی گفته که هر چیزی که ترا
از حق سبحانه مشغول کند بر تو شومست و هر چیز که خوی تو از حق سبحانه باز کند و
خوی تو باسباب کند ترا دشمن است و هر نفسی که از تو بر آید در غفلت نه در یاد حق
سبحانه بر تو داغ است و هم وی گفته اذا بکی القلب من الفقد ضحک الروح من الوجد

احمد بن ابی الحواری گوید که ابوسلیمان را گفتم در خلوت نماز گذاردم از آن لذت یافتم
پرسید که سبب لذت تو چه بود گفتم آنکه مرا هیچکس نمیدید گفت انک لضعیف حیث خطر
بقلبک ذکر الخلق و هم وی گفته لکل شیء صداء و صداء نور القلب الشبع و هم وی گفته
من اظهر الانقطاع الی الله فقد وجب علیه خلع ما دونه من رقبته و هم وی گفته ابلغ
الاشیاء فیما بین الله و بین العبد المحاسبة داود بن احمد دارانی قدس سره ١٢
وی برادر سلیمان دارانی است و صاحب ریاضت عظیم بود و با ابوسلیمان صحبت داشته
بود و سخنان وی در معاملت مثل سخنان برادر وی بود احمد بن ابوالحواری گوید از
داود پرسیدم که چگونه دردی که آواز خوش در وی اثر نمیکند گفت آن دل ضعیف
و بیمار بود آنرا معالجه باید کرد ابوسلیمان داود بن نصر الطائی قدس الله تعالی سره از طبقه ١٣
اولی است و از مشایخ و سادات اهل تصوف بود و در زمانه خود بی نظیر شاگرد ابوحنیفه
کوفی رضی الله عنه بود و از اقران فضیل و ابراهیم ادهم و غیر ایشان بود و در طریقت
مرید حبیب راعی بود و در جمله علوم حظ وافر داشت و بدرجه عالی بود و در فقه فقیه
الفقها بود و عزلت اختیار کرد و از ریاست اعراض کرد و طریق زهد و ورع و تقوی بر دست
گرفت و ویرا فضائل بسیار است و مناقب مذکور وی گفته مریدی را که ان اردت السلامة سلم
علی الدنیا و ان اردت الکرامة کبر علی الآخرة ای پسر اگر سلامت خواهی دنیا را وداع
کن و اگر کرامت خواهی بر آخرت تکبیر گوی و از معروف کرخی قدس سره روایت کنند که گفت
هیچکس را ندیدم که دنیا را در چشم وی قدر و خطر کمتر بود از داود طائی که همه دنیا و
اهل آنرا نزدیک وی هیچ مقداری نبود و در فقرا بچشم کمال نگریستی اگرچه پر آفت بودندی
ابراهیم بن ادهم قدس الله تعالی روحه سره از طبقه اولی است کنیت او ابواسحق است ١٤

و بیرا او ابراهیم بن ادهم بن سلیمان بن منصور البلخی از ابنای ملوک است در جوانی توبه کرد و وقتی
بصید بیرون رفته بود هاتفی آواز داد که ابراهیم نه برای این کار آفریده اند ترا ویرا آگاهی پدید
آمد دست در طریقت نیکو زد بمکه رفت آنجا با سفیان ثوری و فضیل عیاض و ابو یوسف
غسولی صحبت داشت و بشام رفت آنجا کسب میکرد در طلب حلال تا طور باز میکرد
و ویرا احدیث است و از اهل کرامات و ولایت و بشام از دنیا رفته در سنه احدی او
اثنتین و ستین و مایة و یقال فی سنه ست و ستین و هذا اکثر شخصی با ابراهیم ادهم همراه شد
و همراهی وی در گسستید چون میخواست که جدا شود گفت شاید که در این صحبت از من رنجه شده
باشی که بی حرمتی فراوان کرده ام ابراهیم گفت من ترا دوست بوده ام دوستی عیب تو بر من بپوشید
من از دوستی تو خود ندیدم که نیک میکنی یا بد شعر و تقبح من سواک الفعل عندی
و تفعله فیحسن منک ذاکا عثمان عماره گفت بر منبر حج بوده ام با ابراهیم بن ادهم و جماعتی
توبانه و جماعتی دیگر سخن میگفتیم جوانی دورتر نشسته بود با ارادت و نیاز تمام گفت
ای جوانمردان من مردی ام که از این کار می کردم شب نخسپم و بروز هیچ نخورم و عمر خود
را بخشش کرده ام یک سال حج کنم و یک سال غزا چونست که مرا بوی نمی رسد و در دل خود
هیچ چیز نمی یابم و نمی دانم که شما چه می گویید گفت هیچکس از ما جواب وی باز نداد و در سخن
خویش برفتند آخر یکی از یاران گفت مرا دل بر نیاز وی بسوخت گفت ای جوانمردانی که
گرد این کار میگردند و از اخوانان و طالب اند نه در فراوانی طاعت و خدمت می کوشند
در زاری بستن و نیز بینی می کوشند شیخ الاسلام گفت این نه آنست که خدمت و طاعت
نباید کرد یعنی با آن چیز دیگر می باید صوفی بی خدمت نبود اما تصوف نه خدمت است صوفیان
خدمت بگذارند بلکه از همه خلق زیادت آرند اما آنچه کنند بر و نشمارند یعنی عوض و مزد

مکافات بآن طلب نکنند و مائۀ این چیزی دیگرست در باطن نه در ظاهر تلبیس گذرانند
و به باطن ور جهانی دیگر زیند ابوالقاسم نصرآبادی گفته جذبة من جذبات الحق تربی علی
عمل الثقلین یک کشیده که دل تو باو نگاه دارد یعنی محبت و معرفت و صحبت ترا به از کردار آدمی
و پری ابراهیم ادهم و عالی بکار و حذیفه مرعشی و سلیم خواص یاران یکدیگر بودند بایکدیگر
بیعت کردند که هیچ نخوریم مگر که دانیم که از حلال است چون درماندند از یافتن حلال بی شبهه
باندکی خورده آمدند گفتند چندان خوریم که از آن چاره نبود بار بی شبهه آنکه بود ابراهیم ۱۵
بن سعد العلوی الحسنی قدس الله تعالی سره کنیت او ابو اسحق شریفست حسنی از قدمای مشایخست
از اهل بغداد از آنجا بشام رفت و آنجا متوطن شد صاحب کرامات ظاهر بود و نظیر ابراهیم
ادهم شیخ الاسلام گفت هزار و دویست و اند شیخ شناسم ازین طایفه دو علوی بوده
اند یکی ابراهیم بن سعد دیگر حمزه علوی صاحب کرامات ابراهیم سعد استاد ابوالحارث
اولاسی است ابوالحارث اولاسی در ابتدای ارادت بخانه خود خاکینه خورده بود با
یاران پیش ابراهیم سعد رفت و وی در راه بود پای برآب و ابوالحارث را گفت دست بیار
دست بوی داد پای وی در آب فرو شد ابراهیم گفت پای تو در خاکینه آویخته است با وی
سخن و مطالبه و عتاب کرد بر آن کار پس گفت تو نه جوینده این کاری برو و از خلق عزلت
گیر و فراغت دل جوی و ذکر دکر دار کرد ابوالحارث اولاسی رحمه الله تعالی نام وی فیض ۱۶ بفتح همزه و سکون واو و کسر سین مهمله
بن الخضر است شاگرد ابراهیم سعد علویست وی گفته که در ابتدای دیده من ابراهیم سعد را آن
بود که در غیر ایام موسم از اولاس بعزیمت مکه بیرون آمدم در راه به سه تن باز خوردم
گفتم که من هم با شما همراهم دو تن از ایشان جدا شدند من ماندم و یک تن و آن ابراهیم سعد
علوی بود شریف بود حسنی گفت تو کجا میروی گفتم بشام گفت من بکوه لکام میروم بعد

از آن جدا شدیم اما همیشه مکاتبت وی بمن می آمد و هم وی گفته که روزی با ابراهیم علوی از کوه
لکام می آمدم لشکری در از گوش زنی را گرفته بود و آن زن بما استغاثه کرد ابراهیم با آن
لشکری سخن گفت قبول نکرد دعا کرد آن لشکری و زن مرد و بیفتادند بعد از آن زن برخاست
و لشکری بمرد من گفتم دیگر بتو مصاحبت نمی کنم که تو مستجاب الدعوه ای میترسم که از من بی ادبی
ظاهر شود و بر من دعا کنی گفت ایمن نیستی گفتم نی پس وصیت کرد و گفت تا بتوانی بکم
چیزی از دنیا قناعت کن و هم وی گفته که روزی در اولاس نشسته بودم دل من بجهت
بیرون رفتن در حرکت آمد بیرون آمدم دیدم که شخصی در میانه دریا نماز میگذارد مرا
هیبت او فرو گرفت چون نیک نظر کردم ابراهیم سعد بود نماز را کوتاه کرد و سلام داد
و بکنار بحر آمد و لب بجنبانید ماهیان بسیار صف کشیده روی بوی نهادند بخاطر من گذشت
که صیادان کجا اند همه متفرق شدند پس گفت ای ابوالحارث تو مرد این کار نه ای بر تو باد
که درین ریگها از خلق پنهان باشی و بقلیل از دنیا بسازی تا اجل بتو رسد و غایب شد
و دیگر ندیدم او را و هم ابوالحارث گفته که آوازه ذوالنون شنیدم بجهت مسئله چند
عزیمت زیارت وی کردم چون بمصر رسیدم گفتند وی دی روز از دنیا برفت بسر قبر وی شدم
و بر وی نماز گذاردم و بنشستم مرا خواب در ربود وی را بخواب دیدم آنکه مشکل داشتم از
۱۷ بکسر سین و فتح تای مثناه فوقانیه و سکون نون و فتح بای موحده
وی سؤال کردم همه را جواب گفت ابراهیم ستنبه هروی قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابو
اسحق است صحبت ابراهیم بن ادهم و کان من اقران ابو یزید وی در اصل از کیلان بوده
و در هرات اقامت کرده بوده از آن وی را هروی گویند و قبر وی در قزوین است
وی گفته بصحبت ابراهیم ادهم رسیدم اول مرا دلالت بتجرید کرد از دنیا بعد از آن مرا دلالت
بکسب کرد کسب میکردم و بر فقرا نفقه میکردم بعد از آن مرا گفت کسب را بگذار و توکل خود را

بر خدای درست کن تا ترا صدق و یقین حاصل آید آنچه گفت فرمان بردم بعد از آن فرمود که ببادیه
در آی بر قدم تجرید ببادیه در آمدم مرا صدق توکل و اعتماد بر خدای تعالی میسر شد گفته اند که
وی را جاه عظیم بود در هرات چندین بار دعوی توکل و درهم دعا می کرد و می گفت اللهم اقطع
رزقی عن اموال اهل هرات و زهّد نفسی فی گوید که بعد از آن روزها گرسنه می ماندم و چون ببازار
میگذشتم مردم با هم می گفتند این کسی است که هر شب چندین و چندین درم نفقه میکند وقتی
بحج رفت بر قدم تجرید و چند روز در بادیه هیچ نخورد و هیچ نیاشامید گفت نفس من
با من حدیث کرد که ترا نزدیک خدای تعالی قدری و منزلتی هست ناگاه شخصی از جانب دست
راست با من در سخن آمد و گفت یا ابراهیم تراءی الله فی سرک گوی ناگریستم و گفتم قد کان
ذلک بود آنچه میگویی پس گفت می دانی که چند گاه است که من اینجایم هیچ نخورده و هیچ نخواسته
با آنکه بر جای مانده و بر زمین افتاده ام گفتم خدای تعالی داناتر است گفت هشتاد روز است
و من شرم دارم از خدای تعالی که خاطری که ترا واقع شده است مرا واقع شود و اگر بر خدای تعالی
سوگند دهم که این درختان را زر گرداند هر آینه زر گرداند و بار کنی دیدار وی مرا آگاهی حاصل
شد روزی بایزید با اصحاب خود نشسته بود گفت برخیزید که باستقبال دوستی از دوستان
خدای تعالی میرویم چون بدروازه رسیدند ابراهیم ستنبه را دیدند که می آمد بایزید قدس سره او را
گفت که در خاطر من آمد که باستقبال تو آیم و ترا شفیع کردانم بخدای تعالی در حق خویش
ابراهیم گفت اگر در همه خلق مرا شفاعت دهد پاره ی گل بخشیده باشد شیخ در جواب او متحیر
شد که سخت زیبا گفت وی گفته که روزی بمجلس بایزید حاضر گشتم مردمان می گفتند فلان کس
علم از فلان گرفته است بایزید گفت مسکینان علم خود از مرده گرفتند و ما علم از زنده گرفتیم
که هرگز نمیرد و هم وی گفته من اراد ان یبلغ الشرف فلیختر سبعا علی سبع الفقر علی الغنی والجوع

علی النبیه

علی الشبع والدون علی المرتفع والذل علی العز والتواضع علی الکبر والحزن علی الفرح والموت
علی الحیوة ابراهیم رباطی رحمه الله تعالی روحه وی مرید ابراهیم ستنبه است و طریقه توکل
از وی گرفته است و قبر وی بر در رباط زنگی زاده است در هرات وقتی با ابراهیم ستنبه در سفر
بود چون در راه می رفتند ابراهیم ستنبه با رباطی گفت که با تو هیچ معلوم هست و با خود هیچ زادی
بر گرفته رباطی گفت نه پاره ی دیگر برفت باز گفت رباطی با تو هیچ معلوم هست گفت نه پاره ی دیگر
برفت پس بنشست گفت راست بگوی که پای من گران شد نمی توانم رفت رباطی گفت با من
چند شراک نعلین است که چون بگسلد در راه کشم گفت آن نیز بگسسته است گفتم نه گفت
پس بینداز که معلوم است از آن نمی توانم رفت رباطی آنرا بینداخت در چشم وی خواست
که زودتر دوال بگسلد تا وی را سرزنش کند قضا را آن یکبت دست فرا کرد که بر گرفت دیگری
دید افتاده هم راه همچنین بود آخر وی را گفت کذا من عامل الله علی الصدق ابراهیم اطروش
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی از متاخران است و وی گفته است که رکوه
صوفی کف اوست و بالش او دست اوست و خزینه او اوست یعنی حق سبحانه و تعالی شیخ
الاسلام گفت هر که بر بن بیفزاید کاری فرادست خود دهد که با آن در ماند و گفت صوفی با دنیا
افتاد گفتند سبب چه بود گفت سوزنی بسفر می رفتم گفتم سوزنی باید چون فرا دست آمد گفتم
چیزی باید که در آن نهم کنفی بدست آوردم گفتم کنف در دست نتوان گرفت رکوه بدست
آوردم گفتم حمال نتوانم کرد رفیق بدست آوردم اسباب فراهم پیوست با اینجا رسید اینجا
هم از آن سوزن شد ابراهیم الخواص قدس سره شعر لقد وضح الطریق الیک حقا
فما احد الیک بغیرک یستدل فان ورد الشتاء فانت کهف وان ورد المصیف
فانت ظل ابراهیم الصیاد البغدادی رحمه الله تعالی کنیت وی ابو اسحق است با معروف کرخی صحبت

داشته بود معروف ویرا گفته بود که لازم گیر فقر را و مترس از آن مذهب وی تجرید و انقطاع
بود جنید گوید که روزی پیش سری سقطی آمد پارهٔ حصیر از ازار خود ساخته دیدم سری آنرا دید
یکی اصحاب را فرمود تا از برای وی جبهٔ از بازار بخرید گفت ای ابو اسحق این را بپوشی گفت
با من ده درم بود با آن برای تو این جبه را خریده ام ابراهیم گفت با فقرا می نشینی و ده درم
ذخیره میکنی و از آن نپوشید ابراهیم آجری صغیر رحمه الله تع کنیت وی نیز ابو اسحق است ٢١
ابو محمد جریری و ابو احمد مغازلی گویند که یهودی پیش ابراهیم آجری آمد بتقاضای چیزی که
پیش وی داشت بعد از آنکه با هم سخن گفتند یهودی گفت مرا چیزی بنمای که بآن شرف اسلام
و فضل آن بر دین خود بدانم تا ایمان آرم گفت راست می گوی گفت آری ابراهیم گفت ردای
خود را بمن ده ردای وی بستد و در میان خود بپیچید و در آتش داشخانهٔ انداخت
و در عقب آن در آمد و از آن بر گرفت ردای خود را از آن بگشاد ردای یهودی در میان
سوخته و ردای وی بر جای سلامت یهودی ایمان آورد ابراهیم آجری کبیر رحمه الله ٢٢
تع روحه جنید قدس سره گوید که از عبدونه زجاج شنیدم که ابراهیم آجری مرا گفت لکان من ذ
الی الله عز و جل همک ساعة خیر مما طلعت علیه الشمس محمد بن خالد الآجری رحمه الله ٢٣
تع روحه از مشایخ بزرگ است جعفر خلدی از وی بسیار حکایت میکند از وی آورده که
گفته است وقتی که بعمل آجر مشغول بودم در میان خشتهای که زده بودند میرفتم ناگاه
شنیدم که خشتی مر خشت دیگر را گفت سلام بر تو باد که امشب با آتش در می آیم مرد و از آن
منع کردم از آنکه خشتها را با آتش دارند و همه را بر حال بگذاشتم و بعد از آن دیگر خشت نپختم
ابراهیم بن الشکل السمرقندی قدس الله سره مدتها به بغداد مقام داشت و بسمرقند باز آمد و فتی ٢٤
لشکری از کفار بدر سمرقند آمد شبی برخاست و بیرون رفت و با آن لشکر آن زد جمله در هم

افتادند

افتادند و یکدیگر را بسیار بکشتند و با مداد هزیمت کردند وی گفته هر کسی میگوید که ادب
٢٥ چیست من می گویم ادب آنست که خود را بشناسی و وفات او بسمرقند بود فتح بن علی
الموصلی قدس الله تع روحه از بزرگان و متقدمان مشایخ موصل است بشر حافی از نظرا او
در سنه عشرین و مائتین برفته از دنیا پیش از بشر حافی بهفت سال روز عید اضحی در
کوچها می گذشت آن قربانها دید که میکردند گفت الهی دانی که چیزی ندارم که برای تو
قربان کنم من این دارم و پس انگشت بر گلوی خود نهاد و بیفتاد دیگر بار نگرستند برفته بود و خطی
سبز بر گلوی وی روزی بخانهٔ بشر حافی آمد گفت اگر چیزی خوردنی داری بیار
طعام آوردند لختی بخورد و باقی در گلیم نهاد و ببرد خرسندی از آن بدید گفت میگویند که
فتح امام متوکلانست آنک طعام برداشت و ببرد بشر گفت او شما را می آموزد که
چون توکل درست شود هیچ زیان ندارد شیخ الاسلام گفت که چون تجرید درست
شود ملک سلیمان معلوم نبود و چون تجرید درست نشده باشد آستینی افزون از سر
٢٦ دست معلوم بود فتح بن شخرف المروزی قدس سره تع کنیت او ابو نصر است از قدمای
مشایخ خراسانست با تجار رفتی برسم لشکریان عبد الله بن احمد حنبل گوید که از خاک خراسان
چون فتح نیامد سیزده سال در بغداد بود قوت نخورد از آنکه که وی را سویق می آوردند
و میخورد در حالت نزع با خود چیزی میگفت گوش با وی داشتند گفت الهی اشتد شوقی
الیک فعجل قدومی علیک چون وی را بشستند بر ساق وی دیدند نبشته بر رگ سبز
بر خاسته از پوست که الفتح لله شیخ الاسلام گفت که ابراهیم حربی گفت که من حاضر بودم
دیدم آن نبشته را گویند که سی و سه بار بر وی نماز کردند قریب سی هزار مرد مات للنصف
٢٧ من شعبان سنة ثلث وسبعین ومائتین بشر بن الحارث بن عبد الرحمن الحافی قدس سره

از طبقهٔ اولی است کنیتِ او ابونصر است و گویند اصلِ وی از بعضی دیههای مرو است
مقیم بغداد گشته و آنجا رفته از دنیا روز چهارشنبه دهم روز از محرم گذشته سنهٔ سبع
و عشرین و مائتین پیش از احمدِ حنبل بسالها و ویرا بزرگ می‌داشتند از احمدِ حنبل تا آنگاه که
فتنهٔ مخلوق گفتنِ قرآن افتاد وی در خانه بنشست و احمد پای پیش نهاد و ویرا گفتند
یا بانصر چرا بیرون نیایی و سخن نگویی نصرتِ دین را و تقویتِ اهلِ سنت را گفت هیهات احمدِ
حنبل در مقامِ پیغمبران ایستاده است که چیزی تواند کرد ما طاقتِ آن نیست و وی گفته ما اعظم
مصیبة من فاته الله عز و جل بشر الطبرانی قدس الله تع سره از متقدمانِ مشایخِ طبرانیه بوده و سخت ۲۸
بزرگ بوده و صاحب کرامت بود ویرا خبر آوردند که مشایخ گفته‌اند که بشر در طبریه بود مارا
از روم ایمنی است چون این سخن بشنید غلامانه داشت که قیمتِ هر یک هزار دینار بود همه را
آزاد کرد پسرش گفت مارا درویش کردی گفت ای پسر شکرِ آن را کردم که حق تع از من چنین
چیزی در دلِ دوستانِ خود افکند قاسم حربی رحمه الله تع کان فی حالة مسددا و من ابناء ۲۹
الدنیا مجردا بشر حافی بزیارتِ وی می‌رفت روزی بیمار شد بشر حافی بعیادتِ وی آمد
دید که خشتی در زیرِ سر نهاده و یکپارهٔ بوریای کهنه در زیرِ پهلو انداخته چون بیرون آمد همسایگانِ
وی گفتند که سی سال است که همسایهٔ ماست هرگز از ما حاجتی نخواسته است شقیق بن ۳۰
ابراهیم البلخی قدس الله تع سره از طبقهٔ اولی است کنیتِ او ابوعلی است و وی در اول صاحب‌رای
بوده صاحبِ حدیث گشت و سنی پاکیزه شاگرد زفر است از قدمای مشایخ بلخ نخست
استادِ حاتم اصم و با ابراهیم ادهم صحبت داشته و از نظیرانِ وی است و هم وی زیادت
کرده در زهد و فتوت بر طریق توکل رفتی وقتی با ابراهیم ادهم گفت که شما در معاش
چه گونه میکنید گفت ما چون می‌یابیم شکر میکنیم و چون نمی‌یابیم صبر می‌کنیم شقیق گفت سگان

بفتح طاء مهمله و باء موحده و راء مهمله و نون صح

بفتح حاء مهمله و سکون راء و کسر باء موحده صح

بفتح شین معجمه و یاء مثنات تحتانیه بین القافین صح

خراسان

خراسان همچنین می‌کنند ابراهیم گفت پس شما چون می‌کنید ما چون یابیم ایثار کنیم و چون نیابیم
شکر کنیم ابراهیم ادهم بوسه بر وی داد و گفت استاد تویی و در کتاب سیر السلف این حکایت
را بعکسِ این آورده آنچه اینجا نسبت با براهیم ادهم کرده است آنجا نسبت بشقیق کرده
و آنچه اینجا نسبت بشقیق کرده آنجا نسبت با براهیم ادهم والله تع اعلم شقیق گفته که
با ابویوسف قاضی در مجلسِ ابوحنیفه رضی الله عنهما حاضر می‌شدم مدتی میانِ ما مفارقت
افتاد چون به بغداد در آمدم ابویوسف را دیدم در مجلسِ قضا و مردمان گردِ بر گردِ وی جمع
گشته بمن نگاه کرد و گفت ایها الشیخ چه بوده است که تغییرِ لباس کرده گفتم آنچه تو
طلب کردی یافتی و آنچه من طلب کردم نیافتم لاجرم ماتم زده و سوگوار و کبود پوش
گشته‌ام ابویوسف گریان شد و وی گفته که من از گناه ناکرده بیش از آن می‌ترسم که از
گناهِ کرده یعنی دانم که چه کرده‌ام و نه دانم که چه خواهم کرد و وی گفته که توکل آنست که دلِ تو
آرام گیرد بانچه خدای تع وعده فرموده و هم وی گفته اصحب الناس کما تصحب النار خذ
منفعتها واحذر ان تحرقک و در بعضی تواریخِ بلخ مذکور است که شقیق را در سنهٔ اربع
۳۱ وسبعین و مائه در ولایتِ ختلان شهید کردند و قبرِ وی آنجاست داود البلخی قدس
الله تع سره از قدمای مشایخِ خراسان است ابراهیم ادهم گوید در میانِ کوفه و مکه با مردی
مصاحب شدم چون فریضهٔ نمازِ شام گذارد بعد از آن دو رکعت سبک گذارد و در زیر
لب سخنی گفت از جانبِ دستِ راستِ وی کاسهٔ ثرید و کوزهٔ آبی پیدا آمد خود بخورد
و مرا نیز داد این قصه را با یکی از مشایخ که صاحبِ آیات و کرامات بود بگفتم گفت ای فرزند
وی برادرِ من داود است و وصفِ حالِ وی چندان بگفت که هر که در آن مجلس بود بگریست
پس گفت وی از دیهی از دیههای بلخ است که آن دیه بر سایر بقاع افتخار دارد که داود

داوود است

از وی نیست پس آن شیخ از من پرسید که ترا چه آموخت گفتم اسم اعظم گفت کدام گفتم
آن در دل من از آن بزرگتر است که بر زبان بگذرانم **حارث بن الاسد المحاسبی قدس الله تعالی سره** ٣٢
از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو عبد الله است از علماء مشایخ است و قدماء ایشان جامع
علوم ظاهر و علوم اصول و معاملات و اشارات و وی را تصانیف بوده استاد
بغدادیان است باصل از بصره است اما در بغداد برفته از دنیا در سنهٔ ثلث و اربعین
و مایتین پسر احمد حنبل بود و سال حارث گفته من صحح باطنه بالمراقبة والاخلاص زین
الله ظاهره بالمجاهدة واتباع السنة وهم وی گفته من لم یهذب نفسه بالریاضات لم ینفتح
له السبیل الی سنی المقامات ابو عبد الله خفیف گوید اقتدوا بخمسة من شیوخنا والباقون
سلموا احوالهم حارث المحاسبی وجنید ورویم وابن العطا وعمرو بن عثمان المکی قدس الله
تعالی اسرارهم لانهم جمعوا بین العلم والحقایق وهم حارث محاسبی گفته صفة العبودیة ان
لا تری لنفسک ملکا وتعلم انک لا تملک لنفسک ضرا ولا نفعا گویند حارث محاسبی رحمه الله
چهل سال بروز و شب پشت بدیوار ننهاد و جز بدو زانو ننشست از وی پرسیدند که چرا
خود را بتعب می داری گفت شرم دارم که در حضرت حق جز بنده وار نشینم
ابوتراب نخشبی قدس الله تعالی سره العزیز از طبقهٔ اولی است نام وی عسکر بن محمد بن الحصین ٣٣
اجلهٔ مشایخ خراسان است بعلم و فتوت و زهد و توکل و با ابو حاتم عطار بصری و حاتم
اصم بلخی صحبت داشته استاد ابو عبد الله جلا و ابو عبید بسری است ابوتراب
با سیصد رکوه دار در بادیه شد دو تن با وی بماندند ابو عبد الله جلا و ابو عبید بسری
و دیگر همه باز گشتند وی گفته عارف آنست که هیچ چیز او را تیره نکند و همه چیز باو
روشن شود وهم وی گفته که نیست از عبادات چیزی با منفعت تر از اصلاح خواطر دلها

وهم وی گفته من شغل مشغولا بالله عن الله ادرکه المقت فی الوقت وهم وی گفته اذا تواترت
علی احدکم النعم فلیبک علی نفسه فقد سلک به غیر طریق الصالحین و کان هو ایضا یقول بینی
وبین الله عهد ان لا امد یدی الی حرام الا قصرت یدی عنه وهم وی گفته که چون اعراض حق سبحانه
بنده را همراه شود زبان او در اولیای حق بطعن و رد و انکار دراز شود و ابوتراب در بادیه
در نماز بود باد سموم وی را بسوخت یکسال بر پای بماند در سنهٔ خمس و اربعین و مایتین در آن
٣٤ سال که ذوالنون برفت از دنیا **ابوتراب الرملی رحمه الله تعالی** وی بود که با اصحاب خود از مکه بیرون
آمد ایشان را گفت شما براه جاده بروید که من براه تبوک می روم گفتند گرما سخت است گفت
چاره نیست لیکن چون بمنزل در آیید در خانهٔ فلان دوست ما فرود آیید چون بمنزل رسیدند در
خانهٔ وی فرود آمدند برای ایشان چهار قطعه گوشت بریان کرده آوردند ناگاه موشگیری
از هوا فرود آمد یک قطعه را ببرد ایشان گفتند آن روزی ما نبود و باقی را بخوردند چون بعد
از دو روز ابوتراب آمد از وی پرسیدند که در راه هیچ چیزی یافتی گفت نه مگر فلان روز
که موشگیری یکپاره بریان گرم پیش انداخت گفتند پس ما با هم طعام خورده ایم که آن را از پیش ما
٣٥ ربوده بود ابوتراب گفت صدق چنین باشد **ابوحاتم عطار قدس الله تعالی روحه**
از اقران ابوتراب بوده و استاد ابو سعید خراز و جنید گفته اند کان ابو حاتم العطار ظاهره
ظاهر التجار و باطنه باطن الابرار و گفته اند اول کسی که از علوم اشارات سخن گفت وی بود
چند صوفی را دید با مرقع و فوطه گفت یا معاد قد نشرتم اعلامکم وضربتم طبولکم فیالیت
شعری فی اللقاء ای رجال تکونون سخنی بدر سرای ابوحاتم عطار شد در بزد گفت
کیست گفت درویشی است که میگوید الله ابوحاتم در باز کرد و بار دیگر افتاد و روی بر خاک
نهاد و بوسه بر پای وی داد و گفت کسی مانده که می گوید الله وقتی بغداد را آراسته بودند

و فسح بسیار بهرفت شبلی را بخواب گفتند اگر نه آن بودی که تو میگوی الله ما همه بغداد
بسوختی شبلی از باز گفت گفتند ما نیز میگوییم که الله گفت شما میگویید الله تف بنفس
و من میگوییم الله حقاً بحق قل الله ثم ذرهم **نظم** حقیقة الحق شیء لیس یعرفه الا الحق
فیه صح تجریده شیخ الاسلام گفت که همه خلق میگویند پاک و از هزار درحق آویزند و این
قوم حق گویند پاک و از بناه خود حق گریزند **نظم** الا کل شیء ما خلا الله باطل
و کل نعیم لا محالة زائل و ابو حاتم گفته السیاحة بالقلوب **سری بن المغلس السقطی** ۳۶
قدس الله تعالی سره از طبقهٔ اولی است کنیت وی ابو الحسن است استاد جنید و سایر
بغدادیان است از اقران حارث محاسبی و بشر حافی است و شاگرد معروف کرخی و آنانکه از طبقهٔ
ثانیه اند اکثر نسبت بوی درست کنند بامداد سه شنبه سیم رمضان سنه ثلث و خمسین و مائتین
بر فته از دنیا جنید گفته ما رأیت اعبد من السری اتت علیه سبعون سنة ما رئی مضطجعا الا فی
علة الموت و هم جنید گفته که روزی بخانهٔ سری در آمدم خانهٔ خود را می رفت نشسته و این
بیت میخواند و میگریست **شعر** لا فی اللیل و لا فی النهار لی فرج فلا ابالی اطال اللیل ام قصرا
سری در وقتی که محتضر بود جنید را گفت ایاک و صحبة الاشرار و لا تقطع عن الله بصحبة الاخیار
شیخ الاسلام گفت که جنید گفته که وقتی پیش سری سقطی بودم نشسته قومی بر در سرای وی بودند
نشسته سری مرا گفت کیست بر در هیچ بیگانه نیست گفتم نه درویش است همین کار میجویید گفت
وی را بخوان خواندم سری با وی در سخن آمد دیر بماند و سخن چنانه باریک شد که من هیچ در نیافتم
تنگ دل گشتم آخر سری گفت شاگردی که کرده گفت بهراة مرا استادیست که فرایض نماز را
بوی می باید آموخت اما علم توحید او مرا تلقین میکند سری گفت تا این علم در خراسان
بجای بود همه جای بود جز اینجا بسد هیچ جا نیاید سری گفته که معرفت از بلا فرود آید

جم

چون مرغ پرواز کند تا دل بیند که درویش مرغ بود و حیا آنجا فرو آید و هم وی گفته بدایة المعرفة
تجرید النفس للتفرید للحق و هم وی گفته من تزین للناس بما لیس فیه سقط من عین الله عز و جل
و هم وی گفته که در طرسوس بیمار شدم جمعی از قرآن خوانان قراء بعیادت من آمدند و چندان
بنشستند که من آزار یافتم و ملول شدم بعد از آن از استدعای دعا کردند دست برداشتم
و گفتم اللهم علمنا کیف نعود المرضی جنید گفت که روزی بر سری سقطی در آمدم مرا کاری فرمود
زود از ان ساختم و پیش وی رفتم کاغذ پارهٔ بمن داد در وی نوشته که سمعت حادیا یحدو
فی البادیة **نظم** ابکی و ما یدریک ما یبکینی ابکی حذاراً ان تفارقینی و تقطعی حبلی و تهجرینی
۳۷ **علی بن عبد الحمید الغضایری رحمه الله تعالی** از متقدمان مشایخ است له الاحوال البدیعة و الاعمال
الرفیعة و کان یعد من الابدال وی گوید در خانهٔ سری بکوفتم شنیدم که می گفت اللهم من
شغلنی عنک فاشغله بک حتی از برکت دعای وی حق سبحانه و تعالی مرا چهل حج پیاده از حلب
۳۸ روزی کرد **ابو جعفر السماک رحمه الله تعالی** وی بغدادی است از مشایخ سری سقطی منزوی
و منقطع و متعبد بود است جنید گوید که از سری شنیدم که گفت روزی جعفر سماک بر من در آمد
دید که جمعی نشسته اند بایستاد و ننشست بس نظر نا کرست و گفت یا سری صرت مناخ البطالین
۳۹ بازگشت و اجتماع آن جماعت را گرد من نپسندید **احمد بن خضرویه البلخی قدس الله تعالی سره**
از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو حامد است از بزرگان مشایخ خراسان است از بلخ بود
با ابو تراب نخشبی و حاتم اصم صحبت داشته بود و ابراهیم ادهم را دیده بود وی گوید که ابراهیم
ادهم گفت التوبة هی الرجوع الی الله بصفاء السر از نظیران بایزید و ابو حفص حداد است
در سفر حج ابو حفص را زیارت کرد در نیشابور و بایزید را در بسطام ابو حفص را گفتند ازین
طایفه که را بزرگتر دیدی گفت از احمد خضرویه بزرگتر ندیدم بهمت و صدق احوال و سخی از احمد

شعر
خون دل گریم و زنوحه بهانه دارم
سخن بدیع ابر دو چشم ترانه دارم
هر چند ز وصل شادمانه دارم
صد داغ برو ز بیم هجرانه دارم

بعد هذا

۴۰

طلب وصیت کرد گفت امت نفسک حتی تحییها وهم وی گفته الطریق واضح والحق لائح
والداعی قد اسمع فما التحیر الا من العمی توفی رحمه الله فی سنة اربعین ومأتین و قبره ببلخ
مشهور یزار و یتبرک **یحیی بن معاذ الرازی روح الله تع روحه** از طبقه اولیٰ است کنیت او ابو
زکریاست ولقب او واعظ یوسف بن الحسین الرازی گفت بعدد بیست شهر رسیدم بدیدار
علما وحکما ومشایخ هیچ کس ندیدم قادرتر بر سخن از یحیی معاذ رازی وی گفته انکسار العاصین
احب الی من صولة المطیعین شیخ الاسلام گفت وقت بود که مرد را در طاعت افکند و
از انجا بدو فرا آرد یعنی در غرور افکند و معجب شود بخود و وقت بود که در شغلی افکند یا در
معصیتی و وی را از آن نیکو باز فرا آرد و در آن غفلت وی را بخود مشغول کند و نظارهٔ خود کوی
از آن دارد و خداوند است هرچه کند و خواهد تواند و وی را رسد واین بوده بر هر دو غرور
و ماکر است که حکم او در آن بدانی و عاقبت خود در آن نشناسی باید که دلیر نباشی که الله تع
تکیه می کند که دلیر وار بر معصیت وی میروند وی گوید سنغفر لنا این خود را بیامرزند هیچ چیز
در گناه بتر از حقیر داشتن آن نیست در حقارت آن منگر در آن نگر که با که میروی یحیی معاذ را
گفتند قومی اند که گویند ما بجایی رسیده ایم که ما را نماز نباید گفت بگو رسیده اید اما بدوزخ
رسیده اید وی گفته صدق المحبة العمل بطاعة المحبوب وهم وی گفته است زاهدان غریب
دنیا اند و عارفان غریب آخرت وهم وی گفته که حق سبحانه وتع قومی را دوست داشت
دل ایشان در خود بست کسی که کسی را دوست دارد دل خود را در خود بسته دوست
دارد وهم وی گوید که هر که از دوست جز دوست دید وی دوست ندید وهم وی گفته که اهل
معرفت وحشی اند در زمین با انس موافقت نکنند وهم وی گفته که حقیقت محبت است که
به بر نیفزاید و بجفا نکاهد قال اهل التاریخ خرج یحیی بن معاذ الی بلخ واقام بها مدة

۴۱

۴۲

ثم رجع الی نیشابور ومات بها سنة ثمان وخمسین ومأتین **حلف بن علی رحمه الله تع**
وی از بصره بود و با یحیی معاذ صحبت داشته بود وی گفته که وقتی در مجلس یحیی بودم یکی را
وجدی پدید آمد دیگری از شیخ پرسید که وی را چه بوده است گفت سخن خدا شنید سر
وحدانیت بر دلش کشف شد صفت انسانیت محو شد **ابو یزید بسطامی قدس الله تع سره**
از طبقه اولیٰ است نام وی طیفور بن عیسی بن آدم بن سروشان است جد او گبری بوده مسلمان
شد از اقران احمد خضرویه و ابو حفص و یحیی معاذ است و شقیق بلخی را دیده بود و فات او
سنه احدی وستین ومأتین بوده و در سنه اربع وثلثین نیز گفته اند واول درست تر
و استاد وی کردی بوده وصیت کرده که قبر من فروتر از استاد من نهید حرمت استاد را
و وی از اصحاب رأی بود و لیکن وی را ولایتی گشاده که مذهب در آن پدید نیامد شیخ الاسلام
گفت که بر بایزید فراوان دروغها بسته اند یکی آنست که وی گفت شدم خیمه زدم برابر عرش
شیخ الاسلام گفت این سخن در شریعت کفر است و در حقیقت بعد حقیقت درست میکنی تو ادب
آورده خویش حقیقت چیست برساختن از خویش حقیقت بنا بود خود درست کن برابر گفتن خود
کفر است توحید بد و تحاشی درست میکنی و آن رسیده می باید نه فرا رسیده حصری گفت اگر عرش
بینم کافر باشم جنید متمکن بوده او را بوی نبوده امر و نهی را بزرگ داشته و کار از اصل گرفته لاجرم
همه فرقها وی را پذیرفته اند او را گفتند وطن تو کجاست گفت زیر عرش یعنی غایت همت من و
منتهای نظر من و آرام جای من و سرانجام کار من آنست که الله تع گفت موسی را تو غریبی و می
وطن تو می گویند که چون بایزید نماز می کردی قعقعهٔ از استخوان سینهٔ وی بیرون می آمدی و می
شنیدندی از هیبت حق و تعظیم شریعت بایزید بدر مرگ گفت الهی ما ذکرتک الا عن غفلة و
ما خدمتک الا عن فترة هرگز یاد نکردم ترا مگر از سر غفلت و هرگز ترا نپرستیدم مگر از سر فترت

وفرض کدام فرمعه که ترک
و نهی از سنت و فرض صحیح
مثنوی
مولی
ای که در شرع خداوند کار
میکنی از سنت و فرضم سؤال
سنت آمد دل زدن تا یار نماز
فرض راه قرب مولی یافتن

التقعقعه بانگ پوستین خشک
و بانگ سبوی تر و بانگ آب

این بگفت و برفت ابو موسی گوید شبی گفتم که بایزید گفت الله تعالی را بخواب دیدم گفتم راه
بتو چونست گفت از خود گذشتی رسیدی شیخ الاسلام گفت راه بشناخت الله تعالی آسانست
راه بیافت او عزیز است بایزید را قدس الله سره پس از مرگ بخواب دیدند گفتند حال تو گفت
مرا گفتند ای پیر چه آوردی گفتم درویشی بدرگاه ملک شود وی را نگویند چه آوردی گویند چه
خواهی و گویند در زنان بوی عجوزه بود عراقیه نام از در ما سؤال کردی از دنیا برفت بخوابش
دیدند گفتند حال تو گفت گفتند چه آوردی گفتم آه همه عمر مرا با ین در حوالت می کردند که خدای
دنیا دو اکنون می گویند چه آوردی گفت راست می گوید ازو باز شوید ابو علی سندی
۴۳ قدس الله تعالی سره در شرح شطحیات شیخ روزبهان بقلی آورده است که وی از استادان
بایزید است بایزید گوید که من از ابو علی علم فنا در توحید می آموختم و ابو علی از من الحمد
۴۴ و قل هو الله ابو حفص حداد قدس الله تعالی سره از طبقهٔ اولی است نام وی عمرو بن سلمه
از دیههای نیشابور است یگانهٔ جهان بود و شیخ ملامت و پیر ابو عثمان حیری است و شاه
شجاع کرمانی بوی نسبت درست کند شیخ الاسلام گفت که وی بوده جهان بود در وقت
خود حق تعالی او را افراد نمود که مرا چنین باید بود و قال المؤمل الجصاص الشیرازی رحمه الله اعطی
الجنید الحکمة و اعطی شاه الامانة و اعطی ابو محمد و اعطی ابو حفص الاخلاق و اعطی ابو یزید
البسطامی النهایة و ابو حفص رفیق احمد خضرویه و بایزید است شاگرد عبدالله مهدی باوردی است
با وی صحبت داشته مات ابو حفص فی سنة اربع و ستین و مائتین و قیل فی سنة سبع
و ستین و الاول اکثر و فی تاریخ الامام عبدالله الیافعی انه مات سنة خمس و ستین و مائتین
و وی گفته که حسن ادب ظاهر عنوان حسن ادب باطن است مصطفی گوید صلعم لو خشع
قلبه لخشع جوارحه وقتی بحج میرفت ببغداد رسید جنید استقبال کرد ابو حفص پیر بود

مریدان بر سر وی بپای ایستاده بودند و آداب نیکو ورزیدند جنید گفت اصحاب خود را آداب
ملوک آموخته گفت نگاه داشتن آداب ظاهر دوستان حق را عنوان ادب باطن است
و انشد لنا شیخ الاسلام لغیره شعر و قل من ضمنت شیئا طویته الا و فی وجهه من ذاک عنوان
و هم وی گفته هر که در هر وقتی افعال و اقوال و احوال خود را بمیزان کتاب و سنت نسنجد
و خواطر خود را متهم ندارد وی را از جملهٔ مردان نمی شمریم و هم وی گفته الفتوة اداء الانصاف
و ترک مطالبة الانتصاف ابو محمد حداد رحمه الله تعالی یکی از مریدان ابو حفص بود از کوباه ۴۵
نت بود پیش ابو حفص آمد وی را گفت که آهنگری میکنی و بدرویشان می دهی و از ان
مخور و برای خود سؤال میکن و مخور بکنید چنانکه میکردم در زبان بوی دراز کردند که حرص
بایزید که کار میکند و سؤال هم میکند چون آخر بجای آوردند که حال او چونست وی را قبولی پدید
آمد دست احسان بروی بگشادند ابو حفص گفت چون حال ترا بجای آوردند دیگر سؤال مکن
که سؤال بر تو حرام شد از آنکه کاری که می کنی می خوری می دهی و گفته اند که وقتی مریدی بوی آمد
وی را گفت اگر قصد این طریق داری اول برو حجامی بیاموز تا نام حجامی بر تو نهند نه آنکه
ترا عارف خوانند انگاه اگر خواهی بکن و اگر خواهی مکن طاهر بن محمد روح الله روحه ۴۶
از بزرگان مشایخ بود نام او عبدالله بود لیکن خود را طاهر نام کرده بود و گفتی هرگز از من بندگی
حق نیامد پس من ظاهر باشم و وی از اصحاب ابو جعفر حداد بود وی گفته هر که راه بر وی
گشاده شود این سه کار را ملازمت باید کرد آرام گرفتن با ذکر حق و از خلق گریختن و کم
خوردن ابو احمد شیرازی رحمه الله تعالی وی بزرگ بوده از مشایخ فارس با جنید و شبلی ۴۷
مناظره کرده بود و سخن گفتی در معرفت مشایخ از وی ترسیدندی صاحب حدیث سخت
بزرگوار بود شیخ ابو عبدالله خفیف وی را در کتاب اسامی مشایخ فارس ذکر کرده در سته

خمس و اربعین و ثلث مائة از دنیا رفته وی بزیارت ابوحفص می آمد ابوحفص و اصحاب
وی را چند درم فتوح رسیده بود گفتند باین خلاها پاک کنیم ابوحفص گفت این ما کرده
ایم هم ما را پاک باید کرد و آنچه فتوح هست در وجه این کار باید برد با آن مشغول بودند
که شخصی در رسید و ابوحفص را گفت که خود را بشوی و جامه در پوش که شیخ ابو
مزاحم از فارس در رسید گفت اگر این ابو مزاحم است که من می شناسم می شاید که مرا
چنین ببیند فی الحال ابو مزاحم در رسید چون آن حال بدید سلام کرد و جامه بستد و بدر
افکند و در کار ایستاد ابوالحسین فوشنجی قدس سره صوفی گوید رحمه الله تع من ذلّ فی نفسه
رفع الله قدره و من عزّ فی نفسه اذلّه الله فی اعین عباده ابو بکر وراق گوید این کار
۴۸ کیست که برای خدای تع مزبلها را رفته باشد عبدالله مهدی باوردی رحمه الله تع
وی یکی از بزرگان این طایفه است استاد ابوحفص حداد است ابوحفص بباورد بنزد
وی شد و ویرا شاگردی می کرد و این عبدالله در ابتدا آهنگر بود و سبب دست از کار
باز داشتن وی آن بود که روزی آهنگری میکرد و آهن در آتش نهاده بود نابینائی بر در دکان
او بگذشت و این آیت میخواند که الملک یومئذ الحق للرحمن عبدالله آن بشنید آن آهن که در
دست داشت از دست وی بیفتاد بی خود دست با آهن تافته برد و بر داشت شاگرد او
او را بدید بیفتاد و بیهوش گشت شاگرد را گفت چه شد بنگریست آهن در دست خود
دید گفت چون ستر من فاش شد برستیم برخاست و برفت و دکان را بگذاشت
۴۹ حمدون قصار قدس الله تع سره از طبقه اولی است کنیت او ابو صالح است
شیخ و امام اهل ملامت بود و در نیشابور طریق ملامت را وی نشر کرد اول مسئله
که از وی و اصحاب وی بعراق بردند و احوال ایشان بگفتند سهل تستری و جنید گفتند

اگر روا بودی که پس از احمد مرسل صلعم پیغمبری بودی از ایشان بودی حمدون عالم بود
و فقیه مذهب ثوری داشت و طریقت او استاد عبدالله منازل است و هیچکس از شاگردان
وی طریقت وی نگرفت چون این منازل و صحبت داشته بود با سلم بن الحسین الباروسی
و ابوتراب نخشبی و علی نصرآبادی رفیق ابوحفص بود در سنه احدی و سبعین و مائتین
برفته از دنیا در نیشابور و قبر وی در حیره است و وی گفته که نفس خویش را بر نفس فرعون
فضل ننهم اما دل خویش را بر دل فرعون فضل نهم و هم وی گفته که من نظر فی سیر السلف
عرف تقصیره و تخلفه عن درجات الرجال و هم وی گفته من رأیت فیه خصلة من الخیر
فلا تفارقه فانه یصیبک من برکاته وقتی حمدون جایی مهمان بود و میزبان باری فرا رفته بود و ویرا
ویرا پاره کاغذ در بایست شد اهل بیت میزبان پاره کاغذ باز فرا افکندند حمدون آنرا
رد کرد و گفت روا نبود این را بکار بردن که وی غایب است و من ندانم که زنده هست یا
نیست شیخ الاسلام گفت که همه سیرت و کار ایشان بر این قیاس بود اکنون جماعتی اباحت و
زنادقه شرع و زندقه و بی ادبی و بی حرمتی پیش گرفته اند که ملامت است ملامت نه آن بود
که کسی به بی حرمتی شریعت کاری کند تا او را ملامت کنند ملامت آن بود که در کار حق
سبحانه و تع از خلق باک ندارد ابوالحسن الباروسی قدس الله تع روحه نام او سلم بن الحسن ۵۰
الباروسی است و کنیت او ابو عمران شیخ ابو عبد الرحمن سلمی ویرا در تاریخ صوفیه ذکر کرده
و گفته که وی از قدمای مشایخ نشابور است از استادان حمدون قصار و مستجاب
الدعوه بود و وی گفته لا یظهر علی احد شیء من نور الایمان الا باتباع السنة و مجانبة البدع
و کل موضع تری فیه اجتهادا ظاهرا بلا نور فاعلم ان ثمه بدعة خفیة ابو عبد الله
کرام ویرا گفت چه گویی در اصحاب من گفت اگر رغبتی که در باطن ایشانست بر ظاهر ایشان

بودی و زهدی که بر ظاهر ایشانست در باطن ایشان بودی مردانه بودندی عاز بسیار
می بینم و روزه فراوان اما از نور ایشان هیچ خبر نیست بر ایشان و گفت که از تاریکی
٥١ باطن ایست تاریکی ظاهر **منصور بن عمار قدس الله سره** از طبقهٔ اولی است کنیت
وی ابو السری است از اهل مرو بوده و گفته اند از اهل باورد و گفته اند از اهل پوشنگ
و ببصره بوده و وی از حکمای مشایخ است و سخنان نیکو دارد در معاملات بعد از مرگ
وی را بخواب دیدند گفتند حال تو چیست گفت مرا بنواختند و در آسمان هفتم منبر نهادند
و مرا گفتند بر رو و آنجا از من می گفتی اینجا با من می گوی و با دوستان و فرشتگان من می
گوی و وقتی بر نای سر دست وی توبه کرده بود و توبه بشکسته و از راه برگشته گفت هیچ
سبب ندانم جز آنکه هر ایشان اندک دیدی ملول شدی و خفت یافتی و برگشتی **احمد**
٥٢ **بن عاصم الانطاکی رحمه الله تعالی** از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو علی است و گفته اند ابو عبد الله
و این درست است از اقران بشر حافی و سری سقطی و حارث محاسبی است و گفته اند که فضیل عیاض را
دیده بود از استادان احمد ابی الحواری است وی گفته امام هر عمل علم است و امام هر علم عنایت
و هم وی گفته که الله تعالی میگوید انما اموالکم و اولادکم فتنة و نحن نستزید من الفتنة ما آن
فتنه زیادت میخواهیم و هم وی گفته و انفع الصدق التی فی اعمال الجوارح وفا الفهم
فی الهم و هم وی گفته الفقر من اول الرضا و ویرا از اخلاص پرسیدند گفت که عمل صالح بینی
و نخواهی که ترا بآن یاد کنند و از برای آن ترا بزرگ دارند و ثواب آن از غیر حق سبحانه
نطلبی آن اخلاص است و هم وی گفته اعمل علی ان لیس فی الارض احد غیرک و لا فی
٥٣ السماء احد غیره **محمد بن منصور الطوسی قدس الله سره** وی ببغداد بوده صوفی است
و محدث استاد عثمان بن سعید الدارمی است و استاد ابو العباس مسروق و ابو جعفر

حداد هم بهم و ابو سعید خراز و جنید است ابو سعید خراز گفته که در ابتداء ارادت بصحبت
شغف تمام داشتم روزی محمد بن منصور گفت ای فرزند مقام ارادت خود را لازم
گیر تا بر تو در آنجا در هر فیض گشاده گردد و هم وی گفته که محمد بن منصور الطوسی گفت
که در طواف بودم شخصی طواف میکرد و می زارید و می گفت خداوندا گم شده من بمن
باز ده گفتم آن گم شده تو چیست گفت زندگانی داشتم با او بس خوش وقتی در
بادیه تشنه مانده بودم بیگانگان گفتم با بستان نشست و بادیه اکنون آب از کجا آرم
هلاک شوم در ساعت میغ بر آمد و بارانی عظیم در ایستاد چنانکه گفتم هم اکنون غرقه گردم
و هلاک شوم میغ باز خود آمدم آن نیکویی زندگانی منغص شده بود شیخ الاسلام
گفت که او را عقوبت کرد که مرا چون شناختی که در قدرت من تابستان و زمستان یکی بود
و هم بو سعید خراز گفته که از محمد منصور پرسیدند از حقیقت فقر گفت السکون عند
کل عدم و البذل عند کل وجود و هم وی گفته تحتاج المسافر فی سفره الی اربعة اشیاء
علم یسوسه و ذکر یونسه و ورع یحجزه و یقین یحمله شیخ الاسلام گفت همه عمر از این
چهار چیز بی نشود که تو همیشه در سفری و روی فرا منزل داری هر که ازین چهار چیز خالی
است ضایعست علمی که رافق وی بود که ویرا راست و نرم کند و ذکری که مونس وی بود
تا در تنهایی وحشت نگیرد و ورعی که باز دارنده وی بود تا بهر ناشایست تشبث نکند و یقینی
که مرکب وی بود تا باز پس نماند و در هر چه باشد در زندگانی باشد کرامت وی هم
این محمد منصور وقتی سخن میگفت با جمعی و همانا که سخن بذکر ملامت و ملامتی انجامیده
بود یکی گفت سخن ملامتی نه سخن ماست ما که ایشانیم وی جواب داد که عند ذکر الصالحین
٥٤ تنزل الرحمة در ساعت باران در ایستاد هیچ میغ **علی عکی رحمه الله تعالی** وی هم از

طایفه بوده است در مکه مجاور وی گفته مَن رَضِيَ مِنَ الدُّنیا بالدُّنیا فَهُوَ مَغبُونٌ وَمَن
رَضِيَ مِنَ العِلمِ بالعِلمِ فَهُوَ مَغبُونٌ وَمَن رَضِيَ مِنَ الزُّهدِ بالثَّناءِ فَهُوَ مَحجُوبٌ وَمَن رَضِيَ مِنَ
الحَجِّ بِشَيءٍ مادُونَ الحَجِّ کائِناً ما کانَ فَهُوَ طامِعٌ شیخ الاسلام گفت تو دانی که دنیا کدام
ما دَنا مِن قَلبِکَ فَألهاکَ هر چه بدل تو رسد که دل ترا از وی باز پوشد دنیای تست و هر
چیز که ترا از وی مشغول کند فتنهٔ تست و آنکه از علم بعلم راضی است مغبونست علم
سیرت راست و آگاهی کار کرد را علمی که ترا سیرت ندهد و آگاهی که با آن کار کرد نبود
فتنهٔ تست وفی مناجاته الهی ما را بر آگاهی فرو مگذار که آگاهی همه مشغلیست و در
دانش مبند که دانش همه درد است و تا بنده با خود است چوب خشک و آهن سرد است
و هر که از زهد بثنا و نیک نامی راضی است محجوبست و نیم درم در کنف کسبه صوفی
کمتر است حاتم بن عُنوان الاصم قدس الله سره از طبقهٔ اولی است کنیت وی ابو عبد ٥٥
الرحمن از قدمای مشایخ خراسانست از اهل بلخ با شقیق صحبت داشته است
و استاد احمد خضرویه است مات بواشجرد من نواحي بلخ سنة سبع وثلثين ومائتين
و گفته اند که وی اصم نبود ضعیفهٔ با وی سخن می گفت در اثنای سخن بادی از وی
جدا شد دفع خجالت وی را گفت آواز بلندتر کن با وی چنانچه فرا نمود که گوش وی گرانست
و آواز نشنیده آن ضعیفه شادمان شد و آن لقب بر وی بماند وی گفته است هر که درین
طریق در می آید می باید که چهار موت را بر خود گیرد موت ابیض و آن گرسنگی است و موت
اسود و آن صبر کردن است بر اذای مردم و موت احمر و آن مخالفت نفس است و موت
اخضر و آن پاره بر هم دوختن است پوشش را و هم وی گفته هر بامداد شیطان میگوید
چه خواهی خورد میگویم مرگ وی میگوید چه خواهی پوشید میگویم کفن و میگوید کجا خواهی بود

میگویم در گور شخصی از وی پرسید که چه آرزو داری گفت عافیت روزی تا شب آن شخص
گفت این عافیت نیست که در همهٔ روزها داری گفت عافیت روز من آنست که در وی
عاصی نشوم خدا را سبحانه شخصی از وی طلب موعظت کرد گفت اِذا اَرَدتَ اَن تَعصِيَ مَولاکَ
فَاعصِهِ في مَوضِعٍ لا یَراکَ بزرگی بوی چیزی فرستاد قبول کرد گفتند چرا قبول کردی گفت
در گرفتن آن ذلت خود دیدم و عزت وی و در ناگرفتن آن عز خود دیدم و ذل وی عز وی را
بر عز خود اختیار کردم و ذل خود را بر ذل وی از وی پرسیدند که از کجا می خوری گفت وَلِلّهِ
٥٦ خَزائِنُ السَّمٰواتِ وَالأَرضِ وَلٰکِنَّ المُنافِقِینَ لا یَفقَهُونَ احمد بن ابی الحواری
قدس الله سره از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو الحسن از اهل دمشق است صحبت داشته با ابو
سلیمان دارانی و ابو عبد الله نباجی و غیر ایشان از مشایخ و برادری بود محمد بن ابی الحواری
که در زهد و ورع با وی برابری می کرد و پسر وی عبد الله بن احمد الحواری از زهاد بود و پدر وی
ابی الحواری که نام وی میمون بود از مشهوران عارفان بود خاندان ایشان خاندان زهد
و ورع بود مات سنة ثلثين ومائتين وکان الجنید یقول احمد بن الحواري ریحانة الشام
وی گفته که دنیا مزبله و مجمع سگانست و کمتر از سگ آن کس است که از وی دور نمی شود زیرا
که سگ حاجت خود از آن می گیرد و سیر شود و دوستدار وی از وی بهیچ حال جدا نمی شود
گویند که وی را با ابو سلیمان دارانی عهدی بود که هرگز مخالفت فرمان او نکند روزی ابو سلیمان
در مجلس سخن می گفت احمد آمد و گفت تنور تافته شد چه می فرمائی ابو سلیمان جواب نداد دو
سه بار مکرر کرد ابو سلیمان از دل تنگ آمد گفت برو و در آنجا نشین ابو سلیمان ساعتی
مشغول شد بعد از آن یاد او آمد که احمد را چه گفتم گفت احمد را بجوئید که در تنور خواهد
بود چون باز جستند وی را در تنور یافتند یک موی از وی ناسوخته و هم وی گفته که محمد بن السماک

بیمار بود قارورهٔ وی را گرفتیم که بطبیبی بریم نصرانی در راه مردی خوب روی خوشبوی
پاکیزه جامه پیش آمد گفت کجا میبرید گفتیم بفلان طبیب تا قارورهٔ ابن سماک بوی بنماییم
گفت سبحان الله در معالجهٔ دوست خدا بدشمن خدا استعانت میجویید این قاروره را
بر زمین زنید و ابن سماک را بگویید که دست خود را بر موضع وجع نهد و بگوید و بالحق
انزلناه و بالحق نزل پس غایب شد چنانکه وی را ندیدیم پیش سوی ابن سماک باز گشتیم
و قصه با وی بگفتیم دست خود بر موضع وجع نهاد و آنچه آن مرد گفته بود بگفت در حال
نیک شد و گفت آن مرد خضر بود عم عبدالله بن خبیق بن سابق الانطاکی رحمه
الله تعالی از طبقهٔ اولی است کنیت وی ابو محمد و هو من زهاد الصوفیة والآکلین ٥٧
من الحلال والورعین فی جمیع الاحوال اصل وی از کوفه بود اما مقیم انطاکیه شده بود
و طریقت وی در تصوف طریقت سفیان ثوری بود زیرا که با اصحاب سفیان ثوری
صحبت داشته بود فتح بن شخرف گوید که اول بار که عبدالله بن خبیق را دیدم گفت
ای خراسانی چهار چیز است که غیر از آن نیست چشم و زبان و دل و هوا چشم خود را
نگاه دار که بانچه خدای نپسندد ننگرد و زبان خود را نگاه دار که چیزی نگوید که خدای
تعالی از دل تو خلاف آن داند و دل خود را نگاه دار که در وی غل و حقد هیچ مسلمانی نباشد
و هوای خود را نگاه دار که به هیچ ناشایستی مایل نشود وقتی که این خصلتها در تو نباشد
خاکستر بر سر خود کن که بدبخت شدی وی گفته که چنین بما رسیده است که مردی از
بنی اسرائیل می گفت یا رب کم اعصیک ولا تعاقبنی فاوحی الله الی نبی من انبیاء بنی
اسرائیل قل له کم اعاقبک وانت لا تدری الم اسلبک حلاوة مناجاتی سهل بن
عبدالله التستری قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو محمد است از کبراء ٥٨

التستری

این قوم

این قوم و علمای این طایفه است امام ربانی که اقتدا را شاید در احوال قوی بود
اما در سخن ضعیف است شاگرد ذوالنون مصری است و صحبت داشته با خال خود
محمد بن سوار از اقران جنید است و پیش از جنید برفته از دنیا در محرم سنة ثلث
وثمانین ومائتین و گفته عمره ثمانین سنة سهل گوید سه ساله بودم که شب زنده
می داشتم و در نماز کردن حال خود محمد بن سوار می نگرستم مرا میگفت ای سهل برو و
خواب کن که دل مرا مشغول می داری و از وی مرا گفت هیچ یاد نمی کنی آفریدگار خود را
گفتم چگونه یاد کنم گفت هر شب در جامهٔ خواب خود سه بار بگوی در دل خود بی آنکه زبان
تو بجنبد که الله معی الله ناظری الله شاهدی چند شب آن را گفتم وی را آگاه کردم گفت
از آن گفت هر شب هفت بار بگوی چند شب آن را گفتم و وی را آگاه کردم گفت
از آن گفت هر شب یازده بار بگوی چندگاه آن را گفتم و در دل خود از آن حلاوتی یافتم
چون سالی بر آن بگذشت گفت یاد دار آنچه ترا آموختم و بر آن مداومت نمای تا بگور در آیی
که آن ترا سود خواهد داشت در دنیا و آخرت بعد از چندگاه دیگر مرا گفت من
کان الله معه و هو ناظره و شاهده یعصیه ایاک والمعصیة از سهل پرسیدند
که نشانهٔ بدبختی چیست گفت آنست که ترا علم دهد و توفیق عمل ندهد و عمل
دهد و اخلاص ندهد که عمل کنی و دیدار و صحبت دهد با نیکان و ترا قبول و حرمت
ندهد از عتبهٔ غلام پرسیدند که نشانهٔ نیکبختی و نشانهٔ بدبختی چیست گفت
نشانهٔ نیکبختی آنست که ترا فرا خدمت کند و ترا حاضر کند و نشانهٔ بدبختی آنست
که ترا فرا خدمت کند و ترا حاضر نکند و هم عتبهٔ غلام گفته که بدبختی بدوست نرسیدن
بشناخت نه بدوزخ رسیده و نیکبختی بدوست پیوستنی است بشناخت

نه بهشت رسیده شیخ الاسلام گفت هیچ نشانه نیست بدبختی را روشن‌تر از روز
بتری هر که نه در زیادتیست در نقصانیست سهل گفته اول هذا الامر علم لا یدرک
وآخره لا ینفد وهم وی گفته اذا رأیت تخاف الفقر فانت منافق وهم وی گفته هر کسی که
از دل وی شیرینی چیزی از دست مردمان فراستاده نیفتد از وی هرگز فلاح نیاید
وهم وی گفته در تفسیر قوله تعالی واجعل لی من لدنک سلطانا نصیرا لسانا ینطق عنک
لا ینطق عن غیرک وهم وی گفته در تفسیر این آیت ان الله یأمر بالعدل والاحسان
عدل آن بود که انصاف رفیق در لقمه بدهی و احسان آنکه او را بلقمه از خود اولیتر داری
وهم وی گفته هر که با همه داد کند و همت وی آن باشد که چه خورد دست از وی بشوی
وهم وی گفته که شیطان از خفته گرسنه بگریزد وهم وی گفته که طوبی کسی را که
دوستان وی را بجوید اگر دوستان وی را یافت نور یافت و اگر طلب مرد شفیع یافت
از وی پرسیدند که از علما آنکه بکافری نزدیکتر گفت مبتدعی وی سالها بواسیر
داشت و بیماران بدعای وی نیک میشدند شیخ الاسلام گفت دانی چرا چنین بود زیرا که
او خلق را شفیع بود و از برای خود با خصومت بود ابو نصر ترشیزی مرا گفت که آن بواسیر
سهل از چه بود که وی را چندان ولایت بود من گفتم که سهل ولایت ازان علت یافته بود
ازان دعا نکرد تا از وی دور نشود و گویند که در میانه مریدان وی جوانی بود آمد از شیخ
سهل درخواست که محاسن کرد گفت دست فرو کید تا چند میخواهی جوان دست فرو
گرفت محاسن نیکو بدستش درآمد عباس بن حمزة النیشابوری قدس الله تعالی روحه ٥٩
کنیت او ابو الفضل است مردی بزرگ است از متقدمان با ذو النون و با یزید و غیرهما
صحبت داشته در ماه ربیع الاول سنه ثمان و مائتین و ثمانین برفته از دنیا

از جنید جدّ او ابو بکر صفید است ابو بکر صفید گوید که وی گفته که ذو النون گفته
لو علموا ما طلبوا لهان علیهم ما بذلوا وهم وی گفته که ذو النون گفت کیف لا ابتهج
بک سرورا وقد کنت اقتربیا الیک حین رزقتنی الاسلام و در روایتی دیگر
حین جعلتنی من اهل التوحید منزه شاد نباشم بتو که بر علم تو گذشتم آن
٦٠ وقت که مرا از اهل توحید کردی عباس بن یوسف الشکلی رحمه الله تعالی
کنیت او نیز ابو الفضل است از مشایخ قدیم بغداد است وی گفته هر که بحضرت حق
سبحانه و تعالی مشغول است از اجابت وی نباید پرسید شیخ الاسلام گفت هر که امروز
ازو مشغول است یعنی بخود و خلق فردا ازو مشغول باشد یعنی محجوب باشد
از دولت مشاهده او قومی اند که مشغول اند باو و در او از همه خلق و قومی اند
که مشغول اند ازو بغیر او شعر اشغلت قلبی عن الدنیا ولذتها فانت والقلب
شیء غیر مفترق وما تطابقت الاجفان عن سنة الا وجدتک بین الجفن والحدق
٦١ عباس بن احمد الشاعر الازدی رحمه الله تعالی کنیت او نیز ابو الفضل است یگانه
مشایخ شام بود در وقت خود زبانی نیکو داشت و فتوت ظاهر شاگرد ابو المظفر
کرماشاهی است شیخ الاسلام گفت من یک تن را دیده ام که وی را دید شیخ ابو القاسم
بوسلمه باوردی و خانه عباس برملة شام بود شیخ ابو سعید مالینی
حافظ گوید بر بالین شیخ عباس بودم و او محتضر بود گفتم چونی و حال تو چونست
گفت متردّدم ندانم که چه کنم اگر اختیار کنم که بروم ترسم که دلیری بود و
گستاخی و دعوی داری و اگر اینجا بودن اختیار کنم ترسم که در آرزو مقتصر باشم
دیگر اهبت دیدار بود منتظرم تا خود چه گوید و چه کند شیخ ابو سعید گوید که پس فرا آدم

وی در وقت بر فتن گفت وَلَو قُلتَ لِی مُت مُتُّ سَمعاً وَطَاعةً وَقُلتُ لِداعِی
المَوتِ اَهلاً وَمَرحَباً شیخ الاسلام گفت که مالک دینار محتضر بود گفت الٰهی دانی
که زندگانی نه برای جوی کنده میخواهم و آن وقت بود که در بصره جویها می کندند
پس گفت اگر بگذاری برای تو زییم و اگر ببری بتو آییم و در وقت بر فتن اِنَّ صَلوتِی
وَنُسُکِی وَمَحیَایَ وَمَمَاتِی لِلّٰهِ رَبِّ العَالَمِینَ شیخ الاسلام گفت این قوم یعنی دوستان
وی برای او زیند و با او زیند و برای او میرند و با و خیزند همه خلق برای ان زیند تا خورند
و برای خود زیند و دوستان وی برای آن خورند تا زیند و برای او زیند و با زیند

ابو حمزهٔ خراسانی قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ ثالثه است گفته اند اصل وی ٦٢
در نشابور بوده با مشایخ عراق صحبت داشته و از اقران جنید بوده و با ابو
تراب نخشبی صحبت داشته و سفر کرده و با ابو سعید خراز رفیق بوده و وی از
جوانمردان مشایخ است در سنه تسعین ومایتین بر فته از دنیا پیش از جنید
و نوری و پس از خراز و ابو حمزهٔ بغدادی وقتی در مسجد وی پایی تابه ء
خواست کسی دبیقی بوی انداخت بقیمت فراوان از فرود رید و بر پای پیچید
وی را گفتند این چه بود که کردی باین چندین پای تابه توانستی خرید جواب داد که
لا اَخُونُ المَذهَبَ گفت من در مذهب خیانت نکنم و صاحب کشف المحجوب
گفته که من دیدم درویشی را از متأخران که سلطان وی را سیصد مثقال زر فرستاد
که این بکار ما یه صرف کن وی بگرما به شد و ان جمله را بگرما به بابه داد و بر فت
شیخ الاسلام گفت التَّصَوُّفُ وَالتَّعَرُّفُ لَایَکُونَان تصوف و تعرف بهم نبود
دنیا در دریغ داشتن و او را قیمت نهادن مرورا از تصوف بهره نی دهم موی

از جمله صوفیان دنیا را قیمت ننهند و اندوه بر ان نخورند اگر همه دنیا لقمهٔ سازی
و در دهان درویشی نهی اسراف نباشد اسراف ان باشد که نه بر رضای حق سبحانه
صرف کنی حق تعالی از دست تو چندان ترک دنیا نخواهد که از دل تو ترک دوستی
دنیا خواست الدُّنیَا مَدَرَةٌ لَکَ مِنهَا ثَمَرَةٌ دنیا همه کلوخیست و نصیب تو از ان کلوخی
کلوخی شبلی میگوید کسی که در دنیا زاهد شد باز نمود حضرت حق را که آن بس قیمت داشت
اگر دنیا را پیش حضرت حق هیچ قیمت بودی بدشمنان خود ندادی ابو حمزه در وجد و
صحبت حال مثل نداشت گویند که چون آواز باد بشنیدی وجدش رسیدی وقتی
در خانهٔ حارث محاسبی آواز گوسفندی شنید و وجدش رسید گفت عَزَّ اللّٰهُ جَلَّ جَلَالُهُ
حارث گفت این چه حالست اگر بیازه کنی فبها و نعمت و اگر نه ترا بکشم گفت ای بیچاره
برو و خاکستر و نخاله با هم بیامیز و میخور چندین ساله تا ترا این مسئله روشن شود

٦٣ ابو حمزهٔ بغدادی قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ ثالثه است نام وی محمد بن ابراهیم
است و گویند از فرزندان عیسی بن ابان بود از اقران سری سقطی و با وی و با
بشر حافی صحبت داشته و در سفر رفیق ابو تراب نخشبی بود ابو بکر کتانی
و خیر نساج و غیرهما از وی حدیث روایت کنند در سنه تسع و ثمانین و مایتین
بر فته از دنیا پیش از جنید او بود حمزهٔ خراسانی و پس ابو سعید خراز وی گفته
لَولَا الغَفلَةُ لَمَاتَ الصِّدِّیقُونَ مِن رَوحِ ذِکرِ اللّٰهِ شیخ الاسلام گفت که از یاد تو بر
اندیشم از علم خود بگریزم بر زهرهٔ خود بترسم در غفلت آویزم و گفت وقت
بود که کسی مراد در زهل و غفلت یک ساعت مشغول دارد از باری که بر من بود
تا الله که بر آسایم طمع دارم که از همه جرمها آزادی یابد شیخ ابو عبد الله خفیف گفتند

چو اعبد الرحیم اصطخری با سکبانان بدشت میرود گفت تا ازاره بار و جوه که بر دست
دم زند شیخ الاسلام گفت لذت و خوشی در طلب است در یافت خوشی
نیست در یافت صدمت است که ترا فرو می شکند شیخ الاسلام شعر
وَجدانکم فوق السُّرُورِ ، وَفَقدُکم فوق الحَسرةِ ، ابو حمزه گوید که الله تعالی می
گوید که وَاَعرِض عَنِ الجاهِلین ، و نفی جاهلان جاهلانت سزاوارتر ست
با انکه از وی اعراض کنی ، وقتی ابو حمزه در بغداد از قرب الله تعالی چیزی می اندیشید
از خود غایب گشت همچنانه در رفتن ایستاد چون با خویشتن آمد در میانهٔ بادیه
دید در زیر میل شیخ الاسلام گفت که این زیادتست از انکه شیخ علی سقا در
بادیه از قرب الله تعالی چیزی می اندیشید از خود غایب گشت چون با خود آمد
سیزده روز گذشته بود وی را گفتند از چه بجای آوردی که چندین روز بگذشت
که کسی نبود که ترا بگوید گفت پیش از انکه غایب گشتم از ماه سیزده روز مانده
بود چون با خویش آمدم ماه نو دیدم دانستم که چندانه گذشته است ، و ابو حمزه
گفته است حُبُّ الفُقَراءِ شَدیدٌ ، وَلا یَصبِرُ عَلَیهِ الاّ صِدّیقٌ ، وقتی بطرسوس
رفت اهل انجا وی را قبول عظیم پیداشد و مردمان روی بوی آوردند ناگاه از
وی در حال سکر سخنی صادر شد که مردم فهم آن نکردند بر وی حلول و زندقه
گواهی دادند و از طرسوس بیرون کردند و چهارپایان وی را غارت کردند و وی بانگ
می کرد که این چهارپایان زندیق است چون از طرسوس بیرون رفت این بیت را
بخواند شعر لَکَ فی قَلبِی المَکانُ المَصُونُ ، کُلُّ عَتبٍ عَلَیکَ فیکَ یَهُونُ ، ع
حمزة بن عبد الله العلوی الحسینی قدس الله تعالی سره کنیت او ابو القاسم است
٦٤

سافر فی البادیة علی التوکل سنین یقال لم یضع جنبه علی الارض سنین فی الحضر وکان
لا یحمل معه فی اسفاره رکوة ولا یعتر فی الذکر ، حمزه علوی شاگرد ابو الخیر تیناتی
است وی شکم گرسنه در بادیه بردی گفتی شکم سیر از دنیا معلومست وی گفته که
صوفی را در بادیه ان نگاه باید داشت که در حضر که صوفی در سفر در حضر است
یکی از علویان فرا شیخ الاسلام گفت که پدر من مرا مدت پنجاه سال هر روز پیش
ابو زید که پیری بود از صوفیان مرو می فرستاد از وی یک فایده دارم که روزی
گفت تا ازین علوی گری خود یعنی از تجبر و ترفع نسب بکلی بیرون نیایی ازین
کار یعنی تصوف بوی نیابی شیخ الاسلام گفت چنانست که او گفت انکه باو گوید
و باو بنازد صوفی اوست و اگر نه از نسب چیزی نیاید پس گفت هزار دوستن
امام شناسیم ازین طایفه یکی و نیم علوی شناسیم یکی ابراهیم علوی سعد صاحب
کرامات و دیگری حمزه العلوی ابو سعید خراز قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است
نام وی احمد بن عیسی است و لقب وی خراز و گفته اند که وی روزی موزه
میدوخت و باز می گشاد گفتند این چیست گفت نفس خود را مشغول میکنم پیش
از انکه مرا مشغول کند وی بغدادی الاصل است و در صحبت صوفیان بصر شده
و در مکه مجاور بوده از ائمهٔ قوم و اجلهٔ مشایخ است یگانه وی نظیر شاگرد
محمد بن منصور طوسی است و با ذو النون مصری و ابو عبید بسری و سری سقطی و
بشر حافی و غیر ایشان صحبت داشته گفته اند وی پیشین کسی است که در علم فنا
و بقا سخن گفت شیخ الاسلام گفت که وی خویشتن را بشاگردی جنید فرا
می نمود اما باز خدای جنید بود از یاران و اقران وی است لیکن مه از وی بسنه
٦٥

پیش از وی برفته در سنه ست و ثمانین و مائتین وقیل فی التی قبلها وقیل
فی التی بعدها کذا فی تاریخ امام عبد الله الیافعی رحمه الله تعالی جنید گفته لو طالبنا الله تعالی
بحقیقة ما علیه ابو سعید الخراز لهلکنا وسئل عن راوی هذه الحکایة بعض
الجنید ایش کان حاله قال اقام کذا و کذا سنة یخرز ما فاته الحق بین خرزتین
خراز گوید که در اوایل حال ارادت محافظت سر وقت خود می کردم روزی به بیابان
درآمدم و می رفتم از قفای من آواز چیزی برآمد دل خود را از التفات بآن
و چشم خود را از نظر بآن نگاه داشتم بسوی من می آمد تا بمن نزدیک شد
دیدم که دو سبع عظیم بدوشهای من بالا آمدند من بایشان نظر نکردم نه در
وقت برآمدن و نه در وقت فرود آمدن شیخ الاسلام گفته که آنکه می گویند که
بایزید سید العارفین است سید عارفین حق است سبحانه و اگر از آدمیان
می گوی احمد عربی صلعم و اگر ازین طایفه ابو سعید خراز می گویی گوید همه خلق و بال
اند بر خراز چون در چیزی از حقایق سخن گوید شیخ الاسلام گفت که از مشایخ
هیچکس نه از وی نشناسم در علم توحید همه بروی و بالند هم واسطی و هم
فارس عیسی بغدادی و غیر ایشان و هم وی گفته که دنیا از خراز بپر بود و نیز بشر
آمد و هم وی گفته که نزدیکست که خراز پیغمبر بودی از بزرگی خویش امام این
کار اوست و هم وی گفته که در ابو سعید خراز ریزگکی لنگی در می بایست که کسی
با او می تواند رفت و در واسطی ریزگکی رحمت در می بایست و در جنید ریزگکی
تیزی در می بایست که وی علمی بود و هم وی گفته که خراز غایبست که فوق او کسی
نیست و هم وی گفته که خراز گوید اول این کار قبول است که روی فرا مرد کند

و آخر یافت و هم وی شیخ الاسلام گفته توحید و یافت آنست که او جایی بگذارد و
و دیگر از آن سبیل کند کسی گفت که اهل غیب با من گفتند که شناخت و یافت نه آموختنیست
و نه نوشتنی و هم وی گفته روزگاری او را می جستم خود را می یافتم اکنون خود را
می جویم او را می یابم چون بیابی بر هی و چون بری بیابی کدام پیش بود او داند چون
او پیدا شود تو نباشی چون تو نباشی او پیدا شود کدام پیش بود او داند
بایزید گوید با و نه پیوستم تا از خود نگسستم و از خود نگسستم تا باو نپیوستم
کدام پیش بود او داند شیخ علی سیاه گوید که ما وراء النهریان می گویند تا نرهی
نیابی و عراقیان میگویند تا نیابی نرهی هر دو یکی است خواه سبوی بر سنگ و خواه
سنگ بر سبو لیکن من با عراقیانم که سبق از و نیکوتر است ابو سعید خراز گوید من
ظن انه ببذل المجهود یصل فمتعن ومن ظن انه بغیر بذل المجهود یصل فمتمن شیخ
الاسلام گفت که وی را به طلب نیابند اما طالب یابد و تا نیابندش طلب نکنند و هم
خراز گوید ریاء العارفین خیر من اخلاص المریدین و هم وی گوید هر کرا هیچ نعمت
تدارک کرده وقت ماضی ضایع کرده وقت باقی است و هم وی گوید هر کرا هیچ نعمت
از وی شاد نبوده آمد و هم وی گوید روزی در مسجد حرام نشسته بودم شخصی از
آسمان فرود آمد بر سید که صدق و علامت دوستی چیست گفتم وفا داری گفت صدقت
و رفت بر آسمان و وقتی خراز در عرفات بود حاجیان دعا می کردند و می زاریدند
گفت مرا آرزو آمد که من هم دعا کنم باز گفتم چه دعا کنم یعنی هیچ چیز نماند که با من
نا کرده باز قصد کردم که دعا کنم هاتفی آواز داد که پس از وجود حق دعا می کنی یعنی
پس از یافت ما از ما چیزی خواهی ابو بکر کتانی با ابو سعید خراز نامه نوشت که

تا توازینجا برفتی درمیانهٔ صوفیانه عداوت ونقار پدید آمد والفت برخاست
وی جواب نوشت که از رشکِ حق است بر ایشانه تا با یکدیگر موانست نگیرند
ابوالحسن مزین گوید که روزی که درمیانهٔ صوفیانه نقار نبوّد امروز را بخیر ندارند
شیخ الاسلام گفت نقار نه جنگ کری را گویند نقار آنست که با یکدیگر گویند
کن و مکن یعنی بآنچه موافق طریقت ایشانه باشد امر کنند واز هرچه موافق آن
نباشد نهی کنند تا از عهدهٔ حق صحبت بیرون آمده باشند ومن الاشعار المنسوبة
الی الخراز قدس الله تعالی سره **نظم** اَلوَجْدُ یُطْرِبُ مَنْ فِی الوَجْدِ رَاحَتُهُ ٭ وَالوَجْدُ
عِنْدَ وُجُودِ الحَقِّ مَفْقُودُ ٭ قَدْ کَانَ یُطْرِبُنِی وَجْدِی فَأَذْهَلَنِی ٭ عَنْ رُؤْیَةِ الوَجْدِ
مَنْ فِی الوَجْدِ مَقْصُودُ ٭ شیخ ابوعبدالرحمن سلمی رحمه الله تعالی در کتابی که در بیانه
مبادی ارادتِ مشایخ واوایل احوال ایشانه جمع کرده است می گوید که ابوعبدالله
جلا گفته است که ابوسعید خراز گفت که مرا در حداثت سن جمال صوری بود شخصی دعوی
محبت من می کرد وابرام می نمود ومن ازوی می گریختم روزی تنگدل شدم ببادیه در
آمدم چندی مقدار برفتم بازنگریستم دیدم که آن شخص از عقب من می آید چون بمن
نزدیک شد گفت نگاه بردی که باین از من برستی با خود گفتم اللهم اکفنی شره
ونزدیک بمن چاهی بود خود را دران چاه افکندم خدای تعالی مرا درمیانهٔ چاه
نگاه داشت آن شخص برکنارهٔ چاه بنشست ومی گریست گفتم خداوندا قادری
برانکه مرا ازین چاه بیرون آری واز شر آن شخص نگاه داری دیدم که ماری
درمن پیچید واز چاه مرا بالا انداخت آن شخص پیش من آمد ودست وپای
مرا ببوسید وعذر خواهی کرد وگفت مرا قبول کن که در خدمت تو باشم و

ودر ارادتِ خود چنانه شد که مرا بروی حسد می آمد از بس صدق واخلاص که
ازوی می دیدم وهمیشه مصاحب من می بود از دنیا برفت احنف الهمدانی
رحمه الله تعالی وی از کبار مشایخ همدانه است وی گفته که ابتدای کار من آن بود که
در بادیه بودم تنها مانده بودم شدم دست نیاز برداشتم وگفتم خداوندا ضعیفم
وبرجای مانده وبضیافت تو آمده ام چون این گفتم در دل من افتاد که مرا می گویند
که خوانده است گفتم یارب این مملکتیست که طفیلی را گنجایی دارد ناگاه کسی از
پس پشت من آواز داد بازنگریستم دیدم که اعرابیست بر شتر سوار
گفت ای عجمی کجا می روی گفتم بمکه گفت ترا خوانده است گفتم نمی دانم گفت
وی نه درین راه استطاعت شرط کرده است گفتم آری ولکن من طفیلی ام گفت
نیکو طفیلی‌ئی تو مملکت کشاده است گفت می توانی که این شتر را غمخواری کنی
گفتم آری از شتر فرود آمد وبمن داد وگفت برو که خانهٔ خدای تعالی ابوشعیب
المقفع رحمه الله تعالی نام وی صالح است ساکن مصر بوده ودر روزگار
ابوسعید خراز بوده هفتاد حج گذارده بود پیاده در هر حجی را از صخرهٔ بیت
المقدس احرام بستی وببادیهٔ تبوک درآمدی بر توکل گویند در آخرین حج سگی
دید در بادیه که از تشنگی زبانش از دهانه بیرون آمده بوده بانگ زد که کیست
که هفتاد حج بیک شربت آب بخرد شخصی یک شربت آب بوی داد از آبِ آن
سگ داد وگفت این بهتر است مرا از حجهای من زیرا که رسول صلعم فرموده است
که فی کل ذات کبد حری اجر ابوعقال بن علوان المغربی رحمه الله تعالی از مشایخ
مغرب است وبا ابوبکر بن اندلسی صحبت داشته وبمکه رفته است از دنیا

و قبر وی از آنجاست ابوعثمان مغربی گفته است که بعضی از اصحاب ابوعقال
مرا گفتند که وی در مکه چهار سال هیچ نخورد و هیچ نیاشامید تا بمرد و بعضی بیشتر
ازین گفته اند وی گفته که با من هفتاد درگوه دار بودند در مکه قحط افتاد همه بمردند
جز من و شش تن دیگر هفده روز گذشت هیچ نیافتیم از زندگانی نومید
شدیم در سر من افتاد که تا رکن خانه بروم و از او در برگیرم و بر آنجا بمیرم
خاستم که برخیزم نتوانستم بر زمین بخزیدم و خود را بآنجا رسانیدم و رکن
خانه را در برگرفتم و این چند بیت بر خاطر من گذشت و گفته شد دیدم که جان با تن
من باز گشت و آن ابیات اینست شعر عقدت علیک مکمنات خواطری ،
عقد الرجاء فالزمتک حقوقا ، ان الزمان عدا علی فرادنی ، علما بانک صاحبی
لن تقد بقا ، مالی نیو مابوجه مساءة ، الا عمدت به الیک طریقا ، حسبی بانک
عالم بمصالحی ، اذ کنت مأمونا علی شفیقا ، باز گشتم و پشت بزمزم
باز نهادم ناگاه غلام سیاه آمد و بر وی طبق مانده بسیار و کاسهٔ بزرگ
طعام همراه او و گفت ابوعقال تویی گفتم آری از این پیش من بنهاد یاران را
اشارت کردم خوان بیامدند و من در میان ایشان همچون یکی از ایشان
بودم حماد قرشی قدس الله تع سره کنیت او ابوعمرو است بغدادیست
از بزرگان مشایخ بوده جنید بوی میرفته است جعفر خلدی گوید چند روز بر آمد
که حماد قرشی را ندیدیم بدر سرای وی شدیم وی نبود بنشستیم تا بیامد
در حجره شدیم وی چیزی خوردنی نداشته بود مقنعهٔ از سر اهل باز کرده
بود و فروخته و چیزی داده در آورده و پیش اصحاب نهاد شخصی در آمد

جواب آن بود از آن نپذیرفتم جنید او را گفت اصبت صواب کردی که نپذیرفتی شیخ
الاسلام گفت نگر دید که بپا داشت غره نگر دید یعنی بجز اعزه نگر دید زیرا که محتملست
٤٧ که مقصود امتحان بود ابوالحسین نوری قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است
و نام وی احمد بن محمد و گویند محمد بن محمد و احمد درست تر است معروفست بابن
البغوی پدر وی از بغشور است که شهری بوده میان هرات و مرو و منشا
و مولود وی بغداد بوده و با سری سقطی و محمد علی قصاب و با احمد ابی الحواری
صحبت داشته و ذوالنون مصری را دیده بعضی از اقران جنید بر دما نیز وقت
تر از جنید بود جنید بعلم به بود و نوری بوقت نکته یافت و وجدان وی شوری
داشت وقتی جنید را از صبر و توکل چیزی پرسیدند خواست که جواب گوید نوری
باز بانگ بر زد که تو وقت محنت صوفیان بگو بار ستدی و دست در
زدی سخن این طایفه مگو وی پیش جنید برفته از دنیا سنه خمس و تسعین
و مایتین و فی تاریخ الیافعی انه توفی سنه ست و ثمانین و مایتین چو نوری برفت
جنید گفت ذهب نصف هذا العلم بموت النوری نوری همیشه تسبیح داشتی
در دست وی را گفتند تستجلب الذکر گفت لا استجلب الغفلة گفتند بآن تسبیح
میخواهی که الله تعالی در یاد تو گفت نی بلکه بآن تسبیح غفلت میخواهم وی گفته
لا یغرنک صفاء العبودیة فانه فیه نسیان الربوبیة و وی را گفتند که الله تعالی را
بچه شناختی گفت بالله گفتند پس عقل چیست گفت عاجزیست راه ننماید مگر بعاجز
را و هم وی گفته که هرگاه الله تعالی چیزی را از کسی باز پوشد هیچ دلیل و خبر او را
باو نرساند اذا استتر الحق عن احد لم یهده الیه دلیل و لا خبر شیخ الاسلام گفت

جوانی خراسانی با ابراهیم قصار آمد گفت میخواهم نوری را ببینم گفت او چند
سال نزدیک ما بوده هیچ از دهشت بیرون نیامد یکسال که در شهر میگشت
با کسی نیامیخت دو سال در ویرانهٔ خانهٔ با کی اگرفت هیچ بیرون نیامد مگر بنماز
و سالی زبان باز گرفت با کس سخن نگفت آن جوان گفت البته می خواهم که وی را
ببینم وی را بنوری دلالت کرد گفت با که صحبت داشته گفت با شیخ ابو حمزهٔ
خراسانی گفت آن مرد که از قرب نشان می دهد اشارت می کند گفت آری
گفت چون باز رسی وی را سلام گوی و بگوی اینجا که ماییم قرب و بعد بعد است
ابن الاعرابی گوید قرب نگویند تا مسافت نبود و تا مسافت بود دوگانگی بجای بود
پس قرب و بعد بود و هم نوری گفته که ساعتی از عارف برمومی گرامی تر از تعبد متعبد آن
هزار هزار سال و هم وی گفته نظرت یوما الی النور فلم ازل انظر الیه حتی صرت
ذلک النور **سید الطائفه جنید بغدادی قدس الله سره** عا ۷۰
از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو القاسم است و لقب وی قواریری و زجاج و خراز
است قواریری و زجاج از آن گویند که پدر وی آبگینه فروختی و فی التاریخ الیافعی ان الخراز
بالخاء المعجمة والزاء المشددة المکررة و انما قیل له الخراز لانه کان یعمل الخز گویند اصل وی از
نهاوند است و مولد و منشأ وی بغداد است و مذهب ابو ثور داشته است که شاگرد
شافعی و گفته اند مذهب سفیان ثوری داشته با خال خود سری سقطی و حارث محاسبی
و محمد قصاب صحبت داشته بود و شاگرد ایشان بود وی از ایمه و سادات این قوم
است و همه نسبت بوی درست کنند چون خراز و رویم و نوری و شبلی و غیرهم ابو
العباس عطا گوید امامنا فی هذا العلم و مرجعنا المقتدی به الجنید خلیفه

بغداد

بغداد رویم را گفت ای بی ادب وی گفت من بی ادب باشم و نیم روز با جنید
صحبت داشته ام یعنی هر کسی که با وی نیم روز صحبت داشته باشد از وی بی ادبی نیاید
فکیف که بیشتر شیخ ابو جعفر حداد گوید اگر عقل مردی بودی بر صورت جنید بودی
گفته اند ازین طبقه سه تن بوده اند که ایشان را حج ادارم نبود جنید بغداد و ابو عبد الله
جلا بشام و ابو عثمان حیری بنیشابور در سنهٔ سبع و تسعین و مائتین برفته از دنیا
کذا فی کتاب الطبقات و الرسالة القشیریة و فی تاریخ الیافعی انه مات سنة ثمان و
تسعین و قیل سنة تسع و تسعین و مائتین والله تعالی اعلم روزی جنید در ایام
صغر با کودکان بازی میکرد سری سقطی گفت ما تقول فی الشکر یا غلام گفت الشکر ان
لا تستعین بنعمه علی معاصیه سری گفت بسیار می ترسم که بهرهٔ تو همین از زبان
تو باشد جنید گفت همیشه از آن سخن ترسان می بودم تا آنکه روزی بر وی در
آمدم و آنچه محتاج الیه وی بود همراه درآوردم گفت بشارت باد ترا که از حضرت
حق سبحانه و تعالی درخواسته بودم که این را بر دست یا موفقی بمن رساند جنید
گفت که سری مرا گفت که مجلس نه و مردم را سخن گوی و من نفس خود را متهم می
داشتم و استحقاق آن نمی دانستم تا آنکه حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم
در یکی از شبهای جمعه بخواب دیدم که گفت تکلم علی الناس بیدار شدم و پیش از
صبح بدر خانهٔ سری سقطی رفتم و در بکوفتم گفت مرا راست نگوی تا ترا نگفتند
پس بامداد مجلس نهادم و آغاز سخن کردم خبر منتشر شد که جنید سخن می گوید
جوانی ترسا در لباس ترسایان در کنار مجلس بایستاد و گفت ایها الشیخ
ما معنی قول رسول الله صلی الله علیه و سلم اتقوا فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله

جنید گفت ساعتی سر در پیش افکندم پس سر بر آوردم گفتم اسلام آور که
وقت اسلام تو رسیده است امام یافعی میگوید که مردم می پندارد که جنید
درین یک کرامت و من میگویم درین دو کرامت یکی اطلاع وی بر کفر
آن جوان و دیگر اطلاع وی بر آنکه در حال اسلام خواهد آورد جنید را گفتند
این علم از کجا میگوی گفت اگر از کجا بودی یعنی اگر بعقل و فکر بودی متناهی شدی
چه زمان فکر زمان قلیل است و در زمان قلیل غیر متناهی نگنجد پرسیدی و وی
گفته تصوف آنست که ساعتی بنشینی بی تیمار شیخ الاسلام گفت که بی تیمار
چه بود یافت بی جستن و دیدار بی نگریست که بیننده در دیدار علت است
وهم وی گفته استغراق الجنس الوجد فی العلم خیر من استغراق العلم فی الوجد وهم
گفته اشرف المجالس واعلاها الجلوس مع الفکرة فی میدان التوحید وهم وی گفته
اصرف همتک الی الله عز وجل وایاک ان تنظر بالعین التی بها تشاهد الله
عز وجل الی غیر الله عز وجل فتسقط عن عین الله وهم وی گفته است که موافقت
با یاران بهتر از شفقت شیخ الاسلام گفت طاعت داری به از حرمت داری وهم
جنید گوید مردمان پندارند که من شاگرد سری سقطیم من شاگرد محمد بن علی القصابم
از وی پرسیدم که تصوف چیست گفت ندانم لکن خلق کریم تظهره الکریم فی زمان
کریم من رجل کریم بین قوم کرام شیخ الاسلام گفت که سخن ظریف و نیکوست
که اول گفت ندانم پس گفت خلق است کریم ظاهر میکند آنرا کریم در زمان
کریم از مرد کریم میان قوم کریمان و الله تعالی داند که آن خلق چیست شیخ الاسلام
گفته اذا اصابک ارتفعاه بخالصه وعده من خاصة الحق الیه کلمة کریمة من لسان کریم

او ر توفیق گفته و الحق

فی وقت الکریم عبدا علی مکان کریم بین قوم کرام الکلمة الکریمة سخنی تازه
بدست بیخودی از صوفی فرا ستانیم و بطبع گوش شنوده بر دل تشنه بگذرانیم
و بجان فرا ازل نگران رسانیم سخنی از دوستی و از دوست نشان تشنه را
شراب و خسته را درمان شنیدن آسان و از آن بازرستن نتوان شعر
دخولک من باب الهوی ان اردته یسیر ولکن الخروج عسیر من لسان کریم از زبان
و جز زبان از صوفی ترجمان و برنامه صحبت عنوان نه گوینده دانست و نه زبان سخن
همه بگوش شنوند و آن بجان فی وقت کریم در چه زمان در زمانی که جز از حق یاد
نیست در آن و گذشته عمر خجل است از نیکویی آن و عمر جاویدان از آرزوی آن
و کریان علی مکان کریم جای که نه دل پراکنده و نه زبان خواهنده و نه مستمع باز
نگرنده بین قوم کریم نزدیک محققی گویان و مستمع سوز آن و ناظر بر سان شیخ الاسلام
گفت که وقتی جنید با ذوالنون فرا قلیح مجنون رسید وی را گفت هر انکویی که
این جنون تو از چیست جواب داد که حبست فی الدنیا فجننت بفراقه جنید
را پرسیدند که بلا چیست گفت البلاء هو الغفلة عن المبتلی و شبلی را پرسیدند که
عافیت چیست گفت العافیة قرار القلب مع الله لحظة شخصی جنید را گفت
که پیران خراسان را چنان یافتم که حجاب سه است یکی حجاب خلق است و دوم
دنیا و سیم نفس جواب داد که این حجاب دل عام است خاص محجوب بچیزی
دیگر است رؤیة الاعمال و مطالعة الثواب علیها و رویة النعمة شیخ الاسلام گفت آنکه
کردار خود بیند دل او از الله محجوب است و آنکه پاداش جوید بدان و آنکه از منعم نعمت
نگرد هم محجوب است و سهل گفته مطالعة الاعواض علی الطاعات من نسیان الفضل یاد اش

طاعت فراچشم آمدن و طلب کردن ثواب فضل و منت الله تعالی را فراموش کردن است
و هم واسطی گفته ایاکم و لذات الطاعات فانها سموم قاتله فارس عیسی بغدادی گفته است
حلاوة الطاعات و الشرک سواء شیخ الاسلام گفت (زعم او) تا از خود نه پسندی خوشت نیاید و
لذت نیابی و پسند از خود شرکست طاعت بگذار چنانکه فرمانست بشرط علم و سنت
و آنگاه از خود مپسند و بوی بسیار و پسند خود بر روی دیو زن کان اذا کسبنی اللاتی
اشتری بها الذنوب فقل لی کیف اعتذر سئل الجنید یکون عطاء من غیر عمل فقال کل
۷۲ العمل من عطائه یکون **ابو جعفر بن الکرنبی رحمة الله تعالی** از اقران جنید است
و گفته اند از استادان وی و از اجله مشایخ بغداد بود جعفر خلدی گوید که جنید در
روز وفات ابن کرنبی بالای سر وی نشسته بود سر خود به آسمان برداشته
ابو جعفر گفت بعید است و دور پس سر خود بسوی زمین فرو افکند ابو جعفر گفت
بعید است و در روی معناه ان الحق اقرب الی عبد من ان یشار الیه فی جهة
۷۳ **کهمس بن الحسین الهمدانی رحمه الله تعالی** لقب وی ابو محمد بود از همدان بود با سیاری
از مشایخ صحبت داشته بود وی گفته است که شبی در همدان در خانه خود نشسته
بودم یکی در بزد با خود گفتم جنید باشد چون در بگشادم جنید بود سلام کرد
و گفت قاصد زیارت تو آمده معلوم شد راستی خاطر تو علم بازگشت دیگر روز
در همدان طلب کردمش نیافتم و از جمعی که از بغداد رسیده بودند پرسیدم که فلان
وقت وی غایب بود هیچکس نشان نداد در همان شب آمده بود و رفته **عمرو بن**
۷۴ **عثمان المکی الصوفی رحمه الله تعالی** از طبقه ثانیه است کنیت او ابو عبدالله است استاد
حسین منصور حلاج است نسبت با جنید کند و با حارث صحبت داشته و از اقران

ایشانست و ابو عبدالله نباجی را دیده بود و کان یقول لم اصحب احداً کان انفع
صحبته و رؤیته من ابی عبدالله النباجی عالم بوده بعلوم حقایق اصل وی از یمن است
سخن او باریک شد و بر الکلام منسوب کردند و مهجور ساختند و از مکه بیرون کردند
بجده رفت و برا قاضی کردند و فی کتاب صفة الصفوة لابن الجوزی انه توفی ببغداد
سنة ست و تسعین و مائتین و قیل سبع و تسعین و قیل احدی و تسعین و یقال انه توفی
بمکة والاول اصح وی گفته المروة التغافل عن زلل الاخوان و قال ابو حفص المروة ان
تبذل لاخوانک جاهک و مالک فی الدنیا و تخصهم بالدعاء فی العقبی و هم عمرو بن عثمان
گفته لا تقع علی کیفیة الوجد عبارة لانه سر الله عند المؤمنین یعنی عبادت بر کیفیت وجد
دوستان نیفتد زیرا که آن سر حق است نزدیک مؤمنان و هر چه عبارت بنده اندر آن
تصرف تواند کرد آن سر حق نباشد از آنکه تکلف بنده بالکلیه از اسرار ربانی منقطع بود
و گویند که عمرو با صفاهان آمد نوجوانی بصحبت وی پیوست پدر وی مانع آمد بیمار شد
و مدتی بر آمد روزی عمرو بر خواست و با جمعی فقرا بعیادت وی رفت آن جوان التماس
کرد که قوال چیزی بخواند عمرو بقوال اشارت کرد این بیت بخواند **شعر** مالی مرضت فلم
یعدنی عائد منکم و یمرض عبدکم فاعود چون بیمار این بشنید بر خاست و بنشست
و شدت بیماری او کمتر شد گفت دیگر بخوان قوال این بیت دیگر بخواند **شعر** و اشد
من مرضی علی صدودکم و صدود عبدکم علی شدید بیماری از وی زایل شد و صحیح النفس
بر خواست و پدر از اندیشه که در دلش گذشته بود توبه کرد وی را بعمرو تسلیم
کرد و یکی بزرگان طریق شد روزی علی سهل وی را گفت ما قانون الذکر فی الجملة
گفت وجود افراده مع معرفت اوصافه یافت یگانه داشتن او و پس شناختن صفات

او شیخ الاسلام گفت که آدمی افراد مولی نیابد انکه افراد مولی یابد نه آدمی است این کی میخورد
يه ٢٥ و می خسبد چیزی دیگر است **شیخ شجاع کرمانی قدس الله سره** از طبقهٔ ثانیه است از
اولاد ملوک بود از رفیقان ابوحفص است با ابوتراب نخشبی و ابوعبدالله ذراع بصری
و ابوعبیدالله بسری صحبت داشته استاد ابوعثمان حیری است و وی با قبا رفتی و باب
فرغانه و نوری و سیروانی با طیلسان رفتندی و دقاق با گلیم درزی کردان
وث ه پس ابوحفص برفته از دنیا مات بعد سنه سبعین و مائتین و قیل قبل الثلثمائه
و ویرا کتابیست رد بر یحیی معاذ رازی در فضل غنی بر فقر که یحیی کرده و وی از
جواب باز داده و فقر را بر غنی فضل نهاده چنانچه هست شیخ الاسلام گفت از فضل
درویشی تر آن تمام است و کفایت که مصطفی صلی الله علیه و سلم درویشی بر توانگری
بر برگزید و حضرت حق ویرا آن اختیار کرد و بپسندید و شاه شجاع بزرگ بوده خواجه
عمار گفتی شاه شاهی روزی ابوحفص باز نشسته بود در نیشابور شاه شجاع بر سر وی بیستاد
با قبا و از وی چیزی پرسید ابوحفص باز نگریست و او را دید با قبا گفت بخدای که تو شاهی
گفت من شاهی در آن سوال بجای آورد که شاه است دانست که آن سوال جزوی
نتواند کرد گفت با قبا شاه گفت وجدنا فی القباء ما طلبنا فی العباء شیخ الاسلام
شاه چهل سال نخفته بود بر طمع وقتی در خواب شد حق تعالی را بخواب دید بیدار
شد و اینکه بیت بگفت **شعر** رایتک فی المنام سرور عینی ٭ فاحببت التنعس
والمناما ٭ پس از آن پیوسته خفتی یا ویرا خفته یافتندی یا در طلب خواب
شعر للمجنون و انی لاستغشی و مابی غشیة ٭ لعل خیالا منک یلقی خیالیا ٭ روزی
شاه در مسجد نشسته بود درویشی بر پای خاست و دو من نان خواست کسی

نمی داد شاه گفت کیست که پنجاه حج من بخرد بدو من نان و بابین درویش دهد
فقیهی آنجا نشسته بود از آن بشنید گفت ایها الشیخ استخفاف با شریعت گفت هر که
خود را قیمت ننهادم که دارد خود را چه قیمت نهم و هم وی گفت من غض بصره عن المحارم
و امسک نفسه عن الشهوات و عمر باطنه بدوام المراقبة و ظاهره باتباع السنة لم تخطأ
له فراسته **ابوعثمان الحیری قدس الله سره** از طبقهٔ ثانیه است نام وی سعد ابن اسمعیل الحیری يو ٢٦
النیشابوری است اصل وی از ری است شاگرد شاه شجاع است و با ابوحفص حداد
و یحیی معاذ رازی صحبت داشته است امام و یگانه وقت بوده استاد نیشابوریان
بات شاه شجاع از مرو نیشابور آمد ابوحفص ویرا گفت اینجا بایست که شاه را اشغال
و عیال دارد تو کسی نداری شاه باز گشت و وی پیش ابوحفص بایستاد ابوحفص
برای او مجلس نهاد در ماه ربیع الاول سنه ثمان و تسعین و مائتین برفته از دنیا و قبر
وی در نیشابور است ویرا گفتند جوانمردان که اند گفت ایشان که خود را نه
بینند و هم وی گفته ع الشوق من شعائر المحبة و ویرا امام و مقتدای ربانی گفته
اند که ربانی آن بود که شاگردان را بکمینه علم پروراند تا قوی شود علم مهین را و وی
چنان بوده در سخن ضعیف است اما در معاملت نیکوست و هم وی گفته التهاون
بالامر من قلة المعرفة بالآمر **زکریا بن دلویه رحمه الله تعالی** کنیت وی ابو یحیی است يز ٢٧
از اهل نیشابور بوده است از شاگردان احمد حرب از جملهٔ زهاد و متوکلان بود
و در لقمه نیک با احتیاط بوده است و از کسب خود خوردی ابوعثمان حیری رحمه الله
گفته است هر که چون ابویحیی زید او را اندیشهٔ مرگ شود و اندیشه بعد از مرگ هم
نبود وفات وی در سنه اربع و تسعین و مائتین بوده نیشابور **زکریا بن یحیی الهروی** يح ٢٨

قدس الله سره از کبار مشایخ بود و مستجاب الدعوه احمد حنبل رحمة الله تعالی گفته است
که ذکریا از جملهٔ ابدال است ابو سعید زاهد گفته است زکریا را دیدم و با او صحبت داشتم
از جملهٔ صدیقان بود وفات وی در هرات بود در رجب سنه خمس و عشرین و مأتین
زیاد الکبیر الهمدانی رحمه الله از زهاد بود و در صحبت جنید قدس سره بود و فقیه و مستجاب
الدعوه بود کهمش الهمدانی رحمة الله تعالی گفته است که وقتی در مسجد آدینه شدم
زیاد را دیدم در محراب نشسته استسقا می کند هنوز دعا به آخر نرسیده که باران
چنان بگرفت که بخانه باز نتوانستم آمد ابو عثمان المغربی قدس الله تعالی سره وی از طبقهٔ پنجم است
نام وی سعید بن سلام المغربی است شاگرد ابو الحسین صائغ دینوری است از نیکیه
قیروان مغرب بود و سالها در مکه مجاورت کرده و امام سید الوقت و یگانهٔ مشایخ
بوده است وی را فتنه افتاد به نشابور آمد و در نشابور برفته در سنه ثلث و سبعین
و ثلثمائه قبر وی در نشابور است پهلوی ابو عثمان حیری و ابو عثمان نصیبی هر دو
پهلوی یکدیگر اند صحبت داشته با ابو علی کاتب و حبیب مغربی و ابو عمرو زجاج و ابو
یعقوب نهرجوری را دیده بود و صاحب کرامات ظاهر بود و فراست تیز وی گفته که
ابتداء درآمدن من درین کار آن بود که لبسی و سگی داشتم و در بیابانی از جزایر پیوسته
شکار میکردم و کاسهٔ داشتم چوبین که در آن شیر میکردم روزی خواستم که از آن
کاسه شیر خورم آن سگ بانگ بسیار کرد و بر من حمله آورد چنانکه مرا از شیر خوردن باز
داشت چون بار دوم قصد کردم که شیر بخورم باز بر من حمله کرد چون بار سیم خواستم
که بخورم سر در آن کاسه کرد و شیر را خوردن گرفت در ساعت آماس کرد و بمرد دیدم آنکه
وی حیوانی بود که ماری بر در آن شیر کرده بود خود را فدای من کرد چون آن را دیدم توبه

و عطیه

ب ۸۰

کردم

کردم و درین کار درآمدم شیخ الاسلام گفت که ابو الحسن کواشی مرا گفت که عثمان
مغربی گفت که آن روز که من از دنیا بروم فرشتگان خاک بپاشند ابو الحسن گفت
که چون وی برفت من حاضر بودم در نشابور کس را نمی دیدم از بسیاری گرد
شیخ الاسلام گفت که وی سی سال در مکه بود در حرم بول نکرده بود حرمت حرم را ابو
عثمان گفته لا یجیئ هذا الامر الا براحة الذم وهم وی گفته الاعتکاف حفظ الجوارح
تحت الاوامر وهم وی گفته هر که صحبت توانگران بر صحبت درویشان برگزیند
الله تعالی وی را بمرگ مبتلا کند وهم وی گفته العاصی خیر من المدعی لان العاصی ابدا یطلب
طریق توبته والمدعی یخبط ابدا فی حبال دعواه ابو طالب الاخمیمی رحمة الله تعالی
از جملهٔ مشایخ بود و از وی کرامات بسیار ظاهر شد ابو عثمان مغربی گوید ابو
طالب را دیدم با مرغان سخن میگفت وهم ابو عثمان گوید که با ابو طالب در سفر
بودم در راه از سباع خوف عظیم پدید آمد و سباع بسیار بودند من گفتم سبک
تر می باید گذشت ابو طالب شب آنجا مقام کرد و من هیچ نخفتم از خوف و او بخفت
پس مرا گفت چرا نخفتی گفتم از خوف سباع خوابم نیامد گفت هر که را خوف حق
بود از هیچ چیز نترسد چون تو از سباع می ترسی بعد ازین با من صحبت مدار وی
برفت وی گفته است در مناجات الهی اگر نه جهان تو بودی کرا زهره بودی که نام تو بر
زبان راندی طلحه بن محمد الصباح الفیلی رحمه الله تعالی از کبار اصحاب ابو عثمان حیری
است مات سنه اثنتین و ثلثین و ثلثمایه ابو عثمان مغربی وی را گفت خواهی ترا پندی دهم که
پنجاه سال است تا خلق را میدهم و نمی پذیرند گفت خواهم گفت تهمت بر کردار
خود نه تا قیمت گیرد و تهمت از خلق برگیر تا جنگ برخیزد شیخ الاسلام گفت که صحبت با الله

الامر الا

ابا ۸۱

تب ۸۲

اثنتین

عمل

سه جزو است دیدن فضل او و عیب خود و عذر خلق و این را نیست عذر خلق
ببین که همه آن میرود که او میخواهد از زبر قدر و حکم او مضطر اند و عیب خود
ببین تا منّت یاد آید شیخ الاسلام گفت که ابوعثمان نفیسی گفت که شبلی گفت
که دست بر ابو یعقوب میدانه فرود آور ره رو در آن وقت که بعصر میرفتیم
جبرک الله فصیح موی نبود که برتن او که بگفت آمین **ابوالعباس بن المسروق قدس** شیخ ۸۳
الله روحه از طبقهٔ ثانیه است نام وی احمد بن محمد بن مسروق است از اهل طوس
است ببغداد ساکن شد و هم آنجا از دنیا برفت در سنه تسع و تسعین و مائتین
و گفته اند که در سنه ثمان و تسعین و مائتین والله تعالی اعلم جنید از وی حکایت
کند که از استادان ابوعلی رودباری است شاگرد حارث محاسبی و سری سقطی
و محمد بن منصور و محمد بن الحسین البرجلانی است بایشان صحبت داشته از قدماء
مشایخ قوم است و اجلهٔ ایشان شیخ الاسلام گفت که ابوالعباس مسروق
بغدادی گوید که شب شنبه نشسته بودمی و مادر و پدر من میگریستی از ضعیفی آنکه من
از نماز آدینه آمده بودمی و از بس که پیران دیده بودمی و سخنان که شنیده بودی
سئل عن التصوف فقال خلو الاسرار مما منه بدّ و تعلقها بما لیس منه بدّ و هم وی
گفته که من ترک التدبیر عاش فی راحة **شیخ ابوالعباس هوزن رح البغدادی** قد ۸۴
شیخ الاسلام گفت وی گفته که نفس خویشتن را مشغول کن پیش از آنکه ترا در شغل
مشغول افکند لقد جلب الفراغ علیک شغلا و اسباب البلاء من الفراغ **ابوعبدالله**
المغربی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است نام وی محمد بن اسمعیل است گویند استاد قد ۸۵
ابراهیم الخواص و ابراهیم بن شیبان کرمانشاهی و ابوبکر بیکندی است و شاگرد
خواص

ابو

ابوالحسین علی زرین هروی است و ابوعبدالله صد و بیست و دو سال بود و عمر
صد و بیست سال بود و ابوالحسین گور عبدالواحد زید بصری است و عبدالواحد
زید مرید حسن بصری است رحمهم الله و قبر ابوعبدالله بر سر کوه طور سیناست به پهلوی
استاد وی ابوالحسین علی بن رزین در زیر درخت خرنوب گویند که در سنه تسع
و سبعین و مائتین برفته از دنیا و درست آن است که سنه تسع و تسعین و مائتین برفته
شیخ الاسلام گفت که وی هرگز تاریکی ندیده بود آنچه که خلق را تاریکی بود وی را
روشنی بودی وی گفته با آن خدای که ابوعبدالله مغربی را بیافرید که اگر خدای تعالی موثبت
شهوت را از من باز ستاند مرا دوستر از آن باشد که اکنون مرا گویند در بهشت شو
این آن است که امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه گفت اگر مرا اختیار دهند
که در بهشت شو یا در مسجد شو من در مسجد شوم که بهشت نصیب منست و نزدیک او و مسجد
نصیب اوست وقتی ابوعبدالله مغربی بر سر کوه سینا سخن میگفت سخنی بجایی رسید که
گفت بنج با و چندان نعره بزد که فرداسنگ از کوه بجنبید و پاره و پاره می شد
و بهامون می آمد و وی گفته افضل الاعمال عمارة الاوقات فی الموافقات و هم
وی گفته ما فطنت الاهنة الطایفة و احترقت بما فطنت و لابی عبدالله المغربی قدس سره
شعر یا من بعد الوصال فی نبأ کیف اعتذاری من الذنوب ان کان ذنبی الیک
کیف حبی فاننی منه لا اتوب و هم وی گفته ما رأیت انصف من الدنیا ان خدمتها
خدمتک و ان ترکتها ترکتک هرگز از دنیا منصفتر چیزی ندیدم اگر وی را خدمت
کنی وی ترا خدمت کند و چون از وی اعراض کنی و طلب خداوند بر دست گیری
از تو بگریزد و اندیشهٔ آن بر دلت نیاورد بس هر که بصدق از دنیا اعراض کند

از نزد او ایمن کرده و از آفت وی رسته شود **ابو عبد الله النباجی رحمة الله تعالی** فو ۸۶
نام وی سعد بن یزید است وی از قدمای مشایخ است از اقران ذو النون مصری
و از استادان احمد ابو الحواری نباجی گفت الادب حلیة الاحرار و هم وی گفته
ما فطنت لکل شیء خادم و خادم الدین الادب شیخ الاسلام گفت که عبد الله
نباجی گوید که موسی علیه السلام گفت الهی من ترا کجا یابم گفت چون قصد درست کنی
مرا بیابی و کتانی گوید که چون قصد درست کردی ویرا بیافتی و حلاج گوید لا تعرج آن یک
گام است شیخ الاسلام گوید که آن یک گام تو بی چون از خود در گذشتی باو رسیدی
ابو عبد الله الانطاکی رحمة الله تعالی نام وی احمد بن عاصم الانطاکی است از اعیان فز ۸۷
قوم بوده و از سادات ایشان و عالم بعلوم شریعت عمری دراز یافت با قدما صحبت
داشته بود و اتباع تابعین را دریافته و از اقران بشر و سری بود و مرید حارث محاسبی
بود و بصحبت فضیل رسیده بود شیخ الاسلام گفت که وی گفته که از هیچ کس و هیچ
چیز مرا حسد نیاید مگر از معرفت عارفانه معرفت تصدیق ابو علی دقاق گوید معرفت
رسمیة بقطرة و سمیة لا علیلا اشفی و لا غلیلا اشفی معرفت رسمی چون باران تا
بستان نه بیمار را شفا دهد و نه تشنه را سیراب گرداند و هم انطاکی گفته
انفع الفقر ما کنت به متجملا و به راضیا یعنی سودمندترین فقر آنست که تو بدان متجمل
باشی و بان راضی یعنی جمال خلق همه در اثبات اسباب بود و جمال فقر در
نفی اسباب و اثبات مسبب و رجوع باو و رضا باحکام او زیرا که فقر فقد
سبب بود و غنا وجود سبب بود و بی سبب با حق بود و با سبب با خود پس
سبب محل حجاب آمد و ترک اسباب محل کشف و جمال دو جهان در کشف

و رضاست و ناخوشی عالم در حجاب و سخط و این بیان واضح است در
فح ۸۸ تفضیل فقر بر غنا و الله تعالی اعلم **ممشاد الدینوری قدس الله تعالی سره**
از طبقهٔ ثالثه است از بزرگان مشایخ عراق است و جوانمردان ایشان
یگانه در علم با کرامات ظاهر و احوال نیکو با یحیی جلا و مه از وی از مشایخ صحبت
داشته و از اقران جنید و رویم و نوری و غیر ایشان بود گفته اند که در سنه تسع
و تسعین و مائتین برفته از دنیا وی گفته الله تعالی عارف را آینه داده است در هر که
هر گاه که دران نگرد الله بیند شیخ الاسلام گفت که ویرا در دل مؤمن جا نیست
که جزوی نشد چون بتفرقه در ماند بان باز گردد و بیاساید جعفری گوید که دوش
می اندیشیدم که هر گاه که چنین تفرقه می بود حال مریدان و شاگردان من چگونه
خواهد بود اگر نه آن بودی که دانستمی که او جای دارد در دل دوستان خود
که جزوی از آن نگیرد و جزوی با آنجا نکند زد پاره پاره شدمی شعر ما ابالی بعیون و لطفون
النقها لی فی سری مرآة رای وجهک فیها و هم ممشاد دینوری گفته چهل سال است
که بهشت با هر چه در وی است بر من عرضه میکنند گوشه چشم بعاریت بان
نداده ام شیخ الاسلام گفته که در صحبت و حضور او نگریستن بغیر او شرکست
باو و الله تعالی پیغمبر خود را صلی الله علیه و سلم می گوید ما زاغ البصر و ما طغی تم
و هم ممشاد گفته هرگز پیش هیچ پیر نشد و سؤال نبرده ام با دل صافی باو شدم تا او
خود چه گوید و هم وی گفته همه معرفت صدق و افتقار است بالله تعالی و هم وی گفته
طریق الحق بعید و الصبر مع الحق شدید شیخ الاسلام گفت راه بحق دور است
او دست گیرد و صحبت و صبر کردن و روزگار گذرانیدن با خداوند سخت است

مگر او مونس بود و هم وی گفته هر که از دوستان بر دوستی وی انکار کند کمینه
عقوبت وی آنست که هرگز بر آن نرسد که او رسیده ذو النون گفته هرگز
بر نعرهٔ زراق که بزرق زند انکار کند هرگز آنرا بصدق نیابد یعنی بر اهل آن انکار
کند تا از زرق وی چه زرق وی بر وی است تو راست نگر و راست بین تا
بهره یابی شیخ الاسلام گفت ابو عامر گوید شاگرد حماد که پیش حماد نشسته
بودیم جوان مردی از در خانه در آمد و بنیز باز اجازت خواست شیخ گفت تو آنی
که صوفیانرا انجا نبری و بازار در میان نه شیخ با نه می جست اجابت نکرد چون
بیرون شد اصحاب گفتند شیخا هرگز چنین نکردی این چه بود شیخ گفت او زین جوان
مردان بود دنیا بدست وی در آمد آن از دست وی بشد اکنون می آید و چیزی
نفقات میکند می خواهد که سرمایهٔ خود باز یابد تا مهر آن از دل بیرون نکند این
باز نیابد قال الشیخ عبد الله الطاقی رحمة الله سمعت محمد بن خفیف یقول رأیت
حمادا الدینوری فی النوم کانه قایم رافع یدیه الی السماء وهو یقول یا رب القلوب
والسماء تدنو من رأسه حتی وقعت علی رأسه فانشقت وحمل حماد روزی
حماد از در سرای خود بیرون شد سگی بانگ کرد حماد گفت لا اله الا الله
سگ بر جای بمرد وقال حماد ادب المرید فی التزام حرمات المشایخ وخدمة
الاخوان والخروج عن الاسباب وحفظ اداب الشرع علی نفسه **الحسن**
بن علی المسوحی قدس الله سره کنیت او ابو علی است گویند که از استادان فظ ۸۹
جنید و ابو حمزه است اما آن اقران اینست کان من کبار اصحاب سری السقطی
جنید گوید که حسن مسوحی را چیزی گفتم در انس گفت ویحک لو مات من تحت السماء

ما استوحشت اگر خلق بیکبار بمیرند مرا ملامت نیاید و وحشت نگیرد شیخ الاسلام
گفت محمد نعمه که محمد عبد الله گازر ویرا جای تنهایی نبود و هفته فراموش
کرده بود ویرا عذر میخواست که من ترا فراموش کردم گفت رنجه مشو که الله تعالی
وحشت تنهایی از دوستان خود برداشته لسمنون المحب ما علیک یا نفسی
ص ۹۰ بالتسلی فالعیش فی الانس والتسلی **احمد بن ابراهیم المسوحی رحمه الله تعالی**
کنیت او نیز ابو علی است وهو من اجلة مشایخ بغداد با سری سقطی صحبت
داشته و از وی روایت کند و از حسن مسوحی نیز و گفته اند که وی حج می کرد با یک
پیرهن و ردایی و نعلینی انگه رکوه یا کوزه بر دارد و جز آنکه سیبی شامی در کوزه نهادی
و بوی میکردی و از میانهٔ بغداد تا مکه با آن بگذرانیدی وی گفته من فتح له بشیء من
صبا ۹۱ غیر مسئلة فرده وهو محتاج الیه احوجه الله الی ان یاخذ مثله بمسئلة **رویم بن یزید**
بن رویم قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو محمد است و گفته اند که ا
ابو بکر است و ابو الحسین و ابو شیبان نیز گفته اند بغیر وی رویم مقری است که قرآات
از نافع روایت کند از بغداد است از اجلهٔ مشایخ آن فقیه بوده و عالم بر مذهب
داود اصفهانی شیخ الاسلام گفت که رویم خود را شاگرد جنید می نمود از یاران
وی است و هم از وی من مویی از رویم دوستتر دارم که صد از جنید و ابو عبد الله
خفیف گوید هرگز دیدهٔ من کسی ندید که در توحید سخن گفتی چنانکه رویم سئل
عن رویم عن التصوف فقال هو الذی لا یملک شیئا ولا یملکه شیء وقال ایضا التصوف
ترک التفاضل بین الشیئین خود را در آخر عمر در میان دنیا داران پنهان کرد
اما باری شغل محبوب نگشتی جنید گفته ما فارغ مشغول فارغ شیخ الاسلام گفت
ورویم

رویم بزرگ است تلبیس خود در آن بود انگری و مهتری فرا نمود و وکیل قاضی بغد
ویرا چهار بالش بود و احتشام تمام ابوعمرو زجاج بکبجند خدمت جنید میکرد
ویرا گفته بود زنهار نزدیک رویم نروی چون زجاج را عزم رفتن خواست با خود
گفت از بغداد بروم رویم را ندیده باشم چون کسی پرسد چه عذر آرم پنهان از جنید
بوی شد ویرا دید در چهار بالش و احتشام چون خلوت شد دخترکی از آن وی نزدیک
وی آمد رویم بوعمرو را گفت اصحاب تو میگویند چرا این شغل نگذاری و در میان ما
آیی چگونه آیم چرا این شغل کوه کاف زند تا بیایم ایشانرا خبر کنم از آنچه از وی یافتم و ایشان
علم توحید گویند شیخ الاسلام گفت جنید را میگفت و یاران او را چون ابوعمرو پیش جنید
آمد کسی ویرا آگاه کرده بود که وی نزدیک رویم رفت گفت چه آن بگوی چون دیدی
ویرا گفت سخت بزرگوار گفت الحمد لله از بیم ترا میگفتم نو بی مرو نباید که در آن سیرت
و تلبیس ویرا بینی فرا خشم تو نباید مایهٔ خود بباد دهی الحمد لله که نکو دیدی تا هم در بزرگست
در فتوحات مذکور است که رویم گفته من قعد مع الصوفیة وخالفهم فی شیء مما یتحققون
به نزع الله نور الایمان من قلبه وقتی کسی رویم را حالی پرسید گفت بعد از آن احتشام و کلبک
گفت بدان می آریم که پای تا به در سر بندم و ببازار بر آیم و باک ندارم ابوعبدالله خفیف
بوی شد چون ویرا باز میگشت رویم دست بگردن بر کتف نهاد و گفت ای پسر هو بذل
الروح فلا تشتغل بترهات الصوفیة گفت این کار جان فدا کردن است
زنهار بترهات الصوفیة مشغول نشوی شیخ الاسلام گفت بذل روح نه آن بود که تو غزا
شوی تا ترا بکشند آنست که بالله تعالی بهر جان خود منازعت در یک بر جان و تن
و دل در سر کار او کنی و هیچ زهر خود باقی کنی نه که هیچ رنج که از وی بتو رسد شکایت

در کبری کسی نزدیک وی در آمد و ویرا گفت کیف حالک وی گفت کیف حال
من کان دینه هواه وهمته دنیاه لیس بصالح تقی ولا بعارف نقی چگونه باشد حال
آن کسی که دین او هوای او بود و همت او دنیای او نه نیکوکاری از خلق رمیده و
نه عارفی بعد از خلق گزیده و این اشارت بعیوب نفس است و همانا که در جواب تحقیق
حال سائل اشارت کرده است و نیز روا بود که در آن وقت ورا با وی بار گذاشته
باشند تا از وصف وجه خود عبارت کرده است و اتصاف صفت خود بداده وسئل
رویم عن الانس فقال ان تستوحش من غیر الله حتی من نفسک وسئل عن المحبة فقال
الموافقة فی جمیع الاحوال وانشد شعر ولو قلت لی مت مت سمعا وطاعة
وقلت لداعی الموت اهلا ومرحبا وقال الرضا استلذاذ البلوی والیقین هو
المشاهدة شیخ الاسلام پس از جرا از رویم را مه نهادی پس جنید و نوری را رویم
گفته بیست سال گذرانیدم که هیچ خوردنی در خاطر من نگذشت مگر بعد از آنکه حاضر
شده باشد و هم وی گفته که فتوت آنست که برادران خود را معذور داری در
هر گناه و زلتی که از ایشان صادر و واقع شود و با ایشان چنان معامله نکنی که از ایشان
عذر باید خواست و هم وی گفته اذا وهب الله لک مقالا وفعالا فاخذ منک المقال
وترک علیک الفعال فلا تبال فانها نعمة وان اخذ منک الفعال وترک علیک المقال
فنح فانها مصیبة وان اخذ منک المقال والفعال فاعلم انها نقمة وهم وی گفته فقرا
حرمتیست وان ستر و اخفا و غیرت بر وی است هر که آن را کشف کند و با خلق نمود
اهل فقر نیست و ویرا در فقر کرامتی نی و هم وی گفته من حکم الحکیم ان یوسع علی اخوانه
فی الاحکام ویضیق علی نفسه فیها فان التوسعة علیهم اتباع العلم والتضییق علی

و هم وی گفته اخلاص آنست که صاحب وی
نه از عمل خود عوض نخواهد و بعمل از دو
نبینی و ندا ... حظ

نفسک من حکم الورع وهم وی گفته ادب الفقراء ان لا یجاوز همته قدمه وحیث ما
وقف قلبه یکون منزله **یوسف بن حسین الرازی رحمه الله تعالی** از طبقهٔ ثانیه است ۹۲
کنیت وی ابو یعقوب است شیخ ری و جبال بوده در وقت خویش امام بوده مر این طایفه
را اما می‌بشکوهی تلبیسی طریق ملامت داشته مردمان بر خویش شورانیدی و قبول
ایشان بخویشتن وی را کره بوده و خود را از چشمها بیفکندی شاگرد ذوالنون مصریست
و با ابوتراب نخشبی و یحیی معاذ رازی و غیر ایشان صحبت داشته رفیق ابوسعید خراز
بوده و در سفرها وی را مکاتبات با جنید صحبت نیکو در سنه ثلث او اربع و ثلثمائه
برفته از دنیا در وقت مردن گفت الهی خلق را با تو خواندم بجهد و هرچه توانستم
بر خود نکردم از بدم ابیکی بخش از ایشان پس برفت وی را بخواب دیدند گفتند
حال تو چیست گفت الله تعالی مرا گفت ان سخن را باز دیگر باز گوی باز گفتم گفت
ترا بتو بخشیدم شیخ الاسلام گفت دانی که چرا گفت ترا بتو بخشیدم میان خود
و او واسطه در نیاورد که میان او و ایشان وسیله و واسطه هم اوست شیخ الاسلام
وصیت کرد یاران خود را که یکدیگر را نیاز دارید که آنچه شما را می‌باید هم از شما آید
میان ایشان ترجمه و وسیله هم ایشان اند یوسف بن الحسین گفت بنزدیک ذوالنون
رفتم بمصر چون وی را دیدم موی بر اندام من بر خاست بمن نگریست و گفت از کجایی
گفتم از ری گفت بر تو زمین تنگ نشده بود که بمصر آمدی گفتم آمدم تا خدمت ترا دریابم
گفت دو ریاست از آنک دروغ گوی یا خیانت کنی پس گفت یا بنی صحح حالک
مع الله لا یشغلک عنه شاغل و لا تشتغل بما یقول الخلق منک فانهم لن یغنوا عنک
من الله شیئا و اذا صححت حالک مع الله ارشدک للطریق الیه و اقتد بسنته النبی

صلی

صلی الله علیه و سلم و ظاهر العلم و ایاک ان تدعی فیما لیس لک فما اهلک عامة
المریدین الا الدعاوی روزی از ذوالنون طلب وصیت کرد گفت ایاک و تضییع
الاوراد المتصلة فان النفس تالفها و انظر ما فیه مخالفة نفسک من صیام و قطع
فاعلها فان فی متابعة النفس طاعة کانت او معصیة فتنة فما الفت النفس
شیئا الا و فیه بلاء و خطر و نیز ذوالنون گرد سلمت وی را فعال لا تسکن الی ما
یتحقق من احوالک سرا و علنا و یوسف ابن الحسین گفته الخیر کله فی بیت
و مفتاحه التواضع و الشر کله فی بیت و مفتاحه الکبر و هم یوسف بن الحسین
گوید که از ذوالنون جدا شدم وی را گفتم مرا وصیتی کن گفت تن خود را از رنج
خلق دریغ مدار و تا توانی دل خود را جز برای الله تعالی مدار و خدای الله تعالی را
گرامی‌تر دار تا او ترا گرامی دارد **عبدالله بن خفیف قدس الله سره** شیخ الاسلام ۹۳
گفت که وی حال یوسف بن الحسین است از متقدمان مشایخ بوده از اقران ذو
النون و به بوده از ذوالنون یوسف بن الحسین می‌گوید که از مصر می‌آمدم از پیش
ذوالنون روی بری نهادم چون بغداد رسیدم حال من عبدالله حافظ را بود
همی خواست بحج رود نزدیک وی شدم گفت از کجا می‌آیی گفتم از مصر بری میروم میخواهم
که مرا وصیتی کنی گفت نپذیری گفتم شاید که بپذیرم گفت نپذیری گفتم باشد که بپذیرم
گفت دانم که نپذیری گفتم بود که بپذیرم گفت چون شب درآید برو و کتب خویش
و هرچه از ذوالنون نوشته در دجله انداز گفتم بپذیرفتم آن شب مرا از اندیشه
خواب نبرد مرا از دل بر نیامد دیگر روز وی را گفتم باز نپذیرفتم مرا از دل بر نمی‌آید گفت
گفتم ترا که نپذیری گفتم چیزی دیگر گوی گفت هم نپذیری گفتم بپذیرم گفت چون

الاوراد النفس ولا تبایع ... ورادهم فانهم قطاع الطریق
... صح

شنوی مگوی که من ذوالنون را دیدم و از آن بازار می‌سازی یوسف گفت بیندیشم
همه شب می‌اندیشم این بر من معتبر آمد از گفت پیشینه روز دیگر ویرا گفتم این بر من
صعب‌تر می‌آید گفت گفتم که نپذیری آخر گفت ترا سخنی گویم که ترا از آن چاره نیست
گفتم بگوی گفت چون بخانه باز شوی خلق را با خود مخوان که با وی میخوانم و چنانکه کن
همیشه الله تع در یاد تو بود شیخ الاسلام گفت که الله تعالی با موسی علیه السلام
گفت ای موسی چنان کن که همیشه زبان تو بیاد من بود و هر حال که شنوی گذر تو
بر من بود ابو عبدالله نباجی یوسف بن الحسین را گفت جهان از صادقان و رسولان
خالی شده است اگر توانی صدق را لازم گیر در جمیع احوال خود و بدانکه در
زمرهٔ مردان این راه در نیابی و مراتب ایشان نیابی مادامکه از همه خلایق
نشوی و از خالص بندگان الله تعالی نگردی مگر بعد از مهاجرت و مفارقت
خلایق یوسف الحسین گوید که مرا سخنی هیچکس را نفع نرسانید که سخن ابو
عبدالله نباجی زیرا که مرا دلالت باسقاط جاه کرد و من آنرا قبول کردم ثابت
الخباز رحمه الله تعالی از قدمای مشایخ است با جنید و رویم صحبت صد ۹۴
داشته است و طریقت ایشان گرفته و پیوسته حکایت ایشان گفتی ابو ثابت
رازی رحمه الله تعالی از مشاهیر علما و قرا و فقرا بوده وی گفته وقتی در صه ۹۵
مسجدی نشسته بودم و کودکی را قرآن تعلیم میکردم یوسف بن الحسین
برای بگذشت مرا گفت شرم نداری که مخنثی را قرآن تعلیم کنی من با خود گفتم سبحان الله
کودکی خورد را استی چنین میگوید سبب بر نیامد که آن کودک را با مخنثان دیدم
بخدمت وی رفتم و ارادت گرفتم سمنون بن حمزة المحب الکذاب قدس الله سره صو ۹۶

از طبقهٔ ثانیه است امام المحبة کنیت او ابوالحسن است و گفته اند ابوالقاسم
خود را کذاب لقب کرده تا نگفتندی بازنگریستی یگانه بود در علم محبت همه
عمر از آن گفتی با سری سقطی و محمد بن علی القصاب و ابواحمد القلانسی صحبت داشته
بود از اقران جنید و نوری است پیش از جنید برفته از دنیا و بعضی گفته اند پس از
وی گفته محبت بنده صافی نشود تا از نشتی بر همه عالم تزهد و هم وی گفته اول وصال
العبد للحق هجرانه لنفسه و اول هجران العبد للحق مواصلة لنفسه روزی سمنون
را بر کنار دجله دیدند شاخ چوب بر ران خود میزد و این ابیات میخواند ران وی
بدریده بود و خون می‌رفت و وی آگاه نی شعر کان لی قلب اعیش به
ضاع منی فی تقلبه ، رب فاردده علی فقد ، ضاق صدری فی تطلبه ،
واغث ما دام لی رمق ، یا غیاث المستغیث به ، شعر ترید منی اختبار سری ،
وقد علمت المراد منی ، ولیس لی فی سواک حظ ، فکیف ما شئت فاختبرنی ،
در حال باحتباس بولش امتحان کردند جزع نمی کرد و صبر می نمود آن شب جنید کس
از اصحاب وی در خواب دیدند که سمنون دعا و تضرع میکند و از خدای تعالی شفا
میخواهد چون سمنون آنرا دانست که مقصود از آن تادب بادب عبودیت است
و اظهار عجز نه ستر حال گرد مکتبها می گشت و با کودکان می گفت ادعوا لعمکم الکذاب
شخصی ویرا دید سر در کشیده بعد از ساعتی سر برآورد و زفیری کرد و این
بیت بخواند شعر ترکت الفؤاد علیلاً یعاد ، و شردت نومی فمالی رقاد ،
ابو احمد قلانسی گفته که ورد سمنون در هر شبانه روزی پانصد رکعت بود و هم
وی گفته که مردی در بغداد چهل هزار درم بر فقرا انفقه کرد سمنون گفت یا ابا احمد

مارا استطاعت این نفقه نیست برخیز تا بکوشه باز رویم و بهر درم یک رکعت
بگذاریم پس بمدائین رفتیم و چهل هزار رکعت نماز گذاردیم غلام الخلیل شخصی
بوده مرائی خود را پیش خلیفه بصوفی گری معروف ساخته بود و همواره از مشایخ
و درویشان سخنان ناخوش با خلیفه رسانیدی تا ایشان مهجور شوند و لعتبار
وی بیفزاید روزی زنی را چشم بر سمنون افتاد خود را بر وی عرضه کرد سمنون
التفات ننمود زن بنزدیک جنید رفت و گفت سمنون را بگوی تا مرا بزنی کند
جنید را از ان ناخوش آمد و ویرا زجر کرد ان زن بپیش غلام خلیل شد و اتهامی
چنانکه زنان نهند بر سمنون نهاد غلام الخلیل سعایت بر دست گرفت و خلیفه
بر وی متغیر گردانید بفرمود تا ویرا بکشند چون سیاف را آوردند خواستند تا بر
قتلی و فرمان دهند زبانش بگرفت کشتن او را تأخیر کردند شب خلیفه را بخوا
نمودند که زوال ملک تو در زوال حیوات وست دیگر روز او را بخواندند و
عذرخواست و انشد ابو فراس لسمنون المحب **شعر** وکان فؤادی خالیا
قبل حبکم ٭ وکان بذکر الخلق یلهو و یمزح ٭ فلما دعا قلبی هواک اجابه ٭ فلست
اراه عن فنائک یبرح ٭ رمیت ببین منک ان کنت کاذبا ٭ وان کنت
فی الدنیا بغیرک افرح ٭ وان کان شیئ فی البلاد بأسرها ٭ اذا غبت عن عینی بعینی
یملح ٭ فان شئت واصلنی وان شئت لا تصل ٭ فلست اری قلبی لغیرک یصلح ٭
نعمون المغربی قدس الله تعالی سره از اهل طرابلس است از اقران مظفر صز ۹۷
کرمانشاهی در صحبت یکدیگر بمکه رفته اند زهرون دربیشی و مظفر پس او و سیلاه
زن مظفر پس ایشان و همه در رمله برفته اند از دنیا رحمهم الله تعالی ابو عبدالله المغربی

گوید که هیچ جوانمردی ندیدم از جوانمردی ندیدم از جوانمردان چون زهرون شیخ
الاسلام گفت که وقتی بتماشا بیرون شده با جمعی از درویشان این دو بیت
برخواندند **شعر** وسنابرق نعی عنی الکری ٭ لم یزل یلمع بی من ذی طوی ٭
منزل سلمی به نازله طیب الساحة ٭ معمور الفناوی بخروشید و بانگ ٭ چند بر دو
لختی بشور کرد و بازگشت گفت من تماشای خود بکردم **عروة بن الورد رحمه**
صح ۹۸ **الله** کنیت ابوالاصبع شیخ الاسلام گفته که در کتاب احمد بن الحواری دیده ام که وی
شیخ بوده بمکه و بشام از دنیا رفته ویرا بخواب دیدند و از احوال وی پرسیدند
گفت حاسبونا فدققوا ثم منوا فاعتقوا اشمار با من در گرفتند خرد خرد
صط ۹۹ پس منت نهادند و بیکبار بگذاشتند **میمون المغربی قدس الله سره** هو من اهل
المغرب وکان من السیاحین و هو من قدماء المشایخ وکان یرافق ابا موسی
الدبیلی فی الاسفار وکان صاحب آیات و کرامات وی سیاه بود چون در سماع
در آمدی سفید شدی ویرا گفتند که حال تو در سماع میگردد گفت اگر شما نیز از ان
آگاه باشید که من آگاهم حال شما هم بر شما بگردیدی و حکی انه کان معه جراب کلما اراد
ق ۱۰۰ شیئا ادخل یده فیه و اخرجه منه **سعدون بن عبدون مجنون رحمه الله علیه** عطاء بن سلیمان
گوید وقتی در بصره قحط افتاده بود مردمان باستسقا بیرون شده بودند و من
با ایشان بودم در میان گورستان آواز شنیدم باز نگریستم سعدون مجنون را
دیدم در چهار طاق از ان گورستان نشسته دست بر زانوی خود میزد و با خود
چیزی میگفت پیش وی رفتم و سلام کردم گفت علیک عطاء من کشف عنک الغطاء
پس گفت این چه انبوهیست ینفخ فی الصور ام بعثر من فی القبور گفتم نه باستسقا آمده اند

گوید که

که تشنگی افتاده گفت تو باران آمده گفتم آری گفت بطلب سماوتی ام تغلب حاوی
پس گفت خواهی که من آب بخواهم گفتم چرا نخواهی گفت خداوند با آن راز دوشینه
قا ۱۰۱ من بر تو باران در ایستاد و گفت ای عطا تا زنده نباید شد **عطاء بن سلیمان**
رحمه الله تعالی از زهاد بصره است بزرگ وقت خود بوده روزی بیمار بود در
آفتاب خفته وی را گفتند چرا با سایه نیایی گفت میخواهم که با سایه ام اما می ترسم
قب ۱۰۲ که مرا گویند که در راحت نفس خود گام برگرفتی **علی بن سهل بن الازهر الاصفهانی قدس سره**
از طبقهٔ ثانیه است کنیت وی ابو الحسن است از قدمای مشایخ اصفهان شاگرد
محمد بن یوسف البناست از اقران جنید بوده و میان ایشان با ابوتراب نخشبی
صحبت داشته و کان له ریاضة عظیمة ربما کان امتنع عن الاکل والشرب عشرین
یوما یبیت فیها قائما ما نجا بعد ان کان نشوه فی ابناء النعم والمترفین وی گفته
ما اختلفت قط الا لوقتی یعنی با نکاح شرعی و شاهدین وقتی عمرو بن عثمان مکی
را بمکه سی هزار درم وام برآمد باصفهان آمد نزدیک علی سهل اصفهانی تا وی
را یاری دهد علی سهل وام وی را معلوم کرد که چند است نقد کرده بمکه فرستاد و او را
آگاه نکرد پس او را استواحت و گسیل کرد وی می‌رفت دل از وام بر اندیشه چو
بمکه رسید وام باز داده یافت بر آن خواجه شیخ الاسلام گفت دانی که علی سهل
گوید روا نیست پیش ما که این طایفه را درویش خوانند که ایشان توانگرترین خلق
اند شیخ الاسلام گفت حق سبحانه و تعالی که جامهای نیکو بدنیاداران داد فقر
جامه بدرویشان داد و طعام پاکیزه بایشان داد و لذت طعام بدرویشان
داد و هم علی گفته اعاذنا الله و ایاکم من غرور حسن الاعمال مع فساد بواطن الاسرار

و هم وی گفته التصوف التبری عمن دونه والتخلی عمن سواه و پرسیدند از وی
از حقیقت توحید گفت قریب من الظنون بعید من الحقایق و انشد لبعضهم
فقلت لاصحابی هی الشمس ضوؤها قریب ولکن فی تناولها بعد شیخ الاسلام گفت
که علی سهل را گفتند روز بلا را یاد داری گفت چون ندارم گویی که دی بود و بعضی
این سخن را با ابو محمد بن خازه که وی نیز از شاگردان محمد بن یوسف البناست نسبت
کرده اند چنانکه در کتاب سیر السلف مسطور است و می تواند بود که این سخن از
هر دو بزرگ واقع شده باشد و می تواند بود که از ناقلان از سهوی افتاده باشد
شیخ الاسلام گفت دریغ نقص است صوفی را دی و فردا چه بود آن روز را همو
شب نباید صوفی در آن روز است و کان علی ابن سهل یقول الیس موتی کموت
احدکم انما هو دعاء و اجابة ادعی فاجیب فکان کما قال کان یوما قاعدا فی جماعة
فقال لبیک و وقع میتا **محمد بن یوسف بن معدان البناء قدس سره** کنیت وی ابو عبد الله است قج ۱۰۳
گفته اند که وی از سیصد شیخ کتابت حدیث کرده بود پس ببنائی مشغول بود ری ارادهٔ
خلوت و انقطاع بر وی غالب شد و بعزیمت مکه بیرون رفت و بادیه را بقدم تجرید
قطع کرد و گفته اند که وی در روز بعمل بنایی مشغول بودی از آنچه حاصل کردی بحقوقی
بنفقه خود صرف کردی و باقی را بر فقرا تصدق نمودی و با وجود کسب و عمل
هر روز یک ختم قرآن باکردی چون نماز خفتن بگذاردی بسوی کوه رفتی و تا صبح آنجا
بودی و بسیار میگفتی خداوندا اگر آشنایی و معرفت خود روزی کنی یا کوه را
فرمان ده تا بر سر من فرود آید که بی آشنایی و شناسایی تو زندگانی نمی خواهم و وی
گفته که چون بمکه درآمدم دیدم که پیران در مقام ابراهیم نشسته اند نزدیک ایشان

بنشستم قاری خواند که بسم الله الرحمن الرحیم بر دل من چیزی واقع شد و می یاد
کردم پیران قاری را گفتند خاموش کن پس مرا گفتند ای جوانمرد ترا چه بود که فر
یاد کردی و هنوز قاری یک آیه نا خوانده من گفتم بِاسْمِهِ قَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُوْن
وَبِاسْمِهِ قَامَتِ الْاَشْیَاءُ و لکن بسم الله سماعا همه پیران برخاستند و مرا در میان
خود نشاندند و گرامی داشتند و هم وی گفته که در مکه بسیار دعا میکردم
که یا رب مرا از جمله آشنایی و شناسایی خود و یا جان مرا بستان که مرا می
شناخت تو بی آن حاجت نیست در خواب دیدم که گوینده می گوید
اگر این میخواهی یک ماه روزه دار و با کس سخن مگوی پس بزمزم در رای و حاجت
خواه چون تمام شد بزمزم در آمدم و دعا کردم هاتفی از چاه زمزم گفت
یا ابن یوسف اختر من الامرین واحدا ایهما احب الیک العلم مع الغنی والدنیا
ام المعرفة مع القلة والفقر من گفتم المعرفة مع القلة والفقر پس از چاه زمزم آواز
آمد که قد اعطیت و گویند که جنید قدس سره بفضل و کمال وی خود قایل بوده و در قد اعطیت مم
رسالتی که بشیخ علی سهل اصفهانی فرستاده نوشته بوده است که سل شیخک
اباعبدالله ما الغالب علیک پس علی بن سهل از وی سوال کرد گفت بنویس
بوی که والله غالب علی امره محمد بن فاذه قدس الله تعالی روحه کنیت او ابو قد ۱۰۷
جعفر است از شاگردان محمد یوسف بناست کان مجتهدا قویا فی العبادة سیاحا
فی البذل والعطیة هر روز یک ختم قرآن ورد داشت وی را از پدر میراث بسیار رسیده
سالها بر محمد بن یوسف و عیال او نفقه کرد چنانکه وی ندانست دوستی داشت و برا فرمود
بود که ما یحتاج وی را می خرید و بمنزل وی می برد و وی را گفته بود که هیچکس را از آن آگاه نکند

چون چند سال برین بگذشت محمد بن یوسف دوست وی را الحاح کرد که بگوی چه
کسیست این که کفایت مؤنت عیال من می کند گفت محمد بن فاذه گفت جزاه الله عنی افضل
الجزاء عزیزی در میان بر محمد فاذه در آمد او را دید با یک پیرهن نشسته گفت یا ابا جعفر
سرما نمی یابی گفت دست خود بیار و بگوی لا اله الا الله دست خود بزیر پیرهن وی در
قه ۱۰۵ آوردم و گفتم لا اله الا الله دیدم که از گرمی عرق میکرد سهل بن علی المروزی قدس سره
وی بود که در سرای عبدالله مبارک شد گفت این کنیزکان مطرب آراسته کرده چرا
بر بام کرده چرا از بام فرو نخوانی ابن المبارک گفت چنین کنم چون بیرون شد گفت
بکوشید و وی را دریابید که هم اکنون می رود از دنیا آنکه آن بر بام من دید حوران
کی بندیرگی وی فرستاده اند از بهشت که بر بام من هیچ کنیزک نبود و وی دروغ نگوید چون
از سرای بیرون رفت جان بداد سهل علی مروزی را پرسیدند که از نواختهای الله
تعالی که با بنده را بنوازد کدام مهتر است گفت فراغت دل مصطفی صلی الله علیه وسلم
گفت نعمتان مغبون فیهما کثیر من الناس الصحة والفراغة و هم سهل علی گوید الفراغ بلاء
ای امتحانه من البلایا شیخ الاسلام گفت که کسی را که تقوی بروی غالب نباشد وی را شغل به از فراغت
وی را بلای بخر بود اما آنکه متقی بود و صاحب ورع و خداوند دل وی را فراغت مملکتی بود و بها
و فراغت دل خانه صحبت حق است سبحانه و در روشنی دکان این کار ابن جریج گوید که او
قو ۱۰۶ طریق عزم نیست او را بزیادت روی نیست علی بن حمزة الاصفهانی الحلاج رحمه الله تعالی
شیخ الاسلام گفت که وی نه حلاج بود چون حسین منصور شاگرد محمد بن یوسف بنا بود باصفهان
علی بن حمزه گفته است که من روزگاری نزدیک محمد بن یوسف بنا می بودم باصفهان و با وی می نشستم
و او در علم حلال خوردن فراوان گفتی از حکایات او می نوشتم وقتی از تردد کی و بنجح شدم

چون بازگشتم ببصره رسیدم وخبر وفات محمد بن یوسف ببصره رسید بغمی رسیدم که صفت
نتوان کرد گفتم اصفهان مرا برساند ببصره نشستم نزدیک شاگردان سهل تستری و
ایشان از وی حکایت میکردند واز سخنان وی چیزی باز میگفتند وقتی که سخنی رفتی که
مرا خوش از کسی درخواستمی که برای من بنوشتی که من امی بودم روزی بر کنار آب طهارت
میکردم هرچه نبشته بودم از آستین من در آب افتاد و تباه شد رنجی بمن رسید عجب
صعب که بروزگار دراز جمع کرده بودم آن شب سهل تستری بخواب دیدم مرا گفت ای مبارک
رنجه شدی که دفترهای تو در آب افتاد گفتم آری ای استاد گفت حق دوستی آن سخنان وحق
الله از خود طلب نکنی وحق دوستان او گفتم ای استاد مرا طاقت این نیست درین سخن
بودیم که مصطفی صلی الله علیه وسلم دیدم که می آمد با جماعتی از یاران از اصحاب صفه چون از راه بدیدم
از شادی پیش مصطفی صلی الله علیه وسلم دویدم در روی من خندید گفت چرا نگویی این صوفی را
یعنی سهل تستری را که دوستی این طایفه واین سخنان علی حقیقت است بآن می بایست که
مصطفی صلی الله علیه وسلم آمده بود که یا سهل از آن سخن گوید سهل گفت استغفر الله یا رسول الله
مصطفی صلی الله علیه وسلم بخندید از شادی آن بیدار شدم شیخ الاسلام گفت دوستی
این کار این کار است نزدیکست که این کار بر این کار این کار نبود که از حقیقت هیچ چیزی مجاز
نبود غلام الخلیل در آخر عمر مجذوم شد یکی از بزرگان این طایفه شنید گفت یکی از نارسیدگان
متصوفه تهمت در وی بسته است و نیک نکرده که او منازع این طایفه بود و کار اعمال
ایشان بوی انجامی میکرد فضا ایستی شفاد ما داین سخن با غلام الخلیل گفتند از آن توبه
کرد و هو چه داشت بیش مشایخ فرستاد قبول نکردند بنا که انکار این طایفه آخر آن مرد را
بتوبه رسانید کسی که اقرار داشته خود چون بود **علی بن شعیب السقا رحمه الله تعالی** ١٠٢

از حیره

از حیره نابور بود و با ابوحفص صحبت داشته بود گویند که وی پنجاه و پنج حج گذارده بود
همه از نشابور احرام وابسته و در زیر هر میلی دو رکعت نماز گذارد وی را گفتند این
نماز چیست گفت لیشهدوا منافع لهم این منافع منست از حج من با وی وقصه اندیشه کردن
وی در قرب الله تعالی وغایب گشتن وی از خود سیزده روز از بیابان احوال ابوحمزه
بغدادی گذشت شیخ الاسلام گفت که از قرب الله تعالی بخود واندیشیدن حیرتست و نیندیشیدن
جنایت ١٠٨ **علی بن موفق بغدادی رحمه الله تعالی** از قدمای مشایخ عراق بود سفر بسیار
کرد ذوالنون مصری را دیده شیخ الاسلام گفته که وی را هفتاد و چهار حج آرند
وقتی حج کرده بود با خود می گفت بتنگ که می شوم و می آیم نه حال و نه وقت من
خود در چه ام آن شب حق تعالی را بخواب دید که وی را گفت ای پسر موفق تو بخانه
خویش خوانی کسی را که نخواهی اگر من ترا نخواستی نخواندی و نیاوردی وی گفته که
خداوندا اگر من ترا از بیم دوزخ می پرستم در دوزخ فرود آر و اگر بامید بهشت
می پرستم حرام کن در آنجا جای مده و فرو میاور و اگر بمهر می پرستم بگذار بنمای و
پس از آن هرچه خواهی کن ١٠٩ **ابواحمد قلانسی قدس الله سره** وی از قدمای
مشایخ است نام وی مصعب بن احمد البغدادی است گویند که اصل وی از مروست
از اقران جنید و رویم بود و فی التاریخ ابواحمد القلانسی توفی سنة تسعین و
مائتین ومات بمکة بعد انصراف الحاج بقلیل ابواحمد قلانسی گفته که روزی درمیان
قومی بودم گفتم از ادبی درمیان سخن از من ببریدند که تو گفتی آن من شیخ
الاسلام گفت نه ادبست درمیان صوفیان که گوید از ارمن یا نعلین من از ادب
ایشانست که خود را درمیان یاران چیزی ملک نبینند مگر بضرورت ظاهر شیخ

سنیر واخ گویند که چون صوفی بگوید نعلین من ازار من باید که در وی نگاه کنی یعنی
که ایمانرا املاک نباشد چون احمد قلانسی بیمار شد و محتضر گشت گفت خداوندا اگر
110 مرا بنزدیک تو هیچ قدری بودی مرگ من بپای المنزل لبی بودی ضرورت واقع شده
ویرا در محفه بیرون آوردند که بجای دیگر برند در راه بمرد **ابو الغریب اصفهانی**
قدس الله تعالی سره از محتشمان بوده صاحب آیات و کرامات در شیوع تعبیر جمع رسیده
بود او را حلوی خوانند شیخ ابو عبد الله خفیف او را دوست داشتی و بار و فراح
کردی وقتی در شیراز از تن ندیکان خود نومید گشت یاران خود را پیش خود
خواند و گفت از بهر خدای مرا بشما یک حاجت است روا خواهید کرد گفتند
آری بگوی گفت چون مرا اینجا مرگ آید مرا در گورستان گبران دفن کنید یاران
متحیر گشتند که این چیست گفت خداوندرا گفته بودم که مرا اگر بنزدیک تو
هیچ قدر هست مرا بطرسوس مرگ ده اکنون اینجا میمیرم دانستم مرا بنزدیک
وی هیچ قدری نیست عن قریب در وی آثار صحت پدید آمد برخاست و بطر
سوس شد و آنجا برفت یکی ازین طایفه گوید که بر ابو الغریب درآمدم در طرسوس
و بهر دو ران وی آماس کرده بود و از سر زانوی وی تا زانو بشکافته بود و ریم و
خون بسیار می رفت و حالتی عجب داشت یکی از هم وی پرسید که چونی گفت
111 چنین که می بینی اما هنوز نگفته ام که حسبی الله **ابو عبد الله القلانسی رحمة الله**
علیه وی از کرام قوم و بزرگان این طایفه است وی گفته که در بعضی سیاحات
خود در کشتی نشسته بودم بادی برخواست و طوفان عظیم شد اهل کشتی
بدعا و تضرع درآمدند و نذرها کردند مرا گفتند تو نیز نذری بکن گفتم من از دنیا

مجذوم

مجردم چه نذر کنم الحاح بسیار کردند گفتم با خدای تعالی نذر کردم که اگر از آنچه درآنم
خلاص یابم هرگز گوشت فیل نخورم گفتند این چه نذرست که میکنی هرگز کسی گوشت
فیل خورده است گفتم همچنین در خاطر من افتاد و خدای تعالی بر زبان من گذرانید ناگاه
کشتی بشکست و من با جماعتی بر کنار افتادم و چند روز گذشت که هیچ نخورده بودیم
درمیان آنکه نشسته بودیم ناگاه فیل بچه پیدا شد ویرا بگرفتند و بکشتند و از گوشت
وی بخوردند و بر من عرضه کردند گفتم من نذر کرده ام که گوشت فیل نخورم الحاح کردند که
مقام اضطرار است و نقض عهد رخصت است من فرمان نبردم و آن عهد خود بر نگشتم
چون چیزی بخوردند در خواب شدند هنوز ایشان در خواب بودند که مادر آن فیل بچه
آمد و بوی میکشید تا باستخوانهای بچه خود رسید از آن بوی کرد و بعد از آن آمد و آن
مردمانرا بوی کردن گرفت از هر کدام که آن بوی می یافت ویرا در زیر دست و پای
می مالید و میکشت تا همه را بکشت پس سوی من آمد و مرا بوی کرد تا دیری و از من
هیچ بوی نیافت پشت بجانب من کرد و بخرطوم خود بمن اشارت کرد که سوار
شو من در نیافتم پای خود را بالا داشت دانستم که میخواهد که سوار شوم سوار شدم
پس اشارت کرد که راست بنشین راست بنشستم در رفتن استاد بشتاب
تمام تا آوردم را بشب در موضعی که زراعت و سیاهی مینمود اشارت کرد که فرود
آی فرود آمدم باز گشت بشتاب تر از پیشتر چون بامداد کرد جماعتی پیدا شدند
و مرا بخانه خود بردند و ترجمان ایشان حال من پرسید قصه را باز گفتم مرا گفتند
میدانی از آنجا تا اینجا چند راه است گفتم نه گفتند هشت کمتر یک شب روزه
راه است که ترا بیک شب آورده **ابو عبد الله بن الجلا قدس سره** از طبقه 112

ثانیه است نام وی احمد بن یحیی الجلاست و گفته اند که محمد ابن یحیی و احمد
درست است بغدادی الاصل است اما برمله و دمشق بوده از اجله مشایخ شام
است شاگرد ابوتراب نخشبی و ذوالنون مصری است و از ان پدر خود یحیی ابوالجلا
و ابوعبدالله بسری بوده در صحبت و سفر استاد دقی بوده و صاحب ورع و فتی
ابوالخیر تیناتی ابوعبدالله الجلا را دید که در هوا میرفت در میغ ابوالخیر آواز داد که بشناختم
جواب داد که نشناختی شیخ الاسلام گفت ابوالخیر نشناخت شخص امیگفت و ابوعبدالله
شناخت مقام و شرف را شیخ الاسلام گفت که ابوبکر واسطی با جلالت خود گفته که من در دین
و نیم دیده ام ان مرد تمام ابو امیة الماخوری وان نیم مرد ابوعبدالله الجلا و واسطی را گفتند چون
ان مرد تمام ابو امیة الماخوری وان نیم مرد گفتی و این را نیم مرد گفت ابو امیة الماخوری از دست
هیچ مخلوقی چیز نخوردی کان یاکل مما لیس للمخلوقین فیه صنع و ابن جلا از مال مردمی می خوردی
که او را علی بن عبدالله القطان گفتندی ابوبکر واسطی کسی را نپسندیدی نه از خواری خلق
بنزدیک او از عزیزی توحید در علم او ابوعبدالله جلا را پرسیدند از محبت گفت مالی وللمحبة
وانا ارید ان اتعلم التوبة وی را پرسیدند که متی یستحق الفقیر اسم الفقر گفت اذا لم یبق
علیه من نفسه مطالبة ظاهرا و باطنا شیخ الاسلام گفت سیصد تن با ابوتراب نخشبی در
بادیه شدند بازگونه دوتن با او بماندند ابوعبدالله الجلا و ابوعبید بسری **ابوعبد الخاقانی** ابوعبد خاقانی
الصوفی قدس الله سره وی از کبار صوفیه بغداد است شیخ جعفر خلدی گفته است که ١١٣
وی صاحب کرامات بوده و از ابن قصاب رازی نقل کرده است که گفته پدر من در بغداد
دکانی داشت منو بر در دکان نشسته بودم ناگاه شخصی بگذشت مرا گمان ان شد که
وی از فقرای بغداد است و من هنوز بحد بلوغ نرسیده بودم خاطر من بجانب وی

کششی

کششی کرد برخاستم و بروی سلام گفتم و با من یکدینار بود بوی دادم انرا بستد و روان
بگذشت و با من چندان التفات نکرد گفتم که این دینار را ضایع کردم در عقب وی شدم
تا بمسجد شونیزیه رسید انجا دیدم که سه تن از فقرا نشسته اند ان دینار را بیکی از ایشان
داد و خود در نماز استاد انکس دینار را گرفته بود بیرون رفت و من در عقب وی
رفتم تا طعام خرید و پیش یاران آورد و با هم بخوردند وان شخص همچنان در نماز
بود چون از طعام فارغ شدند وی با ایشان گرد و گفت هیچ میدانید که مرا هیچ چیز
از موافقت شما باز داشت گفتند نی ای استاد گفت جوان این دینار را بمن داد
من تا این زمان از خدای تعالی درمیخواستم که وی را از بندگان دنیا آزاد گرداند ابن قصاب
گوید که من میخواستم پیش وی بنشستم و گفتم راست میگویی ای استاد و وی شیخ حاجیان
ابوعبدالله البسری ١١٤ بود توفی سنة تسع و تسعین و مائتین **ابوعبدالله البسری قدس الله سره** نام وی
محمد حسن است از قدمای مشایخ است با ابوتراب نخشبی صحبت داشته قال ابن الجلا رحمه
الله لقیت ستمائة شیخ ما رایت منهم مثل اربعة ذوالنون المصری و ابوتراب النخشبی و ابوعبید
البسری و ابوالعباس بن عطا قدس الله تعالی ارواحهم یکی از اصحاب ابوعبید البسری گفته که
وی بکاری مشغول بود تا وقت حج سه روز مانده بود دو کس ازین طایفه آمدند که با ما بحج
می روی گفت نی پس وی بمن کرد و گفت شیخ تو و یاران خود را خواست قادر تر است
از ایشان برانچه میگویند یعنی طی ارض میگویند که چون رمضان شدی ابوعبید در خانه
در آمدی و اهل بیت را گفتی که در خانه بروی برآوردندی و سوراخی بگذاشتندی و هر شبی
نانی بینداختی چون روز عید آمدی در خانه را باز کردندی آن سی نان در زاویهٔ خانه
نهاده بودی نه هیچ خورده و نه هیچ آب آشامیده و نه خواب کرده و سی شبانه روز بریک طهارت

نماز گذارد گویند که ابو عبید بغزا رفت بر اسب کرهٔ سوار در اثنای آن اسب کره بیفتاد
وبمرد گفت خداوندا این اسب کره را عاریت بمن ده چندانکه ببقری برنشینم اسب کره از
زمین برخواست ذبح چون از غزا فارغ شد وببقری رسید پسر گفت زین اسب کره را
بردار پسر وی گفت گرم است وعرق دارد گفت بردار که وی عاریت است چون زین از
وی برگرفت بیفتاد وبمرده ووی گفته النعم طرد فمن رضی بالنعم فقد رضی بالطرد والبلاء
قربة فمن سابه البلاء فقد احب ترک القربة والتقرب الی الله تعالی وگویند روزی با صحاب
خود در دمشق جایی نشسته بود سواری بگذشت ودر عقب وی غلامی غاشیه بردوش
میدوید خشم آلوده چون برابر ابو عبید واصحاب وی رسید گفت اللهم اعتقنی وارحنی منه
پس روی با ابو عبید کرد وگفت ای مرد دعایی کن ابو عبید گفت اللهم اعتقه من النار ومن الرق
فی الحال مرکوب آن سوار سوار را بینداخت لاالتفات بآن غلام کرد وگفت ترا آزاد کردم خالصه
لوجه الله غلام غاشیه را پیش وی انداخت وگفت ای خواجه مرا تو آزاد نکردی که این جماعت
آزاد کردند واشارت با ابو عبید واصحاب وی کرد وبا ایشان می بود تا از دنیا برفت روزی
پسر وی بوی آمد که سبوی چند روغن داشتم که سرمایه من بود بیرون می آوردم بیفتاد
وبشکست وسرمایه من ضایع شد گفت ای فرزند سرمایه خود آن ساز که سرمایه پدر تست
۱۱۵ ابو عبد الله السجزی
والله که پدر ترا هیچ سرمایه نیست در دنیا وآخرت غیر الله تعالی **ابو عبد الله السجزی قدس الله**
سره از طبقه ثانیه است از بزرگان مشایخ خراسان است وجوانمردان ایشان با ابو
حفص صحبت داشته وبادیه بر تجرید بارها بر توکل وی گفته علامة الاولیاء ثلثة تواضع عن رفعة
وزهد عن قدرت وانصاف عن قوة وهم وی گفته هر واعظی که توانگر از مجلس وی نه درویش
برخیزد ودرویش نه توانگر وی نه واعظ است وهم وی گفته سودمندترین چیزی که مرید انرا

صحبت صالحانست واقتدا بایشان در افعال واخلاق وزیارت کردن قبرهای دوستان
خدای تعالی وقیام بخدمت یاران وفقیران وی را پرسیدند که چرا برسم صوفیان مرقع نمی
پوشی گفت از نفاق باشد که لباس فتیان وجوانمردان بپوشیم وزیر بارهای فتوت در
نیاییم پس گفتند وی را که فتوت چیست گفت خلق را معذور داشتن در آنچه برایشان
می رود وتقصیر خود دیدن وشفقت بر همه خلایق چه نیکوکار وچه بدکردار وکمال فتوت
آنست که ترا خلق از حق مشغول نگرداند شخصی وی را گفت یک دینار زر سرخ دارم میخواهم
بتو بدهم مصلحت چون می بینی گفت اگر بدهی ترا بهتر وگر ندهی مرا بهتر یکی ازین طایفه میگوید که
با ابو عبد الله سنجری از طرابلس همراه شدم چند شبانه روز رفتیم که هیچ نخوردیم پاره کدوی
تر دیدیم بر راه افتاده برداشتم تا بخورم شیخ بجانب من نگریست دانستم که از آن کراهیت
داشت بینداختم بعد از آن پنج دینار فتوح رسید بدهی رسیدیم گفتم شاید طعام بخرد
برگذشت ونخرید بعد از آن گفت شاید که گویی پیاده می رویم گرسنه وچیزی نخرید اینک
بر سر راه دهیست نزدیک آنجا مردیست صاحب عیال چون بآن ده آییم بخدمت مشغول
خواهد گرفت آن پنج دینار بوی ده تا بر ما وعیال خود نفقه کند چون بآن ده رسیدیم
آن را بوی دادیم ونفقه کرد چون بیرون آمدیم گفت تو کجا میروی گفتم با تو همراهی میکنم گفت
من با تو همراهی نمی کنم خیانت می کنی در پاره کدوی تر ومصاحبت میکنی بآن در دنیا مدکه با و
۱۱۶ ابو عبد الله حصری
مصاحب باشم **ابو عبد الله حصری قدس الله سره** از اهل بصره است از مشایخ قدیم شاگرد
فتح موصلی است میگوید سمعت الفتح الموصلی یقول صاحبت ثلثین شیخا کانوا یعدون
۱۱۷ جعفر المبرقع
من الابدال کلهم اوصونی عند فراقی ایاهم فقالوا ایاک ومعاشرة الاحداث **جعفر المبرقع**
رحمة الله تعالی از علمای مشایخ این قوم است ذکره ابو عبد الله الحصری انه سمعه یقول منذ

علی بن بندار بن الحسین 118

ثلثین سنة اطلب من یقول الله فی تحقیق هذا الاسم فلم اجده **علی بن بندار بن الحسین الصوفی الصیرفی قدس سره** از طبقهٔ خامسه کنیت او ابوالحسن است از بزرگان متأخرین مشایخ نیشابور است روزی مند بوده از بدار مشایخ و مرزوق از صحبت ایشان در نیشابور با ابوعثمان حیری و محفوظ صحبت داشته بوده و در سمرقند با محمد فضل بلخی و در بلخ با محمد حامد و در جوزجانان با علی جوزجانی و در ری با یوسف بن الحسین و در بغداد با جنید و رویم و سمنون و ابن عطا و جریری و در شام با طاهر مقدسی و ابن جلا و ابوعمرو دمشقی و در مصر با ابوبکر مصری و ابوبکر زقاق و ابوعلی رودباری مشایخ جهان دیده بوده و حدیث بسیار داشته و ثقه بوده در حدیث در سنه تسع و خمسین و ثلاثمایه برفته از دنیا وقتی علی بنداربا شیخ ابوعبدالله خفیف بهم بپای رسیدند شیخ ابو عبدالله خفیف وی را گفت پیش رو ای ابوالحسن گفت به چه سبب پیش روم ابوعبدالله خفیف گفت که تو جنید را دیده و من ندیده ام شیخ الاسلام گفت که بنسبت این طایفه دیدار پیرانست و صحبت ایشان علی بندار گفته دارای استست علی البلوی بلا بلوی محال و هم وی گفته یطلب الحق بالهوی و انما وجود الحق بطرح الدارین و هم وی گفته دور باش از مخالفت خلق که خدای تعالی به بندهٔ وی راضی است بپیرا دری وی راضی باش و هم وی گفته دور باش از مشغول بخلق که امروز در مشغول بخلق سودی نمانده است و هم وی گفته که بدمشق رفتم بعد از سه روز بر ابوعبدالله جلا در آمدم گفت کی آمدی گفتم سه روز است گفت درین سه روز کجا بودی که بمن نیامدی گفت بابن جوصا بعوم بحدیث نوشتن گفت شغلک الفضل عن الفرض گفت فضیلت یعنی فضایل و نوافل ترا از فریضه مشغول داشت شیخ الاسلام گفته دیدار پیران از فرایض این قوم است که از دیدار پیران آن یابند که بهیچ

محمد بن الفضل 119

چیزی نیابند مرضت فلم تعدنی الحدیث و هم شیخ الاسلام گفته الهی این چه عجبست که دوستان خود را کردی هر که ایشان را جست ترا یافت و تا ترا ندید ایشان را نشناخت و انشد لنفسه صیرتنی مرآة من یتبغیک من یرانی یرک و تراهم ینظرون الیک و هم لا یبصرون سخن جوانمردان با جوانمردانست جوان مرد باید تا جوانمرد ببیند هر که جوانمرد را دید نه او را دید که حق را دید از آنکه او نه اوست قصه ببرید هیچ کاه کاهی رهی را از دست رهی بر باید و خویشتن را بیرهانه رهی بدیع قوم نماید تا دیدها بدیدن او بیاساید

یعنی تم الکلام لان المقصود حصل

آنکه حقیقت برود رهی باز آید و گر رهی هرگز با رهی نیاید هم شاید از آنکه فتنهٔ رهی هم از رهی می زاید هر چه از بهانه می کاهد از حقیقت می افزاید چون افنا نه بتی می برخواست حقیقت فرو داید آدمی باین کار کیست که این کار نه بابت آدمیت پاکی را دیدم بر بهانه آمده و پاکی را بر حقیقت کار حقیقت دارد بهانه را چه قیمت علی بندار پسری داشته محمد نام نجیب ابن نجیب عزیز بوده و عارف بن عارف نادر شیخ الاسلام گفته که بخط محمد بن علی بن بندار دیدم در کتابی که واسطی گفته هر چه این طایفه دارند از ین کار و علم و سخن آن همه ازین دو آیه از قرآن بیابند یکی انزل من السماء ماء و دیگر البلد الطیب شیخ الاسلام گفته باین آیت بشناختم وی را **محمد بن الفضل البلخی قدس الله تعالی** از طبقهٔ ثانیه است کنیت وی ابوعبدالله است بلخی الاصل است متعصبان وی را از بلخ بیرون کردند و گناه بسبب مذهب وی روی با شهر کرد و بر ایشان نفرین کرد شیخ الاسلام گفت پس از آن از بلخ هیچ صوفی نخواست بسمرقند رفت وی را آنجا قاضی ساختند از آنجا عزیمت حج کرد بنیشابور رسید از وی مجلس خواستند بر کرسی شد و گفت الله اکبر و لذکر الله اکبر و رضوان من الله اکبر و از کرسی فرود

فرود آمد و آخر بسمرقند باز گشت و انجا برفت از دنیا در سنهٔ تسع عشر و ثلثمایه ابو عثمان
حیری بوی نوشت که علامت شقاوت چیست گفت سه چیز است آنکه علم دهندش و توفیق
عمل ندهندش و توفیق عمل دهندش و از اخلاص در ان محروم گردانند و دولت صحبت دوستان
خدای تعالی دریابد و وظیفهٔ اکرام و احترام بجای نیاورد و ابو عثمان گفته است
محمد بن الفضل سمسار الرجال یعنی نقاد مردانست شیخ الاسلام گفت که ابو بکر واسطی
گوید و خود هیچکس چون وی نگوید وی سخن خود گوید و از دیگران اندک حکایت کند یکی
از ان اینست که گفت محمد بن فضل گفت انچیزی که بود وی همه نیکوبها نیکو شد و نبود وی همه
زشتها زشت شود ان استقامتست شیخ الاسلام گفت سخت نیکو گفت فاستقم کما امرت
پاکی مصطفی را صلی الله علیه و سلم گفت مراد چیست کن قل آمنت بالله ثم استقم بگوی که پاکی و بران بپای
و محمد بن فضل گوید عجب می مانم از کسی که بیابانها و وادیها قطع میکند تا برسد بخانهٔ وی و
انجا آثار انبیا بیند چرا وادی نفس و هوا را قطع نمی کند تا بدل رسد و آثار پروردگار خود
بیند و هم وی گوید که چون مرید را بینی که طلب زیادة دنیا میکند آن نشان ادبار و نگونساری
اوست و هم گوید اعرف الناس بالله اشدهم مجاهدة فی اوامره و اتبعهم لسنة نبیه یعنی دانا
ترین اهل معرفت مجتهدترین ایشان باشند در ادای شریعت و راغب ترین ایشان
در حفظ سنت و هر که بحق نزدیکتر بود بر امتثال امر وی حریص تر بود و هر دورتر از متابعت
رسول وی صلی الله علیه و سلم معرض تر و وی را از زهد پرسیدند گفت بچشم نقصان در دنیا
نگریستن و باعراض از وی عزیز و گرامی زیستن محمد بن علی الحکیم الترمذی رحمه الله علیه — محمد بن علی الحکیم ١٢٠
از طبقهٔ ثانیه است کنیت وی ابو عبد الله است از کبار مشایخ است با ابو تراب نخشبی و احمد
خضرویه و ابن جلا صحبت داشته و حدیث بسیار داشته و وی را تصانیف بسیار است و کرامات وی

ظاهر

ظاهر اند در بیان هر کتاب چون ختم الولایة و کتاب النهج و نوادر الاصول و جز این کتابهای دیگر کرده است
و در علوم ظاهر هم وی را کتبست و تفسیری ابتدا کرده بود اما عمر وی باتمام آن وفا نکرد و وی
صحبت دار خضر است ابو بکر وراق مرید وی بود روایت کند که هر یک شنبه خضر علیه السلام بنزدیک
وی آمدی و واقعها از یکدیگر پرسیدندی صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که وی سخت معظم است
بنزدیک من چنانکه جمله گی دلم شکار اوست و شیخ من گفتی که محمد در یتیم است که در عالم همتا
ندارد وی گفته است ما صنفت حرفا من تدبیر و لا لینسب الی شیء منه و لکن کان اذا اشتد
علی وقتی اتسلی به و هم وی گفته است من جهل باوصاف العبودیة فهو باوصاف الربوبیة اجهل
یعنی هر که خود را نشناسد او را چون شناسد و هم وی گفته حقیقت دوستی الله تعالی دوام
انس است بیاد او و سئل عن صفة الذات و الفعل فقال کل ما یحتمل الزیادة و النقصان فهو
من صفات الفعل و کل ما لا یقع علیه الزیادة و النقصان فهو من صفات الذات و سئل عن
الایثار فقال اختیار حظ غیرک علی حظ نفسک فقال فی الیقین الیقین استقرار القلب
علی الله و علی قوله و امره و قال فی الشکر الشکر تعلق القلب بالمنعم حضرت خواجه بهاء
الحق و الدین محمد البخاری المعروف بنقشبند قدس الله تعالی سره در وقتی که از مبادی
احوال سلوک خود حکایت میکرده اند و از توجهات خود را بارواح طیبهٔ مشایخ کبار
در بیان می آورده اند میگفته اند که هرگاه توجه بروحانیت قدوة الاولیا خواجه محمد
بن علی حکیم ترمذی نموده شدی اثر ان توجه ظهور بی صفتی محض بودی و هر چند در ان
توجه سیر افتادی هیچ اثری و گردی و صفتی مطالعه نیفتادی مشایخ گفته اند اولیاء الله مختلف اند
بعضی بی صفت اند و بی نشان و بعضی بصفت اند و بعضی از صفات نشانمند گشته اند مثلا
گویند اهل معرفت یا اهل المعامله یا از اهل محبت یا اهل توحید اند و کمال حال و نهایت درجات

اولیا را در وی صفتی و وی نشانی گفته اند نه نشانی اشارت بکشف ذاتی است که مقامی بس
بلند و درجهٔ بس شریف است و عبارت و اشارت از کنه آن مرتبه قاصر است

علی بن بکار قدس الله تعالی سره کنیت وی ابوالحسن است از متقدمان مشایخ است ۱۲۱
با ابراهیم ادهم صحبت داشته سکن المصیصة مرابطاً میگویند که چون شب در آمدی و
کنیزک جامهٔ خواب وی بینداختی انرا بدست خود بسودی و گفتی والله که تو بسیار خوشی
و والله که امشب بر تو نخواهم خسبید پس نماز بامداد را بوضوء نماز خفتن بگذاردی
یکی ازین طایفه گوید که پیش علی بکار در آمدم وی برای اسب خود جو پاک میکرد گفتم ای ابو
ترا کسی نیست که این کار بکند گفت در بعضی غزوات بودم شکست بر مسلمانان افتاد بگریختند
و من هم با ایشان بگریختم اسب من سستی میکرد گفتم انا لله و انا الیه راجعون اسب من گفت یا علی
انا لله و انا الیه راجعون آن وقت است که مرا بغلامان کنیزک میگذاری که تعهد حال من کنند ضایع میشوم
که من خود پای قیام نمایم و او را با کسی دیگر نگذارم و از وی آورده اند با یکی از اصحاب بصحرا بیرون
افتند تا هیزم جمع کنند و از یکدیگر دور افتادند و صاحب وی هر چند انتظار برد وی
پیدا نیامد در عقب وی برفت دید که مربع نشسته و سبعی سر در کنار وی نهاده و در خواب
شده و از وی مگس میراند صاحب وی گفت چند نشینی گفت این سبع سر در کنار من
نهاده و در خواب شده منتظرم تا بیدار شود و بتو برسم

ابو عبدالله عبادانی رحمه الله تعالی ۱۲۲
از شاگردان خاص سهل تستری است وی گفته که روزگاری از شبلی سخنان بمن میرسید و مرا
آرزو بود که وی را ببینم پدر پیر و ضعیف داشتم با و درمانده بودم نمی توانستم رفت چون
پدر من از دنیا برفت برخواستم و ببغداد شدم چون نزدیک وی رسیدم قومی دیدم از دوستان ایشان
که از پیش وی بیرون آمده بودند و مرا بشناختند گفتند بچه آمده گفتم آمده ام تا شبلی را ببینم بوی راه

هست گفتند هست اما زنهار دعوی بسروی نبری گفتم نبرم چون بنزدیک وی در آمدم
و آن روز آدینه بود در وزن صدقت و نشور وی گفتم سلام علیکم گفت و علیک السلام ایش انت
ابا دک الله و عادت وی آن بود که چنین گفتی من آن نقطه ام در زیر حرف باست وی گفت
مقام خود معلوم کن که خود کجایی من گفتم اگر بگویم نپذیرد ازوی بگریختم و پاره دور شدم که
وی را بسیر ببینم و برودم ناگاه درویشی در آمد و گفت سلام علیکم شبلی گفت و علیک السلام
ایش انت ابا دک الله آن درویش گفت محال گفت در چه گفت فی حال او را آن خوش
آمد بخندید من این فایده ازوی گرفتم و برفتم

ابو عبدالله حصری رحمه الله تعالی ۱۲۳
مرتعش گوید که ابو عبدالله حصری را از تصوف سؤال کردم و بیست سال بود که سخن نگفته بود
مرا از قرآن جواب گفت گفت رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه گفتم زیادت کن گفت صفت
ایشان چون است گفت لا یرتد الیهم طرفهم و افئدتهم هواء گفتم محل ایشان از احوال کجاست
گفت فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر گفتم زیادت کن گفت ان السمع و البصر و الفؤاد
کل اولئک کان عنه مسؤلا

ابو عبدالله السالمی قدس الله سره ۱۲۴ نام وی محمد بن
احمد السالم البصری است ببصره بوده شاگرد سهل تستری سی سال تا شصت سال با وی
می بوده طریقت ازوی گرفته شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله سالمی گفته بود که الله تعالی در ازل
همه چیز دیده بود وی را انکار کردند بدین سبب شیخ ابو عبدالله خفیف گوید که این قدم دهم
بود شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله خفیف نداده است ممکن است که دیدار علم را
گفته باشد ابو عبدالله سالمی را پرسیدند که بچه چیز شناسند اولیاء الله را در میان خلق
گفت بلطافت زبان و حسن اخلاق و تازه رویی و سخاء نفس و قلت اعتراض و پذیرفتن
عذر هر که عذر خواهد پیش ایشان و تمامی شفقت بر همه خلق نیکوکاران و بدکر

دارایان و هم وی گفته که روی فرا منت کلید دوستیست ابو طالب محمد بن ابو طالب ١٣٥
علی بن الحارث المکی محمد بن علی بن عطیه رحمه الله علیه وی صاحب کتاب قوت القلوبست که جمیع اسرار طریقت
قالوا لم یصنف فی الاسلام مثله فی دقایق الطریقة کان بمکة اشرف بقعة علی وجه الارض
ثم دخل البصرة و قدم بغداد و توفی بها فی جمادی الآخر سنة ست و ثمانین و ثلثمایة
و نسبت وی در تصوف بشیخ عارف ابو الحسن محمد ابن ابی عبد الله احمد بن سالم البصری است
وانتساب شیخ ابو الحسن بپدر خود ابو عبد الله احمد بن سالم و انتساب پدر وی بسهل بن
عبد الله تستری قدس الله تعالی ارواحهم ابو عبد الله چاو پاره صوفی الهمدانی ابو عبد الله ١٣٦
رحمه الله تعالی از کبار مشایخ است چاو پاره نام جائیست به ثغر روم وی گوید که عهد
کرده بودم که چیزی که مراد دل از آن برآید نخورم وقتی در مسجدی نشسته بودم
طعام آوردند دل وی از آن برمید نمی خورد یاران وی را گفتند هر ساعت خلاف
کنی نخوری آن شب در مسجد بماند وی را احتلام افتاد در خواب با وی گفتند
چیزی خوردی که دل تو از آن برمید ندانی که بتو بلا رسد وی گفته که از شیخ ابو بکر زقاق
مصری پرسیدم که صحبت با که دارم گفت با آنکس که هرچه الله تعالی از تو داند با او بگویی
از تو نرمد و از تو نبرد شیخ الاسلام گفت که قبول و صحبت پس از عیب دیدن
درست آید که آدمی مجرای عیبست چون بهنر و نیکوئی صحبت پیوندی چون عیب پدید
آید صحبت ببری آن نه بصحبت ایست صحبت پس از شناخت عیب است مگر عیب
دینی و بدعتی باشد که آن دو کاریست که چشم از آن پوشیده نداشتند و مخفی بود در دیو
مگر بضرورت آن عیب که نه در دیانت و بدعت باشد جدا بود آدمی نه معصوم است
از روی عیب و جرم آید که ظلوم و جهولست شافعی گوید رضی الله عنه که نه دوست تو

بود

بود هر که ترا با وی مدارا باید کرد شیخ الاسلام گفت هر که چون از تو عیب و خطا آید از وی
عذر باید خواست و اگر با تو نیکی کند شکر باید گفت آن نه دوستی و صحبت باشد تحقیقی
معاذ را پرسید که صحبت با کی دارم گفت با آنکه چون بیمار شوی بپرسیدن تو آید و چون از تو
جرمی بیند خود از تو عذر خواهد و از شرایط صحبت ایست که حق صحبت بدهی و حق خود
طلب نکنی و عیب خود بینی و عیب یار نه و عذر خواهی و خلق را از زیر و قدر جبر مفقط
و مقهور بینی تا خصومت برخیزد و تا وا از ابر خود لازم کیری و عذر نیاری وقتی امیر
کافور شیخ ابو عبد الله چاو پاره بسیاری زر فرستاد وی نپذیرفت و باز فرستاد
یعنی لشکر کیست کافور گفت ای پسر دل له ما فی السموات و ما فی الارض و ما بینهما و ما تحت الثری
فابن الکافور شیخ الاسلام گفت که این سخن کافور رحمه از کردار او بود اما آن هم از برکات
بر بود شیخ ابو علی کاتب را گفتند که فلانکس از سلطان چیزی نمی ستاند و فلانکس می ستاند
گفت آنکه نمی ستاند از علم نمی ستاند و آنکه می ستاند از علمی می ستاند شیخ الاسلام گفت
که بعضی از مشایخ چنین می کردند و آن ایشان را از علمی و رخصت می آید چون با علم بودند
باکردند و آن نادر باشد و آن اخوات دارد که همه چیزها یکی بود شادی و غم و نعمت
و بلا از یک جای می دیدند و جز وی نمی دیدند اما چون کسی وی را آن علمی و دیدار نباشد
مثل ایشان بکند الله تعالی بر وی بدرد دو دین و شریعت در سوان کند اعاذنا الله و جمیع
ابو بکر الوراق ١٣٧ المسلمین عن ذلک ابو بکر الوراق الترمذی قدس الله تعالی سره از طبقه ثانیه است
نام وی محمد بن الحکیم الترمذی است باصل از ترمذ بود و قبر وی آنجا ست اما ببلخ
بود وی حال ابو عیسی ترمذی است صاحب مسند احمد حضرویه را دیده بود و با وی
صحبت داشته وی را تصانیف بسیار بوده و توریت و انجیل و زبور و کتب آسمان خوانده

بعد وی را دیوان شعر است سه وی گفته اگر طمع را پرسند که پدر تو کیست گوید شک
در مقدور و اگر گویند که پیشهٔ تو چیست گفت اکتساب ذل و خواری و اگر گویند غایت
تو چیست گوید حرمان وکان ابوبکر الوراق یمنع اصحابه عن الاسفار و السیاحات
مفتاح صح ویقول کل برکة الصبر فی موضع ارادتک الی ان تصح لک الارادة فاذا صحت لک الارا
فقد ظهرت علیک اوایل البرکة شیخ الاسلام گفت هر که اکنون بسفر شود بترک نماز و ترک
المذهب گفته بود و از عصمت حق بیرون رفته باشد ان الله مع الذین اتقوا والذین هم
محسنون وهم ابوبکر وراق گفته که مردمان سه گروه اند یکی امرا دوم علما سیم فقرا چون
امرا تباه شوند معاش و اکتساب رعیت تباه شود و چون علما تباه شوند طاعت و ورزش
شریعت تباه شود و چون فقرا تباه شوند خویهای خلایق تباه شود فساد امرا بظلم باشد
ابو القاسم ۱۲۸ و فساد علما بطمع و فساد فقرا بریا **ابوالقاسم حکیم سمرقندی رحمه الله تعالی روحه**
نام وی اسحاق بن محمد است وقد قالوا فی وصفه لم یکن نظره من العرش الی الثری الا الی الله
سبحانه وکان معاملته مع الخلق طلبا لحظوظهم دون حظه از مشایخ است صحبت داشته
با ابوبکر وراق وی را سخنان نیکوست در معاملات و عیب نفس و آفات اعمال توفی رحمه
الله فی المحرم یوم العاشورا سنة اثنین و اربعین و ثلثمایه و دفن بمقبره جاکردیزه
وی گفت که اگر پس از مصطفی صلی الله علیه وسلم پیغمبری روا بودی در ایام ما آن ابوبکر وراق
بودی از علم وی و حکمت وی و شفقت وی بر خلق و عدل و انصاف وی آورده اند که روزی ابوالقاسم
حکیم در سرای خود نشسته بود ابوطاهر که از بزرگان آن وقت بود در سرای وی آمد
بنگریست حوض آب دید و سبوها باز گردید و برو کان نشست شیخ ابوالقاسم غلام خود را
گفت تبری بردار و آن سبوها را بشکن آنگاه گفت برو و ابوطاهر را بخوان چون در آمد گفت

یا اباطاهر آنکه ترا از حق سبحانه و تعالی حجاب شد از میان برداشتیم لیکن با حق صحبت چنان کن
که درختی ترا از وی حجاب نشود روزی نشسته بود میان خلق حکیم حمی کردیان از بزرگان بزیارت
وی آمد و ویرا چنانه مشغول دید سجاده بر روی حوض انداخت و نماز کرد چون فارغ گشت
شیخ ابوالقاسم مر او را گفت ای برادر این خود کودکان کنند مرد آنست که در میان چندین
شغل دل با خدای تعالی نگاه تواند داشت **ابوبکر سعدی رحمه الله تعالی** از سغد سم ابوبکر سعدی ۱۲۹
قند است ازین طایفه شاگرد وی گفته که ابوبکر وراق مرد کریم بود خدای را بمرد کار نکردی
که بتعظیم کار کردی **صالح بن مکتوم رحمه الله تعالی** وی نیز از مریدان ابوبکر وراق صالح ۱۳۰
بود از بلخ و سخنان وی یاد داشتی و پیوسته از آن سخن گفتی **ابوذر الترمذی** ابوذر ۱۳۱
رحمه الله تعالی از مشایخ خراسان بود و صاحب کرامات عبدالله حنیف گفته است
ما جمعی بودیم که با ابوذر صحبت می داشتیم هر وقت که جمع را چیزی بایستی ابوذر
برخاستی و در نماز ایستادی حالی آن چیز پدید آمدی **هاشم سعدی رحمه الله تعالی** هاشم ۱۳۲
وی نیز از سغد سمرقند است و شاگرد ابوبکر وراق تا روز وفات وی با وی
می بود وی گفته که ابوبکر وراق گفت که سخن افزون دل را سخت کند شیخ الاسلام
گفت که پیشینیان گفته اند که خواب فراوان و خوردن فراوان و گفت فراوان دل را
سخت کند و ابوبکر وراق گفته که آن گفت فراوان در خیر و شر است یکی ازین طایفه گفته که
با ابوبکر وراق در راه میرفتم بر گوشهٔ ردای وی دیدم حرف خا نوشته و بر دیگر سو
حرف میم پرسیدم که آن چیست گفت آن نوشته ام تا هرگاه که خا بینم اخلاصم یاد آید
و هرگاه که میم بینم مروتم یاد آید شیخ الاسلام گفت اخلاص آن بود که با او کسی دیگر در معاملت
نه بینی و با خلق مروت برای آن بود که با خلق نباشی وهم ابوبکر وراق گفته تصفیه

عبودیت اثبات محبوبیت در اوست وانکار ربوبیت و هم وی گفته که عارف نبود آنکه علم
معرفت گوید پیش ابنای دنیا شیخ الاسلام گفت که ابو بکر وراق گفته محمد حسین باقی
مهمان بود با یوسف خیاط ترمذی میزبان بچیزی مشغول بود محمد مسلم گفت زود
باشید که من کاری دارم وی زاهد بود و عابد و دل وی باورد معلق بود یوسف
خیاط گفت جز آن کاری هست که الله تعالی پیش تو آرد و تو نیز بر آن نیت از خانه
بیامده ام که بخانه باز روم ابو بکر وراق گوید که آن دو سخن یوسف به از هزار سال
عبادت محمد مسلم و هم ابو بکر وراق گفته ربما اصلی رکعتین وانصرف منهما وانا بمنزلة
١٣٣ محمد بن حسن جوهری — من ینصرف من السرقة من الحیاء **محمد بن الحسن الجوهری رحمه الله تعالی** کنیت وی ابو بکر است
از اهل بغداد بوده شاگرد ذو النون مصری است مرد بزرگ است شیخ ابو بکر واسطی
با جلالت خود از وی حکایت کند که ابو بکر واسطی امام توحید گوید که محمد حسن جوهری
گفت که مردی ذو النون مصری را گفت مرا دعایی کن گفت ای جوانمرد اگر ترا کاری
در سابق تقدیر صح پیش شده باشد بسیار دعاهای ناکرده مستجاب است و اگر
نشده باشد غرق شده را در آب از بانگ چه سود جز غرق شدن و زیادت آب
در گلو رفتن شیخ الاسلام گفت شخصی پیری را گفت مرا دعایی کن گفت آنچه ترا اگر
علم صحیح رفته است به از هزار ضد یاری از پی آن گوید اگر نه آن بودی که وی گفته مرا بخوانید
و از من خواهید که ادعونی استجب لکم و ما خلقت الانس والجن الا لیعبدون و جای
لیدعونی من هرگز دعا ناکردمی ولیکن گفت و فرموده که بخواه میخواهم شیخ الاسلام گفت
دعای صوفیان را نه مذهب است که ایشان حکم سابق را امید گیرند که همه بود نیها ببوده با خفقف
بقا و رواة تا پاسی از شب میگفت کاری که بوده است نابوده چون کنم چون نکنم همه خلق

برانند که چه خواهد بود حکیم در آنست که چه بود شیخ الاسلام گفت این نه آنست کم
دعا نباید کرد و در دنیا باید خواند من هرگز نه روزی و ده بخوانم و آن دو بیست
فصل دعاست لیکن چیزی نمی خواهم آن ذکر زبانه بود فی اوه دعاری راه و همت
غیر آن **ابو بکر کسائی دینوری رحمه الله علیه** از قهستانه عراق بوده بدینور — ابو بکر کسائی ١٣٤
مردی بزرگست از قدماء اصحاب جنید و اقران وی و او را یافته بسیار
و سفرهای معروفست جنید گوید اگر نه ابو بکر کسائی بودی من در عراق نبودی
مکاتبات است و رسائل نیکو پیش از جنید رفته از دنیا از جنید هزار مسئله پرسیده
بود همه را خوش نوشته بود و بوی فرستاد چون ویرا وقت وفات نزدیک آمد
همه را بشست خبر وفات وی بجنید رسید گفت کاشکی که آن مسئلها که از من
پرسیده بود بشستی گفتند بشست جنید شادمان گشت شیخ الاسلام گفت جنید
نه از آن میترسد که آن بدست عام افتد یا بدست سلطان از آن میترسد که بدست
صوفیان افتد و از آن دکان برسازند یعنی سخن گفتن و قبول جستن شیخ الاسلام
گفت که جنید گفت که از هزار صوفی یکی عالم بود صوفی را آن بس بود که میشنود
و حید از این قوم دل فصیح بود نه زبان شیخ الاسلام گفت که رویم گفته که چون حال از
مرد باز ستانند و مقال بگذارند وی را هلاک کردند شیخ ابو الخیر عسقلانی گفته
است که چون ابو بکر کسائی در خواب شدی از سینهٔ وی آواز قرآن خواندن
شنیدندی **ابو علی الجوزجانی رحمه الله علیه** از طبقهٔ ثانیه است نام وی حسن — ابو علی الجوزجانی ١٣٥
علی است از بزرگان مشایخ خراسان است در وقت خود بی نظیر بود وی را تصانیف
است در معاملات و رؤیت آفات و ربما یتکلم فی شیء من علوم المعارف

والحکم صحبت داشته با محمد بن علی ترمذی و محمد فضل بلخی و قریب السن است با ایشان
وی گفته للخلق کلهم فی میادین الغفلة یرکضون و علی الظنون یعتمدون و عندهم
انهم فی الحقیقة یتقلبون و عن المکاشفة ینطقون و هم وی گفته که بدبخت آنکس
است که حق سبحانه و تعالی گناه ویرا بروی پوشاند و وی اظهار کند **محمد و احمد** محمد احمد ۱۳۶
ابنا ابی الورد رحمهما الله تعالی از طبقهٔ ثانیه اند از بزرگان مشایخ عراق از اقران
جنید صحبت داشته اند با سری سقطی و ابوالفتح حمال و حارث محاسبی و بشر حافی و طریقهٔ
ایشان نزدیک است در ورع بطریق بشر حافی کنیت محمد ابوالحسن است شاگرد
بشر حافی است وی گوید که وقتی نماز شام تمام کردم و پای فراز کردم هاتفی
آواز داد و گفت اهکذا تجالس الملوک و هم وی گوید از آداب فقیر در فقر آنست
که ملامت و سرزنش نکند گرفتاران محبت دنیا را و بر ایشان رحمت و شفقت
کند و دعای خیر کند ایشان را تا خدای تعالی خلاصی دهد ایشان را از آنچه در آنند
و هم وی گوید هلاک مردم در دو چیز است اشتغال بنافله و تضییع فریضه
و عمل کردن بجوارح بی موافقت دل و سئل عن الولی فقال من یوالی اولیاء الله و یعادی
اعداءه و احمد بن ابی الورد گه چون الله تعالی در ولی سه چیز بیفزاید وی در سه
چیز بیفزاید چون در جاه وی بیفزاید در تواضع و فروتنی بیفزاید و چون در مال وی بیفزاید
وی در سخاوت بیفزاید و چون در عمر وی بیفزاید وی در اجتهاد و عبادت
بیفزاید **طاهر مقدسی رحمه الله تعالی** از طبقهٔ ثالث است از بزرگان مشایخ طاهر مقدسی ۱۳۷
شام و قدمای ایشانست ذوالنون مصری را دیده و با یحیی جلا صحبت داشته بوده گویند
شبلی ویرا حبر الشام خواندی طاهر مقدسی گوید که ذوالنون مصری مرا گفت العلم فی ذات

بالکرم والنعیم

الحق

الحق جهل و الکلام فی حقیقة المعرفة حیرة و الاشارة عن المشیر شرک شیخ الاسلام
گفت سخن در ذات حق جهل است که هیچکس را در ذات الله تعالی سخن نیست
و روا نبود که گوید مگر الله تعالی خود را و پیغمبر او گفت ویرا و کیفیت آن دانستنی
نیست و جز تصدیق و تسلیم و القبول دران روی نیست و سخن در حقیقت معرفت حیرت است
که او خود را شناسد بحق الحقیقة دیگر همه عاجز اند و متحیر و او عجز رهی را از معرفت خود
بفضل خود معرفت می انگارد مصطفی صلی الله علیه و سلم می گوید در ثنا و دعا الله
تعالی لا ابلغ مدحتک و لا احصی ثناء علیک کما اثنیت علی نفسک و حق تعالی
میگوید و لا یحیطون به علما از وی همین دانی که اوست خدای یگانه در ذات و صفات
از شیرک شرک است یعنی شرک که اشارت را اشارت کننده باید و او بدو
کانکی در نیابد نعت بحقیقت اوست و دیگر همه بهانه و وی بود و هستی یگانه
الا کل شیء ما خلا الله باطل **طاهر مقدسی** گوید که اگر مردان نور عارف دران بسوزند
و اگر عارف نور وجود ببیند دران بسوزد و هم وی گوید حق المعرفة التحیر و من العوض
ابو یعقوب ۱۳۸ و التذلل بما یحل و یصعب **ابو یعقوب السوسی رحمه الله تعالی** نام وی یوسف بن
حمدانست استاد ابو یعقوب نهرجوریست از قدمای مشایخست عالم بوده
صاحب تصانیف در بصره میبوده و در ابله که شهریست در چهار فرسنگی
بصره و از بصره قدیمی تر و قیل انها من جنان الدنیا از دنیا برفته وی گفته کی هر علم تو
حید بتکلف گوید شرکست شیخ الاسلام گفت هر که علم تصوف گوید بتکلف او درست
و هر که سخنی گوید در هر وقت تواند گفت زرقست سخن بزند که نه باید گفت و ان وقت
باید گفت که در سکوت از خدای تعالی بترسی سخن جنابتست که خروج از امتداج کند کلام

این طایفه نه چون کلام دیگرانست چون زند کافر نباشد می برد بزندقه و اباحت از اینجا می
افتد باید که چون متفرق باشی از جمع و توحید نگویی اما چون جمع باشی تفرق را با توجه کار
١٣٩ فراز گوید لا تصلح هذا العلم الا لمن یعبر وجده و ینطق عن فعله ابو یعقوب نهرجوری
رحمه الله علیه از طبقهٔ رابعه است نام وی اسحق بن محمد از علماء مشایخ است با جنید و عمرو
عثمان مکی صحبت داشته شاگرد ابو یعقوب سوسیست سالها در مکه مجاور بود و آنجا برفته
از دنیا در سنه ثلثین و ثلثمایه شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که می گفت که من وی را دیده ام
امام ایشانند ابو یعقوب نهرجوری گوید که باین کار نرسی تا بترک علم و عمل و خلق نگویی
یعنی بدل و همت از علم و خبر بر گذری نه آنکه دست باز داری و عمل از بهر ثواب نکنی
یعنی اورا نه برای ثواب باشی و در خلا و ملا با او باشی نه با عمل و ثواب آن ابراهیم بن فاتک
گوید که ابو یعقوب نهرجوری گوید الدنیا بحر و الآخرة ساحل و المرکب التقوی و الناس
علی سفر و انشد للنهرجوری س العلم منک و ما العلم عندک لی • حتی التقیت فلم
تعدل ولم تلم • اما علمک بی فاصبح عندک لی • مقام شاهد عدل غیر متهم • و هم
ابو یعقوب گوید اعرف الناس بالله اشدهم تحیرا فیه • و هم وی گوید من اخذ التوحید
١٤٠ بالتقلید فهو عن الطریق بعید ابو یعقوب الزیات رحمه الله تعالی جنید گوید که با جمعی
از اصحاب در خانهٔ ابو یعقوب زیات بکوفتیم گفت شما را با خدای تعالی مشغولی نبود
که از مشغولی آمدن بمن مشغول گردانید گفتیم که چون آمدن ما نیز از جملهٔ مشغولی بحقست
باز از جوع سبحانه برین نمی شویم ابو یعقوب از بعضی مریدان پرسید که قرآن یاد داری
گفت نه گفت واغوثاه بالله مریدی که قرآن یاد ندارد چون ترنجی است که بوی ندارد
پس بچه چیز تنعم می کند بچه چیز ترنم می کند و بچه چیز با ایزد راز خود را می گوید

احمد بن وهب رحمه الله تعالی کنیت وی ابو جعفر است از بصره بود و با حاتم عطار صحبت ١٤١
داشته و استاد پیر ابو یعقوب زیات بود مدتی در مسجد شونیزیه بر توکل نشسته
وی گفته هر که بطلب قوت برخاست نام فقر از وی برخاست وفات او در سنه سبعین
وماتین بود ابو یعقوب مزابلی رحمه الله تعالی بغدادیست از اقران جنید وی را پرسیدند ١٤٢
که تصوف چیست گفت یضمحل فیها معالم الانسانیة ابو یعقوب اقطع رحمه الله تعالی ١٤٣
کاتب الجنید و را سکه وی بمکه بود ابو عبد الله خفیف گوید که ابو الحسن مزین گفت که بمکه
رسیدم شیخ ابو یعقوب اقطع در حال رفتن بود بر وی در آمدم مرا گفتند اگر بتو التفات کند
شهادت بر وی عرضه کن مرا فریب دادند که من کودک بودم بر بالین وی بنشستم بنگریست
گفتم ایها الشیخ قل اشهد ان لا اله الا الله وی گفت ایای تعنی بعزة من لا یذوق الموت
ما بقی بینی و بینه الا حجاب العزة گفت مرا می خواهی با این شهادت گفتن بعزت آنکه هرگز
مرگ نچشد که نماند میان من و او مگر پردهٔ عزة شیخ الاسلام گفت پردهٔ عزت اولی
او نیست که او اوست و تو تو ابو الحسن مزین بروزگار می گفتی که گر آن چون منی آمد که
شهادت بر دوستی از دوستان او عرضه کند شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که مرد
در الوهیت می سوخت آمدند و از ورای پردهٔ عزت شهادت بر وی عرضه می کردند
شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو عبد الله طاقی محتضر بود یکی شهادت بر وی عرضه کرد گفت
خاموش قوم بچه اوبان و بچه حرمتان آمده اند و شهادت بر دوستی از دوستان او عرضه
می کنند تو آن خود بگوی که من آن خود گفته ام توفنی مسلما و الحقنی بالصالحین این بگفت
و جان بداد وقتی جماعتی بر پیری از مشایخ شهادت عرضه کردند وی از آن غیرت
بر جست و بر یک یک شهادت عرضه میکرد تا همه بگفتند سر باز نهاد و جان بداد پاکی پس

از وفات ویرا بخواب دید گفت حال تو چونست گفت سخت نیکو گفت ای یان ببردی
١٤٤ گفت بر جوم گفت بدرم که شهادت نگفتی گفت آن خود و من رشته بود ابو یعقوب
زیزی رحمه الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که با ابن زیزی در سماعی حاضر شدم
و قوال این بیت میخواند ع لو اشتدت میتا الی قبرها عاش ولم ینقل الی القبر وقتی
ابن زیزی خوش شد دستها را از پس پشت بر زمین نهاد و سینهٔ خود را بالا کرد و چشم
خود در آسمان دوخت و میگفت بگوی والله که غیر من کسی نمی شنود ناگاه از رگهای
گردن وی بگشاد که پنداشتی از نجا فصد کرده اند و همچنان می بود تا بیهوشی بیفتاد و ویرا
بالا فتند و خونها را بشستند و خرقهٔ بران موضع بستند و هم شیخ ابو عبد الله خفیف
گوید که میان ابراهیم خواص و ابن زیزی نقاری واقع شد ابن زیزی ویرا گفت چند دعوی
کنی و فضولت بر ما که بتوکل به بادیه در می آید آنچه با خود داری از مرقع و رکوه همه اسباب
لذیه است اگر دعوی توکل میکنی چنانکه من گویم ترا ببادیه در آی ابراهیم خواص در غضب
شد و بیرون رفت ابن زیزی در عقب وی برفت و از او در راه آی نیکو گرفت و کوزهٔ
از آبگینه چون بوی رسید گفت مرقع خود بکش و اینها را بپوش مرقع را بکشید
و آنها را بپوشید رکوه را از وی بستد و کوزهٔ آبگینه را بوی داد و گفت برو چون
ابراهیم حج کرد و بازگشت ابن زیزی مرقع و رکوهٔ ویرا بر داشت و استقبال وی کرد
و گفت اکنون هرچه خواهی بپوش و خواص را از بسی که ریاضت و فاقه کشیده بود دیوها
ریخته بود ابن زیزی را گفت قتلتنی ابعدک الله و هم وی گفته که شیخ ابو طالب خرج
گفت که میانه من و ابن زیزی در اخلاص سخنی میگذشت و اصحاب بران بودند که شب
در خانهٔ باشند هر وقت که من سخنی گفتم گفت باش تا شب بیاید و من هیچ نگفتم

که وی چه می گوید چون برخواستیم ابن زیزی گفت انتظار من نبرید که من بیگاه خواهم آمد
ما طعام خوردیم و نصیب وی بگذاشتیم چیزی از شب گذشته بود که آمد و بطهارت خانه
در رفت گفتیم مگر طهارت می کند او خود با خود دفی داشته است آنجا پنهان می کرده پیش وی
آمد چون پاسی از شب گذشت و مردم آرام گرفتند ما با خاطر خوش و وقت صافی نشسته
بودیم که ابن زیزی برخاست و دف پنهان کرده را بیرون آورد و آغاز دف زدن و
سرود گفتن کرد همه همسایگان جمع شدند و نظارهٔ میکردند با همسایه گفت شاید که چون
ابو طالب هاشمی تنها باشد چنینها نکند ما این از وی آموخته ایم و او شیخ ماست در یرهٔ کار ما
پس دف میزد و سرود میگفت و بازی می کرد و با همسایگان سخنی می گفت ابو طالب
گفت هنوز سحر نبود که خانه را خالی کردم و بجملهٔ دیگر رفتم چون بامداد شد گفتم توبه کردم
که دیگر هرگز ذکر اخلاص نکنم ابو یعقوب مذکوری رحمه الله تعالی از وی پرسیدند که ١٤٥
توکل چیست گفت ترک اختیار و از سهل تستری پرسیدند گفت ~~تبری از توان~~
ترک تدبیر و از بشر حافی پرسیدند گفت رضا و از ابو حفص حداد پرسیدند گفت
تبری از توان خود و از حلاج پرسیدند گفت دیدن مسبب و از فتح موصلی پرسیدند
گفت ملال از سبب و از شقیق پرسیدند گفت دیدار در تحیر عز و جل و از شبلی
پرسیدند گفت در دیدار حول فراموش کردن همه کس ابو یعقوب میدانی رحمه الله تعالی ١٤٦
از مشایخ نصیبین است شبلی از بغداد بمصر می شد به حلاج خواستن که آن وقت که عمل
داشته بود و اسب در زمین کسی کرده بود گذر وی بر ابو یعقوب میدانی افتاد و بنزدیک شبلی
آمد وی هنوز بنفوذ درین کار آمده بود و اول ارادت وی بود مرد فربه بود شبلی دست
بسر وی فرود آورد و گفت جبرک الله ابو یعقوب گفت آمین مردمان گفتند این چیست که

کرد و برا گفت چنانکه کودکان را گویند و پس از آن ابو یعقوب را بنواخت آنچه بود شبلی را گوید که چون
دست بر روی فرود آوردم و گفتم جبرک الله صحیح موی نبود بر تن او که نه گفت امین. ابو
یعقوب خراط عسقلانی رحمه الله تعالی وی گفته که بر ابوالحسین نوری در آمدم و با خود ۱۴۷
محبره داشتم مرا گفت ای پسر میخواهی که چیزی نویسی گفتم آری بیتی چند تبرک املا کرد که بنویس
بنوشتم حاصل معنی ابیات آنکه هر چه شما در ریق و اوراق اثبات می کنید و می نویسید ما آنرا
محو کرده ایم لاجرم شما بسبب آن اثبات از ادراک و فهم آنچه مقصود است محجوب گشته اید
و بر ما بسبب این محو ابواب ادراک و فهم مقصود در انتها و انقطاع گشاده شد و باعث ما
برین موعظت و تذکیر نیکخواهی شماست چند بیتم شما را که ورق می نویسید و می شمارید
وضو را از آنچه مقصود است محجوب می دارید ابو یعقوب کورتی رحمه الله تعالی ۱۴۸
شیخ الاسلام گفت که من و برادرم پیری روشن بود صاحب وقت و کرامات پیوسته
چوبی داشتی در دست و روستره یعنی رویمالی بر میان آن بسته او را گفتند این باری
چیست گفت این هم فتی است شیخ ابومعمر مالکی مرا گفت که روزی میگذشت جماعتی معیدلان
نشسته بودند برایشان خواند تحسبهم جمیعا و قلوبهم شتی و برگذشت خیر نساج ۱۴۹
رحمه الله تعالی کنیت وی ابوالحسن است و نام وی محمد بن اسماعیل اصل وی از سامره است
و ببغداد نشستی با ابو حمزه بغدادی صحبت داشته بود و از سری سقطی سؤالات کرده و گفته
اند که مرید سری بود از اقران جنید است از طبقه ثانیه و استاد نوری و ابن عطا و جریری نیست
و ابراهیم خواص و شبلی هر دو در مجلس وی توبه کردند شبلی را بجنید فرستاد حفظ حرمت
جنید را و جنید گفته است خیر خیرنا عمر وی دراز کشید صد و بیست سال بر نیست و در
سنه اثنین و عشرین و ثلثمائه از دنیا برفت شیخ الاسلام گفت که وی نه کرباس بافتی و وی نسجی

بافتی

بافتی جعفر خلدی گفته است که خیر نساج را پرسیدم که پیشه تو بافندگی بود گفت نه گفتم پس ترا
چرا نساج گویند گفت با خداوند سبحانه عهد کرده بودم که هرگز رطب نخورم روزی نفس بر من
غالب شد مقداری رطب گرفتم چون یک رطب خوردم نگاه دیدم که شخصی بمن نگریست
و گفت ای خیر ای گریز پای و او را غلامی بوده است خیر نام از وی گریخته بوده شبه وی بر من
افتاد پس مردمان گرد آمدند و گفتند والله این غلام تست خیر گفت من خیره ماندم و دانستم
بچه گرفتار شدم و جنایت خود را شناختم پس مرا بانجا که دیگر غلامان وی بافندگی می کردند
برد و گفت ای بنده بدکار از خواجه خود می گریزی در آی و همان کار که پیش ازین می کردی
می کن من پای خود در کارگاه جولاهگی آویختم و کرباس می بافتم چنانکه گویا سالها آن کار کرده بودم
چهار ماه با وی بماندم و بافندگی می کردم شبی برخاستم و وضو ساختم و در سجده افتادم و
گفتم خداوندا دیگر باز نکردم آنچه کردم چون بامداد شد شبه آن غلام از من برفت و من
بصورت اصلی خود باز گشتم و خلاص شدم و این نام بر من بماند پس سبب نام بافندگی بر من
آن جنایت بود که خداوند تعالی مرا بآن عقوبت کرد و گویند که وی دوست داشتی که وی را
خیر خوانندی و گفتی روا نباشد که مسلمانی مرا نامی نهاده باشد من آنرا بگردانم وی را پس از مرگ
بخواب دیدند گفتند خدای با تو چه کرد گفت لا تسئلنی عن هذا و لکن استرحت من دنیاکم
القذرة ابوالحسین مالکی رحمه الله تعالی گوید که در وقت نزع خیر نساج حاضر بودم
وقت نماز شام در آمد وی را غشی افتاد و از هوش بشد چون چشم بگشاد بسوی در
خانه اشارت کرد و گفت قف عافاک الله تو بایست ساعتی مرا زمان ده که تو مأمور خداوندی
و من نیز مأمور خداوندم و بنده فرمان وی آنچه مرا که تو داری فوت نمی شود و مرا که خود در قبضه
تو ام اما نماز مرا می بایست بوقت بار بسته ترسم که از من فوت شود پس آب خواست

و وضوء ساخت و نماز شام بگذارد پس بخفت و چشم بر هم نهاد و جان بداد رحمه
150 الله تعالی رحمة واسعة **محفوظ بن محمود قدس الله تعالی سره** از طبقهٔ ثانیه است
و قیل من الثالثة از قدمای مشایخ نشابور است و بزرگان ایشان از اصحاب ابی حفص و بعد
از ابو حفص با ابو عثمان حیری صحبت داشته تا از دنیا برفته در سنهٔ ثلث و اربع و ثلثمائة
و پهلوی ابو حفص در حیره است وی گفته التوکل ان یتوکل العبد بلا طمع و لا شره و هم گفته من اراد
151 ان یبصر طریق رشده فلیتهم نفسه فی الموافقات فضلاً عن المخالفات **محفوظ بن محمد**
رحمه الله تعالی و قدس سره وی بغدادیست یکی از سالکان طریق تصوفست وی گفته
من ابصر محاسن نفسه ابتلی بمساوی الناس و هم وی گفته اکثر الناس خیراً اسلمهم للمسلمین
152 صدراً **ابراهیم الخواص قدس الله تعالی سره** از طبقهٔ ثانیه است و قیل من الثالثة کنیت
او ابو اسحق است یگانه بود در طریق تجرید و توکل و کان اوحد المشایخ فی وقته استاد
جعفر خلدی و سیروانی مهین است و غیر ایشان گویند بغدادیست و پدر وی از عامل
بوده و از اقران جنید و نوری بوده و پیش از ایشان برفته از دنیا در سنهٔ احدی و تسعین
و مائتین اگر درست شود و یوسف بن الحسین وی را شسته و دفن کرده در مسجد برفته
بعلت شکم هر باری که فارغ گشتی غسل کردی گویند آن روز که برفت از دنیا هفتاد بار اجابت
کرده بود و هر بار غسل آورده و سرمای عظیم بود پس بار در آب برفت قبر وی در زیر حصار
طاق است شیخ الاسلام گفته است که هرگز قبری ندیده ام با آن هیبت شکوه که گوی با شیر نشسته
خفته که ناگاه فرا آن رسیمی وی صحبت دار خضر بود علیه السلام شیخ ابو بکر کتانی گوید
وقتی خواص از سفر آمد گفتم در بادیه چه شگفت دیدی گفت خضر علیه السلام بمن رسید
گفت ابراهیم خواهی که با تو همراهی کنم گفتم نه گفت چرا گفتم او رشکین است ترسم که دل من

با

با تو بپیوندد شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو مرا گفت در میانه سخنان که با من می گفت
اگر با خضر صحبت یابی توبه کن و اگر از هری در شبی بمکه روی از آن توبه کن ابراهیم خواص
گفته العلم کله فی کلمتین لا تتکلف ما کفیت و لا تضیع ما استکفیت یعنی رنج مکش
در طلب آنچه در قسمت ازلی برای تو کفایت کرده شده است و آن رزقست و ضایع مگردان
آنچه از تو کفایت آن طلب کرده اند و آن انقیاد احکام خداوندیست از اوامر و نواهی
ابو الحسن علوی گوید که در مسجد دینور شدم خواص را دیدم در کنجی مسجد در میان برف
گفتم سلام علیک یا ابا اسحق بیا تا در پوستین رویم که مرا بر وی شگفت آمد گفت مرا بانجو
میخوانی یعنی از تجرید با سبب آمده و از افراد با علاقت آمده مجوسیت بود شیخ الاسلام
گفت تا ننشینه و کانالی بجاست مجوسیت بجاست ابو الحسن گوید پس خواص دست
مرا بگرفت و بر خود نهاد در عرق غرق بود نزدیک بود که از گرمی دست من بسوزد در من
نگریست و بخندید و این دو بیت برخواند شعر لقد وضح الطریق الیک حقاً فما احد
بغیرک یستدل • فان ورد الشتاء فانت کهف • وان ورد المصیف فانت ظل •
محمد دینوری گوید که نیم خواب بودم در مسجد فرا من نمودند که خواهی دوستی از دوستانه
ما ببینی برخیز و بر سر تل توبه شو بیدار شدم برف آمده بود آنجا رفتم خواص را دیدم
مربع نشسته و گرد بر گرد وی مقدار ستری سبزه بود از برف و با آن همه برف که بر سر وی آمده
بود در عرق غرق گفتم این منزلت بچه یافتی گفت بخدمت فقرا وقتی کسی ویرا دید در بادیه
جلوه زده و بفراغت نشسته گفت یا ابا اسحق اینجا نشسته گفت بروای بطال اگر ملوک
زمین بدانند که من اینجا در چه حالم بشمشیر بر سر من آیند از حسد وقتی در مسجد نشسته
بود بر سر سجاده شخصی مشتی درم بر روی سجاده وی نهاد وی برخاست و سجاده بیفشاند

و آن سیمها در خاک و سنگ ریخت و گفت این نشستگاه به بیش ازین بر نمی‌آمد است
آنکس گوید هرگز کسی بغزوی ندیدم که چنانکه کرد و بذل خود که آن سیم بر می‌چیدم از جای
فضل راضی‌ام در ری صد هزار درم میراث رسید از ابیاشنید چون با خویشتن آمدم و
از حال با علم افتاد و برادِه درم مانع بود و گفت این را در تعلم بکار برم آخر گفت این
چه بود که کردم از وجد با علم افتادم بنزدیک ابراهیم خواص رفت از وی بپرسید که
صد هزار درم میراث یافتم نیاشنیدم ده درم ماند در علم بکار بردم خواص گفت
این ترا از آن افتاد که در اول از آن شربت آب خورده بودی چرا دست باز بردی
تا ترا آخر با این باک نیفتد بعد از آن بوسه بر دست وی زد و گفت خدای آن دانستم که چون
تنزل کرد از وجد با علم افتاد یعنی با جهل بیفتاد و شخصی از شبلی بپرسید که از دویست
درم چند درم زکوة بباید داد و گفت آن بگویم یا آن خویش گفت این تو کدام است
وان من کدام گفت ترا از دویست درم پنج درم بباید داد و مرا از دویست درم
دویست درم و پنج درم گفت این دویست خود دانم آن پنج چیست گفت آنکه دویست
درم که داری بدهی و پنج دیگر وام کنی گفت این مذهب کیست گفت مذهب ابوبکر صدیق
رضی الله عنه **ابراهیم بن عیسی قدس الله تعالی سره** از اصفهان بود و صحبت با معروف ۱۵۳
کرخی داشته ابراهیم خواص گفته است در بغداد بودم در کنار دجله و منوحی ساختم
کسی را دیدم از آن جانب دجله بر روی آب می‌آمد روی بر زمین نهادم و گفتم بعزت
و جلال تو که روی بر ندارم تا این مرد را بدانم ابراهیم بن عیسی را دیدم بیامد و مرا
بیا بجنبانید و گفت هر گاه خواهی که کسی را از اولیای حق بشناسی این بگوی هو الاول
و الآخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شیء علیم وفات او در سنه سبع و اربعین و مائتین بود باصفهان

ابراهیم بن ثابت
۱۵٤

ابراهیم بن ثابت رحمه الله تعالی کنیت او ابو اسحاق است از مشایخ بغداد بود و با جنید
قدس سره صحبت داشته شیخ ابو عبدالرحمن سلمی گفته است که وی را دیدم گفتم مرا دعایی کن
گفت اختیار تو آنرا که ترا نهاده اند در ازل به از معارضه وقت دهم وی را گفتم مرا وصیتی کن
۱۵۵ گفت کاری مکن که از آن پشیمان شوی وفات او در سنه تسع و ستین و ثلثمائه **ابو محمد**
جریری قدس الله تعالی روحه از طبقه ثالثه است نام وی احمد بن محمد بن الحسین و گفته
اند حسین بن محمد و گفته اند عبدالله بن یحیی از کبار اصحاب جنید بود و پس از جنید بجای جنید
وی را بنشاندند از بزرگی از علمای مشایخ قوم بود و صحبت داشته بود با سهل عبدالله تستری
در سال هبیر در جنگ قرامطه از تشنگی بمرد در سنه اثنی عشره و قیل اربع عشر و ثلثمائه
درویشی میگوید که من آن سال با وی همراه بودم از دست قرامطه بجستم چون برفتند باز آمدم
بنزدیک قافله شفقت اسلام آنجا که جسته بر آب دهم بانظاره کنم که حال ایشان چیست
میان خسته کان همی گشتم ابو محمد جریری را رحمه الله دیدم میان خسته کان افتاده و سال
وی از صد در گذشته بود گفتم یا شیخ نکنی تا خدای تعالی این بلا کشف کند مرا گفت
گفتمش مرا جواب داد که آن کنم که من خواهم درویش گفت دیگر بار این سخن را
برو کردانیدم مرا گفت ای برادر این وقت دعا نیست این وقت رضا و تسلیم است
یعنی دعا پیش از نزول بلا باید چون بلا آمد رضا باید دادن وی گفته التصوف
عنوة لا صلح تصوف بصلح نیابند او را بجنگ بستانند نه بصلح شیخ الاسلام گفت
تصوف بطلب و صلح نیابند که آن قهر است آن تیر است چون تیر از نور اعظم که از بالا
در آید تا بکه اندازند آنکه طالب آنست لی و زی گریز آنست و آنکه اهل آنست اگرچه گریزانست
آن بوی رسیدنی بانست و هم شیخ الاسلام گفت آنچنانکه آنست که میگریزی و آن در تو

مر آویزه آنست که دست بآن می زنی و در دست نمی آید آنکس که این سخن گفته از
چاشنی گفته و بعیان یافته نه از علم می گوید از علم چنین سخن نیاید درویشی ابو محمد
جریری گفت بر بساط انس بودم دری از بسط بر من بگشادند از مقام خود بلغزیدم و
از آن محجوب شدم راه بگم کردهٔ خود چون یابم مرا بر راهی که بآن برساند دلالت کن ابو
محمد بگریست و گفت ای برادر همه بازین در گرفتارند و بازین واقع مبتلا لیکن بر نوبت
چند بخوانم که بعضی ازین طایفه گفته اند **شعر** قف بالدیار فهذه آثارهم • تبکی الاحبة حسرة
و تشوقا • کم قد وقفت بها اسائل مخبرا • عن اهلها او صادقا او مشفقا • فاجابنی داعی الهوی
156 فی رسمها • فارقت من تهوی فعز الملتقا **عاذم بن سعید رحمه الله تعالی** از بغداد
بوده و با ابو محمد جریری صحبت داشته بود و در ورع و مجاهده محکم بوده وی را از وفات
بخواب دیدند گفتند حق تعالی با تو چه کرد گفت بر من رحمت کرد و به بهشت در آورد
گفتند بر آن معاملتها گفت نی اگر بدان معاملتها بازنگرسته بودمی همه از من باز ستدی
157 **غیلان السمرقندی رحمه الله تعالی** از کبار مشایخ بوده و با جنید صحبت داشته
بوده و از وی طریقت گرفته و در معارف صاحب سخن بوده وی گفته عارف از حق بحق
نگرد و عالم از دلیل بحق و صاحب وجد از دلیل مستغنی باشد **غیلان الموسوس**
158 **رحمه الله تعالی** وی را غیلان المجنون نیز گفتندی از مقدمان مشایخ عراق بوده در خرابها
بودی و با کس ننشستی و از کس چیزی قبول نکردی و کسی ندیدی که وی چه خوردی محمد
بن السمین گفت غیلان را دیدم در ویرانهای کوفه از وی پرسیدم که بنده از خط غفلت
کی رهد گفت آنگاه که بدانچه وی را فرموده اند بدان مشغول شود و از آنچه نهی کرده الله
عافل و حب نفس خود دعا کند **ابو العباس بن عطا قدس الله تعالی سره** از طبقهٔ 159

ثالثه

ثالثه است نام وی احمد بن محمد بن سهل بن عطا الادمی است بغدادیست از علمای مشایخ
است و از ظریفان صوفیان وی را سخنان نیکو و زبان فصیح بوده است در معنی قرآن صاحب
تصنیف است قرآن را تفسیر کرده از اول تا آخر بزبان اشارت شاه کرد ابراهیم مارستانی است
و از یاران جنید ابو سعید خراز وی را بزرگ می داشت خراز گوید التصوف خلق و لیس ابو
رایت من اهل الا الجنید و ابن العطا بسبب حلاج کشته شده است در ذیقعده سنه
تسع و ثلثمایه و قیل سنه احدی عشر و ثلاثمایه در ایام خلافت القاهر بالله آن وزیر که حلاج
بکشت ابو العباس را گفت در حلاج چه گویی گفت تو خود چندان داری که از آن باز پرسی وزیر
بفرمود تا دندانهای وی بکشند ... و ... سیم ... ماه باز ده وزیر گفت تعریض میکنی بفرمود تا دندانهای وی یکان یکان بکشند و بسر
او فرو می بردند تا کشته شد سئل ابن العطا ما افضل الطاعات قال ملاحظة الحق علی
دوام الاوقات وی گفته در تفسیر قوله تعالی یحبهم و یحبونه یحبهم وی گفته تفسیر
قوله تعالی ان الذین قالوا ربنا الله فقال ثم استقاموا علی انفراد القلب بالله بالله تعالی
و هم گفته الادب الوقوف مع المستحسنات فقیل له و ما معنی ذلک فقال ان تعامل الله
بالادب سرا و علانیة فاذا کنت کذلک کنت ادیبا و ان کنت اعجمیا **بیت** اذا نطقت
جاءت بکل ملیحة • و ان سکتت جاءت بکل ملیح شیخ الاسلام گفت ادب آنست که
با الله تعالی معاملت در گیری از سر اب و خاک در عونت نفس بر خیزی نکویی منی و کرد
160 منی بگذاری که او و توفیق و عنایت او **ابو صالح المزنی رحمه الله تعالی** از بزرگان روزگار
خود بوده با ابن عطا صحبت داشته بود صاحب خلوت بوده با کس ننشستی سهل
بن عبد الله گفته است که مرا آرزو بود که با ابو صالح صحبت دارم وقتی در حرم وی را دیدم
و از وی صحبت خواستم گفت ای سهل اگر ابو صالح فردا بمیرد صحبت با که خواهی داشت

١٦١ کفتم ندانم کفت اکنون بماه انکار رو از چشم من ناپدید اشو **ابو العباس رزیری رحمه
الله تعالی** شیخ الاسلام کفت که وی کفته که ابو الحسن علاد اخ کفته که من و درویشی ببصره
بر مله آمدیم شش روز بر آمد چیزی نخوردیم روز هفتم شخصی در آمد و پارهٔ زر آورد و پاکی
مرا داد و پای یارم امن ان خود را بوی داده تا خورده آورد و بخوردیم و روی بره
نهادیم بکناره دریا رسیدیم ان ده پاک پارهٔ زر بملاح دادیم تا مارا در کشتی نشاندند دو
روز در کشتی میرفتیم میدیدیم درویشی در کنجی سر فرو برده چون وقت نماز شدی
نماز بکذاردی و باز سر فرو بردی پیش وی رفتیم و کفتیم ما یاران تو ییم اکر چیزی بکار باشد
بکوی کفت چون باشد بکوییم کفتیم بکوی کفت فردا نماز پیشین من از دنیا میروم شما از ملاح
در خواهید تا شما را بکناره برد و اکر ازین جامه من چیزی بوی باید داد بدهید چون با
بکناره شوید درخت اشناه ببینید در زیر درختی که بزرکتر است هم برکی و ساز من نهاده
ببینید کار من را بسازید و انجا دفن کنید و این مرقع من ضایع مکنید برکیرید چون بجله رسید
برنایی لطیف و ظریف این مرقع از شما باز خواهد بوی دهید دیکر روز نماز پیشین بکرد و
سر در مرقع برد چون پیش وی رفتیم رفته بود ملاح کشتی را بکناره برد درختان دیدیم
و در انجا درخت بزرک انجا شدیم کور دیدیم کنده و همه اسباب نهاده وبرا کار بساختیم
و دفن کردیم و مرقع برکرفتیم و روی بجله نهادیم برنایی بزیر بما آمد بران نشانه که داده
بود ما را کفت آن ودیعت ما را بیارید کفتیم چنین کنیم کفتیم از بهر خدای با تو سخنی
کوییم کفت بکویید کفتیم او که بود تو که و این چه قصه است کفت او درویشی بود
میراث داشت و ارث طلب کرد و مرا با و نمود نداکنون نه شما میراث بمن سپارید و
بروید و انرا بوی سپردیم کفت شما اینجا باشید تا من باز آیم از چشم ما غایب شد و ان مرقع در

پوشید

پوشید و جامهای خود پاک بیرون کرد و کفت این آن شماست و برفت در مسجد جله شدیم
و دو روز انجا بودیم چیزی فتوح نشد از جملهٔ ان جامهها چیزی ببازار خود دادم که
طعامی آریم تا بخوریم ساعتی بودم دیدم که می آید و خلق عظیم در وی اویخته در آمدند
و مرا نیز بکرفتند و می کشیدند کفتم آخر چه بوده است باز کویید کفتند امروز سه روز
است که پسر رئیس جله پیدا نیست و جامهٔ وی با شما می یابیم ما را بردند تا پیش رئیس
رئیس ما را کفت که پسر من کو که جامهٔ او با شماست راست بکویید قصه را از اول تا
آخر باز کفتیم وی بکریست و روی باسمان کرد و کفت الحمد لله که از صلب من چون اویی بود
که ترا شایست شیخ الاسلام کفت همه خلق زنده از مرده میراث برند و مارا این طایفه که
مرده از زنده میراث برند و کفت هیچکس با پیری از خداوندان ولایت صحبت ندارد
١٦٢ بصدق که نه چون او برود از احوال و ولایت وی میراث برد چیزی **ابو العباس
دینوری قدس الله تعالی روحه** از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن محمد است صحبت
داشته با ابو یوسف بن الحسین و عبد الله خراز و جریری و ابن عطا و رویم را دیده بود
نیکو طریقت بود با ستقامت بنشابور آمد و انجا مدتی اقامت کرد و مردم را موعظت
همی کرد و بزبان معرفت نکوترین بیان بعد از ان از نشابور بسمرقند آمد خواجه محمد حامد
شاکرد ابو بکر وراق بنزدیک وی آمد و بوسه بر رکاب وی داد شاکردان خواجه ازان خوش
نیامد و برا کفتند که چرا ان کردی کفت من شنیدم که خداوند ان نکو می ستاید و از
ترمد بسمرقند شد و انجا برفت از دنیا در سنه اربعین و ثلثمایه ابو العباس را کفتند
خدای را چه شناختی با نکه شناختیم یعنی بعجز معرفتم و هم وی کفته ادنی الذکر ان ینسی
ما دونه و نهایة الذکر ان یغیب الذاکر فی الذکر عن الذکر و یستغرق بمذکوره عن الرجوع الی مقام

163 الذکر و هذا مقام حال فناء الفناء ابوالعباس احمد بن یحیی الشیرازی رحمه الله تعالی
استاد شیخ ابوعبدالله خفیف است شیخ ابوعبدالله گفت که من چنان متحقق در وجد ندیدم
سالک تمام حال است چون بصحرا رفتی با شیر بازی کردی جنید و رویم و کامل عبدالله در رفته
بود شیخ ابوعبدالله گفته که شبی با شیخ احمد یحیی بودم و با ما کودکی بود از اصحاب وی
که خواب را بخانه خود می بایست رفت و زمستان بود و آتش عظیم بر افروخته بود و احمد
یحیی بر پای بود و وقت او خوش شده بود در سماع بعضی اصحاب بگفتند که کیست که فلان
کودک را بخانه او رساند هیچکس جواب نداد احمد بن یحیی دو اخگر بزرگ گرفت و آستین
بر وی فرو گذاشت و کودک را گفت برخیز و وی را بدر خانه وی رساند و ما روشنایی
آن اخگر را از بالای جامه وی می دیدیم آن کودک بخانه خود درآمد وی آن دو اخگر
را از کف بینداخت انگشت شده بود بعد از آن بمسجد درآمد و نماز میکرد تا بانگ
164 نماز بامداد گفتند ابوالعباس باوردی رحمه الله تعالی وی بزرگ بوده شبلی را
دیده بود وی بنشابور بوده بصحبت ابوبکر طمستانی نیز بنیشابور بوده و شبلی را دیده بو
ده و گفته که شبلی صاحب حال بود اما ذره از توحید نداشته شیخ الاسلام گفت که چنانست
165 که ایشان گفته اند شبلی در توحید مدعیانه سخن میگوید نه متمکنانه ابوالعباس نهاوندی رحمه الله
تعالی نام وی احمد بن محمد بن هارون النهاوندی صوفی است از شیخ ابوبکر طاهر ابهری و مرتعش
حکایت کند میگوید که مرتعش گفت هر که دیدار وی ترا منفعت نکند سخن وی ترا منفعت
نکند و هم وی گوید که ابوبکر طاهر ابهری گفت لا یصلح الکلام الا لمن اذا سکت خاف
166 العقوبة بسکوته ابوالعباس سیاری قدس الله تعالی سره از طبقه خامسه است نام وی
قاسم بن القاسم بن المهدی است دخترزاده احمد بن سیار است از اهل مرو است شیخ

شیخ این طایفه است شاگرد ابوبکر واسطی است عالم بوده بعلم احوال و فقیه بوده و
حدیث بسیار داشته وی را از پدر میراث بسیار بماند جمله بداد و دو تار موی پیغمبر
صلی الله علیه و سلم بخرید خداوند تعالی ببرکت آن دو موی توبه وی را توبه داد و بصحبت
ابوبکر واسطی افتاد و بدرجه رسید که امام صنفی آن متصوفه شد که ایشان را سیاریه خوانند
و چون از دنیا میرفت وصیت کرد تا آن مویها را در دهان وی نهادند و قبر وی در
مرو است و مردمان بحاجت خواستن آنجا شوند و کفایت مهمات طلبند و مجربست (و مجرب بوده)
در سنه اثنی و اربعین و ثلثمائه برفته از دنیا وی گفته التوحید ان لا یخطر بقلبک
ما دونه توحید آن بود که دون حق را بنزدیک تو خطر نباشد و خاطر مخلوقات را بر دل
تو گذر نه و هم وی گفته که واسطی را بدرم که گفتند ما را وصیتی کن گفت احفظوا مراد الله فیکم
عبدالواحد بن علی السیاری رحمه الله تعالی وی خواهرزاده ابوالعباس است و شاگرد 167
وی سرای خود را در مرو بر صوفیان وقف کرد و سبب آن بود که دعوتی کرد صوفیان را رقص
می کردند یکی در رقص بهوا بر شد و ناپدید گشت و هرگز پیدا نشد در سنه خمس و سبعین
و ثلثمائه برفته از دنیا وی گفته که شنیدم از خال خود ابوالعباس که میگفت اگر روا بودی
که در نماز بجای قرآن بیتی از شعر خواندندی این بیت بودی شعر اعنی عن التمام محالا
ان تری مقلتای طلعة حر ابوالعباس سهروردی رحمه الله تعالی نام وی احمد است 168
بمکه بوده با مشایخ وقت خود چون سیروانی و غیره وی گفته که نشسته بودم روز عید
اضحی جمعی انبوه نشسته بودند و شیخ سیروانی حاظر بود قوال چیزی برخاست و برفت
و قوم گفتند آن چه بود که گرد جا افتاد و مار که سماع را منکر شد شیخ ابوالحسن السوری حاضر بود
گفت با خدای عهد کردم که اگر وی بر سماع منکر شده باشد من هرگز بسماع ننشینم شیخ

ابو العباس گفت و روی گفت من با تو موافقم و یکروز این هر دو خواستند با جمعی دیگر از
مشایخ و بسلام سیاوانی شدند خواستند که از ان چیزی گویند وی گفت روزگاریست که
من همه ریگ میخفتم و دست بالین میکردم و خشت سنگ بر پهلوی من بود سماع می‌شنیدم
اکنون بر فرش می‌نشینم و شمعها چنانکه می‌سوختند مرا کی حلال بود که با شما در سماع نشینم ابو
۱۶۹ ابو العباس نهاوندی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام وی را از طبقهٔ سادسه داشته است
نام وی احمد بن محمد الفضل است شاگرد جعفر خلد است پیر شیخ عمو و شیخ ابو العباس
وی را عمو نام کرده بود و عمو لالا بود شیخ الاسلام گفت که عباس فقیر هروی مرا گفت
که ابو العباس نهاوندی گفت که هر که از علم سخن گوید که الله تعالی نه حجت او بود الله تعالی
خصم او بود شیخ الاسلام گفت که سخن گفتن که از حق سه است سخن گفتن از ذات او و سمع
در آن استاد یعنی شنیده از کتاب و سنت و سخن گفتن از دین او و کتاب و سنت و اجماع
امت و آثار صحابه و در آن ایستاده و سخن گفتن است از صحبت او و هر که از این سخن گوید که
الله تعالی نه موجود وی بود که سمع او بود که با او شنود و بصر او بود که با او بیند الله تعالی
خصم او بود شیخ الاسلام گفت که نهاوندی گفت که آنانکه خداوند نعمت اند اگر دست
جیب ایشان نه از او مشغول دارد بدست رحمت دست جیب خود را ببرند و هم
شیخ الاسلام گفت شخصی بود نفط فروش نهاوندی و فقرا در دنیا از وی می‌آوردند
با خود بر امام بجور کردند و از وی چیزی نمی‌ستدند نهاوندی را از آن پرسیدند گفت
وی خرسند شد بانکه بیک گرده روش نه حال وی می‌فزاید مال وی بیفزود احرام کشد نهاوندی
گفته که در ابتدا که مرا در این کار بگرفت دوازده سال سر باکی بیان فرود بوده‌ام باکی
گوشهٔ دلم نگشودند و هم وی گفته که همهٔ عالم در آرزوی آنند که حق تعالی ایشان را یک ساعت

بوده من در آرزوی آنم که حق تعالی یک ساعت مرا بمن دهد تا من ببینم که خود چه چیزم
و گفته‌ام در سخنان شیخ ابو سعید ابو الخیر مذکورست که اصل این حدیث آن باشد که مرد را با او
بازنگذارند رسول صلی الله علیه و سلم گفت اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین ولا اقل من
ذلک مرا یک چشم زدن بخود باز مگذار و کم از آن پیرزن را دیدم پیر و که سخنان ابو علی
دقاق شنیده بود میرفت و می‌گفت گفته‌اند ما طرفة العین بما بازمگذار من خود دعا
میکنم و زاری که یا رب مرا بخود طرفة العین مرا بازگذار تا خود بدانم که کجا ایستاده‌ام
و هم نهاوندی گفته که با خدای تعالی بسیار نشینید و با خلق اندک ترسایی شنید که در
میان مسلمانان اصحاب فراست می‌باشند بخانقاه شیخ ابو العباس قصاب درآمد شیخ گفت
بیگانه در کوی آشنایان چه کار دارد ترسا بازگشت و گفت یکی معلوم شد از انجا عزم
خانقاه شیخ ابو العباس نهاوندی کرد و چون به آنجا درآمد شیخ هیچ نگفت چهار ماه
با ایشان وضو میساخت و نماز می‌کرد بعد از چهار ماه پای افزار در پای کرد که برود
شیخ فرمود که جوانمردی نبود که چون حق نان و نمک افتاد بیگانه بیایی و بیگانه بروی
۱۷۰ ترسا مسلمان شد و انجا مقام کرد و بعد از شیخ بجای شیخ بنشست اخی فرج زنجانی
رحمه الله تعالی وی مرید شیخ ابو العباس نهاوندی است دور چهارشنبه غرهٔ رجب سنه سبع
و خمسین و اربعمائه از دنیا برفته قبر وی در زنجانست و میگویند که وی را گربه بوده است
که هرگاه که جمعی مهمانان بخانقاه شیخ توجه کردندی آن گربه بعدد هر یکی از ایشان بانگ کردی
خادم خانقاه بهر بانگی یک کاسهٔ آب در دیگ ریختی یک روز عدد مهمانان بر عدد بانگهای
وی یکی زیادت بود تعجب کردند آن گربه میان آن جماعت درآمد و یک یک را بوی کرد
و بر یکی از انها بول کرد چون تفحص نمودند وی از دین بیگانه بود گویند که روزی خادم مطبخ

قدری شیر در دیگ کرده بود که برای اصحاب شیر برنج پزد ماری سیاه از دود گذار
در دیگ افتاد که به اثر دید که در دیگ میگشت و بانگ میکرد و اضطراب می‌نمود و خادم
چون از آن معنی غافل بود وی را زجر میکرد و دور می انداخت چون به هیچ نوع متنبه
نشد که به خود را در دیگ انداخت و بر دیگ چون شیر و برنج بر ریختند ماری سیاه از
آنجا ظاهر شد شیخ فرمود که خود را فدای درویشان کرد و برا در قبه کنید و زیارتگاه
سازید میگویند که حالا قبر وی ظاهر است و مردم زیارت میکنند **ابوالعباس**
١٧١ **نسایی رحمه الله تعالی** نام وی احمد بن محمد بن ذکریا است باصل از نسا بود و مقیم
نشستی شیخ عباس عباب فقیر بر وی و برابر دیده بود و شیخ عمو بگه عباس مرا گفت که
همواره بر در سرای من خر و اسب و ستوران بودی که به زیارت وی آمدندی وقتی مرا در
فرستاد که ستوران نگاه دار در دلم گذشت که نیک کاری بدست آوردم از جراحه
بصر آمدم که ستور بانی کنم من خود این فراغتی داشتم در ساعت کسی آمد که شیخ میخواند
در سلام گفت هنوز وی هنوز در کور نشسته زود بود که در صدر نشینی و بر در سرای تو
ستوران باز دارند و ترا کسی باید که آن نگاه دارد شیخ الاسلام گفت که آن چنانه بود که
آن شیخ گفت همواره بر در سرای عباس ستوران بودی که سلطان به آمدندی بوی
١٧٢ **ابوالعباس سریج رحمه الله تعالی** نام وی احمد بن عمر بن سریج است در سنه خمسین
و ثلثمائه برفته از دنیا و برا شافعی کهین می‌خوانند از بزرگی وی در فقه عراق بود در بغداد
می بود و جنید را دیده و صحبت داشته و وقتی که سخن گفتی در اصول و فروع بکلامی
که حاضران از آن شگفت آمدی گفتی که می دانید که مرا این سخن از کجاست از برکت مجالست
ابوالقاسم جنید است رحمه الله عبدالعزیز بحرانی گفت بگذر مجلس ابوالعباس سریج شدم و از وی

از طا

طایفه
از این طریقه سؤالی کرد جواب نیکی شنید نعره بزد و بیهوش شد چون بهوش آمد
ابوالعباس گفت من روزگاری با پیر شما جنید بوده‌ام و صحبت داشته‌ام اکنون این
فقهها مرا مشغول کرده اند اگر چنانچه شما خواهید روزی تعیین کنم که خاصه شما را سخنی
گویم ازین باب شیخ عبدالله خفیف گفته است که بیشتر از آنکه ابن سریج بشیراز آید
اصحاب علم صوفیه را همه جهال اعتقاد کرده بودند چون وی بشیراز آمد و بیان مرتبه
و مقام ایشان کرد و بزبان ایشان سخن گفت و بفضل ایشان گواهی داد و بارها در
مجالس علما گفت والله که ما آدمی نشنیدیم مگر بواسطه صحبت ایشان و ادب نیاموختیم
مگر از ایشان آن زمان علما صوفیه را بشناختند و ایشان را بزرگ داشتند **ابوا**
١٧٣ **العباس بن حمزه بن محمد رحمه الله تعالی** از متقدمان مشایخ هرات است در ورع
کامل بوده و مستجاب دعوه و سخاوتی عظیم داشته رفیق احمد حنبل بوده و مذهب
احمد بهراة وی آورده و صحبت با ابراهیم سنبه داشته وی گفته هر که صحبت اولیا و شیخ
مهذب بهیچ پندم ادب نشود وفات او در سنه احدی و اربعین و مائتین بوده
١٧٤ **حسین منصور الحلاج البیضاوی رحمه الله تعالی** از طبقه ثانیه است کنیت
وی ابوالمغیث است از بیضا بوده که شهریست از شهرهای فارس وی نه حلاج
بوده روزی بدکان حلاجی بود که دوست وی بود وی را بکاری فرستاد حلاج
گفت من از کار وی بازمانده‌ام اشارت بانگشت کرد پنبه از یک سو شد و پنبه
دانه یک سو وی را حلاج نام کردند بواسط و عراق بوده و با جنید و نوری صحبت
داشته و شاگرد عمرو بن عثمان مکی است مشایخ در کار وی مختلف بوده اند
بیشتر وی را رد کرده اند مگر چند تن ابوالعباس عطا و شبلی و شیخ ابوعبدالله خفیف

وشیخ ابوالقاسم نصرابادی و ابوالعباس سریح بکشتن وی رضا ندادند و فتوی
ننوشتند و گفتند ما نمی دانیم که او چه میگوید و در کتاب کشف المحجوبست که جملهٔ
متاخران قدس الله تعالی ارواحهم وی را قبول کرده اند و بعضی از متقدمان
مشایخ قدس الله تعالی ارواحهم نه بمعنی طعن اندر دین وی بود مهجور معاملت
مهجور اصل نباشد و از متاخران سلطان طریقت شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس الله
سره فرموده است که حسین منصور حلاج در علو حالست قدس الله تعالی روحه
در عهد وی در مشرق و مغرب کسی نبود چون وی شیخ الاسلام گفت که من
او را نپذیرم موافقت مشایخ را و رعایت شرع و علم را و رد نیز نکنم شما نیز
چنان کنید وی را موقوف گذارید و آنرا که وی را به پذیرد دوستر دارم از آنکه
رد کند ابوعبدالله خفیف وی را گفته امام ربانی شیخ الاسلام گفت که وی
امام ربانی است اما با وی کسی نگفت و بر ضعفا حمل کرد و رعایت شریعت نکرد
انچه افتاد وی را بسبب آن افتاد با آن همه شبانه روزی هزار رکعت نماز
میکارد و آن شب که روز او کشته شد پانصد رکعت نماز گذارده بود شیخ
الاسلام گفت او را بسبب مسئلهٔ الهام بکشتند و در راه جور بود بروی
که گفتند انکه وی میگوید پیغمبریست و نه چنان بود شبلی زیده ار او باز ایستاد
گفت او نم نبهک عن العالمین آن قاضی که بکشتن وی حکم کرده بود گفت آه
دعوی پیغمبری میکرد و این دعوی خدایی میکند شبلی گفت من همان میگویم که
او میگفت لیکن دیوانگی مرا برهاند و عقل وی را در افکند وقتی در سر آن جنید
بزد گفت کیست گفت حق جنید گفت نه حق بلکه بحق بای خشبة تفسد

باکدام

باکدام چوب و دارست که بتو چوب کنند و انچه وی را افتاد بدعای استاد
وی بود عمرو بن عثمان مکی که جزوکی که تصنیف کرده بود در توحید و علم صوفیان
وی انرا برگرفته بود و آشکارا کرد و با خلق نمود سخن باریک بود در نیافتند
بروی منکر شدند و مهجور ساختند وی بر حلاج نفرین کرد و گفت الهی کسی
بروی گمار که دست و پایش ببرد و چشم برکند و بر دار کند آن همه بروی واقع
١٧٥ شد بدعای استاد وی **عبد الملک اسکاف رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام
گفت که عبد الملک اسکاف شاگرد حلاج است و صد و بیست سال عمر وی بوده
با شریف حمزه عقیلی می بود در بلخ وی و پدر من و پیر فارسی و ابوالحسن طبری
و ابوالقاسم حنفانه همه یاران شریف حمزه بودند و شریف حمزه پدر مرا از همه
می داشت و پدر من گفت که عبد الملک اسکاف گفت که وقتی حلاج را گفتم که ای شیخ
عارف که باشد گفت العارف آن باشد که روز سه شنبه شش روز مانده باشد از ماه
ذی القعده سنه تسع و ثلثمائه وی را بباب الطاق برند به بغداد و دست و پای
وی ببرند و چشم بر کنند و نگون سار بر دار کنند و بسوزانند و خاک وی بر باد
دهند عبد الملک گفت چشم بنهادم که این دی بود و آن همه که گفته بود با وی بکردند
شیخ الاسلام گفت ندانم که او میدانست که آن وی را خواهد بود یا خود چنان
میگفت آن خود وی را بود و وی را شاگردی بود هیکل نام او را هم با وی بکشتند
و وی را شاگرد الحسین نام کردند و ابوالعباس عطار را هم بسبب وی بکشتند
١٧٦ **ابراهیم بن فاتک و قیل احمد بن فاتک رحمه الله تعالی** کنیت او ابوالقاسم است
بغدادیست با جنید و نوری صحبت داشته و کان الجنید یکرمه وی نیز شاگرد

حلاج بود و منسوب بوی وی گوید که آن شب که ویرا بر دار کردند الله تعالی را بر
خواب دیدم گفتم خداوندا این چه بود که با حسین کردی سرّ خود با خلق
باز گفت ویرا عطایی دادم رعنا گشت خلق را با خود خواند شیخ الاسلام گفت
آن کشتن حلاج را نقص بود نه کرامت اگر تمام بودی ویرا آن نیفتادی سخن با اهل
باید گفت تا سرّ او آشکارا نشود چون با نا اهل گویی بر وی حمل کردن باشی
و ترا از وی گزند و عقوبت رسد و نیز شیخ الاسلام گفت وی در آنچه میگفت ناتمام
بود اگر وی دران تمام بودی آن سخن نفس مقام زندگانی وی بودی بر وی کسی
منکر نگشتی چیزی در می بایست وقت گفتن نبود و محرم نبود و من سخن میگویم
مه از آن که وی می گفت و عامه می باشند اما انکار نمی آرند و آن پوشیده می ماند
زیرا که هر که اهل آن نبود خود در نیابد شیخ عبد الله خفیف گوید که بحیله بسیار
در زندان شدم سرای نیکو دیدم فرشی نیکو و مجلسی نیکو ریسمان بسته
و مشغه بر آن افکنده و غلام نیکو روی ایستاده غلام را گفتم که شیخ کجاست
گفت در سقایه گفتم چند گاه است که خدمت شیخ میکنی گفت هجده ماه گفتم درین
زندان چه میکند گفت با آیزه و ص من بند آهنین هر روز هزار رکعت نماز نافله
میگذارد آنگاه گفت که این درهای خانها که می بینی در همه های زندانیست دزدی
یا خونی پیش ایشان میرود و دوات نزا نصیحت میکند و سبلت و موی ایشان
می جنبید گفتم چه میخورد گفت هر روز خوانی با الوان طعام پیش او می آریم ساعتی
در همه نگاه می کند آنگاه سر انگشت بر آن میزند و زمزمه میکند و هیچ ازان نمی
خورد آنگاه از پیشش بر میگیریم و درین بودیم که از سقایه بیرون آمد با روی

نیکو

نیکو و قامت نیکو صوف سپید پوشیده و فوطهٔ رمالی بر سر بسته بر طرف صفهٔ
بر آمد مرا گفت ای جوان از کجایی گفتم از فارس گفت از کدام شهر گفتم از شیراز
خبر مشایخ از من پرسید تا بحدیث ابو العباس عطا رسید گفت اگر ویرا ببینی بگو
زنهار آن رقعها را نگه دار دیگر گفت پیش من چون آمدی گفتم بمعرفت بعضی از لشکریان
فارس درین سخن بودیم که امیر زندان در آمد و زمین ببوسید و بنشست
و گفت ترا چیست گفت دشمنان مرا پیش سلطان غمز کرده اند که یکی از بزرگانرا
رها کرده و ده هزار دینار بستده و یکی از عامه بجای وی نشانده درین ساعت
مرا می برند که بکشند گفت برو والسلم چون وی برفت شیخ در میان سرای بزانو در
آمد و دستها بر داشت بر آسمان و سر در پیش انداخت با انگشت سبابه
اشارت کرد ناگاه بگریست چندانکه از آب چشمش زمین تر شد مدهوش
گشت روی بر زمین نهاد ناگاه امیر زندان در آمد وی باز نشست گفت
چه بود ترا گفت مرا آزاد کرد گفت حال چون شد گفت چون مرا پیش خلیفه بردند
گفت تا این ساعت بر سر آن بودم که ترا حالی بکشم درین ساعت دلم با تو خوش
شد برو که عفو کردم پس شیخ خواست که روی خود پاک کند از وی تا آن ریسمان
که مشغه بر آن بود بیست گز بود دست فراز کرد و مشغه بر داشت ندانم که دستش
دراز شد یا مشغه پیش وی آمد انگاه بیرون آمدم و پیش ابن عطا رفتم و پیغام
بگذاردم گفت اگر ویرا ببینی بگوی که مرا بگذار شبی بهفتاد مرید رکوه دار به بیت
المقدس در آمد و دران وقت قندیلها را نشانده بودند رهبانانرا گفت این
قندیلها کی برافروزند گفتند سحرگاه گفت تا سحرگاه دیر بود با انگشت سبابه اشارت

کرد کفت الله نوری از انکشتش برون آمد وچهار صد قندیل ازان نور برافروخت
وان نور باز بانکشتش باز آمد رهبانان کفتند تو بر کدام ملتی کفت بر ملت
حنیفیان کمتر حنیفی ام از امت محمد صلی الله علیه وسلم از ان رهبانان کفت کدام
دوستر می دارید نشستن پیش شما یا رفتن کفتند حکم تراست کفت یارانم
یارانم کرسنه اند وجه نفقه سیزده هزار درم پیش شیخ آوردند هنوز صبح بر نیامده
بود که جمله را صرف کرد انکاه برون رفت شخصی طوطی داشت بر حلاج کفت
خواهی که ویرا زنده کنم کفت خواهم بانکشت اشارت کرد وی برخاست زنده ویرا
پرسیدند که توحید چیست کفت اِفرادُ القِدَمِ عن الحَدَث شیخ الاسلام کفت دانی
که توحید صوفیان چیست نفی الحدث واقامة الازل **فارس بن عیسی البغدادی** ١٧٧
رحمه الله کنیت وی ابو القاسم است از خلفاء حسین منصور حلاج است وکان
فارس البغدادی رحمه الله من متکلمی مشایخ القوم والمدققین فی العبارات له کلام
حسن فی الاحوال والاشارات بخراسان آمده و از آنجا بسمرقند رفت واقامت
کرد تا از دنیا برفت و معاصر شیخ علم الهدی ابو منصور ماتریدی بوده است وتوفی
الشیخ ابو منصور سنة خمس وثلثین وثلثمایة وفارس رحمه الله معاصر شیخ ابو القاسم
حکیم سمرقندی نیز بوده است و قدم تاریخ وفات شیخ ابو منصور و شیخ ابو القاسم در صحبت
یکدیکر بوده اند وطریق مصاحبت پیموده اند صحیح تا ان زمان که مرک ایشانرا
ازهم جدا ساخته وسنک تفرقه درمیان انداخته وفارس بغدادی مقبول همه بوده
است تصحیح حال وی کرده اند وسخنان ویرا در مصنفات خود آورده شیخ عارف
ابو بکر ابن اسحاب بن اسحق الکلاباذی البخاری رحمه الله در کتب خود سخنان

بیواسطه

بیواسطه از وی بسیار روایت کرده شیخ ابو عبد الرحمن السلمی وامام قشیری
بیک واسطه یا بیشتر وغیر ایشان فارس کوید که از حلاج پرسیدیم که مرید کیست
کفت هو الرامی باول قصده الی الله سبحانه فلا یعرج حتی یصل مرید آنست که از
نخست نشانه قصد خود الله تعالی را سازد وتا بوی نرسد بهیچ چیزی نیارامد
و بهیچکس نپردازد و هم وی کفته خاطر الحق هو الذی لا یعارضه شیء شیخ
الاسلام کفت بر حال حلاج بسیار سخنهای دروغ کویند و کلمات نامفهوم و ناراست
بندند و کتابهای مجهول و حیلها بوی منسوب دارند و آنچه درست شود ازوی هم
بود و شعر وی فصیح بود و انشدنا للحلاج **شعر** اَنتَ بَینَ الشغافِ والقلبِ تجری
مثلَ جری الدموعِ فی الاجفانِ ٭ وتحلُّ الضمیرَ جوفَ فؤادی ٭ کحلولِ الارواحِ
فی الابدانِ ٭ لیسَ من ساکنٍ تحرّکَ الّا ٭ انتَ حرّکتهُ خفیَّ المکانِ ٭ یا هلالاً بدا لاربعَ عشرٍ
لثمانٍ واربعٍ واثنتانِ ٭ **احمد بن حسین بن منصور حلاج رحمه الله تعالی** شیخ
١٧٨ الاسلام کفت که از ابو عبد الله باکو شنیدم که کفت از احمد بن حسین منصور شنیدم
بخجند که پیش پدر خود را کفتم که مرا وصیتی کن کفت نفس خود را در شغلی افکن
بیش از انکه ترا در شغلی افکند کفتم ای پدر چیزی بیفزای کفت وقتی که همه عالم در
خدمت کوشند تو در چیزی کوش که ذره ازان به و مه از عمل ثقلین شیخ الاسلام
کفت ثقلین انس وجن بود پس کفت آن چیست کفت معرفت **ابو منصور کاو**
١٧٩ **کلاه رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام کفت ابو منصور کاو کلاه پیر حسن از مشایخ
اهل ملامت بوده وقتی فارغ بود که یاران وی بسفر شده بودند وی در حایطی
شد ازان کسی چاه فرا کندن کرفت تا آب رساند چون تمام شد بر آمد و پهلوی

آن دیگری میکند و از آن چاه بیشتر میکرد و چون آن تمام کرد چاه دیگر کندن گرفت
دیوانه بود و هر روز نه این چرا میکنی گفت نفس خود را در شغل میکنم پیش از آنکه مرا مشغول
کند و مشایخ ازین باب کرده اند ابو عبدالله دینوری ده روز بر پای ماند مرقع خود
را دریدن و دو خلق گرفت تا بکلاهی باز آورد **ابو عمرو دمشقی قدس الله تعالی روحه** ۱۸۰
از طبقهٔ ثالثه است یگانهٔ مشایخ شام بوده است و از جملهٔ ایشان صحبت داشته
بود با ابو عبدالله جلا و اصحاب ذو النون در سنهٔ عشرین و ثلثمائه برفته از دنیا وی
گفته چنانکه فریضه است بر پیغمبران اظهار آیات و معجزات همچنان فریضه است
بر اولیا پنهان داشتن کرامات تا خلق در فتنه نیفتند و هم وی گفته التصوف
رؤیة الکون بعین النقص بل غض الطرف عن کل ناقص لمشاهدة من هو منزه
عن کل نقص و هم وی گفته علامة قوة القلب ان یکل الله العبد الی تدبیره فیأبی
ولا یأبی الا حسن الکلاءة والرعایة والنبی صلی الله علیه وسلم یقول کلاءة کلاءة الطفل
الولید و هم وی گفته اذا صفت الارواح بالقرب اثرت علی اشباحها الحیا کل انوار المو
افقات **محمد بن حامد ترمذی رحمه الله علیه تعالی** از طبقهٔ ثانیه است ۱۸۱
کنیت وی ابو بکر است از جوانمردان مشایخ خراسان است احمد خضرویه را
دیده بود و غیر او را نیز و پسر وی ابو نصر محمد بن محمد بن حامد یکی از فقهای خراسان
بوده و محمد حامد گفته است سرمایهٔ تو دل تست و وقت تو چون تو آن را مشغول کنی
دل خود را به ظنون و گمان که در خاطر تو آید ضایع کنی اوقات با آنچه هم نیاید
وقت بدینگونه بود تواند که دانه مال خایب نگاه سرمایه بر باد آورد شیخ الاسلام
گفت که صوفی دو وقت و زندگانی اگر از صوفی وقت و دل فوت شود زندگانی

برود برود و چه بماند و هم وی گفته چون وقتی از اوقات تو سالم گردد از آفت
غفلت مغرور مباش بر آن وقت از آنکه جای آن که مخالف او باشد پیش گیری که این علامت
۱۸۲ ناراستی باطن است و هم وی گفته الانسان فی خلقه احسن و منه فی جدیده **عبدالله
ابن محمد الخراز رحمه الله علیه** از طبقهٔ ثالثه است از کبار مشایخ ری بوده است
کنیت وی ابو محمد است سالها بمکه مجاورت کرده و با ورع بوده حق گوینده بیباک
و غالب و قوت باک با شیخ ابو عمران کبیر صحبت داشته و ابو حفص حداد را دیده
بود و اصحاب بایزید وی را بزرگ میداشته اند مات قبل العشرین و ثلثمائه وی
گفته الجوع طعام الزاهدین والذکر طعام العارفین و هم وی گفته صیانة الابرار
عن التفات الی الاغیار من علامات الاقبال علی الله تعالی و هم وی گفته العبودیة
الظاهرة و الحریة الباطنة من اخلاق الکرام یوسف بن حسین گفته که من مثل
عبدالله ندیدم و عبدالله هم مثل خود ندیده و می گوید عبدالله خراز در مکه بود می گفت
طریق ما فتوت است نه فرائی چون از مجلس برخاست پیری از آنان که با وی
بودند گفت میخواهید که چیزی از فتوت شیخ خود با شما بگویم گفت با بیست
کس از مریدان خود که عزیمت مکه داشتند از ری بیرون آمدند چون بمنزل رسیدند
که بمکه مجرد میل ما نه بود گفت یا اصحاب استودعکم الله گفتند استاد کجا میان ما
و تو و مکه اندکی مانده است گفت من از ری تا به اینجا به نیت متابعت شما
آمده ام تا اینجا خاطر من با همراهی شما خوش بود اکنون بری باز میگردم و از آنجا
نیت حج میکنم و بشما میرسم ان شاء الله تعالی و آن وقت تا موسم حج پنج روز
۱۸۳ مانده بود **بنان بن محمد الحمال قدس الله تعالی سره** از طبقهٔ ثالثه است واسطی الاصل

آمده بود نشستی و آنجا برفته در رمضان سنة ست عشر و ثلثمائة از کبار مشایخ مصر است
و کان من القائلین بالحق و الآمرین بالمعروف و له المقامات المشهورة و الکرامات
المذکورة با جنید و آن مشایخ که در آن وقت بودند صحبت داشته و از استا
دان ابوالحسین نوری بود شیخ الاسلام گفته که وی نه حال بود که وی امام بود
وقتی احتساب کرده بود در خانه وی را پیش شیر انداختند شیر وی را بوی
میکرد و می لیسید چون وی را بیرون آوردند گفتند آن وقت که شیر ترا بوی میکرد
و میلیسید در دل تو چه بود گفت فکرت میکردم که در خلافی که علما در آب
دهان سباع کرده اند و وی را پرسیدند از بزرگترین احوال صوفیان الثقة بالمضمون
و القیام بالاوامر و المراعاة السر و التخلی من الکونین بالتشبث بالحق تعالی و وی گفته
که در مکه بودم نشسته و نزدیک من جوانی بود شخصی کیسهٔ در آنجا درم چند پیش
وی نهاد گفت مرا این حاجت نیست آن شخص گفت بر مسکینان و فقیران قسمت کن
چنان کرد شبانگاه وی را دیدم که در وادی برای خود چیزی میجست گفتم کاشکی
از آن درمها برای خود چیزی نگاه میداشتی گفت نمیدانستم تا این زمان خواهم
زیست و هم وی گفته که چند گاه چیزی نیافتم که قوت خود سازم و کار از من
بحد ضرورت رسید دیدم که در راه قطعهٔ زر افتاده است خواستم که بردارم
گفتم که قطعه ایست بگذاشتم باز یاد کردم حدیثی که روایت کرده اند از رسول صلی
الله علیه و سلم لو کانت الدنیا دما عبیطا لکان قوت المسلم منها حلالا پس برداشتم
و در دهان خود نهادم و می رفتم دیدم که جماعتی کودکان حلقه زده اند و یکی از
ایشان بر زمینی بلند بر آمده و با ایشان در تصوف سخن میراند بایستادم

تا بشنوم

تا بشنوم که چه میگوید یکی از ایشان پرسید که متی یجد العبد حلاوة الصدق گفت
اذا رمی العلقة من الشدق آن از دهن برون کردم و بینداختم و هم وی گفته که
در مکه مجاور بودم و خواجه‌ای آنجا بود با وی آشنایی نداشتم اما هرگه که وی را می دیدم
هیبتی و شکوهی بر من بدید می آمد چند روز بر من گذشت و هیچ فتوحی نرسید
در مکه مزینی بود مزین فقرا را دوست میداشت و طریقهٔ وی آن بود که چون فقیری
بهر حجامت بوی آمدی گوشت خریدی و طعام پختی تا آن فقیر بخوردی بدکان
وی رفتم و گفتم که میخواهم که حجامت کنم کسی را بفرستاد تا گوشت خرید و طعام
بپزد در میان حجامت کردن نفس من حدیث کرد که چون از حجامت فارغ می
شوی طعام پخته میشود دانستم که آن خاطر نه نیکوست گفتم این نفس با حجامت
با طعام عهد کردم که از طعام نخورم بعد از حجامت برخواستم که بروم مزین گفت
سبحان الله تو طریق مرا میدانی عذری گفتم و بمسجد حرام شدم آن روز چیزی
نیافتم و دیگر روز نماز دیگر چیز نیافتم چون نماز دیگر برخواستم و بر روی بر
افتادم و بیهوش گشتم و مردمان گرد من در آمدند پنداشتند که دیوانه شده
ام ابراهیم خصی آنجا بود نزد من آمد و برکرد و پیش من بنشست و با من معاشرت
و حدیث آغاز نهاد و گفت چیزی میخوری گفتم شب نزدیک است گفت نیکو میکنید
ای مبتدیان قدم استوار دارید بر بنا فلاح یابید پس برخاست و برفت چون
نماز خفتن گذاردیم آمد با خود کاسهٔ عدس و دو رغیف آورد و گفت بخور
بخوردم گفت دیگر میخوری گفتم آری رفت و یک کاسهٔ دیگر و دو رغیف
آورد آن را نیز بخوردم گفت دیگر میخوری گفتم آری برفت و مثل از دیگر بیاورد

بخوردم گفت دیگر میخوری گفتم نه همین بسنده است پس در خواب شدم و تا صبح
بر نخواستم و نماز نگذاردم و طواف نکردم بعد از آن رسول الله صلی الله علیه و سلم
بخواب دیدم که گفت بنان گفتم لبیک یا رسول الله گفت مَن اکل بشره اعمی الله عین قلبه
بیدار شدم و با خود عزیمت کردم که هرگز سیر نخورم احمد بن مسروق گوید که بنان
حمال گفت که وقتی بعضی اصحاب را دعوت کردم این بیت بخواند شعر مَن دعانا
فابینا فله الفضل علینا ۞ فاذا نحن اجبنا رجع الفضل الینا **اسحق بن ابراهیم** ١٨٤
الحمّال رحمه الله تعالی از بزرگان مشایخ بوده است و کرامات ظاهر داشته
و مقام بزرگ وی بکوه لکام بودی یکی ازین طایفه گوید که در کوه لکام راه گم
کردم ناگاه بپیری رسیدم پوستین پوشیده چون مرا دید گفت الله اکبر همانا
راه گم کردی گفتم آری گفت سی سال است که هیچ آدمی ندیده ام عصایی بمن داد
و گفت این عصا ترا راه نماید و مرا گفت برو ساعتی برفتم خود را با انطاکیه یافتم
عصا بنهادم تا وضو سازم عصا گم شد با اهل انطاکیه این حکایت باز گفتم گفتند
آن اسحق حمال بوده است کم کسی او را بیند تأسف خوردم **بنان بن عبدالله** ١٨٥
رحمه الله تعالی سره کنیت وی ابوالحسن است و از بزرگان مشایخ مصر است
وی گفته است که هر صوفی که دلش بغم روزی بسته بود وی را کسب باید فرمود
شیبان بن علی رحمه الله تعالی وی از متقدمان مشایخ مصر است مستجاب الدعوه ١٨٦
بود و بسیار کس از مشایخ مرید وی بودند و در علم طریقت وی را استخاره نیکوست
گویند یکی از مریدان پیش وی آمد و دستوری خواست که بحج رود بتجرید گفت
اول خود را مجرد کن از سهو و غفلت خود را از هوا و زبان خود را از لغو

تجرید حاصل آمد خواه دنیا دار خواه مدار **ابوالحسن بن محمد المزین رحمه الله تعالی** ١٨٧
از طبقه ثالثه است نام وی علی بن محمد است از اهل بغداد است با جنید و سهل
عبدالله صحبت داشته و با آنان که از طبقه ثانیه اند بمکه مجاور بوده و از آنجا برفته از
دنیا در سنه ثمان و سبعین و ثلثمائه روایتیست که از ابو یعقوب اقطع حکایت
کند شیخ الاسلام گفت ابوالحسن مزین دو بوده اند یکی کبیر و یکی صغیر کبیر از اهل
و در بغداد مدفون است شاگرد وی گفته الکلام من غیر ضرورة مقت من الله
تعالی بالعبد شیخ الاسلام گفت گر ذکر دار ذکر دار از گفتار جز گفتار نیاید و مزین
صغیر نیز از اهل بغداد است لیکن در مکه مدفون است و بعضی گفته اند که این
مزین پسران خاله یکدیگر بوده اند مزین گفته که راهها بالله تعالی بیش از عدد نجوم
آسمان اند و من در آرزوی یکی از آن وی مانده ام شیخ الاسلام گفت او در موجود غرق
بود و لیکن از عطش رفت که عطش آن بود که از طریق چون متبیّنات هر چند آب
بیش خورد بیش باید و سیری نیابد و اینی عزیزست که روید هر که ترا بیش بیش
جوید و هم مزین گفته که من کسی می شناسم که جای بلغزید و انگشت وی جراحت
شد نفس وی اندکی روغن زیت خواست دید که در پیش وی چشمه روغن زیت روان
التفات نکردم و هم وی گفته که در مکه بودم مرا عزیمت سفر خاست چون بموضع رسیدم
که بیر میمون گویند دیدم که جوانی در جان دادنست گفتم بگوی لا اله الا الله گفت شعر
انا ان مت فالهوی حشو قلبی ۞ و بداء الهوی یموت الکرام ۞ پس جان بداد کار وی
باختم و بر وی نماز کردم و دفن کردم داعیه سفر از خاطر من برفت بازگشتم
و بمکه باز آمدم هر که گوید بعد از آن خود سرزنش می کردم و میگفتم حجامی آمده است

و اولیای خدای را تلقین میکند و استوار تاه شیخ الاسلام گفت که ابوالحسن مزین
بشیری رسید گفت ثم اماته فاقبره شیء بجای بمرد چون بر سر کوه رسید گفت ثم
۱۸۸ اذا شاء انشره بر خاست **ابوالحسن صایغ الدین رحمه الله تعالی** از طبقه ثالثه
است نام وی علی بن محمد سهل است از کبار مشایخ دینور است و بمصر بوده
و آنجا برفته از دنیا در سنه اثنین و ثلثمائة و شیخ ابوسعید مالینی گوید که وی شب سه شنبه
برفته نیمه رجب سنه احدی ثلثین و ثلثمائة کاوی استاد شیخ ابوالحسن قرافه و دقی
۰۴۱ ابوعثمان مغربی است ابوعثمان مغربی گوید که هیچکس ندیده ام از مشایخ روشن
تر و نورانی تر از ابو یعقوب نهرجوری و باهیبت تر از ابوالحسن صایغ دینوری
شاگرد ابوجعفر صیدلانی است وی گفته که دو بار از دنیا بیزار باید شد
یکبار بیرون آیی خلق بقبول کرد روی نهند باز با دنیا شوی نه با شغل و حرص
چند آنکه قبول را بپذیرد و بباطن از آن منقطع باشی تا آنگاه ترک دنیا بیزار کرده باشد
از گناه طلب آن زیرا که فتنه قبول خلق زیادت است از فتنه اقبال بر دنیا و هم وی
گفته من فساد الطبع التمنی والامل و هم وی گفته مجتنک لنفسک هی التی تهلکها
از وی پرسیدند مریدی کیست و صفت وی چیست این آیه بر خواند ضاقت علیهم
الارض بما رحبت و ضاقت علیهم انفسهم و ظنوا ان لا ملجا من الله الا الیه
۱۸۹ **ابوالحسن الصبیحی رحمه الله تعالی** از طبقه ثالثه است بعضی گفته اند نام وی حسین
بن عبدالله بن بکر است و کنیت وی ابوعبدالله و بعضی گفته اند نام وی احمد بن محمد
۰۴۱ و کنیت وی ابوعبیده در کتب آنست که اول گفته شد از اهل بصره بود و گویند
در سرای وی خانه بود در زمین کنده سی سال از آنجا بیرون نیامد بمجاهدت

و عبادت مشغول بود و گفته اند که طعام نمیخورد و اهل بصره وی را از بصره بیرون
کردند بسوس رفت و هم آنجا وفات کرد و قبر وی آنجاست رحمه الله شیخ
الاسلام گفت که وی روز آدینه در مسجد بصره ایستاده بود شکر خود را گفت
این خلق را که می بینی هم اگر بهشتند این کار که ما را افتاده و مسجد بصره آن وقت
چنان بود که از انبوهی خلق سجود نمی توانستند کرد بر زمین روی بر پشت یکدیگر
نهادند و هم گفته الغریب هو البعید عن العلقة وهو مقیم فیه و هم وی گفته الغریب
۱۹۰ هو الذی لا جنس له و هم بار دیگر وی گفته الغریب من صحب الاجناس **ابوالحسن
سیوطی رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت که وی ازین طایفه بود است
شیخ علی رودباری گوید که هرون گفت صاحب سهل عبدالله که با ابوالحسن
سیوطی بودیم در بادیه چون گرسنه شدمی و راه حق وحله ندانستمی ابوالحسن
بانگ تا جایی که سنگی بودی آواز دادی وی با آن آواز دانستی که آنجا مردم
است یاران را خبری آوردی شیخ علی رودباری گوید که هیچکس در عطف و مهربانی
یاران چون ابوالحسن سیوطی نبود شیخ الاسلام گفت باید که خدمت یاران بر خود
واجب دانند و آن خدمت مقصود بینی نه مخدوم بعضی نظر تو در خدمت بر مقصود
حقیقی باشد که حضرت حق است سبحانه و تعالی نه بر آنکس که خدمت وی میکنی
وقتی درویشی پیش شیخ سیروانی باد یا کرد گفت این کار را برای من بکن تو حکیم و
امر که بفضل شیخ سیروانی بانگ بر وی زد گفت نه فقر است آنکه خدمت یار خود
بر خود واجب ندانند **ابوالحسن بن الصایغ رحمه الله تعالی** نام وی عمرو بن عثمان بن
۱۹۱ الحکم شعره است از مشایخ صوفیان است ابوسعید مالینی در اربعین خود وی را آورده

از مشایخ مصر بوده گویند که از گور وی آواز قرآن خواند می شنوند هر بزیارت گی
شدی شنیدی **ابو الحامد الزنجی الاسود المعروف بالزنجی رحمه الله** وی از استاد ۱۹۲
ابو علی رود باریست شیخ الاسلام گفت که ابن شعوع در جامع مصر ابو حامد زنگی
را دید که نماز میکرد گفت یا ابا حامد از بس جای بزرگ فرود آمدی گفت بشفاعت
عاصیان فرود آمدم گفت بشفاعت عاصیان فرود آمدم شیخ الاسلام گفت که ابو
عبد الله رود باری که از حسن بن محمد بن الذاری شنیدم کنیت ابو عبید که گفت مرا سرمای
گرسنگی در یافت در خواب شدم هاتف آواز داد که عبادت هم نماز و روزه
است صبر بر احکام الله تعالی افضل از نماز و روزه است ابو الحسن خزبن گفته که ابو
حامد اسود سی سال در مسجد حرام در برابر کعبه بنشست که بیرون نیامد مگر
برای طهارت وکس ندید که او چیزی خورده باشد یا آشامیده ابو حامد را هر
گاه وجد رسیدی سفید شدی وچون از وجد برفتی بسیاهی باز گشتی **ابراهیم**
بن داود القصار الرقی رحمه الله تعالی از طبقه ثالثه است کنیت او ۱۹۳
ابو اسحق از اجله مشایخ شام است از اقران جنید و ابو عبد الله جلا و غیر ایشان
عمر بسیار یافت و بطبقه سیم کشید و شیخ سلمی وی را در طبقه ثالثه ذکر کرده
است در سنه ست و عشرین و ثلثمائه برفته از دنیا صحبت وی با مشایخ شام بود
و ذو النون را دید و فقرها را ملازم بود بر تجرید و زندگانی به نیکو داران و دو
انقطاع آن شیخ الاسلام گفت سی سال تکسر کردن بود تا دل خلق را بر صوفیان
بقبول آرد دور است کند از آن بد اندامیها که او باز کرده بودند وی ان همه را
بصلاح آورد بنا که چه جوانمردی داشته و قبول باین قوم باز خواندند جزاه الله عن الاسلام

و الطریقة خیرا ابراهیم قصار گوید قیمة کل انسان بقدر همته فان کانت همته الدنیا فلا
قیمة له و ان کانت همته رضی الله فلا یمکن ان تستدرک غایة قیمته و لا الوقوف علیها
ابراهیم مرادی گوید که مردی پرسید ابراهیم قصار را که هل یبدی المحب حبه او هل
ینطق به او هل ینطق بکتمانه فانشأ یقول متمثلا **شعر** ظلمتم بکتمان اللسان فکم
لکم بکتمانه دمع دمعها الدهر یذرف ٭ حملتم جبال الحب فوقی و انتی ٭ لاعجز عن حمل القمیص
و اضعف ٭ و انشدنا شیخ الاسلام قال انشدنا الشیخ ابو عبد الله انطاکی لبعضهم
رحمهم الله تعالی بیدوا فاجهدوا ان اکاتم حبه فتبین فی علامة الکتمان خفقان قلبی و ارتعاد
مفاصل ٭ و غبار لونی و انفعاد لسانی ٭ فمتی یکذب شهود اربع ٭ و شهود کل قضیه
اثنان و انشد ٭ حملتمونی علی ضعفی بفرقتکم ٭ ما لیس یحمله سهل و لا جبل ٭ ابراهیم
قصار گفته پسندیده است ترا از دنیا دو چیز صحبت فقری و خدمت دوستی از
دوستان او و هم وی گفته من تعزز بشیء غیر الله فقد ذل فی عزه و هم وی گفته که
وقت مخلوق گفتن قرآن احمد حنبل در زندان بود خبر آوردند که ذو النون مصری
را بزندان می برند که قرآنرا مخلوق گوید و من آوازه ذو النون شنیده بودم و خلق
بنظاره می رفتند و آن وقت من کودک بودم من هم برفتم چون وی را بدیدم در
چشم من حقیر آمد زیرا که وی بصورت ظاهر حقیر بود گفتم با این همه آوازه
و نام ذو النون اینست فی الحال ذو النون روی با من کرد از میان همه خلق و
گفت ای پسر چون الله تعالی را بنده اعراض کند زبان وی بطعن در اولیاء الله
دراز شود من بیهوش بیفتادم آب بر روی من زدند تا بهوش آمدم برخاستم صوفی
شیخ الاسلام گفت چون تواند بر کسی را که حق سبحانه وی را بخود پوشیده بود

همه خلق حجاب اویند و او حجاب بینش دوستان فردا که این قوم را ببینند
هم شناسند چنانکه این جا می بینند و نمی شناسند و تریهم ینظرون الیک وهم لا یبصرون
محمود سبکتکین بسر قبر بایزید شد درویشی دید آنجا گفت این استاد شما چه گفتی
گفت وی گفتی هر که مرا دید ویرا نسوزند محمود گفت این سخن صحیح نیست بوجهل
مصطفی را صلی الله علیه وسلم دید وی را بسوزند درویش گفت ندید این ندید
ندید یعنی برادر زاده ابو طالب میدید نه پیغمبر خدای و گرنه وی را نسوختندی
۱۹۴ ابو جعفر حفار رحمه الله تعالی وی از اصحاب جنید است وکان قریب
السن منه وکان الناس یعدونه من اقران الجنید وکان یعد نفسه من اصحابه شیخ
الاسلام گوید که جنید گفته است که بکواره در بغداد می گشتم در ویرانه شدم شیخ
ابو جعفر حفار بغداد را دیدم رنجه شدم که گر اهمیت بوی رسیده که من چرا
آمدم در حال گفتم ای شیخ سخنی بگوی تا باز گردم گفت چه گویم گفتم راه با و
چون است گفت بشارت ترا اگر او نه خریدار تو بودی تو نه خریدار او بودی
۱۹۵ اگر او ترا نمی بایستی و تو راه با و نمی رسیدی ابو جعفر سوماتی رحمه الله تعالی
شیخ الاسلام گفته وی ازین طایفه است وی گفته صدقک من حذرک الذنوب
و رفیقک من بنفرک العیوب واخوک من ساقک الی علام الغیوب ابو
۱۹۶ جعفر صیدلانی رحمه الله تعالی وی استاد ابو الحسن صائغ بغداد است از
اقران جنید و ابو العباس عطا بمکه مجاور بوده و هم از دنیا رفته قبر وی بپهلوی
زقاق مصر است صحبت داشته با ابو سعید خراز از استادان ابن الاعرابیست
شیخ الاسلام گفت ابو الحسن صائغ دینوری گوید که استاد من ابو جعفر صیدلانی

گفت

گفت ابو الحسن صائغ دینوری گوید که استاد من ابو جعفر صیدلانی گفت با اول ارادت مصطفی
را صلعم بخواب دیدم نشسته در صدر و جمعی مشایخ ازین طایفه گرد بر گرد وی مصطفی صلعم بر نگریست
در آسمان باز کردند فرشته فرود آمد طشتی و ابریقی در دست پیش یک یک می داد و
دست می شستند چون بمن رسید گفتند بر گیرید که وی نه ازیشانست ابریق دار گفت او نه ازیشانست
طشت برداشت و برفت من گفتم یا رسول الله من نه ازیشانم اما دارم که من ایشان را دوست
دارم مصطفی گفت صلعم کسی که ایشانرا دوست دارد از یشانست طشت باز آوردند تا من دست
بشستم مصطفی صلعم در من می نگریست و می خندید و می گفت ما را دوست داری با ما یی ابو جعفر
گفت آن صحبت من وقت نه با این قوم بود ابراهیم دهم گوید شبی بخواب دیدم که فرشته طوماری
در دست داشت و چیزی می نوشت گفتم چه می نویسی گفت نام دوستان او گفتم نام من نوشتی
گفت نه گفتم من نه ازیشانم نه دوست اویم اما دوست دوستان اویم ایشانرا دوست دارم
در این بودم که فرشته در رسید و گفت طومار از سر گیر و نام وی بر سر بنویس که دوست
دوستان منست ابو العباس عطا گوید که اگر نتوانی که دست در روزن در و دوستان او زنه اگر
۱۹۸ در درجه باشی نه بس بر انشغیع باشند ابو جعفر احمد بن حمدان علی بن سنان رحمه الله تعالی
از طبقه ثالثه است از کبار مشایخ نیشابور است صحبت داشته با ابو عثمان حیری و ابو حفص را دیده
یگانه بوده در زهد و ورع و زهد در سنه اثنی عشره و ثلثمائه برفته از دنیا وی گفته تکبر المطیعین
علی العصاة بطاعتهم شر من معاصیهم و آخر علیهم و هم وی گفته جمال الرجل فی حسن مقاله و کماله فی صدق
۱۹۹ فعاله و هم وی گفته علامة من انقطع الی الله علی الحقیقة ان لا یرده علیه ما یشغله عنه ابو جعفر الفرغانی
رحمه الله تعالی نزیل بغداد من اصحاب الجنید و روات کلام تمام وی محمد بن عبد الله است وی گفته التوکل باللسان
یورث الدعوی و التوکل بالقلب یورث المعنی شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله باکو گفت که ابو جعفر

فرغانی خادم ابوعثمان حیریست روزی در رکاب وی میرفت باران آمده بود و گل
بسیار بود بر دل ابوجعفر گذشت که او بر اسب چه داند که حال من در میان گل این چگونه است ساعتی
گذشت ابوعثمان از اسب فرود آمد و برا گفت بر نشین گفت ای شیخ زنهار این چه حالست و بر خود وی
بپیچید که بر نه نشیند دیگر بار گفت بر نشین فایده نکرد بر نشست ابوعثمان غاشیه بر گرفت نهاد و در پیش
وی میرفت و ابوجعفر بر اسب خجل و بر هم زده آخر فرود آمد شیخ گفت فرغانی چون بودی بر انجا
گفت ای شیخ میپرسی شیخ گفت وقتی که من بر اسب بودم و تو غاشیه بر دوش پیش من میرفتی همچو تو بودم
وقتی که تو بر اسب بودی و من پیش تو میرفتم و برا بان ادب کرد **ابوجعفر سامانی رحمه الله تع روحه** وی ٢٠٥
گفته که وقتی میرفتم بکوه لبنان افتادم انجا قومی زابدال یافتم با ایشان چون بود که خدمت ایشان کردی
شبانگاه دسته گیاه بدرو یدو برای ایشان بیختی سه روز انجا بودم روز چهارم بامداد مرا گفتند
تو زندگانی ما را دیدی برو که تو با ما زندگانی نتوانی کرد مرا دعا کردند و من برفتم بعد از چند گاه ببغداد
افتادم آن برادر را دیدم که دلالی میکرد و من بر وی میگفت عجب ماندم و در وی مینگریستم که او باشد
یا نه وی مرا انجا بر آورد بیک سو باز نشد و گفت چه مینگری گفتم بخدای بر تو که آن هستی که ترا دیدم
دیدم بکوه لبنان گفت هستم گفتم اینجا چون فتادی و این چه کار است گفت روزی ماهی بر بادی کردم
و در وقت قسمت بهتر را بسوی خود نهادم بدین جای افتادم **ابوجعفر حداد رحمه الله تع** شیخ الاسلام ٢٠٦
گفت که ابوجعفر حداد دو اند یک کبیر و یکی صغیر کبیر بغدادیست و از اقران جنید و رویم بود و ابوجعفر الکبیر
الحداد مصریست از اصحاب ابوجعفر کبیر است و با بن عطا نشسته و شاگردی کرده و ابوتراب نخشبی
دیده و با او صحبت داشته شیخ الاسلام گفت که ابوجعفر حداد عم بوده هفت سال آهنگری میکرد
هر روز یک دیناری و ده درم و از آن هیچ برای خود بکار نبردی بدرویشان نفقه کردی و شبانگاه بدر سرای
جنید شدی و نان پاره چند بستدی بخوردی و بمسجد شدی و بخفتی و از هیچ پیر سوال نکردی و نه بر سعیدی

و مینگریستی

و مینگریستی و نظاره میکردی تا چه رفتی وی گفته اذا رایت عبد الفقیر فی توبة خلق فلا ترج فلاحه شیخ الاسلام
گفت ابی جعفر حداد در بادیه بود بر سر چاهی و در آب مینگریست ابوتراب بانجا رسید شیخ الاسلام
گفت که این ابوتراب نخشبی است ابوتراب که این دیار است و گفت یا ابا جعفر اینجا چه میکنی گفت
شانزده روز است که آب نیافته ام اکنون بآب رسیدم نشسته ام میان علم و یقین تا کدام غلبه کند
بر آن بروم ابوتراب گفت یا جعفر ترا ازین شانی بود عظیم و برفت شیخ الاسلام گفت که یقین
آن بود که اکنون که تشنه ام بآب حاجت نیست و صبر می توانم کرد و علم آن بود که خدای سبحانه
و تعالی باید پرستید و روا نبود که در وضو باشم آب بر باید گرفت شاید که آب نیابم ابوتراب
سر او را دانست لاجرم ابوجعفر پنهان نداشت و بر وی آشکارا کرد **ابوجعفر حداد مصری رحمه** ٢٠٤
الله تع استاد ابوالحسن سیاوانه کهین است وی گوید که از ابوجعفر حداد مصری و از ابن البرقی
که هر دو عم بودند پرسیدم که تصوف چیست هر دو جواب دادند که تصوف آنرا اوست و برزمینی گاه
آشکارا کند و گاه پنهان شیخ الاسلام گفت اگر هزار سال زندگانی از مخلوق درین باب به ازین
نشنوی آسمان و زمین فنا بعد خود آشکارا باز نمود در هیچ چیز چنان آشکارا نیست که در دیده
دوستان این جستن و دوستان او و سفر و زیارت ایشان از بهر اینست روا نبود هیچ مرقع
پوشی را که روز او شب شود تا این نداند بدیدار او روح درین تو روح بود **ابوعبدالله البرقی** ٢٠٣
رحمه الله تع از کبار مشایخ مصر است از متقدمان ایشان شیخ الاسلام گفت که ابو علی کاتب ابوعثمان
مغربی را گفت که ابن البرقی بیمار بود شربتی آب بوی آوردند نخورد گفت در مملکت خانه افتاده تا انجا
ندارم که چه افتاده است نیاشامم سیزده روز چیزی نخورد تا خبر آوردند که قرامطه در حرم افتاده
اند و خلق را بکشته و حجر الاسود را بشکسته پس چیزی نخورد ابوعثمان مغربی ابو علی کاتب را گفت این
نه بس کاریست ابو علی گفت اگر این نه تو بگو امروز در مکه چه واقع است گفت امروز در مکه در زر مبیع است

براسب سیاه با دستار سرخ ان نبوشتند بعد از ان پرسیدند همچنان بود که وی گفته بود ابو عثمان مغربی
گوید هر که حق را اجابت کرد مملکت وی را اجابت کرد شریف حمزه عقیلی به بلخ گفته است که عارف نبود
انکه در مملکت چیزی بجنبد یا بزاید که وی را خبر نبود شیخ الاسلام گفت که این باطل است عبودیت نیز
بر نتابد بر بنده آن نهند که بر تابد بعضی و بعضی نه هم فلا یظهر علی غیبه احدا و ما کان الله لیطلعکم
علی الغیب هم الله داند و بس ابو جعفر المجذوم رحمه الله تع از اقران ابو العباس عطا است غوث
روزگار خود بود و غوث پوشیده بود ببغداد با بکر ابن خفیف گوید که از ابو الحسین دراج شنیدم
که گفت در سفری مرا از همراهان ملالت گرفت که میان ایشان نقار بسیار می بود عزم کردم که تنها روم
چون بمسجد فارسیه رسیدم پیری دیدم مجذوم و بروی بلای عظیم چون مرا بدید بر من سلام کرد و گفت
ای ابو الحسین عزیمت حج داری با کراهیت و خشم گفتم آری گفت همراهی خواهی با خود گفتم
از همراهان بگریختم در دست مجذومی افتادم گفتم نی گفت همراهی کن گفتم بخدای که همراهی
نکنم گفت ای ابو الحسین یصنع الله سبحانه بالضعیف حتی یتعجب القوی گفتم همچنان است
و با انکار بروی برفتم چون بدیگر منزل رسیدم چاشتگاه وی را دیدم بفراغت نشسته گفت یا ابا
الحسین یصنع الله بالضعیف حتی یتعجب القوی هیچ نگفتم و برفتم اما در دل من نسبت بوی تردد
و وسواسی پیدا شد چون بتعجیل تمام وقت صبح را بمنزل دیگر رسیدم بمسجد در آمدم وی را دیدم
بفراغت نشسته گفت یا ابا الحسین یصنع الله بالضعیف حتی یتعجب القوی پیش وی رفتم و بروی
بر زمین در افتادم و گفتم المعذرة الی الله و الیک خدا را و ترا عذر میخواهم گفت مقصود تو چیست
گفتم خطا کردم همراهی میخواهم گفت تو گفتی که نخواهم و سوگند خوردی مرا کراهیت می آید که سوگند
ترا دروغ سازم گفتم پس چنان کن که در هر منزل ترا ببینم گفت کردم رنج راه و گرسنگی از من برفت
و مرا هیچ اندوهی نماند جز انکه زودتر بمنزل برسم و وی را ببینم چون بمکه رسیدم صوفیان را ان قصه بگفتم

گفتم که وی را دیدم گفتند اگر این بار وی را ببینی وی را نگاه دار و ما را بانگ کن گفتم چنین کنم چون بمنا
و عرفات بحج فرو رفتم وی را نیافتم روز رمی جمار کسی با من سخن گفت و گفت السلام علیک
یا ابا الحسین دیدم وی بود از دیدن وی مرا حالتی شد که فریادی کردم و بیخود افتادم وی برفت
چون بمسجد خیف رفتم یاران را بگفتم روز وداع در پس مقام ابراهیم نماز گزاردم کسی از پس
پشت من مرا بکشید و گفت یا ابا الحسین هنوز بانگ خواهی کرد گفتم زنهار ای شیخ از تو التماس می
کنم که مرا دعا کنی گفت من دعا نکنم تو دعا کن تا من آمین کنم من سه دعا کردم و وی آمین گفت یکی خواستم
که قوت من روز بروز بود و چنان شد چندین سال است که بر من شبی نگذشته است که چیزی برای
فردا ذخیره کرده باشم دیگر خواستم که درویشی را بمن دوست کن و اکنون هیچ چیز در دنیا بمن از
درویشی دوستتر نیست و دیگر خواستم که فردا که خلق را حشر کنی مرا در صف دوستان خود
برانگیزی و یاد دهی و امید می دارم که چنان شود شیخ الاسلام گفت که محمد شارف مرا حکایت
کرد که پیشین بار که سبکتگین پدر محمود غزنوی بهری آمد یکی از لشکریان وی از روستایی خرواری
کاه خرید و بها تمام بداد و وی را بنواخت و گفت بار دیگر کاه آری بخر آن روستایی پدری داشت
پیر بوی آمد و دوستی گرفت اتفاق عرفه عید قربان رسید آن پیر روستایی گفت که امروز
حاجیان حج کنند کاشکی ما نیز آنجا بودی لشکری گفت خواهی که ترا آنجا برم بشرط آنکه با کس نگویی
گفت نگویم آن روز وی را بعرفات برد و حج بگزاردند و باز آمدند روستایی با وی گفت عجب میدارم
که با چنین حال در میان لشکریان می باشی گفت اگر چون منی نباشد درین لشکر چون تو ضعیفی یا عجوزی
بیاید و داد خواهد که در وی نگرد و داد وی بستاند و اگر در غارت بر ترا جوانان رسند وی را از
دست ایشان که رهاند من درین لشکر از بهر چنین کارها ام زنهار که با کسی چیزی نگویی شیخ الاسلام گفت
باید که بچشم حقارت در کس ننگرید که دوستان وی پوشیده باشند تا بصیرت و فراست صادق

مرد عجمی بزرگ اسود دیدم که ردای پیغامبر صلعم می کرد چون بامداد رفت از پی او برفتم تا بمسجد
ذو الحلیفه رسید نماز کذارد و تلبیه کرد و من از پی وی باز رفتم التفات کرد و مرا
دید کفت چه میخواهی کفتم میخواهم که در پی تو می آیم وی منع کرد الحاح کردم اکر لابد است و می آیی
قدم منه الا بر جای قدم من کفتم بلی و او برفت و غیر راه مشهور کرفت چون پاسی از شب کذشت
روشنایی چراغی دیدم کفت این مسجد عایشه است تو پیش می روی یا من پیش روم کفتم آنچه
تو اختیار کنی وی پیش رفت و من بخواب رفتم چون وقت سحر بمکه در آمدم و طواف و سعی
کردم و آمدم پیش ابو بکر کتانی رحمه الله تع و جماعتی مشایخ پیش وی نشسته بودند برایشان
سلام کردم شیخ ابو بکر کتانی مرا کفت کی رسیدی کفتم همین ساعت کفت از کجا می آیی کفتم از مدینه
کفت چند است که بیرون آمده کفتم دوش ایشان در یکدیکر نکرستند شیخ ابو بکر مرا کفت با که بیرون
آمدی کفتم مردی که حال و قصه وی چنین و چنین بوده است کفت او شیخ ابو جعفر دامغانیست
و این در جنب حال وی اندکیست بعد از آن کفت برخیزید و وی را بطلبید و مرا کفت ای فرزند من ندانستم
که این حال تو هست وی پرسید که زمین را زیر قدم خود چون می یافتی کفتم مثل موج که بر زیر کشتی در می آید
206 **ابو الحسین الوراق رحمه الله تع** از طبقه ثالثه است نام وی محمد بن سعد است از کبار مشایخ نیشابور
و قدمای ایشان است از اصحاب ابو عثمان حیری عالم بوده است بعلم ظاهر و سخن کوید در دقایق
(ای علوم شریعت)
علوم و معاملات و عیوب افعال مات قبل العشرین و ثلثمایه وی کفته کرم در عفو است که یاد
نکنی جنایت یار خود را پس از آنکه عفو کرده و هم وی کفته که حیات دل در یاد کرد زنده ایست
که هرکز نمیرد و عیش کوار زندکانی است با الله تع نه غیر آن و هم وی کفته که علامت دوستی
207 الله تع متابعت دوست اوست رسول صلعم **ابو الحسین الدراج رحمه الله تع** از طبقه ثالثه است
بغدادیست خادم ابراهیم خواص است در سماع برفته از دنیا در سنه عشرین و ثلثمایه با شیخ ابو عمرو

شیخ الاسلام کفت که ابو الحسین دراج از بغداد بری آمد بزیارت یوسف بن الحسین یوسف وی را کفت
برای چه آمدی کفت از برای دیدار و زیارت تو کفت در راه ترا کسی سرایی آراسته و کنیزکی نیکو
دادی آن ترا از زیارت من مانع آمدی کفت اکر بودی نمی دانم الله تع خود مرا آن نیاز مود شیخ
الاسلام که جواب سخن نیکو باز داد او را خود از وی این می بایست پرسید **ابو بکر الدراج رحمه** 208
الله تع وی برادر ابو الحسین دراج بود در بغداد می بود و از ابو الحسین فاضلتر و زاهدتر
بوده و بزرکتر بود و وی کفته است تا من در بن در آمده ام هرکز خاطر فاسد بر من نکذشته است **ابو الخیر** 209
سالمی رحمه الله تع شیخ الاسلام کفت که وی مردی بزرگ بوده و صاحب تاریخ است وی کفته که عیسی
موصلی راهب بوده وی کفته که بر مسلمانان آیتی فرود آمده ندانم که از بس کرانی آیت الله تع را چه
از آرند ما یکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم الآیة **ابو الحسین المالکی رحمه الله تع** نام وی احمد بن سعید 210
المالکی است بغدادیست فصیح بوده با جنید و نوری و آن طبقه صحبت داشته بطرسوس بوده
و آنجا رفته از دنیا **ابو الحسین هاشمی رحمه الله تع** وی کفته که از جنید پرسیدند که دل کی خوش بود 211
کفت آن وقت که او در دل بود شیخ الاسلام کفت که آن شیخ با جوانمردان می کفت در دل یاد او
بود و مهر او بود و صحبت او بود کفت دل کی خوش بود که او ناظر بوده کی خوش بود که او حاضر
ابو بکر الواسطی قدس سره نام وی محمد بن موسی است و کان یعرف بابن الفرغانی از قدمای 212
اصحاب جنید و نوریست از علماء مشایخ قوم بوده هیچ کس در اصول تصوف چون وی سخن نکفته است
عالم بوده باصول و علوم ظاهر شیخ الاسلام کفت که واسطی امام توحید است و امام شرق در علم اشارت
وی بکوانه از عراق آمده وی را آنجا سخن کمست بمرو آمد کفت شهر بشهر می کردم در آرزوی نیوشنده
وی را کفتند چرا بمرو آرام کرفتی کفت ایشان را تیزفهم تر یافتم و هم آنجا برفته پیش از سنه عشرین و ثلثمایه
و تربت وی آنجاست معروف مشهور شیخ الاسلام کفت از این طائفه کسی است با وی فرو می نکرم

که از زبان هیچکس در خراسان آن توحید نیامده که از زبان واسطی آن وقت که از عراق می آمد
چون بنیشابور رسید ابوعثمان حیری برفته بود شاگردان ویرا دید و سخنان وی شنید از وی
پرسیدند که چون یافتی ایشانرا گفت صاحب پیران ایشانرا موخته مگر مجوسیت محض یعنی
دوگانگی آموزانید شیخ الاسلام گفت که ابوبکر قحطبی از شاگردان ابوعثمان حیری است یک
ویرا ببغداد دید گفت پیر شما شمارا چه دلالت میکرد گفت بگذارده طاعت و تقصیر
دیده معصیت گفت این کیدی محض است در تصوف توحید و یگانگی می باید شیخ الاسلام
گفت که تقصیر آن وقت بینی که خود را اگر دار بینی چرا نه همه او بینی شیخ الاسلام که ابوطیب
مصری گوید من لم ینذرج له وفاء العبودیة فی عز الربوبیة لم یصف له العبودیة شیخ الاسلام
گفت که واسطی را یک استاد است و یک شاگرد او استاد جنید است و شاگرد ابوالعباس
سیاری جنید را بوی نامه ایست و سر نامه اینست بسم الله الرحمن الرحیم سلام علیک
یا بابکر و رحمة الله و برکاته عافانا الله و ایاک بالکرامة با خر گوید علما و حکما از الله تع بر خلق
رحمت اند چنانکه کن در سخن خویش که خلق را رحمت باشی و خود را ابلا از حال خویش بدی فرای
و با حال ایشان تو که با ایشان سخن می گویی بقدر طاقت و حال ایشان با ایشان سخن گوی
و خطاب بر آن موضع نه که ایشان را بر آن می باید فتهذا ابلغ لک و لهم و قل لهم فی انفسهم
قولا بلیغا شیخ الاسلام گفت که جنید دانست که او نه بطاقت خلق سخن گوید ویرا بر فق و
رحمت فرمود شیخ الاسلام گفت که واسطی گوید آنک گوید نزدیکم دورست و آنکه دورست
در هستی او نیست تصوف اینست **ابوبکر زقاق کبیر رحمه الله تع** شیخ الاسلام گفت که وی از
طبقهٔ ثالثه دانسته است نام وی احمد بن نصر است و مصریست و استاد ابوبکر زقاق صغیر
و استاد ابوبکر دقی است چون زقاق کبیر از دنیا برفت شیخ ابوبکر کتانی گفت انقطع حجة الفقراء ٢١٣

٨٧

گفت که زقاق صغیر بغدادیست شاگرد زقاق کبیر است با بتدا دست در حدیث داشت
حدیث می نوشت پس با طریقت اهل حقیقت گشت یک چشم بود ابوبکر رازی گوید ویرا گفتم
سبب چشم بشده تو چه بود گفت در بادیه شدم بر توکل گفتم از دست اهل منازل هیچ نخورم
در عراک چشم من بروی من فرو دوید از گرسنگی وی گفت که چهل سالست تا از جنید
یک سخن شنیده ام در فنا هنوز چاشنی آن در جان منست **ابوبکر الکتانی رحمه الله تع** ٢١٥
از طبقهٔ رابعه است نام وی محمد بن علی بن جعفر البغدادی الکتانی است از اصحاب جنید بود
و بمکه مجاور گشته سالها و آنجا برفته از دنیا در سنه اثنتین و عشرین و ثلثمائه در آن سال که
عبدالواحد اصفهانی که کنیت وی ابوالعزیز است در طرسوس برفته از دنیا مرتعش گوید که کتانی
چراغ حرمست وی گفته الصوفیة عبید الظواهر احرار البواطن شیخ الاسلام گفت که وی صحبت
دار جعفر نجاری بود وقتی جعفر ویرا گفت یا ابابکر همه مردمان از بن طایفه مرا می شناسند و من ایشانرا
نمی شناسم وی گفت که جعفر گفت که در مسجد صنعا بودم پیش عبدالرزاق حدیث میخواندند
و در گوشهٔ مسجد جوانی بود سر بگریبان فرو برده ویرا گفتم مردم بر عبدالرزاق حدیث میخوانند
و تو اینجا نشسته چرا نروی و از وی حدیث نشنوی گفت من اینجا از رزاق می شنوم تو مرا با
عبدالرزاق میخوانی گفتم اگر راست می گویی من کیستم گفت جعفر و سر بگریبان فرو برد شیخ الاسلام
گفت که آن طریقت بودی که همچنان از رزاق می شنید از عبدالرزاق هم بشنیدی که از مشایخ
آنانند که ظاهر ایشان چون ظاهر عام بود و باطن ایشان چون باطن خاص که شریعت برتر است
و حقیقت بر جان و سر و هم وی گفته من لم یتأدب بالاستاد فهو بطال و هم وی گفت که کن فی الدنیا
ببدنک و فی الآخرة بقلبک شیخ ابوبکر رازی گفت که شیخ ابوبکر کتانی در پیری نگریست پیر سفید
موی سفید و سوال میکرد و گفت هذا رجل اضاع امر الله فی صغره فضیعه الله تع فی کبره یعنی وی

شیخ الاسلام گفت که این ابیات مجنون راست نه شبلی را وی انشا کرده شبلی عبدالرحمن خراسانی
را گفت یا خراسانی هل رأیت غیر الشبلی احداً یقول الله قط قال فقلت وما رأیت الشبلی
یوماً یقول الله قال فخر الشبلی مغشیاً علیه عبدالرحمن خراسانی گوید که شخصی بود بر سرای
شبلی آمد و در بزد شبلی فرا در آمد سر برهنه و پای برهنه گفت که را میخواهی گفت شبلی را گفت
نشنیدی که مات کافراً فلا رحمه الله شیخ الاسلام گفت که نفس خود را گفت وقتی جمعی
در خانهٔ وی بودند در آفتاب نگریست دید که بغروب نزدیکست گفت وقت نماز است
برخاستند و نماز دیگر بگزاردند شبلی بخندید و گفت چه خوش گفته است آنکس که گفته است
شعر نسیت الیوم من عشقی صلاتی ۞ فلا ادری غدائی من عشائی ۞ فذکرک سیدی اکلی
وشربی ۞ ووجهک ان رأیت شفاء دائی ۞ و یکی ازین طایفه گوید که در مسجد مدینه بر حلقهٔ
شبلی بایستادم سائلی بانجا رسید و وی گفت یا الله یا جواد شبلی آهی کشید و گفت چه
گونه توانم که حق را سبحانه بجود بستایم و مخلوق در مدح مخلوق میگوید شعر تعود بسط
الکف حتی لو انه ۞ اراد انقباضاً لم تجبه انامله ۞ تراه اذا ما جئته متهللاً ۞ کانک تعطیه
الذی انت سائله ۞ ولو لم یکن فی کفه غیر روحه ۞ لجاد بها فلیتق الله آمله ۞ هو البحر من
ای النواحی اتیته ۞ فلجته المعروف والجود ساحله ۞ بعد از آن بگریست و گفت بلی یا جواد
فانک اوجدت تلک الجوارح وبسطت تلک الهمم ثم مننت بعد ذلک علی اقوام بالاستغناء
عنهم وعما فی ایدیهم بک فانک جواد کل الجواد فانهم یعطون عن محدود وعطاؤک لا حد له
ولا صفة فیا جواداً یعلو جاد من جاد شبلی گفته در تفسیر قوله تعالی قل للمؤمنین یغضوا
من ابصارهم ابصار الرؤوس عن المحارم وابصار القلوب عما سوی الله تعالی گفته اند که وی
شنید که کسی میگفت الخیار عشرة بدانق فریادی کرد و گفت اذا کان الخیار عشرة بدانق

و در وی عاصی شود و بکیر دینوری گوید که خادم شبلی بود که نزدیک وفات خود گفت بر من یک درم
مظلمه است و چندین هزار درم برای صاحب آن صدقه داده ام و هنوز بر دل من هیچ شغلی
از آن گرانتر نیست و هم بکیر گوید که در بیماری گفت که مرا وضو ده وی را وضو دادم و تخلیل
لحیه فراموش کردم زبان وی گرفته بود دست مرا گرفت و بمیانهٔ لحیهٔ خود در آورد پس جان
بداد یکی از بزرگان آن را بشنید گفت چه گویید در حق مردی که در آخر عمر ادبی از آداب شریعت
از وی فوت نشد و هم بکیر گوید که شبلی را روز جمعه در آن بیماری خفتی شد گفت بمسجد جامع
میرویم تکیه بر دست من کرده بود و میرفت مردی ما را در راه پیش آمد شبلی گفت بکیر گفتم
لبیک گفت ما را فردا با این مرد کاریست پس برفتیم و نماز بگزاردیم و بخانه باز آمدیم شبلی
فوت شد گفتند در فلان موضع مردیست صالح که غسل مردگان میکند سحرگاه بدر خانهٔ
وی رفتیم و آهسته در بزدم و گفتم سلام علیکم از درون خانه گفت شبلی بمرد گفتم بلی بیرون
آمد دیدم همان مرد بود که در راه مسجد پیش آمده بود بتعجب گفتم لا اله الا الله گفت تعجب
از چه میکنی سبب را گفتم پس سوگند بر وی دادم که تو از کجا دانستی که شبلی بمرد گفت ای ابله
از کجا که شبلی دانست که وی را امروز با من کاریست **ابوبکر یزدانیار الارموی رحمه الله تعالی**
از طبقهٔ رابعه است نام وی حسین بن علی بن یزدانیار است وی را طریقه است در تصوف که باوی مخصوص است
و بعضی از مشایخ چون شبلی و غیر وی بر وی انکار کرده اند وگاه بانکار علی بعض مشایخ العراق واقاویلهم
عالم بوده بعلوم ظاهر و علوم معاملات و معارف شیخ الاسلام گفت که ابوبکر یزدانیار الله تعالی را
بخواب دید گفت خداوندا حاجت دارم گفت چه حاجت خواهی برآنکه دادم نه ترا از دست
صوفیان برهانیدم شیخ الاسلام گفت دیده ام که جایی رسیده اند که ما دستبند الصوفیة گفت الحال
المحال والاشارات الباطلة وی را قصه ایست دراز با صوفیان و انکار بر ایشان و در آن مشکل

گفت الهی از آنچه حقیقت خود که مرا دادی بپاره‌ای من چیزی بر دل من آشکارا کن تا جان من بیاسایم
چیزی بر وی بگشادند زاری بر وی افتاد نزدیک بود که تباه شود گفت الهی بپوشی که طاقت
ندارم از ابو سعید شنیدند شیخ الاسلام گفت که بپنهان کرده غیب و اهل غیب را الله تعالی حکمت
که درین جهان نگنجد هر چیزی که از آن جهان آشکارا شود و آنکس را در وقت بببرد یا عقل او
کس طاقت که آن نیارد احوال و رسوم وی متغیر شود و آنچه غیبت و حقیقت پنهان به تا
بدان راه شوی در سرای غیب و حقیقت که این دنیا سرای بهانه است و زندان تاریک
چند مدت بسر آید و روزی حضر دشود در حقایق و غیب کشف کند و دی گفته علامة
القرب الانقطاع عن کل شیء سوی الله تعالی و هم وی گفته کلام الله تعالی اذا جاء علی السرائر
باشراقه زالت البشریة برعوناتها وسئل عن سوء ادب الفقراء مع الله تعالی فی احوالهم
قال ذلک انحطاطهم من حقیقة العلم الی ظاهر العلم **ابو بکر طمستانی رحمه الله تعالی روحه** ۲۳۰
از طبقه خامسه است از فارس بوده شاگرد شبلی و ابراهیم دباغ شیرازیست از کبار
مشایخ بود صاحب آیات و کرامات یگانه بود در حال وقت خود شبلی وی را بزرگ میداشت
و قدر و محل وی از بزرگی نهاد و با مشایخ فارس صحبت داشته بود وی را حرمت عظیم میداشتند
شکر و محبت بر وی غالب بود و رموز و کلام عالی داشت در فارس سخن او را کس قوت
شنیدن نداشت مشایخ وقت صواب چنان دیدند که وی بخراسان رود وی به نیشابور آمد
و آنجا برفت از دنیا بعد از سنه اربعین و ثلثمائه وی گفته ما الحیوة الا فی الموت یعنی
ما حیوة القلب الا فی اماتة النفس شیخ الاسلام گفت هیچ زنده زنده نکند تا از
خود نمیرد باو زنده ناکرده کسی ابو بکر طمستانی را گفت مرا وصیتی کن گفت الهمة الهمة
فانه علیها مدار الامر والیها رجوع الامر و هم وی گفته که بزرگترین نعمتی بیرون آمدنست ۲۳۱

از طبقه خامسه است نام وی محمد بن احمد بن جعفر الفراء است از اجله مشایخ نیشابور بوده
با فراست عظیم شیخ عمو وی را دیده بود و گفت اگر من بو بکر فرا را ندیدی صوفی نبودی و صحبت
داشته با بو علی ثقفی و عبد الله منازل و ابو بکر الشبلی و ابو بکر طاهر ابهری و مرتعش
و غیر ایشان از مشایخ یگانه بود و طریقت نیکو داشت در سنه سبعین و ثلثمائه برفته از دنیا
شیخ عمو گفت با جمعی قصد حج داشتم چون نیشابور رسیدم اصحاب من گفتند که بزیارت ابو بکر فرا
نروی که او گوید با ما در و بدرشو و تو باز گردی گفتن بپیچیدم آخر گفتم چیست که می کنم نباید که باز
گردم وی را نیابم بوی شدم وی را در مسجد نیافتم چون ساعتی بر آمد وی را دیدم که از در مسجد در آمد
شوری در روی و پاره چند پوستین در دست که او پوستگر بود سلام کردم گفت علیک السلام
از کجایی گفتم از هرات گفت کجا میروی گفتم بسوی قبله گفت پدر داری گفتم دارم گفت بازگرد
و به پدر شو گفتم چنین کنم بیش با راه رفتم چندانکه بگفتند که بسر رفتن آمدم مراتب عظیم گرفت
دیگر روز بنزدیک شیخ ابو بکر رفتم گفت نقضت العهد عهد شکستی گفتم ای شیخ توبه کردم گفت
من لم یؤثر الله علی کل شیء لا یصل الی قلبه نور المعرفة بحال و هم وی گفته کتمان الحسنات
۲۳۲ اولی من کتمان السیئات فانک بذلک ترجو النجات **ابو بکر الشبهی روح الله تعالی** از طبقه
خامسه است نام وی محمد بن جعفر الشبهی است از جوانمردان مشایخ وقت بوده در نیشابور با شیخ
ابو عثمان حیری صحبت داشته پیش از سنه ستین و ثلثمائه برفته از دنیا وی گفته الفتوة حسن الخلق
۲۳۳ و بذل المعروف **ابو بکر الطرسوسی الحربی رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام وی را از طبقه سادسه داشته است
نام وی علی بن احمد بن محمد الطرسوسی است سالها بمکه مجاور بوده وی را طاوس الحرمین میخواندند
از عبادت وی بزرگ بوده شاگرد ابو الحسن مالکی است و صحبت داشته با ابراهیم شیبان کرمانشاهی
شاهی و نسبت بوی کردی در سنه اربع و سبعین و ثلثمائه برفته از دنیا در مکه شیخ سلمی وی را دیده

لا مَنّی فیک تحیّر ۰ فاقتلوا او اکثروا ۰ درویشی بر پای خاست بانگ جنید بر زد گفت ملامت
ناکرده در شهر تو مکر تو این حرف بگفت و بیفتاد و برفت از دنیا شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله
بالو گفت که ایوب نجّار در رخانهٔ قزوینی بمکه در سماع بود گوینده چیزی بخواند بپارسی وی
بر خاست با پشت راست آنگاه گفت نغیر از تو و بیفتاد و بیهوش شد و برفت شیخ الاسلام
گفت که ابو القاسم سایح با قوم در مهمانی بود گوینده بر خواند ۰ کل بیت انت ساکنه ۰
غیر محتاج الی السُرُج ۰ وجهک المأمول حجّتنا ۰ یوم یأتی الناس بالحجج ۰ لا اتاح الله لی فرجا ۰
یوم ادعو منک بالفرج ۰ ابو القاسم سایح دست راست بر آورد و بانگ زد و بیفتاد بنگریستند
برفته بود شیخ الاسلام گفته که یکی ازین طائفه گفت که در نیشابور حادثهٔ بود که مردم از شهر
بیرون رفته بودند من در مسجدی بودم و در کنج آن مسجد درویشی دیگر بود گوینده در آمد
درویش وی را گفت که چیزی بگوی وی بر خواند ۰ اتعبت بینی و بین الحب معرفة ۰ لا تنقضی
ابدا او تنقضی الابد ۰ لا اخرجنّ من الدنیا و حبکم ۰ بین الجوانح لم یشعر به احدا ۰ آن درویش
بیفتاد وی طپید تا میان دو نماز آنگاه بیارامید چون بنگریستم برفته بود شیخ الاسلام گفت که
صوفیٔ در شهر ابلّه که میان بصره و کوفه است میرفت بپای کوشکی رسید و پیرامن کوشک شهری
بود و پیش وی کنیزکی مغنیهٔ چیزی میخواند آن صوفی آواز وی بشنید که میخواند ۰ کل یوم تتلون ۰
غیر هذا بک احسن ۰ کل یوم تتحول غیر هذا بک اجمل ۰ درویش را خوشی آمد و بر وی خورد
گفت یا جاریة بالله و حیوة مولیک لا اعدت علی هذا البیت ۰ کنیزک تکرار میکرد خواجه کنیزک را
گفت چرا تکرار میکنی و نمی گذری گفت در زیر کوشک درویشی بیست وقت وی خوش گشته است
از بهر وی می گویم خواجه سر فرو کرد آن غریب را دید خوش گشته و بپای می کوفت با خوش سخنی گفت
و بانگی بر زد و بیفتاد و جان بداد آن خواجه چون ازو دید حال وی بگشت کنیزک را آزاد کرد و پیراه شهرا

بخواند
فرداند دروی درنش
ناز کنند و دفن
گوینده و هیم آرام
گفته اند این ناید
مین فلان بن فلام
نمای آکواه
کلکم علیم
ارنیش رضا
وعلالک علیم
وفقتکم

شاید را به بچه و بیرون
سخنند و دروی دربابه صح

گردم بر در درویشان و کوشک سبیل کردم و هرچه داشت از زر و سیم بداد
و جامه بیرون کرد و ازاری در بست و مرقع در پوشید و مردمان می نگریستند
تا از چشم ایشان دور و غایب شد و چشمها گریان پس از آن کس وی را ندید و خبر
وی نشنید ابو الحسین درّاج و قوطی حکایت کنند این را درّاج گوید یار
ایت احسن من ذلک الیوم شیخ ابو عبد الله جلا گوید که بمغرب دو چیز دیدم
عجب یکی در جامع قیروان مردی دیدم که بصفها بر می گشت و میشکافت و از
مردمان چیزی میخواست و میگفت ایها الناس کنت رجلا صوفیا فضعفت و دیگر دو
پیر دیدم آنجا جبله نام و دیگری زریق نام هر یکی را ازیشان شاگردان بود
و مریدان روزی بزیارت زریق شد با یاران یکی از اصحاب زریق قرآن خواند
یکی از یاران جبله را وقت خوش شد بانگی بر زد و جان بداد وی را دفن کردند
چون دیگر روز شد جبله بر زریق آمد و گفت کجا شد آن یار تو که ما را قرآن خواند
وی را بخواندند قرآن خواند جبله بانگی زد و فریاد کرد خواننده برجای بمرد جبله
۲۲۲ گفت واحد بواحد و البادی اظلم یکی بیکی و آنکه ابتدا کرد ظالمتر ابو بکر
السوسی رحمه الله تعالی نام وی محمد بن ابراهیم السوسی الصوفیست بشام بوده
و بشهر رمله شیخ عمو و احمد کوفانی وی را دیده بوده اند توفی بدمشق فی ذی الحجه
سنه ست و ثمانین و ثلاثمایه شیخ الاسلام گفت که وی شبی گفت که ما را کسی باید
که چیزی بر خواند لختی جستند نیافتند و همچنان شیخ ابو بکر طلب میکرد از بس که وی
یکی گفت که ای شیخ کسی نمی یابیم اما درین نزدیکی برنایست مطرب اگر باید
بیاریم آنکس بطلب گفت یکی گفت باید شیخ گفت بروید و بیارید رفتند و وی را

اوردند جوزی خورج بعد وی را بنشاندند و بخواندند شعر القوم اخوان صدق
بینهم نسب ، من المودة لم یعدل به نسب ، الابیات کاری برخاست از نیکویی
و خوشی وقت همه کس خوش شد و شیخ در شورید چون فارغ شدند از سماع
مطرب را قذف افتاد و بر سجاده شیخ قی کرد پیر گفت هیچ مگویید نجاست
بسجاده در پیچید و پراگنده شوید و جای دیگر خواب کنید چون روز شد
مطرب بهوش آمد خود را در سجاده پیچیده دید و در صفت قندیل آویخته پیچیده
شد بانگ بر آورد که از بهر خدا این چه حالتست و من اینجا چون افتادم یکی
فراز آمد وی را از حال وی خبر کرد که چه بود و چه رفته وی پیرا بجود شکسته
و توبه کرد و جامه در دید و مرقع در پوشید و از جمله اصحاب شد و چون شیخ از دنیا
برفت به پیری خانقاه وی را بنشاندند از روزگار نیکو معاملتی که در زیج بود
شیخ الاسلام گفت که نام وی محمد طرازی بود و من پسر وی را دیدم که بهاری آمد
بخانقاه شیخ عمو جوان بود و شیخ ظریف محمد طرازی پیر شده بود و مانخوی می آمدند
که ما را آن بیت بخوان و آن قصه باز گوی شیخ عمو با احمد کوفانی میگفت آن بیتها
تمامیش یاد نداری گفت نه این نیم بیت بیش یاد ندارم شیخ الاسلام گفت پس
از آن کسی این بیتها بمن آورد و تمام نیز در کتابی یافته ام شعر القوم اخوان صدق
بینهم نسب ، من المودة لم یعدل به نسب ، تراضعوا درة الصهباء بینهم ،
و اوجبوا لرضیع الکاس ما یجب ، لا یحفظون علی السکران زلته ، و لا یریبک من
اخلاقهم ریب ، شیخ الاسلام گفت که ذو النون مصری و شبلی و خراز و نوری و نهر جوری
و دراج همه در سماع رفته اند رحمهم الله تعالی سه تن از ایشان سه روز بر نیستند

اوجبوا

۸۹

و غیر ازیشان بعضی اند نیز از مشایخ و مریدان که در سماع برفته اند چه در سماع قرآن
وچه در سماع غیر آن زرارة بن اوفی قاضی بصره در محراب بود و قرآن میخواندند یکی
برخواند فاذا نقر فی الناقور الآیه وی بانگ بزد و بیفتاد و بمرد شیخ الاسلام گفت
که در سماع که دیدار از آن مدد نبود و مرد را گوش با او نبود و هیچ با او نبود چه جای
طاقت و هوش بود صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که من معاینه درویشی را
دیدم که در خیال آذربایجان میرفت و این بیتها میخواند شعر والله ما طلعت
شمس و لا غربت ، الا وانت منی قلبی و وسواسی ، و لا جلست الی قوم احدثهم
الا وانت جلیسی بین اجلاسی ، و لا تنفست محزونا و لا فرحا ، الا و ذکرک مقرون بانفاسی
و لا هممت بشرب الماء من عطش ، الا رایت خیالا منک فی الکاس ، ناگاه بیفتاد
رکف ۲۳۵ و بمرد ابوبکر شکر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گوید که وی در نیشابور بزرگ
بود صاحب وقت و دل صاحب خوف بود و خواجه سهل صعلوکی بود روزی خواجه
سهل وی را دید گفت خویشاوند چون هیچ نمی آیی نیایی گفت بتو آیم ابر بخبری
و بمن تکبری یعنی که بمن تکبر کنی که من درویشم بخواری در من نگری گفت بیا که برخیزم
وقتی در سرای خواجه سهل شد برای وی بر پای خاست که چون بیرون آمد برهنه خاست
ابوبکر باز گشت و این دو بیت برخواند شعر اذا و ان کنت ذا عیال ، قلیل مال
کثیر دین ، المستعف برزق ربه ، حوائج بینه و بینی ، بیرون آمد و یکی هرگز بوی
رکفو ۲۳۶ نرفت ابوبکر جوزقی رحمه الله تعالی قبر وی در نساست وی گفته روزی در بادیه
شدم و مانم از تشنگی خشک شده بود و طاقت بر شیخ بود بر زبانه را دیدم
که می آمد سلام کردم جواب داد نیکو گفت ایها الشیخ چه بوده است گفتم تشنه ام

خیار که بخوریم میخواهیم که دهان تر کنیم آن برنا گفت در رو و باز کن پیر گفت مرا این سخن آن بنام
ایمان بود باز کردیم بوستانی دیدیم پر از خیار و خربزه و بادرنگ در شدم و کنار
باز کردم و بیرون آمدم شیخ ابو سعید ابو الخیر گوید قدس الله تع روزی بود در سرای ابو بکر
جوزقی رسیدیم او پیر با شکوه بود در شدیم و سلام گفتیم ای پیر ما حدیثی املا کن جوزقی
باز کرد و گفت رسول صلی الله علیه و سلم گفته است که خداوند سبحانه و تعالی دو
لشکر است یکی با آسمان و دیگری بر زمین آنکه با آسمانند فرشتگانند و ایشان را اعلامها
سبز بود و آنکه بر زمین اند لشکر خراسان اند اکنون آن لشکر این طالبان نباشند
آن لشکر صوفیان باشند که همهٔ خراسان و همهٔ جهان باز خواهند گرفت نه بینی
جماعتی از ایشان که در راهی که میروند از دور بنگری پنداری که لشکری می آید این درست
است آن خداوند عز و جل می نماید بحقیقت آن لشکر ایشانند و ایشان مردان خدا
وند را می طلبند و ویرا میجویند و از دنیا اعراض کرده اند و بخداوند خویش مشغول
گشته اند آن و بکار آنهم کسی بیرون خدای تع چیزی می طلبند و می جویند ایشان ن
جوادی هیچ چیز را نجویند و نخواهند ایشان امیران جهانند و پادشاهان روی زمین
اند و این پوشیده است بر بیشتری خلق ابو بکر الرازی رحمه الله تع مردی متورع رلز ۲۳۷
مجتهد بود گفته اند از مشایخ کسی از وی گریانه تر نبود هم مریدی و هم مبتدی که ویرا
بدیدی اسیر و گرفتار وی شدی از کثرت عبادت و گریه و بیبصری و حرقت
و اضطراب وی در سماع در ابتدای کار خود بسماع مکه رفت و مشایخ صوفیه را
دریافت و یکسال مجاورت کرد وی گفته در مکه وقتی بر من تنگ شد بمنی رفتم
مرا یکی دینار فتوح رسید جامهٔ من خلق شده بود خواستم با دبیر چیزی بخرم چون در مکه

باز کنم

۹۰

باز گشتیم و خواستم که بمکه در آیم از جایی در میان دو سنگ دفن کردم و علامتی بر آن
نهادم پس بمکه در آمدم چون از طواف فارغ شدم با بو عمرو زجاجی شدم و از وی
مسئله پرسیدم گفت برو و آن دینار که دفن کرده در سنگ خود صرف کن برفتم چنان
کردم پس بوی آمدم آن مسئله را جواب داد ابو بکر مفید رحمه الله تع نام وی
محمد بن احمد بن ابراهیم است امام بزرگ بوده و از شاگردان جرجرایا و جنید را و ابو رلح ۲۳۸
الحسین را دیده بود و با عثمان حیری صحبت داشته بود در سنه اربع و ستین
و ثلاثمائه برفته از دنیا عمر وی دراز کشید نیکو ادب بود و شریف همت
و مستقیم الحال شیخ عمو ویرا دیده بود ویرا کتابیست در انجا آورده که ابو
سعید خراز را بدرگ رسید نه که چه آرزو داری گفت حسرت دارم
بر غفلت و هم وی گفته است که یوسف بن الحسین گوید که چنان شده ام
سخنی من جز الله تعالی نمیشنوند از بلندی شیخ الاسلام گفت که این سخن آخر
چنان شود که آن پیر گفت ابو بکر قفری رحمه الله تع از قفر هبیره بود رم ۲۳۹
و لیکن بشیراز نشستی بزرگ بوده و محتشم و اهل عیب را دیده
شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که روزی شیخ ابو بکر قفری مرا گفت خیز تا بجا
روییم میرفتیم قومی دیدیم که بر بام بازار نرد می باختند شیخ ابو بکر برفت و با ایشان
بنشست و با ایشان دست در بازی کرد و از خجالت آب از من میرفت
که آن چیست که این میکند که مردان می بینند و آخر فرود آمد و رفتیم و دیدیم که
تنی چند شطرنج می باختند بسر ایشان رفت و نطع ایشانرا برگرفت و بدرید
و در چوبها بیفکند و تن از ایشان کار دیر کشیدند قفری گفت کار در ان

همیقتا بخورم ایشان شکوه داشتند بر گذشتیم و من با وی در خصومت که گنه
فراخ روی انجا و این احتساب زشت اینجا چه بود که دیگری آورد گفت
آن وقت بنظر لذت مینگریستم فرج ندیدم و اکنون بنظر علمی نگریستم حکم بدیدم
ابو بکر موازینی رحمه الله تعالی وی بجز بوده است استاد شیخ سیاروانیست رما ۲۴۰
وی گوید که از ابن حبان شنیدم که گفت روز عید اضحی نزدیک حجره درویشی
دیدم استاخ و بدست وی کوزه پارکوه می گفت یا سیدی تقرب الناس
الیک بذبایحهم و قربانهم ولست املک الا نفسی فها هی شهغه ومات
ابو بکر اشنانی رحمه الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که یکی از ثقا کرداه رمب ۲۴۱
خبر آمد که شیخ ابو بکر اشنانی از بام بغداد دو پای بشکست و برفت و آن
چنان بود که نوجوانی آمده بود قوالی میکرد و بیرا نیاه از شیخ ابو عبد الله گفته تبعوتم
تا چیزی خواند ابو بکر آشنانی در سماع خوش شد از بام بغداد و برفت شیخ ابو
عبد الله گوید که آنجا رفتم گفتم چه میخواندند گفتند این دو بیت ه ولیف ندوبه
بدائه والموت دون بلائه ان عاش عاش منغصا او مات مات بدائه
آن کودک را تسبیل کرد و گفت گر داین قوم ماند ابو عبد الله خفیف چهار روز
از خود غائب شد و ابو بکر اشنانی را در گور کردند و شیخ ابو عبد الله بیخبر شیخ
الاسلام گفت تشنه … را اسایش در چه ماند در آب و گفت وفای دوستی
در دوستی برفتن است **ابو بکر مغازلی رحمه الله تعالی** او استاد سید وانه رمج ۲۴۲
بوده بمصر وی گوید که میجستم که ابو الحسن خرقی را بنا زیارت بدر سرای وی
شدم و در بزدم و گفتم یا اهل الدار واسوی بنیتی ای خداوندانه سرای

یا من بچیزی مواسا کنید وی ایمل خود را گفت ای مومنه چیزی فرا وی ده که اگر
وی الله را اشناختی بمن نیامدی یعنی آزموده را چون انرا شنیدم ایشان
ترا بگذاشتم و برفتم **ابو بکر قطیعی رحمه الله تعالی** وی حافظ و امام بغداد ۲۴۳
بوده در حدیث شاگرد عبد الله بن حنبل است جنید را دیده بود وی گفته
که از جنید شنیدم که می گفت یا من هو کل یوم فی شان اجعل لی من بعض شانک
ای انکه هر روز در کار دیگری چه بود که روزی در کار من کنی مات القطیعی
فی ذی الحجه سنة ثمان و ستین و ثلثمائه **ابو بکر عبداذی رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام رمه ۲۴۴
گفت که حسین فقیری گفت که ابو بکر عبداذی گفت درویشی سه چیز است ترک
الطمع والمنع والجمع طمع بچیز کسی نکنی و اگر چیزی بسوی تو آید منع نکنی و چون
بستانی جمع نکنی **ابو بکر کفشایی رحمه الله تعالی** کفشیر وی است بستام رمو ۲۴۵
وی گفته که در تیه بنی اسرائیل میرفتم مرا آنجا بیرزدی آرزو کرد و باقلی در
وقت اواز باقلی فروشی شنیدم در تیه که پیش من آورد شیخ الاسلام گفت
نه کرامتست این در طریق تصوف پیغاره است درویشی در بادیه تشنه
وی را از آسمان قدحی فرو گذاشتند از زر پر آب سرد آن درویش گفت
بعزت تو که نخورم آب مگر از دست اعرابی که هم اسیلی زند و شربت آب
دهد و اگر نه بکرامتم آب نباید از بیم غرور گفت قادری که آب در خود
من بدید آری یعنی کرامات ظاهر از ما این نبود شیخ الاسلام گفت که حقیقت
نه بکرامات درست شود که حقیقت کرامانست و کرامات ابدال و زهاد
را بود و از ما که غرور را این نباشد چون عطا ما که چون ناکی ترا آنه بان

گذارند از عطل و تعطّل نپسندی و از کرامات مکارم و گفت که کرامات ناگاه
مرورا از پس کار بیرون آرد چون موی از خمیر صوفیان کرامات را آرد کنند آنگاه
خود نثار بعد بر ایام ایشان **ابو بکر بن داود بن الدینوری رحمه الله تعالی** رحمه ۲۳۶
بشام نشسته است و با ابن جلا صحبت داشته وی گفته که معده محل طعام
است اگر حلال در وی افکنی قوت طاعت یابد و اگر شبهه بود راه حق پوشیده
کند و اگر حرام باشد معصیت زاید و گویند صد سال بزیست و بدینور وفات
یافت سنه خمسین و ثلثمائه **ابو علی الرودباری رحمه الله تعالی** وی از طبقه رح ۲۳۷
رابعه است نام وی احمد بن محمد بن القاسم بن منصور از ابناء رؤسا و وزرا است
و نسبت وی بکسری میرسد روزی جنید در مسجد جامع سخنی میگفت گذر وی
بر مجلس جنید افتاد و جنید با مردی سخنی میگفت با وی مرد گفت اسمع یا هذا
ابو علی پنداشت که او را میگوید بایستاد و گوش با وی داشت کلام جنید
در دل وی جای گرفت و اثر تمام کرد هر چه در آن بود ترک کرد و بر طریقت
قوم اقبال نمود حافظ حدیث بوده و عالم و فقیه و ادیب و امام و سید
قوم خال ابو عبد الله رودباریست شیخ ابو علی کاتب گوید ما رأیت اجمع
لعلم الشریعة والحقیقة من ابی علی الرودباری رحمه الله تعالی هرگاه که ابو
علی رودباری را نام بردی گفتی که سیدنا ما شاگردان ویرا از آن انکار می آمد
گفتند این چیست که ویرا سید خود میگویی گفت آری او از شریعت بطریقت
شد و ما از حقیقت بشریعت می آییم شیخ الاسلام گفت نام در را از پیشگاه
باستانه برنند ندانند که آنکه از آستانه به پیشگاه فرستند گستاخ بسی شود

بود از ناز با نیاز فرستند از نیاز با ناز آید و از طهارت بنماز شو ابو علی
رودباری در بغداد با جنید و نوری و ابو حمزه و مسوحی و با آنانکه در
طبقه ایشان بودند از مشایخ قدس الله تعالی اسرارهم صحبت داشته و در
شام با ابو عبد الله الجلا و وی از بغداد است اما بمصر مقیم گشته و شیخ مصر
و صوفیان ایشان بوده و از شعرای صوفیان است وی گفته در وقت
نزع ، وحقک لا نظرت الی سواکا ، بعین مودة حتی اراکا ، توفی سنه
احدی و عشرین و ثلثمائه و هم وی گفته ، من لم یکن بک فانیا عن حظه ، وعن
الهوی والانس بالاحباب ، او تیمته صبابة جمعت له ، ما کان مفترقا من
الاسباب ، فکانه بین المراتب قائم ، لمنال حظ او لحسن ثواب شیخ الاسلام
گفت که مراد درین شعر بر وی حسد است که هیچ کس را جای باز نگذاشته که همه را
بلغته و هم وی گفته والاهم قبل اعمالهم ، ودعاهم قبل اعمالهم ثم جازاهم
باعمالهم شیخ الاسلام گفت که کل این علم همه انیست و خلق غافلند ازین خلق
مشغول به پوستند مغزی باید یعنی حقیقت و هم وی گفته اقبح السجوة
معاشرة الاضداد و هم وی گفته فضل المقال علی الفعال منقصة ، وفضل الفعال
علی المقال مکرمة و هم وی گفته علامة اعراض الله تعالی عن العبد ان یشغله بما لا
ینفعه و هم وی گفته ما لم تخرج من کلیتک لم تدخل فی حد المحبة ، وقتی بگرمابه
رفت در جامه خانه چشمش بر مرقعی افتاد در کار شد که تا از درویشان
در گرمابه کیست چون در رفت درویشی دید بخدمت بر پا ایستاده بر سر
امردی پیش حجام نشسته بود ابو علی هیچ نگفت چون آن امرد برخاست

ان درویش آب بسر وی فرو گذاشت و خدمت نیکو بجای آورد و چون غسل
کرد ازار خشک آورد آن جوان بیرون رفت ان درویش نیز در خدمت
وی بیرون رفت آن درویش جامه بسر آن جوان فرو افکند و کلاه بر وی
افتاد و عود بسوخت و مروحه برگرفت و او را بادی کرد و آیینه
پیش وی داشت و هرچه بتوانست از جهد و امکان بجای آورد آن جوان
در وی می نگریست چون جوان برخاست تا بیرون رود درویش را صبر نرسید
گفت ای پسر چه باید کرد تا تو بمن نگری گفت بمیر تا بر خیزم و بتو نگرم درویش
بیفتاد و بمرد آن جوان برفت ابو علی فرمود تا درویش را از خانقاه بردند و
کفن ساخت و دفن کرد پس از آن بمدتی شیخ ابو علی بوی نگریست هیچ معرفت
ان جوان را دید در بادیه مرقع خشن پوشیده ابو علی بوی نگریست تو آن نیستی
که آن درویش را گفتی که بمیر تا بتو نگرم گفت هستم ای شیخ و آن خطای بود که بر
من رفت شیخ گفت اینجا چون افتادی گفت از آن روز باین کار درآمدم آن
شب وی را بخواب دیدم مرا گفت بمردم و هم بمن ننگرستی اکنون باری بمن
نگر از خواب درآمدم و توبه کردم و بسر خاک وی شدم و موی ببریدم و
مرقع باکردن افکندم و با خدای عهد کردم که تا زنده باشم هر سال میشوم و بنام
وی لبیک میزنم و حج میکنم و بسر خاک وی می آیم و با وی میسپارم کفارت
گفت و کردار خود را **ابو علی الثقفی رحمه الله تعالی** از طبقه رابعه است ٢٢٨
نام وی محمد بن عبد الوهاب است ابو حفص حداد و حمدون قصار را دیده
بوده در نیشابور امام و مقدم بوده در اکثر علوم شرعی همه را فرو گذاشت

وبعلم

و بعلم صوفیان مشغول گشت و ابو عثمان حیری وی را نیکو گفتی و کان احسن المشایخ
کلاما فی عیوب النفس و آفات الاعمال در سنه ثمان و عشرین و ثلثمائه برفته از دنیا
وی گفته العلم حیوة القلب من الجهل و نور العین من الظلمة و هم وی گفته
هر که صحبت دارد و بزرگان را نه بر طریق حرمت حرام شود بر وی فایده ایشان و
از نور ایشان هیچ چیزی بر وی پیدا نگردد و از وی پرسیدند که عیش که صعبتر
و ناخوشتر گفت عیش آنکه بر نومیدی زید شیخ الاسلام گفت نومیدی دری در
کفر دارد و نومیدی از الله تعالی کفرست لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرین
لا تقنطوا من رحمة الله و روزی در محبت و احوال ~~درویشان~~ محبان سخن می گفت
دران میانه این دو بیت را بخواند ؎ الی کم یکون الصد فی کل ساعة • ذات
البین فانظری الدهر • و در اثنای مجلس خود بسیار گفتی ای همه را باهیچ
بفروخته و هیچ را باهم خریده **ابو علی الکاتب المصری قدس الله تعالی روحه** ٢٢٩
از طبقه رابعه است از کبار مشایخ مصرست صحبت داشته با ابو بکر مصری و
ابو علی رودباری پیر ابو علی مشتولی است صاحب کرامات ظاهر بود و ابو
عثمان مغربی وی را بزرگ می داشته و ویرا همی گفتند از رودباری از بزرگ و تمامی
علم وی گویدم گاه چیزی بر من مشکل شدی مصطفی را صلی الله علیه و سلم بخواب
دیدمی و از وی پرسیدمی شیخ الاسلام گفت شیخ ابو علی کاتب را در مصر یک
مرید بود که چیزی بوی دادی وی بمرد شیخ بسر قبر وی شد گفت الهی میانه
من و تو این واسطه بود و شرک و من بر نفت و توحید من درست کرد بحق آنکه توحید
مرا درست شد برفتن وی که با وی نیکویی کردی گفته که الله تعالی گفته که و فضل الغنا

من صبر علینا شیخ ابو القاسم نصرآبادی گوید که ابو علی کاتب را گفتند که بکدام
یک مایلتری ازین دو بفقر یا بغنی گفت بآنکه بلندتر است درجه و مرتبهٔ
ان پس این دو بیت را بخواند ولست بنظّارٍ الی جانب الغنی
اذا کانت العلیاء فی جانب الفقر و انّی لصبّارٌ علی ما ینوبنی و حسبک
انّ الله اثنی علی الصبر **ابو علی مشتولی رحمه الله تعالی** نام وی حسن بن
علی بن موسی است شاگرد ابو علی کاتب و ابو یعقوب سوسی است ٢٥٠
مشتول دهی است بر ده فرسنگی مصر وی آنجا در سنه اربعین و ثلثمائه
برفته از دنیا وی گفته که پیغمبر را صلی الله علیه و سلم بخواب دیدم مرا گفت یا با علی
می بینم ترا که دوست می داری درویشان او میل داری بصحبت ایشان گفتم
چنین است یا رسول الله پس روی بمن کرد و گفت میخواهی که ترا بو کیلی در
درویشان و کفایت مهمات ایشان بپای کنم بترسیدم که بر دست من چیزی رود که
نباید با کاری پیش آید که بر دست من بر نیاید گفتم یا رسول الله بشرط عصمت
و کفایت حق گفت بشرط عصمت و کفایت من خاموش شدم پس از ان وی را
کاری برخواست و درویشان روی بوی نهادند بآرزوها و با شیئها و ان
همه راست می شد چون خوسته بود که با کفایت پیش استاد خود ابو علی
کاتب آمد و آنرا باز گفت وی گفت چه کرده بودی یعنی از جرم که ترا از میان
درویشان بیرون کرد یعنی درویشی و نا داشت به از کفایت و توان
شیخ الاسلام گفت او بخود نمی کرد آنرا بلک تقریر نمودهٔ مصطفی صلی الله علیه
و سلم و معهود وی میکرد و زنهار غافل نباشی و از مکر و غرور ایمن نشوی روزی

یکی ازین طایفه بوی در آمد بکد نیار بپیش وی نهاد وی گفت مرا آن بجواب
با تو نیامدم گفت بستان که این را من نمی دهم من واسطه ام حقوق شما را
بشما می رسانم از عزیز این قصه را با شیخ ابو علی کاتب باز گفت شیخ گفت
من گمان نمی بردم که اکنون در دنیا کسی باشد که مثل این سخن بگوید قصهٔ خواب
وی را با شیخ بگفت گفت رحم الله ابا علیٍ مثله یری مثل هذه و یوقف للقیام بحقها
شیخ الاسلام گفت که ابو علی مشتولی از مشتول ببصره برفت بزیارت شیخ
ابو یعقوب سوسی در بصره می گشت و از کسی نمی پرسید که خانهٔ وی کجاست
تا روزی بکوی فرو شد دکان حلاجی دید شاگردی برآن نشسته بنزدیک او رفت
و حجرهٔ وی باز ~~نهاد او~~ از پرسید گفت وی را میخواهی گفت آری گفت چون بوی
شوی ترا خواهد گفت برو گرد گر دار گرد مرا بوی شود این گوید آنگه برفت و دست
بدر حجرهٔ وی باز نهاد آواز آمدی که در آی در شد گفت بیا بنشین من ترا نگویم
که برو و گرد گر دار گرد یعنی این کار نه همه گرد ارست چیزی هست به از گردار
ابو علی رازی قدس سره العزیز شیخ الاسلام گفت که وی گفته اذا رأیت
الله عز و جل یوحشک من خلقه فاعلم انه یرید ان یونسک بنفسه یعنی هرگاه که بینی
که حق تعالی ترا از خلق وحشت دهد از حاضر نیا سایی و غایب را بجویی بدانکه مراد
او آنست که ترا با خود انس و آرام دهد **ابو علی خیران رحمه الله تعالی**
نام وی حسن بن صالح بن خیران است فقیه بود شافعی جمع کرده بود میان فقه و ورع
وی را تکلیف کردند که قاضی القضاة شود قبول نکرد گویند که علی بن عیسی وزیر مقتدر
بالله صاحب البلد را گفت که شیخ ابو علی خیران بیارید تا قضا را بر وی عرضه کنند

وی بشنید و پنهان شد کس بر در خانهٔ وی موکل ساختند که تا چون باب
محتاج بیرون آید ده روز زیادت بیرون نیامد خبر بوزیر رسید گفت ویرا
بگذارید مقصود ما آن بود که مردم بدانند که در مملکت ما کسی است که قضای
شرق و غرب را بر وی عرض کردند وی قبول نکرد وی گفته اِذا استَندَ الرَّجل
تام عقله شیخ الاسلام گفت چون دل بیدار بود مرد معلق نبود **ابو علی** عدد ٢٥٣
سیاه رحمه الله تعالی آورده اند که وی را مسافری رسید برای سوزنی
هفتاد بار اورا ببازار فرستاد که بهتر ازین می باید و شیخ ابو علی با بزرگی و پیری
و ضعف خویش میرفت و دیگری می آورد تا هفتاد بار بعد از هفتاد بار سوزن
گری بیاورد تا چنانکه اورا باید سوزنی اختیار کند آن مسافر گفت در بغداد نیم
خادم بیش نبودی که دلت بگرفت و من از برای تجربه می کردم اگر سوزن گرا
بیاوردی هفتصد بار بخواستم فرستادم **عبد الله بن محمد المعروف بالمر** عدد ٢٥٤
تعش رحمه الله تعالی از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو محمد است نیشابوری است
از محلهٔ حیره بغداد بوده یگانهٔ مشایخ عراق است و از ائمهٔ ایشان از اصحاب
ابو حفص حداد و جنید را دیده بود گفته اند عجایب بغداد سه است زعقهٔ (فریاد)
شبلی و نکتهٔ مرتعش و حکایات خلدی و مرتعش در بغداد بود در مسجد
شونیزیه و آنجا برفته در سنه ثمان و عشرین ابو حفص ویرا بسیاحت
فرموده بود هر سال هزار فرسنگ سفر می کرد پای برهنه و سر برهنه و
از ده روز نبودی و گاه بودی که سه روز بودی ابراهیم بن مولد گوید که مرتعش
برقه آمد ابراهیم قصار بوی طبوخ نان و انگور فرستاد و مرتعش را پوستینی

بود و میزری مئزر از ازاره ساخت و پوستین بفروخت و بثمن آن نان و انگور
خرید و با ابراهیم قصار فرستاد و گفت نان و انگور بر نان و انگوری اگر ترا
بالله تعالی حاجت هست بیرون آی ابراهیم مولد گوید که ابراهیم قصار مرا گفت که
مادام که اینجاست با وی سخن مگوئید و بر وی سلام مکنید وی مدتی دراز در
رقه اقامت کرد روزی بوی رسیدم گفتم یا ابا محمد تو هنوز اینجایی با اینهمه خواری
که از جهت ما بتو رسید گفت بجهت این من اینجا این قدر اقامت کردم و اگر نه من در
شهرهای دیگر چند روز بیش نباشم مرتعش گفته که هرگز خویشتن را بباطن
خاص ندیدم تا خود را بظاهر عام ندیدم از وی پرسیدند که تصوف چیست گفت
الاشکال و التلبیس و الکتمان و هم از وی پرسیدند که ایّ الاعمال افضل گفت رؤیة
فضل الله پس این بیت بخواند ❀ انّ المقادیر اذا ساعدت ❀ الحقت
العاجز بالحازم ❀ و هم وی گفته افضل الارزاق تصحیح العبودیة و ملازمة الخدمة علی
السنة و هم وی گفته که اول کار من دهقان پسری بودم در نیشابور بر در خانهٔ
خود نشسته ناگاه جوانی آمد مرقعی در بر و کهنهٔ بر سر و بسوی من اشارت
کرد و بوجه لطیف چیزی خواست با خود گفتم جوانیست تن درست ازین شرم
نمی دارد که سؤال می کند و ویرا هیچ جواب ندادم بانگی بر من زد که از آن بسیار
بترسیدم پس گفت اعوذ بالله ما خام جگرک و افلیج به صد رگ من بیخود شدم
و بروی درافتادم خادمی از خانه بیرون آمده بود و سر من در کنار خود نهاد و مردم
بسیار گرد من در آمده بودند چون بعد از مدتی با خود آمدم آن جوان رفته
بود حسرت بسیار خوردم و از آنچه کرده بودم پشیمان شدم چون شب رسید

بغایت غمگین در خواب شدم حضرت امیر المؤمنین علی را رضی الله تعالی عنه در خواب
دیدم و آن جوان با وی حضرت امیر بوی اشارت میکرد و سرزنش میکرد و می گفت
علی ان الله تعالی لا یخیب بالخ سائله از خواب در آمدم و هرچه داشتم تفرقه
کردم و روی بسفر آوردم بعد از پانزده سال شنیدم که پدرم مرده است
بنشابور بازگشتم و از خدای تعالی درخواستم که مرا خلاصی دهد از میراثی
که بمن رسید بود خدای تعالی عنایت کرد و از آن خلاص شدم و همیشه چشم
آن جوان را بر خود می بینم و هرگز از شرمندگی وی خالی نشدم و نخواهیم شد تا آنگاه
وقت که بخدای تعالی برسم **عبد الله بن محمد منازل قدس الله تعالی سره**
از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو محمد است از بزرگان مشایخ نشابور بود رنه ۲۵۵
و ویرا طریقی است که بان متفرد است صحبت داشته با حمدون قصار و طریقت
از وی و عالم بود بعلوم ظاهر بزرگی گفته از منازل که من مردی و نیم شناسم و نیم
مرد نه در آباد نیست که مرد ما را ببد نام نبرد و مرد تمام عبد الله بن منازل که مرد ما را
خود نام نبرد وی گفته که در این کار بزور در آید فضیحت شود و هر که بضعف
در آید قوی شود یعنی بنیاز و حرمت و ارادت در آید نه بدعوی و قوت و هم وی
گفته که هیچ خیر نیست در آن کسی که ذل کسب و ذل سؤال نچشیده باشد
و هم وی گفته که هر که لازم گرداند بر نفس خود را چیزی که بان محتاج نباشد ضایع گرداند
از احوال خود مثال آن از چیزهایی که بان محتاج باشد و از آن چاره نداشته باشد
و هم وی گفته اگر درست شود بنده را در همه عمر یک نفس که از ریا و شرک پاک باشد
هر آینه برکات آن نفس در آخر عمر بوی سرایت کند **عبد الله حداد رازی** رنو ۲۵۶

رحمه

رنز ۲۵۷ **رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت که وی گفته هر که حق الله تعالی را در جوانی فرو گذارد
ویرا در پیری فرو گذارند و یاری ندهند **عبد الله بن عصام المقدسی رحمه الله تعالی**
شیخ الاسلام گفت که وی مصطفی را صلی الله علیه و سلم بخواب دید گفت یا رسول الله
حقیقت این کار که ما در آنیم چیست گفت شرم داشتن از حق تعالی که چون با خلق
باشی از وی خالی باشی یعنی می باید که چون بظاهر با خلق باشی به باطن با حق باشی
سبحانه و تعالی و شرم داری از وی که بباطن نیز مشغول خلق باشی رسول صلی الله
علیه و سلم این بگفت و برفت بر اثر وی برفتم گفتم یا رسول الله بیفزای گفت بپوشی
بر خلق وقتی که با حق باشی یعنی وقتی که به باطن با حق باشی سبحانه باید که بظاهر
رنح ۲۵۸ با خلق باشی و بر ایشان نه پیچانی و حقوق ایشان را ضایع نکردانی **عبد الله بناذانی**
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفته که وی گفت که رسول را صلی الله علیه و سلم
رنط ۲۵۹ بخواب دیدم گفتم یا رسول الله با کدام قوم نشینم گفت با آن قوم که بهما فشوند
یعنی درویشان نه با آن قوم که مهاها کنند یعنی توانگران **ابو الخیر التیناتی**
الاقطع قدس الله تعالی سره از طبقهٔ رابعه است نام وی حماد است غلامی بوده
تینات که دهی است بده فرسنگی مصر و گویند که تینات از مصیصه است از ولایت
مغرب زنبیل بافتی کس ندانستی که چون می بافت و ویرا بدو دست دیده اند چون
صح کسی نبودی و باشیر موانست داشت قیل له بلغنا ان السباع تأنس بک
قال نعم الکلاب یأنس بعضها ببعض وی زینهار زمین بود در وقت خود و مشرف
بر احوال خلق در سنه نیف و اربعین و ثلثمائه برفته از دنیا ویرا آیات و کرامات
بسیار و عالم بود صحبت داشته با ابو عبد الله جلا و جنید و غیر ایشان از مشایخ

و در طریقهٔ توکل یگانه بود وی گفته هر که عمل خود ظاهر کند مرائیست و هر که حال خود
ظاهر کند مدعی وقتی یکی را دید که بر آب میرفت وی بر کنار دریا بود آن مرد را بدید که
بر آب میرفت گفت این چه بدعتست بانگ بر وی زد وقتی دیگر دیگری را دید که
در هوا میرفت گفت این چه بدعتست فرود آی وی فرو آمد بانگ بر وی زد که کجا میروی
گفت بحج گفت اکنون برو شیخ الاسلام گفت که کرامات فروشنا و هر اقبول کنند
مغرور نیست و کرامات خر اگرچه بانگ سگ نکند یعنی حقیقت نکر امانست
ورای آن چیز نیست آن فوائد و ابدال را خوش آید صوفی عارف از کرامات می‌ترسد
وی کرامات کرامانست شیخ الاسلام گفت که عباس بن محمد الخلال گوید از مرو که ابو الخیر
تیناتی مرا گفت که مرقع در گردن افکندم بجامع شوی بطرسوس و بیت المقدس حج ایکنج
باز نشستی و روی با او کنی شیخ الاسلام گفت آن گنج کجا بود جایی که تو نباشی شیخ
الاسلام گفت که ابو صالح حدثنا گفت نام وی هارون که در خانهٔ ابو الخیر تیناتی شدم
بزیارت مرا گفت اکنون سفر کجا میکنی گفتم بطرسوس گفت امسال یکی نیت داری گفتم
نیت مکه دارم گفت الله تعالی شما را چیزی داد حق از آن دانستید و از آن
نیکو نداشتید شما را دریا دیه و دریا را پرکنده ساخت ابو صالح گفت ای شیخ
حج و غزا را می گویی گفت آری حج و غزا را می گویم چرا نه وقت خود را غنیمت که بر بد
و بآن باز شنید شیخ الاسلام گفت مریدی پیش ابو القسم جلاد را بود و رای شد
از وی دستوری خواست که بسفر می شوم پیر گفت چرا می روی گفت آبه که بر دد
تهی کرد د پیر گفت چرا دریا نباشی که نرود و تیره نگردد یکی از اصحاب ابو الخیر
تیناتی گوید که روزی شیخ نشسته بود گفت و علیکم السلام گفتم بر تشنگان می گوی

گفت

گفت نه که یکی از فرزندان آدم در هوا می گذشت بر من سلام کرد او را جواب دادم ابو الحسین
قرافی گوید که بزیارت ابو الخیر تیناتی رفتم چون وداع وی می کردم تا در مسجد برون
آمد و گفت یا ابا الحسین میدانم که با خود معلوم برنمی داری لیکن دو سیب را با خود
بردار از وی بستدم و در جیب نهادم سه روز برفتم هیچ فتوح نرسید یکی از آن دو سیب
را بیرون آوردم و بخوردم خواستم که دیگری را بیرون آرم دیدم که هر دو سیب در
جیب منست پس از آن سیبها می خوردم و باز در جیب من پیدا می شد تا بموصل
رسیدم بخاطر من رسید که این سیبها معلوم من شد و توکل بر من فاسد ساختند
آنها را از جیب بیرون آوردم و بنگرستم دیدم که درویشی خود را در عبایی پیچیده
میگوید مرا سیب آرزو میکند هر دو را بوی دادم چون از وی برگذشتم در دل من
افتاد که شیخ ابو الخیر آن سیبها را بوی فرستاده بود برگشتم و آن درویش را
طلب کردم نیافتم یکی ازین طایفه می گوید که پیش شیخ ابو الخیر تیناتی بودم با من
از بدایت حال خود حکایت آغاز کرد از وی پرسیدم که سبب دست بریده شما
چه بود گفت دستی گناهی کرد ببریدندش گمانم آن شد که در جوانی از وی کاری
که سبب دست بریدن باشد واقع شده باشد دیگر هیچ نگفت تا آنکه بعد از چند سال
با جمعی از مشایخ بوی رسیدم با یکدیگر از مواهب و کرامات که از حق سبحانه نسبت
بایشان واقع شده بود سخن میگفتند تا سخن بطی الارض رسید و در آنجا هر
کسی سخنی می گفت ابو الخیر را از آن خاطر بتنگ آمد گفت چند می گویید که فلان
در یک شب بمکه میرود و فلان در یک روز غلام حبشیی می شناسم که روزی در
جامع طرابلس نشسته بود و سر در مرقع کشیده خوشتی خوش بخاطر وی آمد در حرم

خود گفت کاشکی اکنون من در حرم بودمی چون سر از جیب مرقع بیرون آورد خود
را در حرم یافت آن جماعت در یکدیگر نگریستند و با یکدیگر بشارت گفتند
که این غلام جستنی نیست پس یکی از آنجماعت گستاخی کرد و گفت اصحاب می پرسند
که سبب بریدن دست شما چه بود گفت دستی گناهی کرد ببریدند گفتند مدتهاست
که این میگوییم می خواهیم که سبب آن بگویی گفت من مردی بودم از مغرب مرا هوای
سفر خاست با سکندریه آمدم دوازده سال آنجا بودم از آنجا سفر کردم دوازده
سال در میان شطا و دمیاط اقامت کردم گفتند اسکندریه شهریست معمور آنجا به
توان بود اما در میان شطا و دمیاط هیچ نوع آبادانی نیست چون معاش می کردی
گفت در کنار خلیج دمیاط خانگکی از نی ساخته بودم و در آن نماز میکردم ربانان بسیار
به دمیاط فرود می آمدند چون شبانگاه چیزی میخوردند سفرهای خود را بیرون سوی
می افشاندند نان ریزه که می ریخت در آن با سگان مراجعت می کردم و نصیب
خود می گرفتم در تابستان قوت من این بود و چون زمستان می شد در نواحی خانه
من بردی بسیار بود از زمین می کندم و بیخ آن را که تازه و سفید بودی می خوردم
و آنچه از آن خشک و سبز بودی انداختمی این بود قوت من ناگاه روزی بسر من در
دادند که ای ابوالخیر تو چنان نگاه می بری که با خلق در قوتهای ایشان شریک نیستی
و دعوی توکل می کنی و حال آنکه در میان معلوم نشسته گفتم الهی و سیدی
و مولائی سوگند بعزت تو که هرگز دست بآنچه آن از زمین رویاند دراز نکنم
هیچ نخورم جز آنچه تو بمن رسانی دوازده روز گذشت نماز فرض و سنت و نفل می
گذاردم بعد از آن از نفل عاجز شدم دوازده روز دیگر فرض و سنت می گذاردم

بعد

بعد از آن از سنت هم عاجز شدم دوازده روز دیگر فرض میگذاردم بعد از آن
از قیام عاجز شدم دوازده روز دیگر نشسته میگذاردم بعد از آن از نشستن
نیز عاجز شدم دیدم که یک فرض از من فوت می شود پس پناه بخدای تعالی بردم
و در سر خود گفتم الهی و سیدی بر من خدمتی فرض کرده که از آن سؤال خواهی کرد و
رزق مرا ضمان شده که بمن رسانی آن رزق که ضمان شده بر من تفضل کن و آن عهدی
که بسته ام مرا بگیر ناگاه دیدم که در پیش من دو قرص پیدا شد و در میان آن
چیزی و هیچ نگفت که در میان آن چه چیز بود و از اصحاب هم کسی نپرسید پس
دایم آن دو قرص را از شب تا شب دیگر می یافت بعد از آن اشارت
چنین شد که بجانب ثغر می باید شد بغزا بجانب ثغر روانه شدم تا بدمی رسیدم
اتفاقا روز جمعه بود در صحن مسجد جامع شخصی قصه زکریا علیه السلام و در
آمدن وی در درخت و دو نیم کردن وی با اره و صبر کردن وی بر آن می گفت
در نفس خود گفتم الهی و سیدی زکریا علیه السلام مرد صبار بوده است اگر
مرا نیز به بلا مبتلا گردانی ببلای تو صبر کنم پس از آن روانه شدم تا بانطاکیه رسیدم
بعضی از دوستان من مرا دیدند دانستند که عزیمت ثغر دارم برای من شمشیر
و سپری و حربه آوردند پس بثغر رفتم و از خدای تعالی شرم داشتم که از
ترس عدو در پس سور مقام کنم روز در بیشه که بیرون سور بود مقام می
گرفتم و شب بکنار دریا می آمدم و حربه را فرو می بردم و سپر را بآن باز نهادم
و محرابی می ساختم و شمشیر را حمایل می کردم و تا روز نماز می گذاردم چون
نماز صبح می گذاردم به بیشه باز می گشتم بعضی از روزها نظر کردم چشم من

بر درختی افتاد که بعضی میوه‌های وی سرخ شده بود و بعضی سبز بود و شبنم
بر آن نشسته و می درخشید مرا خوش آمد عهدم از من فراموش گردانیدند دست
بآن درخت دراز کردم و از میوهٔ آن چیزی گرفتم بعضی در دهن داشتم و بعضی
در دست که عهد را فرا یاد من دادند آنچه در دست داشتم بریختم و آنچه در
دهان بود بینداختم و بر جای بنشستم و دست در سر خود زدم هنوز نیک قرار
نیافته بودم که جمعی سواران و پیادگان گرد من در آمدند و گفتند برخیز مرا می بردند
تا بساحل رسانیدند دیدم که امیر آن نواحی سوار ایستاده است و گروه
سواران و پیادگان گرد بر گرد وی و جماعتی از سیاهان که روز پیشتر قطع
طریق کرده بودند پیش روی وی باز داشته‌اند چون پیش امیر رسیدم
گفت چه کسی گفتم بنده از بندگان خدای تعالی پس از آن سیاهان پرسید که
وی را می‌شناسید گفتند نی گفت وی مهتر شماست خود را فدای وی می‌کنید
پس حکم کرد که دستها و پایهای ایشانرا ببرند یک یک را پیش می‌آوردند و از
هر کدام یک دست و یک پای می‌بریدند چون نوبت بمن رسید گفتند پیش آی و دست
خود دراز کن دست خود را دراز کردم ببریدند گفتند پای خود را دراز
کن دراز کردم و روی باسمان کردم و گفتم الهی دستی دست من گناه
کرده بود پای را چه گناه است ناگاه سواری که در میان ایشان ایستاده
بود خود را بر زمین انداخت و گفت چه می‌کنید میخواهید که آسمان بر زمین
فرود آید این فلان مرد صالح است و نام مرا گفت آن امیر خود را از اسب
بینداخت و دست بریدهٔ مرا برداشت و ببوسید و در من آویخت

و با خود گفتم وقت محنت و ابتلا رسید و سیر و خربزه را دور انداختم صح صح

و می گریـ

و می گریست که مرا بحل کن گفتم من در اول ترا بحل کردم دستی بود گناهی کرده بود
ببریدندش بعد از آن بگریستم و گفتم کدام مصیبت ازین ازین عظیمتر که هم دست
ببریده شد و هم آن دو قرص از دست برفت شیخ الاسلام گفت پسر بودن زهیر
بن بکیر نام وی عالم بوده و صاحب تصنیفات وی گوید که بروزگاری مرا هوای
و حبشیم نیامدی و ایشانرا کسی نداشتمی مگر آنرا که با اصل زعرب بودندی
در خواب دیدم ازین طایفه حلقه حلقه و جوق جوق می روند تا بدر آسمان
مرا گفتند ای پسر بکیر این همه که دیدی همه موالی اند از عجم در میان ایشان یکی تن
است از عرب شیخ الاسلام گفت من سیزده ابوالخیر شناسم ازین طائفه همه موالی
بودند سیدان جهان و چندی را نام برد ابوالخیر تیناتی و ابوالخیر احمد العسقلانی
و ابوالخیر خیمی و ابوالخیر مالکی و ابوالخیر حبشی پسینی پسین ابوالخیر است

موالی بعضی علمانند و حبشی

ابوالخیر حبشی رحمه الله تعالی شیخ عمو و شیخ عباس بدبداردی محرمی کردند وی
بمکه مجاور بوده وقتی شخصی در مسجد حرام آمد و گفت کجایند آنانکه جوانمردی
می‌گویند پس اشارت بصوفیان کرد و بر سبیل حقارت گفت جوانمردان ایشانند
ساعتی گذشت شیخ ابوالخیر حبشی می آمد با هیبت و چشم تمام زردی
بر روی وی پدید آمده آن سخن را که آن شخص گفته بود دانسته بود گفت
آنکه می گوید کجااند جوانمردان جوانمردی باید با جوانمردی ببیند و گوید کوی
همانست که قبر وی در قوه است نام وی اقبال بود و لقب وی طاوس
الحرمین و کنیت وی ابوالخیر غلامی بود حبشی مر بعضی خواجگان جرجان او در
اوان بندگی نیز بوقتی که بحضرت حق سبحانه اشتغال تمام داشت هموار خواجه

۲۶۰

واضح آنست که وی طاوس الحرمین است نام وی

وی می گفت از من چیزی خواه وی هیچ نمی خواست روزی بروی الحاح بسیار کرد
گفت اگر میخواهی مرا خالصةً لوجه الله آزاد کن خواجه گفت من چندین سالست که ترا آزاد
کرده ام بحقیقت تو خواجه بودی و من بنده پس خواجهٔ خود را وداع کرد و روی
ببغداد آورد بقصد زیارت یکی از مشایخ چون باآنجا رسید آن شیخ مشرف بر موت
بود چون سلام کرد گفت وعلیک السلام یا ابا الخیر مشتاق بودیم و ترا الفتی است
شریف که در حجاز بآن مشرف خواهی شد وی را وصیت بمجاورت حرمین شریفین
زادهما الله تعالی شرفاً کرد و گفت مقصود تو آنجا حاصل خواهد شد شصت
سال مجاورت حرمین کرد که هرگز از هیچ کس هیچ چیز طلب نکرد وی گفته که
شصت سال در مکه و مدینه مجاورت کردم و سختیهای بسیار کشیدم هرگاه
خواستم که از کسی سؤالی کنم هاتفی آواز داد که شرم نمی داری که روی که بآن سجود
با ملکی انرا بپیشِ غیرِ ما خوار گردانی گفته اند که هرگاه بروضهٔ مقدسهٔ مصطفویه
علی ساکنها الصلوٰة والسلام در آمدی و گفتی السلام علیکم یا رسول الثقلین جواب
آمدی که علیک السلام یا طاوس الحرمین وی گفته الحر یتوجب علی نفسه خدمة
الاحرار والفتی من لایری لنفسه علی احدٍ منةً ولایری لنفسه استغناءً عن
احدٍ و هم وی گفته که تن تجارتِ احرار است و تواضع سودایشان در سنه ثلث
وثمانین وثلثمائه برفته از دنیا **ابو الخیر عسقلانی رحمه الله تعالی روحه** ببغداد
آمد و چندگاه اقامت کرد و بامشایخ صحبت داشت و از آنجا بجای از دیرها ٢٦١
رفت و متأهل شد و همانجا وفات کرد **ابو الخیر حبشی رحمه الله تعالی روحه** ٢٦٢
بادیهٔ کعبه را بارها بر قدم توکل قطع کرد توفی بعد العشر والثلثمائه **ابراهیم**

بن

٢٦٣ **بن شیبان الکرمانشاهی قدس سره** از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو
اسحق است شیخ جبل بود در وقت خویش و بر امقامات بود در ورع
و تقوی که خلق از آن عاجز اند از اصحاب ابو عبدالله مغربی و ابراهیم خواص است
ابو عبدالله منازل پرسیدند که در وی چه گوئی گفت ابراهیم حجةُ اللهِ علی الفقراء
و اهلِ الآداب والمعاملات در سنه سبع وثلثین وثلثمائه برفته از دنیا وی
گفته هر که حرمت مشایخ نگاه ندارد بدعوی های دروغ و گزافهای بی فروغ گرفتار
شود و بآن فضیحت گردد و هم وی گفته که چون درویشی گوید که نعلینِ من باید که
در وی نگاه نکنی یعنی در صحبت باید که ترا ملک نباشد و هم وی گفته که پدر
مرا وصیت کرد که علم بیاموز از برای آدابِ ظاهر و ورع آموز از برای
آدابِ باطن و دور باشی از آنکه ترا چیزی از خدای تعالی مشغول کرداند کم
٢٦٤ افتد که کسی از وی روی باگرداند باز دولتِ آن یابد که روی بوی آرد **ابو**
زید مرغزی خراسانی رحمه الله تعالی روحه شیخ الاسلام گفت که خواجه ابو زید
مرغزی فقیه خراسان بحج می شد بکرمانشاه رسید ابراهیم شیبان را آنجا یافت آن
سال حج را بگذاشت و صحبت وی را لازم گرفت عمارتِ دلِ خود را و پس از آن سنه
حج کرد و چون خواجه ابو زید از دنیا برفت آن روز بارانِ عظیم بود بیرون نتوانستند
بردو در خانه دفن کردند بعاریت که باز بیرون برند چون خواستند که بیرون برند
در گور نبود شیخ الاسلام گفت که آن ولایت نه از فقه یافته بود که از آن
٢٦٥ پیر و صحبت وی یافته بود **ابراهیم بن احمد بن المولد الصوفی الرقی رحمه الله تعالی روحه**
از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو اسحق است از کبار مشایخ رقه است و فتیان

ایشان با ابو عبد الله جلا و ابراهیم قصار رقی صحبت داشته در سنه اثنین واربعین وثلثمایه
برفت از دنیا برادر وی ابو الحسن علی بن احمد ویرا پس از وفات وی بخواب
دید گفت مرا ولکن صیتی کن گفت علیک بالقلة والذلة الی ان تلقی ربک وی گفته
حقیقة الفقر ان لا یستغنی العبد بشیٔ سوی الحق سبحانه وهم وی گفته که عجب
می آید مرا از کسی که بشناخت که ویرا راهیست بخداوندی چون زنده کانه کند با غیر
او و حال آنکه خدای تعالی می گوید وانیبوا الی ربکم واسلموا له وهم ابراهیم رقی گوید که من
در ابتدای امر خود قصد زیارت مسلم مغربی کردم چون بمسجد وی در آمدم امامی
کرد والحمد را چند جای خطا خواند با خود گفتم که رنج من ضایع شد آن شب آنجا بودم
روز دیگر بقصد طهارت خاستم تا بکرانهٔ فرات روم شیری براه خفته بود باز گشتم
دیگری بر اثر من می آمد عاجز و فرو ماندم بانگی بر گرفتم مسلم از صومعه بیرون آمد چون
شیران ویرا بدیدند تواضع کردند وی گوش هر یک بگرفت و بمالید و گفت ای
سگان خدای عز وجل نگفته ام شما را که با مهمانان من کار مکنید آنگاه مرا گفت یا
ابا اسحق شما براست کردن ظاهر مشغول شده آید تا از خلق می بترسید و ما براست
کردن باطن تا خلق از ما می بترسند ابراهیم الجبیل رحمه الله تعالی روحه از زمین ٢٦٧
جبل بوده پیری بزرگ و با شکوه بوده این طائفه را وقت صافی داشته شیخ ابو الازهر
اصطخری گوید که ابراهیم جبلی بعمزادهٔ خود مبتلا شد و بر ابر [illegible] گرد بوی مشغوف شد
چنانکه از وی قراری در دستی وی از نزدیک وی بر نتوانست خاست وقتی با خود
گفت این چیست که من در آنم اگر من باین حال بآخرت روم من که باشم بشب برخاست
و غسل کرد و نماز کرد و بزارید و گفت الهی توان اولی که بعدی دیگر مرا ان خال

اول بازده در ساعت زن راتب گرفت و روز سیم رابرفت ابراهیم ویرا دفن
٢٦٧ کرد و با پیر وقت خود شد سر برهنه و پای برهنه ببادیه در آمد ابراهیم دهستانی
رحمه الله تعالی روحه شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب بدامغان مرا گفت که
آن وقت که درین دیار اهل کلام پدید آمدند من از آن رنجی بعدوم برخاستم و بشیخ
ابراهیم دهستانی رفتم که بپرسیم از وی بعضی از مذهب و سخن ایشان چون بپیش وی
رسیدم هنوز با وی از آن چیزی نگفته بودم مرا گفت محمد باز گرد لا یعرفه احد غیره
الله را جز الله نشناسد سخن ذو النون است که العلم فی ذات الله جهل شیخ الاسلام
گفت که او را نتوان شناخت جز باو و سخن او چون او را بغزان سنت بشناسی
او را باو بشناخته باشی یعنی شناخت تصدیق و تسلیمی بعقل مجرد او را نتوان
شناخت عقل مخلوق است بر همچون خودی دلالت کند هر که در راز و با تو سخن
گوید بپذیر که او خود گوید و از عقل و قیاس خود مپذیر که ایمان سمع است نه عقل
٢٦٨ ابراهیم مرغینانی رحمه الله تعالی روحه شیخ الاسلام گفت که وی گفته که آنچه گوش فلاح الکلا
دریابد علم است و آنچه فهم دریابد حکمت است و آنچه با او بشنوی و با او دریابی حیات
٢٦٩ ابراهیم نازویه رحمه الله تعالی روحه کنیت وی ابو اسحق است از مشایخ نشابور
است ابو حفص را دیده و با ابو عثمان حیری صحبت داشته و ویرا در فتوت شانی
بوده است نام وی ابراهیم بن محمد بن سعید است اما از صوت نیکو وی و خوش
٢٧٠ خواندن ویرا نازویه لقب کردند مظفر کرمانشاهی قرمیسینی قدس الله تعالی سره
وی از طبقهٔ رابعه است از کبار مشایخ جبل است و از فقرای صادق با عبد الله
خراز صحبت داشته بود و با بزرگتر از وی نیز در طریقت خود یگانهٔ مشایخ بود

استاد عباس شاعر است شیخ الاسلام گفت که وی شب را به بخش کرده بود
سیکی نماز کردی و سیکی قرآن خواندی و سیکی مناجات کردی بر خود زاریدی و این
بیت میگفتی شعر قد لسعت حیة الهوی کبدی ✿ فلا طبیب لها و لا راقی ✿
غیر الحبیب الذی شغفت به ✿ فعنده رقیتی و تریاقی ✿ وی گفته العارف من جعل قلبه
لمولاه و جسده لخلقه و هم وی گفته من صحب الاحداث علی شرط السلامة و النصیحة
اداه ذلک الی البلاء فکیف بمن صحبهم علی غیر شرط السلامة و هم وی گفته باید که نظر
تو در دنیا برای اعتبار باشد و سعی تو در وی بر حد اضطرار و ترک تو مر آن را بر سبیل
اختیار از وی پرسیدند که فقیر کیست گفت فقیر آنکه با وی حاجتش نباشد شیخ
الاسلام گفت از آن با وی حاجتش نباشد که حاجتش هم او باشد و بس ابو الحسین
بن بنان رحمه الله تعالی از طبقهٔ رابعه است با ابو سعید خراز صحبت داشته و نسبت ٢٧١
خود بوی درست کند در تیه برفته از دنیا ابو عثمان مغربی گوید که ابو علی کاتب گفت که
وقتی ابو الحسین بنان در وجد و رقص بود و ابو سعید خراز برای وی دست میزد ابو
بنان گوید که همه خلق در بادیه تشنه باشند و من بر کنار نیل و هم وی گوید که بزرگ ندارد
قدر دوستان الله تعالی را مگر بزرگ قدری بنزدیک وی ابو الحسین بن هند الفارسی
رحمه الله تعالی از طبقهٔ رابعه است نام وی علی بن هند القرشی است از کبار مشایخ ٢٧٢
فارس است و علماء ایشان صحبت داشته با جعفر حذاء و بزرگتر از وی چون عمرو بن
عثمان و جنید و طبقهٔ ایشان و وی گفته هر که خدای تعالی بر بساط قرب خود جای
ندهد وی را راضی و خشنود دارد بهر چه بر وی گذرانند زیرا که بر بساط قرب بی
رضایی و ناخشنودی نباشد و هم وی گفته حسن الخلق بالله تعالی بترک شکایت

است و با مرها و فرمانهای وی آنکه بنشاط دل و طیب نفس بانی قیام نماید و با خلق بنیکو
کاری و بردباری و هم وی گفت اجتهد ان لا تفارق باب سیدک بحال فانه ملجأ الکل
فمن فارق تلک السدة لا یری بعدها قرارا و لا مقاما و قال شعر کنت من کربتی الیهم اهرب ✿
فهم کربتی فاین المهرب ✿ شیخ ابو عبد الله خفیف گفت که ابو الحسین هند با جمعی در شیراز
در دعوی بود و من در شغلی بودم گفته بود که نصیب ابو عبد الله بگذارید جماعت عذری
گفته بودند دیگر بار گفته بود البته نصیب وی بگذارید بگذاشته بودند اتفاق من
رسیدم در آمدم و سلام کردم ابو الحسین هند برخاست و جامه در زیر بغل گرفت
او می گشت و می گفت قلوب المؤمنین لا تکذب پس من گفتم بهیچ خوردنی دل آید که
٢٧٣ من گرسنه ام آنچه گذشته بودند آوردند ابو الادیان رحمه الله تعالی کنیت وی
ابو الحسین است و نام وی علی وی را از آن ابو الادیان گفتند که در همه دینها مناظره
کردی و مخالفان را بشکستی وی بصری است در ایام جنید بوده و با ابو سعید خراز
صحبت داشته عالم بوده و صاحب لسان وی را غلامی بود احمد نام وی گفته که روزی
میان ابو الادیان و میان مجوسیی سخنی می گذشت ابو الادیان گفت آتش باذن
خدای تعالی کار می کند و مجوسی گفت نه چنین است که بطبع خود کار می کند و اگر
چنانچه بنمائی که آتش بفرمان خدای تعالی کار می کند بدین تو در آیم اتفاق بر آن کردند که
آتشی بر افروزند و ابو الادیان در میان آتش رود هیزم بسیار جمع کردند و آتشی
عظیم بر افروختند و مردم بسیار حاضر آمدند چون هیزم تمام بسوخت اخگرها
را بر روی زمین پهن کردند ابو الادیان سجاده انداخته بود و نماز میکرد و چون سلام
باز داد برخاست و بر بالای اخگرها برفت چون بآخر رسید روی با مجوسی کرد و گفت

این کفایت است یا نوبت دیگر درآیم چون این سخن بگفت روی درهم کشید مجوسی
مسلمان شد احمد گوید که چون شب درآید و برامی مالیدم در زیر انگشت پای وی
آبله دیدم مقدار سیبی گفتم شیخا این چیست گفت چون بر سر آتش میرفتم غایب بودم
چون باخر آتش رسیدم حاضر گشتم وان سخن بگفتم و اگر این حضور در میانهٔ
آتش بودی بسوختمی شیخ الاسلام گفت که هر گاه که وی بحج رفتی از خانهٔ خود لبیک
زدی و از انجا احرام گرفتی وقتی از حج باز آمد و زود لبیک زدن گرفت گفتند سردی
مکن اکنون باز آمدی باز لبیک میزنی گفت اینبار لبیک حجرا میزنم که لبیک او را
میزنم یک هفته بر نیامد که از دنیا برفت ابو جعفر محمد بن علی النسوی المعروف بمحمد ۲۷٤
العلیان رحمه الله تعالی از طبقهٔ رابعه است از کبار مشایخ نسا بوده از اجلهٔ
اصحاب ابو عثمان حیری محفوظ گوید که وی امام اهل معارفست وی از نسا قاصد ابو
عثمان آمدی ببیر سید مسائل از وی و در راه آب و نان نخوردی و خواب نکردی و
بر طهارت رفتی و چون طهارت بشکستی نرفتی تا طهارت نکردی شیخ الاسلام گفت
اگر با ابو عثمان رفتی روا بودی طعام خوردن و بی طهارت رفتن اما او نه با ابو عثمان
می رفت مقصود وی چیز دیگر بود وی گفته هر که باختیار و خواست خود اظهار کرامت
می کند وی مدعی است و هر که بی خواست وی بر وی کرامتی ظاهر می شود وی ولی
و هم وی گفته چون دوست بداری کسی را هر که کمتر از بر و احسان وی یک طرفة
العین خالی نیستی و چون دعوی محبت کسی کنی که یک طرفة العین موافقت وی
نباشی و هم وی گفته هر که با غیر الله تعالی آرام گیرد الله تعالی وی را فرو گذارد و هر که
با الله تعالی آرام گیرد طریق آرام با وی پاک از ابرو ببرد ابو سعید الاعرابی ۲۷۵

رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن محمد است بصری الاصل است بمکه ساکن
شده بود عالم بود و فقیه و ویرا برای این طائفه تصنیفهای بسیارست با جنید صحبت
داشته و با عمرو بن عثمان و ابو الحسین نوری و حسن مسوحی و ابو جعفر حفار و ابو الفتح
حمال قریب است بطبقهٔ چهارم در سنه اربعین او احدی و اربعین و ثلثمائه برفته
از دنیا در وقت خود شیخ حرم بود شیخ الاسلام گفت ویرا جزویست در نکتهای
توحید سخت نیکو در انجا گفته لا یکون قرب الا و ثمه مسافة نزدیکی نگویند تا مسافت
نبود شیخ الاسلام گفت در قرب دو گانگی است که یکی بدیگری نزدیک بود
پس چیزی نیک بنگری قرب بعد باشد تصوف یگانگی است وی گفته التصوف کله
یترک الفضول و المعرفة کلها الاعتراف بالجهل و هم وی گفته لا یکون الشوق الا الی
غایب شیخ الاسلام گفت داود طائی را گفتند که تو مشتاقی گفت من نه دورم
غایب مشتاق بود دوست من حاضر است و هم ابن الاعرابی گفته است که الله تعالی
بعضی از اخلاق دوستان خود با دشمنان داده تا با آن بر دوستان وی تعطف
۲۷٦ می کنند و بآن سبب دوستان وی می آسایند ابو عمرو الزجاجی رحمه الله تعالی
از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن ابراهیم است و گفته اند نام وی ابراهیم
است نیشابوری الاصل است صحبت داشته با ابو عثمان حیری و جنید و رویم و خواص
گویند که چهل سال در مکه مجاور بود در حرم بول نکرده و موی نینداخته تعظیم
حرم را و نزدیک شصت حج گذارده بود ابو عمرو و جنید گوید بمکه بودم و من یک وقت
چون کتانی و ابو الحسین مزین کبیر و صغیر و غیر ایشان از مشایخ حلقه می زدند و صدر
هم ابو عمرو زجاجی بود و چون سخن رفتی وی حکم کردی و بوی حوالت کردندی

بفتح زاء معجمه و الف میان دو جیم

۱۰۴

پیوسته گفتی که من سی سال خلال جنید بدست خود پاک کرده‌ام و بآن فخر می‌کرد در سنه
ثمان و اربعین و ثلثمائه برفته از دنیا وی گفته لان ینقص من البشریة شیء احب
الی من ان امشی علی الماء یعنی اگر از وجود بشریت من چیزی کم شود دوستر از آن دارم
که بر آب بروم و هم وی گفته که مادر من بمرد و از وی پنجاه دینار میراث بمن رسید
بقصد حج بیرون آمدم چون ببابل رسیدم مرا شخصی پیش آمد و گفت با خود چه داری
با خود گفتم هیچ بهتر از راستی نیست گفتم پنجاه دینار گفت بمن ده همیان از وی دادم
از آن بشمرد همچنان یافت که گفته بودم گفت بستان که راستی تو مرا بگرفت پس از
مرکب خود فرود آمد که سوار شو گفتم نمی‌خواهم گفت چاره نیست و الحاح بسیار
کرد سوار شدم گفت من هم بر اثر تو می‌آیم سال آینده بمن رسید در مکه و با من می‌بود
تا از دنیا رفت گویند که در موسم حج عجمی پیش وی آمد که برات من بده که حج گذاردم
و یاران تو مرا بتو نشان دادند که برات حج از تو بستانم شیخ علامت صدق و سداد
دید دانست که یاران با وی مزاح کرده‌اند بملتزم اشارت کرد و گفت آنجا رو و
بگوی یا رب اعطنی البراءة ساعتی بر نیامد که آن عجمی باز گشت و بدست وی
کاغذی بخط سبز برات نوشته بسم الله الرحمن الرحیم هذه براءة فلان بن فلان
من النار **ابراهیم بن یوسف بن محمد الزجاجی رحمه الله تعالی** کنیت وی ابو اسحق
است و والد ابو عمرو زجاجی است و برادر زادهٔ مشایخ آورده‌اند از کبار اصحاب
ابو حفص است و در طریق ملامت و خلاف نفس صاحب مذهب است از وی
حکایت کنند که گفته است فی خلاف النفس علی دوام الاوقات برکات و قد
ساعدت نفسی مرة فی خطوة فما امکننی تدارکها الی ستین سنة **جعفر بن محمد بن**

نصیر الخلدی الخواص قدس الله تعالی سره از طبقهٔ خامسه است کنیت وی ابو محمد است
بغدادیست و خلد محلی است از بغداد وی حصیر باف بود شاگرد جنید و ابراهیم خواص است
و با نوری و رویم و سمنون و جریری صحبت داشته بود و با غیر ایشان از مشایخ
وقت و عالم بوده بعلوم این طائفه و صاحب جمع کتب و تواریخ و حکایات
و سیر مشایخ بوده وی گفته که دویست دیوان دارم از آن مشایخ و دو هزار
پیر شناسم ازین طایفه وی گفته که عجایب عراق سه چیز است شطح شبلی و نکتهٔ
مرتعش و حکایت من وی پیر شیخ ابو العباس نهاوندی است به بغداد برفته در سنه
ثمان و اربعین و ثلثمائه و قبر وی بشونیزیه است نزدیک قبر سری سقطی و جنید
شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده‌ام که وی را دیده بود و از وی حدیث داشت
قاضی ابو منصور هروی وی را ببغداد دیده بود گفته که الفتوة احتقار النفس و تعظیم
حرمة المسلمین و هم وی گفته کن شریف الهمة فان الهمم تبلغ بالرجال لا المجاهدات
و هم وی گفته که در بیت المقدس بودم دیدم که مردی همه روز خود را در عبایی پیچیده
بودی ناگاه برخاست و روی بآسمان کرد و گفت کدام اوستر می‌داری آنکه دو عبا
و پالوده دهی یا آنکه این قندیلهای خانهٔ ترا در هم شکنم پس بجای خود باز گشت
و بخفت من با خود گفتم این مرد روستایی است یا از اولیاء الله است در عقب
آنکه من در فالکار روی بودم دیدم که شخصی در آمد با وی زنبیلی بزرگ و بر پشت
و جیب میبنگریست تا وی را دید آمد و بالای سر وی بنشست و گفت برخیز
پس از زنبیل دو عبا و پالوده بیرون کرد آن فقیر بنشست و بخورد چندانکه خواست
پس گفت ابی یا ابی را بفرزندان خود بر آن شخص برخاست و برفت من در عقب وی

برفتم و گفتم بخدا بر تو که تو این مرد را می شناختی گفت نه من هرگز زیر اندیشه بودم غیر
از امروز چند روز بود که فرزندان من از من حلوا و بالوده خواسته بودند و من
مرد فقیرم و حیای میکنم گفتم که هرگاه که خدای تعالی فتوحی رساند بکنیم آنچه میخواهید
امروز یک دینار کسب کردم و خوایج آنچه گفته بودند خریدم و بخانه آوردم خواب
بر من غلبه کرد و بخفتم هاتفی آواز داد که برخیز آنچه پخته بمسجد بر درویشی آنجا که خود را
در عبا پیچیده بنه که ما این را برای وی ساخته ایم آنچه از وی بماند بفرزندان خود آر
را از خواب در آمدم فرزندان از پیش آوردند تا بخوریم برداشتم و اینجا آوردم
چنانکه دیدی شیخ الاسلام گفت که از جعفر خلدی پرسیدند که عارفان کیانند گفت
هُم ما هُم و لو کانوا هُم لما کانوا هُم ایشان نه ایشانند که اگر ایشان ایشانند نه ایشانند
شیخ الاسلام گفت که معتز با من گفت که صوفی نبود اگر بود صوفی نبود و آن چنانست که
وی گفت و آن بطاقت وی بود نه دانم که وی از که شنیده بود شیخ الاسلام
گفت سبحان الله شگفت تر ازین که دید در جهان نیست در هست نهان شخصی در پیرهن
روان و می گویند که آن نه آن کالبد در دل گم و دل در جان در آنکه زنج یافتست جاودان
ابو الحسن الصوفی البوشنجی رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی
علی بن احمد بن سهل از یگانگان جوانمردان خراسان بود ابو عثمان حیری را دیده
بود و در عراق با ابو العباس عطا و جریری صحبت داشته و با شبلی در مسائل
سخن گفته بود و هو من اعلم مشایخ وقته بعلوم التوحید و علوم المعاملات
و احسنهم طریقةً فی الفتوة و التجرید و کان خلقا دینا متعهدا للفقراء مات
سنة ثمان و اربعین و ثلثمائة از پوشنگ بوده بنشابور نشسته و طریقت

صوفیان نیکو دانسته و سفرهای نیکو کرده وی است که عهد کرده بود که هرگاه مرا احتلام
افتد چیزی بدهم بدرویشی که آن از خللی افتد در لقمه یا اندیشهٔ نه راست وقتی
در بادیه بود ویرا احتلام افتاد بتنها بود و ازار از پای بدر کشید و بر مغیلان انداخت
تا هر که برسد بردارد وفا کردن عهد را ویرا پرسیدند که تصوف چیست گفت
اسمٌ و لا حقیقة و قد کان قبل حقیقة و لا اسم ابو عثمان مغربی گوید که از وی پرسیدند که
ظریف کیست گفت الخفیف فی ذاته و اخلاقه و افعاله و شمائله من غیر تکلف
ابو بکر رازی گوید که شنیدم که ابو الحسن بوشنجی میگفت که مردم سه گروهند
اولیا که باطن ایشان بهترست از ظاهر ایشان و علما که ظاهر و باطن ایشان برا
برست و جهال که ظاهر ایشان بهترست از باطن ایشان خود انصاف نمی دهند
و از دیگران انصاف می طلبند و هم وی گفته لیس فی الدنیا شیء اسمج
من محبٍ لسببٍ و عوضٍ **بندار بن الحسین بن محمد بن المهلب الشیرازی رحمه**
الله تعالی از طبقهٔ خامسه است کنیت وی ابو الحسین است از اهل شیراز است
بارجان بوده و تربتش آنجاست عالم بوده باصول و ویرا در علوم حقایق زبانی
نیکو شاگرد شبلی است و با جعفر حذا صحبت داشته و شبلی قدر وی بزرگ می
داشت استاد ابو عبد الله خفیف است و میان ایشان مفاوضات در مسایل
بسیار در سنه ثلث و خمسین و ثلثمائه برفته از دنیا دران سال که شیخ ابو علی
کاتب برفته و شیخ ابو زرعهٔ طبری ویرا غسل کرده وی گفته که نه از ادبست که از
یار خود پرسی که از کجا میرسی و در چه کاری از وی پرسیدند که تصوف چیست
گفت وفا بعهد شیخ الاسلام گفت وفا بعهد آنست که هرچه بر دل گذشت که برای او

بکنی از آنکنی و قتی عیاری با صوفی گفت فرق میان ما و شما آنست که با هر چه
بگوییم بکنیم و شما هر چه بر دل گذرد بکنید شیخ الاسلام گفت که مشایخ گفته اند که
بیش بی خاطر که بر دل گذرد از حق بود شیخ ابوالحسن جهضم همدانی گوید که پندار
از جانب گفت که الله تعالی از معرفت چیزی به بنده دهد از بندگان خود و آن بنده
بموجب آن معاملت نکند الله تعالی آن از وی باز ستاند و بوی بگذارد حجت
را تا فردا با وی بآن حساب کنند اما زیادتی باز گیرد و در زیادت در بنده
شیخ الاسلام گفت هر که نه در زیادت است در نقصان است و این حجت
این قوم را و هم بندار گفته من لم یترک الکل رسماً فی جنب الحق لا یحصل له
الکل حقیقة و هو الحق سبحانه **ابو عمرو بن نجید قدس سره** از طبقه رفا ۲۸۱
خامسه است نام وی اسمعیل بن نجید بن احمد السلمی است جد شیخ ابو
عبدالرحمن السلمی از جانب مادر وی از کبار اصحاب ابو عثمان حیری است
و آخرین کسی از یشان که برفته از دنیا توفی سنة ست او خمس و ستین و ثلثمائة
جنید را دیده بود و از کبار مشایخ وقت خود بود و وی را طریق خاص بود از
تلبیس حال و نگاه داشت وقت و حدیث فراوان داشت و ثقه بود روزی ابو عثمان
از برای خرج بعضی از ثغور مسلمانان چیزی طلبید هیچکس هیچ نداد ابو عثمان تنگدل شد
چنانچه در مجلس بگریست چون شب درآمد ابو عمرو بعد از نماز خفتن کیسه دو هزار
درم بیش در آنجا ابو عثمان آورد و گفت این وجه را در آنچه می خواستید صرف نمایید
ابو عثمان خرم شد و وی را دعاء خیر کرد چون بامداد شد و ابو عثمان بمجلس
بنشست گفت ای مردمان ما با ابو عمرو بسیار امیدوار شدیم که دوش به دو هزار

درم بجهت ثغر مسلمانان آورد جزاه الله خیرا ابو عمرو از میان مردم برخاست و بر سر
جمع گفت آن از مال مادر من بود و وی بآن راضی نیست اگر با من باز دهند تا بوی باز دهم
ابو عثمان بفرمود تا آن کیسه را آوردند و بوی دادند چون شب درآمد از پیش ابو
عثمان بیامد و گفت چه شود که این وجه را چنان صرف کنید که غیر ما کسی نداند ابو عثمان بگریست
وی گفته رب سکوت ابلغ من کلام و هم وی گفته من کرمت علیه نفسه هان علیه دینه و هم
وی گفته تربیة الاحسان خیر من الاحسان و از وی پرسیدند آن چیست که بنده را از آن
چاره نیست گفت ملازمة العبودیة علی السنة و دوام المراقبة و هم وی گفته الانس
رفب ۲۸۲ بغیر الله تعالی وحشة **عبدالله بن محمد بن عبدالرحمن الرازی الشعرانی رحمه الله تعالی**
از طبقه خامسه است کنیت ابو محمد است باصل از ری بوده و نیشابور بزرگ شده با جنید
و ابو عثمان و محمد بن الفضل و رویم و سمنون و ابو علی جوزجانی و محمد حامد و غیر ایشان
از مشایخ قوم صحبت داشته و از کبار اصحاب ابو عثمان بود و ابو عثمان وی را بزرگ می
داشت و وی را ریاضات عجب است عالم بوده بعلوم این طایفه و حدیث داشت
و ثقه بود در سنه ثلث و خمسین و ثلثمائة برفته از دنیا وی گفته که عارف نپرستد
الله تعالی را بر موافقت خلق که وی کار کننده بود و بر موافقت خالق و هم وی گفته
که معرفت حجاب بدرد میان بنده و الله تعالی و هم وی گفته که دنیا آنست که محجوب
گرداند ترا از الله تعالی و هم وی گفته که شکایت و تنگدلی از اندکی معرفت زاید
رفج ۲۸۳ **ابوالحسین السیروانی قدس الله تعالی** نام وی علی بن محمد السیروانی است استاد
ابوالحسین سیروانی صغیر است از سیروان مغرب بوده است بزرگ بوده و
بدمیاط نشستی شیخ ابو سعید مالینی آورده در اربعین مشایخ که ابوالحسین

سیروانیء کبیر گوید که سهل عبدالله تستری گوید کل من لم یکن حرکته و سکونه امام تعبده
بر فی ظاهره ثم یرجع الی باطنه فقطع به وهم وی گوید الرضا فوح الموافقة مع ما یبدو
من الغیب وهم وی از خواص طلب صحبت کرد خواص گفت الزم الفقراء فان الخیر
رفع ۲۸۴ فیهم **ابوالحسن القرافی رحمه الله تعالی** نام وی علی بن عثمان بن نصر القرافی است
و قرافه دهی است بمصر گویند که وی به دمیاط بمصر شاگرد ابوالخیر تیناتی و ابوالحسن
الصایغ الدینوری است صد و ده سال عمر وی بود در سنه ثمانین و ثلثمائه رفته
از دنیا شیخ الاسلام گفت که قرافی یگانهٔ دنیا و بی نظیر بود در وقت خویش و بس
جاد النظر و حاضر الوقت بود با عام سنی بود و با خاص عارف و در خود موحد بود و
و نشان خود گم شیخ الاسلام با آخر عمر ده تن از مشایخ متاخرین اختیار کرده بود شیخ
ابوالخیر تیناتی و قرافی و حصری و علی بنداره صیرفی و سیروانی صغیر و نهاوندی و
قصاب و خرقانی و طاقی و می گفت اینها جدا اند وقتی قرافی در کشتی احنف
کرد دست و پای او ببستند و در آب انداختند چون وقت نماز شد وی را در صف
اول دیدند جامهٔ وی تر ناشده شیخ الاسلام گفت که زندهٔ او را کسی نکشد
که به روح وی دیگر زنده است شیخ الاسلام گفت که سید السادات قرافی گوید
رفع ۲۸۵ که چون ترا چیزی دهند بخلاف شریعت واجب بود که پنهان داری **ابوسلیمان
نیال رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت که ابوسلیمان نیال بقرافی آمد و بوسه بر سر
قرافی داد و ابوسلیمان سخت خلق جامه بود قرافی بوی نگریست و گفت یا ابا
سلیمان نه ابس خلق جامه می بینم اما در میان دو ابروی تو حکومت می بینم در خشنت
زیر سر می نهی اما حاکمی در آن میان بعد از آن وی را پس از صوفی گری بمغرب حاکم کردند

ابوبکر دقی بقرافی آمد وی را گفت یا ابابکر اکنون می گویند که مجرد تر جهانی تویی من ترا
در میان در میان دو کهواره می بینم پس از آن چندان بر نیامد که زنی خواست وی را
دو فرزند آمد در میان دو کهواره نشسته بود و سخن قرافی یاد می کرد و قرافی را
رفع ۲۸۶ در فراست عجایب بسیار است **ابوسلیمان خواص مغربی رحمه الله تعالی** ازین طائفه
است از مشایخ مغرب و بیست که وقتی در گورستانی می شد بر خری نشسته مگس خر را
بانگ زد خر بجست و پای وی در درخت گز آمد و افگار شد چوبی بر سر خر زد خر روی پس
کرد و بزبان فصیح گفت ده که بر دماغ خود می زنی و هو منزل ابی الخیرات ید شیخ
رفع ۲۸۷ **ابوالقاسم النصرآبادی قدس الله تعالی روحه** از طبقهٔ خامسه است نام وی
ابراهیم بن محمد بن محمویه است مولد و مقام وی نشابور بوده است شیخ اهل
اشارت و حقایق و لسان تصوف بود در زمانهٔ خود عالم بوده بانواع علوم از حفظ
سنن و حفظ علم تواریخ و محقق بعلوم حقایق شاگرد ابراهیم شیبانست شبلی
و واسطی را دیده بود و با ابوعلی رودباری و مرتعش و ابوبکر طاهر ابهری و غیر
ایشان صحبت داشته آخر عمر بمکه رفت ابوعثمان مغربی بذیرهٔ وی آمد و بطیبت با وی
گفت مکه چه جای تست وی گفت بلکه چه جای تست جای منست بسی بر نیامد که سببی
افتاد که ابوعثمان بنیشابور آمد و انجا برفت و نصرآبادی بمکه مجاور شد و همانجا
برفت در سنه اثنین و سبعین و ثلثمائه شیخ الاسلام گفت که اسمعیل پسر نصرآبادی
گفت مرا که وی گفت اذا بدا لک شیء من بوادی الحق فلا تلتفت بها الی جنة و لا الی نار
و لا تخطرهما ببالک و اذا رجعت عن ذلک الحال فعظم ما عظمه الله تعالی و هم وی گفته
رفع ۲۸۸ الراغب فی العطاء لا مقدار له و الراغب فی المعطی عزیز **ابوبکر رازی بجلی رحمة الله تعالی روحه**

نام وی احمد بن عبدالله الرازیست بنشابور بوده از کبار مشایخ خراسانست مرزوق
بعضی از لقای مشایخ استاد ابو عبدالرحمن سلمیست سلمی در تاریخ خود بنابر تاریخ
وی کمی شاگرد ابو بکر بیکندیست شیخ الاسلام گفت که ویرا وقتی بود عظیم و
قبول بسیار در نشابور در کار کودکی مبتلا شد ویرا بوی متهم کردند و ملامه ساختند
آخر معلوم کردند بر خلاف آن بود ویرا دیگر باز قبول پدید آمد روزی در جامع نشسته
بود شیخ علی بندار صیرفی با وی گفت ایها الشیخ این چه بود که واقع شد و آن از
کجا افتاد ترا گفت ای پیر اگر عزم ابراهیم و صدق و یقین موسی و عصمت عیسی
و همت و صبر احمد عربی صلوات الله علیهم اجمعین کسی را بود و نگاه داشت وی
نبود چون باد فتنه جهد همه را باد ببرد و مرد در میان آن نبود شیخ الاسلام گفت که
کسی ابو بکر رازی را گفت که در سماع چگویی گفت بس فتنه آمیزست و طرب
انگیز خویشتن را از فتنه گوش می دار گفت نه مشایخ آن کرده اند گفت هر وقت دقت کرم
بود آن وقت تو چون وقت ایشان شود تو هم چنان کن **ابو بکر فالیزبانی**
رحمه الله تعالی روحه از بخارا است بزرگ بوده جنید را دیده بود و عمر وی دراز رص ۲۸۹
کشید شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو با من گفت که در سنه سبعین و ثلثمائه ببخارا
شدم بزیارت شیخ ابو بکر فالیزبانه ویرا طلب کردم خانهٔ بود یک در دشت
وی ورا آنجا بود پیش وی در آمدم و سلام کردم مرا بنشاند و سفره آورد نان
بود و جوز و نمک من گرسنه بودم دست دراز کردم و میخوردم در میان خوردن
بوی نگاه کردم وی می گریست من دست باز کشیدم مرا گفت بخور که من از شادی
می گریم که ابو القاسم جنید مرا گفت تو در زود بود که این سخنان بگوی و در راه دیگر

نبود

نبود و آنکس اگر آنکند که از آن حجره باین حجره آید و از این سخنان شنود اکنون که
از هرات کسی ببخارا می آید بطلب این کار هنوز این کار دنگیست **ابو الحسین**
الحصری رحمه الله تعالی روحه از طبقهٔ خامسست نام وی علی بن ابراهیم البصریست
باصل از بصره بوده و ببغداد نشسته شیخ عراقست شیخ شبلی گوید که کس ندیدم از
مشایخ تمام حال تر و نیکو زبانتر و بزرگ سخن تر از وی لسان الوقت بود و یگانهٔ
مشایخ بعلم توحید مخصوص بود کسی در توحید و تفرید چون وی نگفتی حنبلی مذهب
بود شیخ الاسلام گفت که وی شاگرد شبلی را خود جز وی شاگرد نبوده سخن
شنوانه بسیار بوده اند که سخن شنیده اند از وی اما این حدیث جداست یعنی میراث شبلی
وی گرفته بود و حصری را استاد جز شبلی نبوده و شبلی در کار وی دو رفق بوده ویرا گفت
انت دیوانت مثل بنی و بینک ای لیغا زلی حصری و ابو عبدالله خفیف هر دو یکدیگر را دیده اند
ابن خفیف بآلت تر بود و حصری بباطن تر شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو حصری را دیده ام در سنه
احدی و سبعین و ثلثمائه بمکه شدم گفتم چون باز گردم بزیارت حصری و ابو عبدالله خفیف
شوم هماه سال خبر بمکه رسید که حصری ببغداد و ابو عبدالله خفیف بشیراز برفت توفی
الحصری رحمه الله یوم الجمعه من عشر ذی الحجه سنه احدی و سبعین و ثلثمائه وی گفته الصوفی لا
ینزعج فی انزعاجه ولا یقر فی قراره و هم وی گفته الصوفی الذی لا یوجد بعد عدمه ولا یعدم
بعد وجوده و هم وی گفته سحرگاهی مناجات کردم و گفتم الهی از من راضی هستی که من از
تو راضیم ندا آمد که ای کذاب اگر تو از ما راضی بودی رضای ما طلب نکردی ویرا گفتند مارا
وصیتی کن گفت علیکم فی اول الامر بلا تزاوا ثم تلذذ و روه المشایخ فی المعارف ثم تقفون
علی التفرید باسقاط الحدثان و هم وی گفته که وقتی اوقات و انفاس بر من تنگ شود از بیچ

بفتح حاء مهمله و سکون صاد مهمله و کسر راء مهمله

رصب ۲۹۱

چیز طلب راحت و خوشی نمیکنم مگر از فرا یاد آوردن انفاس که بیشتری زین پس من گذشته است
و در وقت صفای انس مودت می آمیزش کدورتها و این بیت خوانده است شعر انّ دهراً یلمّ
شملی بلیلی لزمان یهمّ بالاحسان **ابوالحسین بن سمعون رحمه الله تعالی** نام وی محمد بن
احمد بن اسماعیل بن سمعون است و کان یلعب بالناطق بالحکمة از مشایخ بغداد بعد او را زبانی
نیکو درین علم مذکری کردی شیخ ابو بکر اصفهانی خادم شبلی گوید که روز جمعه در مسجد جامع
پیش شبلی نشسته بودم ابوالحسین سمعون کودک بود در آمد کلاهی در غایت تکلف بر نهاده
بر ما بگذشت و سلام باز داد شبلی از پس وی نظر باز کرد گفت یا ابا بکر میدانی که خدای تعالی
را چه ذخیره است درین کودک یکی ازین طایفه گوید که در مجلس ابن سمعون بودم و یکی ازین
طایفه در پای منبر وی نشسته بود ناگاه خوابش در ربود ابن سمعون از سخن باز ایستاد
چندانکه بیدار شد ابن سمعون با وی گفت که رسول را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدی گفت
آری گفت من ازین از سخن باز ایستادم تا خواب را بر تو نشورانم و از آنچه در ان بودی
بریده نشوی وی را گفتند که مردم را بزهد و ترک دنیا میخوانی و خود بهترین جامها می پوشی
و خوشترین طعامها می خوری چون است این گفت وقتی که حال تو با الله تعالی چنان باشد
که می باید نرمی جامه و خوشی طعام زیان نمی دارد شیخ الاسلام گفت که من با ابوالحسین
سمعون ننگریستم که استاد من حصری را می رنجانید و هر که استاد ترا رنجه دارد و تو از وی رنجه
نباشی سگ به از تو بود شیخ الاسلام گفت که ابن سمعون صاحب کلام بود و حصری صاحب
درد ابن سمعون گفته هر سخنی که از ذکر خالی است لغو است و هر خاموشی که از فکرت
خالیست سهو است و هر نظر که از غیرت خالیست لهو است توفی ابن سمعون سنة ست او سبع
و ثمانین و ثلثمائة وی را چون وفات کرد در سرای وی دفن کردند و بعد از سی سال [illegible]

رصج ۲۹۲

که بگو نقل کنند گفتی وی همچنان نو بود از کهنگی و فرسودگی بران نبود **ابو نصر حبّاز**
و ابوالحسین سوباه زنگی رحمهما الله تعالی شیخ الاسلام گفت از مشایخ زنگان
ده تن قدیم اند یکی شیخ ابو نصر حباز مردی بزرگ بوده و قومی از شاگردان وی بحج
رفتند بزیارت حصری رفتند حصری از ایشان خواست که چیزی خوانید اگر بتوانید
یکی از ایشان آواز بر آورد حصری بنعره بر گشت در سماع گفت امسال شما را بار نیست
بازگردید و گفت نه شما شاگردان ابو نصر حباز اید بدانکه همی گفتند آری گفت
بی دستوری از پیش وی بیرون آمده اید بازگردید و نزدیک وی شوید هر که بازگشت
بسلامت افتاد و هر که برفت بسموم بسوخت و بعرفات نرسید و دیگر از
مشایخ زنگان شیخ ابوالحسین سوباه زنگی بوده که در مسجد جامع نان نشستند
شیخ الاسلام گفت که شاگرد وی با من گفت که پیر ما پسین شب رمضان سجده کردی
و تا صبح می زاریدی و می گفتی خداوندا آن روزه که داشتم برای تو و آن حج و نماز که کردم
و آن قرآن که خواندم از همه توبه می کنم مرا رایگان بیامرز و فرا پذیر **شیخ احمد صراف رحمه الله**
تعالی روحه وی آنست که شبی شبانه روز در مکه مجاور بود در یک نماز و آن وقت که
برخاست بر نماز بود وی گفته هر که شیخ ابوالحسن معتمر می گوید که با حصری نشسته بودم مردی
وی را گفت مرا وصیتی کن گفت افرد همتک جهم رقی حاضر بود گفت یا شیخ دور افکندی
وی را حصری گفت الکل علیه کاکلوا عالی چنانکه بر من میبودند بر وی میبودم **جهم رقی رحمه**
الله تعالی هو من متأخر الفتیان و المشایخ و کان من الفقراء الصادقین و کان مشتهراً بالسماع
و الیها فیه مات بین المسجدین شیخ الاسلام گفت که جهم رقی در گرمابه بود بیرون آمد و مرد
ما را گفت بیرون آیید همه بیرون آمدند در وقت فرود آمد و هم بود که روزی شخصی
وی

رصد ۲۹۳

رصد ۲۹۴

پیش وی بتکلف رقص می‌کرد وی برخاست سر در میان دو پای آن شخص کرد و وی را برداشت
و از دیوار بدیوار زد یکبار باز میزد تا از هوش بشد وی را ابو الحسین ارموی رحمه
الله تعالی روحه بزرگی بوده است از این طایفه در ایام حصری و ابو عبد الله رودباری و ابن خفیف
هم مشایخ وقت بوده‌اند با رتبت بوده و قبر وی آنجاست از وی پرسیدند که فنا چیست
گفت آنچه از آن باز آمدی بآن باز نگردی گفتند این خود عام است آن خاص چیست گفت آنکه
بدانی که از بهر چه آمدی ابو عبد الله بن خفیف الشیرازی قدس سره از طبقه خامسه است
نام وی محمد بن خفیف بن اسفکشار الضبی است بشیراز بوده و مادر وی از نیشابور است
در وقت خود شیخ المشایخ بوده وی را شیخ الاسلام میخوانده‌اند شاگرد شیخ ابو طالب خزرج
بغداد است رویم را دیده بوده و با عطا و یوسف بن الحسین الرازی و ابو الحسین المزین و
ابو الحسن الدراج صحبت داشته و با طاهر مقدسی و ابو عمرو دمشقی و غیر ایشان نیز
از وی بدار مشایخ مرزوق بوده عالم بوده بعلوم ظاهر و علوم حقایق شیخ الاسلام گفت
هیچ کس را در این علم چندان تصنیف نیست که وی را اعتقاد پاک و سیرت نیکو داشته
شافعی مذهب بوده در سنه احدی و ثلثین و ثلث مائة برفته از دنیا شیخ الاسلام
گفت که از وی دو سخن دارم که گر آکنده که باز گویند یکی آنکه از وی پرسیدند که تصوف
چیست گفت وجود الله فی حین الغفلة و دیگر آنکه از وی پرسیدند که عبد الرحیم اصطخری
چرا با سگبانان بدشت می‌شود تا از آنکه ~~از آنست~~ و قبای بندد گفت یتخفف من ثقل
ما علیه گفت می‌شود تا از آنکه در آنست دمی زند تا از بار وجود سبکبار گردد شیخ
الاسلام گفت در وجود لذت نبود که در وجود فرو شکستن و صدمت بود که در آن
حواسی مرد برسد و انشد نالغیره شعر اریدلأنسی ذکرها فکأنما تمثل لی لیلی بکل مکان

شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که روزی زنی بمن آمد که در محله جای زنی دیگر است
از زنان این نواحی شیرازی و از شیخ سؤالی دارد و نمی‌تواند که خود بیاید شیخ گفت
که من بخدمت وی رفتم گفت ما را قصه عجیب واقع شده که در حیرت آن مانده‌ایم در
قبیلهٔ ما کودکی بعد روز افطار نمی‌کرد و با کسی سخن نمی‌گفت و بگوسفند چرانیدن
از میان ما بیرون می‌رفت و گوسفندان از آن چرا داد و یک جانب میرفت و نماز می‌کرد
در این روزها بیمار شد از برای وی بیرون قبیله در حوالی خود بر اکنده شده بودند
دیدیم که از روی زمین بلند شد و در هوا می‌گشت چنانکه اسیا بگرد ما در شیء چونه
آن را بدید بدوید تا بگیرد بوی نرسید وی بالا میرفت و ما بوی می‌نگریستیم تا در هوا
از نظر ما غایب شد دانی قبیله را خبر کردیم و بر آن گفت ساختیم گفتیم شاید در میان این
کوهها و وادیها افتاده باشد هیچ از وی اثری نیافتیم شیخ گفته است که من متأمل
شدم آن زن گفت شاید که این را از من باور نداری جماعتی از زنان قبیله را آواز
داد همه بران موجب گواهی دادند شخصی در آن مجلس که شیخ این حکایت می‌کرد گفت
ایها الشیخ این می‌تواند بود شیخ گفت ای نادان اینجا کسی هست که منتظر این معنی می‌باشد
و هم شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که نوجوانی از خراسان همراه حاجیان بشیراز
آمد و بیمار شد بیماری سخت و بیشتر مردی بود صالح و زنی داشت صالحه آن جوان را
بخانهٔ وی فرستادیم تا خدمت و رعایت وی کنند ناگاه روزی آن مرد آمد رنگ وی
متغیر شده گفت عظم الله اجرکم که آن جوان درگذشت گفتم رنگ تو متغیر چراست
گفت دو شنبه آن جوان ما را گفت امشب حاضر من باشید که امشب بیش ندارم
بجوز خود را گفتم اول شب تو واقف وی باش و بعد از آن مرا بیدار کن و تو در خواب

شو چون آن بخورم مرا بیدار کردی من پاسی رعایت حال وی می کردم مرا خواب در ربود ناگاه
کسی آواز داد که در خواب می شوی و خدای تعالی در سرای تو نزول کرده است از خواب
در آمدم بر خود لرزان و در سرا آواز حرکتی و روشنایی عظیم و آن جوان در نفس آخر چشم
وی را پوشانیدم و دست و پای وی راست کردم و جان بداد آن مرد را گفتم این سخن را با کس
٢٩٧ مگوی و بتجهیز و تکفین وی مشغول شدیم ابو الخیر مالکی رحمه الله تعالی نام وی بندار بن
یعقوب المالکی است از بزرگان مشایخ بود و انواع علوم جمع کرده بود شیخ ابو خفیف
گفته است که بجوانی روزه می داشتم بر وجه اتصال میکردم و وصال می کردم و شب در
مسجد جامع می بودم و برای من یک قندیل می گذاشتند اتفاقا شبی باز آمدم بعد
و چراغ مرده بود در مسجد را کوفتم گرفت خادم جواب نداد دل من تنگ شد رفتم و در
باز کردم دیدم که ابو الخیر مالکی است در آمد و بنشست از هیبت وی پر شدم از آن
باز کرد و طعام بر آن گفت بخور که من در خانهٔ خود بودم این را پیش من آوردند تو النسیم که
بخورم که خاطر من بسوی تو بود از هیبت وی نتوانستم گفت که در دعای بال و چیزی
خوردم چون فارغ شدیم گفتم ایها الشیخ سؤالی دارم گفت بگوی گفتم متی یصیف
العبد مع الله قال اذا رفعت المخالفة من از این سخن تعجب کردم چون بامداد شد
از ان با مشایخ گفتم تعجب کردند گفتند میخواهیم که از وی بشنویم از وی پرسیدند گفت
٢٩٨ ما تجری باللیل لا تذکر بالنهار و بان اقرار نکرد ابو بکر شعرانی رحمه الله تعالی شیخ
ابو عبدالله خفیف گفته است ما رأیت زاهدا متخلیا من الدنیا اصدق ظاهرا من
ابی بکر الشعرانی روزی قصد زیارت وی کردم در اصطخر و شب بر وی در آمدم گفت
یا ابا عبدالله امشب ببرکت صحبت تو طعام چرب خواهم خورد پس برخواست دیگ
خاست

سفالین

سفالین داشت بر بار نهاد پاره گوشت قدید داشت در دیگ انداخت و آب
در وی ریخت و اندکی نمک در آنجا افکند و دیگ را بر جوش آورد و با وی در آن
رباط دیگری می بود وی را گفت هیچ نان پاره چند داری گفت آری و چند پاره نان
آورد آنرا ثرید کرد و از شوربای آن دیگ بر آنجا ریخت و گوشت بر روی آن نهاد و
گفت بخور من از آن ثرید میخوردم وی می گفت گوشت بخور پاره از آن گوشت گرفت
تا مرا لقمه دهد گفتم نمی خواهم گفت شاید تو فلان و فلان طعام خواهی آن فردا خواهد
بود بشهر در آییم و همهٔ آنها را برای تو بگیریم چون بامداد کردیم بشهر در آمدیم فقرا
جمع شدند و طعامی حاضر کردند چیزی از آن طعام بر گرفتم و بوی در آمدم گفت بگو چه
کار کردی گفتم هنوز چیزی نخورده ام از تو التماس می کنم که با من طعامی خوری با هم طعام
٢٩٩ میخوردیم و من بشیراز روان شدم ابو محمد العائذی رحمه الله تعالی وی یکی
از استادان ابو عبدالله خفیف است وی گفته که هرگز کسی که حقیقت کسب
را رعایت کند چون ابو محمد عائذی ندیدم هر روز نیم دانگ کسب می کرد و قوت وی
از آن بود دو حبه را بنان می خرید و از آن دو نان می پخت یکی افطار را می کرد و یکی را صدقه
می داد و هم وی گفته که روزی بر وی در آمدم پیش وی جزوی بود که موش پاره کرده
بود گفتم این چیست گفت این را موش پاره کرده است و من نیز از موشان تشویش
شبهای بسیار و روی من بر می دوند گفتم چرا چراغ روشن نکنی گفت چهل سالست که چراغ
روشن نکرده ام که از حساب آن میترسم که آنرا چند چیز باید تا میسر شود و همه را
٣٠٠ حسابست جعفر الخذاء قدس الله تعالی روحه کنیته ابو محمد صحب الجنید و من فی
طبقته و کان الشبلی یذکر مناقبه و یقول بفضله و از بندار بن الحسین آرند که گفته است

که مردی تمام حالتر از حذا ندیده ام و وی نزدیک من بهتر از شبلی است و هم بنداد گفته است که
وی مختصر بود شخصی بر وی در آمد در لباس صوفیانه وی گفت با طرزهای این طایفه
خراب شد ایشانه ظاهرهای خود را بیار استند توفی سنة احدی واربعین وثلثمائه
و قبر وی در شیراز است شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که روزی مؤمل جصاص مرا
گفت برو و ببین که جعفر حذا را چه حالست بر وی در آمدم دیدم که بر بساطی نشسته
و گرد اگرد وی بالشها نهاده و جامهٔ شیرازی در بر و طاقیهٔ بر سر و چراغی در غایت
خوبی سلام کردم و بنشستم وی مرا پرسید و من ویرا پرسیدم هنوز نشسته بودم
که حمال در آمد و ادوات طبخ در آورد برخاستم که بدر آیم گفت بنشین تا با هم چیزی
خوریم گفتم نیت روزه کرده ام بیرون آمدم چون پیش مؤمل رسیدم گفت چون دیدی
جعفر را چنانکه دیده بودم گفتم مؤمل دست بر آورد و گفت خدایا ما را سلامت
و عافیت ارزانی دار چون مدتی از آن گذشت باز مؤمل مرا گفت برو و بر جعفر در آی
و حال ویرا ببین برفتم و بسرای ویراه در آمدم و جعفر را طلب کردم گفتند درین
خانه است سه روزست که هیچ نخورده و نیاشامیده بآن خانه در آمدم و ویرا دیدم
روی بر خاک نهاده و در بر جامهای کهنه بر وی سلام کردم سر برداشت و همه اطراف روی
وی از اشک تر گفت یا عبدالله حال چه گویم چون می بینی با وی رفق و تلطف کردم
اندک تسکینی یافت اصحاب مؤمل گفتند سوگند بخدای بر تو که ویرا طعامی بخورانی که سه
شبانه روزست که هیچ نخورده بسیار جهد کردم تا ویرا اندک سویقی خورانیدم چون
پیش مؤمل آمدم گفت چون دیدی جعفر را آنچه دیده بودم گفتم مؤمل گفت اگر آن
تنعم در تو فتح داشتی بدین مبتلا شدی هشام بن عبدان رحمه الله تعالی

ابتم بفتح عین مهمله و سکون با موحده و دال مهمله صح

کنیت

کنیت وی ابو محمد است شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که چون هشام بن عبدان در
نماز می ایستاد ویرا وجد و حال می گرفت در محراب پس و پیش میرفت و قرآن
میخواند گاه بودی که از حسن نماز وی یهودی و نصاری و مجوس جمع شدندی و
نظارهٔ وی کردندی ویرا یک گوسفند بود که شیر وی خوردی ویرا بر میداشت
و برای چرانیدن بصحرا می برد روزی هشام در خواب رفته بود چون بیدار شد دید که
در زراعت شخصی در آمده است و می چرد ویرا پیش صاحب زراعت برد و
گفت ویرا بستان که زراعت ترا خورده است صاحب زراعت گفت من ترا بحل
کردم گفت مرا بآن حاجت نیست هر چند جهد کرد قبول نکرد بگذاشت و برفت
شیخ ابو عبدالله خفیف گوید که روزی با هشام در دعوتی بودیم صاحب
دعوت یک جام حلوا آورد و پیش شیخ نهاد که شیخ بخورد گفتیم که نصیب ما هم بده گفت
مرا اذن نکرده که شما را بدهم هر چند گفتیم فائده نکرد از پیش وی بربودم و بخوردیم
هشام را دهشتی و حیرتی رسید که یکسال از نماز باز ایستاد و مردم ویرا تکفیر
می کردند قصهٔ وی بمشایخ مسجد جامع رسید روزی همه بر وی در آمدند و ابن
سعدان محدث با ایشان بود گفت مرا می شناسی گفت آری تو ابن سعدانی گفت
چرا نماز نمی گذاری هشام گفت مرا عارضی چند روی می نماید و مانع من می شود از نماز
گفت مثل چه خاموش گشت و هیچ جواب نداد از شیخ ابو عبدالله خفیف پرسیدند
که سبب چه بود که هشام نماز نمی کرد گفت پیوسته مطالعهٔ غیب می کرد امور غیبی بر
وی غالب آمد در مقام حیرت افتاد و از اعمال ظاهری باز ماند روزی مشایخ مسجد
جامع جمع شدند و هشام را حاضر کردند که شنیده ایم که تو بمشاهده قائلی و هرکه

بابن قایلست ویرا توبه می باید داد یا ادب می باید کرد هشام گفت مرا تلقین توبه کنید
تلقین کردند توبه کرد روز دیگر بامداد آمد و در برابر مشایخ بایستاد و گفت گواه
باشید که از توبهٔ دی روز ما توبه کردم مشایخ برخاستند و پای وی بکرفتند و می
کشیدند تا از مسجد بشتی بیرون کردند **ابو محرز رحمه الله تعالی** وی
از نواحی شیرازست و از اصحاب ذو النون مصری شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است
که ابو محرز گفته که از فا بعزیمت شیراز بیرون آمدم و با قائد سلطان و اتباع وی
همراه شدم چون افعال و اقوال ایشان مشاهده کردم در سر خود بر ایشان انکار
کردم و ایشانرا دشمن گرفتم و قصد کردم که از ایشان مفارقت کنم ناگاه آواز برآمد که
نکر قائد گم شده است قاید سوگند خورد که همهٔ قافله را تفتیش کنیم هیچکس باقی
نمانده است مگر این شیخ و مثل ویرا کسی چون متهم دارد قائد گفت من سوگند خورده
ام از پنج جامهٔ نیست مرقع مرا بالا داشتند انگشتری بر میان من بود گفتم والله مرا بدین
علم نیست قائد گفت این از دزدی وی عظیم تر است بعد از آن گفتند با وی چه می باید
کرد هر کسی چیزی گفت قائد گفت ویرا بر سر قافله بنشانند تا هر که در قافله است
یک یک بر وی بگذرند و در روی وی ویرا توبیخ و سرزنش کنند بعد از آن ویرا بگذارید
و با وی همراهی مکنید همچنان کردند و مرا بر جای من بگذاشتند و برفتند و قصهٔ خلا پاک
کردن ابو حفص و رسیدن ابو مزاحم را که پیشتر گذشت در مقامات شیخ ابو عبد الله
خفیف نسبت بشیخ ابو محرز کرده است نه بشیخ ابو مزاحم والله اعلم
عبد الرحیم اصطخری رحمه الله تعالی کنیت وی ابو عمرو است سفر حجاز و عراق و شام
کرده بود و با رویم صحبت داشته و سهل بن عبد الله تستری را دیده بود طریقت

وی

وی ستر و اظهار شطارت بود جامهای شاطران می پوشید و سگان داشت که بشکار
می برد و کبوتران نیز داشت شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که چون بر وی در آمدم
مرا از حال عبد الرحیم اصطخری سؤال کرد گفتم در همین سالها از دنیا برفت گفت
خدای بر وی رحمت کناد با بسی ازین قوم در کوه لکام و غیر آن صحبت داشتم از
وی صابرتر ندیدم گویند که وقتی بصید بیرون آمد شخصی ناگاه از وی در عقب وی
برفت چون بپای کوه رسید سگانرا بگذاشت و دراعه با خود داشت درپوشید
و در پای بنشست و بذکر خدای تعالی مشغول شد آوازی در کوه در آمد مرا
تصور آن شد که هیچ حجر و شجر نیست و هیچ جانداری نیست مگر که بموافقت وی ذکر
می گویند که در خانهٔ وی یک پوست گاو بود که شاخهاش نیز بر آنجا گذاشته
بودند چون تابستان در آمدی شاخها را پاک کردی و آن پوست بصحن سرای کشیدی و
چون زمستان شدی در خانه کشیدی جعفر حذا گفته است با اصطخر رفتم تا عبد
الرحیم را زیارت کنم بدر سرای وی رسیدم دیدم که خراب شده است بر وی
در آمدم دیدم که در زاویهٔ خانه نشسته با کهنه خرقه و بر وی پلاسی که
حیران شدم و ترحم کردم مرا گفت ترا چه شد گفتم و تحکم هائی می کنی از جای
خود برخاست و به پایان سرا فرود آمد و سنگی عظیم بود برداشت و بر بام بر
دو کتف برخیزای قوی و این را فرود آورد عجب باندم گفت امروز هفتم روز
است هیچ نخورده ام بیرون روم چه توانم بجای رسانید که مرا اشتها آید و با تو
بخورم من بیرون رفتم از هر چه در بازار یافتم چیزی آوردم و در پیش وی نهادم
در آن نگاه کرد گفت بنشین و بخور شاید که مرا رغبت شود بنشستم و برغبت

خورده فرا گرفتیم در میانه آنچه آورده بودم یکی خربزه بود از آن بریدم گفت از آن پاره
کاکی بمن ده بوی دادم دندان در آن زد و خایید فرا گرفت نتوانست که فرو برد
بینداخت و گفت بردار که دربسته است وی را از پدر بیست هزار درم میراث
رسیده اما در ذمت قومی بود ایشان را گفت ده هزار درم بمن دهید و ده
دیگر شما را بحل کردم بوی دادند آن را در توبره کرد شب وی را وسوسه تشویش
وا داشت گاهی میگفت بآن تجارت کنم و سود آن را بر فقرا نفقه کنم و گاه میگفت در
خانه بنهم و روز بروز آن را نفقه کنم در میانه شب برخاست و توبره را بر بام برد
و مشت مشت میگرفت و بهر جانب می انداخت تا توبره خالی شد چون بامداد شد
همسایگان در آن سخن گفتند همانا دوش درم باریده است عبد الرحیم توبره را
بیفشاند نیم درم بیفتاد با اصحاب گفت بشارت باد که نان و باقلی شد ایشان
باقی گفتند این چه بود آن را ببینید ده هزار درم باریده است و به نیم درم شادی
میکند وقتی عبد الرحیم بعبادان رفت و بیست یک روز آنجا اقامت کرد هر چه
شب بجهت افطار وی می آوردند بامداد همچنان میبود اهل عبادان معتقد
وی شدند چون آن را دید از آنجا قصد سهل تستری کرد بر وی در آمد و گفت
مهمان توام گفت چه می باید گفت سکباج میباید پخت سهل گفت چون کنم که اصحاب
من گوشت نمی خورند گفت چه دانم تو بضیافت من قیام نمای سهل گفت سکباج
بپختند گفت همچنان دیگ بیارید چون آوردند سائلی بر در برای خدای چیزی طلبید
گفت دیگ را بوی دهید دادند و وی هیچ نخورد روز دوم سهل با وی گفت
چه میخواری گفت همانچه دی گفتم چون آن را بپختند گفت همچنان دیگ را بمن آرید آوردند

میخوری

غلام

غلام سهل که آنکه وی داند بر در بنشاند تا اگر سائلی بیاید منع کند سهل را گفت
غلام خود را بگوی که تا منع سائل نکند سهل غلام را منع کرد تا گاه سائلی سؤال
کرد گفت دیگ را بوی دهید دادند روز سیم گفت چه میخواهی گفت همانکه پیشتر
گفته بودم چون بپختند بیرون آمد و هیچ نخورد تا ماه تمام شد بعد از آن مردی را
دید که چند پاره نان خشک دارد و بر لب آب نشسته بآب تر می کند و میخورد
وی را استدعا کرد با وی بنشست و بخورد

مؤمل الجصاص رحمه الله تعالی

٣٠٢

هو من کبار المشایخ شیراز من مشایخ الحجاز والعراق وکان حسن اللسان فی علم التوحید
وعلوم المعارف مع انه امی لا یکتب وی جواب داد امامی را که علی سهل اصفهانی
بشیراز فرستاده بود چون نماز بامداد بگذاردی بر سر قرآن مشغول شدی تا آفتاب
برآمدی نماز چاشت بگذاردی و بیرون آمدی یکی از این طایفه گوید یکبار چون از نماز
بیرون آمد در عقب وی رفتم بدر خانه وی رسیدیم نزدیک بسیصد تن بودند از ارباب
حوائج که آنجا جمع آمده بودند حاجت همه را گوش کرد و یاران خود را در قضای حوائج
ایشان پراکنده ساخت و غلامان را گفت که دستار فراز را بفلان جای برید که من بشما
می رسم این همه را کار در یک ساعت بکرد من متحیر شدم روی بمن کرد و گفت ای فرزند مرا
بامداد در مسجد دیدی این نطق خدای را ذاکرترم از آنکه بامداد در مسجد بودم هر گاه که
بکار مشغول بودی با هیچکس زیادت از جواب سلام سخن نگفتی و گفتی من مردم اگر
جواب سلام واجب نبودی جواب نگفتمی شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که چون
مؤمل جصاص بمکه در آمد پیش ابو الحسن مزین رفت و سلام کرد و بنشست
و گفت ایها الشیخ سؤالی دارم و من مردی عجمی ام با من رفق کن گفت سهل باشد بپرس هر

گفت صحّل ترتقی الفهوم ارتقاء المواجید ابو الحسن بوی نگریست وگفت از کجایی تو
گفت از شیراز گفت بچه مشهوری گفت بمؤمل گفت ازانجا برخیز که جای تو نیست
و ویرا بپهلوی خود نشاندند و هر بار بوی میگفت انت رجل اعجمی امّی و می خندید
و بعد ازان هر که مسئلهٔ حجّی می پرسید اشارت بمؤمل می کرد و میگفت از شیخ بپرسید
و بوی حواله میکرد و هم شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که عزیمت حج کردم در مهلی
هنوز ضرور بودم مؤمل جصّاص مرا وصیت کرد که وقتی بموقف برسی قصد پس کوه
عرفات کن و اولیا را آنجا طلب کن که جای ایشان آنجا می باشد چون بموقف رسیدم
زود بگذشتم و مانرا بگذاشتم هیچکس را ندیدم بترسیدم خواستم که بازگردم باز
ارادت بر من غلبه کرد مقداری برفتم بنشیبی رسیدم دیدم که در روی ده کس ایستاده
اند و سرها پیش افکنده و در میان ایشان شیخ جست بزرگ و شیخ من ابو محمد غفائدی
با ایشانست چون مرا دیدند شیخ من اشارت کرد و بدیشان رفتم و سلام کردم
جواب دادند شیخ من مرا بپهلوی خود خواند چون فارغ شدند همه بران هیئت
که بودند روان شدند و شیخ مرا گفت که کودکی المحافظت کن من میان آن شیخ
و شیخ خود میرفتم می شنیدم که از کلام وی حرف سین بگوش من می رسید آمدم اندر
خاطر چنان آمد که استغفار می کند چون بمزدلفه رسیدیم شیخ مرا گفت که اصحاب
خود را آواز ده آواز دادم جواب دادند که پیش ایشان رفتم و آن جماعت
بجانب مشعر الحرام رفتند و بیستادند و نماز می گذاردم من هیچ قضای حاجت خود
کردم و با ایشان بازگشتم تا بامداد نماز می گذاردند چون از نماز فارغ شدند
دو دیگر ایشانرا ندیدم علی بن شلویه رحمه الله تع شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است

شیخ ٥

که میانه

که میانه علی بن شلویه و دیگری سخنی می گذشت علی بن شلویه گفت من مردی می شناسم
که بر سر کوهی بود وقت نماز شد و آب در کوه دیگر بود و برابر آن خواست
که طهارت کند هر دو کوه سر فراهم آوردند پای خود ازین کوه بران کوه نهاد و طهارت
کرد و نماز گذارد و هم شیخ ابو عبد الله خفیف گفته از پس که علی بن شلویه در صحراها
و کوهها می بود جماعتی از کردان مشعوف وی شده بودند دو کس از رؤسای ایشان
پیش وی آمدند و گفتند هر کدام دختری داریم که هر یک را چهار هزار گوسفند است
میخواهیم که ایشانرا بزنی کنی وان گوسفندان از برای صادر و وارد فقرا باشد
دختران را نکاح کرد روزی مؤمل وی را دید گفت این زنان بر ما تفضل مکن تو هم مثل
ما شدی گفت من ایشانرا برای خدای تعالی کردم مؤمل گفت ما نیز از برای خدای
کرده ایم علی بن شلویه گفت من ایشانرا طلاق کردم شما هم اگر راست می گویید طلاق
گویید مؤمل ویرا گفت یا میشوم ثبت السنة والطلاق ابو بکر الاسکاف
رحمه الله تعالی روحه شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو بکر اسکاف سی سال
روزه داشت چون وقت نزع آمد پارهٔ پنبه با آب تر کردند و پیش دهان وی بردند
انرا بینداخت و بر روزه برفت ابو الفتح اکّی رحمه الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف
گفته است که از ابو الفتح اکی شنیدم که بر بام خانه نشسته بودم ابلیس را دیدم که در کوچه
می گذشت گفتم ای ملعون اینجا چه می کنی پای از زمین برداشت و به بام برآمد در هم افتاد
سیلی بر روی زدم و ویرا بینداختم وازان سالها گذشت وقتی مرا اتفاق حج افتاد
چون بازگشتم بجویی رسیدم که پل شکسته بود و آب عظیم بود از گذشتن عاجز شدم
ناگاه پیری ضعیف دیدم که با آب در آمد با خود گفتم من ضعیفتر ازین پیر نیستم برخاستم

خدای تعالی

ب ٣٠٦

شیخ ٣٠٧

و بر عقب وی در آمدم چون بمیانهٔ آب رسیدیم آن پیر پای خود بر کنار جوی نهاد و بیرون رفت
من چون میانِ آب پا نهادم آب بر من غلبه کرد غرق شدم و جامهای من تر شد و مرا آب می گردانید
و می برد تا ان گاه که خدای تعالی اعانت کرد و مرا آب بر کنار انداخت ان پیر ایستاده
بود و نظارهٔ من می کرد چون خدای تعالی مرا نجات داد و بیرون آمدم آن پیر گفت
چون دیدی یا ابا ضحاک تو کردی که دیگر مرا استهزا نکنی **ابو محمد الخفاف رحمه الله**
تعالی روحه شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو الحسن مزین بما نوشت که شمار امر نیست
و در دریا که اگر نجات یابد زود باشد که برای شما جواهر آرد و بآن محمد خفاف خواسته
بود و هم وی گفته است که ابو محمد خفاف با مشایخ شیراز یکجا نشسته بودند سخنی
در مشاهده می رفت هر کس بقدر حال خویش سخنی گفتند و ابو محمد خفاف خاموش
بود مؤمل جصاص وی را گفت که تو هم سخنی بگوی بوی گفت هر سخنی خوب که درین
باب بود گفتید مؤمل گفت بهر حال تو هم سخنی بگوی گفت انچه شما گفتید همه علم بود
نه حقیقت مشاهده و حقیقت مشاهده آنست که حجاب منکشف شود و وی را
عیان ببینی وی را گفتند تو این را از کجا می گویی و این ترا چون معلوم شده است گفت
در بادیه بفقر بودم و فاقه و مشقت بسیار بمن رسید در مناجات بودم که ناگاه
حجاب منکشف شد و وی را دیدم بر عرش خود نشسته سجده کردم و گفتم مولای ما اهذا
مکانی و موضعی منک چون قوم این سخن شنیدند همه خاموش شدند مؤمل گفت وی را
برخیز تا بعض مشایخ زیارت کنیم برخاست مؤمل دست وی گرفت و بخانهٔ ابن سعدان
محدث در آمدند و سلام گفتند ابن سعدان تعظیم و ترحیب ایشان کرد مؤمل گفت
ایها الشیخ نرید ان تروی لنا الحدیث المروی عن النبی صلی الله علیه و سلم انه قال ان للشیطان

بفتح خاء معجمه و تشدید

عرشا بین السماء و الارض اذا اراد بعبد فتنة کشف له عنه ابن سعدان گفت
حدثنی فلان عن فلان و اسند ان النبی صلی الله علیه و سلم قال ان للشیطان عرشا
بین السماء و الارض اذا اراد بعبد فتنة کشف له عنه چون ابو محمد این حدیث را
بشنید یکبار دیگر اعادت کن اعادت کرد دیگر باره شد و برخاست و بیرون رفت و چند
روز وی را ندیدیم بعد از ان آمد گفتیم در ایام غیبت کجا بودی گفت نمازهایی را که از ان
وقت گذارده بودم قضا می کردم زیرا که شیطان را پرستیده بودم پس گفت چاره
نیست از انکه بهمان موضع که وی را دیده ام و سجده کرده ام باز گردم و وی را لعنت
کنم پس بیرون رفت دیگر خبر وی نشنیدیم **حسن بن حمویه و صاحبه ابو جعفر الحرار**
الاصطخری رحمهما الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو جعفر حرار صاحب
حسن بن حمویه از اصطخر نزدیک ما آمد ابن زیدان گفت آرزوی آن دارم که امشب
وی را نزدیک ما حاضر کنی وی را بمجلس وی حاضر کردم در اثنای مجلس ابن زیدان حرار
را گفت دوست میدارم که از حکایات خود چیزی بگویی گفت مرا خود حکایتی نیست
اما اگر میخواهی انچه از مشایخ دیده ام با تو حکایت کنم ابن زیدان گفت من همین خواهم
حرار گفت من و جمعی دیگر پیش حسن ابن حمویه نشسته بودیم و وی سر پیش افکنده
بود ناگاه صیحهٔ زد و بآن صیحه از نظر ما غایب شد تا در یکدیگر نگرستیم و با یکدیگر
گفتیم که این قصه را با هیچ کس مگویید که خواهد گفت باز تا در ده دیگر او را ندیدیم سه
روز بودیم که وی را ندیدیم و از وی خبری نشنیدیم و هر که از وی خبر می پرسیدی گفتیم
مشغول است بعد از سه روز ناگاه دیدیم که از در مسجد در آمد متغیر اللون و از هیبتی که
داشت کس را با وی امکان سخن نبود و من همیشه با وی انبساط می کردم گفتم ایها الشیخ

ی دارم

این چه حیلت گفت والله که من در اسباب حرکت نکرده ام از جای خود برخواستم سر من بر
سنگ آمد در پیش من افتاد دانستم که می خورم **ابو طالب خزرج بن علی رحمه الله**
تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو طالب خزرج از اصحاب جنید بود
بشیراز آمد و علت شکم داشت مشایخ گفتند خدمت او را که اختیار می کند من اختیار
کردم هر شب قریب بشانزده هفده بار برمیخواست یکی از شبها نشسته بودم و خیلی
از شب گذشته بود چشم من گرم شد یکبار آواز داد بود لیشیخ بودم دیگر آواز
داد برخاستم و طشت پیش بردم گفت ای فرزند وقتی که خدمت مخلوق را
همچو خود نیکو نتوانی کرد خدمت خالق را چگونه بجای توانی آورد و هم وی گفته است
که وقتی غایب بودم آواز داد که شیرازی من نشنیدم دیگر بار آواز داد و گفت
شیرازی همین لعنک الله من بشتافتم و طشت بوی بردم علی الدوام از شیخ
ابو عبد الله پرسید که تو آن لعنک الله را از وی چون شنیدی گفت چون رحمک الله
شیخ الاسلام گفت فلاح نیابد مریدی که ذل استاد و پیر نکشیده باشد و قفای
وی نخورده باشد و لعنک الله او نشنیده و برحمک الله برنداشته بود و بدرد و
ناکامی رنج نکشیده باشد وی خود رسته باشد لا یفلح استاد و پیر در باید مرد
را به پدر چنانکه نگذارد ولا یفلح نباشد که استاد و پیر شیخی او از حرا گشت آمد
شیخ ابو طالب گفت شیرازی این چه آوازی بود ابو عبد الله خفیف گفت که من در
شبانروزی یک باقلای خشک می خوردم و هر روز بانگ می آوردم تا اکنون نانخورده
باقلی آوردم در ماهی شیخ ابو طالب گفت شیرازی این را بنماز دار که انچه مرا افتاد
از آن افتاد که با ابو الحسن خرزی در دعوتی حاضر شدم بره بریان برخائیده آوردند

دمی

ومن عهد داشتم که بریان نخورم دست خود از آن کشیدم وداشتم ابو الحسین مزین گفت
کل بلا انت یعنی نخوری آنکه خود را درمیانه بینی من گناه بودم که حال چنانست که میگوید
یک لقمه بخوردم احساس کردم که ایمان از من بیرون رفت و من از آن وقت هر روز باز
پس تر میروم شیخ الاسلام گفت یعنی وی را بوسیش و استاد وافتاد که ایمان وی
معاینه بود ایمان تو شنها دانسته و ایمان عارف مشاهدت و شیخ ابو عبد الله خفیف
گفته است که هیچ چیز نیست مرید را زیان کننده تر از مسامحهٔ نفس در رخصت جستن
و قبول تاویلات و هم شیخ ابو عبد الله گفت که اول مجلسی که ابو طالب از شیراز
داشت پلاسی پوشیده بود و عصایی در دست گرفته آمد و بر کرسی نشست
و من پهلوی او بودم بمردم نگریست و گفت نمی دانم چه گویم گناه کاری ام میان گناه
کاران و بگریست و مردم را بگریانید و فریاد و گریه از مجلس برخاست و برا قبول
عظیم پدید آمد که خاک قدمهای وی به نیت شفای بیماران می گرفتند بعد از آن سببی
واقع شد که هیچکس بوی التفات نکرد و از وی همه کس اعراض کردند از شیراز
بفسا رفت آنجا هم کسی بوی التفات نکرد از آنجا باصفهان رفت من بوعلی اکال
چیزی نوشتم و شرح محل و مقام وی کردم وی بر علی سهل درنیامد و در بارهٔ وی
سخنان گفت علی سهل از وی اعراض کرد از آنجا بکوهستان عراق رفت و به
همدان درآمد ابو علی وارجی عامل همدان بود و پرسید که حاجت تو چیست گفت
ادای واقی که دارم ابو علی از آن ادا کرد و پرسید که دیگر چه حاجت داری گفت در
فلان موضع برای من رباطی باز باید ساخت بانجا درآمد و انزا بیاه ساخت
و پلاسی سیاه پوشید و در انجا می بود تا از دنیا برفت شیخ الاسلام گفت جوانمرد

آنست که چون ویرا مصیبتی رسد یا از وی چیزی فوت شود مصیبت را فرا ساز و
و بحسرت و ندامت تدارک جوید نه آنکه اهل مصیبت و فوت باشد و انرا نهاده دارد
و اظهار دعوی کند و بتمامی مغرور گردد شیخ ابو عبد الله گفت که شیخ ابو طالب گفت
که جوانی از خراسانی بزیارت جنید آمد جنید عصا و رکوه وی بخانه بر دو در نشست
و آن شب اصحابرا اجتماعی بود جنید گفت ویرا با خود ببرید و بامداد پیش من آرید
چون شب طعام خوردند بطریق مزاح و طیبت انگشتری با ختن آغاز کردند و اشارت
بآن جوان کردند که موافقت کن وی ابا نمود و ایشان را تعییر کرد شبلی بوی نگاه
کرد و گفت خاموش باش و اگر نه برخیزم و سرت از تن برکنم آن جوان خاموش شد
و هیچ نگفت و برفت روز دیگر این حکایت با جنید گفتند برخاست و بخانه رفت
تا عصا و رکوه باز جوید نیافت بیرون آمد و با اصحاب گفت چند نوبت شد که شمارا
وصیت می کنم که چون غریبی اینجا آید ویرا خار مدارید سوگند بخدا که عصا و رکوه از
خانه برداشته است بی آنکه من بوی دهم و رفته است **ابو علی وارجی رحمه الله تعالی** شیخ ۳۱۳
شیخ ابو عبد الله خفیف قدس سره گفته است که ابو علی وارجی بشیراز آمد
بشغل و حکومت و از برای صادر و وارد و فقرا مایده نهاد و بعد از هر نماز شام می آمد و
با ما می نشست و با یکدیگر سخنان می گفتیم یکی از شبها ذکر ایام ارادت در میان آمد
پیراهن خود را بالا داشت بر گوشه وی نشانی بود بمقدار طوقی گفتم این چیست
گفت در کودکی لگام می بودم و پلاسی پوشیده بودم گردن مرا بخورد چون از آنجا
بازگشتم گوشت برآورد و این نشان آنست که باقی مانده پس گفتم سبب
در آمدن تو در این عمل چه بود گفت مادر من پیر و ضعیف شد و بر من وام بسیار

جمع آمد محتاج شدم باین که می بینید **ابو الفضل جعفر الجعدی رحمه الله تعالی** شیخ ۳۱۴
شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که بجعفر جعدی رسانیدند که ابو عمرو اصطخری
گفته که غسل می کردم ازار من کشاده شد دیدم که دو دست از پس پشت من پیدا
شد و ازار مرا محکم بر میان من بست جعفر جعدی برخاست و باصطخر رفت
و بخانه ابو عمرو در آمد و پای وی بگرفت اصحاب ابو عمرو برجستند گفت بگذارید
که غضب وی بر الله است و دوازده فرسنگ راه پیاده آمده است پس ابو
عمرو بتمام اعتذار در آمد و گفت چنانه نگفته ام بلکه چنین و چنین گفته ام بعد از آن
اصحاب را فرمود که وی را خدمتکاریهای نیکو کردند **ابو القاسم القصری رحمه الله
تعالی** وی از کبار اصحاب جنید بوده شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که روزی شیخ ۳۱۵
مرا گفت مرا بصحرا ببرون بر ویرا بصحرا بیرون بردم بموضعی رسیدیم که مصطبه
بود و جماعتی نرد بازی می کردند یا شاه ببازی کردن نشست من از آن متغیر شدم
و خجل گشتم و در وقت بازگشتن بجای دیگر رسیدیم جماعتی شطرنج می باختند
از آن متغیر شد و پیش رفت و رقعه ایشان را ببفشاند آن جماعت کاردها بر
کشیدند وی گفت کاردها را بمن دهید تا بخورم من از این دو حال وی عجب ماندم
از وی سؤال کردم گفت وقتی که بچشم لدنی نگریم چنان باشد و وقتی که بچشم
غیر لدنی چنین این سخن پیشتر گذشت اما آنجا شیخ الاسلام ابو بکر قصری گفته بعد
و در مقامات شیخ ابو عبد الله ابو القاسم قصریست وی شاید که ویرا دو کنیت بوده
باشد یا یکی بر سبیل سهو وقوع یافته باشد و الله تعالی اعلم و هم شیخ ابو عبد الله فرموده
که ابو القاسم قصری کثیر الاطراق بود یعنی بسیار سر در پیش می انداخت از وی سبب

بفتح جیم و سکون عین مهمله و کسر دال

بفتح قاف و سکون صاد مهمله

انزا بن سیدم گفت بیش ازین در قدیم الایام در هر هفت شبانه روز یکبار چیزی
می خوردم مردی از جن می آمد و بر من سلام کرد اما وی را نمی دیدم یکروز وی را گفتم چه
باشد که ظاهر شوی ناگاه دیدم که شخصی در خوبترین صورتی بر من ظاهر شد گفتم
چه کسی تو گفت من از مؤمنان جنیانم وقتی که امثال شما را می بینیم دوست میداریم
که وی را زیارت کنیم و سلام گوییم پس گفتم بعد ازین بر من در هر وقتی ظاهر می شو
مرا دوست گرفت و با من انسی تمام پیدا کرد و چیزها بمن می آموخت روزی
وی را گفتم بیا تا بمسجد درآییم و ساعتی بنشینیم گفت وقتی که بنشینی و سخن گویی
و مردم ترا به بینند و مرا نه بینند ترا بوسواس نسبت خواهند کرد گفتم بیا تا در اخر
های مسجد بنشینیم که هر کس ما را نه بیند پس درآمدیم و بنشستیم گفت این مردمان را
چون می بینی گفتم بعضی را نیم خواب و بعضی را در خواب و بعضی را آنگاه گفت آنچه
بر سرهای ایشانست می بینی گفتم نی چشم های مرا بمالید دیدم که بر هر کسی غرابی
نشسته است بعضی را بالها بچشم فرو گذاشته است و بعضی را بر سر نشسته است
و بعضی را گاهی بروی فرود می آید و گاهی بالا می رود گفتم این چیست گفت مگر
نخوانده قول الله تعالی را که وَمَن یَعْشُ عَن ذِکْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَیِّضْ لَهُ شَیْطَانًا فَهُوَ لَهُ
قَرِینٌ اینها شیاطین اند که بر سرهای ایشان نشسته اند و بر هر یک بقدر غفلت
وی استیلا یافته اند و آن جنی باین طریق بمن می آمد و بر من ظاهر می شد تا روزی
سخت گرسنه شدم و پیش من از نان حلاوه بقیه بود و تا وقت افطار که عادت
داشتم چهار روز مانده بود پاره ازان نان گرفتم و بخوردم گرسنگی من ساکن
شد ناگاه آن جنی آمد و بر من سلام کرد اما ظاهر نشد گفت ما از بهر این ریاضات

وصبر

وصبر بر آن می خواهیم شما را چون ما ترا امتحان کردیم بر آن صبور نبودی این بگفت
و برفت و دیگر باز نیامد این سر در پیش انداختن من ازان وقت است
شیخ ۳۱۶ **عبدالعزیز بحرانی رحمه الله تعالی** شیخ عبدالله قدس الله تعالی سره گفته که عبدالعزیز
بحرانی در زمستان سخت سرد بشیراز آمد و جامهای کهنه داشت و هر فتوحی که وی را
میرسید صرف فقرا می کرد سه روز در شیراز بود با وی در آن باب سخن نگفتند گفت
نفس من می گریزد از جامهای شما پس مرا گفت یا با عبدالله مرا ازین شهر بیرون کن
که نیت من نیست که درین شهر جامه نو پوشم گفتم بکجا میروی گفت بناحیت نخ
متابعه وی کردم و بدروازه که بآن جانب بود بیرون رفتیم ناگاه دیدیم که
ابوالخیر مالکی بر استر خود نشسته و پای می جنبانید و ما را آواز می دهد و با خود
خوردنی همراه دارد بایستادیم تا بما رسید گفت تفضل کنید تا باهم این طعام را
بخوریم پس بنشستیم و بخوردیم بحرانی برخاست و سجاده بر دوش خود انداخت
ابوالخیر گفت کاش ازین طعام چیزی با خود برداری گفت مطبخ من پیش رفته
است ابوالخیر گفت ما باین طعامها چکنیم بحرانی گفت پیش سگان اندازید و برفت
شیط ۳۱۷ **ابوالحسن حکیمی رحمه الله تعالی** وی گفته که از جنید شنیدم که روزی در مجلس
سری سقطی بعضی از مردم بسیار بودند و من خود در آن میان بودم سری
پرسید که چه چیزست که خواب را می برد هر کسی چیزی گفت یکی گفت گرسنگی یکی
گفت کم خوردن آب چون نوبت بمن رسید گفتم علم القلوب باطلاع الله
علی کل نفس بما کسبت گفت احسنت یا بنی و مرا نزدیک خود نشاند
و ازان روز باز هرجا هستم بر همه مقدم و هم حکیمی گفته است که حال یکی از مشایخ

از جنید پرسیدم که اقتدا را شاید گفت اگر در وی پرهیزگاری و طلب قوت حلال
می یابی اقتدا را شاید و اگر نه او را بگذار **شیخ ابو علی حسین بن محمد الاکار رحمه الله
تعالی** وی از اصحاب شیخ ابو عبد الله خفیف است و شیخ ابو اسحق شهریار کازرونی
قدس الله تعالی ارواحهم گویند که شیخ حسین اکار بکازرون رسید مشایخ انجا جمع شدند
پیش وی و شیخ ابو اسحق هنوز کودک بود وی نیز با ایشان آمده بود وی را گفتند که
این کودک قرآن نیک میخواند وی را فرمود تا قرآن خواند وی را خوش آمد و تواجد چون
فارغ شد وی را از مشایخ طلبید و بشیراز برد و از مشایخ وقت و اصحاب شیخ
ابو عبد الله خفیف سماع حدیث فرمود و با وی بعراق و حجاز مسافرت کرد و ببرکت
صحبت وی رسید بانچه رسید و شیخ حسین بعد از ثلثمائه از دنیا برفت و قبر وی
بر در روضهٔ شیخ ابو عبد الله خفیف است در شیراز **شیخ ابو اسحق ابراهیم بن
شهریار کازرونی قدس سره** وی فارسی الاصل است و مولد و منشأش نورد
کازرون بوده و شهریار پدر شیخ مسلمان شده و ولادت شیخ و سایر اولادش
در زمان اسلام بوده و انتساب شیخ در تصوف بشیخ ابو علی حسین بن محمد الفیروز
آبادی الاکار بوده و بصحبت بسیاری از اصحاب حدیث رسیده بود در کازرون
و شیراز و بصره و مکه و مدینه و از همه روایت حدیث و آثار داشت در مکه شیخ
ابو الحسن علی بن عبد الله بن جهضم همدانی را دیده بود و از وی روایت کند که ذو
النون گفته علیک بالقصد فان الرضا بقلیل الرزق یزکی کثیر العمل یعنی بر تو
باد که توسط احوال اختیار کنی یعنی بضرورهٔ وقت قناعت کنی و طالب زیادت
نباشی بدرستی که رضا برزق اندک عمل اندک را پاک کرداند و هر آینه عمل پاک است

اکار بفتح همزه و تشدید کاف

۳۱۹

زیسته قبول حضرت پاک یابند یکی از وزرا با شیخ ارادت تمام بود هر چند جهد کرد که شیخ
از وی چیزی قبول کند نکرد پیغام بشیخ فرستاد که هر چند جهد کردم از من هیچ
قبول نکردی از بهر تو چند بنده آزاد کردم و ثواب آن ترا بخشیدم شیخ قدس سره جواب
فرستاد که رسالت تو بمن رسانیدند و شکر نیکویی تو گفتم لیکن آزاد کردن بندگان هنر
نیست بلکه هنر بنده گردانیدن آزاد است برفق و احسان شیخ قدس الله تعالی سره
حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم بخواب دید پرسید که یا رسول الله ما التصوف رسول
صلی الله علیه و سلم گفت التصوف ترک الدعاوی و کتمان المعانی دیگر پرسید که ما التوحید
رسول صلی الله علیه و سلم گفت کل ما خطر ببالک او خطر فی خیالک فالله سبحانه بخلاف
ذلک التوحید ان تنزهه عن الشک و الشرک و التعطیل دیگر پرسید که ما العقل رسول
صلی الله علیه و سلم گفت ادناه ترک الدنیا و اعلاه ترک التفکر فی ذات الله تعالی توفی
رضی الله عنه فی شهر ذی القعده سنه ست و عشرین و اربعمائه **شیخ روزبهان بقلی
قدس الله سره** کنیته ابو محمد بن ابی نصر البقلی الفسوی ثم الشیرازی سلطان عرفا بوده و
و برهان علما و قدوهٔ عشاق در بدایت حال سفر عراق و حجاز و شام کرده است با شیخ ابو النجیب
سهروردی در سماع صحیح بخاری در ثغر اسکندریه شریک بوده و خرقه از شیخ سراج الدین
محمود بن خلیفه بن عبد السلام بن احمد بن سالبه پوشیده است و اشتغل بالریاضات الشدیده
فی اطراف الشیراز و جبالها کان صاحب ذوق و استغراق و وجد دایم لا یسکن لوعته و لا
یرقأ دمعته و لا یطمئن فی وقت من الاوقات و لا یخلو ساعة من الحنین و الزفرات
تیاوه کل لیلة بالبکاء و العویل و مرور اسخنانست که در حال غلبهٔ وجد از وی صادر
شده است که هر کسی بفهم آن نرسد و از سخنان وی است شعر انچه بدیدست دو چشم زمان

روزبهان بقلی

۳۲۰

وانچه بنشنید دو گوش زمینی • در گل ما رنگ بود نیست آن • خیز و بیا در گل ما آن ببین
وی را مصنفات بسیارست چون تفسیر عرائس و شرح شطحیات عربی و فارسی و کتاب الانوار
فی کشف الاسرار آورده است که قوال باید که خوبروی بود که عارفان در جمع سماع بجهت
ترویح طیبه و وجه صبیح و صوت ملیح بعضی گفته اند ازین قول اجتناب بهتر است زیرا که
این چنین کار عارفی را مسلّم آید که طهارت قلب او بکمال رسیده باشد و چشم او از دیدن
غیر حق پوشیده شد گویند که پنجاه سال در جامع عتیق در شیراز تذکیر کرده و وعظ گفته
اول که بشیراز در آمد و میرفت تا مجلس گوید شنید که زنی دختر خود را نصیحت می کرد که
ای دختر حسن خود را با کسی اظهار مکن که خوار و بی اعتبار می گردد شیخ گفت ای زن
حسن با آن راضی نیست که تنها و منفرد باشد او همه آن می خواهد که با عشق قرین باشد حسن
و عشق در ازل عهدی بسته اند که هرگز از هم جدا نباشند بر اصحاب از استماع آن چندان
وجد و حال عارض شد که بعضی در آن برفتند شیخ ابوالحسن کردویه گوید که در دعوت
بعضی صوفیه با شیخ روزبهان جمع شدم و هنوز وی را نمی شناختم در خاطرم آمد که
من در علم و حال از وی زیاده ام بر سرّ من مطلع شد و گفت ای ابوالحسن این خاطر را
از خود نفی کن که امروز هیچ کس با روزبهان برابر نیست و وی یگانهٔ زمانهٔ خود است
و باین معنی اشارت کرده در این شعر شعر در این زمانه منم قائد صراط الله • ز حدّ خاور تا
آستانهٔ اقصی • روند کاروان معارف مرا کجا بینند • که هست منزل جانم بجا وراء و را
وی صاحب سماع بود و در آخر عمر از آن باز ایستاد و با وی درین معنی سخن گفتند
گفت انی استمع الآن من ربی عز و جل فاستغرض مما سمعت من غیره و گویند که
در آخر عمر وی را فالجی دریافت بعضی از مریدان بی آنکه با او بگویند بمصر رفت و از خزاین

سلاطین قدری روغن بلسان خالص آورد برای معالجهٔ وی چون پیش وی آورد گفت
جزاک الله عنی نیک از در خانقاه بیرون رو اینجا سگیست گرگین حشیّد آن روغن را
بر وی بمال و بدانکه روزبهان بهیچ روغنی نیک نمی شود این بندی است از بندهای
عشق که خدای تعالی بر پای وی نهاده است تا آن زمان که سعادت لقای وی
برسد شیخ ابوبکر بن طاهر که از اصحاب شیخ بود گفته است که هر سحر بنوبت با شیخ
قرآن می خواندم یک عشر وی و یک عشر من چون وی فوت شد دنیا بر من تنگ شد
آخر شب برخاستم و نماز گذاردم پس بر سر تربت شیخ بنشستم و بنیاد قرآن
خوانده کردم و گریه بر من افتاد که از وی تنها مانده بودم چون عشر تمام کردم آواز
شیخ شنیدم که از قبر وی می آمد و عشر دیگر میخواند تا آنگه که اصحاب جمع شدند
آواز منقطع شد و مدّت حال بدین گونه بود روزی با یکی از احباب از آن باز گفتم بعد
از آن دیگر نشنیدم صاحب فتوحات مکیه قدس الله سره العزیز می آرد که شیخ
روزبهان در مکه مجاور بود و کان کثیر الزعقات فی حال وجده فی الله تعالی بحیث انه کان
یتشوش علی الطائفین بالبیت فکان یطوف علی سطوح الحرم وکان صادق الحال اتفاقا
بمحبت زنی مغنیه مبتلا شد و هیچ کس نمی دانست و آن وجد و صیحه‌های که در وجد فی الله
می زد همچنان باقی بود اما اول از برای خدای تعالی بود و این زمان از برای مغنیه دانست که
مردم را چنان اعتقاد خواهد شد که وجد و صیحات وی این زمان نیز از برای خدای
عز و جل بمجلس صوفیهٔ حرم آمد و خرقهٔ خود بیرون کرد و پیش ایشان انداخت و قصهٔ
خود را با مردم بگفت و گفت نمی خواهم که در حال خود کاذب باشم پس خدمت مغنیه را ملازم
گرفت حال عشق و محبت وی را با مغنیه گفتند و گفتند که وی از اکابر اولیاء الله است

مغنیه توبه کرد و خدمت وی را پیش گرفت محبت آن مغنیه از دل وی زائل شد بمجلس
صوفیه آمد و خرقهٔ خود در پوشید توفی رحمه الله فی منتصف محرم الحرام سنة ستّ و ستمائة
شیخ ابو الحسن کردویه رحمه الله تعالی صاحب علم و تقوی بود شصت سال در خانه شیخ ۳۲۱
که در شیراز داشت منزوی بود وی آنکه جز بادای نماز جمعه و کفایت بعضی مهمات علی سبیل
الندرة بیرون نیامد و خضر علیه السلام احیانا بر وی ظاهر شدی و صحبت می داشت
گفته اند که سبب وفات وی آن بود که شخصی بر وی در آمد و گفت که اینجا مردیست
که می گوید نفس من چون نفس عیسی است علیه السلام زیرا که وی مردهٔ طبیعت زنده می کند و من
مردهٔ غفلت زنده می کنم شیخ ابو الحسن آهی بر کشید و گفت یا رب مرا عمر دراز داری تا
زمانه را دریافتم که در وی مثل این سخنان می شنوم و یا رب زندگانی نمی خواهم شکم وی
بگرفت و بر همان برفت فی آخر محرم سنة ستّ و ستمائة چون شیخ روزبهان بقلی بیمار شد
شیخ ابو الحسن کردویه و شیخ علی سراج که مرد بزرگ و عارف بود اولاد شیخ روزبهان
را خال می شد بعیادت وی آمدند شیخ روزبهان روی بایشان کرد و گفت بیایید که
از قید این حیات جسمانی و زندگانی فانی بیرون آییم و بحیوات ابدی روحانی متصف
شویم ایشان قبول کردند شیخ گفت من پیش از شما میروم و تو ای ابو الحسن بعد از من
بپانزده روز بمن میرسی و تو ای علی بعد از یک ماه شیخ در منتصف محرم برفت و شیخ
ابو الحسن در آخر آن و شیخ علی در منتصف صفر رحمهم الله تعالی شیخ عبد الله بلیانی شیخ ۳۲۲
قدس الله تعالی روحه لقب وی اوحد الدین است و از فرزندان شیخ ابو علی دقاق است
و نسبت وی تا شیخ ابو علی بدینگونه است عبد الله بن مسعود بن محمد بن احمد بن عمر بن اسمعیل
بن علی ابو علی الدقاق قدس الله تعالی ارواحهم و استاد ابو علی را یک پسر بوده است

اسمعیل و یک دختر فاطمه بانو منکوحهٔ شیخ ابو القاسم قشیری رحمه الله تعالی و سلسلهٔ
خرقهٔ وی چنین است وی خرقه از پدر خود دارد و ضیاء الدین مسعود و امام الدین مسعود
نیز گویند و وی از شیخ اصیل الدین شیرازی و وی از شیخ رکن الدین شیرازی و وی
از شیخ رکن الدین سنجاسی و وی از شیخ قطب الدین ابو رشید ابهری و وی از شیخ
جمال الدین عبد الصمد زنجانی و هم وی از شیخ ابو النجیب سهروردی قدس الله تعالی ارواحهم
وی گفته است که در اوایل از خلق انزوا جستم و پانزده سال در کوه بسر بردم چون از کوه باز
آمدم بصحبت زاهد ابو بکر همدانی رحمه الله تعالی پیوستم و وی مردی صاحب کرامت بود
و فراست صادق داشت و ورد وی همان بود که هر شب برخاستی و عصایی آهنی
داشت آنرا در زیر زنخدان گرفتی و تا روز بر پا ایستادی من نیز بموافقت وی از عقب
وی می ایستادم وی دفعها روی باز پس کردی و غیرت آوردی و گفتی برو جایی بخسب
من نیز زمینی می نشستم تا وی مشغول کار خود می شد باز بر می خاستم و موافقت وی
کردم تا آنگاه که حال وی بمن فرود آمد آنگاه تنهایی گزیدم و زاهد ابو بکر رحمه الله از غایت
انبساط که با من داشت مرا لولی می گفت شنیدم که روزی می گفته که لولی آمد و از ما چیزی
گرفت و برد نمی دانم بکجا رفت بعد از چندگاه به پیش وی رفتم فرمود که کجا بودی و چه
آوردی تواضع نمودم و هیچ نگفتم ساعتی بنشستم زاهد رحمه الله از من سوال کرد که
جواب این بگو که من گفتم من غیر خدا نیستم زاهد گفت سخن منصور آوردی من گفتم من بیک
آه که بر آرم توانم که صد هزار چون منصور پیدا کنم چون این بگفتم زاهد عصا برگرفت
و بر من انداخت من از جا بجستم و آن عصا از خود رد کردم زاهد مرا دشنامی غلیظ
داد و گفت منصور را بر دار کردند و نگریخت و تو از یک عصا می گریزی جواب دادم آن

دشنام عظیم

از ناتمامی منصور بود و گرنه پاکی یحیی که نزد حق تعالی و تقدس همه یکیست چون این
بگفتم زاهد گفت مگر سیاهی خورده گفتم آری خورده ام اما از مرغزار حقیقت زاهد
فرمود شاید خوردی و نیکو خوردی بیا و بر سجاده بنشین و از آنگاه وار بعد
از آن زاهد گفت آنکه گفتی که از ناتمامی منصور بود که پاکی نخت و او را بر دار کردند
بچه دلیل گفتی گفتم دلیل آنست که هر سواری که دعوی سواری کند و اسب بتازد چنانکه
عنان از دست وی نرود و اگر برود تواند که سر اسب باز گیرد راست گفته اند که وی سوار
چالاکست و اگر سر اسب باز نتواند گرفت ان در سواری ناتمامست چون این بگفتم نعره
زد و گفت راست گفتی من از تو دیده ورتر ندیدم و هم وی گفته است که مرا گفتند که یکی از اصحاب
شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی سره که وی را شیخ نجیب الدین بزغش
می گویند بشیراز آمده است بسیار خرم شدم از آنجهت که از مقامات و احوال صوفیه
آنچه دانسته بودم حاصل کرده بودم و طلب زیادت پدرم می گفت آنچه از خدای جسته بودم
از ابعبد الله داد و آنچه بر من بمقدار دریچه گشادند بر وی بمقدار دروازه گشادند
برخاستم و بشیراز رفتم و بخدمت شیخ نجیب الدین مشرف شدم و چیزی چند از احوال
و مقامات و واقعات خود با وی بگفتم همه را تنگ استماع کرد و هیچ جواب نگفت ساعتی
بنشستم و از آنجا بیرون آمدم بعد از آن مرا جهت فرو رفتی عزیمت مراجعت شد با خود
گفتم بروم و شیخ نجیب الدین را ببینم تا چه می گوید چون بدر خانه وی رسیدم
گفتند وی اندرون است برو و در خانه بیرون که شیخ آنجا می نشیند بنشین
تا بیاید چون آنجا بنشستم در پیش سجاده وی جزوی دیدم که هر چه با وی گفته
بودم همه در آنجا [illegible] نوشته بود با خود گفتم شیخ بآن محتاج بوده است

که نوشته

که نوشته است حال و بر انداختم تا کجاست نشستم و بیرون آمدم چون ببازار رسیدم
بانگی بر خود زدم و غیرتی بتازگی در خود پیدا کردم و در خلوت نشستم و هر چه از خدای
تعالی می خواستم به پنج روز در آن خلوت بمن دادند در شیراز بعد روزی بخانقاه شیخ
سعدی رحمه الله تعالی در آمد شیخ سعدی یکمشت فلوس بیاورد و در نظر وی بنهاد
و گفت بفرمای تا درویشان این تبرک بسفره دهند وی گفت ای سعدی فلوس می آوری
بیرون رو و آن ظرف ارقچه بیار که شصت و دو ارقچه در آن نهاده تا درویشان بسفره
دهند در حال شیخ سعدی برفت و آن ظرف بیاورد همچنانکه وی فرموده بود و از آن نقد
و از برای درویشان سفره تمام آوردند شیخ را مریدی بود طباخ که در بازار دکان طبخی
گاه که شیخ بدر دکان وی رسیدی کاسه آش بستدی و همچنان ایستاده بخوردی
روزی کاسه آش در دست داشت که درویشی رسید خرقه سفید هزار میخی بتکلف
پوشیده سلام گفت و گفت میخواهم که مرا بخداوند تعالی دلالت کنی و بگوئی که فائده
در چیست تا چنان کنم شیخ فرمود که شاید کاسه آش که در دست داشت بوی داد
گفت از بنیاد کار این بستان و بخور درویش از او بستد و بخورد و چون از طعام فارغ
شد گفت این دست بطعام آلوده هم بدین خرقه که پوشیده پاک کن و هر گاه که چنین می خوری
چنین می کن گفت ای شیخ این نتوانم کرد بچیزی دیگر اشارت فرمای شیخ فرمود چون این
قدر نتوانی کرد هر چیزی دیگر که ترا بگویم هم نتوانی کرد برو که تو این مرد کار نیستی یکی از
مریدان شیخ در کوه عزلت گرفته بود ماری پیش وی رسید خواست که وی را بگیرد
وی را بگزید و اعضای وی آماس کرد خبر بشیخ رسید جمعی را فرستاد تا وی را آوردند گفت
آن مار را چرا گرفتی تا ترا زخم زد گفت شیخا تو گفته که غیر خدای نیست من آن مار را غیر خدای [illegible]

ندیدم از این جهت دلیری کردم و وی را بگرفتم شیخ فرمود که مگر نه که حق تعالی را بلباس
قهر بوبینی بگریزید و بنزدیک وی مروید و اگر نه چنین کند که این ساعت در آن افتادی پس
دست در زیر سر وی کرد و وی را بازنشاند و گفت من بعد گستاخی چنین مکن با دوستی
که وی را نیک نشناسی آنگاه دعایی کرد و باد در روی دمید آن کس باز نشست و شفا یافت
وی گفته است درویشی نه نماز و روزه است و نه احیای شب است این همه اسباب بندگی است
درویشی نرنجیدن است اگر این حاصل کنی واصل گردی و هم وی گفته که پیش خدای
دان باشید و اگر خدای دان نه اید خود دان نیز مباشید از برای آنکه چون خود دان
نباشید خدای دان باشید پس فرموده که از این بهتر بگویم خدای باشید و اگر خدای نباشید
خود نباشید که اگر خود نباشید خدای باشید روزی بزیارت شیخ روزبهان بقلی قدس
الله تعالی رفته بود و شیخ عبدالله در برابر بر قبر بایستاد شیخ صدرالدین بتعظیم وی بر جای
و مدتی بسیار بایستاد و بنشست و باز برخاست و مدتی دیگر بایستاد شیخ عبدالله
بوی التفات چون از زیارت فارغ شد گفت شیخی دیر گاهست که در پا ایستاده ام
و شما بهیچ التفات نفرمودید گفت که شیخ روزبهان اناری بدست من داده بود بخوردن
آن مشغول بودم و از جمله اشعار وی است **شعر** ما جلوهٔ خدای پاک پاکیم ٭ نه ز آتش و
باد و آب و خاکیم ٭ از هستی و نیستی همیشه ٭ عریان شده ایم و جامه چاکیم **شعر**
حقیقت جز خدا دیدن روا نیست ٭ که بی شک هر دو عالم جز خدا نیست ٭ نمی گویم که عالم
او شده نه ٭ که این نسبت بدو کردن روا نیست ٭ نه او عالم شد و نه عالم او شد ٭ همه
او را چنین دیدن خطا نیست **شعر** تا صبح بدو چشم سر نه بینم بودم ٭ از پای طلب
نشستنم نکردم ٭ گویند خدا بچشم سر نتوان دید ٭ آنان اند من چنینم هر دم ٭ وفات وی

۳۲۴ در روز عاشورا سنه ثمان و ستمائه بود قدس الله تعالی روحه **شیخ جمال الدین محمد**
پاکلنجار رحمه الله تعالی کان شیخاً وجیهاً بهی المنظر زکی المخبر ذا مجاهدات و خلوات
و اوراد کثیرة من العبادات والطاعات وله کلمات روحانیة و اشارات رحمانیة شیخ
عبدالله بلیانی قدس سره فرموده است که در آن زمان که خورد سال بودم شیخ جمال
الدین پاکلنجار رحمه الله تعالی در صحبت پدرم خواجه ضیاء الدین مسعود رحمه الله تعالی
می بود و من پیوسته بذکر مشغول می شدم و آواز خوشی داشتم و از برای جمعیت خاطر خود
وقتها در اثنای ذکر گفتن چیزی از اشعار بترنم می خواندم شیخ جمال الدین گوش با آواز من
می کرد و از آن وقت وی خوشش می شد و من از حال وی خبر نداشتم که گوش بمن دارد
و از آنچه میخواندم خاموش می شدم و دیگر بذکر مشغول می شدم در یکی از روزها شیخ
جمال الدین بنزدیک من آمد و گفت ای شیخ عبدالله چرا چنین می کنی که در اثنای ذکر گفتن چیزی
خوش می خوانی و ما گوش بتو داریم تو خاموش شوی و ما را نیم بسمل می گذاری دیگر چنین
مکن و خاطرهای درویشان را که چیزی از این آواز می خرند و پدرم نیز ضیاء الدین مسعود
هم چنان فرمود سخن ایشان را قبول کردم وی گفته است بر قوله تعالی و اعبد ربک حتی
یأتیک الیقین یعنی نیست جز عیان عین قدیم نیت عیان عین قدیم بی صورت عمل عبادت نیست
و نیتی که بهتر از عمل است اینست و صورت عمل بی نیت عیان عین قدیم عبادت نیست
بلکه رسم و عادتست و طالب آنست که مطلوب وی جز عیان عین قدیم نیست و هرچه جز عیان
۳۲۵ عین قدیم هست پیش وی محال و باطل است توفی رحمه الله تعالی سنه نیف و خمسین و سبعمائة
و قبر وی در شیراز است **موسی بن عمران جیرفتی رحمه الله تعالی** بزرگ بوده بجیرفت
پیر شیخ ابو عبدالله طاقی است شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله خفیف را با شیخ موسی عمران

نغاری افتاد بوی نامه با پیغام فرستاد که من دو شیر از هزار مرید دارم که اگر از هر یک هزار
دینار خواهم شب را ضمانت نخواهند هوسی عمر الی جواب باز فرستاد که من در جبر گفت
هزار دشمن دارم که هرگاه بر من دست یابند مرا شب در تنگ ننهند و زنده نگذارند
صوفی تو باشی یا من **خواجه علی بن حسن کرمانی رحمه الله تعالی** شیخ کرمان بوده و متأخرین ۳۲۶
مشایخ آنجا دارو خانه داشت و کاری بنظام و مرید بسیار و معاملت نیکو دعوی
مریدی شیخ عمو کردی تا شیخ عمو از دنیا رفت وی پشت باز نگذاشت یعنی در مسند
ارشاد بنشست شیخ الاسلام گفت در کرمان میانه خواجه علی حسن و میانه خلیل
خازن غبار افتاد خلیل بخواجه علی نامه فرستاد و در آن نوشت که تو از بامداد تا چاشتگاه
دارو و شربت و گوارش خوری تا چاشتگاه طعام خوش بتوانی خورد از سر تنعم و مرا از بامداد
تا چاشتگاه گرد بر باید گشت تا چیزی یابم که بخورم صوفی تویی یا من مشایخ طعن می زدند
و نمی پسندیدند قبول جستن قبول داشتن خلق را از بس زهر و غرور که در آنست
ایشان مایه تو خورند و لغیر عنان امتحب کنند تا از حد خود در گذرد اگر الله تعالی نگاه
ندارد و این عجبه عظیمست این قوم **امیره نیسابوری رحمه الله تعالی** پیری بوده بزرگ ۳۲۷
از صوفیان و ملامتی بوده بنیسا رفت بزیارت تا بکار دیار و یک خادم با وی و بر آنجا
قبول عظیم خواست و مریدان بسیار پدید آمدند وی از آن برنجی بود و شغل دل می افزود
چون باز گشت خلق بسیار با او بیرون آمدند و با وی در رفتن ایستادند از خادم پرسید که
ایشان که اند گفت بخدمت تو می آیند صبر کرد و هیچ نگفت تا بسر بالایی رسید و با وی
سخت می جست بند شلوار بگشاد و بول آغاز کرد چنانکه جامه های خود و جامه های ایشان را
پلید کرد آن قوم گفتند اخسئت زهی شیخ و زهی معاملت نیکو همه از وی منکر باز گشتند

وآن خادم که با وی بود پیش وی می رفت دل پر انکار که این چه بود که وی کرد جمع مریدان بار را
دربهای تازه و نظرهای نیکو با وی می آیند به بین که وی چه کرد همیشه می رفت تا با آب رسید با مرقع
و جامه با آب در آمد و جامه ها و تن خود را پاک بشست و بیرون آمد و در رفتن ایستاده روی
باز پس کرد و خادم را گفت باید که انکار نکنی که آفت با آن عظیمی و فتنه و شغل چنانه بزرگ با این
مقدار بول از خود باز نتوان کرد چرا مؤنت آن باید کشید ایشان به چه کار آیند جز آنکه مردم را
مردم را
رعناد معجب کنند و از مایه مردم خورند و شغل دل افزایند و این قبول پیش از دید عیب باشد
چون دانند عیب بدید آید با کاری نه برمراد ایشان بروی دهد منکر گردند شیخ الاسلام گفت داند
۳۲۸ کر آن چرا کرد از جهت آنکه طبع و نفس وی بآن خوش شده بود آن بر وی واجب بود **ابو عبدالله**
الترو غبدی رحمه الله تعالی از طبقه خامسه است نام وی محمد بن محمد بن الحسن است از اجله
مشایخ طوس بوده با بو عثمان حیری صحبت داشته و بان مشایخ که از طبقه وی بوده اند و
یگانه مشایخ بوده در طریقت خود کرامات ظاهر داشت مجرد بود و بلند حال و بزرگ همت
از دنیا برفته در سنه خمسین و ثلثمائه وی گفته طوبی لمن لم یکن له وسیلة الیه غیره و هم
وی گفته ترک الدنیا للدنیا من جمع الدنیا و هم وی گفته که الله تعالی بنده خود را از معرفه خود
چیزی بدهد و بان مقدار که وی را معرفت داده بود و بلا بوی فرستد تا بقوت آن معرفت
آن بلا را برمی دارد و هم وی گفته که دور باش از تمیز در خدمت زیرا که کسانی که این را در
خدمت تمیز کردند ظاهر نمانده آنکه بس همه را خدمت کن تا مراد حاصل شود و مقصود فوت
۳۲۹ نشود **ابو عبدالله الرودباری رحمه الله تعالی** از طبقه خامسه است نام وی احمد عطاست شیخ
شام است بصور نشستی و صور بر کنار دریاست و قبر وی بصور بوده اکنون در دریا ست
خواهر زاده ابو علی رودباریست پسر را گفتی هذا قرة عینی لانه کان صوفیا عالما بوده بعلم

قرآن از اربعه و صوفی در صورت
مادر او فاطمه خواهر
شیخ ابو علی رود
باری
صح صح

قرآن و علم شریعت و علم حقیقت و حدیث داشت و بر اخلاق و شمایل نیکو بود و موفق
بود بتعظیم فقر و دوستی درویشان و رفق کردن با ایشان در ماه ذی الحجه سنه تسع و ستین
و ثلثمائه برفته از دنیا و بر آنکه چیست در آداب فقر شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله الرود
باری آنست که شتر وی را در دشت بر یک فرد شد گفت جل الله شتر با وی بر بانه فصیح
گفت جل الله شیخ الاسلام گفت که من دو تن دیده ام که وی را دیده اند شیخ عبد الله باکو و شیخ
ابو القاسم ابو سلمه باوردی شیخ ابو عبد الله باکو گفت که ابو عبد الله رودباری گفت که
التصوف ترک التکلف و استعمال التظرف و حذف التشرف و شیخ ابو القاسم بو سلمه
باوردی گفت که شیخ ابو عبد الله رودباری گفت که حدیث نوشتن جهل از مرد ببرد فاذا
اجتمعا فما هیک به نبلا شیخ الاسلام گفت که بو سعید معری گفت که با شیخ عبد الله
رودباری با جای محتاج خود دم با جای پس بر نیامد با جای نهادم شیخ گفت با جای منه
چیزی که خود را نشندی در راه درویشی می نامی که بخور شیخ الاسلام گفت که محمد شکرف
گفت که در گلو خلاص انصاف است ابو عبد الله بن مانک رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که ۳۳۰
ابو عبد الله مانک بازغانه فارسی بو نام وی احمد بن ابراهیم مانک است شاگرد بندار
ارغانیست شبلی را دیده بود عمر وی صد و اند سال بود چون سخن گفتی دو کس بودند بر او و دستار
وی که آب دهان وی پاک می کردند که دندان نداشت آب از دهان وی بیرون می افتاد و
شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو نصر قباد پیر منست ابو عبد الله مانک را دیده بود و حدیث
داشت و من بر وی حدیث خوانده ام وی گفت مرا که شیخ ابو عبد الله مانک گفت که شبلی
روزی بر منبر گفت که جمع الخلق جنید حاضر بود گفت که غیبت حرامست شیخ الاسلام گفت که
ابو سعید خراز بمصر آمد وی را گفتند ای سید قوم چرا سخن نگویی گفت ای ناه از حق غایبند

ذکر حق با غایبان غیبتست ابو عبد الله دونی رحمه الله تعالی وی از متأخران است ۳۳۱
بدون می بود و وی شوری داشته است شیخ الاسلام گفت خرقانی گفت که شاگرد بو عبد الله
دونی با من گفت که شیخ ما ست بر زیست و مست بمرد شیخ الاسلام گفت که راست گفت
شاگرد وی خرقانی گفت من گفتم آن بو یک شبلی بود که مست زیست و مست بمرد که من شبلی را دیدم
پیش خویش که در هوا رقص می کرد و مرا شاد می گفت شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله دونی را
بپرسیدند که فقر چیست گفت اسم واقع فاذا اتم فهو الله گفت نا مبتست انفاق چون عام شیوع
او دست شیخ الاسلام گفت دونی قرآن فراوان خواندی و سماع آن دوست داشتی چون با آیه
زکوة یا صدقه رسیدی خویشتن بشدی چیزی از خود بیرون کردی و یکی را گفتی بدر بیرون ده
بروید و باز گرد تا هر که برسد برگیرد ابو عبد الله موئی رحمه الله تعالی وی در هرات می ۳۳۲
بوده در ایام پیر بو سعید دوغی زاهد روزی در مسجد جامع هنوز پیر بو سعید نیامده بود
وی در سخن آمد لختی سخن نگفت پس گفت اگر توحید حرف می باید اینک بگفتم و اگر علم گفت
کرد می باید فردا بو سعید بیاید شما را بگوید شیخ الاسلام گفت که از اول این کار رهم گویند گناه
یک سخن می گویند یکی با اندامی می گویدمی رهد و یکی با اندام می گوید و آویز آن چیست
که ابو عبد الله موئی وی می گفت ای دوست عبد الله بگذار موئی می گوی شیخ الاسلام گفت که
عبد الله موئی این کار را در یک سخن آورده و آن آنست که وقتی گرسنه بود و برا آرزوی
این شد دو نان گرم بود و دوشاب که بخورد و در آن گرسنگی در مسجد جامع بخفت
یکی از مریدان وی با نجا رسید وی را خفته دید بر سجاده و دست زیر سر کرده با خود گفت
که شاید که وی گرسنه بود ببازار رفت و دو نان گرم بستد و پاره دوشاب در آن میان
کرد و بیاورد و در زیر سجاده وی نهاد بوی نان گرم بوی رسید بیدار شد از آن دید که

آرزو کرد، بود روی باسمان کرد و گفت الهی کاری کن که ترا باید بتوانی ساخت یعنی اگر
عنایت بود کاری که دوستان خود را بی سبب و جهد می سازی شیخ الاسلام گفت که از جهد
و طلب هیچ چیز نیامد و بهیچ چیز نرسیدم مگر آنکه او را عنایتی باشد بکسی ابو عبد الله
المقری رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن احمد بن محمد المقری است سلج ٣٣٣
صحبت داشته با ابو یوسف بن الحسین و عبد الله خراز رازی و مظفر کرمانشاهی و رویم
و جریری و ابن عطا وی از جوانمردان مشایخ بود و سخن ترکهٔ ایشان پنجاه هزار دینار
میراث بوی رسید و رای ضیاع و عقار از همه بیرون آمد و بر فقرا نفقه کرد و بر وحدت
و تجرید احرام حج بست با آنکه هنوز در حداثت سن بود در سنهٔ ستین و ثلثمائه
برفته از دنیا وی گفته الفقیر الصادق الذی یملک کل شیء و لا یملکه شیء و هم وی گفته من تعزز
عن خدمة اخوانه اورثه الله سبحانه ذلا لا انفکاک منه ابدا هر که او خدمت از یاران
و برادران دریغ دارد او را ذلی دهند که هرگز از آن نرهد و هم وی گفته که ما قبل
منی احد شیئا الا رایت له منة علی لا یمکننی القیام بواجبها ابدا و هم وی گفته که
فتوت نیکو خویی است با آنکه وی را دشمن داری و بذل مال برای آنکه دل تو از وی
کراهت دارد و حسن صحبت و معاشرت با آنکه طبع ترا از وی نفرت باشد و هم وی
گفته که چون بصحبت عبد الله خراز رسیدم گفتم ایها الشیخ مرا چه می فرمایی گفت
چیز بجز حق براداء فرایض بتمامترین جهدی و طاقتی و حرمت داشتن جماعت مسلمانان
و متهم داشتن خاطرهای خود مگر آنکه موافق حق باشد ابو القاسم المقری رحمه الله سلد ٣٣٤
تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی جعفر بن احمد بن محمد المقری است برادر ابو عبد الله مقری
از بزرگان مشایخ خراسان بود و یگانه در وقت خود و طریقت خود و عالی حال و شریف

همت بود شیخ سلمی گوید لم ار احدا من المشایخ فی سمته و وقاره و جلسته صحبت
داشته بود با ابن عطا و جریری و ابو بکر بن سعدان و ابو بکر مشاد و ابو علی رودباری
در سنهٔ ثمان و سبعین و ثلثمائه برفته از دنیا در نیشابور وی گفته که عارف آنست که وی را
معروف وی مشغول کرد اندازانکه بخلق نگرد بچشم رد یا قبول و هم وی گفته اول برکة الدخول
فی التصوف ان تصدق الصادقین فی الاخبار عن انفسهم عن مشایخهم ابو محمد الراسبی سلو ٣٣٥
رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی عبد الله بن محمد الراسبی البغدادیست از
کبار مشایخ بغدادست صحبت داشته با ابن عطا و جریری بشام رحلت کرده و باز
ببغداد آمد و آنجا برفته در سنهٔ سبع و ستین و ثلثمائه وی گفته اعظم حجاب بینک و بین
الحق اشتغالک بتدبیر نفسک و اعتمادک علی عاجز مثلک فی اسبابک و هم وی گفته
الهموم عقوبات الذنوب و هم وی گفته لا یکون الصوفی صوفیا حتی لا تقله ارض و لا تظله
سماء و لا یکون قبول عند الخلق و یکون مرجعه فی کل الاحوال الی الحق تعالی روزی پیش وی
ذکر محبت می رفت گفت المحبة اذا ظهرت افتضح فیها المحب و اذا کتمت قتل المحب کمدا
و انشد شعر و لقد افارقه باظهار الهوی * عمدا لیستر سره اعلانه * و لربما کتم الهوی
اظهاره * و لربما افصح الهوی کتمانه * عی الحبیب لدی الحبیب بلاغة * و لربما قتل البلیغ
لسانه * کم قد رایناقاهرا سلطانه * للناس ذل بحبه سلطانه ابو عبد الله الدینوری سلز ٣٣٦
رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن عبد الخالق الدینوری است و هو
من اجلة المشایخ و اکبرهم حالا و افصحهم فی علوم هذه الطایفة و بازگشت وی بصحبت
فقر و التزام آداب آن و محبت اهل آن بود سالها در وادی القری اقامت کرد پس بدینور
بازگشت و آنجا وفات کرد چنین است در طبقات سلمی و شیخ الاسلام گفته است که وی

باخر عمر در وادی القری بمسجدی در آمد مرد ماه برفتند و وی را مهمان ندانستند و
چیزی خوردنی ندادند آن شب از گرسنگی بمرد روز آمدند و وی را کفن کردند و دفن کردند
روز دیگر در مسجد آمدند کفن را دیدند در محراب نهاده و کاغذی در میان کفن در وی
نوشته که دوستی از دوستان ما بشما آمد وی را مهمان ندانستید و طعام ندادید و از
گرسنگی بکشتید کفن شما را نخواهیم شیخ الاسلام گفت ابو عبدالله دینوری گفته است الله
تعالی خود بر فقرا سلام می کند و می گوید در قرآن فقل سلام علیکم گویند که وی سالی
درکشتی بماند که بادش بجنبت مرقع باز می کرد و می دوخت تا بکلاهی آمد گفت
نفس خود را مشغول می کنم پیش از آنکه مرا مشغول کند و وی گفته که صحبت
خردان با بزرگان از جمله توفیق الله تعالی است مر خوردان را و از زیرکی ایشانست خوردان
و رغبت بزرگان بصحبت خوردان علامت خذلان بزرگان و حماقت و بی خردی
ایشان و هم وی گفته مر بعض اصحاب خود را لا یعجبنک ما ترى من هذه اللبسة الظاهرة
علیهم فما زینوا الظواهر الا بعد ان خربوا البواطن شیخ الاسلام گفت که مر اصحاب خود را عمارت
باطن آموختم نه خوردن ظاهر و آرایش جامه خدای آن نخواهد مبادا از آنها که این کار کردند اما عیبی
آرایش جامه و مرقع و میان بند و سجاده و کیفی مانندان کردند و معانی و صفای باطن
نه تا هر که بدید پندارد که این کار همه آنست و سبق آن کسان که خداوندان معانی و باطن نیک
و زنگ کافی اند خود دل آن ندارند و طاقت آن نیارند که و را با چیزی و یا بکار مشغول
باشند و هم وی گفته که در بعضی سفرهای خود لنگی دیدم که بیک پای بر می جست گفتم ترا
سفر چه ضرورتست که آلت آن نداری گفت تو مسلمانی گفتم آری گفت این آیت را بخوان که و حملنا
هم فی البر و البحر چون حامل و بردارنده ویست می شاید که بی آلت بردارد کسی بر وی در

آمد

آمد و گفت کیف امسیت این بیت بخواند شعر اذا اللیل البسنی ثوبه تقلب فیه
فتی موجع **ابو الحسین السیروانی الصغیر قدس الله سره** از طبقه سادسه است
نام وی علی بن جعفر بن داود است از سیروانه مغرب بود شاگرد سیروانی کبیر است
صاحب خواص بحر بوده و بمکه مجاورت کرده و آنجا برفته از دنیا شاگرد معاذ مصریست
و ابو بکر موازنی و جنید و شبلی و ابو الخیر تیناتی و کتانی و ابو علی کاتب و ابو بکر مصری
و غیر ایشان را از مشایخ وقت دیده بود شیخ حرم بود در وقت خویش و یگانه مشایخ
در روزگار خود شیخ سلمی وی را در تاریخ صوفیان ذکر کرده و گفته که عمر وی صد و بیست
و چهار سال بکشید و بآخر عمر بجایی مانده مقعد شد هر گاه که موذن قد قامت گفتی وی بر پای
خاستی و چون فارغ شدی باز مقعد شدی و در حال سماع نیز همچنان بود و شیخ عمو و شیخ
عباس فخر می کردند بدیدار وی و چه کردندی فخر نکردندی که لاف ایشان فرض بود بآن
پیر از وی پرسیدند که تصوف چیست گفت الافراد و الانفراد یگانه دانستن همت
و یگانه زیستن از خلق و وی گفته الصوفیة مع الواردات لا مع الاوراد شیخ الاسلام گفت
که فتح حاجی گفت که وی گفت صوفی از مقامات و احوال برگذشته است آن همه زیر قدم وی است
و همه در حال وی جمع شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که شیخ سیروانی گفت آخر ما یخرج
من رؤس الصدیقین حب الریاسة و عباس گفت که وی گفت که شما را وصیتی می کنم بیکسانی
که شما را دوست می دارند و عمو گفت که وی گفت که اگر من پای داشتمی بخراسان آمدمی بزیارت
کسی که شما را دوست می دارد و فتح حاجی گفت که سیروانی گفت که کسی نبود که بزرگان
در وی می نگرند و مقام وی می بینند و او خود نداند که هیچ چیز دارد و شیخ سیروانی گفته
من طلب عزا بباطل اورثه الله ذلا بحق و هم وی گفته التصوف ترک الخلق و افراد الهم و در عقب

او گفته الخلوة جنة ما دخلوا فی شیء الا افسدوه و هم وی گفته من ترک تدبیره عاش طیبا
و هم وی گفته ما آفة الناس الا الناس و هم وی گفته الفقراء هم ملوک الدنیا والآخرة
و هم وی گفته الفقیر ابن وقته فاذا تطلع الی وقت ثان فقد خرج من الفقر و هم وی گفته
که از جنید شنیده ام که گفت هر که بوی فاقه رسد و بر وی جامه بود افزونی که ازان بسر
شود آن از نجای بوی رسیده بود و هم وی گفته حتوا تا عالی الطلب و هم وی گفته که (?)
گفت لو لعب الفقیر عشرین سنة ثم صدق ساعة لنجا پس سیروانی گفت حاشاهم من اللعب
انما ارادوا به قلة الیقین و هم سیروانی گفته که از ابوالخیر تیناتی شنیده ام که گفت مرا
اشراج (?) دادند بر دوزخ بیشتر اهل آن اصحاب رکوه و مرقع دیدم پس شیخ سیروانی
گفت که مستوجب آن شدند مگر از اندکی یقین **ابوالحسین بن جهضم الهمدانی**
٣٣٩ **قدس الله تعالی روحه** از طبقه سادسه است نام وی علی بن عبدالله بن الحسن بن
جهضم همدانی از بزرگی بوده شاگرد کوکبی و جعفر خلدیست شیخ حرم بوده وی را کتابیست
معتبر مسمی به بهجة الاسرار در ذکر حکایات و احوال و مقامات این طایفه و فی تاریخ الیافعی
انه توفی سنة اربع عشرة و اربعمایة شیخ احمد کوفانی برادر وی بوده شیخ الاسلام
گفته که من کسی می شناسم که بزیارت بوالحسین جهضم شد بمکه و حج ناکرده که من بزیارت
وی آمده ام از بزرگی وی حج بازه نیامخت (?) و آن نه حج اسلام بود شیخ الاسلام گفته که
زیارت مشایخ و خدمت ایشان برین طایفه فرض است شیخ الاسلام گفت که عقیل
بستی از شب بحج میرفت گفت بزیارت شیخ ابوالعباس شوم از وی شلواری
خواهم که شلوار نداشت چون بوی رسید شیخ شلواری بوی داد و گفت در پوش
و باز گرد نگذاشت که بنشیند در هر منزل شلواری می یافت نگذاشت که بحج می شود

شیخ ابوالحسین جهضم را پسری بود نه بهنجار و پدر از وی رنجه می بود روزی بعیادت بمسجد
حرام می گذشت پای با شیخ سیروانی گفت ای شیخ این پسر شیخ ابوالحسین است چه
ملامت و رنج که بر ان پیر است ازین پسر شیخ سیروانی گفت رنج از پیر نیست بر پسر
نه از پسر بر پیر اگر نه بزرگی پدر وی بودی که را یاد پسر آمدی از بزرگی پدر او دست
که پسر و رزبانه خلق افتاده است و انگشت نمای گشته **ابوالحسین طرزی رحمه الله**
٣٤٠ **تعالی** شیخ الاسلام گفت طرز جاییست بفارس وی بزرگی بوده بزرگی می ولایت
درویشان او اصحاب وی با ادب و صیانت بودند شیخ الاسلام گفت که ابونصر حاجی مرا
گفت که شیخ ابوالحسین طرزی را دیدم که پایتابه درویشی بر داشته بود و در سرو ریش
خود می مالید شیخ الاسلام گفت قومی بودند نکوان که با من بودند خداوندان دل درویش
از من در خواستند که مارا شیخ عبدالله طاقی بر از وی دستوری خواستم و ایشانرا
بوی بردم و گفتم میخواهند که ایشان را وصیتی کنی گفت متاهلانند گفتم آری گفت مکتسبانند
گفتم آری گفت سخت نیکو باشد کاری که می کنید و اهل خود را نیکو می دارید و شبانگاه هر
کسی بهره خود از طعام بر می گیرید و با یکدیگر می آرید و با هم می خورید و ساعتی می باشید
و انگاه پراگنده می شوید و ایشان را دعا کرد و برخاستیم من آن از شیخ عمو را گفتم شیخ عمو
گفت که اصحاب ابوعبدالله دونی و ابوالحسین طرزی چنین می کردند تا بر جای بودند **ابو**
٣٤١ **الحسین سرکی رحمه الله تعالی** وی بمکه مجاور بوده با مشایخ بهم صحبت شیخ سیروانی و ابوالعباس
سهروردی و شیخ بواسامه و ابوالخیر حبشی و بوسعید شیرازی و شیخ محمد ساخری (?)
هم یاران یکدیگر اند بوده اند و مشایخ وی را تعظیم تمام می داشتند شیخ الاسلام گفت که شیخ
ابوالحسین سرکی در بادیه بود با یاران شیخ بوسعید شیرازی و شیخ بواسامه از هوات

و شیخ محمد ساخری در جمع بود که سماع خاست ابوالحسین گفت من ترسید این کار
مرا افتاده است من بر دم و شما همه بر جهید و سیراب شوید چنانکه بود وی برفت
و میغ آمد و باران در ایستاد ایشان همه سیراب شدند و سیل در آمد و ویرا بر گرفت
و ببرد شیخ الاسلام گفت زنده ویرا شربت آب نداد و تشنه کشته ویرا فرا آب
داد او با دوستان خود چنین کند شیخ الاسلام گفت که شیخ ابوالحسین قرنی بافتی
روزی در مسجد حرام میان صوفیان از درویشی سخن می رفت وی گفت چندین می
گویید از درویشی اگر درویش را بر دیوار بنویسند یکی از ما بآنجا نگذرد و هر کسی
می گوید که درویشم قوم بشوریدند گفتند این چیست که وی می گوید اکنون مانده و روبانیم
جوالقی آمده مار از درویشی بیرون می کند آنچه مشایخ بودند گفتند چنانست که وی می
گوید جنگ و نقار برخاست وقت نماز آمد ابوالحسین سر کی بعمره شد باز آمد و نماز بکرد
و جماعت همه حاضر بودند وی برخاست و فرا پیر بوبکر می شد و بوسه بر سر وی می داد
و عذر می خواست یکی از مشایخ ویرا برادر خوانده بود گفت سخن خوش گفتی و همه ایشان
مشایخ با تو یار بودند اکنون آمدی و از آن بر گشتی بقول سفیهی چند گفت من از آن
بر گشته ام اما من هر گاه بعمره شدمی در راه چند آیت قرآن بخواندمی و ورد بسیار
امروز در راه با خود می گفتم که او چنین گفت من چنان گویم آن دیگر چنین گفت من چنان گویم
همه راه در خصومت بودم اکنون آمدم خود را و دل خود را باز رهانیدم ایشان خواه
بر حق باشند و خواه بر باطل من دل خود را ادا کردم یعنی فارغ ساختم فراغت دل
بخصومت بیهوده دور شود کسی را که دل باشد شیخ محمد ساخری رحمه الله تعالی شیخ بلغ شمب ٣٤٢
الاسلام گفت که شیخ محمد ساخری آنست که بسر قبر مصطفی صلی الله علیه و سلم

آمده

آمد و گفت که مهمان تو آمده ام یا رسول الله یا آنست که مرا سیر کنی یا این قندیلها و هم
شکنم یکی بوی آمد و ویرا خواند و خورما و خوردنی ساخته بود و ویرا سیر کرد و گفت
چه گفته بودی رسول خدای را صلی الله علیه و سلم وی خندید بگفت آنچه گفته بود گفت
تو از کجا می گویی گفت خفته بودم مصطفی را صلی الله علیه و سلم بخواب دیدم گفت
مرا مهمانی نیست بس بدخوی ویرا آنجا نبرد و سیر کن و ویرا بگوی که جای بدل کنی
شمج ٣٤٣ که اینجا جای آرزو نیست شیخ احمد جوالکر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که
وی نیز از یاران ابن انست و در صحبت یکدیگر بوده اند زرغانه بوده و در حرم
مجاور شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که وقتی بمکه تنگی افتاده بود از صوفیان
قومی متاهل شدند زن خواستند و ولیمها می دادند تا حال فراختر گشت و بر معلوم
افتادند شیخ جوالکر هم زن خواست چون شب گذشت روز دیگر بطیبت با صوفیان
گفت نه تجلی آید از جانب من که این کار چنان خوش نبود و چندین کارها با من نگفتند
شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد جوالگر تنها نان خوردی گفت برای آنکه روزی
با پیر عمو هم کاسه بودم پاره گوشت بر داشتم پسند نیامد باجای نهادم وی بانگی بر من
زد گفت چیزی که خود را نپسندی چرا دیگری را پسندی درد عیبی از آن وقت
باز تنها طعام می خورم تا بادب شوم شیخ عمو گفت پس از آن ویرا بخراسان دیدم
شمد ٣٤٤ هم تنها می خورد ابوالحسین حداد هروی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی
بزرگ بوده و درویش مجرد ظریف از ظرفای صوفیان وی هم بمکه مجاور بوده با مشایخ
و از مکه بشیخ ابوالعباس قصاب آمد و پرسید که جوانمردی چیست وی جواب
داد که بگویم ای ابوالحسین جوانمردی آن بود که مرقعه بر یاران ستر کنی بر عواری

ول وهمانا که شیخ ابو الحسین جوانمردی بجهت اشتغال بعضی کارهای خود بار انزا
انتظار روا داشته بود است و همیشه بر پشت سر دکرد شیخ الاسلام گفت که در جعبهٔ
من از شیخ احمد کوفانی یک حکایتست که چیزی ازو زد گفت که ابو الحسین در آخر عمر
در استر آباد می‌بود یاکی با وی گفت که آن شبی که ترا میزبانی نبود بخانهٔ من آمی گفت
این خود دکانها می‌بود و آن مرا برای خود می‌باید و هم احمد گفته است که ابو الحسین باخر عمر
از بعضی احوال صوفیان در رسم اظهار ملالت کرد و گفت مرا برگ آن نمی‌بود از آن ملال
گرفت مرا به پیش خود ببر پس از آن ده عاشر روز بر نیست روز چهارم بجوار رحمت حق پیوست

ابو المظفر ترمذی رحمه الله تعالی از طبقهٔ سادسه است نام وی حبال بن احمد است ۳۴۵
امام بود و زاهد و حنبلی مذهب بترمذ مذکر بود کردی شیخ وقت خویش است و جعفر
علیه السلام و مجلس وی می‌بود که وی سخن می‌گفتی تا که محمد حامد و شاکر دست
شاکرد ابو بکر وراق و پیر شیخ الاسلام و ویرا سخن بسیارست و حکایت نیکو و معانی
و زهد و ورع و تقوی شیخ الاسلام گفت که ابو المظفر ترمذی و استاد وی محمد بن
حامد و استاد وی ابو بکر وراق ترمذی منکر از خود باز نمی‌کردند ابو بکر وراق گوید
تا مسلمانی نشسته باشد منکر از خود باز مکن که از تو بر خیزد بروی نشیند معلوم
می‌شود که آن وقت منکر باز نمی‌کردند که کسی بودی و گویند که تا نکوشیدندی هیچ کس
ندیدندی بروی نشسته الله تعالی شغل ایشان از کفایت کرده بود با آن نیت نیکو

امیرچهٔ سفال فروش رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که پدر من گفت که امیرچهٔ ۳۴۶
سفال فروش گفت من از دکان بر داشتی و بپاره بزدی و از آن بکذشتی شیخ الاسلام گفت
که پدر من همچنان هیچ جانور نکشتی این مذهب ابدالست و ایشان از ابدال بوده اند

واهل

و اهل کرامات مردی را وقت خویش گشت فرشتهٔ خود را دید ویرا گفت چه باید کرد
تا مرد ایشان را ببیند گفت هیچ جانور نباید آزرد آن مرد هیچ جانور نمی‌آزرد فرشته کی
دید روزی مورچهٔ ویرا بگزید چیزی بروی زد مورچه بیفتاد پس از آن هرگز فرشته
ندید شیخ الاسلام گفت وقتی امیرچهٔ سفال فروش بر در دکان بود پای پیش وی
نشسته بود عجوزی آمد و گفت ای زن آن فلان کس برفت بجنازه نمی‌آیی وی برفت
امیرچه به میان دکان رفت ساعتی گذشت بیرون نیامد آن مرد بدکان در رفت
ویرا ندید بعد از آن امیرچه بیرون آمد گفت کجا بودی گفت در میان دکان گفت
من در آمدم ترا ندیدم گفت آن عجوز را دیدی که اینجا آمد و گفت فلان کس برفت یعنی
کسی برفته بود برفتم و بروی نماز کردم و باز آمدم با جزع جنازه داشت گفت اینی
در راه افتاده بود خواهر امیرچهٔ سفال فروش گفته که وقتی به بلخ می‌گذشتم در هوا
قبهٔ بسته بود بر قبه غنیا گری چیزی می‌زد و این بیت می‌خواند **شعر** همچون علمی شتیر کو
بر گرد زبادو گفتی غم عشق و سیم بتوان داد من از آن یاد گرفتم وقتی پای بوی رسیدا
گفت این بیت قرابها که می‌فروشی و دانی که چه می‌کنند وی گفت تو پس آن بروبه
بابی که می‌کنند شیخ الاسلام گفت برادر وی بود **شریف حمزهٔ عقیلی رحمه الله تعالی** ۳۴۷
هروی بود و به بلخ مقیم گشته صاحب کرامات و مقامات و صحبت دار جعفر بوده
علیه السلام و مستجاب الدعوه و پیر پیر شیخ الاسلام است و یاران و داشت همه بزرگان
و خداوندان کرامات جعفر بن فارسی و عبد الملک اسکاف و ابو القاسم حنانه و حسن طبری
و عارف عیار و پدر شیخ الاسلام ابو منصور محمد بن علی الانصاری رحمهم الله تعالی شیخ
الاسلام گفت که پدر من گفت که ابو المظفر ترمذی گفت هر که بجای تو نیکوی کرد ترا بسته

خود کرد و هر که با تو جفا کرد ترا رستهٔ خود کرد رستهٔ به از بستهٔ شیخ الاسلام گفت
که در آسمان و زمین از هر که رسته باشی سعد کنی پیری حکایت کرد مرا از پیر و پاک که محمد
عبدالله گازر را بابا بندار ارادت بایست سفر خواست بنشابور رفت روزی
در مسجدی بود پیری در آمد با بابا گفت کجا میروی گفت بسفر گفت معلومی داری گفت
نی گفت پس چگونه کنی گفت ضرورت شود بخواهم گفت کرا دوستر داری آنرا که ترا چیزی
دهد یا آنرا که ندهد گفت آنرا که چیزی دهد گفت هنوز نارسیدهٔ آنرا دوستر باید داشت
که ترا چیزی ندهد آنکه ترا چیزی دهد ترا از و بخود میخواند یعنی دل تو بوی می گراید
و آنکه ترا چیزی ندهد ترا با وی می فرستد پس این را از آن دوستر باید داشت که ترا از
خود باو راه می نماید گفت باز گردم تا خود را باین رسالت کنم پای افزار در پای کرد
و آمد بهری و پس از آن بود آنچه بود و هم آن پیر حکایت کرد که پیری گفت بنشابور
که پیر معتبر قدس الله سره اینجا آمد گفت گرد جهان بگشتم نه رستهٔ دیدم نه خود رستم
عارف عیار رحمه الله تعالی به بلخ بوده از اصحاب شریف حمزهٔ عقیلی است نام وی شح ۳۴۸
منصور است وی روزی گفته که می گویند علی رضی الله عنه در خیبر بر کند اگر یاری الله بحز
دهند و منت هیچ مصطفی صلی الله علیه وسلم و ذوالفقار اگر من کوه قاف بکنم بر من ناوله
باشد شیخ الاسلام گفت که این نه نقصی است در علی که این گواهی است علی را با آن
چیز **ابوالحسین سالبه بن ابراهیم رحمه الله تعالی** وی را شیخ التیوه می خوانند شیز از شط ۳۴۹
بوده بزرگ و یگانهٔ روزگار خود پیر عباس بوده است و مشایخ جهان بخانقاه وی آمدندی
از اصحاب شیخ ابو مسلم فسوی است در شیراز خانقاهی داشت سی سال بخدمت فقرا
مشغول بود و اطعام صادر و وارد کرد و جمع کثیر از علما و صلحا در خانقاه وی

گفته

گفته بودند توفی سنة ثلث و سبعین و اربعمائة و دفن فی خانقاهه چون شیخ محمد خفیف
شد خادم خود شیخ عبدالله بن عبدالرحمن را فرستاد تا ترتیب کفن وی بکند وی ببازار
رفت و دو کفن خرید و تجهیز دو میت کرد چون باز آمد شیخ رفته بود شیخ در بر گرفت
و الله گفت و جان بداد و ویرا در پهلوی شیخ دفن کردند وی گفته است که مریدا در حکم
گربه بودن هزار بار بهتر از آنکه در حکم خود بودن زیرا که صحبت با غیر از برای خدای تعالی
شن ۳۵۰ بود و صحبت با خود از برای پرورده خود **شیخ عمران ثلثی رحمه الله تعالی** ثلث دهی است
نزدیک بصره وی آنجا می بوده شیخ الاسلام گفت که طریق چون طریق ابراهیم علیه السلام
آن بود که بی مهمان چیزی نخوردی خانهٔ او را ابوالضیفان می خواندند و شیخ عمو گفت
که نهاوندی و تنک بیختی تا مهمان نبودی و شیخ عباس فقیر هروی گفت که عمران ثلثی چیزی
نخوردی بروزه مهمان چون میهمان رسیدی با وی بخوردی و چون نرسیدی روزه
داشتی روزی نیکان کسی نرسیده بود نیت روزه کرده بود روز نزدیک نماز
شام رسیده بود ناگاه مهمان در رسید ویرا الحدیث می داشت تا روزهٔ وی
تمام شود که شب نزدیک بود آن شب حق تعالی را بخواب دید که ویرا گفت عمران تو با ما
عادتی داشتی نیکو ما با تو سنتی داشتیم نیکو تو عادت خود بدل کردی ما نیز سنت
خود بدل کردیم بیدار شد رنجه و اندیشه مند دیر در هم نیامد که والی بصره بدهٔ ثلث
که ملک عمران بود عاملی فرستاده تا حساب وی کند و آن عامل بر سر بود بر وی زور
کرد ویرا از آنجا بیایست گریخت شیخ الاسلام گفت که شیخ عباس فقیر گفت من انبسر از
بودم پیش شیخ ابوالحسین سالبه در خانقاه که ناگاه در آمد ما نشناختیم که وی
کیست شیخ ابوالحسین در وی نگریست و گفت عمران تویی گفت بلی شیخ برخاست

ووی را استقبال کرد و در بر گرفت و بجای برد و بنشاند چنانکه دیدکه در چشم
وی میرفت شیخ گفت که این چیست که در چشم تو می رود گفت وقتی شیخی در چشم
من چیزی نیست ازانکه بیخبر بود عباس گفت که شیخ مرا گفت که بر وی زود ویرا اکبر مایه بر
بکیر مایه بردم شیخ جامهٔ تن خویش بیرون کرد و بار مایه فرستاد چیزی بیرون آمد جامهٔ
شیخ در وی پوشیدیم و بخانقاه آمدیم از شب دعوتی ساختند شکوه شیخ
ابوالحسین بخانهٔ وی بسیار بیچ بود که هر سال همه مشایخ یکبار بخانهٔ وی آمدندی
عمر بانی ده تلف و وی دعوت کردی شیخ گفت باری یکچند بنزدیک من باشد تا بعضی
ازان خدمتها که وی کرده قیام نمایم و یک روز بامداد عمر از پای افزار خواست
شیخ گفت میروی گفت آری شیخ رنجه شد گفت روز چند اینجا بنشین تا برسایی
گفت میروم که من مرد معاتبه‌ام مباد که مرا در تنعم بینند نه پسندند برروم سر بجنبت خود
باز نهم تا خود چه شود شیخ عباس گفت که پس از آن ویرا در مرو یافتند در ویرانهٔ
مرده و موشی یک گوش وی بخورده **ابو الحسین مرو الرودی رحمه الله تعالی** ۳۵۱
وی شبلی را دیده بود و گفته که شبلی را پرسیدند که اکرم الاکرمین که بود گفت
آن بود که وقتی گناه کسی را آمرزیده بود هرگز کسی را بآن عذاب نکند که این
آن گناه هست که من فلان دوست و بنده را بیامرزیده ام شیخ الاسلام گفت فردا
شادروان کرم باز گسترد که گناه اولین و آخرین گم گردد **ابو حامد دوستان** ۳۵۲
رحمه الله تعالی وی بمرو بود شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که ویرا دیده
احمد چشتی و وقتی دیگر گفت که احمد چشتی گفت که ابو سعید مالینی گفت در این
درست نیست که بوسعید مالینی ابو سعید را دیده بود از وی پرسیدند که متی تسقط

الحشمة

الحشمة قال اذا قدمت الصحبة سقط الحشمة شیخ الاسلام گفت که حشمت چیزیست
میانهٔ هیبت و وحشت چون صحبت قدیم شود و حشمت برخیزد هیبت بماند و شیخ الاسلام
ابوسعید مالینی را دیده بود اما نشناخته بود که طفل بود و کسی تعریف نکرد چنانکه از یک
تن را که دیده بود که بوحامد را دیده بود ویرا می گفت شیخ الاسلام گفت که احمد چشتی
گفت که بوحامد دوستان در مرو بدر دکانی نشسته بود سقایی آب بوی داد ساعتی
آب را در دست نگاه داشت سقا گفت ای شیخ چرا نمی خوری گفت مکسی آب میخورد و صبر
می کنم تا وی آب بخورد که دوستان او برحمت چیزی نخورند شیخ الاسلام گفت که برحمت خورده
آن بود که چیزی میخوری و بر دیگری ایثار میکنی ایثار ظاهر تا وی طرح می بود و آنکه از وی بیشتر
خوری از خود شره بود یا ایثار پنهان کنی یا معاینه خوری در شرح تعرف مذکورست که تعظیم حق
سبحانه بر ابوحامد دوستان چنان غالب شده بود که چون نماز ایستادی و گفتی الله پیش
از آنکه اکبر گفتی بیهوش شدی و بیفتادی سالها عمر وی برین گذشت و هم برین وفات کرد
و گویند هرگز بخود جامه نپوشیدی بلکه مریدان وی جامه در وی پوشیدندی و اگر کسی را
بجامه حاجت بودی بودی فرصت نگاه داشتی چون پیش وی کسی نبودی جامه از وی
برکشیدی و پوشانیدی و کشف را نگفتی که چرا چنین می کنی ابو حامد دوستان با رفیق
می رفت در راهی آن رفیق گفت مرا اینجا کسی است تو اینجا باش تا در شوم و صلهٔ رحم
بجای آرم وی در شد و ابوحامد بنشست آن مرد آن شب بیرون نیامد و برف عظیم آمد
دیگر روز آن مرد بیرون آمد ابو حامد در میان برف می جنبید و برف از وی می ریخت
گفت تو هنوز اینجایی گفت نگفته بودی که اینجا باش دوستان وفای دوستان بجای آرند
بابا فرغانی رحمه الله علیه نام وی عمر است بفرغانه بود و در روستاهای دیار مشایخ ۳۵۳

سنه ۳۵۴

بزرگ را باب خوانند مردی صاحب کرامات ظاهر بوده و صاحب کتاب کشف المحجوب گفته است
که وی از اوتاد الارض بود و شیخ الاسلام گفته که شیخ عمو وی را دیده بود وی گوید که روزی پیش
وی نشسته بودم یکی درآمد و گفت که دعایی بکن که سرکب بازآمد و سرکب امیری بود که
بجنگ آمدی و باب بر کنار آتشدان نشسته بود و چوب در پای او و آفتابه آنجا نهاده
بود و پای بر آفتابه زد و گفت افکندمش سرکب فی الحال بر در شارستان سرنگون از اسپ بیفتاد
و گردنش بشکست و هم شیخ عمو گوید که یکی درآمد و گفت ای باب دعا کن تا باران آید
دعا کرد باران درایستاد یک هفته همان مرد آمد گفت دعا کن تا باز ایستد که همه خانه
و بام فرو آمد دعا کرد و باران باز ایستاد و صاحب کشف المحجوب گوید که باب را
عجوزی بود فاطمه نام چون قصد زیارت باب کردم و نزدیک وی رسیدم گفت بچه آمدی
گفتم تا شیخ را ببینم بصورت و وی بمن نظری کند بشفقت گفت ای پسر من چند از
فلان روز ترا می بینم و تا از منت غایب نگردانند می خواهمت دید و روز را حساب کردم
آن روز ابتدای توبهٔ من بود پس گفت ای پسر سپردن مسافت کار کودکانست
پس ازین زیارت بهمت کن که شخص کرای آن نکند که زیارت وی کنند و اندر حضور
اشباح هیچ چیز نبسته است پس گفت ای فاطمه آنچه داری بیار تا این درویش
بخورد طبق انگور تازه بیاورد و وقت نبود و بران رطبی چند و بنوغانه رطب ممکن
نبود **ابو منصور معمر بن احمد الاصفهانی رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت وی
شیخ اصفهان بوده و بزرگ و امام عالم بعلوم ظاهر و علوم حقایق یگانهٔ مشایخ در وقت
خود حنبلی مذهب بود شیخ احمد کوفانی وی را دیده بود و برا گفتم که از وی هیچ سخنی
یاد داری گفت روزی در میانهٔ سخن می گفت که الفقر عزیز و برا گفتم تمام بود از پیری پاک سخنی

ابو

سنه ۳۵۵

ابو نصر سراج قدس الله تعالی روحه وی را طاوس الفقرا گویند در فنون علم کامل بود
و در ریاضت و معاملات شأنی عظیم داشت صاحب کتاب لمع است و وی را تصانیف
بسیارست و رای آن در علم طریقت و حقیقت و مسکن وی طوس بوده است و قبر وی
آنجاست و مرید ابو محمد مرتعش است و سری سقطی و سهل تستری را دیده بود گویند که
ماه رمضان ببغداد رسید در مسجد شونیزیه وی را خلوتخانه دادند و امامت در
ویشان بوی تفویض نمودند تا عید امامت کرد و در تراویح ختم کرد هر شب خادم قرصی
بخانهٔ وی آوردی چون روز عید شد برفت خادم نگاه کرد قرصها هم بر جای بود وقتی
شب زمستان بود و در آتشدان آتش می سوخت در معارف سخنی می رفت شیخ را
حالتی پدید آمد روی بآتش نهاد و در میان آتش خدای را سجده آورد و روی وی را
از آتش آسیبی نرسید شیخ ازان سؤال کردند گفت کسی که بر درگاه او آبروی خود
ریخته بود آتش روی وی نتواند سوخت ابو نصر سراج قدس سره گوید الناس فی حفظ
الآداب علی ثلث طبقات الطبقة الاولی اهل الدنیا وادبهم فی البلاغة والفصاحة
وحفظ العلوم واسماء الملوک واشعار العرب والثانیة اهل الدین وادبهم فی ریاضة
النفوس وتادیب الجوارح وحفظ الحدود وترک الشهوات والثالثة اهل الخصوصیة
وادبهم فی طهارة القلوب ومراعاة الاسرار والوفاء بالعهود وحفظ الاوقات
وقلة الالتفات بالخواطر واستواء السر والعلانیة وحسن الادب فی مواقف الطلب
واوقات الحضور ومقامات القرب ازوی آرند که گفته که هر جنازه که پیش خاک
من بگذرانند مغفور بود و بحکم این بشارت اهل طوس جنازها را پیش خاک آوردندی
و زمانی بداشتندی آنگاه ببردندی **شیخ ابو الفضل بن الحسن السرخسی رحمه الله تعالی**

سنه ۳۵۶

و رعایت کردن موطن حضور بعدم التفات بغیر ۱۲

و رعایت کردن موطن قرب باحتراز از اجنبی و غیر گردد ۱۲

نام وی محمد بن حسن است و وی مرید ابو نصر سراجست و پیر شیخ ابو سعید ابو الخیر هرگاه شیخ
ابو سعید را قبضی بودی قصد پیرِ خاکِ ابو الفضل کردی خواجه ابو طاهر فرزند شیخ ابو سعید
گوید که روزی شیخ مارا قبضی رسید درمیانِ مجلس گریان شد و همه جمع گریان شدند
گفت هرگاه مارا قبضی بودی روی بسوی خاکِ پیر ابو الفضل کردیمی بسط بدل شدی ستور
زین کنید درو وقت در نشست و جمله اصحاب با وی برفتند چون بصحرا رسیدند شیخ
گشاده گشت و وقت راه صفت بدل شد درویشان بنعره و فریاد بر آمدند و شیخ
را از هر معنی سخن میرفت چون بسرخس رسید از راه بسرِ خاکِ پیر شد و از قوال این بیت
درخواست بیت معدن شادیست این یا معدن جود و کرم ❊ قبلهٔ ما روی یار و قبلهٔ
هرکس حرم ❊ و شیخ را دست گرفته بودند و گرد آن خاک طواف می کرد و نعره می زد و در
سر و پا برهنه در خاک می غلطیدند چون آرامی پدید آمد شیخ گفت این روز را تاریخ سازید
که ما ازین روز نمی بینید بعد از آن هر مریدِ را که اندیشهٔ حج بودی و را شیخ بسرِ خاکِ پیر
ابو الفضل فرستادی و گفتی آن خاک را زیارت کن تا مقصود حاصل شود صاحب کتاب
کشف المحجوب بزرگی را نام برد و می گوید که بسرخس از وی شنیدم که گفت
کودک بودم و بمحلتی رفته بودم بطلب برگ توت از برای کرم پیله و بر درختی شده
بودم کرمکاهی و شاخهای آن درخت میزدم شیخ ابو الفضل براه کوی بر گذشت
و مرا ندید هیچ شک ندارم که از خود غایب بر حکم انبساط سر بر آورد و گفت بار خدایا
یکی سال بیش است که مرا دانگی نداده که موی خود بتراشم با دوستان چنین کنند گفت
در حال همه اوراق و اغصان و اصول درختان دیدم زرین آنگاه گفت عجب کاری که
گشایش دل را با تو سخنی نتوان گفت و هم صاحب کشف المحجوب گوید لقاه روزی

یعنی ما صاحب لطف و سعی اللّه متعددیم مطلوب را از مرغ متعدده ۱۲ تو از طلبید

بنزدیک ابو الفضل حسن آمد و ویرا دید که جزوی اندر دست گفت یا ابا الفضل اندرین
جزو چه میخواهی گفت همانکه تو اندر ترکِ ترکی آن گفت پس این خلاف چراست
گفت خلاف تو می بینی که از من پرسی که چه می خواهی از مستی هشیار شو و از هشیاری
بیدار گرد تا خلاف برخیزد و بدانی که من و تو چه می طلبیم شیخ ابو الفضل حسن سرخسی
وقتی از هوا در آمد و بر درختی نشست یکی آن بدید شیخ ابو الفضل گفت چه می نالی
این تراحی باید گفت می باید گفت از آن نمی یابد که می باید که من طلب ناکرده ام شیخ ابو سعید
گوید قدس اللّه تعالی سره که پیر ابو الفضل در می گذشت گفتند ایها الشیخ ترا کجا دفن کنیم
جواب نداد گفتند بفلان گورستان بر بعیت گفت اللّه اللّه مرا آنجا نبرید گفتند چرا گفت
برای آنکه آنجا خواجگانند و امامانند و بزرگانند ما باری کیستیم گفتند پس کجا دفن کنیم
گفت بسرِ تلِ مرا در گور کنید که آنجا مقامِ مقامرانند و گناه کارانند و خراباتیانند و دو البا زانند
مرا آنجا در گور کنید که در خورد ما ایشانند و طاقت آن دیگران نداریم ما باری گناه کاران
هنبیم که ایشان برحمت او نزدیک باشند و هم شیخ ابو سعید فرموده سمعت الشیخ
ابو الفضل محمد بن الحسن شیخ رفته بسرخس یقول الماضی لا یذکر و المستقبل لا ینتظر
ما فی الوقت یعتبر و هذا صفة العبودیة ثم قال حقیقة العبودیة شیئان الافتقار الی اللّه
و هذا من اصل العبودیة و حسن القدوة برسول اللّه صلی اللّه علیه و سلم و هو الذی لیس للنفس
فیه نصیب و لا راحة چون شیخ ابو الفضل از دنیا برفت یاران وی مرقع بیگانه بروی
پوشیدند دیگر روز در مسجد نشسته بودند کسی در مسجد باز کرد و مرقع را در
مسجد انداخت این مرقع بیگانه شما را نخواهم و برفت خالوی نیشابوری رحمه اللّه تعالی
نام وی احمد است و بسرخس بر رفته بزرگ بوده با ولایت ظاهر بسرخس بوده و کرامات

سنه ۳۵۷

بسیار وی را مرید بود محمد بن حسن نام همه دنیای خود بروی پاشیده بود شیخ الاسلام
گفت پیری را یک مرید تمام بود سخن را یک گوش تمام بود تا همه جهان روشن شود یک صبح تمام
بود خالوی نیت بود فراوان با محمد حسن گفتی آنچه فرا من دهند تا نه فرا تو می دهم تا نه
شیخ الاسلام گفت تحقیق آن بود که سخن تا نه فرا وی می دهند و وی تازه مریدی می دهد
وقتی که خالو از دنیا می رفت کار سازی کفن وی می کردند گفت من کفن شمار نخواهم که او خرقه
مراد رکفن رعایت کردند و جان بداد شیخ ابو العباس قصاب آملی قدس الله تعالی سره　شیخ ۵۱
نام وی احمد بن محمد بن عبد الکریم است شیخ آملی و طبرستان بود مرید محمد بن عبد الله الطبری است و وی
مرید ابو محمد جریری صاحب کرامات عظیم و فراست تیز بود و قبله و غوث زمانه خویش بود تا زنده
بود رحلت نکرد بعد وی گفته بود این بازار که ما با آخر با خرقانی افتد پس از وی با خرقانی افتاد
دیگر گفتند که شیخ سلمی طبقات کرده مشایخ را گفت نام من در آن میانه نیاورد گفتند نه گفت
هیچ نکرده وی امی بود اما کلام و نکته های عالی داشته بود از ائمه طبرستان گفته که از فضل
خدای تعالی یکی آنست که کسی را بی تعلیم و تعلم چنان گرداند که چون ما را در اصول دین و دقایق
توحید چیزی مشکل شود از وی بپرسیم و آن ابو العباس قصاب است شیخ الاسلام گفت که
وی در ایام من بود است همواره با شیخ عمو می گفتم که میخواهم که سه پیر را زیارت کنم شیخ ابو
العباس را به آمل و شیخ احمد نصر را به نشابور و شیخ ابو علی سیاه را به مرو وی گفت من نیز
بخواهم رفت ترا با خود ببرم او خود بمرد و روزی نبود و لیکن پیوسته کسی می آمدی از
نزدیک وی به خانقاه شیخ عمو و من احوال وی و سخن وی می پرسیدم هیچکس احوال وی و سخن
وی چنانکه معلوم نیست که مراد وی گفته که وقت کیمیا است شیخ احمد کوفانی گفت که وی
همه شب فریاد می کردی و سخن کم گفتی با آخر گفتی تا بکی شیء ما بکی شیء لیس کمثله شیء

یعنی

یعنی ما بقی شیء شیخ الاسلام گفت که من دو تن دیده ام که از وی سخنانه بتمام باز توانستندی
گفت یکی شیخ ابو علی گازر حکایت ان جوان و سگی که دیده که گفتند کار بنهایت است
تو ببینید. وی گفته از دو دیار شیخ محمد قصاب آملی کرد وی شیخ الاسلام گفت که ابو العباس
کی نان هر کسی فرستاد شیخ الاسلام گفت که ابو العباس که اینجا قحط افتاده است دعا کن
شیخ سیبی آنجا فرستاد باران آمد و قحط برخاست شیخ ابو العباس نماز بسیار کردی وقتی
نماز می کرد یکی از درویشان درزی می کرد جامه می دوخت همی تا بتکلف می دوخت
هر زمانی که شیخ سلام نماز باز دادی او را دیدی هر درزی که راست نیامدی بود باز می کردی
شیخ گفته ان قبلی صنمی نحی صنمی یعنی ان بت تست بت تست که او را می پرستی شیخ ابو سعید
ابو الخیر گوید قدس الله سره که شیخ ابو العباس در آمد و او را وی طلب کرامات کرد شیخ ابو العباس
گفت نمی بینی چیست که آن نه از کرامات است پسر قصابی بعد از پدر قصابی آموخته چیزی
با وی نمودند و او را بر بودند به بغداد تاختند پیش شبلی و از بغداد به مکه تاخت از مکه به
تاخته از مدینه به بیت المقدس تاخت به بیت المقدس خضر را با وی نمودند و در دل خضر
افگندند تا وی را قبول کرد و صحبت افتاد و اینجا باز آوردند و عالمی را روی بوی نهاد تا از خرابات
با توبه می آیند و از ظلمتها باز می شوند و توبه می کنند و نعمتها فدا میکنند و از اطراف عالم سوختگان
می آیند و از ما او را می جویند کرامات بیش از این بود آنجا گفت ای شیخ کراماتی باید که ببینیم
شیخ گفت نیک ببین نه کرم اوست که پسر بزرگی در صدر بزرگان نشیند و بر زمین
فرو نشود و این دیوار بروی نیفتد و این خانه بر سر وی فرود نیاید بی ملک و ملک و لا
دارد بی آلت و کسب روزی خورد و خلق را خواند این نه کرامت است و هم شیخ ابو سعید
گفته که ما در آمل بودیم که مردی از مصر بیامد که حدیث شیخ ابو العباس شنیده بود وی خدای

نادانی بود از مصر با آمل آمده بود تا صوفی گری کند شیخ را از جای ببرد چون در آمد سلام گفت
و پای افزار بیرون نکرد و در طهارت جای شد کوزها بود که پاره دست کهنه در وی بشستندی
بر وی گرفت و می شکست تا هیچ نماند گفت شیخ خود را بگوئید تا کلاه آرد و ایشان گویند را کلاه
گویند با شیخ گفتند گفت و یک کلاه ببرید گفتند هر چه اینجا بود همه شکست گفت از بازار
بیاورید و بر می آوردند آن غافل از طهارت جای بیرون آمد و گفت چرا کلاه نیاورید اگر کلاه ندا
رید شیخ را بگوئید تا بیاید و ریش خود را فرا من دهد تا بدان استنجا کنم شیخ این سخن
بشنید از جای بجست و محاسن دراز داشت و سفید بود و دست خود نهاد و می رفت
و می گفت کار قصاب پسری بدین جا رسید که ریش او استنجا را شاید آن غافل شکست
و در پای شیخ افتاد و گفت ای شیخ از تو مسلمان می شوم روزی کودکی اشتری از مام
گرفته بود به بار گران و در بازار آمل می کشید گل بود پای اشتر از جای بشد و بیفتاد و خورد
بشکست مردمان قصد آن کردند که آن بار از وی فرو گیرند شیخ از آنجا می گذشت و گفت اینجا
چه بوده است حال را باز گفتند مهار شتر را بگرفت و روی به آسمان کرد و گفت پای این شتر
را درست کن و اگر درست نخواهی کرد چرا دل قصابی بارستن این کودک بسوختی در
حال اشتر برخاست و در رفتن آمد وی گفته که همه عالم را اگر خواهند با نه با خداوند خوی
باید کرد و الا رنج باشند زیرا که چون خوی با وی کنی در بلا مبتلا نبینی بلا بر تو بلا نیاید و رنجه
دل نکردی که خداوند تعالی بر رضا و سخط ما تغییر نپذیرد تغییر نکند رضا بحکم موجب با
چیست هر که با وی خوی کند دلش براحت شود و هر که از وی اعراض کند بود قضا
رنجه دل گردد **شیخ احمد نصر رحمه الله تعالی** وی از کبار مشایخ بود معاصر شیخ
ابو العباس قصاب است و صحبت پیر ادیب در آن وقت که شیخ ابو سعید ابو الخیر از میهنه

۲۰۹

عزیمت زیارت و صحبت شیخ ابو العباس کردن بود شیخ احمد نصر در شهر نسا بوده
در خانقاهی که بر بالای شهرست بر کنار گورستان که خاک مشایخ و تربت بزرگان آنجاست
و استاد ابو علی دقاق آنجا خانقاهی بنا کرده است باشارت مصطفی صلی الله علیه و سلم
چون شیخ ابو سعید بنزدیک شهر نسا رسید شهر نسا در نیامد و بزیر شهر بر دیهها بگذ
ورد وی بدان دیه بود که قبر محمد علیان آنجاست نهاد شیخ احمد نصر از صومعه که
در آن خانقاه داشت سر بیرون کرد و با جمعی صوفیان که آنجا بودند گفت هر که می باید که
شاهباز طریقت ابینه آنکه میگذرد به دیه بسم باشند تا وی را آنجا در یابد احمد نصر بیست
حج گذارده بود و بیشتر احرام از نیشابور بسته بود یک روز در حرم از اسرار و حقایق
این طایفه چیزی در عبارت اصحاب طامات باز گفت دویست و هفتاد تن از پیران در
حرم بودند گفتند تو این سخن چرا گفتی وی را از حرم بیرون کردند در همان ساعت حصری
از خانه خود در بغداد بیرون آمد و خادم را گفت چون آن جوان خراسانی که امسال می آید
چون بیاید راهش ندهی چون احمد ببغداد آمد در خانه حصری شد خادم گفت شیخ
در فلان وقت بیرون آمد و گفت وی را بار ندهی احمد چون این بشنید بیهوش شد
و بیفتاد و آن چند شبانه روز برداشت آخر روزی حصری بیرون آمد و گفت ای ترک
ادب که بر تو گذشته است غرامت آن را باید که بروم شوی و یک سال روز خوک بانی کنی
و شب در آنجای در طرسوس که کافران از مسلمانان گرفته اند و ویران کرده تا بروز
نماز کنی و نهار که یک ساعت نخسبی باشد که دلهای پیران ترا قبول کند احمد همچنان کرد
بود فی الحال با آنچه شیخ فرموده بود قیام نمود بعد از آن بدر خانه شیخ آمد خادم گفت
زود بیا که امروز هفت بار شیخ بطلب تو بیرون آمده است تا کی شیخ به پیش آمد و

گفت

یا احمد ولدی و قرة عینی وی از شادی بگریست و روی بحرم نهاد پیران قوم استقبال
وی کردند و گفتند یا ولداه و قرة عیناه شیخ ابو علی سیاه رحمه الله تعالی وی از نفس ١٦٠
اکابر مشایخ مرو بوده و با ابو العباس قصاب و احمد نصر و غیرهما ازین طایفه معاصر و با استاد
ابو علی دقاق صحبت داشته بود و در ابتدا دهقانی کردی گویند سی سال روزه داشت
که کسی ندانست هر روز بامداد چون از خانه بیرون آمدی دو نان برداشتی و گفتی با شریک
خود بصحرا بخورم و در راه بدرویشان دادی و اگر در صحرا شریکان گفتندی که چیزی
خوری گفتی بخانه خورده ام وی گفته در صحرا هر بیل که بر زمین فرو بردی دیگر آنرا
خاک بر می آمدی و مرا همه نور و ل بر می آمدی شیخ الاسلام گفت که مردی ویرا گفت که
هیچکس بود که عیب خلق داند گفت نبود گفت پس الله تعالی ساتر العیوب نبود شیخ
ابو علی گفت خویشتن از من بپوش آن مرد بپای بمالید و جامه بروی پاره شد
و وی برهنه گشت پیش شیخ تضرع و زاری کردند تا دعا کرد و آن مرد بحال خود باز
آمد وقتی شخصی را دید از ده خویش کاغذی در دست گفت این چیست گفت فتوی
است که امام ابو علی که مفتی آن وقت بود جواب کرده است گفت آنرا پیش امام
باز بر که در جواب خطا کرده است آن شخص آن فتوی را پیش امام برد چون امام تامل
کرد دانست که خطا کرده است آنگاه از آن شخص پرسید که این فتوی را با شیخ داده
بودی وی آنرا بخواند گفت شیخ خط نمی تواند خواند امام ابو علی برخاست و پیش
وی آمد و گفت اگر ابو علی نبودی این ابو علی با آتش دوزخ رسیدی بعد وفات
وی بمرو بود در شعبان سنه اربع و عشرین و اربعمائة ابو علی الدقاق رحمه الله تعالی ٣٦١
نام وی حسن بن محمد الدقاق است زبان وقت بود در نیشابور و امام وقت خود بود

و در زمان خود بی نظیر بود صریح و لسان فصیح داشت مشایخ بسیار دیده بود و مرید
نصرآبادی بود و مذکری کردی در نیشابور برفته از دنیا در ماه ذی القعده سنه
خمس و اربعمائة شیخ الاسلام گفت که وی هر سال جایی رفتی و بشهری مقام کردی
و آخر باز آمدی استاد ابو القاسم قشیری داماد وی بود و شاگرد وی و مجالس وی
جمع کرده بود دقاق شوری داشت و گرم بود وی می گفتی که بخیابان هری گوی کنم یعنی بانگ
زدم که وی در کار هری و کاه دور فرا رفته بود گفتند بهری شوی ترا بنعره بکشند
زیرا که هر که در مجلس وی نعره زدی وی در برابر آن نعره زدی شیخ الاسلام گفت که
شیخ عمو گفت که در مجلس دقاق بودم کسی ویرا از نزول پرسید این دو بیت
جواب داد شعر خلیلی هل ابصرتما او سمعتما ٭ باکرم من رب تمشی الی عبده ٭
اتی زائرا من غیر وعد و قال لی ٭ اصونک من تعلیق قلبک بالوعد وی گفته که چون مدعی
بنشیند دامن وی محکم گیر که معنی دارانه و محققانه برفتند صاحب کتاب کشف المحجوب
گوید که از پیری شنیدم که گفت روزی بمجلس وی در آمدم به نیت آنکه از توکل پرسم
وی دستاری طبری نیکو بر سر داشت دلم بآن میل کرد گفتم ایها الاستاد توکل چه باشد گفت
آنکه طمع از دستار مردم کوتاه کنی این بگفت و دستار را بمن انداخت ابو علی دقاق
گفته اگر هر گیاه که کنند برود و باز نیاید میدان خالی ماند شیخ الاسلام گفت نه رد ست
نا رفت باز آی که قصه دراز است وهم ابو علی دقاق گفته درخت خود روی که کسی
آنرا نپرورده باشد برگ برآرد ولی بار نیارد و اگر آرد بی مزه آرد پس گفت من این طریق
را از نصرآبادی گرفتم و او از شبلی و او از جنید هرگز پیش نصرآبادی نرفتم تا غسل
نکردم روزی پیری رسید بیکی ویرا بشناخت گفت اه استاد ابو علی دقاق گفت

بزرگان آمدند و استدعاء درس کردند قبول نکرد و الحاح بسیار کردند و منبر نهادند
تا وعظ گوید بمنبر بالا رفت و اشارت براست کرد و گفت الله اکبر روی بقبله کرد و
و گفت رضوانٌ من الله اکبر و بجانب چپ اشارت کرد و گفت والله خیرٌ و ابقی خلق
بیکبار بهم بر آمدند و غریو بر خاست و چند کس بر جای بمردند استاد از میان آن مشغله
از منبر فرود آمد و برفت بعد از آن وی را طلب کردند نیافتند مریدی داشت بازرگان
بیمار شد شیخ بعیادت وی آمد و پرسید که ترا چه شد گفت شب برخاستم که وضو
سازم تا بر پشت من افتاد و دردی سخت پدید آمد و تب در پیوست استاد
گفت ترا با این فضولی چه کار که نماز شب کنی ترا امروز در دنیا از خود بستدن و رهی باید کرد
کسی را که سر درد کند طلا بر پای نهد هرگز به نشود و چون دست نجس شود آستین شوید
هرگز پاک نگردد و هم او استاد ابو علی گفته در مناجات خویش خداوندا مرا رسوا
مکن کی بسیار تو لاف زده ام بر سر منبر و اگر رسوا خواهی کرد در پیش مجلسیان رسوا
مکن چه او مرا همچنین در مرقع صوفیان رها کن و رکوه به یک دستم ده و عصا بدیگر دست
که من شیوهٔ صوفیان دوست میدارم آنگاه مرا با رکوه و عصا بر سر تو آدی از دور
دیبای دوزخ در ده تا من تا ابد الابد بر غمخانهٔ فراق میخورم و در آن وادی نوحه
میکنم و بر نگونساری خویشتن می گریم و ماتم بازماندگی خویش میدارم تا باری اگر قرب
آمد نبود نوحه توام بود و هم وی گفته خداوندا ما دیوان خود بگناه سیاه کردیم و تو
موی ما را بروزگار سفید کردی ای خالق سیاه و سفید فضل کن و سیاه کردهٔ ما را در کار
سفید کردهٔ خویش کن استاد ابو القاسم قشیری پس از وفات وی را بخواب دید که بسیار
بی قراری میکرد و میگریست گفت ای استاد چه بوده است مگر باز گشتن بدنیا می

باید گفت آری ولی نه برای مصلحت دنیا و نه برای آنکه مجلس گوییم اما از بهر آنکه میانه در بندم
و عصا برگیرم و همه روز بر یک یک درمی شوم و حلقه و عصا بر در میزنم و می گوییم مکنید که نمی
دانید که از که باز می مانید گویند که در آخر عمر چندان درد بر او استاد پدید آمده بود که هر
آخر روزی بر بام بر آمدی و روی بآفتاب کردی و گفتی ای سرگردان مملکت امروز چون
بودی و چون گذرانیدی هیچ جای بر اندوهگین این حدیث یافتی هیچ جای از زبر و زبر شکانه
این واقعه خبر یافتی هم ازین جنس میگفتی تا آفتاب فرو شدی و گویند که سخن وی
در آخر حیات چنان شد که کسی فهم نمی کرد و طاقت نمی داشت مردم اندک بعضی ده
یا بیست ده کس بمجلس وی آمدی شیخ الاسلام گفته است چون بوعلی دقاق را سخن عالی
شد مجلس او از خلق خالی شد **ابو علی شبویهٔ المروزی رحمه الله تعالی** نام وی محمد بن
محمد بن عمر بن شبویه است کان شاه الوقت بناحیته و عدیم النظر بها از اصحاب
ابو العباس سیاریست و فی تاریخ المشایخ الصوفیة القاسم بن القاسم ابو العباس بن بنت
الامام احمد بن سیار المروزی له لسان فی علوم الحقایق و احد من تبع من جملة من صحبه محمد بن محمد
بن عمر بن شبویه و فی انساب السمعانی ابو علی الشبویی یروی عن ابی عبد الله محمد بن یوسف
الفربری شیخ ابو سعید ابو الخیر گوید قدس الله تعالی سره که او استاد ابو علی دقاق
بنزدیک پیر شبویه آمد و با او بودیم و بر شبویه صحیح بخاری یاد داشت و ما صحیح
بخاری از وی سماع داریم و ویرا ازین معنی آگاهی تمام بوده است و او استاد ابو
علی دقاق را باین سخن وی آورد پیر شبویی او استاد ابو علی را گفت که ما را ازین
معنی نصیبی نه استاد ابو علی گفت این سخن بر ما بسته است کشاده نیست گفت
روا بود ما نیاز خویش حاضر کنیم تا ترا بر نیاز ما سخن بگشاید آن معنی آن نشست

[illegible]

۳۶۲

و نیاز سوخته او استاد ابوعلی اجابت کرد و مجلس نهاد و وی را بر سر منبر سخن نمی
گشاد که مردم اهل آن نبودند پیر شنبوی از در مسجد درآمد و استاد را چشم
بر وی افتاد سخنش بگشاد چون مجلس بآخر رسید پیر شنبوی گفت تو آنی که بودی
این ما بودیم نیاز باید هیچ راهی بخداوند از نیاز نزدیکتر نیست اگر بر سنگ خارا افتد
چشمهٔ آب بگشاید روزی در تابستان در گرمگاه روز که گرد و خاک بود ابوعلی
شنبوی را دیدند که میرفت گفتند ایها الشیخ کجا میروی گفت بفلان خانقاه میروم که
آنجا درویشانند و من نبشته ام که در روزی صد و بیست رحمت از آسمان بر درویشان
بارد بتخصیص در وقت قیلولهٔ ایشان اکنون میروم که آنجا قیلوله کنم باشد که از آن
رحمت نیز بر من باری دو بزرگان گفته اند خود را در میان ایشان در خوران و خویشتن
را از ایشان و از دوستان ایشان فرا نما اگرچه دانی که چه گونه رسوائی شعر
عاشق غمهای خویشتن ارچه نه ای چنین نما فردا که گویند تو کیستی گوی من از دوستان ایشانم
و چون سخن ایشان شنوی و اگرچه معنی ندانی سر در جنبان تا فردا گوئی که از سر جنبانان
ایشانم گویند بیا ترا حقیست مگر بدان سبب برهی بیت با عاشقان نشین و همه
عاشقی گزین ٭ با هر که نیست عاشق با وی مشو قرین شیخ ابوالقاسم بشر یاسین
شیخ ۳۶۳ رحمه الله تعالی از جملهٔ مشایخ علمای عصر و کبار مشایخ دهر بوده است و نشست
وی در میهنه بوده است و آنجا برفته از دنیا در سنه ثمانین و ثلثمائه شیخ ابوسعید ابوالخیر
قدس الله روحه گفته است که در کودکی در آن وقت که قران میخواندم پدرم ابوالخیر مرا
بنماز آدینه می برد در راه پیر ابوالقاسم بشر یاسین پیش آمد گفت ای ابوالخیر این کودک
آن کیست پدرم گفت آن ماست نزدیک ما آمد و بر سر پا بنشست و روی بر روی ما

باز نهاد و چشمهای وی پر آب گشت گفت یا ابوالخیر ما نتوانستیم رفت ازین جهان
که جای خالی می دیدیم و درویشان ضایع می ماندند اکنون که فرزند ترا دیدیم ایمن گشتیم
که ولایتها را ازین کودک نصیب خواهد بود پس پدرم را گفت چون از نماز بر خیزی او را
نزدیک ما آر چون از نماز فارغ شدیم پدرم ما را بنزدیک پیر ابوالقاسم برد چون در
صومعهٔ وی شدیم پیش وی بنشستیم طاقی بود نیک بلند در آن صومعهٔ پیر ابوالقاسم
پدرم را گفت بوسعید را بر دوش گیر تا قرصی بر آن طاقست فرو گیرد پدر ما را برگرفت
دست دراز کردیم و آن قرص را از آن طاق فرو گرفتم قرصی بود جوین گرم چنانکه دست
ما را از گرمی آن خبر می بود شیخ ابوالقاسم آن را از ما بستد و چشم پر آب کرد و آن
قرص را دو نیمه ساخت و یک نیمه بما داد و گفت بخور و یک نیمه خود بخورد و پدر مرا
هیچ نصیب نداد پدرم گفت ای شیخ چه سبب بود که ما را ازین تبرک نصیب نکردی
شیخ ابوالقاسم گفت ای ابوالخیر سی سالست تا این قرص بر این طاق نهاده ایم و ما را
وعده کرده اند که این قرص در دست آنکس گرم خواهد شد که جهانی بوی زنده خواهد
گشت و ختم این حدیث بر وی خواهد اکنون این بشارت ترا تمام باشد که آنکس این
پسر تو خواهد بود شیخ ابوسعید قدس الله سره گفته است که روزی پیش ابوالقاسم
بشر یاسین بودیم ما را گفت ای پسر خواهی که با خدای سخن گوئی گفتیم خواهیم چرا نخواهیم
گفت هر وقت که در خلوت باشی این گوی و بیش ازین مگوی بیت بی روی تو من قرار
نتوانم کرد ٭ احسان ترا شمار نتوانم کرد ٭ گر بر تن من زبان شود هر موئی ٭ یک شکر تو از
شیخ ۳۶۴ هزار نتوانم کرد شیخ لقمان سرخسی قدس سره وی در ابتداء مجاهدهٔ بسیار داشته
است و معاملهٔ با احتیاط ناگاه کشفی افتادش عقلش برفت گفتند لقمان چه بود

واین چیست گفت هر چند بندگی بیش کردم بیش می بایست در ماندم گفتم الهی
پادشاهان را چون بنده پیر شود آزادش کنند تو پادشاه عزیزی در بندگی تو پیر گشتم
آزادم کن گفت ندایی شنیدم که ای لقمان آزادت کردیم نشان آزادی آن بود که عقل
از وی برگرفتند پس وی از عقلای مجانین بوده است و شیخ ابوسعید ابوالخیر گفته است
که لقمان آزاد کرده خدای است سبحانه از امر و نهی و هم شیخ ابوسعید ابوالخیر گفته است
که شبی جماعتی در خانقاه خفته بودند و در خانقاه بسته بود و ما با پیر ابوالفضل بر
سر صفه نشسته بودیم و سخنی می رفت در معارف مسئله مشکل شد لقمان را دیدیم
که از بام خانقاه در پرید و در پیش ما بنشست و آن مسئله را بگفت چنانکه اشکال
برخاست باز بر پرید و ببام برون شد پیر ابوالفضل گفت ای بوسعید مرتبه این مرد می
بینی گفتم می بینم گفت اقتدا را نشاید گفتم چرا گفت از آن که علم ندارد از شیخ ابوسعید
پرسیدند که درین عصر ظریف کیست گفت در شهر شما لقمان گفتند سبحان الله در شهر
ما خود هیچکس از وی شوریده تر و شوخگین تر نیست شیخ گفت شما را غلط افتاده
است ظریف پاکیزه بود و پاکیزه آن بود که با هیچ چیزی بپیوند نباشد و هیچکس را
از وی بی پیوندتر و بی علاقه تر و پاکیزه تر نمی بینم که در همه عالم با هیچ چیز پیوند ندارد نه
با دنیا نه با آخرت و نه با نفس و هم شیخ ابوسعید گفته است که ما در سرخس بودیم
پیش پیر ابوالفضل حسن یکی درآمد و گفت لقمان مجنون را بیماری پدید آمده است و فرو
مانده و گفته مرا بفلان رباط برید سه روز است تا آنجاست و هیچ سخن نگفته است
امروز گفت پیر ابوالفضل بگویید که لقمان می رود پیر ابوالفضل چون این سخن بشنید
گفت آنجا رویم با جماعت آنجا شدند چون لقمان ایشان را بدید تبسمی کرد پیر ابوالفضل بر بالین

وی بنشست وی در پیری می نگریست و نفس گرم می زد و هیچ لب نمی جنبانید یکی از جمع
گفت لا اله الا الله لقمان تبسمی کرد و گفت ای جوانمرد ما خراج داده ایم و برات بستده
و باقی بر توحید داریم آن درویش گفت آخر خویشتن را با یاد می باید داد لقمان گفت
ما را غیرت می فرماید بر درگاه حق پیر ابوالفضل را خوش آمد گفت همچنین است ساعتی بود
نفس منقطع شد و همچنان در پیر می نگریست و هیچ تغییر در نظرش پدید نیامد بعضی
گفتند تمام شد بعضی گفتند نشد هنوز نظرش راست و درست است پیر ابوالفضل
گفت تمام شده است ولیکن تا ما نشسته ایم وی چشم فراز نکند چون پیر ابوالفضل
۳۶۵ برخاست لقمان چشم برهم نهاد **شیخ محمد قصاب آملی رحمه الله تعالی** وی بدامغان می
بوده است شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب شاگرد ابوالعباس قصاب بود مذکری
کردی شیخ ابوالعباس وی را از مجلس داشتن باز داشته بود که عام را سخن نگوید که سخن
وی بلند است بود و وی بزرگ بود و همه دامغان حنیفه بود و وی روح آن و هم شیخ الاسلام
گفت اگر خرقانی و محمد قصاب بر جای بودندی من شما را بوی فرستادمی نه بخرقانی که وی شما را
سودمندتر بودی از خرقانی یعنی خرقانی منتهی بود مرید از وی بهره کم یافتی شیخ الاسلام گفت
که محمد قصاب با من گفت که هر بیگانگان صفاتی باشند یعنی برحمت و عفو و کرم ترا ایند بیش
از صفات نه بینند و معامله صوفیان با ذات است با معطی است نه بعطا و هر چه جز
۳۶۶ اوست حجابست از و **شیخ ابوالحسن خرقانی قدس سره** نام وی علی بن جعفر است یگانه
و غوث روزگار خود بود و قبله وقت که در روزگار وی رحلت بوی بود و شیخ ابو
العباس قصاب گفته بود که این بازار که ما داریم بخرقانی افتد یعنی رحلت و زیارت پس از
وفات وی بخرقانی گشت چنانکه گفته بود و انتساب شیخ ابوالحسن در تصوف بسلطان العارفین

شیخ ابویزید بسطامی است قدس الله تعالی روحه و تربیت ایشان در سلوک از روحانیت
شیخ ابویزید است و ولادت شیخ ابوالحسن بعد از وفات شیخ ابویزید بوده است
و شیخ ابوالحسن شب سه‌شنبه عاشورا سنه خمس و عشرین و اربعمایه از دنیا برفته
روزی با اصحاب خود گفت که چه چیز بهتر بود گفتند شیخا هم تو بگو گفت دلی که در وی
همه یاد کرد او بود و از وی پرسیدند که صوفی کیست گفت به مرقع و سجاده صوفی نبود
و صوفی برسوم و عادات صوفی نبود صوفی آن بود که نبود و هم وی گفته که صوفی
روزی بود که بآفتابش حاجت نبود و شبی است که بماهتابش حاجت
نبود و از وی پرسیدند که مرد بچه داند که وی بیدار است گفت بآنکه چون حق را یاد کند
از فرق تا قدمش از یاد کرد حق خبر داشته باشد و از وی پرسیدند که صدق چیست
گفت صدق آنست که دل سخن گوید یعنی آن گوید که در دلش بود و از وی پرسیدند که
اخلاص چیست گفت هرچه برای حق کنی اخلاص است هرچه برای خلق کنی ریاست
و از وی پرسیدند که کرا رسد در فنا و بقا سخن گفتن گفت کسی را که بیک تار ابریشم
از آسمان درآویخته باشند پس بادی بیاید که درختها و بناها بیفگند و همه کوهها برکند
و همه دریاها انباشته کند و ویرا از جایگاه نتواند جنبانید و وی گفته است که هرگز
کسی با کسی صحبت مدارید که شما گویید خدا و او گوید چیزی دیگر و هم وی گفته که
اندوه طلب کن تا آب چشمت پدید آید که حق گریندگان را دوست می‌دارد و هم
وی گفته اگر کسی سرودی بگوید و بآن حق را خواهد بهتر از آن بود که قرآن خواند
و بدان حق را نخواهد و هم وی گفته وارث رسول آنکس بود که بفعل رسول اقتدا کند
نه آن بود که روی کاغذ سیاه کند شما گفته است آن خواهم که نخواهم و وی گفته که این

همه خود لشکری است و هم وی گفته امروز چهل سالست تا در یک وقتم و حق بدلم می نگرد و بجز خود
نبیند ما بقی فی لغیر الله شیء ولا فی صدری لغیره قرار و هم وی گفته که چهل سالست
تا نفسم یک شربت آب سرد میخواهد یا شربت دوغ ترش میخواهد هنوز نداده‌ام
و هم وی گفته علما و عباد در جهان بسیارند ترا از آن باید بودن که بروز بشب آری چنانکه
که حق پسندد و بشب بروز آری چنانکه حق پسندد و هم وی گفته که روشن‌ترین
دلها آن بود که در آن خلق نبود و بهترین کارها آن بود که در آن اندیشه مخلوق
نبود و حلال‌ترین نعمتها آن بود که بجهد تو بود و بهترین رفیقان آن بود که زندگانیش
با حق بود شیخ ابوعبدالله الدستانی رحمه الله تعالی نام وی محمد بن علی الدستانی است و لقب وی
شیخ المشایخ عالم بوده بانواع علوم و از محتشمان درگاه حق بوده و ویرا
کلامی مهذب است و اشاراتی لطیف از اقران شیخ ابوالحسن بوده و نسبت ارادت وی
به سه واسطه بشیخ عمی بسطامی که برادرزاده سلطان العارفین و مرید ویست میرسد
در ماه رجب سنه سبع عشر و اربعمایه برفته از دنیا و عمر وی پنجاه و نه سال بوده
صاحب کشف المحجوب گوید که مرا از شیخ سهلگی که از اصحاب وی بود شنیدم که گفت
وقتی اندر بسطام ملخ آمد و همه کشتها و درختها از بسیاری آن سیاه شد و
مردم دست بخروش برداشتند شیخ مرا گفت این چه مشغلست گفتم ملخ آمده است
و مردمان بدان رنجه دل می باشند شیخ برخاست و بر بام برآمد و روی بآسمان
کرد در حال همه ملخها برخاستند تا نماز دیگر را یکی نمانده بود و هیچ کس را یک شاخ برگ زیان
نشده بود شیخ ابوسعید بن ابی الخیر قدس الله تعالی روحه نام وی فضل الله بن ابی الخیر است
سلطان وقت بود و جمال اهل طریقت و مشرف القلوب و هر وقت وی همه مشایخ

ویرا استخر بوده‌اند پیر وی طریقت شیخ ابو الفضل بن حسن سرخسی است شیخ ابوسعید
گفت که یک روزی آمد بر دیوار شارستانه سرخس تل خاکستر بود و لقمان مجنون بر سر آن نشسته
قصد وی کردم و بر آن بالا شدم وی پاره بر پوستینی می‌دوخت و ما بوی می‌نگریستیم
و حضرت شیخ چنانکه ایستاده بودیم است که سایه وی بر پوستینی لقمان افتاده بود چون
آن پاره بر پوستین دوخت گفت یا باسعید ما ترا با این پاره بر این پوستین دوختیم پس
برخاست و دست ما بگرفت و می‌برد تا بخانقاه پیر ابو الفضل و ویرا آواز داد وی بیرون
آمد گفت یا ابا الفضل این را نگاه دار که از شماست پیر ما را دست بگرفت و در
خانقاه برد و در صفه بنشست و جزوی برگرفت و در آنجا نظر می‌کرد ما را چنانچه
عادت دانشمندان بود طلبی در سینه پدید آمد که در آن جزو چیست پیر ابو الفضل بنگریست ببیند که
گفت یا باسعید صد و بیست و چهار هزار پیغمبر را که بخلق فرستادند گفتند با خلق بگوی
الله ایشان آمدند تا که این کلمه گفتند در این کلمه مستغرق شدند شیخ گفت این
سخن آن شب ما را در خواب نگذاشت بامداد پیش از آفتاب برآمدن از پیر دستوری
خواستیم صبحت و بدرس تفسیر پیش بو علی فقیه آمدیم چون بنشستیم خواجه بو
علی را اول درس این آیت بود قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون در آن ساعت
دری در سینه گشادند بسماع این کلمه و ما را از ما فرا ستدند خواجه بو علی آن
تغییر در ما بدید گفت دوش کجا بوده‌ای گفتیم بنزدیک پیر ابو الفضل گفت برخیز و باز
آنجا شو که حرام بود ترا از آن معنی باینجا آمدن بانزدیک پیر ابو الفضل شدیم واله
متحیر همه آن کلمه گشته چون پیر ابو الفضل ما را بدید گفت یا باسعید بیت مستک
شده همی ندانی پس و پیش ٭ تا کم نکنی تو این سر رشته خویش ٭ گفتیم ای شیخ

چه می

چه می فرمایی گفت در آی و بنشین و این کلمه را باش که این کلمه با تو کارها دارد
و چون پیر ابو الفضل برحمت حق پیوست و ما را در مدت حیات پیر هر اشکالی
که بودی بوی رجوع افتادی حل اشکال ما را در صحبت هیچ کس متعین نبود
الا شیخ ابو العباس آملی رفتیم بنزدیک شیخ ابو العباس و یک سال پیش وی بودیم
گویند که شیخ ابو العباس را در جماعت خانه صوفیان موضعی بود که چهل و یک سال
در آنجا نشسته بود در میان جمع اگر شب در وقتی نماز افزون کردی گفتی
ای پسر تو بخسب که این پیر هر چه میکند برای شما میکند که ویرا بهیچ کاری نیست
و بدین حاجتی ندارد و هرگز در آن یک سال شیخ ابو سعید را نگفت که تو بخسب
یا نماز مکن چنانکه دیگران را و ویرا در برابر خود خانگکی داده بود یک شب شیخ ابو العباس
از صومعه بیرون آمد مگر فصد کرده بود و رگش گشاده شده بود و شیخ ابو سعید از آن
حال خبر داشت برخاست و زود از زاویه خود بیرون آمد و پیش شیخ آمد و دست
وی ببست و ببست و جامه از وی باز کرد و جامه خویش بپیش وی داشت شیخ
بستد و در پوشید پس جامه شیخ بشست و نمازی کرد و بر ریسمان افکند و هم
در شب خشک شد بمالید و در نوردید و پیش شیخ آورد شیخ اشارت کرد که ترا
در باید پوشید شیخ ابو سعید در پوشید و بزاویه خود رفت چون بامداد شد جماعت
برخاستند و حاضر آمدند در شیخ ابو العباس نگرستند جامه شیخ ابو سعید دیدند
و در شیخ ابو سعید جامه شیخ ابو العباس در تعجب ماندند شیخ ابو العباس گفت آری دوش
نثارها رفت همه نصیب این جوان مهتر آمد مبارکش باد شیخ ابو سعید گفته است روزی
دو کس پیش شیخ ابو العباس در آمدند و بنشستند و گفتند ما را با یکدیگر سخن

رفته است یکی می گویند اندوه ازل و ابد عام تر و یکی می گوید شادی ازل و ابد تمام
شیخ چه میگوید شیخ دست بروی فرو آورد و گفت الحمد لله که منزلگاه پسر قصاب
نه اندوه است و نه شادی لیس عند ربکم صباح و لا مساء اندوه و شادی صفت
تو است و هرچه صفت تست محدث است و محدث بقدیم راه نیست پس گفت
پسر قصاب بنده خدا است در امر و نهی رهی مصطفی در متابعت سنت اگر کسی
دعوی راه جوانمردان می کند گواهش اینست چون آن دو کس باز گشتند پرسیدیم
که آن دو کس که بودند گفتند یکی ابوالحسن تمیمی است و یکی ابو عبدالله داستانی و هم شیخ
ابوسعید گفته است که چون یک سال بنزدیک شیخ ابوالعباس مقام کردیم گفت باز
گرد و با میهنه شو تا روزی چند این علم بر در سرای تو زنند ما بحکم اشارت او باز
آمدیم با هزار خلعت و فتوح پیری بود حج است بر وارث مشایخ ماوراء النهر نام وی محمد
ابونصر حبیبی و هرگز شیخ را ندیده بود وقتی خواجه ابوبکر خطیب که از ائمه مرو بود
و در درس قفال با شیخ رادیده بود و جهت شغلی قصد نشابور کرد محمد حبیبی
بنزدیک وی آمد که شنیدم که عزم نشابور داری مرا سؤالیست میخواهم که از شیخ
ابوسعید بپرسی و جواب باز آری و لیکن می باید که او نداند که این سؤال من کرده ام گفت
آن سؤال چیست گفت از وی بپرسی که آثار محو بود گفت من این یاد نتوانم داشت بر کاغذی
بنویس بنوشت و بوی داد خواجه ابوبکر خطیب گفت که چون بنشابور آمدم و در
کاروانسرای فرود آمدم دو صوفی بر در آمدند و آواز دادند که خواجه ابوبکر امام
خطیب در کاروانسرای کدام است آواز دادم که منم گفتند شیخ ابوسعید سلام می
رساند و می گوید که ما آسوده نه ایم که تو در کاروانسرای فرود آمدی باید که بنزد ما آئی

گفتم

گفتم بارها بشوم و غسل کنم آنگاه بیایم و از آن سلام و پیام حالی عظیم بر من آمد که یقین دانستم
که کسی ویرا خبر نداده است بارها برفتم و غسل کردم چون بیرون آمدم آن دو درویش را دیدم ایستاده
با عود و گلاب گفتند شیخ ما را بخدمت فرستاده است چون پیش شیخ آمدم و شیخ
مرا دید و گفت بیت اهلاً لسعدی والرسول و حبذا • وجه الرسول لحب وجه المرسل
سلام کردم جواب داد و گفت اگر نور رسالت آن پیر را حاجتی داری سخن او بنزدیک
ما عزیز است تا از مرو بیرون آمده ما منزل بمنزل می شماریم تا چه داری و آن پیر چه گفته
است از هیبت شیخ سؤال خاطرم رفته بود کاغذ را بیرون آوردم و بشیخ دادم شیخ
گفت اگر جواب اکنون گوییم بر تو لازم شود که باز گردی شغلی که داری بگذار و چون بروی
جواب گوییم تا در نشابور بودم هر شب پیش شیخ می بودم وقت بازگشتن جواب
سؤال بر طلبیدم گفت آن پیر را بگو لا تبقی و لا تذر عین نمی ماند از کجا ماند سر در پیش
افکندم و گفتم که معلوم نشد گفت این در بیان دانشمندی نیاید این بیتها یادگیر و با وی
بگوی بیت جسمم همه اشک گشت و چشمم بگریست • در عشق تو بی جسم همی باید زیست
از من اثری نماند این عشق از چیست • چون من همه معشوق شدم عاشق کیست
گفتم شیخ نفرماید تا بر جای ثبت کنند حسن مؤدب را فرمود تا بنوشت چون بمرو آمدم
در وقت پیر محمد حبیبی بیامد قصه را بجمله با وی بگفتم و آن بیتها بر خواندم چون بشنید نعره
بزد و بیفتاد و از آنجا دو کس او را بیرون بردند و هفتم روز بر خاک بود شیخ قدس سره
گفته است بر رسته دیگر باشد و بر بسته دیگر آنچه از علوم تعلق بتقریر زبان دارد و متمسک
آن طائفه انا وجدنا آباءنا علی امة است بر بسته است تا حیات عاریتی زبان ایشان یک
مدد می کند در بیان غرور شی سرابی می نماید چون ناصیه ملک الموت پدید آید پیرایه عاریت

از سر زبانه برداراند و رسوایی مرد ظاهر شود و آنچه بنقلی بدل دارد در بر بسته است
و از وی توقیع غرامت بسیار در دین و دنیا روزی قوالی پیش شیخ این بیت میخواند
بیت اندر غزل خویش نهان خواهم گشتن ٭ تا بر لب تو بوسه دهم چونش بخوانی ٭
شیخ گفت این بیت که گفته است گفتند عماره گفت برخیزید تا بزیارت وی شویم شیخ
با جمعی بزیارت وی شدند این رباعی بر زبان حضرت شیخ گذشته است بیت در راه
یگانگی نه کفرست و نه دین ٭ یک گام ز خود برون نه و راه ببین ٭ ای جان و جهان
تو راه اسلام گزین ٭ با مار سیه نشین و با خود منشین ٭ و هم حضرت شیخ فرموده اند که
این ابیات را در پیش جنازه ما برخوانید بیت خوبتر اندر جهان زین چه بود کار ٭
دوست بر دوست رفت یار بر یار ٭ آن همه اندوه بود و این همه شادی وان همه گفتار
بود این همه کردار شیخ را پرسیدند از معنی این خبر که تفکر ساعة خیر من عبادة سنة
شیخ گفت اندیشه یک ساعته در نیستی خود بهتر از عبادت یکساله در اندیشه
هستی خود بعد از آن گفت بیت تا روی ترا بدیدم ای شمع طراز ٭
نی کار کنم نه روزه دارم نه نماز ٭ چون با تو بوم مجاز من جمله نماز ٭ چون بی تو بوم
نماز من جمله مجاز ٭ استاد ابو صالح که مقری شیخ بود بیمار شد حضرت شیخ
مر ابوبکر مودب را که ادیب فرزندان شیخ بود بخواند و بفرمود که دوات و قلم
و پاره کاغذ بیار تا برای بوصالح چیزی بنویسیم دوات و قلم
و کاغذ آورد شیخ بنویس بیت حورا بنظاره نگارم صف زد ٭ رضوان بعجب
بماند و کف بر کف زد ٭ یک خال سیه بران رخان مطرف زد ٭ ابدال ز بیم چنگ در
مصحف زد ٭ خواجه ابوبکر مودب این بنوشت و بنزدیک بوصالح بردند و بر روی
بستند

بستند در حال صحت یافت و همان روز بیرون آمد روزی شیخ بیرون آمد و در زیر درختی
نشست که برگ آن زرد شده بود و این بیت خواند بیت تو از مهر زردی و من از مهر
زرد ٭ تو از مهر آه و من از مهر آه ٭ شیخ را گفتند فلان کس بر روی آب میرود گفت
سهل است بزغی و صعوه نیز بر آب میرود گفتند فلان کس در هوا می پرد گفت زغنی
و مگسی نیز در هوا پرد گفتند فلان کس در یک لحظه از شهری بشهری میرود گفت
شیطان نیز در یک نفس از مشرق بمغرب میرود این چنین چیزها را پس قیمتی نیست
مرد آن بود که در میان خلق نشیند و داد و ستد کند و زن خواهد و با خلق در آمیزد و
یک لحظه از خدای خود غافل نباشد شیخ را پرسیدند که تصوف چیست گفت آنچه در
سر داری بنهی و آنچه در کف داری بدهی و از آنچه بر تو آید بجهی و هم شیخ گفته الله بس
و ما سواه و انقطع النفس و هم شیخ گفته حجاب میان بنده و خدای زمین و آسمان نیست
عرش و کرسی نیست پنداشت و منی تو حجابست از میان برگیر و بخدا رسیدی شیخ
فرموده اند که در سفر بودیم بدهی رسیدیم گفتیم اینجا از پیران هیچکس بوده است گفتند
پیری بوده است که وی را دیده اند گفتیم هیچکس هست که وی را دیده باشد گفتند اینجا
پیری است دبرینه که وی را دیده است که وی را دیده است فرستادیم تا آن پیر بیاید مردی
بشکوه بود پرسیدیم که تو او را دیده گفت کودک بودم که وی را دیدم گفتیم که از وی چه
شنیدی گفت مرا قوت آن نبود که سخن وی دانستمی لیکن یک سخن یاد دارم از و ٭
روزی مرقع داری از راه رسید و بنزدیک وی درآمد و سلام کرد و گفت پای افزار
بیرون کنم ایها الشیخ که بتو بیاسایم که گرد همه عالم بگشتم خود نیاسودم و آسوده نیز ندیدم
پیر گفت چرا از خویش دست نداشتی تا تو خود بیاسودی و خلق هم با تو بیاسودندی

ما گفتیم این سخن تمامست که آن پیر گفته برتر ازین سخن نباشد • و هم شیخ فرموده اند اصل
این حدیث آن باشد که مرد را باو باز نگذارند رسول صلی الله علیه وسلم می گفتی اللهم لا تکلنی
الی نفسی طرفة عین ولا اقل من ذلک مرا یک چشم زدن بخود باز مگذار و کم از آن ما برو
بعضیم بیر ضر فرا بدیم گفت ای شیخ در همه علم هیچکس انگذار قاشر بیت ابن دهد یا من
سلام کند و همه خلق میخواهند که ساعتی از خود بر هند و من میخواهم که بدانم که یک ساعت
کی ایستاده ام با خود آتشی در وی افتاد و بسوخت و هم شیخ فرموده اند ولذکر الله اکبر
ذکر خداوند بزرگتر است نه چنانکه تو او را یاد کنی چنانکه او ترا یاد کند ذکر خداوند بزرگتر
بود ذکر تو پیدا بود که تا کجا بود ترا بباید جست این حدیث را و بجد فرا پیش باید گرفت
آن مرد گفت با آن پیره زن که خدای تعالی را کجا جویم گفت دوست ما در رنجها جستی که
نیافتی هر کجا نجستی جویی یابی من طلب وجد هر که جست یافت و هر که جوید یابد و هم وی
گفته شیخ فرموده اند که جوانی نزدیک پیری در شد و گفت ای پیر مرا سخنی بگوی پیر ساعتی
سر فرو برد و تفکر کرد پس سر بر آورد و گفت ای جوان انتظار جواب می بری گفت آری
پیر گفت هر چه دون حقست جل جلاله گرد آن سخن نکند و هر چه سخن حقست عز و علا العبارت
در نیاید ان الله تعالی اجل من ان یوصف بوصف او یذکر بذکر یکی ازین طایفه گفته است که
هدیه پیش شیخ ابو سعید بودم خواستم که ببغداد روم مرا گفت چون ببغداد روی ترا ابن سعد
که چه دیدی و چه فائده گرفتی چه خواهی گفت گویی رویی و ریشی دیدم گفت تا شیخ
چه فرماید شیخ گفت هر که تازی داند این بیتها بر وی خوان شعر قالوا خراسان اخرجت
شیخنا • لیس له فی جماله ثانی • فقلت لا تنکروا محاسنه • مطلع الشمس من خراسان
و هر که تازی نداند این رباعی بر وی خوان بیت سبزی و بهشت و نو بهار از تو برند •

سقط ٣٦٩

آنها که بجلد یادگار از تو برند • در چینستان نقش و نگار از تو برند • ابر آنهم خال روزگار
از تو برند • حضرت شیخ از استاد ابو علی دقاق پرسید که این حدیث بر دوام بود استاد
گفت نه شیخ سر در پیش انداخت ساعتی دیگر سر بر آورد و گفت ای استاد این حدیث
بر دوام بود گفت نه شیخ دیگر بار سر در پیش افکند ساعتی دیگر سر بر آورد و گفت
ای استاد این حدیث بر دوام بود گفت اگر بود نادر بود شیخ دست بر هم زد و گفت
این از آن نادرهاست حضرت شیخ شب جمعه نماز خفتن چهارم شعبان سنة اربعین
واربعمائة از دنیا رفته عمر ایشان هزار ماه بوده است شیخ ابو القاسم کرکانی قدس الله
سره نام وی علی است در وقت خود بی نظیر بوده است و در زمان خود بی بدیل بنسبت
وی بسه واسطه که شیخ ابو عثمان مغربی و شیخ ابو علی کاتب و شیخ علی رودباری اند
بسید الطایفه جنید می رسد و وی را حالتی قوی بوده است چنانکه همه را روی بدرگاه
وی بوده است در کشف وقایع مریدان آیتی بوده است ظاهر صاحب کشف المحجوب
گوید که وقتی مرا واقعه افتاد طریق حل آن بر من دشوار شد قصد شیخ ابو القاسم کرکانی
کردم وی را در مسجدی یافتم که بر در سرای وی بود تنها بود و واقعه مرا بعینها با ستونی
می گفت من نا پرسیده جواب خود یافتم و گفتم ایها الشیخ این واقعه منست گفت ای پسر
این ستون را خدای تعالی درین ساعت با من ناطق گردانید تا از من این سؤال کرد روزی
شیخ ابو سعید و شیخ ابو القاسم قدس الله تعالی روحهما در طوس با هم نشسته بودند
بر یک تخت و جمعی درویشان پیش ایشان ایستاده بدل درویشی گذشت که آیا منزلت
این دو بزرگ چیست شیخ ابو سعید روی بآن درویش کرد و گفت هر که خواهد که دو پادشاه
را هم ببیند در یک وقت در یک جای بر یک تخت گو در نگر آن درویش چون بشنید در ان هر دو

بود و بزرگی نگریست حقایق حجاب از پیش چشم وی برداشت تا صدق سخن شیخ بر دل وی
کشف گشت و بزرگواری ایشان بدید پس بدلش بگذشت که آیا خداوند تبارک و تع
را امروز در زمین هیچ بندهٔ هست بزرگوارتر ازین هر دو شخص شیخ ابوسعید روی بآن
درویش کرد و گفت مختصر ملکی بود که روزی در آن ملک چون بوسعید و ابوالقاسم هفتاد
هزار فرا رسد و هفتاد هزار فرا حد نرسد خواجه مظفر بن احمد بن حمدان قدس
سره کنیت وی ابواحمد است خدای تع در باطن وی بابست در این قصه بروی بگشاد
و تاج کرامت بر سر وی نهاد و وی را بیانی نیکو بود و عبارتی عالی در فنا و بقا شیخ ابوسعید
ابوالخیر قدس سره فرموده که ما را بدین درگاه از راه بندگی آوردند و خواجه مظفر را از راه
خداوندی یعنی ما بمجاهدت بمشاهدت یافتیم و وی از مشاهدت بمجاهدت آمد صاحب
کشف المحجوب گوید که من از وی شنیدم که گفت آنچه بزرگان را بقطع بوادی و مفاوز
و قیامی روی نموده من در بالش و صدر یافتم و اصحاب رعونت این قول را از آن پیر بدعوی
بر دارند و آن همه از نقص ایشان بود و هیچ حال عبارت از قدر حال دعوی نباشد
خاصه که با اهل آن روزی خواجه مظفر در نوقان می گفت که کار ما با شیخ ابوسعید
همچنانست که پیمانهٔ ارزن که یکدانه شیخ ابوسعید است و باقی من یکی از مریدان شیخ
ابوسعید آنجا حاضر بود از سر گرمی برخاست و پای افزار کرد و پیش شیخ آمد و آنچه
از خواجه مظفر شنیده بود بگفت شیخ گفت برو و خواجه مظفر را بگو که آن یکی هم
تویی ما هیچ چیز نیستیم معشوق طوسی قدس سره نام وی محمد است از عقلای
مجانین بوده است و سخت بزرگوار و صاحب حالت بکمال در شهر طوس بوده است
و قبر وی آنجاست در آن وقت که شیخ ابوسعید ابوالخیر از میهنه عزیمت نیشابور

شیخ ۳۷۰

شعا ۳۷۱

کرده بود یکی از دیهها که در نواحی طوس بود رسید درویشی را گفت بشهر طوس باید رفت
بنزدیک خواجه محمد معشوق و با وی گفت که دستوری هست که بشهر و ولایت تو در آییم چون
آن درویش برفت شیخ فرمود تا اسب زین کردند و بر اثر وی سوار شدند و همه صوفیان
در خدمت شیخ چون بیک فرسنگی شهر رسید بموضعی که از آنجا شهر را بتوان دید اسب شیخ
بایستاد و همه جمع بایستادند چون آن درویش بپیش معشوق رسید و پیغام شیخ بگذارد
معشوق تبسم کرد و گفت برو و بگو تا در آید چون معشوق این سخن بگفت شیخ از آنجای اسب
براند و جمع روان شدند در راه این درویش بشیخ رسید و سخن معشوق باز گفت شیخ
هم از راه بپیش معشوق آمد و وی شیخ را استقبال کرد و در بر گرفت و گفت فارغ
باش که این نوبت که اینجا زنند روزی چند اندر کاه تو خواهند زد عین القضاة
همدانی در بعضی از رسائل خود نوشته است که محمد معشوق نماز نکردی از خواجه محمد حمویه
و از خواجه امام احمد غزالی رضی الله عنهما شنیدم که روز قیامت صدیقان را همه این تمنا بود
که کاشکی خاک بودندی که روزی محمد معشوق قدم بر آن خاک نهاده بودی این محمد ترک
قبا بسته بود یک روز در جامع طوس آمد شیخ ابوسعید ابوالخیر رضی الله عنه مجلس
میداشت این محمد بندی بر قبا زد و شیخ ابوسعید را خاموش کرد و زبانش ببست چون
ساعتی بر آمد شیخ ابوسعید گفت که ای سلطان عصر و ای سرور وجود بند قبا واگشا
که بند بر هفت آسمان و زمین نهادی امیر علی عبوز رحمه الله تعالی عین القضاة همدانی
در بعضی مکتوبات خود در بیان آنکه با هیچ حضور و غیبت یکسان نبود بلکه دل با وجود
قرب القلوب تقاضای قرب الابدان هم کند می گوید که امیر علی عبوز پیری بزرگ
بود مریدی داشت او را احمد شهرآبادی نام هر روز این مرید را بفرستادی تا از بازار

[illegible]

ص ۳۷۲

شعر ۳۷۷

می بایست از بهر روزنِ خانه هر سنگ که بر می گرفتم گوهر می شد می انداختم و این
اراده بود که هر دو نزدیکِ وی یکسان بود لاجرم که هنوز جوهر خوارتر بود که وی را ارادت
آن نبود و ارادت سنگ داشت و هم صاحب کشف المحجوب گوید که از وی شنیدم
که گفت مثل الصوفی کمثل البرسام اوله هذیان وآخره سکوت فاذا تمکنت خرست
و هم قشیری گفته است التوحید سقوط الرسم فناء الاغیار عند طلوع الانوار عند تلاشی
الخلایق عند ظهور الحقایق فقد رؤیت الاغیار عند وجد قربة الجبار جل ذکره و مما
انشد لنفسه شعر سقی الله وقتاً کنت اخلو بوجهکم • وثغر الهوی فی روضة
الانس ضاحک • اقمنا زماناً والعیون قریرة • واصبحت یوماً والجفون سوافک •
شیخ ابوالعباس شقانی رحمه الله تعالی نام وی احمد بن محمد است و در فنون علوم چه
اصول و چه فروع امام بوده و مشایخ بسیار دریافته بود و از کبرای اهل تصوف بوده
صاحب کشف المحجوب گوید مرا با وی انسی عظیم بود و وی را بر من شفقت صادق و در
بعضِ علوم استاد من بود و هرگز از هیچ صنف کسی ندیدم که شرع را بنزدیک وی تعظیم
بیشتر بود از آنکه بنزدیک او بود و پیوسته از دنیا و عقبی نفور بودی و می گفتی اشتهی عدماً
لا وجود له و بپارسی گفتی هر آدمی را بایست محالی باشد و مرا نیز بایست محالی است
که بیقین نخواهد بود و آن آنست که می باید که خداوند تعالی مرا بعدمی برد که هرگز آن عدم
مرا وجود نباشد زیرا که هر چه هست از مقامات و کرامات جمله حجاب و بلا اند و آدمی
عاشق حجاب خود شده نیستی در مجاب دیدار بهتر از آرام با حجاب و چون حق تعالی
هستی است که عدم بروی روا نباشد چه زیان دارد ملک وی را که من نیستی گردم
که هرگز مر آن نیستی را هستی نباشد و هم صاحب کشف المحجوب گوید که روزی بنزدیک

ابوالعباس

شعر ۳۷۸

ابوالعباس در آمدم وی را دیدم که میخواند ضرب الله مثلاً عبداً مملوکاً لا یقدر علی شیء
و می گریست و نعره می زد پنداشتم که از دنیا بخواهد رفت گفتم ایها الشیخ این چه
حالست گفت یازده سالست تا وردم اینجا رسیده است و از اینجا در نمی توانم
گذشت روزی ابوسعید ابوالخیر در نشابور در خانقاه خود نشسته بود و سید اجل
که از اکابر سادات نشابور بود بسلام شیخ آمده بود و در پهلوی شیخ نشسته شیخ
ابوالعباس شقانی در آمد شیخ او را بالای سید اجل بنشاند سید اجل ازان رنجه شد
و داوری در اندرون وی پدید آمد شیخ روی بسید اجل کرد و گفت شما را که دوست
دارند برای مصطفی صلی الله علیه وسلم دوست دارند و اینها را که دوست دارند
برای خدای تعالی دوست دارند شیخ ابوالعباس شقانی گوید روزی بخانه آمدم سگی
زرد دیدم بجای من خفته پنداشتم که از محله در آمده قصد راندن وی کردم بزیر دامن من
در آمد و ناپدید شد ابوالفضل محمد بن الحسن الختلی رحمه الله تعالی وی غیر شیخ ابوالفضل بن
حسن سرخسی است وی در بیت الجن وفات کرده است که دیهست بر سر عقبه نزدیک
بدمشق صاحب کشف المحجوب گوید که اقتدای من در طریقت با وی است عالم بوده بتفسیر
و روایات مرید حصری بوده و صاحب سر وی و از اقران ابو عمرو قزوینی و ابوالحسن
سالبه و شصت سال بحکم عزلت بگوشه ها می گریخت و نام خود اندر میان خلق گم کرده
بود و بیشتر بجبل لکام بودی عمری نیکو یافت و آیات و کرامات وی بسیار است
اما لباس و رسوم متصوفه نداشتی و با اهل رسم شدید بودی و من هرگز از وی هیبت تر
مردی ندیدم از وی شنیدم که گفت الدنیا یوم ولنا فیها صوم یعنی دنیا یک روزه است
و ما را در آنجا وظیفه روزه است وقتی من بر دست وی آب می ریختم در خاطر من گذشت که

چون کارها بتقدیر و قسمتست چرا از دادن بنده بخیه پاره کنند امید کرامتی را گفت ای
پسر دانستم آنچه اندیشیده هر حکمی را سببی است چون حق تعالی خواهد که عوانی بچه را
تاج مملکت دهد نخست وی را توبه دهد و بخدمت دوستی مشغول کند تا این خدمت
کرامت وی را سبب گردد وقتی دیگر از بیت الجن قصد دمشق داشت زمستان
بود و باران آمده بود و ما در گل بدشواری می رفتیم نگاه کردم نعلین شیخ خشک
بود با وی گفتم گفت آری تا من تهمت از راه توکل بر داشته ام و باطن خود را از راه وحشت
نگاه داشته خداوند تعالی قدم مرا از وحل نگاه داشته است و هم صاحب کشف المحجوب
گوید که وی گفت که وقتی اولیای خدای تعالی را اجتماعی بود در بادیه پیر من حصری مرا
با خود ببرد گروهی را دیدم که هر یک بر تختی می آمدند حصری با ایشان التفات ناکرد
تا جوانی دیدم می آمد با نعلین گسسته و عصای شکسته و پای از کار شده سر برهنه
اندام سوخته نحیف و نزار گشته حصری بر جست و پیش وی باز رفت و وی را به درجه
بلند بنشاند من متعجب شدم بعد از آن از شیخ پرسیدم که آن که بود گفت وی است
از اولیای خدای تعالی که متابع ولایت نیست بلکه ولایت متابع وی است و بکرامات
التفات ننماید علی بن عثمان بن ابی علی الجلابی الغزنوی رحمه الله تعالی کنیت وی ابو الحسن است سعط ۳۷۹
عالم و عارف بوده مرید شیخ ابو الفضل بن حسن ختلی است و بصحبت بسیار از مشایخ
دیگر رسیده است صاحب کتاب کشف المحجوب است که از کتب معتبره مشهوره در این
است و لطایف و حقایق بسیار در آن کتاب جمع کرده است وی گفته که از شیخ المشایخ
ابو القاسم گرگانی رضی الله تعالی عنه پرسیدم که درویش را کمترین چیز چه باید تا اسم
فقر را سزاوار گردد گفت سه چیز باید و کم از سه چیز نشاید یکی باید پای راست بر اندازد

دوبار

و دیگر سخن راست بداند گفت و شنود و دیگر پای راست بر زمین داند زد گروهی از
درویشان با من حاضر بودند که این سخن بگفت چون بمنزل خود باز آمدیم گفتیم بیایید
تا هر کسی در این سخن چیزی بگوییم هر یک چیزی گفتند چون نوبت بمن آمد گفتم پاره راست
دوختن آن بود که بتعزز دوزد نه بزینت چون رقعه بتعزز دوزی اگر ناراست دوزی راست
باشد و سخن راست آن باشد که بحال شنود نه بمنیت و بحق جد در آن تصرف کند نه
بهزل و بزندگانی مر آن را فهم کند نه بعقل و پای راست بر زمین زدن آن باشد که بوجد بوجد
بر زمین زند نه بلهو و این سخن را بعینه پیش آن بزرگ نقل کردند گفت اصاب علی جبره
الله تعالی وی گفته که وقتی بهانه بر سر قبر شیخ ابو سعید نشسته بودم تنها کبوتری دیدم
سفید که بیامد و در زیر آن فوطه شد که بر گور فکنده بودند چون برخاستم و نگاه کردم
در زیر فوطه هیچ نبود روز دوم همان بدیدم و روز سیم نیز در تعجب آن فرو ماندم
تا شبی وی را بخواب دیدم و از وی آن واقعه پرسیدم گفت آن کبوتر صفای معاملت منست
که هر روز بمنادمت در گور من آید خواجه احمد حمادی سرخسی رحمه الله تعالی صاحب سف ۳۸۰
کشف المحجوب گوید که وی تو بر جبابرة العباد وقت بود و مدتی رفیق من بود و از روزگار
وی بسی عجایب بدیدم روزی از وی پرسیدم که ابتدای تو چگونه بود گفت وقتی من
از سرخس برفتم و به بیابان در آمدم بر سر اشتران و مدتی بودم و پیوسته دوست
داشتمی که گرسنه بودمی و نصیب خویش بدیگری دادمی و قول خدای تعالی در پیش دل
من بودی که و یؤثرون علی انفسهم و بدین طایفه اعتقادی داشتم روزی شیری
از بیابان در آمد و اشتری از آن من بشکست و بر سر بالای شد و بانگی بکرد هر چه اندران
بیشه سباع بودند از انواع چون بانگ وی بشنیدند بروی جمع شدند و وی بیامد و اشتر را

از هم بدریدی و هیچ نخوردی و باز بر سر بالا شدی سباع بجمله از گرگ و شغال و روباه و امثال ایشان
در افتادندی و سیر بخوردندی و وی می‌بود تا همه بازگشتندی آنگاه بیامدی و قصد کردی که
لختی از آن بخورد روباهی از دور پدید آمد شیر بازگشت و بر بالا شد تا آن روباه نیز
چندانکه بایست بخورد و برفت شیر فرود آمد و لختی بخورد و من از دور نظاره می‌کردم
بوقت رفتن بزبان فصیح مرا گفت یا احمد ایثار بر لقمه کار سگان بود نثار مردانه دبنجاه
بان چون من این برهان از وی بدیدم دست از همه شغلها بداشتم و ابتدای توبهٔ من از آن بود
ادیب کندی رحمه الله تعالی وی از معاصران صاحب کتاب کشف المحجوب است گویند که
بیست سال بر پای ایستاده بود جز بتشهد نماز نه نشستی از وی پرسیدند که
چرا نمی‌نشینی گفت هنوز درجهٔ آن نیست که اندر مشاهدهٔ حق بنشینم
ابوالحسن مثنی رحمه الله تعالی نام وی علی بن مثنی است شیخ ابوسعید ابوالخیر گوید که من
جوان بودم با ستراباد بنزدیک ابوالحسن مثنی درآمدم و او پیری بافضل و شکوه بود
و با شبلی صحبت کرده بود و میان آن نقارها رفته بود در بر من نشسته بود درویشی
مرا گفت از پیر ابوالحسن پرس تا از شبلی حدیثی بگوید من گفتم ایها الشیخ ما را
از شبلی حدیثی بگوی گفت چرا نخست از رسول صلی الله علیه و سلم نگوئی که بگوی من گفتم از هر
دو بگوی او گفت که رسول صلی الله علیه و سلم گفته است که اگر بر امت من هیچ سوره
فرو نیامدی مگر سورة الکهف خود تمام بودی و هم شیخ ابوسعید گوید که از شیخ
ابوالحسن شنیدم که گفت در جامع بغداد بر کنار مجلس شبلی بایستادم شخصی آنجا
رسید در کسوت این قوم پرسید که ایها الشیخ ما الوصل شبلی روی بوی کرد و گفت
ایها السائل عن الوصل اسقط العطفتین و قد وصلت سائل گفت یا ابا بکر ما العطفتین

دو جانب

العطفتین بیان

شبلی

شف ۳۸۱

شف ۳۸۲

شبلی گفت تمام ذروة ما بین یدیکم فحبکم بشر الله پس سائل گفت یا ابا بکر ما تلک
الذروة گفت الدنیا و العقبی کذا قال ربنا منکم من یرید الدنیا و منکم من یرید الآخرة
فاین من یرید الله بعد از آن شبلی گفت اذا قلت الله فهو الله و اذا سکت فهو الله
یا الله یا الله یا من هو هو و لا یعلم احد ما هو الا هو سبحانه وحده لا شریک بعد از آن
شیخ ۳۸۳ غشی کرد و بیخود و ویرا بر داشته بخانهٔ وی بردند شیخ احمد نجار استرآبادی رحمه الله تعالی
شیخ الاسلام گفت که وی شیخ خراسانست و با شبلی و مرتعش صحبت داشته شبلی
شفه ۳۸۴ وقتی شارب وی باز کرده بود وی گفته که هرگز پس از آن باز نبایست کرد شیخ ابوزرعه
رازی رحمه الله تعالی نام وی احمد بن محمد است شیخ الاسلام گفت که من شنیدم تنی
چند ایم که دیدار دین اند شاکی شبلی است وی را گفتند همه روز طیبت می‌کنی گفت من هیچ
مایه ندارم بغیر از آنکه درویشان از سخن من می‌خندند شیخ الاسلام گفت پس از مرگ ویرا
بخواب دیدند گفتند حال تو چون شد گفت مرا پیش خواندند و گفت توی که زره پوشیدی
شفه ۳۸۵ در دیر من با خلق من گفتم آری گفت هلا وکلت خلقی الی و اقبلت بقلبک علی چرا خلق
مرا با من نگذاشتی و روی دل بسوی من نداشتی شیخ ابوزرعه اردبیلی رحمه الله تعالی
نام وی عبد الوهاب بن محمد بن ایوب الاردبیلی است عالم بود و زاهد سفر بسیار کرده بود
و عمر بسیار رفته شیخ ابو عبدالله خفیف در راه حجاز تا مدینه همراه بود گویند که شیخ
ابو عبدالله خفیف عزیمت سفر کرده بود پیش ابوزرعه آمد ابوزرعه مقداری گوشت گندیده
بوی گرفته آورد شیخ نخورد چون بسفر بیرون رفت در بادیه راه گم کردند و چهار روز
گرسنه ماندند که هیچ نخوردند شیخ اصحاب را گفت طلب کنید شاید که صیدی بیابید
ناگاه سگی دیدند حیلهٔ بسیار کردند تا ویرا گرفتند و ویرا بکشتند بر مذهب امام مالک

وقسمت کردند سر وی بنصیب شیخ افتاد و هر کسی نصیب خود بخورد شیخ در خوردن
آن تفکر می‌کرد تا شب بگذشت چون وقت سحر شد سر آن سگ بسخن آمد و گفت
این سزای کسی که گوشت بوی گرفته از سفرهٔ ابو زرعه نخورد شیخ برخاست و اصحاب را
بیدار کرد و گفت بیایید که بیش ابو زرعه رویم و از وی استحلال کنیم پس بشیراز
بازگشت و از وی عذر خواست آنگاه بسفر بیرون آمد و گویند ابو زرعه در آخر
عمر بر صوفیه بیرون آمد و در ایشان افتاد شاید که این نسبت به بعضی بوده باشد
که مستحق آن بوده باشند توفی سنه خمس عشرة واربعمائة ابو عبدالله المشتهر ۳۸۶ شفو
ببابونی رحمه الله تعالی قبر وی از مزارات مشهورهٔ شیراز است گفته‌اند که وی بوده که
گفت امسیت کردیا واصبحت عربیا و قصهٔ وی آن بوده که وی یکی از کرداه بود روزی
به بعضی از مدارس شیراز در آمد دید که طلبهٔ علم بدرس و مباحثهٔ علم مشغولند از ایشان
سؤالی کرد همه بخندیدند گفت من میخواهم که از علوم شما چیزی بیاموزم گفتند اگر میخواهی که
دانشمند شوی امشب ریسمانی از خانهٔ سقف خود بیاویز و پای خود را در آنجا
محکم ببند و چندانکه بتوانی بگوی کزبره عصفوره که ابواب علم بر تو گشاده خواهد شد
و ندانست که با وی سخریه و استهزا می‌کنند برفت و همچنان کرد بحسن نیت و صدق
یقین آنچه تلقین کرده بودند همه شب تکرار کرد و در وقت سحر حضرت حق سبحانه
و تعالی بر دل وی ابواب علم لدنی بگشاد و سینهٔ وی بانوار قدس منشرح و منفتح شد
عالم که از هر مسئلهٔ غامض جواب گفتی و بر هر معاند و معارض غلبه کردی شیخ ابو
عبدالله باکو رحمه الله تعالی نام وی علی بن محمد بن عبدالله است المعروف بابن باکویه متبحر بوده ۳۸۷ شفز
است در علوم در جوانی شیخ ابو عبدالله خفیف را دیده بوده است بعد از آن از شیراز

سفر کرده

سفر کرده بود و در نشابور با استاد امام قشیری و شیخ ابوسعید ملاقات کرده بوده و با شیخ
ابو العباس نهاوندی مدتی مصاحب بوده و میان ایشان در طریقت سخنان بسیار گذشته
بوده و شیخ ابو العباس بفضل و سبق وی اعتراف نموده و بعد از آن بشیراز مراجعت
کرده و در غاری کوهی که نزدیکست بشیراز منزوی شده و همه مشایخ صوفیه علما و
فقرا ملازمت صحبت وی می‌کرده‌اند توفی سنه اثنین واربعین واربعمائة در آن وقت
که شیخ ابوسعید ابو الخیر در نشابور بوده استاد امام ابو القاسم قشیری از شیخ
استدعا نموده بوده اند که در هر هفته یکروز در خانقاه ایشان مجلس گویند منبر
نهاده بودند و جامهٔ برای پوشیده و مردم می‌آمدند و می‌نشستند شیخ ابو عبدالله باکو
به پرسیدن امام آمده بوده و چون بنشستند و یکدیگر را بپرسیدند شیخ ابو عبدالله
گفت این چیست استاد امام گفت شیخ ابوسعید مجلس خواهد گفت بنشین تا بشنوی
ابو عبدالله گفت من او را مبتلی یعنی نامعتقدم استاد ابو عبدالله بنشست استاد
امام گفت گوش دار که این مرد مشرفست بر خواطر تا هیچ حرکت نکنی و هیچ نیندیشی که او
حالی باز نماید پس شیخ ابوسعید در آمد و بر منبر شد مقریان قرآن برخواندند و شیخ
دعا بگفت چون بسخن آمد ابو عبدالله باکو سر با دکر دیناه و آهسته با خود گفت
بس باد که درد دنیاست هنوز این سخن تمام نه اندیشیده بود که شیخ ابوسعید
روی بسوی وی کرد و گفت آری دنیز باد معده است این کلام بگفت و بسر سخن
رفت چون شیخ در سخن گرم شد شیخ ابو عبدالله آن حالت بدید و آن سلطنت و اشراف
وی بر خواطر مشاهده نمود اندیشه کرد که چندین موقف متحیر بایستادم و چندین مشایخ
را دیدم از کودکی باز خدمت ایشان کردم سبب چیست که این همه بر من ظاهر می

می‌شود و بر ما هیچ ظاهر نمی‌شود شیخ ابوسعید در حال روی بوی کرد و گفت ای خواجه
بیت تو چنانی که ترا بخت چنانست چنان * من چنینم که مرا بخت چنین است چنین *
وصلی الله علی محمد و آله اجمعین و دست بروی فرود آورد و از منبر فرو آمد و پیش
استاد امام و ابوعبدالله باکو شد چون بنشستند شیخ ابوسعید استاد امام را گفت
که این خواجه را بگوی که دل با ما خوش کند ابوعبدالله گفت دل خوش آن وقت کنم که
پای پنجشنبه که بسلام من می‌آیی بعد از این نیایی شیخ ابوسعید گفت بسیار مشایخ
بزرگان را چشم بر تو افتاده است ما بداره نظر ما می‌آییم نه برای تو چون شیخ ابوسعید
این بگفت گریستن و خروش از جمع بر آمد و شیخ ابوعبدالله نیز بسیار بگریست و آن
انکار و داوری از درون وی برخواست و صافی شدند و جمله جمع خوش دل برخاستند
چون شیخ ابوعبدالله آن انکار نماند بسلام شیخ ابوسعید می‌رفت اما هنوز بر رقص
و سماع ایشان انکار عظیم داشت و گاه گاه اظهار آن می‌کرد شبی در خواب دید که
هاتفی وی را گفت قوموا و ارقصوا لله بیدار شد و گفت لا حول و لا قوة الا بالله
العلی العظیم این خواب شیطانیست دیگر بار بخفت همچنین بخواب دید که هاتفی می‌گوید
قوموا و ارقصوا لله باز بیدار شد و لاحول کرد و ذکری بگفت و سورهٔ چند قرآن بخواند
و سیم بار بخفت همان خواب دید دانست که آن خواب شیطانی نیست و بسبب آن
انکاریست که بر شیخ ابوسعید دارد بامداد بخانقاه شیخ ابوسعید آمد چون بدر خانقاه
شیخ ابوسعید آمد رسید شیخ ابوسعید در اندرون خانه می‌گفت قوموا و ارقصوا لله
شیخ ابوعبدالله دل خوش شد و انکار وی تمام برخاست شیخ مؤمن شیرازی شیخ ۳۸۸
رحمه الله تع شیخ الاسلام گفت که اسمعیل دباس گفت که نیت حج کردم بشیراز رسیدم

بمسجدی

بمسجدی درآمدم شیخ مؤمن را دیدم نشسته درزی می‌کرد سلام کردم و بنشستم
مرا گفت چه نیت داری گفتم نیت حج دارم گفت مادر داری گفتم دارم گفت باز گرد
پیشش مادر شوم اخوشی نمی‌آمد گفت چه می‌پیچی من پنجاه حج کرده‌ام سر برهنه و پا برهنه
سقط ۳۸۹ بی زاد و همراه همه ترا دادم تو شادی دل مادر فرا من ده شیخ ابو اسحق شامی
رحمه الله تعالی بسیار بزرگ بوده است و قبر وی در عکه است از بلاد شام از اصحاب
شیخ علو دینوریست و وی از اصحاب شیخ هبیره بصری و وی از اصحاب حذیفه
مرعشی و وی از اصحاب ابراهیم ادهم قدس الله تعالی اسرارهم و این شیخ ابو اسحق
شامی بقصبهٔ چشت رسیده و خواجه ابو احمد ابدال که متقدم مشایخ چشتست صحبت
شص ۳۹۰ وی را دریافته است و از وی تربیت یافته خواجه ابو احمد ابدال چشتی رحمه الله تع
وی پسر سلطان فرسنافه است که از شرفاء چشت است و امیر آن ولایت بود و وی را
خواهری بود بغایت صالحه شیخ ابو اسحق شامی بخانهٔ وی آمدی و طعام وی خوردی او را
وی را گفت که برادر ترا فرزندی خواهد بود که وی را شانی عظیم باشد می‌باید که محافظت حرم
برادر خود بکنی تا در ایام حمل چیزی که در آن حرمتی و شبهه باشد نخورد آن ضعیفهٔ صالحه
بموجب فرمودهٔ شیخ ابو اسحق خود ریسمان رشتی و بفروختی و ما یحتاج حرم برادر خود را بها
داشتی تا در تاریخ سنه ستین و مأتین که زمان خلافت معتصم بالله بود خواجه احمد متولد شد
و همان صالحه در خانهٔ خود وی را از وجه حلال پرورش می‌داد و گاه گاه که شیخ ابو اسحق بخانهٔ
وی آمدی و در ادای حیا خواجه ابو احمد را بدیدی گفتی که از این کودک بوی آن می‌آید که از وی خاندانی
بزرگ ظاهر گردد و احوال عجیبه و آثار غریبه جمع افتد وقتی که خواجه ابو احمد بیست
سالگی رسید بعد همراه پدر خود سلطان فرسنافه بعقید شکار بجانب کوه رفت و در اثنای

شکار از پدر و اتباع وی جدا افتاد بمیان کوهی رسید و دید که چهل تن از رجال الله بر سنگی
ایستاده اند و شیخ ابو اسحاق شامی در میان ایشان است حال بر وی بگشت از اسب
فرود آمد و در پای شیخ افتاد و اسب و سلاح و هر چه داشت بگذاشت و پشمینه در پوشید
و با ایشان روانه شد هر چند پدر و اتباع وی او را طلب کردند نیافتند بعد از چند روز
خبر آمد که وی با شیخ ابو اسحاق در فلان موضع از آن کوهها بوده است پدرش جمعی را بفرستاد
تا وی را آوردند هر چند پند دادند و بند نهادند وی را از آنچه در آن بود باز نتوانستند آورد
گویند که پدرش را خمخانه بود روزی فرصت یافت بآنجا در آمد و در را از اندرون ببست و خمها را
شکستن گرفت پدرش را آگاه کردند ببام بر آمد و از غایت غضب سنگی بزرگ برداشت
که از روزنهٔ بالای بام بروی زند آن روزنه فراهم آمد و سنگ را بگرفت با سنگ در هوا معلق
بیستاد و وی را هیچ نوع آفتی نرسید چون پدرش آن حال مشاهده کرد بر دست وی توبه کرد
و از وی امثال این کرامات و خوارق عادات نه چندان ظاهر شده است که بتفصیل
ادای آن توان کرد توفی رحمه الله تعالی سنه خمس و خمسین و ثلثمائه خواجه محمد بن ابی احمد الچشتی شصا ۳۹۱
رحمه الله تعالی وی بعد از وفات پدر قایم مقام وی بود و بموجب فرمودهٔ پدر با آنکه بیست
و چهار ساله بیش نبود تحصیل علوم دینی و معارف یقینی کرده بود و زهد و ورع تمام داشت
و از دنیا و اهل آن بغایت مجتنب بود و همواره بر زهد و ترک دنیا تحریض می نمود وی
می گفت چون اول و آخر مآل کار دنیاست خود را از غرور و فریب آن نگاه می باید داشت
وقتی محمود سبکتکین بغزو سومنات رفته بود خواجه را در واقعه نمودند که بمدد کاری وی
وی می باید رفت در سن هفتاد سالگی با درویشی چند متوجه شد و چون آنجا رسید
بنفس مبارک خود با مشرکان و عبدهٔ اصنام جهاد کرد روزی مشرکان غلبه کردند و

و لشکر اسلام پناه بپشته آوردند و نزدیک بود که شکست بر ایشان آید خواجه را
در چشت مریدی بود آسیابان محمد کاکو نام خواجه آواز داد که کاکو دریاب در حال
کاکو را دیدند که اضطراب می کرد و محاربه می نمود تا لشکر اسلام نصرت یافت و کافران
هزیمت کردند و در همان وقت محمد کاکو را در چشت دیده بودند که کلنگ آسیا را
برداشته و بر در و دیوار آن آسیا می زند از وی سبب پرسیده بودند همین قصه را
گفته بود استاد مردان رحمه الله از قصبهٔ سنجان خواف از مریدان خواجه است و سالها
کلوخ استنجا و آب وضوی وی را مهیا می داشت روزی که او را بار مراجعت بوطن امر کرد
بگریست و گفت من طاقت مفارقت شما کجا دارم خواجه کرم نمود و گفت هر وقت که
ترا آرزوی دیدار ما شود حجابهای جسمانی و مسافتهای مکانی مرتفع گردد و ما را از
همانجا ببینی و همچنان بود دایما استاد می گفتی که من از سنجان چشت را می بینم توفی رحمه الله
شصب ۳۹۲ سنه احدی عشر و اربعمائه خواجه ابو یوسف بن محمد بن سمعان رحمه الله تعالی وی خواهرزادهٔ
خواجه محمد بن ابی احمد است و مرید و تربیت یافتهٔ وی خواجه محمد تا شصت و پنج سال
متاهل نشده بود همشیرهٔ داشت که خدمت وی کردی و خورده و پوشیدهٔ وی
از دست رشتهٔ او بودی و سن وی بچهل رسیده بود و بسبب خدمت برادر و
اشتغال بطاعت خدای تعالی میل بزوج نداشت شبی خواجه محمد پدر بزرگوار خواجه
احمد را در خواب دید که گفت در ولایت شام فلان مردیست محمد سمعان نام تحصیل
علوم کرده و روزگار بصلاح گذرانیده خواهر خود را با وی عقد کن خواجه وی را طلب
داشت و همشیره را با وی عقد کرد و وی هم در چشت متوطن شد خواجه یوسف از ایشان
متولد شد خواجه محمد بعد از شصت سالگی متاهل شده بود اما وی بر ابراهیم پسر بزرگ

رسیده بود خواجه یوسف را بمنزلهٔ فرزندی داشت و تربیت می کرد و به تحصیل علوم
و سلوک راه خدای تعالی دلالت می نمود و بعد از وفات وی قایم مقام وی شد خواجه
یوسف را بعد از پنجاه سالگی میل انزوا و انقطاع شد خواست که نزدیک بزرگ خواجه
حاجی مکی که بسیار بزرگ بود و شیخ ابو اسحق شامی زیارت ایشان بسیار می کرد
چله خانه در زمین بکند بابشارت هاتف غیبی آن موضع را که حالا چله خانه وی است
اختیار کرد چون بیل و کلند آوردند زمین بغایت محکم بود چنانکه از آنجا هیچکس نتوانست
کند خواجه کلند برداشت و بدست مبارک خود از چاشتگاه تا نماز پیشین آنرا با تمام
رسانید و مدت دوازده سال در انجا بسر برد و چند انکه سکر و دهشت و وله و حیرت
بر وی غالب شده بود که گاه گاه بودی که چون خادم آب وضو بر دست وی ریختی در
اثنای وضو از خود غایب شدی و یک ساعت تا پنج در آن غیبت بماندی و باز
حاضر شدی و وضو را باتمام رسانیدی در آن وقت که شیخ الاسلام ابو اسمعیل عبد الله
انصاری قدس الله سره بهرات حضرت مخافل امتحان وی می کرد توفی رحمه الله تعالی
سنه تسع و خمسین و اربعمائه و عمر وی هفتاد و چهار سال بود و در وقت رفتن
پسر مهین خواجه خواجه قطب الدین مودود را بتحصیل علوم وصیت کرد و قایم مقام ولایت
خود گردانید خواجه مودود چشتی رحمه الله تعالی وی در سن هفت سالگی تمام قرآن را با
واضح آن حفظ کرده بود و بتحصیل علوم اشتغال می داشت چون بسن بیست و شش
سالگی رسید والد بزرگوار وی خواجه یوسف از دنیا برفت و وی را بجای خود
بنشاندند و وی بخصال حمیده موصوف بود و بافعال پسندیده معروف و مردم آن
همه در مقام اعتقاد و محبت و انقیاد و ارادت وی بودند و توفیق شرف صحبت و دولت

تربیت شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله تعالی روحه نیز یافته بود در آن وقت که حضرت
شیخ الاسلام از ولایت جام بهرات تشریف آورده بودند و خواص و عوام مشاهدهٔ
کرامات و خوارق عادات که از ایشان ظاهر می شد نموده و همه مرید و معتقد وی
شدند و این قصه در اکناف و اطراف آن ولایت انتشار یافت و از نواحی هرات متوجه
مزار متبرک چشت شد خبر آمد که خواجه مودود چشتی مریدان بسیار جمع کرده است
می آید تا شیخ الاسلام را از ولایت بیرون کند اصحاب شیخ الاسلام از آن تشویش می داشتند
و وی خود آن همه بهتر می دانست چون روزی بامداد شیخ در آوردند گفت ساعتی
صبر کنید که جماعت رسولان در راهند چون ساعتی بر آمد خادم در آمد که آن جماعت
رسیدند ایشان را در آوردند و سلام گفتند و جواب شنیدند و طعام خوردند و سفره
برداشتند شیخ الاسلام گفت شما می گویید یا ما بگوییم که شما بچه کار آمده اید ایشان گفتند که
حضرت شیخ بفرماید فرمود که خواجه زاهد مودود شما را فرستاده است که احمد را بگویید
که تو بولایت ما بچه کار آمدهٔ بسلامت باز گرد و گرنه چنانکه باز باید گردانید ترا باز
گردانیم رسولان تصدیق کردند پس فرمود که اگر مراد از ولایت این دیههاست این ملک
مرد ما نیست نه از آن اوست و نه از آن من و اگر مراد از ولایت این مردم مانند ایشان
رعایای سنجر اند پس شیخ الشیوخ سنجر باشد و اگر مراد از ولایت آنست که من میدانم
و اولیای خداوند عز و جل می دانند فردا با ایشان نمایم که کار ولایت چیست و
چه است چون این سخن بگفت ابر عظیم بر آمد و شبا روزی ببارید و هیچ منقطع نشد
روز دیگر بامداد شیخ الاسلام فرمود که ستور ان ساخته کنید تا برویم اصحاب گفتند
امکان ندارد که درین دو سه روز بعد از آنکه دیگر بیارد هیچ ملاحی از آب نتواند گذشت

روز دیگر

شیخ الاسلام فرمود که اسهل باشد امروز ما ملاحی کنیم پس روانه شدند چون بعضی از بیرون
آمدند شیخ الاسلام نگاه کرد دید که جمعی انبوه سلاحها بسته همراه ایشان اند پرسید که اینان
کیانند گفتند مریدان و محبان شما اند شنیده اند که جماعتی بعداوت شما می آیند فرمود که اینها را
باز گردانید که تیغ و تیر کار شیخ است و سلاح این گروه سلاح دیگر است شیخ الاسلام
با تنی چند روی براه نهادند چون بکنار آب رسیدند آب بسیار بود شیخ الاسلام فرمود که
امروز قرار آنست که ما ملاحی کنیم سخنی از معارف آغاز کردند چندانکه ذوق بدلها رسید که
همه واله و حیران شدند پس فرمود که همه چشمها بر هم نهید و بگویید بسم الله الرحمن الرحیم
تا سه بار تکرار کرد هر کس که چشم زود باز کرد پای افزار تر کرد و هر که دیرتر خود را بر آن
طرف آب یافت پای افزار خشک چون رسولان آن مشاهده کردند بتعجیل پیش خواجه مودود
رفتند و آن حال باز گفتند کس باور نداشت خواجه مودود با دو هزار مرید سلاح بسته
متوجه شدند و در راه بشیخ الاسلام رسیدند چون نظر شیخ بروی افتاد از اسب پیاده
شد و بوسه بر پای شیخ داد شیخ دست بر پشت وی می زد و می گفت کار ولایت چون
می بینی ندانسته که ولایت مردان چشم و سلاح نباشد برو و سوار شو که کوفتگی و عنی داری
که چه می کنی چون بده در آمدند شیخ الاسلام با اصحاب در محلهٔ فرود آمدند و خواجه مودود
با مریدان در محلهٔ دیگر روز دیگر مریدان خواجه مودود گفتند که ما آمده بودیم تا شیخ
احمد را از ولایت بدر کنیم امروز با ما در یک ده نشست و در این معنی بهتر از این اندیشه
باید کرد خواجه مودود گفت مرا صواب چنان می نماید که بامداد برخیزیم و بخدمت وی
رویم و اجازت خواهیم و باز گردیم که کار وی نه بقوت بازوی ماست مریدان گفتند که
ما باهم مشورت کرده ایم صواب آنست که جاسوسی بر کار کنیم که چون وقت قیلوله خلوت

شود

شود و پیش وی کس نباشد تنی چند در خدمت تو برویم و سماعی بنیاد کنیم و حالتی
بر آریم و در آن میانه خنجری بروی زنیم خواجه مودود گفت که این صواب نیست که وی
صاحب ولایت و کرامت است اما غایبانه دانست چون وقت قیلوله شد و اصحاب شیخ متفرق
شدند خادم خاست که جامه بگسترد تا شیخ قیلوله کند فرمود که یکساعت توقف کن
که کاری در پیش است ناگاه کسی در بکوفت خادم چون در بگشاد خواجه مودود را دید که
با جمعی انبوه در آمدند و سلام گفتند و از سماع یاد دادند و نعره زدن گرفتند شیخ الاسلام
سر بر آورد و گفت هی هی کالای کید و این سرهالا مردی بود حقی از عقلای مجانین و
صاحب کرامات و پیوسته در خدمت شیخ الاسلام بودی هم در لحظه حاضر شد و بانگ
بر ایشان زد و ایشان گفتند و دستارها بگذاشتند و می گریختند بعضی خواجه مودود ماند
عظیم خجل بر پای خاست و باستغفار سر برهنه کرد و گفت بر شما روشن است که این
نوبت من باین رضا نداشتم شیخ الاسلام گفت راست می گویی اما چرا با ایشان در آمده
موافقت کردی خواجه مودود گفت بد کردم عفو فرمایید شیخ الاسلام گفت عفو کردم و
و این قوم را باز گردان و دو خدمتکار نگاه دار و سه روز توقف کن چنانکه گفت
پس پیش شیخ الاسلام آمد و گفت چنانکه گفته بود دید که هم دیگر چه می فرمایید تا چنان
کنم شیخ الاسلام فرمود که اول مصلی بر طاق نه و برو علم آموز که زاهد بی علم مسخرهٔ
شیطان باشد گفت قبول کردم دیگر چه می فرمایید فرمود که چون از تحصیل فارغ شوی
احیای خاندان خود کن که آبا و اجداد تو بزرگ بوده اند و صاحب کرامات خواجه مودود
گفت چون مرا احیای خاندان می فرمایید هم بر وجه تبرک و تیمن مرا اجلاس فرمایید شیخ الاسلام
گفت که اینک ای پیشتر آمد آمد دست وی بگرفت و بر کنار چهار بالش خود

حسبی الله وحده
من الکتب التی وقفها الفقیر
الی الله ربه ذی المواهب
محمد المدعو بابن الصدر
۱۲۷۵

بنشاندند و سه بار گفت که بشرط علم پس سه روز در خدمت شیخ الاسلام بود و فوائد
گرفت و نوازشها یافت و باز گشت و بعد از آن بماند که فرصتی بجهت تحصیل علوم
و تکمیل معارف بجانب بلخ و بخارا تشریف برد و مدت چهار سال بقدر وسع و امکان
در آن باب اجتهاد نمود و در آن دیار هرجا از وی آیات غریبه و کرامات عجیبه که تفصیل آن
بتطویل می انجامد ظاهر شد و بعد از آن بچشت مراجعت کرد و بتربیت مریدان و مستعدان
مشغول شد و از اطراف طالبان روی ارادت بصحبت و خدمت وی آوردند شاه
سنجان که لقب و نام وی رکن الدین محمد است و از دیه سنجان خافست شرف صحبت خواجه
را دریافته بوده است و چند وقت در چشت اقامت نموده و می گویند که در مدت
اقامت هرگز در چشت نقض طهارت نکرده چون خواستی که طهارت کند سوار شدی
و از چشت بیرون آمدی و دور رفتی و طهارت ساختی و مراجعت نمودی می گفتی که
مرا از چشت منزل مبارک و مقام متبرک است روا نباشد که آنجا اذیت کنند و گویند که
پیشتر ویرا خواجهٔ سنجان می گفتند خواجه مودود شاه لقب نهاد و وی همیشه بآن
می نازیدی و مفاخره می کردی وفات خواجه در سنهٔ سبع و عشرین و خمسمائه بوده است
و وفات شاه سنجان در سنهٔ سبع و تسعین و خمسمائه **خواجه احمد بن مودود** شصد ۳۹۳
بن یوسف الچشتی رحمه الله تعالی وی بسیار بزرگ بوده و بعد از پدر بمقام وی نشسته
و مقبول همه طوایف بوده و بر کافهٔ انام شفقت و مروت تمام داشته است
گویند که شبی حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم در واقعه دید که فرمود که ای احمد
اگر تو مشتاق نیستی ما مشتاق توییم چون بامداد شد سه بار موافق بیدا او محمول
وار چنانکه کسی ویرا نشناسد بزیارت حرمین شریفین زادهما الله تشریفا و تکریما

متوجه

متوجه شد چون اقامت ارکان و شرایط حج کعبه بحرم محترم مدینه و روضهٔ شریفهٔ مصطفویه
علی زوارها تحف التحایا توجه نمود و مدت شش ماه مجاورت کرد و گویند که مداومت
و مواظبت وی بر مجاورت آن حرم خاطر ما نیز اکراه خواستند که ویرا برنجانند از
روضهٔ شریفه آواز آمد همه حاضران شنیدند که ویرا مرنجانید که از جملهٔ مشتاقان ماست
و بعد از مراجعت از مدینه ببغداد رسید و در خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی
فرود آمد شیخ ویرا تعظیم و احترام بسیار کرد و خلیفهٔ بغداد بنابر خوابی که دیده بود
ویرا طلب کرد و وظایف اکرام و احترام بجای آورد و وی خلیفه را نصایح جای گیر و
مواعظ دلپذیر گفت و همه در محل قبول افتاد فتوحی آوردند بجهت استمالت خاطر
خلیفه محقری برداشت و چون بیرون آمد بر فقرا قسمت کرد و بخراسان توجه نمود ولادت
۳۹۴ وی در سنهٔ سبع و خمسمائه بوده و وفات وی در سنهٔ سبع و سبعین و خمسمائه **ابو الولید**
احمد بن ابی رجاء قدس الله تعالی روحه وی از قریهٔ آزادانست که متصل است بهرات
عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی از شاگردان امام حنبل است رضی الله تعالی عنه و بخاری
در صحیح خود از وی حدیث روایت کرده است در اوایل مال بسیار داشته همه را
در طلب حدیث و حج و غزا صرف کرده است از مرات سفر می کرده هرگاه مال وی برسیدی
بهرات مراجعت کردی و بعضی از املاک خود بفروختی و باز بسفر رفتی تا جملهٔ مال خود
بدین طریقه نفقه کرد گویند یکی از دوستان وی بچهار هزار درم محتاج شد پیش وی اظهار
آن کرد چون بخانهٔ خود رفت ابو الولید چهار هزار درم در صرهٔ کرد و بوی فرستاد
چون آن دوست بهم خود کفایت کرد و مدت بر آمد آن مبلغ را نقد کرد و در صره کرد و بوی
باز فرستاد ابو الولید قبول نکرد آن دوست بنزدیک وی آمد سلام کرد ابو الولید گفت

وما سایره بیوم الشقاء عصیب • ثم الوصل ما رمت السعادت • فالدجی بتنغیص عیشی
الا اکر منی رقیب • و این مصراع را از وی خواستند که تازی کن مصراع آب آید و با جوی که روزی بود
گفت شعر عهدنا الماء فی نهر فتر جو • کما زعموا رجوع الماء فیه • و هم وی گفته که کودکی
بود در دبیرستان نیکوروی ابو احمد نام باکی گفت برای وی چیزی بگوی من این بگفتم شعر
لابی احمد وجه قمر اللیل غلامه • وله لحظ غزال رشح القلب سهامه • وی گفته که من سی هزار
شعر تازی بیش است بر وزن رسالت در دست مردمان و بر پشت اجزای من و هم وی گفته آنست
که وقتی قیاس کردم که چند بیت یاد دارم از اشعار عرب هفتاد هزار بیت یاد داشتم و در
وقت دیگر گفته است که من صد هزار بیت تازی از شعرای عرب چه متقدمان و چه متاخران
بشعار بوح یاد دارم و هم وی گفته که بامداد بگاه بمقری شدمی بقرآن خواندن چون باز آمدمی
بدرس شدمی شش ورق بنوشتمی و از بر کردمی چون از درس فارغ گشتمی چاشتگاه
بادیب شدمی و همه روز بنوشتمی روزگار خود را بخش کرده بودم چنانچه مرا هیچ فراغت نبودی
از روزگار من هیچ بسر نیامدی بلکه هنوز در بایستی و بیشتر روز بودی که تا پس نماز خفتن
بر ناهار بودمی و هم وی گفته که بشب در چراغ حدیث نوشتمی فراغت نان خوردن نبودی
مادر من نان پاره لقمه کرده بودی و در دهان من می نهادی در میانه نوشتن و هم گفته است
که حق سبحانه و تعالی مرا حفظ داده بود که هرچه زیر قلم من بگذشتی مرا حفظ شدی و هم
وی گفته که من سیصد هزار حدیث یاد دارم با هزار هزار اسناد و هم وی گفته که آنچه من
کشیده ام در طلب حدیث مصطفی صلعم هرگز کسی نکشیده یک منزل از نشابور تا درنام
که باران می آمد من در رکوع می رفتم و جزوهای حدیث بشکم باز نهادم تا تر نشود و هم وی گفته
که مرا آن نیت بس که مرا باول علم آموختن بوده از وی یعنی نه طلب دنیا را بوده که الله تعالی

بود و نصرت سنت مصطفی را بود صلعم و هم وی گفته که بروزگار من هیچکس آن نکرد که
من اگر من دست بر اندام خود نهادمی گفتندی که این صحیت آن را حدیث داشتمی و هم
وی گفته که من از سیصد تن حدیث نوشته ام همه سنی بوده اند و صاحب حدیث نه
مبتدع و نه صاحب رأی و هیچکس را این نبود نشد و هم وی گفته که بس اسنادهای عالی
که بگذاشته ام و ننوشته ام که مرد صاحب رأی بود یا از اهل کلام که محمد سیرین گفته
ان هذا العلم دین فانظروا عمن تأخذونه و بنشابور قاضی ابو بکر حیری را دریافتم
و از وی حدیث ننوشتم که متکلم بود و اشعری مذهب اگرچه اسنادهای عالی داشت
و هم وی گفته که من در تذکیر و تفسیر قرآن شاگرد خواجه امام یحیی عمارم اگر من وی را
ندیدمی و ما باز ندانستی کرد یعنی در تذکیر و تفسیر من چهارده ساله بودم که خواجه
یحیی فی هذه زیانرا گفت که عبدالله را بناز دارید که از وی بوی امامی می آید

حصر ۳۹۵

خواجه یحیی بن عمار الشیبانی رحمه الله تعالی

وی شیخ ابو عبدالله خفیف را دیده بود و بشیراز از وی را مجلس ها
بود شیخ الاسلام گفت که رسوم علم بهراة خواجه یحیی آورد و مجلس داشتن و دین احمد
با سنت موافق کرده بسبب وی تازه گشت قاضی ابو عمرو بسطامی بهراة آمد بمجلس
خواجه یحیی آمد چون مجلس تمام گشت فرود آمد و پیش وی باز رفت وی برخاست و گفت
از شرق تا غرب در بر و بحر بگشتم دبیرتر و تازه تر بهراة یافتم و در نشابور نیز بازبگاه
گفته بود طفت الدنیا شرقا و غربا فوجدت الدین غضا بهراة و قاضی ابو عمرو بزرگ
بود و امام و یگانه جهان و در تاریخ الامام الیافعی رحمه الله تعالی انه فی سنة ثمان و اربعمائة
توفی ابو عمرو بسطامی محمد بن حسین الشافعی قاضی نیشابور و شیخ الشافعیه بها رحل
و سمع الکثیر و درس المذهب و املی علی الطبرانی و طبقته و هم شیخ الاسلام گفت که وقتی

خوابه یحیی عمار بیمار شده بود چون باز گشت مجلس کرد بر کرسی خود دو غلام دست
وی کرفته بودند بر منبر بردند گفت یحیی عمار همه عمر خود ازین سه چوب یافته یعنی منبر
و کرسی ولیکن اکنون نمی توانم پس گفت شنیده ام که گفته اند یحیی عمار را پا در کشیدند
مصطفی را صلعم پای در کشیدند ابوبکر رضی الله عنه بجای وی نشست و ابوبکر را
پای در کشیدند عمر را بجای وی بنشست و عثمان را پای در کشیدند علی بجای نشست
رضوان الله علیهم اجمعین مرا پای در کشیدند عبدالله بیاید و بنشیند برینجا و بر وی غ
ملحدان و مبتدعان می زند شیخ الاسلام گفت که من آن روز در پای کرسی نشسته بودم
خوابه اشارت بمن کرد که عبدالله ان کودک است بعد از آن شیخ عمو مرا گفت که ای عبدالله
تو بودی و گمری تو چنان بود و فی التاریخ الامام الیافعی رحمه الله تعالی انه فی سنة اثنین
و اربعمائة توفی الامام الواعظ یحیی بن عمار الشیبانی السجستانی نزیل هراة شیخ
الاسلام گفت که دیدار مشایخ نه بهینه نسبت است این طائفه را بیش مرتبه که این
قوم گویند آنست که گویند فلان پیر را دیده و با فلان شیخ صحبت کرده و گفت قدس سره
که دیدار مشایخ را غنیمت باید گرفت که دیدار پیران اگر از دست بشود از ان تنوان
یافت آن همیشه نبود عرفات همیشه بود دیدار ایشان یافت نشود یافت ان تدارک
نبود و در نتوان یافت و گفت قدس سره که مشایخ من در حدیث و علم و شرع بسیار اند
اما پیر من در این کار یعنی در تصوف حقیقت شیخ ابوالحسن خرقانی است رضی الله تعالی
عنه اگر من خرقانی را ندیدمی حقیقت ندانستمی همواره این بار در می آمیختی یعنی نفس
با حقیقت و گفت قدس سره که وی پیر منست بیک سخن که گفت اینکه میخورد و می خسید
چیزی دیگر است مرا بوی بس ازین هیچ چیز نماند که علم حقیقت مرا دیده و دانسته شد
و گفت قدس سره که عزیمت حج اسلام کردم تا ری برفتم و قافله را در ان سال بار نبود در بار

کس نمی

بصحبت خرقانی رسیدم مرا بدید گفت در ای من ما شوکه تو یعنی معشوقه تو از دریا
آمدی جزاک الله تعالی ندانند که ان چه بود که وی گفت از غیب و گفت قدس سره که مرا از
کرامات وی تمام بود که مرا گفت از دریا آمدی و از علم وی اینکه گفت اینکه میخورد و
وی خسید چیزی دیگر است و گفت قدس سره که چون این سخن شنیدم خرقانی مر بود
وی مرا تعظیم می داشت در میان سخن می گفت با من مناظره میکنی تو عالمی من جاهلم من هیچکس
ندیده ام و نشنیده ام و ندیدم که این دو تن وی را چنان تعظیم داشتند که مرا
مریدان خرقانی مرا گفتند که سی سالست با وی صحبت می داریم هرگز ندیده ایم که کس را
چنان تعظیم ترا و چنان نیکو داشت که ترا شیخ الاسلام گفت زیرا که مرا بوی فرستاده
بودند و گفت قدس سره که با وی گفتم ای شیخ سؤالی دارم گفت بپرس ای من ما شوکه
تو از وی پنج سوال کردم سه بزبان و دو بدل همه را جواب گفت و دو دست من فرا ان
خود گرفته بود و از ان پنج نعره می زد و آب چون جوی از چشم وی می رفت و با من سخن میگفت
شیخ ابو عبدالله طاقی قدس الله تعالی سره نام وی محمد بن الفضل بن محمد الطاقی السجستانی الهروی است
مرید موسی بن عمران جیرفتی است عالم بوده بعلوم ظاهر و علوم باطن شیخ الاسلام گفت که وی
پیر منست و استاد من در اعتقاد حنبلیان که اگر من او را ندیدمی اعتقاد حنبلیان ندانستی
و هرگز هیچ حضرت ندیده ام با هیبت تر از طاقی و من وی را بیناد دیده ام و مشایخ وی را
تعظیم می داشتند و وی خداوند کرامات و ولایت بود و فراست تیز داشت و ندیده
ام که وی در کار هیچکس چنان دور فرا بوده باشد که در کار من از تعظیم و نیکو داشت
من وی مرا گفته بود که عبدالله ابا منصور سبحان الله این چه نورست که الله تعالی در دل تو نهاده
شیخ الاسلام گفت چهل سال بر بایست آمد تا من بدانستم که ان نور چیست که وی میگفت

و توفی شیخ ابو عبدالله قدس الله تعالی روحه فی غرة صفر سنة عشر و اربعمائة شیخ الاسلام
گفت که مرا بچشم وی دل محمد قصاب بزرگ نمودند اما خرقانی مرا بشناخت و محمد قصاب مرا
تعظیم داشت و با من بیازار آمد که یار من برای پدر خود دستارچه‌ی خرید با من موافقت
کرد و گفت سی سالست تا اینجایم در این بازار نشسته‌ام شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو عبدالله
بن باکویه الشیرازی سفرهای نیکو کرده بود و مشایخ جهان همه دیده بود و حکایات بسیار
داشت از ایشان من خود از وی و باینجا بسی هزار حکایت نوشته‌ام و سه هزار حدیث
شیخ الاسلام گفت که وی متمکن بود و بهانه تصوف و از همه علوم با نصیب و وی مرا تعظیم می
داشت هر گه من پیش وی در آمدمی بر پای خاستی و مشایخ نشابور را چون ابن ابی الخیر و جز
او بر پای نمی خاست و فراست عظیم داشت شیخ الاسلام گفت چون از ری باز گشتم بخانقاه
شیخ ابو عبدالله باکو در آمدم سه دوست بود مرا در خانقاه وی یکی علی شیرازی و یکی
ابو الفرج و دیگر ابو نصر ترشیزی شیخ آواز داد که ابو الفرج وی از خانه بیرون دوید
و گفت لبیک شیخ گفت چون دانشمند ازین خانقاه بیرون شد من چه گفتم ترا گفت گفتند
وی بسفر می شود و وی نه سفر رفتست و سفر نه بابت وی ست وی آنست که حلقه کردی
و بنشیند و وی از وی می گوید من گفتم کاشکی باری این سخن آن وقت بگفتی تا این همه رنج و سفر
۳۹۷ سود آمدی لیکن خرقانی را می بایست دید یعنی سفر من برای آن بود شیخ ابو الحسن بشری
سجزی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی از وی پیر زاده منست از این مشایخ که من دیدم سه
تن مه بودند خرقانی و طاقی و هر دو جاسوس القلوب بودند و ابو الحسن بشری و وی ثقه
بود در روایات صوفی بود و مشایخ بسیار دیده بود چنانکه می بایست دیده و سخن و سماع
از ایشان باز داشتست گفت مشایخ حرم او دیده بود چون شیخ سیروانی و دسرکی و ابو الحسن

جهضم و ابو بکر طرسوسی و ابو عمرو نجید و دیگر مشایخ وقت و شاگرد شیخ ابو عبدالله خفیف
بود و حصری و نوری و ابو زرعه طبری را دیده بود کاکا ابو الفضل بستی رحمه الله تعالی ت ۳۹۸
شیخ الاسلام گفت که وی مردی بزرگ بود و در ایام من بود اما نه با بت پدر من بود مرا بوی
نبرده و من خرد بوده‌ام روز آدینه پدر مرا پیش پیران بردی تا دست بسر من فرود آوردندی
و بپیش ابو الفضل نبردی و وی در مسجد بودی زیرا که وی مرد ملامتی بود و پدر من قرا
اما شیخ ابو الحسن تبنه سالار و برادر وی شیخ ابو محمد خادم خانه و مریدان کاکا ابو الفضل بودند
و پیران روشن و با نفسهای عظیم بوده‌اند و هم مریدان ابو الفضل چنانکه بودند که اینان از نفسهای
عظیم بوده و همه دو از وی حکایت کردندی کاکا احمد سنبل و برادر وی محمد خولبه رحمهما ۳۹۹
الله تعالی شیخ الاسلام گفت که کاکا احمد سنبل مه از برادر خود بود محمد خولبه و باطن
نیکوتر داشت و برادر وی پاکتر بود در ظاهر و بانام تر و وی درویش بود بغایت
خداوند کرامات و ولایت و در کار من دم در فرا بود ابو منصور محمد الانصاری رحمه الله تعالی ت ۴۰۰
وی پدر شیخ الاسلام است و مرید شریف حمزه عقیلی است و خدمت ابو مظفر ترمذی کرده بود
شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد کوفانی مرا گفت که این همه پاک دی دیگر و بکشتی چون پدر خود
ندیدی شیخ الاسلام گفت که من هفتاد و اند سال علم آموختم و نوشتم و رنج بردم در اعتقاد
و اول آن همه از پدر خود آموخته بودم لیکن قرا بود صادق و متقی و با ورع که کسی آن چنانه
نتوانستی بود و نتوانستی ورزید که وی و هم شیخ الاسلام گفت که پدر من خردمند شیئی حالات
عظیم مرا گفته بود عبدالله چند گویی که فضیل عیاض و ابراهیم ادهم وی مرا خواب دیده بود
با من نمی گفت اما می میگفت هر روز تعبیر میکنم راست می آید شیخ الاسلام گفت پدر من
مجردی و وقتی صافی داشته بود و فراغت دل در زنه و فرزند افتاد بود و آن از وی

وی بنده همواره اظهار ملامت می کرد و تنگدلی می نمود با آنکه وقتی در راه تنگدلی گفت میانه
من و شما دریای آتش باد آنچه گناه کرده بودیم وی نه خواست و فرزند آمد روزی
در راه تنگدلی از دکان برخاست و سبحانک اللهم بگفت و دست از دکان بداشت و به بلخ
رفت به پیش پیر خود شریف حمزه عقیلی و در تاریخ شعبان سنه ثلثین و اربعمائه از دنیا
برفته و در بلخ دفن کردند برابر شریف حمزه عقیلی ابو منصور سوخته رحمه الله تعالی ۴۰۱
شیخ الاسلام گفت که با منصور سوخته پیری بود در قهندز وقتی خویشتن را فرا سوختن
داد از بهر آن سوخت او را سوخته نام کردند مرد صادق بود با صلابت شیخ احمد چشتی ۴۰۲
و برادر وی اسمعیل چشتی رحمهما الله تعالی شیخ احمد چشتی غیر ابو احمد ابدال است زیرا که وی متقدم
و شیخ الاسلام وی را ندیده و غیر خواجه محمد بن مودود است زیرا که وی متاخر است و شیخ
الاسلام را ندیده شیخ الاسلام گفت من هیچکس ندیده ام قوی تر در طریق ملامت و
عامه تر از احمد چشتی و چشتیان همه چنان بودند از خلق بی باک و در باطن سادات جهان
سه بار بسر بادیه رفته بود و باز گشته که از خود در راه اخلاص تمام ندیده بود همه
احوال ایشان با اخلاص و ترک ریا بود و هیچ گونه بستگی وا ننداشتندی در شرع
تا به بهاوه چه رسد و شیخ احمد نجار را دیده بود و غیر او را شیخ الاسلام گفت قدس سره
که احمد چشتی بزرگ بود و مرا تعظیم می داشتی و حرمت که هیچکس ننداشتی و پیش این
کسی که موی خود را در پای من مالیده وی بود و وی به زیارت شیخ ابو نصر طاقانی شده
بود و این بیت شنیده از وی بیت در عذر و رعنایت ندانستم همی پنداشتم دانم
از این پندار کو ناکم خود این دانستن پشیمانم شیخ الاسلام گفت که من هیچکس ندیده ام
بدیدار و فراست چون برادر احمد چشتی وی خدمت من کردی و مرا تعظیم تمام و وقتی

من

من در قهندز مجلس می کردم و از مجلسیان من کسی بود که با وی صحبت داشتی و سخنان
من وی را باز می گفت وی می گفت که این دانشمند شما از کوی تمام خدای دارند که از اف
سخن وی در سر من چیست یعنی از طمع و آن سخن وی مرا مایه است پس از آن مرا دعوت
کرد و همه دنیای خود بر من پاشید و پس از آن در سر ما برف بنبازان شدیم وی مرا ببرد
و بسو کار ما از آنجا بود بو نصر سوهان گر از یاران چشتی بود و وی صاحب فراست
عظیم بود و آن وقت که به بنبازان رفتیم زمستان بود و شصت و دو تن از مشایخ نواحی
همه آنجا جمع آمده بودند چهل و اند روز من سخن می گفتم ایشان را و بسط و افتادی علم حقیقت
اول از آنجا بود و هیچکس از ایشان با من برابر نرفت که همه خداوندان ولایت و کرامات
۴۰۳ و فراست بودند و تا ایشان زنده بودند هیچ ترکان بخراسان نیامد چون بو حفص نغا
وردان که چشم و گوش فراسخن می داشته بود و وی خداوند کرامات ظاهر بود
و به جد شیخ الاسلام گفت که اگر بو حفص نغاوردان زنده بودی شما جامه خود از وی
در کشیدی و در روی شما نگرستی و من وی را ستیده و بزرگی دیدم با کرامات ظاهر و فراست
عظیم دوستی از دوستان او بود و دوستان او پوشیده باشند از غیرت او تا دوستی
نبود از دوستان او و دوستان او را نشناسد و چون بو نصر بگوان شان که کبوتر خانه
سخن وی فرود آمد و چون احمد مرجانه و احمد نگاه دستانی که بر شان نوبت رقص می کرد
چهل و اند روز آنجا بودیم هر روز مهمان کسی و هزار و دویست جامه فتوح رسیده
بود از آن جز کهنه سجاده بخانه نیاوردم روزی در آن ایام سماع می کردم و در آن
شور می کردم و جامه پاره می کردم چون از سماع بدر آمدم به مسجد جامع آمدم در خمار
سماع بودم که یکی از ایشان فراز آمد گفت آن که بود که با تو در سماع می گشت گفتم

ابو حفص نغاوردانی رحمه الله تعالی

بو نصر سوهان گر رحمه الله تعالی

احمد مرجانه و احمد نگاه دستانی رحمهما الله تعالی

چه گونه گوید نیکو خواند شاخ نرگسی راز در دست با توی گشت در سماع هر گاه که او نرگس
فراهستی بود وایستی تو در شوریدی و بی طاقت تر شدی در سماع گفتیم کس را مگوی
و یا کس لی زان هنوز با هم نرسیدیم ما را با حفص کی بوده ام من و دوستان آمده بود که گوید
رفت از دنیا و در راه حفصه برفت و بو بشر کوشانی در مجلس املای اسحق حافظ مرا
گفت دانشمند از انجا اینجا آمدی بنشانی که من اینجا نیز با توام و در سخن من بسته
شد حرفی گفته نیامد با خود گفتم که این چه بود هرگز دیار چنان نباشد تا در جواب ابیات رسید
۴۰۳ و من الناس من یتخذ من دون الله اندادا او سخن بگفت و در پیوسته گشت شیخ احمد حاجی
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که احمد حاجی از پیران منست شیخ حصری را دیده بود
و ابوالحسن طرزی و غیر ایشان را و از ایشان حکایت می کرد و یرا گفتیم که از حصری هیچ چیزی
یاد داری گفت با یکی از مشایخ بر حصری در آمدیم چیزی نبود از خوردنی شیخ می گفت
نخن دو اتک یا سیدی اعلف دو اتک یا سیدی و دست بر هم می زد شیخ الاسلام گفت
و ان منا که بعلف حاجت داشت و ان ناکه بجز از و هیچ حاجت نداشت شیخ
۴۰۴ بوسلمه باوردی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که شیخ بوسلمه باوردی خطیب صوفی سیاح از
پیران منست [illegible] بود و مشایخ بسیار دیده شیخ ابو عبدالله رودباری و عباس شاعر
۴۰۵ و بوعمرو نجید و ابا یعقوب نهرجوری رحمهم الله تعالی ابو علی کیال رحمه الله تعالی
شیخ الاسلام گفت که من شیخ بوعلی کیال را دیده ام و یرا شناخته ام بزرگ بود شیخ
سنتی ان است طریق ملامت داشته و یرا کرامات ستایشی نتوان کرد که خود همه از
کرامات بود وی و شیخ احمد نصر و شیخ بوسعید مالینی همه در صفه سرای صوفیان بوده
۴۰۶ اند و من انجا حاضر ابو علی زرگر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت بوعلی زرگر از پیران

منست

منست از پیران مهین صوفی بود شاگرد ابوالعباس قصاب آملی و از وی حکایت کردی
ابو علی بوته گر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی نیز از پیران منست مردی جواد بود و شیخ ۴۰۷
حصری را دیده بود و از وی حکایت کردی شیخ ابو نصر قبانی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که ۴۰۸
وی شعرهای نیکو کرده بود و مشایخ بسیار دیده شیخ ابو عمرو الکاف را دیده بود و
خدمت کرده بود و ابو عمرو نجید را دیده بود و شیخ ابو نصر بو عبدالله مالکی را نیز دیده
بود با آن غازه فارسی شاکر و شبلی و حکایت کرد مرا از ایشان شیخ ابو نصر اسمعیل ابادی رحمه الله تعالی ۴۰۹
شیخ الاسلام گفت که پسر مهینه شیخ ابوالقاسم نصرابادیست از وی حدیث دارم
و حکایت از پدر وی شیخ ابو منصور شکاز رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی درویشی ۴۱۰
نیکو بود و مشایخ بسیار دیده بود و مه از عمو بود و شیخ احمد انسر آبادی را دیده
بود و ابو نصر سراج صاحب لمع را دیده بود ابراهیم دباس صوفی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام ۴۱۱
گفت که اسمعیل دباس از پیران منست پیر روشن بود و محدث شیخ مومن شیرازی را دیده
بود و از وی حکایت میکرد ابو سعید معلم رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که سعید معلم ۴۱۲
پیر روشن بود و نیکو دل و صاحب جاه و مرقع سپید پوشیدی شیخ ابراهیم کیلی را دیده
بود شیخ محمد ابو حفص کورتی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد ابو حفص کورتی بزرگ ۴۱۳
بود خداوند ونیه وقت عظیم و از پیران منست وقتی و یرا بیماری افتاد قوم نزدیک
وی شدند سخنی میرفت کسی دعوی کرد پیش وی طاقت آن نیاورد و بغیرت بوی در آمد
برجست و گفت حق حق حق حق چون ساعتی گذشت با خود آمد گفت استغفر الله استغفر الله
استغفر الله ضعیف شده ام و عذر خواست شیخ عمو رحمه الله تعالی کنیت وی ۴۱۴
ابو اسمعیل است و نام وی احمد بن محمد بن حمزة الصوفی شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو

خادم خراسان بود وی پیر فرشاد منست یعنی آداب و رسوم صوفیان از وی آموختم
و عمو مرید من بود با مریدی من وی او من هم کاسه وی بودمی و چون نبودی من بر جای وی بودی
و چون بسفر بودی نامها هم بمن فرستادی مشایخ جهان دیده بود و شیخ ابوالعباس نهاوندی
ویرا عمو لقب نهاده بود چنانکه گذشت شیخ ابوبکر فرا را دیده بود و بنیشابور و بهراة و
شیخ الاسلام با شیخ احمد نصر طالقانی گفت بوده و شیخ ابوبکر فالیزبان را دیده بود و بنجار او دی
جنید را و شیخ ابوبکر مفید را دیده بود و وی جنید را و با شیخ سیروانی صحبت داشته بود
و با همه مشایخ حرم چون ابوالحسن جهضم همدانی و شیخ ابوالخیر حبشی و محمد ساجری و جوال کش
و شیخ ابو اسامه و ابوالحسن سرکی و ابوالعباس نسائی و ابوالعباس قصاب و غیر ایشان از
مشایخ وقت را دیده بود و ویرا نواخته بودند و وی خدمتهای نیکو کرده بود ایشان را
و احتهار سانیده و شیخ ابوالفرج طرسوسی را دیده در رجب سنه احدی و اربعین و اربعمائه
برفته از دنیا و عمر وی نود و دو سال بود

شیخ احمد کوفانی رحمه الله تعالی 415

شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد کوفانی خادم عمو بودی ویرا بسیار دیده بود و سفرها نیکو کرده وی
مرا گفت که ما از تو بدانستیم که ما کرا دیده ایم یعنی تو ایشان را شناختی بحقیقت

ابوالحسن نجار رحمه الله تعالی 416

شیخ الاسلام گفت که وی در روده بود در قهندز مروی بشکوه بود و
بزرگ کسی ویرا نمی شناخت وقتی در مکه دیده ام ویرا اینجا رکوه دار با وی از مریدان
وی مرا حکایت کرده از هلال خادم حصری که حصری گفت لا تطلع الشمس الا باذنی
شیخ الاسلام گفت که قاضی ابو ابراهیم باخرزی مرا گفت که الله تع را بخواب دیدم گفتم خداوندا
بنده کی بتو رسد گفت آنگاه که او را هیچ مانع نماند که او را از من باز دارد شیخ الاسلام
گفت که مرا دیدار شیخ ابو علی سیاه روزی نبود اما چون از خرقانی باز گشتم قصد آنجا

عمو

عمو از وی باز گشته بود مرا حکایت می کرد از وی و من از خرقانی و ابو علی سیاه مرد بزرگ بود
و صاحب سخن و کرامات و ولایت عظیم بمرو شیخ الاسلام گفت که پیر محمد کشوزنایه بود صاحب
ویرا ریاضتهاست و صالها کردی وقتی در وصال بود و من با وی بودم تا بچهل روز مرا
گفتند که وی از اعتقاد روز تمام کرد و گفتند که صد روز و الله اعلم مرا گفته بود که اگر برین
بنیاد در شرق و غرب چون نبودم شیخ الاسلام گفت که محمد شاکر پیر بشکوه بود و با دعوی
و قوه و ملامت و مرا حکایت کرده شیخ الاسلام گفت که من دو بار بر بوسعید بوالخیر بوده ام و وی
دستار خود از سر فرو گرفت و گلیم مصری خود داده و شلغم جوشیده در دهان من نهاده چون
بنزدیک وی شدم برای من بر پای خاست تمام و در من تعظیم داشت که اندک کس را داشتی
لیکن مرا با وی نقاری از بهر اعتقاد است و دیگر در طریقت نه طریقت مشایخ ورزیدی بعضی
از مشایخ وقت با وی نیک بودند شیخ الاسلام گفت که احمد خضرویه روزی پیش بایزید بار
امید ما از خویشتن بریده مکن بایزید گفت یا رب امیدهای ما از خویشتن بریده کن شیخ الاسلام
گفت آنچه احمد گفت عام است و آنچه بایزید گفت خاص است که امید علت است امید بر نا موجود
بود بر یافته امید کی بود ابوبکر دقی گفته العافیة و التصوف لا یکونان شیخ الاسلام گفت اگر
صوفی احوال خویشتن متهم کند که دعویست و افعال خویشتن را متهم کند که ریاست و اقوال خویشتن را
متهم کند که معنی است جوانمردی در بادیه مضطرب شد گفت اگر مرا بلامت بر فرا آری چون کنی ترا
یاد نکنم چون از بادیه بدر آمد کسی ویرا بخانه برد طعام داد سیر بخورد و برفت شیخ الاسلام
گفت اگر وی بزیستی و یاد ناکردی شریعت تباه شدی و اگر یاد کردی عهد تباه شدی صادق
بود و شغلی ویرا کفایت کرد و وی نه از راستی از دخواری گفت که یاد نکنم از ننگ یاد خود او را
چنانکه گفت شیخ ابو علی سیاه بمرو گفت که از همه چیزی که خبری بشود چیزی بماند مگر شریعت

که چون ازان چیزی بشود هیچ چیزی نماند شیخ الاسلام گفت سخت نیکو گفته است و آن چنان است
شریعت همچنانکه خواهد زیادت در شریعت نقصانست شریعت چون آبست آب بمقدار باید
اگر بیفزاید ویرانی کند و اگر بکاهد تر اسیراب نکند من تعمق گوید هرگز خویشتن را بباطن خاص
ندیدم تا خود را بظاهر عام ندیدم شیخ الاسلام گفت معنی آنست که حقیقت من در دست
نیامد تا شریعت من صافی نشد عادت شیخ الاسلام چنان بود که هرچه شنیدی بودی
از خصال حمیده و افعال پسندیده چه در حدیث و چه در حکایت مشایخ البته خواستی
که از آن کار دی و وی گفته است که چون سنتی بشما رسد از پیغمبر صلعم اگر نتوانید که از آن ورد
بوزید باری یکبار بکنید تا شما را از زمرهٔ سنیان کنند و همچنین از معاملت نیکو و احوال و اخلاق
مشایخ که ما را آن فرموده اند که بر جای ایشان بروید و سیرت ایشان گیرید اگر هم نتوانید بارکی
چیزی بکنید وقتی در راهی میرفتم درویشی سوگند بر من داد که مرا شلواری می باید مرا حکایت
آن امام یاد آمد که سواری می آمد درویشی بروی سوگند داد بخدای تعالی که مرا شلواری ده هی
آن امام از اسب فرود آمد و شلوار بوی داد مردمان گفتند این چه کردی که این گدایان همه دروغ
گویند گفت من دانم اما روا نبود که وی سوگند بخدای بر من دهد و من از وی
برگذرم و مراد وی ندهم شیخ الاسلام گفت من نیز آن کار کردم شلوار بآن درویش دادم
و بی شلوار بمجلس داشتم شیخ الاسلام گفت من بسیار با جامهٔ عاریتی مجلس کرده ام و آن
وقت یاران داشتم و شاگردان همه بسیم و زرادان و توانگران بودند هرچه من خواستمی بدا
وندی اما من نخواستی و بر ایشان پیدا نکردی و من گفتمی چرا ایشان خود ندانند که من
هیچ ندارم و از کسی چیزی نخواهم من خورد بودم هنوز که پدر من دست از دنیا بداشت
و دنیا همه بپاشید و ما را در رنج افکند و ابتدای درویشی و محنت ما از آن وقت بود

شیخ الاسلام گفت که من زمستانه جبهٔ نداشتم و سرمای عظیم بود و در همه خانهٔ من بوریایی بود چند آنکه
برانه خفتمی و نمد پارهٔ که بر خود پوشیده می اگر پای را بپوشیدمی سر برهنه شدی و اگر سر را بپوشیدمی
پای برهنه ماندی و خشتی که در زیر سر نهادمی و میخی که جامهٔ مجلس بر وی کردمی و بیاویختمی روزی
عزیزی در آمد مرا چنان دید انگشت در دندان گرفت و در گریه ایستاد ساعتی بود دستار
از سر فرو گرفت و بنهاد و برفت شیخ الاسلام گفت مرا دست رس آن نبود که قاری را مجلسی را
چیزی دادمی و از کسی نمی خواستم و بر دل من از آن باری می بود شخصی از ابدال پیغامبر
عم بخواب دید که گفت فلان دهگان را بعبد الله گذار تا سیم آن قاری باز دهد و ابدال
آن شغل الکفایت کرد و آن مرد سیم آن دهگان را بقاری می داد شیخ الاسلام گفت که شش
من نان بطسوی بود و من سفاناخ می خوردم شیخ الاسلام گفت هرگز در همه عمر خود الله تعالی
را نیم روز در طلب دنیا ندیدم و اکنون بر من می گشایند اما مرا از آن چه اگر نپذیرم کافر باشم
و اگر از آن بر دل من هیچ قدر و خطر باشد کافر باشم تا آن وقت که از آن نرستم و بایست آن
از من نبرد و ندانستم از من نگشادند و اگر ملک سلیمان باشد مرا از آن چه هرچه که من درویش بودم
و مرا خوش آمد بود و بایسته و بروزگار بچشم و دل من گذشته بود آن مرا نقد می کنند که
می گویم این آنست که فلان وقت دیده بودم و بر دل من گذشته بود آن وقت که بایست
ان بودند و اکنون می دهند ترکی بود که ملازمت مجلس شیخ الاسلام می کرد و بر پس
شیخ الاسلام مقدار سپر نوری می دید روزی با شیخ احمد کوفانی گفت تو آن سپر نوری
بینی بر پس خواجه گفت بینم شیخ الاسلام گفت که نمی دید اما بر نتافت از آنکه آن ترک
چیزی بیند و گوید من نمی بینم آن ترک بحج رفت و باز آمد پس از آن آن نور ندید شیخ الاسلام
گفت که آن ترک گفت اکنون آن نور نمی بینم سبب چیست گفتم تو اکنون خود را بیامرزی و فعو را

بزرگ و چشم می‌آری که حج کرده‌ام و حاجی‌ام آن وقت خداوند نیاز و تشنه‌تر بودی
شیخ الاسلام گفت که هر کس را بتی است یعنی معشوقه‌ای و وقت بهار بت منست که من بهار را
دوست دارم و وقتی هوا گرم شده و گلها هم برسیده مرا می‌بایست که گل بینم تا چشم
بر آساید بگلزار گاه می‌رفتم و در باغچهٔ لاله دیدم مقدار آن که سخت نیکو که ممکن نبود که بیش
از آن لاله بود شیخ الاسلام گفت که وقتی تنگ دل بودم صعب و در تذکر سوای چون شکسته
بودم اندیشه‌ناک بسبب امری با وی بجست و کاغذی که هشت سو از زبر دهر فرو
افتاد بخط سرخ بر آن نبشته که فرج فرج شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو الخیر تینانی هشت
سال بمکه بود مجاور هیچ سوال نکرد و این صعب بود که کسی که چیزی ندارد و در مکه سوال نکند
وقتی هشت شبانروز چیزی نخورده بود و بیماری با گرسنگی بپیوست شد بحیله
خود را بمقام ابراهیم افکند که دو رکعت نماز بکند از سستی در خواب شد الله تعالی را
بخواب دید که با وی گفت چه خواهی گفت اشراف بر مملکت گفت بدادم گفت دیگر
چه خواهی گفت حکمت گفت بدادم بیدار شد شیخ الاسلام گفت از اشراف وی بر مملکت
یکی آن بود که گفتی بر سر ماهی بینم بخط سپید که سعید و بر سر ماهی بینم که شقی و دیگر گفتی که
هر که از اقلیم روی بحج نهد وی را می‌بینم شیخ الاسلام گفت که مرا آن نباید که بدانم که شقی کیست
که در راه چه کرامت باشد که غم هر کسی بباید خورد و من در تدبیر کم بجای آرم اما در خبر زود
بجای آرم و بینم و مقام مرد بگویم که مقام وی بنزدیک حق تعالی تا کجاست بیک نگرستن اما
شقاوت ندانم و نخواهم که بدانم یعنی اگر خواهم بدانم شیخ الاسلام گفت نگذارند که جدا کنم
اهل ولایت را از دیگران وقتی گفتم که جدا کنم مرا بگذاشتند شیخ الاسلام گفت کسی بود
که بگوید بنواست و دارند که می‌گوید و آنچه می‌گوید می‌بیند و این دیدار بنواست و وی را دایم باشد

دکسی

دکسی باشد که وی را این دیدار وقتی باشد و وقتی نباشد و در وقت غلبه و صولت بگوید
دبود که این سخن بر نظر وی برود و آن حقیقت باشد و فراست رسالت و وی از آن آگاه
نیست بنزدیک شما کدام مه است پس گفت آن پیشینه که آن فراست وی را دایم است
اهل ولایت است و آن پیشینه ابدال و ابرار و دیگر ما در ابعد و آن پسینه محقق است
که وقت باشد که بروی پوشیده بود دگاه بود که آشکارا باشد اگر غول گوید آن حقیقت
باشد و اگر در غفلت گوید چنین اهل ابلیس دارند همچنانه باشد که وی گوید جا هیچ مقامات
شیخ الاسلام گفت گوید که شیخ الاسلام هم چنین بود شیخ الاسلام گفت که ابو الحسین
در آب بار زوی یوسف بن الحسین بری آمد از وی که حال وی بپرسید گفت با آن زندیق چه کار
چیز بعد از ماهی بروی در آمد وی را گفت هیچ بیت یاد آری گفت دارم بیتی تازی یاد داشت
بخواند یوسف بن الحسین در سماع بشورید و طوفان از چشم وی روان شد گفت
ای ابو الحسین عجب مدار که ماهی است در ری میا کرده و حال من می‌پرسی و می‌گویند با آن زندیق
چه کار داری از وقت صبح باز قرآن میخواندم اشکی از چشم من نیامد بدین یک دو بیت
که تو خواندی ببین که چه حال ظاهر شد شیخ الاسلام گفت ندانم که از اول وی شناخت رنگ
زنی می‌کرد یعنی تلبیس و تکلف تا آنگاه که در غلبه بگفت یا خود در آن حال غلبه بجای آورد
و این هم است از آن پیشین تفصیل حکمتها و نکتها که بر زبان شیخ الاسلام گذر است اندک متعسر
بلکه متعذر است بسیاری از آنها گذشته است و شاید که بعضی دیگر بیاید ان شاء الله
و انتهی بر این مقدار اقتصار افتاد وفات وی روز آدینه بود بیست و دوم ماه
ذی الحجه سنه احد و ثمانین و اربعمائه و عمر وی هشتاد و چهار سال بود شیخ
ابو اللیث فوشنجی روح الله روحه شیخ الاسلام گفت که لیث فوشنجی بزرگ بود حاج

۴۱۲

و عارف پای برهنه رفتی وی گفته که از فوشنج بهرات آمدم آنجا سبب بماندم که بجایگاه
می گذشتم بگورستان زنی بگوری بار نشسته بود می گفت جان مادر یگانهٔ مادر زار از آن مرا حالی
پیدا شد شیخ الاسلام گفت که بو وایل شقیق بن سلمة الکوفی از بزرگان تابعین است نوحه
بشنیدی و بگریستی یکی از این طائفه گفته است که التلذذ بالبکاء من البکاء شیخ الاسلام گفت
که بار ما نوح از صحبت تو از اشک حسرت لذت می یابد بالبته توجه یابد قبر لیث فوشنجی بجای یاسمن
چون وی برفت او را یاران بودند بسر قبر وی خانگاه ساختند و بر بام خانه چار طاقکی
و در آن می بودند تا یک یک بمیرفتند و بپهلوی وی دفن کردند رحمهم الله تعالی شیخ عمو گفت این
قبر فلان یار فروش است و این آن فلان و بعضی خود قبر یاران وی را شیخ الاسلام را خوش
می آمد و می پسندید موافقت و استقامت ایشان او گفت که محمد عبدالله گازر گفت هیچ
نیکویی که خود را می بینم سبب آن ندانم که لیث فوشنجه با من رازی کرد مزه آن در خلق
فروشنند لیث فوشنجه وقتی در رود هرات غرق شد می طپید گفت الهی اکنون مرا
گرفتی برگ آمده ندارم اگر ابلامت برو آری نه بار تر اسوی ثم قال معاذ الله بخوانم
گفت از آن برستم نه سالست تا درانم که بخوانم نمی توانم هر که گویم احد مونی گوید آنم
که تو می گویی و آنکه احد کیست مرا بهر بر زد **محمد بن عبدالله گازر هروی رحمه الله تعالی** ۴۱۸
بزرگ بوده است از این قوم در هرات صاحب کرامات وی را تاریخ آورده اند و هو محمد
بن عبدالله القصار الهروی من قدماء مشایخ الهرات من اقرأ المشایخ فی وقته واحسنهم
هدیا و خلقا و طریقة و خواجه بو عبدالله بو فضل بوی ارادت داشت عظیم و برای
وی کارها کرده بود وقتی وی را گفت خواجه این چه می کنی آخر تو مرا بدر شهر بیرون خواهی کرد
گفت من گفته تو روزگاری بر آمد و وی رئیس هروه بو محمد عبدالله گازر سخنی نیکو گفتی

و معامله

در معاملت و ترک دنیا و در دلها اثری کرد مردمان دست از دنیا بداشتند و از
املاک خود بیرون آمدند خواجه بو عبدالله وی را از شهر گسیل کرد و گفت بباید رفت
از شهر بجوالی شهر جایی که خواهی می رو که سخن تو مردمان را زیان می دارد یعنی چون
مردم دست از دنیا بدارد و سیم سلطان بر بیع گرد دو خواجه بو عبدالله چهار سال خدمت
شبانکره بوده بی سؤال و مال عظیم بر وی نفقه کرده شبانک وی را چون حجاج خراسان گفتی
۴۱۹ و خود حافظ بوده و ثقة و مکثر **قربنج رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت که وی
پیری بوده روشن و بزرگ خداوند ولایت و فراست و هم بگازرگاه مادر قبرست
روزی خواجه بو عبدالله بو فضل بوی رسید گفت بس بو فضل کی بود که ترا فرو نشانند
و مرا برنشانند خواجه هشیار بوده و دانست که مرد بزرگست گفت ای شیخ نتوانند بود که
ترا برنشانند و مرا فرو نشانند گفت پس بو فضل مرنج چه می دانسته باشد که مرا برنشانند
و ترا فرو نشانند یک هفته بر آمد امیر خراسان وی را بگرفت و بقلعهٔ فلان برد و در طاق
۴۲۰ کرد و در بر آورد تا آنجا برفت **خواجه خیرچه رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت که
خیرچه غلامی بوده بگازرگاه در قبرست خواجه وی از وی چیزها می دید و کرامات عظیم
مشاهده می کرد وی را آزاد کرد بگازرگاه آمد و آنجا خانگاهی ساخت و مقام کرد شیخ
الاسلام گفت که من پسر خواجه وی را دیده ام و مرا از وی حکایت کرده وی گفت که وقتی
سیل آمده بود و سر تل بر سنگی نشسته بود و می گفت خداوندا هر کرا سیم باید سیم ده و هر
کرا زر باید زر ده و هر کرا غلام و زن باید و هرچه باید بده خیرچه را همین تو بس شیخ الاسلام
گفت که حال آنکه گرامی تر غیر نیست اما اختیار حق سبحانه است بنده که از آن سبب و علت
است بلال را با آنکه غلامی بود حبشی بخواند و بوجهل و عتبه و شیبه را که سادات مکه

بوده‌اند بر اندوه وی چه کرده و ایشان چه کردند ملیح همه بعنایت و قسمت او باز بسته است
و کس را در آن سخن نرسد شیخ الاسلام گفت که چون کسی بیمار بودی یا درد وی در چشمی
به خیر چه شدی تا وی الحمد بر خواندی و بدمیدی در حال راحت پدید آمدی وقتی دانشمندی را
درد دندان بود بوی شد الحمد بخواند و بدمید بشد دانشمند گفت خیر چه الحمد نه راست
میخوانی از ابر تو راست کنم گفت نه تو دل خود را راست کن شیخ الاسلام گفت که من از خرقانی
الحمد لله شنیدم که وی امی بود الحمد لله نمی توانست گفت و وی سید و غوث روزگار بود

تکمله ٤٢١

ابو عبد الله احمد بن عبد الرحمن بن نصر المالینی رحمه الله تعالی وی از قهستان مشایخ هرات است از اقران
شیخ عمو با وی که شیخ الاسلام گوید بعد از مشایخ حرم را دیده و صحبت داشته عالم بوده بعلوم ظاهر
و باطن و در زهد و ورع یگانهٔ روزگار در تجرید و ترک دنیا سخن کردی و سخن وی در دلها
اثر تمام بود وی صاحب کرامات و ولایت بوده یکی از اصحاب وی عبد الله بن محمد بن عبد الرحیم
بوده است وی گفته که شیخ من ابو عبد الله احمد نصر روزی مرا گفت برو بمکه و فلانکس را
بگوی که چنین و چنین کن ~~[illegible]~~ من گامی چند برداشتم خود را بمکه یافتم و آن
پیغام بگذاردم بدان کس که گفته بود پیش از نماز بنزدیک شیخ باز آمدم آن وقت که
آنجا رسیدم خواستم که حج گذارم آنکس که پیش وی رفته بودم گفت برو و سخن شیخ را
خلاف مکن و اگر نه باز نتوانی گشت و سه ماه در راه بمانی قبر وی در مالین هراتست
شیخ الاسلام در اوایل حال بسیار بزیارت وی رفتی

تکمله ٤٢٢

ابو نصر بن ابی جعفر بن ابی اسحق الهروی الخاجه بادی رحمه الله تعالی و قیل ابو نصر محمد بن احمد بن ابی جعفر عالم بوده بعلوم
ظاهر و باطن و فقیه روزگار و با اصل از کرما بوده سبب توبهٔ وی آن بود که روزی
شخصی فتوی آورد که چه فرمایند ائمهٔ دین در این مسئله که شخصی در صوابها چوب چند

از وی

از روی غضب بر دو از خرگوشی زواره و راز گوشی روی باز پس کرد و گفت ای خواجه
این خشم نیز بر مظلوم رانند گیرا تا مفرا از عهدهٔ این خشم رانده چون بیرون خواهی
آمد الکفر نیست سال است آن شخص میگرید و حالا آب چشم وی نخود بدان شده
است حکم طهارت و نماز وی چون باشد چون ابو نصر این فتوی بخواند از هیبت آن سخن
بیهوش شد چون بهوش آمد احرام صحبت آن شخص ببست چون بمنزل وی رسید وی
در آن گریه و اندوه از دنیا رفته بود پیری دید با روی نورانی و موی سفید و چون
از دیدهٔ وی دمیده (و دمیده خ) و بر روی وی خشک شده اما می خندید ابو نصر را از خندهٔ وی عجب
آمد بتکفین و تجهیز وی کردند و نماز گذاردند چون ابو نصر از آنجا بازگشت گریان پیری
بوی رسید گفت ای جوان چرا می گریی مگر آیتی از کتاب الله بتو رسیده است که آن کار
نازکست اما این بار بستن دامن سوختگان می ماند نه دل سوختگان چون آن پیر این سخن
بگفت و بگذشت شیخ ابو نصر را دردی بر درد و سوزی بر سوز بیفزود و آن همه چه در راه
بود بیرون آمد و سفر و سیاحت پیش گرفت و گویند که سیصد پیر را خدمت کرد
و صحبت جعفر عم دریافت و در حرم مکه و مدینه و بیت المقدس و غیر آنها ریاضت
کشید و عبادات کرد و در آخر بهرات مراجعت کرد و عمر وی بصد و بیست و چهار سال
رسید و در سنه خمسمائه از دنیا برفت و قبر وی در خنجه یا دست نزار و تبرکه

تکمله ٤٢٣

سلطان مجد الدین طالبه قدس الله تعالی گویند که وی از اهل عسکر بوده در ترک و تجرید
و توکل یگانه بوده در وقتی محمد چرکر که یکی از ابدال بوده در جامع هرات سر بر دوی
روزی در مسجد خفته بود کودکی آب وی ریخته بود خادم مسجد آنجا رسید پنداشت که
وی بول کرده است وی را چندان بزد که اعضای وی مجروح گشت چرکر آهی بزد و برفت

مسجد از چوب بود آتشی پیدا شد و مسجد بسوخت و از آنجا ببازاری که اهل
بازار جمله فروشنده گفتندی در آمد سلطانه مجد الدین طالبه را از آن خبر کردند و عقب
جگر روانه شد چون بوی رسید گفت جگر گوشهٔ مسلمانان چرا می سوزانی جگر باز گشت
و آب چشم خود بر آتش افگند آتش فرو مرد و این رباعی بگفت **قطعه** آه آتش
دو شین که بر افروخته بود • آه سوختن از دل من آموخته بود • گر آب دو چشم من
نداری یاری • چه جمله فروشان که همی سوخته بود • گویند وقتی سیل آمد نزدیک شد که
هرات را ببرد خبر بسلطانه مجد الدین بردند گفت خرقهٔ مرا پیش سیل نهید چنانه کردند
فی الحال آن سیل باز گشت امام فخر الدین رازی رحمة الله علیه در وقت وی بوده است
و بصحبت وی تقرب و تبرک جستی چون وی از دنیا رفت رسید در اند و در شهر هرات
میانهٔ درب خوشک و خیر و زآباد و فن کردند و شیخ محمود اشنوی رحمه الله تعالی صاحب
رسالهٔ غایة الامکان فی معرفة الزمان والمکان است در گنبد مقبرهٔ وی مدفون است
و این شیخ محمود از اصحاب و تلامذهٔ مولانا شمس الدین محمد بن عبد الملک دیلمی است
رحمه الله تعالی که از اکابر مشایخ و محققانست و سخن در حقیقت زمان و تحقیق
آن چنانکه در مصنفات وی مذکورست در مصنفات دیگران کم یافت شود **ابو عبد**
الله محمد بن محمد بن احمد الهروی رحمه الله تعالی وی از بزرگان مشایخ هراتست جامع بوده
میان علم باطن و علم ظاهر صاحب کرامات و ولایت بوده است گویند که در لوح قبر
وی چنین یافته اند که سنهٔ سبع و سبعین و مایتین برفته از دنیا وی گفته است که
طعام چنانه خور که تو او را خورده باشی نه او ترا که اگر تو او را خوری همه نور شود و
اگر او ترا خورد همه دود گردد و جامه چنانه پوشی که رعونت و فخر و خیلا را در نهاد تو

تیه ٤٢٤

بسوزد نه آنکه آتش آن علتها را بر افروزد و هم وی گفته که در هر کار که باشی چنانه
باش که اگر عزرائیل ترا در یابد از آن کار ترا بکار دیگر نباید شد و در آن کار همه
حالات تو با تو باشد اگر چه طعام خورده باشد یا عملی مباح باید که در باطن خیالات
خالصاً لله بود و نیت تو در آن فعل رضای حق بود سبحانه و نگاه داشت شرع
و هم وی گفته که اصل عبودیت آنست که چنانه باشی بظاهر که از تو همه شرع ظاهر
بود و چنانه باشی بباطن که بر تو یاد غیر الله نبود و وی را اصحاب بسیار
بوده همه صاحب ولایت و کرامات **جعفر ابو یعلی بن مختار العلوی الحسینی رضی الله تعالی**
عنه و از کرامات بسیار و خوارق عادات بی شمار منقولست و وی سید امام
مشهور بوده و قبر وی در بابا نجار پای ابو عبد الله مختار است و جعفر فقیه ابو عثمان
مرغزی رحمه الله که از غایت شوق و سوختگی وی را شوق سوخته می گفتند و وی را وقایع
غریب عجیب بوده است گویند که آن روز که سید امام را در هرات وفات رسید
وی در مرو الرود بود وی را آنجا در باطن مصیبتی عظیم افتاد چنانکه بی طاقت شد
و بهرات آمد گفتند که در همان وقت سید امام وفات یافته بوده است و اضطرابی
که در باطن وی پیدا شده بوده است بسبب آن بوده است و جعفر شوق سوخته
رحمه الله تعالی وفات یافت وی را در گورستان خانچه باد در بابا نجار پای عبد الواحد
بن مسلم در خاک کرده اند رحمهم الله تعالی **شیخ ابو ذر بوزجانی رحمه الله تعالی**
شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که بو ذر بوزجانی را دیده بود صیاد
گورکنی در بوزجان مرا رنج عظیم رسید و طلب بسیار کردم تا وی را یافتم و دیدم
بو ذر خداوند کرامات ظاهر بوده گویند که در بوزجان مدرسه بود که شیخ ابو

تیه ٤٢٥

ابو نصر ساکنان از اولیا میخواندند یک روز در آن مدرسه رسیده بود خادم مدرسه
بیرون آمد گفت اولیا در چه کارند خادم گفت امروز خوردنی نیافته اند و در آن
مدرسه درختی بود توت خادم را گفت برو و آن درخت را بیفشان خادم آن
درخت را بیفشاند هر برگ که بیفتاد زر خالص بود پیش شیخ آورد و گفت برو
و برای ایشان طعام بخر روزی سبکتگین پدر سلطان محمود که وفات وی در سنه سبع
و ثمانین و ثلثمائه بوده است بدیدن وی آمده بود وی را نصیحتهای درشت کرد سلطان محمود
هنوز کودک بود وی را پیش شیخ آوردند بسیار لطف نمود وی را برکنار خود نشاند
و از اشعار ویست **شعر** یعرفنا من کان من جنسنا ۰ و سائر الناس لنا منکرون
و هم از اشعار ویست **قطعه** تو بعلم ازل مرا دیدی ۰ دیدی آنگه بعیب بخریدی ۰
تو بعلم آن و من بعیب همان ۰ رد مکن آنچه خود پسندیدی ۰ **شیخ الاسلام احمد
النامقی الجامی قدس الله سره** کنیت وی ابو نصر احمد بن ابی الحسن است و وی از فرزندان
جریر بن عبد الله البجلی است رضی الله تعالی عنه که در سال وفات رسول صلعم ایمان آورده
است قال رضی الله ما حجبنی رسول الله صلعم منذ اسلمت ولا رآنی الا تبسم فی وجهی
و بسیار بلند بالا و با جمال بوده است و امیر المؤمنین عمر رضی الله تعالی عنه وی را یوسف این امت
نام نهاده است حضرت شیخ را حق سبحانه و تعالی چهل و دو فرزند داده بوده است سی و
نه پسر و سه دختر و بعد از وفات وی چهارده پسر همه عالم و عامل و کامل و صاحب
تصنیف و صاحب کرامات و صاحب ولایت و مقتدا و پیشوای خلق بوده اند وی
امی بوده است که در سن بیست و دو سالگی توفیق توبه یافته و بکوه رفته و بعد از هژده
سال ریاضت در چهل سالگی وی را بمیان خلق فرستاده اند و ابواب علم لدنی بروی

کشاده

کشاده زیارت از سیصد تای کاغذ در علم توحید و معرفت و علم سر و حکمت و
روش طریقت و اسرار حقیقت تصنیف کرده است که هیچ عالم و حکیم بر آن اعتراض
نکرده است و نتوانسته و این تصنیفات همه با آیات قرآن و اخبار رسول صلعم مقید و مؤید
است حضرت شیخ قدس الله تعالی سره در کتاب سراج السائرین آورده است که بیست
و دو ساله بودم که حق عز شانه بلطف و کرم خود مرا توبه کرامت کرد و چهل ساله
بودم که مرا بمیان خلق فرستاد و اکنون شصت و دو ساله ام که این کتاب را بفرمان جمع
می کنم تا این غایت صد و هشتاد هزار مرد است که بر دست ما توبه یافته اند و بعد
از آن بسیار سال دیگر زیسته اند شیخ ظهیر الدین عیسی که یکی از فرزندان ایشانست
در کتاب رموز الحقایق آورده است که تا آخر عمر بر دست پدرم شیخ الاسلام احمد
قدس الله تعالی سره ششصد هزار کس توبه کرده اند و از راه معصیت بطریق طاعت
باز آمدند شیخ ابو سعید ابو الخیر را قدس الله تعالی روحه خرقه بود که در آن طاعت کردی
و چنین گویند که آن خرقه از ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه میراث مانده بود و مشایخ را
تا نوبت بشیخ ابو سعید رسید وی را گفتند که آن خرقه را با حمد تسلیم کن فرزند خود شیخ
ابو طاهر را وصیت کرد که بعد از وفات شیخ بچند سال جوانی نوخط بلند بالا ازرق چشم
بنام احمد از در خانقاه تو درآید و تو در میان یاران نشسته باشی بجای من زنهار که آن
خرقه بوی تسلیم کنی چون کار شیخ باخر رسید شیخ ابو طاهر را آرزوی می بود که ولایتی که
حضرت شیخ را بود وی را باشد و شیخ چشم باز کرد و گفت ولایتی که شما طمع میدارید
بدیگری سپرده اند و علم شیخ ما بر در خرابات زدند و کار کسی که ما را بود و بدو تسلیم کردند
کس ندانست که حال چیست تا آنکه بعد از چند سال از وفات شیخ ابو طاهر در خو

دید که شیخ ابوسعید با جمعی از یاران تعجیل می رفت ابوطاهر پرسید که یا شیخ چه تعجیل است
شیخ گفت تو نیز برو که قطب الاولیا می رسد شیخ ابوطاهر خواست که برود بدیدار شد
دیگر روز شیخ ابوطاهر در خانقاه نشسته بود جوانی بآن صفت که شیخ گفته بود
در آمد شیخ ابوطاهر در حال بدانست وی را اعزاز بسیار کرد و او را چنانچه مقتضای
بشریت است اندیشه ناک شد که خرقهٔ پدر را چون از دست دهم آن جوان گفت
ای خواجه در امانت خیانت روا نباشد خواجه ابوطاهر او قت خوش شد
برخاست و آن خرقه را که شیخ ابوسعید بدست خویش بر سر مبارک نهاده بود و تا آن روز
انجا بود بیاورد و بر آن جوان فرو انداخت و گویند که آن خرقه را بیست و دو تن
از مشایخ پوشیده بودند و در آخر بشیخ الاسلام احمد حواله شد بعد از آن هیچکس ندانست
آن خرقه کجا شد بعضی گفته اند که چهل مرد پیدا شدند که ارادت ایشان شیخ بود قدس الله
تعالی سره از آن جمله یکی شیخ الاسلام احمد بود و یکی خواجه بوعلی و معلوم که مراد ابوعلی فارمدی است
بوده معروف و مشهور شدند در عالم و یکی از این طایفه گفته که خواجه بوعلی را بر خاطر ما واقف
کردند و باطن ما آن مأذون بوده و شیخ الاسلام احمد را هم بر خاطر ما واقف کردند و هم بر ظاهر ما
حاکم و باطن ما آن مأذون بوده از حضرت شیخ الاسلام احمد پرسیدند که ما مقامات مشایخ
شنیده ایم و کتب ایشان دیده از هیچکس مثل این حالات که از شما ظاهر می شود ظاهر نشده
است فرمود که ما در وقت ریاضت هر ریاضت که دانستیم که اولیاء خدای تعالی کرده بودند
بجای آوردیم و بر آن مزیدی نیز کردیم حق سبحانه و تعالی بفضل و کرم خود هر چه بر آن گنج بایستی
داده بود بیکبار با احمد داد و هر چهار صد سال چون احمد شخصی پدید آید آثار عنایت ایزد تعالی
در باب او این باشد که همه خلق ببینند هذا من فضل ربی جامع مقامات حضرت شیخ گوید که از

بداین

بدایت حال سؤال کردم فرمودند که من بیست و دو ساله بودم که حضرت حق سبحانه و تعالی مرا
توبه کرامت کرد و سبب توبهٔ من آن بود که چون نوبت دور اهل فسق و فساد بمن رسید
شحنه تا موضع غایب بود و حریفان دور طلب داشتند من گفتم شحنه غایب است چون باز
آید دور بدهم حریفان گفتند ما توقف نمی کنیم شاید که دیر آید گفتم سهل است چون باز آید
اگر مضایقه کند دور دیگر بدهم چون شحنه باز آمد مضایقه کرد و دور دیگر طلب داشت
چون نوبت بمن آمد ندو طعامی بکار بردند کس بخمخانه رفت تا خم آرد تمام خمها تهی یافت
و در آن خمخانه چهل خم بود تعجبها کردم تا این چه تواند بود و آن حال از حریفان نهان داشتم
و از جای دیگر خم آوردم و در پیش ایشان نهادم و من بتعجیل تمام دراز گوشی در پیش
کردم و بجانب رز روانه شدم که انجا خم داشتم تا زودتر بیارم برفتم و دراز گوش بار
کردم دراز گوش در رفتن کندی می کرد و من وی را سخت می رنجانیدم تا زودتر باز آیم
که دل بحریفان معلق داشتم ناگاه آواز سخت بگوش من رسید که احمد این حیوان را چرا
رنجه می داری ما او را فرمان نمی دهیم تا برود از شحنه عذر می خواهی قبول نمی کند
از ما چرا عذر نخواهی تا از تو قبول کنیم روی بر زمین نهادم و گفتم الهی توبه کردم که بعد
از این هرگز خمر نخورم خمها که این دراز گوش را من بردم تا در رز آن قوم خمخانه با کم بودم در
حال دراز گوش روانه شد چون خم پیش ایشان بردم قدحی پیش من داشتند گفتم من توبه
کرده ام ایشان گفتند احمد بر ما حیله می کنی یا بر خود الحاح می کردند ناگاه آوازی بگوش من
رسید که یا احمد بستان و بچش وارسی قدح همه را بچشان بستدم و بچشیدم شهد شده
بود بامر حق سبحانه و تعالی و همه حاضر از آنجا نیدم در حال توبه کردند و از همه بیرانگندند
و هر کسی روی بخیر نهادند و من روی در کوه آوردم و بعبادت و ریاضت و مجاهده

مشغول شدم چون مدتی چند در کوه بودم در خاطر من دادند که احمد را حق چنین روزی نه
نوعی روزی قومی صاحب فرزندان را کرده که حق ایشان در ذمۀ تو واجب است و ایشان را
ضایع گذاشته بعد ازان خاطری دیگر در آمد که در خانۀ تو بیوه زن است از جیرانهای دیگر چهل
خم است که در ان خم بعضی کسی است هر چه دارند که بر خود خرج کنند چون دانستی که جیر دیگر
نماند انگاه بفرزندان ایشان مشغول شو چون ساعتی بر آمد بخاطر من فرو دادند که یا احمد
نیکو روندۀ باشی در راه حق سبحانه توکل بر خم خمرگری راه غلط کردۀ چرا توکل بر کرم حق
سبحانه و تعالی نکنی تا او صاحب فرزندان ترا از خزانۀ فضل خود روزی رساند که رزاق
بر حقیقت اوست تو تکیه بر خم خمرگری نیکو باشد صفوای عظیم بر سر من زد بخود و از
کوه در آمدم و در خانه رفتم و عصا در کردانیدم و خمها را شکستن گرفتم شحنۀ دیه
را خبر کردند که احمد در کوه در آمده است و جنون بر وی غالب شده می شکند و می ریزد
شحنه کس فرستاد و مرا از خانه بیرون آوردند و در پایگاه اسپان بازداشت من بر سر
آخر اسپان نشستم و دست بر هم می زدم و این بیت می گفتم **بیت** استر بخراسی
می بایدت صد کرده تو نیز ز بعد دوست کردی در کرده اسپان سر از علف برداشتند
و سر بر دیوار زدن گرفتند و آب از چشمهای ایشان روان شد ستوربانان بدیدند
و شحنه را گفتند دیوانه آورده اند و در پایگاه اسپان بازداشته تا اسپان جمله
دیوانه شدند و دهان از علف برداشتند و سر بر دیوار می زنند شحنه آمد و مرا بیرون
آورد و از من عذرها خواست و من بجانب کوه باز گشتم و چند سال بیرون نیامدم
و حق سبحانه و تعالی از خزانۀ فضل خویش هر بامداد و بر یک از صاحب فرزندان را
یک من گندم بدادی که در زیر بالین ایشان پیدا آمدی چنانکه همه را کفایت کردی و اگر

مهمانان

مهمانان نیز رسیدندی همه را فرا رسیدی بلکه چیزی باز آمدی خواجه بوالقاسم کرد مردی
بود بزرگ و مال دار و باخیر وی گفته که مرا حادثۀ افتاد که هر چه داشتم یکبار از دست
من برفت حال من باضطرار رسید عیال بسیار داشتم و هیچ کسبی نمی دانستم پیوسته بخدمت
علما و مشایخ و مزارها می رفتم و استمداد همت می کردم که طاقت احتیاج بخلق نداشتم
روزی در مسجد نشسته بودم عظیم تنگدل پیری در آمد و دو رکعت نماز بگزارد و پس
بنزدیک من آمد و بر من سلام کرد هیبت عظیم از وی بر من مستولی شد که سخن را نه دم مهابت بود و
پس پرسید که چرا تنگدلی قصۀ خود با وی بگفتم گفت احمد بن ابی الحسن را که در بن کوه است می شناسی
گفتم مرا دوست دیرینه است گفت برخیز و بنزدیک وی رو که مرد صاحب کرامت است باشد
در دور فتور ازو در ماه یابی روزی دیگر برخاستم و بنزدیک وی رفتم سلام کردم جواب داد
و پرسید که حال تو چیست گفتم مهر پرس قصۀ خود با وی بگفتم فرمود که چند روز است که خاطر
ما بتو می کشید دانستم که ترا کاری افتاده است برو و خاطر مشغول مدار حق تعالی سهل کرداند
قبول کردم که امشب در وقت مناجات بر حضرت حق تعالی عرضه دارم تا چه جواب آید دیگر
روز بامداد بخدمت او رفتم چون چشم مبارک او بر من افتاد گفت بشارت بادت که حق سبحانه و تعالی
کار تو راست آورد پس فرمود که هر روز کفاف تو چند باید گفتم چهار دانگ فرمود که
چهار دانگ ترا بر آن سنگ حواله کردند آنجا می رو و می بر و بعضی از افاضل درین زمانها گفته است
قطعه بوالقاسم کرد شد چو بیکس و مضطر ٭ بکشاد بر او کرامت احمد در ٭ کردند حواله
کفاف تو بحجر ٭ هر روز چهار دانگ می آمد بر ٭ بیش از آن بیرون آمدن بر داشتم و بخدمت
شیخ رفتم و گفتم من پیر شدم و اطفال خورد دارم چه فرمائی بعد از من حال چگونه بود فرمود که تا ایشان خیانت
نکنند از فرزندان تو هر که آید بر دارد و بعد از وی مدتی فرزندان می بردند چون بعضی از فرزندان خیانت

کرده یارا نیافتند وقتی حضرت شیخ را عزیمت هرات شد چون به شکیباه رسیدند جمعی از بزرگان
که همراه بودند پرسیدند که حضرت شیخ بهرات در خواهد آمد شیخ فرمود که اگر نبیره شیخ مشایخ
ماضی شهر هرات را با نیچه انصار یاد که خفته اند از بنی جابر بن عبد الله رسید گفت که ما برویم
و شیخ الاسلام احمد را بر دوش گیریم و بشهر آریم پس فرمود تا محفه پدر وی شیخ الاسلام
عبد الله انصاری قدس سره پیش آوردند و در شهر منادی کردند که همه اکابر باستقبال شیخ
الاسلام احمد بیرون آیند چون به شکیباه رسیدند و بخدمت حضرت شیخ در آمدند و نظر مبارک
وی بر ایشان افتاد بر جای خود نماندند و حالتهای عظیم پیدا آمد روز دیگر محفه در آوردند
و التماس کردند که قرار بر آنست که شما را بر دوش بشهر بریم کرم فرمایید و در محفه نشینید
حضرت شیخ اجابت کرد در محفه نشست و دو بازوی پیش محفه را شیخ جابر بن عبد الله
و قاضی ابو الفضل یحیی برگرفتند و دو بازوی پس را امام ظهیر الدین زیاد و امام فخر الدین
علی معتصم برگرفتند و روانه شدند و هیچکس جای نمی دادند حضرت شیخ خاموش می بود
تا ساعتی برفتند پس فرمود که محفه را بنهید تا سخنی بگویم چون محفه را بنهادند
فرمود که شما می دانید که ارادت چیست گفتند بفرمایید گفت ارادت فرمان بردا
ریست همه گفتند بلی فرمود که چون چنین است شما سوار شوید تا دیگران محفه بردارند تا همه کسی را
نصیبی باشد اکابر سوار شدند و دیگران محفه را برگرفتند چندان خلق از شهر و روستا
آمده بودند که بسیار کسی بود که نوبت محفه بوی نرسید چون بشهر رسیدند در خانقاه
شیخ الاسلام عبد الله الانصاری نزول فرمودند و در شهر هرات مردی بود نام وی شیخ
عبد الله زاهد مدت سی سال روزه وصال داشته مشهور و معروف بود و صاحب
قبول و بای از خوابگاه فرزند خود را از راه ارادت بحکم وی کرده بود و دوازده سال

درخانه

۲۷۵

در خانهٔ وی بکار مانده بود چون شیخ الاسلام احمد بهرات رسید آن زاهد ضعیفهٔ خود را
گفت که جامهٔ من بیار تا بشهر دیگر شیخ احمد روم که می گویند مرد بزرگ است تا ببینم که حال
او چیست ضعیفه گفت زنهار اگر از راه امتحان خواهی رفت مرو که او نه آن مردیست که تو تصور
کردهٔ اگر در دل داری که آنچه او فرماید تمامه بری و بجای آری برو و اگر نه گرد او مگرد که
زیان کنی زاهد گفت برو جامه بیار که تو ندانی جامه در پوشید و بخدمت حضرت شیخ احمد
آمد و سلام کرد حضرت شیخ جواب داد و فرمود که چون عزم سلام ما کردی می دانی که آن
نسخه صح عورت با تو چه گفت فرمانه خواهی برد زاهد گفت چون راست میگویی چون فرمانه فرمود که
باز گرد و گذر بر کوی سنگین کن بر دکان محمد قصاب مروزی گرد و از وی گوشت یخنه است
بر قناره آویخته بستان و قدری دوشاب و روغن از بقال بستان و در دست گیر و بخانه
بر که من حمل سلعته فقد بری من الکبر بگوی تا از آن گوشت قلیه سازند و از آن روغن
و دوشاب حلوایی کنند و با آن عورت افطار کن و آنچه در بیست و اند سال بر تو واجب
بوده است بجای آر و بحمامی فرو رو و غسال بر آرهم در ساعت هر چه چندین سال طالب
آن بودهٔ و نیافته اگر ترا حاصل نیاید بیا و از من احمد بگیر تا از عهدهٔ آن بیرون آید چون شیخ
این بگفت زاهد با خود گفت که مرا کاری می فرماید که در وسع من نیست و من درین سی سال
در خود هیچ قوت ندیده ام باز نبایکه قوت دخول کنم حضرت شیخ دانست که زاهد
چه می اندیشد فرمود که برو سهل باشد مترس اگر حاجت افتد از احمد مدد خواه زاهد
برخاست و آنچه شیخ فرموده بود بجای آورد و قلیه و حلوایی ساختند و با هم افطار
کردند در میانهٔ طعام خوردن حرکتی در زاهد پیدا آمد و خواست بمعاشرت مشغول
شود زن گفت چندان توقف کن که از طعام بپردازیم چون از طعام فارغ شدند زاهد

خاست که بمباشرت پرواز و در خود قوة آن نیافت از حضرت شیخ استمداد کرد شیخ
در میانهٔ جمع نشسته بود تبسم فرمود و گفت یا زاهد کار را باش و مترس که راست
آمد زاهد را مقصود بحصول پیوست و روی بحمام نهاد چون غسل تمام کرد در ساعت
هرچه در فرق چهار دیوار شهر بود تمامی بر وی کشف شد چون بخدمت شیخ آمد فرمود که
احمد را چه جرم چون همت تو بیش از این چهار دیوار نبود اگر عوض چهار دیوار شهر چهار
دیوار دنیا بودی کشف شدی روزی حضرت شیخ را از خانقاه شیخ الاسلام عبد الله
الانصاری رحمه الله بدعوت می بردند چون خادم کفش شیخ را راست نهاد شیخ فرمود که
ساعتی توقف باید کرد که کاری در پیش است بعد از ساعتی ترکمانی با خاتون خود
در آمد و پسری دوازده ساله در غایت جمال آما بدو چشم نابینا در آوردند و گفتند
ای شیخ حضرت حق سبحانه و تعالی ما را مال و نعمت بسیار داده است و فرزند بیش از این
نداریم و حق تعالی از وی هیچ دریغ نداشته است مگر روشنائی چشم و ویرا در اطراف
عالم گردانیدیم هر جا بزرگی و مزاری و طبیبی شنیدیم انجا بردیم هیچ فایده نداشت
ما را چنان معلوم شده است که هرچه از خدای تعالی درمی خواهی راست می شود اگر نظری
در کار فرزند ما کنی تا چشم وی روشن شود هرچه داریم فدای تو و ما بنده و مولای
تو و اگر مقصود ما حاصل نشود خود را در این خانقاه بر زمین می زنیم تا هلاک شویم
شیخ فرمود که عجب کاری است مرده زنده کردن و نابینا بینا گردانیدن و ابرص را علاج
کردن معجزهٔ عیسی است صلوات الرحمن علیه و احمد که این حدیث است با وی خاست
و روانه شد مرد و زن خود را در میانهٔ سرای بر زمین زدن گرفتند چون بمیانهٔ دالان
خانقاه رسید حالتی عظیم بر وی ظاهر شد و بر زبان وی گذشت که ما کنیم تا چنانکه چند

کس از ائمه که حاضر بودند از استماع اند حضرت شیخ باز گشت و بخانقاه در آمد و
بر کنار صفه بنشست و فرمود که آن کودک را پیش من آرید آوردند و ابهام را بر دو
چشم کودک نهاد و بکشید و گفت انظر باذن الله عز و جل کودک در حال بهر دو چشم بینا
گشت بعد از آن جمعی از ائمه سؤال کردند که اول بر زبان مبارک شما رفت که احیای
موتی و ابراء اکمه و ابرص معجزهٔ عیسی است علیه السلام و بار دوم بر زبان شما گذشت که ما کنیم ما
این کنیم دو سخن چگونه بهم راست آید شیخ فرمود که آنچه اول گفته شد سخن احمد بود و چ
ان نتوانند بود اما چون بدالان رسیدیم بر ما فرود آوردند که احمد کشتی مرحمت را زنده می
می کرد و ابراء اکمه و ابرص عیسی می کرد آنگاه ما بانگ بر من زدند و گفتند باز گرد که ما روشنائی
چشم آن کودک در نفس تو نهاده ایم این حدیث بر حال چند آن زور آورد که بر زبان بی وقت
آمد پس آن قول و فعل همه از حق بود اما بر دست و لفظ احمد ظاهر شد روزی اکابر
هرات بر حضرت شیخ در آمدند و میانهٔ ایشان در توحید و معرفت سخنی می رفت شیخ
فرمود که شما بتقلید این سخن می گویید ایشان از این سخن عظیم متغیر شدند و گفتند که
ما هر یک را بر اثبات هستی صانع جل شانه هزار دلیل حفظ باشد ما را مقلد می خوانی
شیخ فرمود که اگر هر کدام ده هزار دلیل حفظ دارید که جز مقلد نیستید ایشان گفتند
ما را بر این سخن برهانی باید شیخ خادم را گفت که سه دانه مروارید و طشتی حاضر کن حاضر
کرد شیخ با ایشان گفت اصل این مروارید چه بوده است گفتند قطرهٔ باران نیسانی
که صدف گرفته است و در حوصلهٔ وی بقدرت کاملهٔ حق سبحانه مروارید شده شیخ
الاسلام آن مروارید را در طشت افکند و فرمود که هر که از سر تحقیق روی فرا این طشت
کند و بگوید که بسم الله الرحمن الرحیم این هر سه مروارید آب گردد و در ریگ ناپدید گردد

گفتند این عجب باشد شما بگویید شیخ فرمود که نخست شما بگویید چون نوبت بمن رسد
من نیز بگویم ایشان بنوبت بگفتند که ما مروارید تا همچنانکه برقرار بود چون نوبت بشیخ
رسید حالتی بروی ظاهر شد روی فرا طشت کرد و گفت بسم الله الرحمن الرحیم
هر سه مروارید آب گشت و در یکدیگر دوید و در طشت می گشت حضرت شیخ گفت
اسکن باذن الله تعالی فی الحال هر یک دانه مروارید ناسفته منعقد گشته شد همه
متحیر شدند و با آنچه حضرت شیخ فرموده بود اعتراف نمودند و ولایت حضرت شیخ در سنه
احدی و اربعین و اربعمائه بوده است و وفات وی در سنه ست و ثلثین و خمسمائه تکمله ۴۲۷
شیخ ابو طاهر کرد رحمه الله تعالی وی صحبت دار جعفر بوده است عم و شیخ الاسلام احمد را
با وی موانست تمام بوده است و بوی می رفته است شیخ الاسلام احمد گفته است روزی
نفس زمن زردالو خواست با وی گفتم که یکسال تمام روزه داری ترا زردالو دهم
قبول کرد و چون سال تمام شد نفس گفت من آنچه خود بجای آوردم تو نیز بوعده خود
وفا کن آمدم برزی که از پدر میراث رسیده بود رفتم دیدم که شغال زردالو خورده بود
و همچنانه درست افگنده برداشتم و پاک می کردم نفس فریاد برآورد که احمد پاک
میکنی چه خواهی کرد گفتم ترا خواهم داد تا بخوری با تو زردالو قرار کرده ام این هم زر
دالو است پیشتر زین نیست که بردهٔ جانوری گذر کرده است نفس گفت با تو عهد کرده‌ام
که بعد ازین از تو هیچ آرزو نخواهم این بهانه گفتم راست آمد اکنون زردالوی چند از
درخت باز کردم و تایی چند در آستین نهادم و بخدمت شیخ ابو طاهر کرد که پیر صحبت
من بود رفتم و در پیش وی نهادم او ساعتی در آنها نگریست پس گفت احمد ما از زردالوی
وقف آورده گفتم ای شیخ وقف نیست از درخت ملک خود بدست خود باز کرده

ام گفت احسنت زردالوی وقف می آری و بملک بر ما می بندی مارا بنیامی نهی مت
گوش داشتم و خاموش ایستاده و بباطن با حق سبحانه مناجات می کردم که خدا
وندا تو می دانی که از درخت ملک خود بدست خود باز کردم و آن درخت از پدر
میراث دارم این حال بروی کشف گردان ساعتی بود که پسر را بخواند و فرمود که برو
و گوسفندی از رمه بیار و بکش و بگو تا شوربای سازند که احمد را صفرا است گرسنگی بر
سر و دماغ زده دست نمی دارند که چه میکند و چه می گوید من خاموش می بودم چون طعام
آوردند بدل من در دادند که گوشت و شوربا مخور که از وجه نیست من نان می خوردم
شیخ ابو طاهر گفت چرا نمی خوری گفتم این بنده است الحاح کرد که راست بگوی آنچه
بدل من در داده بودند گفتم پسر را طلبید و احوال گوشت پرسید گفت رمه دور رفته
بود از فلان قصاب گرفتم قصاب را طلب کردند گفت آن گوشت از گوسفندی بود که
شحنه بظلم گرفته بود و بمن آوردند که بکش یک نیمه بردند و یک نیمه مانده بود شیخ زار آمد
و برداشت شیخ ابو طاهر سر در پیش انداخت من برخاستم و در آن نزدیکی صومعه
بود بآنجا در آمدم گریستن بر من زور آورد و مناجات کردم که خداوندا مرا با هیچ کس
انس نگذاشتی بهیچ وا گذاشتم که ساعتی بار و صحبت می داشتم چنانکه کردی که از شرم
وی باک بخدمت وی نمی توانم رفت ساعتی بود شیخ ابو طاهر در آمد و بنشست من بدل
مناجات می کردم که خداوندا همچنانکه حال گوشت بروی کشف گردانید حال زردالو نیز
کشف گردانی همین مناجات بودم شیخ در آمد و فرمود که یا با طاهر ملک احمد را
وقف نام کردی و گوشت شحنه را حلال این از که آموخته ای ترا هر احمد هیچ باز خواست
تکمله ۴۲۸ نرسد که وی پایهٔ زبر بن می رود شیخ ابو علی فارمدی رحمه الله تعالی نام وی فضل بن محمد است

شیخ الشیوخ خراسان بوده و در وقت خود منفرد بوده بطریقت خاصهٔ خود در تذکیر و
موعظت شاگرد استاد امام ابوالقاسم قشیری است و انتساب وی در تصوف
بدو طرفست یکی ببزرگوار ابوالقاسم گرگانی طوسی و دیگر بشیخ بزرگوار ابوالحسن خرقانی
که پیشوای مشایخ و قطب زمانهٔ خویش بوده است شیخ ابوعلی فارمدی گفته است
که در ابتدای جوانی در نشابور بطلب علم مشغول بودم شنیدم که شیخ ابوسعید
ابوالخیر از میهنه آمده است و مجلس می‌گوید من رفتم تا وی را ببینم چون چشمم بر جمال وی
افتاد عاشق وی گشتم و محبت این طایفه در دل من بیشتر شد یک روز در مدرسه
در خانهٔ خود نشسته بودم آرزوی دیدار شیخ در دل من پدید آمد و وقت آن نبود که
شیخ بیرون آید خواستم که صبر کنم نتوانستم برخاستم و بیرون آمدم چون بسر چهارسو
رسیدم شیخ را دیدم با جمعی انبوه می‌رفت من هم بر اثر ایشان برفتم بی‌خویشتن شیخ
بجایی در رفت و جمع در رفتند من نیز در رفتم و در گوشهٔ شدم چنانکه شیخ مرا نمی‌دید
چون بسماع مشغول شدند شیخ را وقت خوش گشت و وجد بر وی ظاهر شد و جامه
شق کرد چون فارغ شدند از سماع شیخ جامه بیرون کرد و پیش وی پاره می‌کردند شیخ
یک آستین با تیریز بهم جدا کرد و بنهاد و آواز داد که ای بوعلی طوسی کجایی من جواب
باز ندادم گفتم مرا نمی‌بیند و نمی‌داند مگر از مریدان شیخ کسی بوعلی طوسی نام دارد
شیخ دیگر بار آواز داد جواب ندادم سیم بار آواز داد جمع گفتند شیخ مگر ترا می‌خواند
برخاستم و پیش شیخ آمدم آن تیریز و آستین بمن داد و گفت تو مارا چون این آستین و
تیریزی آن جامه بستدم و خدمت کردم و جای عزیز نهادم و پیوسته بخدمت
شیخ می‌آمدم و مرا در خدمت شیخ بسیار فایده و روشنایی‌ها پدید آمد و حالها روی

نمود

نمود چون شیخ از نشابور برفت من به پیش استاد امام ابوالقاسم قشیری آمدم و حالی که
پدید می‌آمد با وی می‌گفتم وی گفت برو ای پسر بعلم آموختن مشغول باش چند روز
آن روشنایی زیادت می‌بود دو سه سال دیگر بتحصیل مشغول بودم یک روز قلم از محبره برکشیدم
سفید برآمد برخاستم و پیش استاد امام رفتم و حال با وی گفتم استاد امام گفت چون علم
دست از تو بداشت تو نیز دست از وی بدار بکار راه باش و بمعامله مشغول گرد برفتم
و رختها از مدرسه بخانقاه آوردم و بخدمت استاد امام مشغول شدم روزی استاد
امام در گرمابه بود و تنها من برفتم و دلوی چند آب در گرمابه ریختم چون استاد برآمد و نماز
بگزارد گفت این کی بود که آب در گرمابه ریخت من با خود گفتم بی‌ادبی کرده‌ام خاموش بودم
دیگر بار بگفت هیچ جواب ندادم چون سیم بار بگفت گفتم من بودم استاد گفت ای بوعلی هرچه
ابوالقاسم بهفتاد سال نیافت تو بیک دلو آب بیافتی پس مدتی مجاهدت پیش استاد
بنشستم یک روز حالتی بمن درآمد که در آن حالت گم شدم و آن واقعه با استاد امام بگفتم
گفت ای بوعلی روش من ازینجا فراتر نیست هرچه ازین فراتر بود راه آن ندانم من
با خود اندیشه کردم که مرا پیری بایستی که مرا ازین مقام فراتر بردی و آن حالت زیادت
می‌شد و من نام شیخ ابوالقاسم گرگانی شنیده بودم روی بطوس نهادم جایگاه وی نمی
دانستم چون بشهر رسیدم جای وی پرسیدم نشان دادند رفتم با جماعتی از مریدان خویش
در مسجد نشسته بود من دو رکعت تحیت مسجد بگزاردم و پیش وی درآمدم وی سر
در پیش افکنده داشت سر برآورد و گفت بیا ای بوعلی تا چه داری من سلام گفتم و بنشستم
و واقعه‌های خویش بگفتم شیخ ابوالقاسم گفت آری ابتدائت مبارک باد هنوز بدرجه
نرسیده‌ای اما اگر تربیت یابی بدرجهٔ بزرگی برسی من با خود گفتم که پیر من اینست و پیش او مقام

گرفتم و بعد از آنکه مرا مدتی دراز بانواع ریاضت و مجاهدت فرموده بعد بر منبر قیام کرد
و عقد مجلس فرمود و فرزند خویش الحکیم منزکی و هم خواهر ابو علی فارمدی گوید که پیش
از آنکه شیخ ابو القاسم عقد مجلس فرماید شیخ ابو سعید از میهنه بطوس آمده بود بخدمت
وی بر فتم گفت ای ابو علی زود باشد که چون طوطی ترا در سخن آرند سی بر نیامد که شیخ
ابو القاسم مرا عقد مجلس فرمود و سخن بر من گشاده گشت شیخ ابو بکر بن عبد الله الطوسی
النساج روح الله تع روحه وی نیز از اصحاب شیخ ابو القاسم گرگانیست و با ابو بکر دینوری
نیز صحبت داشته است از وی پرسیدند که دیدار مطلوب را چه توان دید گفت بدیدهٔ صدق
در آینهٔ طلب وی فرموده که تصور آب تشنگان ننشاند و فکرت آتش گرمی نبخشد و دعوی
طلب بمطلوب نرساند و هم وی گفته با هیمهٔ موهوم سوخته نشود و دیگ دل بسوزن غیرت
از غیر او دوخته نشود خلوتخانهٔ جان بشمع تجلیات جانان افروخته نگردد زیرا که تخم در زمین
کاشته نکارند و نقش بر کاغذ نکاشته نکارند گویند که در بدایت طلب مجاهدهٔ بسیار
کشید و مجاهدهٔ وی بمشاهده نینجامید بدرگاه خداوند تع بنالید بسر وی ندا کردند
که گنج بادرد طلب قناعت کن ترا با یافت چه کار و هم وی گفته توکل آنست که منع و عطا
جز از حق تع نبینی عین القضاة همدانی در مصنفات خود آورده است که شیخ احمد غزالی
گفت که شیخ وی یعنی ابو بکر نساج در مناجات خود گفت الهی ما الحکمة فی خلقی خداوندا در
آفریدهٔ من چه حکمت است جواب آمد که الحکمة فی خلقک رؤیتی فی مرآت روحک و محبتی فی قلبک
گفت حکمت آنست که جمال خود را در آینهٔ روح تو بینم و محبت خود در دل تو افکنم حجة الاسلام
محمد بن محمد الغزالی الطوسی قدس الله تع سره کنیت او ابو حامد است و لقب وی زین الدین
انتساب وی در تصوف بشیخ ابو علی فارمدی است وی گوید لقد سمعت الشیخ ابا علی الفارمدی

تکلط
۴۲۹

۴۳۹

قدس

قدس الله تع روحه عن شیخه ابو القاسم کرکانی قدس الله تع روحه انه قال ان الاسماء التسعة
والتسعین تصیر اوصافا للعبد السالک و هو بعد فی السلوک غیر واصل وی در اوایل حال
در طوس و نشابور بتحصیل علوم و تکمیل آن اشتغال نمود بعد از آن با نظام الملک ملاقات کرد
و قبول تمام یافت و با جماعتی از افاضل که در صحبت نظام الملک بودند در مجالس متعدده
مناظره و مجادله کرد و بر ایشان غالب گشت تدریس نظامیهٔ بغداد را بوی تفویض کردند
در سنه اربع و ثمانین و اربعمائة به بغداد در رفت همهٔ اهل عراق شیفته و فریفتهٔ وی شدند
قدر بلند و منزلت ارجمند یافت بعد از آن همه را باختیار ترک کرد و طریق انقطاع پیش گرفت
و قصد حج کرد در سنه ثمان و ثمانین و اربعمائة بر حج گذارد و بشام مراجعت نمود و مدتی آنجا
بود و از آنجا به بیت المقدس رفت و از آنجا بمصر و مدتی در اسکندریه بود بعد از آن بشام
مراجعت کرد و آن قدر که خواست آنجا بود و بعد از آن بوطن باز گشت و بحال خود مشغول شد
و از خلق خلوت گزید و کتب مفیده تصنیف کرد چون کتاب احیاء العلوم و جواهر القرآن و تفسیر
یاقوت التأویل چهل مجلد و مشکوة الانوار و غیر آن از کتب مشهوره و بعد از آن به نیشابور
عود کرد و در نظامیهٔ نیشابور درس گفت و بعد از چند گاه ترک کرد و بوطن باز گشت
و از برای صوفیه بنای خانقاهی کرد و از برای طلبهٔ علم بنای مدرسه و اوقات خود را بر وظایف
خیر توزیع کرد از ختم قرآن و صحبت ارباب قلوب و تدریس علوم تا آن زمان که بجوار رحمت حق
پیوست در رابع عشر جمادی الآخرة سنه خمس و خمسمائة یکی از اکابر علما گفته است که روزی نماز
پیشین و نماز دیگر در مسجد حرام در آمدم و چیزی از وجد و احوال فقرا مرا در گرفته بود
نمی توانستم که بایستم و بنشینم جایی می طلبیدم که ساعتی باستراحتی کنم جماعت خانهٔ بعضی
رباطها که در حرم داشت در آمدم و بر پهلوی راست در برابر خانه بخفتادم و دست خود را

در زیر ردی ستونه ساختم تا مرا خواب نگیرد و طهارت من منتقض نشود ناگاه یکی از اهل بدعت
که بآن مشهور بود آمد و مصلای بر دران جماعتخانه بینداخت و از جیب خود لوحی بیرون آورد و
تمامی بر دم که از سنگ بود و بر آنجا چیزها نوشته بود و نداز ابوسید و پیش روی خود
نهاد و نماز دراز گذارد و روی خود را از هر دو جانب بر آنجا مالید و تضرع بسیار کرد و بعد
از آن سر خود را بالا کرد و آنرا ابوسید و بر چشمهای خود مالید و باز ببوسید و در جیب
نهاد چون من از او دیدم مرا از آن کراهیت بسیار شد با خود گفتم چه بودی که رسول صلعم زنده
بودی تا از این مبتدعان خبر دادی از شناعت آنچه می کنند و با این تفکر خواب را از خود می
کردم تا طهارت من فاسد نشود ناگاه از حس غایب شدم در میان خواب و بیداری دیدم که
عرصه ایست بسیار گشاده و مردم بسیار ایستاده اند و در دست هر یک کتابیست مجلد
و همه پیش شخصی در می آمدند از حال ایشان سؤال کردم گفتند حضرت رسالت صلعم اینجا
نشسته است و اینها اصحاب مذاهب اند میخواهند که عقاید مذاهب را از کتب خود بر رسول
صلعم خوانند و تصحیح مذاهب و عقاید خود کنند شخصی در آمد گفتند شافعی است رضی الله
عنه و در دست وی کتابی بمیانه حلقه در آمد و بر رسول صلعم سلام گفت رسول صلعم جواب
داد و مرحبا گفت شافعی پیش وی بنشست و از کتابی که داشت مذهب و اعتقاد خود خواند
و بعد از وی شخصی دیگر آمد گفتند ابو حنیفه است رضی الله عنه و بدست وی کتابی پهلوی
شافعی بنشست و از آن کتاب مذهب و اعتقاد خود خواند و همچنین یک یک از اصحاب مذاهب
آمدند تا باقی نماند مگر اندکی و هر که عرض مذهب خود می کرد و بر پهلوی دیگران می نشاندند
چون همه فارغ شدند ناگاه یکی از روافض آمد و در دست وی جزوی چند جلد ناکرده
و در آنجا ذکر عقاید باطله ایشان و قصد کرد که بمیانه آن حلقه در آید و آنرا بر رسول صلعم

خواند یکی از آنانکه پیش رسول صلعم بودند بر وی قهر آمد و وی را زجر و منع کرد و جزوها را
از دست وی گرفت و بینداخت و وی را براند و اهانت کرد من چون دیدم که قوم فارغ
شدند و کسی نماند که چیزی خوانده پیش آمدم و در دست من کتابی بود مجلد اول از وادم
و گفتم یا رسول الله این کتاب معتقد من و معتقد اهل اسلام است اگر اذن فرمایی بخوانم رسول
صلعم گفت چه کتابیست گفتم کتاب قواعد العقاید است که غزالی تصنیف کرده است
مرا بقرائت آن اذن داد و بنشستم و از اول کتاب خواندن گرفتم تا بآنجا رسیدم که غزالی
میگوید و الله تعالی بعث الله النبی الامی القرشی محمدا صلعم الی کافة العرب و العجم و الجن
و الانس چون بآنجا رسیدم اثر بشاشت و تبسم در روی مبارک وی صلعم ظاهر
شد چون بنعت و صفت وی رسیدم بمن التفات کرد و گفت این الغزالی غزالی آنجا ایستاده
بود و گفت غزالی منم یا رسول الله و پیش آمد و سلام گفت رسول صلعم جواب داد و دست
مبارک خود بوی داد غزالی دست وی را صلعم می بوسید و روی خود بر آنجا می مالید بعد از آن
بنشست رسول صلعم بقراءت هیچکس چندان استبشار ننمود که بقراءت من قواعد العقاید را خواندم
چون از خواب در آمدم در چشم من اثر گریه بود و از آن کرامات و احوال که مشاهده کرده بودم
شیخ ابو الحسن شاذلی قدس الله تعالی روحه که قطب زمانه خود بوده از واقعه که دیده چنین
خبر داده است که حضرت رسالت صلعم با موسی و عیسی علیهما السلام مفاخرت و مباهات
کرده است بغزالی رحمة الله علیه و حضرت رسالت صلعم بتعزیر بعضی منکران غزالی امر فرمود و
اثر سوط تا وقت مردن بر تن وی ظاهر بود و من کلامه رضی الله عنه فی مکتوب کتبه الی بعض
الفقد قائه روح نیست نمائیست که کسی را بدو راه نبوده و سلطان و قاهر و متصرف
وی بود و قالب اسیر و بیچاره وی است هر چه بینند از قالب بینند و قالب از آن بی خبر

کل عالم را با قیوم عالم همین مثالست که قیوم عالم هست نیست نمایست که هیچ ذره را از
ذرات عالم قوام و وجود نیست بخود بلکه بقیومی ویست و قیوم هر چیزی بضرورت
با وی بهم باشد و حقیقت وجود وی را بود و وجود متقوم از وی بر سبیل عاریت بود
وهو معکم اینما کنتم این بود ولیکن کسی که معیت نداند الا معیت جسم با جسم یا معیت
عرض با عرض یا معیت عرض با جسم و آن هر سه در حق قیوم عالم محال باشد این معیت
فهم نتوان کرد و معیت قیومیت قسم رابعست بلکه معیت بحقیقت اینست و این نیز هست
نیست نمایست کسانی که این معیت را نشناسند قیوم را می جویند و باز می نیابند
و ایضا مثله گردبادی که در هوای صافی از زمین برخیزد و بر صورت مناره مستطیل
بر خویشتن می پیچد کسی در نگاه پندارد که خاک خود را می پیچاند و می جنباند و نه جنانست
با هر ذره از آن هواهست که متحرک ویست لیکن هوا را نتوان دید و خاک را بتوان دید
پس خاک در محرک نیست هست نماست و هوا هست نیست نما خاک را در حرکت جز
مسخری و بیچاره که نیست در دست هوا و سلطنت همه هوا راست و سلطنت هوا
ناپیدا **شیخ احمد غزالی رحمه الله تعالی** وی از اصحاب شیخ ابو بکر نساجست تصنیفات
و تالیفات معتبره و رسائل بی نظیر دارد و یکی از آنها رساله سوانح است که لمعات شیخ فخر الدین
عراقی بر سنن آن واقعست چنانکه در دیباچه لمعات می گوید اما بعد این کلمه چند در بیان
مراتب عشق بر سنن سوانح زبان وقت املا کرده و یکی از فصول سوانح اینست معشوق بهمه حال
خود عاشق است پس افتقار صفت وی است عاشق را همیشه معشوق در باید پس افتقار
همیشه صفت اوست و معشوق را هیچ چیز در نمی باید که خود را دارد لاجرم استغنا صفت او
باشد **شعر** همواره تو دل ربوده معذوری ؛ غم هیچ نیازموده معذوری ؛ من بی تو

هزار شب بخون در بودم ؛ تو بی تو شبی نبوده معذوری ؛ روزی در مجلس وعظ وی
قاری این آیت خواند که یا عبادی الذین اسرفوا وی گفت شرفهم بیاء الاضافة الی نفسه
بقوله یا عبادی ثم انشد **شعر** وهان علی اللوم فی جنب حبها ؛ وقول الاعادی انه لخلیع
اصم اذا نودیت باسمی و اننی ؛ اذا قیل لی یا عبدها لسمیع ؛ روزی کسی از وی حال
برادرش حجة الاسلام پرسید که وی کجاست گفت وی در خونست سائل وی را طلب کرد
در مسجد یافت از قول شیخ احمد تعجب نمود و قصه را با حجة الاسلام بگفت گفت راست
گفت من در مسئلهٔ از مسائل مستحاضه فکر می کردم یکی از صوفیان از قزوین بطوس رسید
بر حجة الاسلام در آمد وی را از حال برادر خود شیخ احمد پرسید آنچه می دانست گفت
گفت با تو از کلام او هیچ هست گفت آری جزوی داشت پیش آورد در آن
تامل کرد و گفت سبحان الله ما طلب کردیم و احمد یافت گویند وقتی که محتضر بود چهار
پایهٔ وی کشاده شدند و ورم کردند پیش وی گفتند پا بخواست دانست گفت چون
ما فرود آمدیم هر که خواهد گو سوار شود در سنهٔ عشرین و خمسمائه از دنیا برفته قبر وی در
قزوین است **خواجه یوسف همدانی رحمه الله تعالی** کنیت وی ابو یعقوبست امام عالم عارف
ربانی صاحب الاحوال والمواهب الجزیلة والمقامات والکرامات الجلیلة در ابتدا ببغداد
رفت و ملازمت مجلس شیخ ابو اسحاق شیرازی کرد و کار وی بالا گرفت و بر اقران خود
در علم فقه و غیر آن خصوصا در علم نظر فایق آمد شیخ ابو اسحاق وی را با صغر سن بر بسیاری
از اصحاب خود تقدیم می کرد و از جمعی کثیر در بغداد و اصفهان و سمرقند حدیث سماع کرد بعد
از آن ترک همه کرد و طریق عبادت و ریاضت و مجاهدت پیش گرفت و مشهور آنست که انتساب
وی در تصوف بشیخ ابو علی فارمدیست و گفته اند که بشیخ عبد الله جوینی و شیخ حسن سمنانی

جوینی

نیز صحبت داشته است و در مرو ساکن شد و از آنجا بهرات آمد و چندگاه اقامت کرد و بعد از آن
اهل مرو از وی التماس مراجعت بمرو کردند بمرو آمد باز بهرات رفت بعد از آن عزیمت مراجعت
بمرو کرد و در راه فوت شد در شهور سنه خمس و ثلثین و خمسمایه همانجا که فوت شد دفن کردند
و بعد از چندگاه بمرو نقل کرده شد و مزار وی در مرو ظاهر و مشهور است شیخ محیی الدین عربی
قدس الله تعالی روحه در بعض از مصنفات خود می‌گوید که در سنه اثنین و ستمایه شیخ
اوحد الدین حامد کرمانی در شهر قونیه در منزل من بود وی گفت که در بلاد ما خواجه یوسف
همدانی رحمه الله که زیادت از شصت سال بر سجادهٔ شیخی و ارشاد نشسته بود روزی
در زاویهٔ خود بود که خاطر بیرون رفتن در دل وی خطور کرد و عادت وی آن نبود که غیر
جمعه بیرون آید و آن بروی گران آمد و نمی‌دانند که کجا می‌باید رفت بر مرکبی سوار شد و سر وی را
بگذاشت تا هر کجا که خدای تعالی خواسته است ببرد آن مرکب وی را از شهر بیرون برد و ببادیه در آمد
تا وی را بمسجد ویرانه رساند و بایستاد شیخ فرود آمد و بمسجد در آمد دید که شخصی سر در
کشیده بعد از ساعتی سر بالا کرد جوانی بود با هیبت گفت یا یوسف مرا مسئله مشکل شده
است و ذکر کرد شیخ آنرا بیان فرمود بعد از آن گفت ای فرزند هرگاه ترا مشکلی شود بشهر در آی
و از من بپرس و مرا در رنج میفکن شیخ گفته است که آن جوان بمن نظر کرد و گفت هرگاه مشکلی
شود هر کسی را یوسفی نیست مثل تو شیخ ابن العربی می‌گوید من از اینجا دانستم که مرید صادق قابل
تحریک شیخ بجانب خود می‌تواند کرد شیخ نجیب الدین بزغش شیرازی قدس سره فرموده که
وقتی جزوی چند از سخن مشایخ بدست من افتاد مطالعه کردم مرا بغایت خوش آمد طالب
آن می‌بودم تا بدانم که آن تصنیف کیست و از کلام وی چیزی دیگر بدست آورم شبی بخواب
دیدم که پیری باشکوه و وقار محاسن سفید و بغایت نورانی از بیرون خانقاه در آمد و

رفت تا وضو سازد جامهٔ سفید نیکو پوشیده بود و بر آن جامه بخط درشت تا پای آیة الکرسی
نوشته چنانچه سر تا پای جامه را گرفته بود من در عقب وی برفتم جامه را بر فرق کرد و بمن داد
در زیر آن جامهٔ سبز پوشیده بود از آن نیکوتر و بهمان طریق آیة الکرسی بر آن نوشته آن را
نیز بمن داد و گفت نگاه دار تا وضو سازم چون وضو ساخت گفت از این دو جامه کدام را
بتو می‌دهم کدام را میخواهی من اختیار نکردم گفتم هر چه تو خواهی گفت آن جامهٔ سبز را در زیر
پوشید و سفید را خود پوشید پس گفت مرا میشناسی من مصنف آن جزوهایم که طالب وی
بودی ابو یوسف همدانم و آنرا رتبة الحیات نامست و مراد بآن مصنفاتست از آن
خوبتر منازل السایرین و منازل السالکین چون از خواب در آمدم عظیم خرم شدم
چنین گویند که وقتی در نظامیهٔ بغداد وعظ می‌گفت فقیهی معروف بابن السقا در مجلس
برخاست و مسئله بپرسید گفت بنشین که در کلام تو رایحهٔ کفر می‌یابم و شاید که مرگ تو
نه بر دین اسلام باشد بعد از آن بمدتی نصرانی با رسم رسالت از پادشاه روم بجانب خلیفه
آمد ابن سقا بجانب وی رفت و از وی التماس مصاحبت کرد و گفت میخواهم که دین اسلام را
بگذارم و در دین شما در آیم نصرانی از او قبول کرد و با وی بقسطنطنیه رفت و به پادشاه
روم پیوست و نصرانی شد و بر نصرانیت مرد گویند ابن سقا قرآن حفظ داشت در
مرض موت از وی پرسیدند که هیچ از قرآن بر خاطر تو مانده است گفت هیچ باقی نمانده است
مگر این آیت که ربما یود الذین کفروا لو کانوا مسلمین و بعضی قصهٔ ابن سقا را بر غیر این وجه
حکایت کرده اند چنانکه در ذکر شیخ محیی الدین عبد القادر گیلانی قدس سره بیاید ان شاء الله
تعالی خلفاء خواجه یوسف همدانی چهارند خواجه عبد الله برقی و خواجه حسن اندقی و خواجه
احمد یسوی و خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس الله تعالی ارواحهم اسرارهم و بعد از خواجه یوسف

هر یک از این چهار در مقام دعوت بوده اند و خلفاء پاک بطریق آداب در خدمت وی بوده اند و
چون خواجه احمد یسوی بطرف ترکستان عزیمت کرد جمیع یاران را بمتابعت خواجه عبدالخالق دلالت
کرده چنین است در رساله بعضی از متأخران مشایخ این خاندان قدس الله تعالی اسرارهم خواجه
عبدالخالق غجدوانی قدس سره روش ایشان در طریقت حجت است و مقبول همه فرق اند علی الدوام تمه ٣٣
در راه صدق و صفا و متابعت شرع و سنت مصطفی صلی الله علیه و سلم و مجانبت و مخالفت
بدعت و هوا کوشیده اند و روش پاک خود را از نظر اغیار پوشیده اند ایشان سبق ذکر
دل در جوانی از حضرت خواجه خضر بوده اند و بر آن سبق مواظبت نموده اند و خواجه
خضر ایشان را بفرزندی قبول کرده اند و فرموده اند که در حوض آب درآی و غوطه خور و
بدل گوی لا اله الا الله محمد رسول الله چنانکه کردند و این سبق را گرفتند و بکار مشغول شدند
و کشادها یافتند و از اول حال تا آخر حال روزگار ایشان بنزدیک همه خلق مقبول و محمود
بود و بعد از آن شیخ الشیوخ عالم عارف ربانی خواجه امام ابو یوسف یعقوب یوسف همدانی
قدس الله تعالی روحه ببخارا آمدند خواجه عبدالخالق صحبت ایشان دریافتند و معلوم کردند که
ایشان را هم ذکر دل بوده و در صحبت ایشان می بودند تا مدتی که در بخارا [illegible] بودند گفته
اند که خواجه خضر پیر سبق ایشانند و خواجه یوسف پیر صحبت و خرقه و بعد از خواجه
یوسف ~~پیر صحبت~~ خواجه عبدالخالق بریاضت مشغول شدند و احوال خود را پوشیده
می داشتند و ولایت ایشان چنان شد که در هر وقت نماز بکعبه می رفتند و می آمدند
و در شام ایشان را مرید بسیار پدید آمد و خانقاه و آستانه پیدا شد در ایام عاشورا
جمعی انبوه در خدمت خواجه نشسته بودند و ایشان در معرفت سخن می گفتند ناگاه جوانی
درآمد بصورت زاهدان خرقه در بر سجاده بر کتف و در گوشه بنشست حضرت خواجه

خواجه بوی نظر کردند بعد از ساعتی آن جوان برخاست و گفت حضرت رسالت صلعم فرموده است
اتقوا فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله عز و جل سر این حدیث چیست خواجه فرمودند
سر این حدیث آنست که زنار ببری و ایمان آری آن جوان گفت نعوذ بالله که مرا زنار باشد
خواجه بخادم اشارت فرمودند خادم برخاست و خرقه از سر جوان برکشید در زیر خرقه
زناری پیدا شد آن جوان فی الحال زنار ببرید و ایمان آورد حضرت خواجه فرمودند ای یاران
بیایید تا ما نیز بر موافقت این نوعهد زنارها قطع کنیم و ایمان آریم چنانکه وی زنار ظاهر را
ببرید ما نیز زنار باطن را که عبارت از عجب است ببریم تا چنانکه وی آمرزیده شد ما نیز آمرزیده
شویم حالتی عجیب بر یاران ظاهر شد در قدمهای خواجه می افتادند و تجدید توبه می کردند روزی
درویشی پیش خواجه می گفت اگر خدای تعالی مرا مخیر گرداند میان بهشت و دوزخ من
دوزخ را اختیار کنم چه من در همه عمر بر مراد نفس نرفته ام و در آن حال بهشت مراد نفس من بوده
و دوزخ مراد حق تعالی خواجه این سخن رد کردند و فرمودند که بنده را با اختیار چه کار هر
کجا گوید برو رویم و هر کجا گوید باش باشیم بندگی اینست نه آنکه تو میگویی آن درویش گفت
شیطان را بر روندگان راه هیچ دست باشد خواجه فرمودند که هر رونده که بسر حد فنای
نفس نرسیده باشد چون در خشم شود شیطان بروی دست یابد اما آن رونده که بفنای نفس
رسیده باشد وی را خشم نبود غیرت بود و هر کجا غیرت بود شیطان بگریزد و این چنین صفت
آنکس را مسلم شود که روی براه حق دارد و کتاب خدای تعالی عز و جل بر دست راست گیرد و سنت
رسول را صلی الله علیه و سلم بدست چپ و در میان این دو روشنایی راه را سلوک کند روزی
مسافری از راه دور بحضرت خواجه آمده بود ناگاه جوانی خوب صورت بحضرت خواجه درآمد
و طلب دعایی کرد خواجه دعائی فرمودند آن جوان ناپیدا شد آن مسافر پرسید که این جوان

چکس بود خواجه فرمودند که فرشته‌ای بود که مقام وی در آسمان چهارم بود بسبب تقصیری
از مقام خود دور افتاده بود و با آسمان دنیا آمده بود با فرشتگان دیگر گفت چه کار کنم که
حق تعالی باز مرا بهمان مقام رساند فرشتگان ویرا باینجانب نشان داده بودند آمده بود و دعا
درخواست کرد دعا کردیم و اجابت شد و بمقام خود باز رسید آن مسافر گفت
خواجه ما را بدعای ایشان مدد کنند باشد که ازین خوابگاه شیطان جان بسلامت بریم
خواجه فرمودند وعده آنست که بعد از ادای فرایض هر کس دعا کند مستجاب شود تو
برکار باشی و ما را بدعای خیر یاد کن بعد از فرایض و ما نیز ترا یاد کنیم باشد که درین
میانه اثر اجابت ظاهر شود هم در حق تو و هم در حق ما خواجه عارف ریوگری رحمه الله
تعالی خواجه عبد الخالق را خلیفه بوده است خواجه احمد صدیق و خواجه عارف
ریوگروی و خواجه اولیای کلان و سلسله نسبت ارادت خواجه بهاء الدین نقشبندی
رحمه الله ازین جماعت بخواجه عارف میرسد خواجه محمود انجیر فغنوی قدس سره وی از خلفاء
خواجه عارف است خواجه علی رامیتنی رحمه الله تعالی وی از خلفاء خواجه محمود است و لقب
ایشان درین سلسله حضرت عزیزانست و ایشان را مقامات عالیه و کرامات ظاهره بسیار
بوده و بصنعت بافندگی مشغول می بوده اند و این فقیر از بعضی اکابر چنین استماع
دارد که اشارت بایشانست آنچه مولانا جلال الدین رومی قدس سره در غزلیات خود
فرموده است شعر گر نه علم حال فوق قال بودی کی شدی • بنده اعیان بخارا خواجه
نساج را • و قبر ایشان در خوارزم مشهور است یزار و یتبرک به از ایشان پرسیدند
که ایمان چیست فرمودند که کندن و پیوستن و نیز از ایشان پرسیدند که مسبوق بقضای
مسبوقانه کی برخیزد فرموده اند که پیش از صبح و از ایشان منقولست که می فرموده اگر در

روی زمین پاک از فرزندان خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس سره بعدی منصور هر که بر سر دار
رفتی خواجه محمد بابای سماسی رحمه الله تعالی وی خلیفه حضرت عزیزانست و خدمت خواجه بهاء
الدین را نظر قبول بفرزندی از ایشان بوده است و ایشانند که بارها که بر قصر هندوان می
گذشته میفرموده اند که ازین خاک بوی مردی می آید و زود باشد که قصر عارفان شود تا روزی
از منزل سید امیر کلال که از خلفاء ایشانند بطرف قصر عارفان متوجه شدند و فرمودند که
آن بوی زیادت شده است همانا که آن مرد متولد شده است چون نزول فرمودند از ولادت
حضرت خواجه سه روز گذشته بود جد ایشان معامله بر سینه ایشان گذاشت و نیاز تمام بخدمت
خواجه محمد بابا برد فرمودند که وی فرزند ماست و ما او را قبول کردیم و توجه باصحاب کردند گفتند که
این آن مردست که ما بوی وی را شنیده بودیم مقتدای روزگار شود و امیر سید کلال را فرمودند که
در حق فرزندم بهاء الدین تربیت و شفقت دریغ نداری و ترا بحل نکنم اگر تقصیر کنی امیر فرمودند
که مرد نباشم اگر در وصیت خواجه تقصیر کنم حضرت خواجه بهاء الدین می فرموده اند که چون خواستم
که متاهل شوم جد من مرا بحضرت خواجه محمد بابا فرستاد به سماس تا برکت قدم ایشان
باین منازل برسد چون بلقای ایشان مشرف شدم اول کرامتی که مشاهده کردم آن بود که در آن
شب مرا نیازی و تضرعی پیدا شده بود برخاستم و در مسجد ایشان در آمدم و دو رکعت نماز
گزاردم و سر بسجده نهادم و تضرع و نیاز تمام نمودم در آن میانه بر زبان من گذشت که الهی قوت
کشیدن بار بلای خود و تحمل محنت محبت خود مرا کرامت فرمای چون بامداد بحضرت خواجه رسیدم
فرمودند ای فرزند در دعا چنین می باید گفت که الهی آنچه رضای حضرت تو در آنست این بنده
ضعیف را بران دار بفضل و کرم خود اگر خداوند تعالی بحکمت خود بدوستی بلا فرستد بعنایت
خود آن دوست را قوت آن بار بود بدهد و حکمت آن را بروی ظاهر گرداند باختیار طلب بلا دشوار است

گستاخی نباید کرد بعد از آن طعام حاضر شد چون بخوردیم قرصی بمن دادند در خاطر من گذشت
که اینجا سیر خوردیم و همین ساعت بمنزل خواهیم رسیدن این نان ما را بچه کار آید چون روان
شدند من در رکاب ایشان بنیاز تمام میرفتم و اگر تفرقهٔ در باطن من پیدا می‌شد میفرمودند
خاطر را نگاه می‌باید داشت در راه بمنزل یکی از محبان رسیدند به بشاشت و نیاز تمام پیش آمد
چون نزول فرمودند در وی اثر اضطراب مشاهده نمودند گفتند حقیقت حال چیست براستی
بازنمای گفت یکسر شیر حاضر است و لیکن نان نیست خواجه توجه بمن کردند و فرمودند که آن قرص
بیار که عاقبت بکار آمد و مرا از مشاهده این احوال یقین بحضرت ایشان زیادت شد
سید امیر کلال رحمه الله تعالی وی خلیفهٔ خواجه محمد بابای مذکورست و حضرت خواجه بهاء الدین را ۱۳۱
نسبت صحبت و تعلیم آداب سلوک طریقت و تلقین ذکر از ایشانست روزی مجمعی عظیم بود حضرت
خدمت میر خواجه را طلبیدند و روی با ایشان کردند و گفتند فرزند بهاء الدین نفس حضرت
خواجه محمد بابای سماسی اقدس سره در حق شما بحقیقت بجای آوردم گفته بودند که آنچه از تربیت
در حق تو نیکانی بجای آوردم در حق فرزند بهاء الدین بجای آری و دریغ نداری چنانکه کردم
و اشارت بسینهٔ خود کردند و گفتند پستان ابرای شما خشک کردم و مرغ روحانیت
شما از بیضهٔ بشریت بیرون آمد اما مرغ همت شما بلند پرواز افتاده است اکنون اجازت
است هر کجا بوی بمشام شما میرسد از ترک و تاجیک طلبید و در طلبکاری بر موجب همت
خود تقصیر مکنید چنین آورده‌اند از حضرت خواجه که فرموده‌اند چون این نفس از خدمت امیر ظاهر
شد آن واسطهٔ ابتلا شد که اگر بر ظاهر صورت در متابعت امیر می‌بودیم از ابتلا دورتر
و بسلامت نزدیکتر می‌بودیم روزی خدمت امیر حضرت خواجه را گفتند چون استاد شاگردی را
ترتیب کند هر آینه خواهد که اثر تربیت خود را در شاگرد مطالعه کند تا وی را اعتماد شود

بر آنکه تربیت وی جایگیر افتاده است و اگر خللی در کار شاگرد بیند آن خلل را اصلاح نماید اکنون
فرزند من امیر برهان حاضر است و هیچ کس دست تصرف بر وی ننهاده است و تربیت
معنوی نکرده است در نظر من بتربیت وی مشغول شوید تا اثر آن را مطالعه نمایم و مرا بر صنعت
شما اعتماد شود حضرت خواجه مراقب نشسته بودند و متوجه خدمت امیر ساکت شده و از غایت
رعایت ادب در امتثال آن امر متوقف گشته خدمت امیر فرمودند توقف نمی‌باید کرد حضرت
خواجه امتثال امر ایشان کردند و متوجه باطن امیر برهان شدند و بتصرف در باطن وی مشغول شدند
در حال آثار آن تصرف در ظاهر و باطن امیر برهان پیدا گشت و حال بزرگ در وی پدید آمد
و اثر شکر حقیقی ظاهر گشت **قثم شیخ رحمه الله تعالی** وی از مشایخ ترکست از خاندان
خواجه احمد یسوی حضرت خواجه بهاء الدین بر موجب آن نفس که خدمت امیر کلال با ایشان
گفتند که اکنون اجازت است هر جا که بویی بمشام شما می‌رسد از ترک و تاجیک طلبید و در طلبکاری
تقصیر مکنید بنزدیک قثم شیخ رفتند در اول ملاقات خربزه می‌خورد پوست خربزه را
بسوی ایشان انداخت ایشان از غایت حرارت طلب پوست را همچنان بر سبیل تبرک
بتمامی خوردند سه بار در راه مجلس همچنین واقع شد در همان مجلس خادم شیخ در آمد و گفت
سه شتر و چهار اسب غائب گردیده‌ام شیخ اشارت بحضرت خواجه کردند و بترکی گفتند ایتی بخشی
تو تو نکز چهار کسی از مریدان چنانکه بهیبت در ایشان در افتادند که گویی خونی در میان نیست
حضرت خواجه قدس سره فرمودند هر کرا شناخت صفت مشایخ ترک نباشد هر آینه از آن
طریقهای ایشان بکلی از ایشان نومید شود و معترض شود خواجه در مراقبه بدو زانو در آمدند
و متوجه گشتند بعد از ادای نماز شام خادم در آمد و گفت شتران و اسبان خود آمدند
خدمت خواجه دو سه ماه کما ینبغی در متابعت و ملازمت قثم شیخ بودند آخر الامر ایشان را

۴۳۹

تشریف داد و گفت مرا نه پسر ند و هم تو بی و تو بر همه مقدم و سالها چون از نواحی نخشب
بنجارا آمدی خواجه رعایت دکر دندی و او گفتی این صفت طلبکاری که در تو می بینم در
هیچکس از طالبان و صادقان مطالعه نکرده ام و آن فقیر شیخ از غایت انقطاع و کمال
تعلّق که داشت در آخر حیات بیکی از تنیمهای بخارا در آمد و انوارها سود اما کردو بیرون
آمد و آثار صحت بروی ظاهر بود و بر دکانچه بنشست و آنانکه با وی بودند از فرزندان
و متابعان همه را بخواند و گفت مانه نقل ما رسیده است کلمهٔ توحید را بر موافقت بگوییم
بگفت و دیگران بگفتند و در حال جان تسلیم کرد **خلیل آتا رحمه الله تعالی** خدمت خواجه
بهاء الدین فرموده اند که شبی در اوایل این کار در خواب دیدم که حکیم آتا که از کبار مشایخ
ترک اند مرا بدرویشی سپارش می نمایند چون بیدار شدم صورت آن درویش در خاطر
من بود و مرا جدّهٔ بود صالحه والدهٔ پدر من آن خواب را بایشان بگفتم فرمودند که ای فرزند
ترا از مشایخ ترک نصیبی خواهد بود و من دایم طالب آن درویش می بودم تا روزی در
بازار بخارا با او ملاقات واقع شد او را شناختم پرسیدم نام او خلیل بود و در آن
وقت با او مجالست و مکالمت میسّر نشد چون بمنزل رفتم شب رسید قاصدی بیامد
که آن درویش خلیل ترا می طلبد و ایام تیرماه بود پارهٔ میوه برگرفتم و بنزدیک او رفتم
چون او را دیدم خواستم که آن خواب را با او بگویم بزبان ترکی گفت که آنچه در خاطر تست
پیش ما عیانست حاجت بیان نیست حالت من دیگر شد و میل خاطر من بصحبت او بسیار
شد و در صحبت او احوال شگرف و چیزهای غریب عجیب مشاهده می شد از وی و بعد
از مدتی او را پادشاهی مملکت ما وراء النهر مسلم شد و مرا ملازمت و خدمت وی می بایست
نمود و در آن اوقات ملازمت نیز چیزهای بزرگ از وی مشاهده می افتاد و با من شفقت

بسیار

بسیار بمن رسید و در مقام سیر و سلوک در این راه قوی بکار آمد و مدت شش سال بدین
طریق در خدمت او بودم ~~گاهی بلطف و گاهی بعنف مرا آداب خدمت در پادشاهی~~
~~و ازان جهت~~ و بیش از شش سال دیگر با او مصاحبت می افتاد و بسیار وقت در حضور
خواص بارگاه خود می گفت گفت هر که از رضای جهت حق تعالی مرا خدمت کند در میان
خلق بزرگ شود و مرا معلوم می شد که مقصود او کیست بعد از این مدت چون مملکت مجازی
او رزوال شد و در لحظهٔ آن ملک و خدام او چشم هباءً منثوراً شد و بتمامی کار دنیا
بر دل من سرد شد بنجارا آمدم و در دیورتون که از دیههای بخاراست ساکن شدم
خواجه بهاء الدین نقشبند قدس الله تعالی سره نام ایشان محمد بن محمد البخاریست ایشان از نظر قبول
بفرزندی از خدمت خواجه محمد بابا سماسی اوست تعلیم آداب طریقت بحسب صورت
از سید امیر کلال چنانکه گذشت اما بحقیقت ایشان اویسی بوده اند و تربیت از روحانیت
خواجه عبد الخالق غجدوانی یافته اند چنانچه می فرموده اند که شبی در مبادی احوال و غلبات
جذبات به مزار متبرکه از مزارات بخارا رسیدیم بهر مزار چراغی دیدم افروخته و در چراغدان
روغن تمام و فتیله اما فتیله را اندکی حرکتی می بایست داد تا از روغن بر ون آید و بتاریکی
برافروزد در مزار آخرین متوجه قبله نشستم و در آن توجه غیبتی افتاد مشاهده کردم
که دیوار قبله شق شد و تختی بزرگ پیدا شد پردهٔ سبز در پیش آن کشیدند و گرداگرد
آن تخت جماعتی خواجه محمد بابا را در میان ایشان شناختم دانستم که ایشان از گذشتگان
اند از آن جماعت یکی مرا گفت بر تخت خواجه عبد الخالق غجدوانی و آن جماعت خلفاء ایشان
و بهر یک اشارت کرد خواجه احمد صدیق و خواجه اولیاء کلان و خواجه عارف ریوگری
و خواجه محمود انجیر فغنوی و خواجه علی رامیتنی قدس الله تعالی ارواحهم و چون بخواجه

(حاشیه:) گاهی بلطف و گاهی بعنف مرا آداب خدمت در … … از … …

(حاشیه:) … بر ملازمت … آداب سلطنت … در خلا محرم صحبت … او می نمودم … خاص بودم … صح

(حاشیه:) تما ٤٤١

محمد بابا رسید گفت ایشان را خود در حال حیوة دریافته شیخ تو اند و ترا کلاهی داده
اند و ترا از آنها کرامت کرده‌اند که بلای نازل شده از برکت تو دفع شود آنگاه آن جماعت
گفتند گوش دار و نیک بشنو که حضرت خواجهٔ بزرگ سخنان خواهند فرمود که در سلوک
راه حق سبحانه ترا از آن چاره نباشد از آن جماعه درخواستم که بر حضرت سلام کنیم و جمال
مبارک ایشان مشرف شوم پرده از پیش بر گرفتند پیری دیدم نورانی سلام کردم
جواب دادند آنگاه سخنانی که بمبداء سلوک و وسط و نهایت تعلق دارد با من در
بیان آوردند و گفتند آن چراغها که بآن کیفیت با تو نمودند اشارت و بشارت است
ترا باستعداد و قابلیت این راه اما فتیلهٔ استعداد را در حرکت می باید آورد تا روشن
شود و اسرار ظهور کند و دیگر فرمودند و مبالغه نمودند که در همه حال احوال قدم
بر جادهٔ امر و نهی نهی و عمل بعزیمت و سنت بجای آری و از رخصتها و بدعتها
دور باشی و در ابا احادیث مصطفی را صلعم پیشوای خود
سازی و متفحص و متجسس اخبار و آثار رسول صلعم و صحابهٔ کرام او رضی الله عنهم
تع عنهم باشی بعد از این سخنان آن جماعت مرا گفتند شاهد صدق حال تو آنست
که فردا اعلی القباحه فلان جای بروی و فلان کار بکنی و تفصیل آن در مقامات ایشان
مذکور است و گفتند بعد از آن متوجه نسف شو بخدمت سید امیر کلال چون بموجب
فرموده ایشان به نسف رفتم و بخدمت امیر رسیدم خدمت امیر الطاف نمودند و التفاتها
فرمودند و مرا تلقین ذکر کردند و بطریق نفی و اثبات بطریق خفیه مشغول ساختند
و چون در واقعه مأمور بودم بعمل بعزیمت بذکر علانیه عمل ناکردم کسی از ایشان سؤال
کرد که درویشی شما را موروث است تا مکتسب ایشان فرمودند بحکم جذبهٔ من جذبات

الحق

الحق توازی عمل الثقلین باین سعادت مشرف گشتم باز از ایشان پرسید که در طریقهٔ شما
ذکر جهر و خلوت و سماع می باشد فرمودند که نمی باشد پس گفت بناء طریقهٔ شما بر چیست
فرمودند خلوت در انجمن بظاهر با خلق و بباطن با حق سبحانه شعر از درون شو
آشنا و ز برون بیگانه وش ، این چنین زیبا روش کم می بود اندر جهان ، آنچه حق سبحانه
می فرماید که رجال لا تلهیهم تجارة و لا بیع عن ذکر الله اشارت باین مقام است گویند که حضرت
خواجه هرگز غلام و کنیزک نمی بوده است ایشان را از این معنی سؤال کردند فرمودند بندگی
با خواجگی راست نمی آید کسی از ایشان پرسید که سلسلهٔ حضرت شما بکجا می رسد فرمودند که
از سلسله کسی بجای نرسد و می فرموده‌اند نقصهای خود را تهمت نهید هر که بعنایت حق
سبحانه نفس خود را ببدی شناخته باشد و مکر و کید او را دانسته نزد او این عمل سهل است
از روندگان این راه بسیار بوده‌اند که گناه دیگری بر خود نهاده‌اند و بار آن کشیده و می فر
موده‌اند قوله تع یا ایها الذین آمنوا آمنوا بالله اشارت
بآنست که در هر طرفة العینی نفی این وجود طبیعی می باید کرد و اثبات معبود حقیقی می باید نمود
شیخ جنید قدس سره می فرموده‌اند شصت سالست که در ایمان آورده‌ایم و می فرموده‌اند که
نفی وجود بنزدیک ما اقرب طرقست و لیکن جز بترک اختیار و دید قصور اعمال حاصل نمی‌شود
و می فرموده‌اند تعلق با سوی رونده این راه را حجابی بزرگست بیت تعلق حجابست
بی حاصلی ، چو پیوندها بگسلی واصلی ، اهل حقیقت ایمان را چنین تعریف کرده‌اند که
الایمان عقد القلب بنفی جمیع ما توجهت القلوب الیه من المنافع والمضار سوی الله تع و می فرمود
اند طریقهٔ ما صحبت است و در خلوت شهرتست و در شهرت آفت خیریت در جمعیت است
و جمعیت در صحبت بشرط نفی بود در یکدیگر و آنچه آن بزرگ فرموده است تعالی تو همی ساعتی

اشارت بآنست که اگر جمعی از طالبان این راه بایکدیگر صحبت دارند در آن خیر و برکت
بسیارست امیدست که ملازمت و مداومت بران منتهی بیاران حقیقی شود و می فرموده
اند که طریقهٔ ما عروهٔ وثقی است چنگ در ذیل متابعت حضرت رسالت صلعم زدنست
و اقتدا باثار صحابهٔ کرام رضی الله تعالی عنهم کردنست و درین طریقه باندک عملی فتوح بسیارست
اما رعایت متابعت سنت کار بزرگست هرکه از طریقهٔ ما روی گرداند خطر دین دارد و می فرموده
اند طالب می باید که در زمانی که با دوستی از دوستان حق تعالی صحبت می دارد واقف حال
خود باشد و زمان صحبت را با زمان گذشته موازنه کند اگر تفاوت یابد بحکم اصبت
فالزم صحبت آن عزیز را غنیمت داند و می فرموده اند که لا اله نفی آلههٔ طبیعت است الا الله
اثبات معبود بحق جل جلاله محمد رسول الله خود را در مقام فاتبعونی در آوردنست مقصود
از ذکر آنست که بحقیقت کلمهٔ توحید برسد و حقیقت کلمه آنست که از گفتن کلمه ماسوی
بکلی نفی شود بسیار گفتن شرط نیست و می فرموده اند که حضرت عزیزان علیه الرحمة
والرضوان می گفته اند که زمین در نظر این طائفه چون سفره ایست و ما می گوییم چون روی
ناخنی است هیچ چیز از نظر ایشان غایب نیست و می فرموده اند بسر توحید می تواند
رسیده اما بسر معرفت رسیدن دشوارست وقتی که حضرت خواجه بسفر مبارک
می رفته اند یکی از بزرگزادگان خراسان تعلیم ذکر کرده بوده اند در وقت مراجعت با
ایشان گفتند فلانکس بتکرار تسبیح ذکر که گرفته بود کم مشغولی کرد فرمودند باکی نیست
پس از وی پرسیدند که مارا هیچ جواب دیدی گفت آری فرمودند که همین بس است از این سخن
معلوم می شود که هر که را اندک رابطهٔ باین عزیزان می باشد امید است که آخر الامر ملحق بایشان
گردد و آن سبب نجات و رفع درجات وی شود شخصی در حضرت ایشان گفت فلانکس رکنی است

توجه

توجه خاطر شریف دریوزه می دارد فرمودند اول بازگشت خسته می باید انگاه توجه خاطر
شکسته از خدمت ایشان طلب کرامات کردند فرمودند کرامات ما ظاهرست ما وجود
چندین بار گناه بر روی زمین می توانیم رفت و می فرموده اند که از شیخ ابوسعید ابوالخیر
قدس سره پرسیدند که در پیش جنازهٔ شما کدام آیت خوانیم فرمودند که آیت خواندن
کار بزرگست این بیت خوانید بیت چیست ازین خوبتر در همه آفاق کار ٭ دوست
رسد نزد دوست یار بنزدیک یار ٭ پس حضرت ایشان فرموده اند که در پیش
جنازهٔ ما این بیت خوانید بیت مفلسانیم آمده در کوی تو ٭ شیئا لله از جمال روی تو
از خدمت مولانا جلال الدین خالدی رحمه الله تعالی پرسیدند که نسبت سلوک و طریقهٔ خواجه
بهاء الدین از متاخران مشایخ بطریقهٔ که مناسبت دارد فرمود که سخن از متقدمان گویید
دویست سال زیاده است تا این نوع ظهور آثار ولایت که بر خدمت خواجه بهاء الدین
بعنایت الهی شده است بر هیچکس از مشایخ طریقت از متاخران نشده است شیخ قطب الدین
نام پیری از اصحاب بخراسان تشریف آورده بود وی گفت که من خوردسال بودم
حضرت خواجه مرا فرمود که بقلاع کبوترخانه رو و کبوتربچهٔ چند بیاور چون کبوتر
بچگان آوردم مرا خاطر بآن میل کرد که یک کبوتربچه زنده نگاه داشتم و بحضور خواجه
نیاوردم چون کبوتربچگان را پختند و بر حاضران قسمت کردند مرا ندادند و گفتند
فلانکس نصیب خود زنده گرفته است و وفات ایشان در شب دوشنبه سیوم ماه ربیع الاول
سنه احدی و تسعین و سبعمائه بوده است خواجه علاء الدین عطار قدس الله تعالی سره
نام وی محمد بن محمد البخاری است از کبار اصحاب خواجه بهاء الدین بوده است و حضرت خواجه در
ایام حیات خود حوالهٔ تربیت بسیاری از طالبان بایشان می کرده اند و می فرموده اند

تمت ٤٤٢

که علاء الدین خیال باد بر ما سبک کرده است لاجرم انوار ولایت و آثار آن علی الوجه الاتم
الاکمل ازیشان بظهور پیوسته است و بیمن صحبت و حسن تربیت ایشان بسیاری از طالبان
از پایگاه بعد و نقصان به پیشگاه قرب و کمال رسیده اند و مرتبهٔ تکمیل و اکمال یافته اند
این فقیر از بعضی عزیزان شنیده است که قدوة العلماء المحققین و اسوة الکبراء المدققین
صاحب التصانیف الفایقه و التحقیقات الرایقه السید الجرجانی رحمه الله تعالی که توفیق
انخراط در سلک اصحاب ایشان یافته بوده است و نیاز و اخلاص تمام بجا داشته ملازمت
ایشان داشته بارها می گفته که تا من بصحبت شیخ زین الدین علی کلاه رحمه الله تعالی نرسیدم
از رفض نرستم و تا بصحبت خواجهٔ عطار قدس سره نپیوستم خدای را نشناختم بعضی
از کلمات قدسیهٔ ایشان که در مجالس صحبت می فرموده اند خدمت خواجه محمد پارسا
قدس الله تعالی روحه در قید کتابت آورده بوده اند و چندی از آن بنیت تبرک و استشهاد
مذکور می گردد سابقهٔ عنایت ازلی را می باید دید و از آن امیدواری با آن عنایت بی علت
و طلب آن عنایت لحظهٔ غافل نمی باید بود و از استغنا خود در آن نگاه می باید داشت و اندک
حق را سبحانه بزرگ می باید شمرد و ترسان و لرزان بود از ظهور استغنای حقیقی خاموشی
از سه صفت باید که خالی نبود یا نگاه داشت خطرات یا مطالعهٔ ذکر دل که گویا گشته
باشد یا مشاهدهٔ احوال که بر دل گذرد خطرات مانع نبود احتراز از آن دشوار باشد
اختیار طبیعی که مدت بیست سال در نفی آن بودیم تا گاه نسبت خطرهٔ گذشت اما قرار
نیافت خطرات را منع کرده کار قولیست و بعضی بر آنند که خطرات را اعتبار نیست اما نباید
گذاشت تا متمکن گردد که بتمکن آن سدهٔ در مجاری فیض پدید آید بنا برین دایم متفحص احوال
باطن باید و خود را بنفی زدن تباه کردن ظاهر اما مرشد در حضور یا غیبت برای نفی

خطراست

خطراست که تمکن یافته است در باطن و سبب آن آنست که هر معنی در لباس صورتی بود
بهر وقت خود را بنفی زدن از خطرات موانع که تمکن یافته است تباه می باید کرد و از خود
رفتن است و از خود رفتن و اصل معتبر در راه اینست و علامت در خود رفتن از خود
رفتن است غیبت از خود و حضور با حق سبحانه بقدر عشق است و نتیجهٔ محبت
مفرط است عشق هر که بنسبت غیبت از خود و حضور با معشوق بیشتر چون ملک
و ملکوت بر طالب پوشیده شود و فراموش گردد فنا بود و چون هستی سالک هم
بر سالک پوشیده ~~و فراموش گردد فنا بود~~ شود فناء فنا بود و بعد از هر نمازی از پنجگانه
و بعد از هر مذاکرهٔ علم چیست بار کلمهٔ استغفار را گفتن مدد است در سعی و توجه که ذکر
کرده شده صیقل بر روی آینه باید بر دستهٔ آینه یا بر پهلو یا بر پشت فائده ندهد
در این زمانه بذکر خفیه که مشغول اند معتقد می گویند نه بدل مقصود بسیار گفتن نیست
در یک نفس سه کرت گوید لا اله الا الله از طرف راست آغاز کند و بدل فرود آرد و محمد
رسول الله از جانب چپ بر وی آرد بی مجاهده نمی شود بیش از صبح و بعد از شام
در خلوت و فراغت از خلوج شیخ عطار رحمه الله می گوید بیت صد هزاران قطره خون
از دل چکید ❊ تا نشانِ قطرهٔ از آن یافتم ❊ یا در یک نفس نه کرت گوید یا عدد کرت
اگر نتیجه ندهد از سر گیرد از مزارات مشایخ کبار روح الله تعالی ارواحهم زیارت کننده
بهمان مقدار فیضی می تواند گرفتن که صفت آن بزرگ را شناخته است و بهمان صفت
توجه نموده و در آن صفت در آمده اگرچه قرب صوری را در زیارت مشاهد معتبر
آثار بسیار است اما در حقیقت توجه با رواح مقدسه را بعد صوری مانع نیست
در حدیث نبوی که صلوا علی حیثما کنتم بیانه و برهان این سخن است و مشاهدهٔ صور مثالیه

اهلِ قبور کم اعتبار دارد در جنبِ شناختنِ صفتِ ایشان در آن توجه و در آن زیارت
و با این همه خواجهٔ بزرگ قدس الله تعالی روحه می فرموده اند مجاورِ حق سبحانه بوده
اولی است از مجاورتِ خلقِ حق عزّ و جلّ و این بیت بر زبانِ مبارک ایشان
بسیار گذشتی که بیت تو تا کی گورِ مردان را پرستی ٭ بگرد کارِ مردان گرد و رستی ٭
مقصود از زیارتِ مشاهدِ اکابرِ دین رضی الله تعالی عنهم اجمعین می باید که توجه بجناب حق
سبحانه و روحِ آن برگزیدهٔ حق را وسیلهٔ کمالِ توجه بجناب حق گردانیدن چنانکه در حالِ
تواضع با خلق باید که هر چند تواضع ظاهرا با خلق بود بحقیقت با حق سبحانه باشد
زیرا تواضع با خلق آنگاه پسندیده افتد که خاص مر خدای را باشد عزّ و جلّ بآن معنی که
ایشان را مظاهرِ آثارِ قدرت و حکمت بیند و الآن فتنعت بوده تواضع طریقهٔ
مراقبه از طریقِ نفی و اثبات اعلی ست و اقرب است بجذبه از طریقِ مراقبه بمرتبهٔ وزارت
و تصرف در ملک و ملکوت می توان رسید و اشراف بر خواطر و بنظرِ موهبت نظر کرده و
باطنی منور گردانیدن از دوام مراقبه است و این معنی را جمع و قبول می نامند عزیزان را
رحمه الله تعالی سوال کرده اند از ذکرِ علانیة فرموده اند با جماعِ علاء الدین قدس سره بعد
از غازِ خفتنِ شبِ چهارشنبه بیستم رجب سنهٔ اثنین و ثمانمائه بوده است و روضهٔ
مطهرِ ایشان در دهِ نو جفا بانست خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی سره العزیز
نامِ ایشان محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاریست قدس الله تعالی روحه ایشان نیز از کبار
اصحابِ خواجهٔ بزرگ اند قدس الله تعالی روحه و حضرت خواجهٔ بزرگ قدس سره در حقِ
ایشان فرموده اند و بحضورِ اصحابِ خود با ایشان خطاب کرده که حق و امانتی که
از خلفاءِ خاندانِ خواجگان قدس الله تعالی اسرارهم باین ضعیف رسیده است و اجـ

۴۴۳

دریز

دریز راه کسب کرده است آن امانت را بشما سپردیم چنانکه برادرِ دینی مولانا
عارف سپرد و قبول می باید کرد و آن امانت را بخلقِ حق سبحانه می باید رسانید ایشان
تواضع نمودند و قبول کردند و در مرضِ اخیر در غیبتِ ایشان در حضورِ اصحاب و احباب در
حقِ ایشان فرموده اند مقصود از ظهورِ ما وجودِ اوست او را بهر دو طریقِ جذبه
و سلوک تربیت کرده ام اگر مشغول می شود جهانی از وی منور می گردد و در محلی دیگر صفتِ
بزرگی بنظرِ موهبت او را کرامت کردند و قصهٔ بزرگی در کتاب قوت القلوب مذکورست
و در محلی دیگر فرمودند هر چه او میگوید حق تعالی آن می کند بحکمِ حدیثِ صحیح اِنَّ مِنْ عِبَادِ اللّٰهِ
مَنْ لَوْ اَقْسَمَ عَلَى اللّٰهِ سُبْحَانَهُ لَاَبَرَّهُ می گویم بگوی او نمی گوید و در محلی دیگر او را تلقینِ
ذکرِ خفیه فرمودند و او را اجازت دادند بعمل بر موجب آنچه دانند از دقایق و حقایقِ
آدابِ طریقت و تعلیمِ آن اِلٰی غَیْرِ ذٰلِکَ مِنَ التَّشْرِیفَاتِ الَّتِیْ لَا تُعَدُّ وَلَا تُحْصٰی و چون در
محرم سنهٔ اثنین و عشرین و ثمانمائه بنیتِ طوافِ بیت الله الحرام و زیارتِ نبیه
علیه الصلوة و السلام از آنجا بیرون آمدند و از راهِ نسف به صغانیان و ترمذ و بلخ
و هرات بقصدِ دریافتِ مزاراتِ متبرکه روان شدند همه جا سادات و مشایخ و علما
مقدمِ شریفِ ایشان را مغتنم شمردند و باکرام و اعزازِ تمام تلقی نمودند بخاطر می آید که
چون از ولایتِ جام می گذشتند و بقیاس چنان می نماید که در اواخرِ جمادی الاولی
یا اوایلِ جمادی الاخری بوده باشد از سالِ مذکور پدرِ این فقیر با جمعی کثیر از نیازمندان
و مخلصان بقصدِ زیارتِ ایشان بیرون آمده بودند و هنوز عمرِ من پنج سال تمام نشده
بود یکی از متعلقان را گفت که مرا بر دوش گرفته پیشِ محفهٔ محفوف بانوارِ ایشان داشت
ایشان التفات نمودند و یک سرِ نباتِ کرمانی عنایت فرمودند و امروز از آن شصت

سالست هنوز صفای طلعت منور ایشان در چشم منست و لذت دیدار مبارک ایشان
در دل من و جان که رابطهٔ اخلاص و اعتقاد و ارادت و محبتی که این فقیر را نسبت
بخاندان خواجگان قدس الله تع ارواحهم واقعست ببرکت ایشان نظر بوده باشد
و امید می دارم که بیمن همین رابطه در زمرهٔ محبان و مخلصان ایشان محشور گردم بمنه
و جوده و چون بتاب و رسیده اند بواسطهٔ حرارت هوا و خوف راه میان اصحاب
سخنی میگذشته است و فی الجمله فتوری در عزیمت راه یافته بوده است دیوان مولانا
جلال الدین رومی قدس سره بتفاؤل گشاده این ابیات بر آمده **قطعه** رو بیداری
عاشقانه حق باقبال ابد ملحق * روانه باش چو مه بسوی برج مسعودی * مبارک
باد ترا این ره بتوفیق و امان الله * بهر شهری و هر جایی بهر دستی که بیمودی * از آنجا
این مکتوب ببخارا فرستاده بوده اند بسم الله سبحانه نوشته شد این مکتوب در روزی
که بیرون آمده شده بود از نیشابور حمیت و سایر بلاد المسلمین عن الآفات والمخافات
و آن روز یازدهم بود از جمادی الاخری سنة اثنین و تسعین و ثمانمائه در حال صحت و
سلامت و رفاهیت و توقع تمام بفضل و اکرام الهی جل ذکره و قوت قلب و قوت یقین
بفیض فضل و اکرام الهی جل ذکره نامتناهی بحکم اشارات و بشارات که رسول الله صلعم
بتفأل و لا یتطیر و قال رسول الله صلعم لم یبق بعدی من النبوة الا المبشرات یراها المؤمن
او یری له و هذا حدیث متفق علی صحته * یا نبی الهدی حدیثک غوثی * و اعتصامی ببابکم و
التجائی * و چون در کنف صحت و عافیت و سلامت و رفاهیت بمکهٔ محترمه رسیده اند
و ارکان حج تمام گذارده اند ایشان را مرضی عارض شده است چنانکه طواف وداع در عماری
کرده اند و از آنجا متوجه مدینه شده اند در راه اصحاب را طلبیده اند و املا فرموده اند که

بسم الله الرحمن الرحیم جاء نی سید الطائفة الجنید قدس الله تع سره فی ضحوة یوم السبت
التاسع عشر من ذی الحجة سنة اثنین و تسعین و ثمانمائة عند انصرافنا من مکة المبا
رکة زادها الله تع تشریفا و برکاتا و نحن نسیر مع الرکب و انا بین النوم و الیقظة
فقال رضی الله عنه فی زیارتک و بشارتک القصد مقبول فحفظت هذه الکلمة و سررت
بها ثم استیقظت من الحالة الواقعة بین النوم و الیقظة الحمد لله علی ذلک و بعد
از آن کلمات دیگر هم بعبارت عربی املا فرموده اند که ترجمهٔ آن این میشود که این کلمهٔ
واحده که از سید الطائفه قدس سره واقع شده کلمه ایست جامعهٔ تامه و بشارتیست
شاملهٔ عامه ما را و اهل دیار ما را و اصحاب و احباب ما را حاضر و غایب ما را زیرا که قصد ما
درین مشاعر عظام و داعیه که کرده شد بهر موضع و مقام صالح دینی و دنیوی همه بود
و آن قصد بمقتضای این بشارت مقرون بقبول و الحمد لله سبحانه حمدا طیبا مبارکا
یوافی نعمه و یکافی مزیده و روز چهارشنبه بیست و سیم بمدینه رسیده اند و از حضرت
رسالت صلعم بشارتها یافته و آن مسودهٔ املا را طلبیده اند تا بر آن زیادت کنند
چون مطالعه کرده اند فرموده اند همینهاست و زیادت ننوشته اند و روز پنجشنبه
بجوار رحمت حق پیوسته اند مولانا شمس الدین قناری رومی و اهل مدینه و قافله
بر ایشان نماز کرده اند و شب جمعه در آن منزل مبارک بنزول فرموده اند در جوار
قبهٔ شریفهٔ امیر المؤمنین عباس رضی الله تع عنه و خدمت شیخ زین الدین الخوافی رحمه الله
از مصر سنگ سفید تراشیده آورده است و لوح قبر ایشان ساخته و بان از سایر
قبور ممتاز است یکی از ثقات ~~آورده~~ معتمد علیه که از مخصوصان والد بزرگوار ایشان خواجه
برهان الدین ابونصر رحمه الله تع بوده است چنین گفته است که خدمت خواجه برهان الدین

ابونصر رحمه الله چنین فرموده‌اند که در آن وقت که حضرت والد من فوت می‌شدند بر بالین
ایشان حاضر بودم چون حاضر شدم روی مبارک ایشان را گشادم تا نظری کنم چشم
بگشادند و تبسم نمودند قلق و اضطراب من زیادت شد بپایان پای ایشان آمدم
و روی خود بر کف پای ایشان نهادم پای خود بالا کشیدند و چون ختم ایشان که در مدینهٔ
رسول صلعم نقل کردند ببعضی از اکابر عجم رسید این عبارت فرموده که هم آنجا بازید که
از آنجا تا زید باکی از مریدان و معتقدان خواجه گوید که چون حضرت خواجه عزیمت حجاز می‌کردند
در وقت وداع گفتیم خواجه شمار فتید فرمودند که رفتیم و رفتیم و از انفاس متبرکهٔ ایشانست که
بیاکی از اصحاب نوشته بوده‌اند خاطر این فقیر دعاگوی از احوال ظاهری و باطنی شما می‌باشد
و على الدوام نسبت آن برادر منتظر نظر آن بی علت الهی می‌بود سید الطائفه جنید قدس الله تع
روحه فرموده است ان بدت عين من الكرم الحقت اللاحقين بالسابقين و با این همه اهل
معتبر است نزد کبراء دین قدس الله تع اسرارهم اجمعین آنکه کوشش انکسار و بخشش احتشم می
دارد حضرت خواجه ما قدس الله تع روحه سؤال کردند که طریقت بچه توان یافت فرمودند
بتشرع و دیگر بعد المحافظة على الامر الوسط في الطعام لا قوح الشبع ولا الجوع المفرط
در تعلیل منام على طريق اعتدال المزاج کوشیده على الخصوص احیاء بین العشائین و قبل
الصبح بحيث لا يطلع عليه احد بتوجه در خود رفتن و نفی خواطر على الخصوص خاطر نفی نسبت
حال ماضی و استقبال نیک مؤثر است في رفع الحجب عن القلب و دیگر اذا سكت اللسان
عن الفضول الكلام نطق القلب مع الله سبحانه و اذا نطق اللسان سكت القلب والصمت
على القسمين صمت باللسان و صمت بالقلب عن خواطر الاكوان فمن صمت لسانه ولم يصمت
قلبه خف وزره ومن صمت لسانه و قلبه ظهر له سره وتجلى له ربه عز وجل ومن لم يصمت

بلسانه

بلسانه ولا بقلبه كان مملكة الشيطان و مسخرة له اعاذنا الله من ذلك ومن صمت قلبه ولم
يصمت بلسانه فهو ناطق بلسان الحكمة ساكت عن فضول الكلام رزقنا الله تع ذلك بفضله
٤٤٤ وكرمه **خواجه ابو نصر پارسا رحمه الله تعالی** بعد از وی بجای وی ثمرهٔ شجرهٔ وی بود خواجه حافظ
الدین ابو نصر محمد بن محمد بن الحافظی البخاری رحمه الله تع پایهٔ علوم شریعت و رسوم طریقت را
بوالد بزرگوار خود رسانیده بودند در نفی وجود و بذل موجود کار را از وی گذرانیده
و در ستر حال و تلبیس بمثابهٔ بودند که هرگز از ایشان ظاهر نشدی که در این راه قدمی نهاده‌اند
و از علوم این طائفه بلکه از سایر علوم چیزی دانسته اگر از ایشان سؤال کردندی فرمودندی که
بکتاب رجوع کنیم چون کتاب بگشادندی یا همان محل بر آمدی که آن مسئله بودی یا یک دو ورق
پس یا پیش کم از این تخلف کردی روزی در مجلس شریف حضرت ایشان ذکر شیخ محی
الدین بن العربی قدس الله تع سره و مصنفات وی می‌رفت از والد خود نقل کردند که ایشان
می‌فرموده‌اند که فصوص جانست و فتوحات دل و نیز می‌فرموده‌اند که هر که فصوص را نیک
میداند ویرا داعیهٔ متابعت حضرت رسالت صلعم قوی می‌گردد توفی رحمه الله فی شهور
٤٤٥ سنه خمس و ستين و ثمانمائة و قبر ایشان در بلخ است **خواجه حسن عطار رحمه الله تعالی**
ایشان فرزند حضرت خواجه علاء الدین عطارند و ثمرهٔ شجرهٔ ولایت ایشان جذبهٔ قوی
داشته‌اند و بصفت جذبه هرگاه در هر که می‌خواسته‌اند تصرف می‌کرده‌اند و ویرا از مقام
حضور و شعور باین عالم بکیفیت بیخودی و بی شعوری می‌رسانیده‌اند و ذوق غیبت و فنا که
بعضی از ارباب سلوک را علی سبیل الندرة بعد از مجاهدهٔ بسیار میسر می‌شود چنانکه اند
در همه ماوراء النهر و خراسان کیفیت تصرفات ایشان در طالبان و زایران اشتهار تمام دارد
هر که بدست بوسی شریف ایشان مشرف شدی از پای بیفتاده و دولت غیبت و بیخودی یافت

دادی چنین استماع افتاده است که یک روز بامداد از خانه بیرون آمدند و کیفیتی غالب داشتند
هر کرا نظر بر ایشان افتاده همه را کیفیت بیخودی روی نموده و بیخود بیفتادند یکی از درویشان
ایشان بعزیمت سفر مبارک بهراة رسید آثار جذبه و غیبت و بیخودی و حیرت از روی ظاهر
کاهی که در بازارها می‌گذشت چنان می‌نمود که ویرا ادراک باطنی فرو گرفته است و بآمد شد خلق
و گفت و گوی ایشان چندان شعوری ندارد و عزیزی ازین سلسله که این فقیر بخدمت
ایشان می‌رسیدی فرموده‌اند که کار ان درویش بیش ازین نیست که علی الدوام صورت
خواجه حسن را مراقب می‌باشد و نگاه می‌دارد و ببرکت این نگاه داشت صفت جذبهٔ
ایشان بوی سرایت کرده و خدمت خواجه حسن چنانکه طریقهٔ سلسلهٔ خواجگانست
کاهی بزیر بار بیماران در می‌آمده‌اند و بیماری ایشان را بر می‌داشته در وقتی که بعزیمت سفر
مبارک بشیراز رسیده بوده‌اند یکی از اکابر آنجایی را که نسبت با ایشان ارادت و
اخلاص واقع شده بوده علت مرضی طاری گشته بوده خدمت خواجه بزیر بار وی در آمده
بوده‌اند ان عزیز صحت یافته و خواجه مریض شده‌اند و دران مرض نقل فرموده و نقل
ایشان در شب دوشنبه عید قربان سنه ست و عشرین و تسعمائه بوده است و نعش مبارک
ایشان را از شیراز بولایت صغانیان که مدفن اجداد بزرگوار ایشانست نقل کرده‌اند مولانا
یعقوب چرخی رحمه الله تعالی در اصل از چرخ بوده‌اند که یکی از دیههای غزنین است و از اصحاب
خواجه علاء الدین عطار اند بلکه از اصحاب خواجه بزرگ قدس سره بوده‌اند و بعد از وفات
خواجهٔ بزرگ بصحبت خواجه علاء الدین قدس سره رسیده‌اند و از وی آورده‌اند که می‌فرموده
اند که اول بار که بصحبت خواجهٔ بزرگ قدس سره رسیدم فرمودند که ما بخود کاری نمی‌کنیم
امشب ببینیم اگر ترا قبول می‌کنند ما نیز قبول کنیم خدمت مولانا می‌فرموده‌اند که هرگز شبی

ازان

بر من سخت‌تر

ازان سخت‌تر بر من نگذشته بود که فکر آن بودم که این در بر من بقبول بگشایند یا رد کنند
چون بامداد پیش ایشان رفتم فرمودند که قبول کردند اما تو در صحبت خواجه علاء الدین
خواهی بود و بعد ازان من بولایت بدخشان افتادم و خدمت خواجه علاء الدین بعد از
وفات خواجهٔ بزرگ بچغانیان آمدند و متوطن شدند پس کسی پیش من فرستادند که
حضرت خواجه فرموده بودند که در صحبت ما خواهی بود پیش ایشان رفتم و مادام حیات
ایشان در صحبت ایشان بودم و جناب مخدومی ارشاد مآبی خواجه ناصر الدین عبید الله
ادام الله تعالی ظلال ارشاده علی مفارق الطالبین بصحبت ایشان رسیده اند فرموده اند
که در هرات بودم مرا داعیهٔ خدمت مولانا یعقوب پیدا شد متوجه ولایت چغانیان شدم
و بمحنت و مشقت بسیار بانجا رسیدم و از سخنان ایشان چنان معلوم می‌شد که
آن راه را تمام یا اکثر پیاده رفته بوده اند فرمودند که چون بصحبت ایشان مشرف شدم
بر روی مبارک ایشان اندک بیاضی که موجب نفرت طبیعت می‌باشد بود و با من در اول
سیاست و درشتگوئی ظاهر شدند و چندان سیاست نمودند و درشتی گفتند که
نزدیک بود که باطن من از ایشان منقطع شود و مرا یاس تمام حاصل گردد بسیار محزون و مغموم
شدم بار دیگر که بمجلس شریف ایشان رسیدم بر من بصفت محبوبی چنان ظاهر شدند که
هرگز هیچکس را چنان محبوب ندیده بودم و با من لطف بسیار نمودند و درین وقت که
خدمت خواجه این سخن می‌فرمودند در نظر این فقیر بصورت عزیزی بر آمدند که مرا رابطهٔ
ارادت و محبت تمام بنسبت وی بود و چندگاه بود که از دنیا رفته بودند و فی الحال خلع
آن صورت کردند مرا تصور آن شد که شاید آن صورت همین در خیال من بوده باشد بعد
ازان از بعضی همراهان شنیدم که وی هم از مشاهده کرده بود و عقیدهٔ این فقیر آنست

که آن خلع و لبس صورت بشعور و اختیار ایشان بود و اثبات این معنی را که از خدمت
مولانا یعقوب نقل کردند چنین استماع افتاده است که خدمت مولانا یعقوب
می فرموده اند که طالبی که بصحبت عزیزی می آید چون خواجه عبید الله می باید آمد چراغ مهیا
ساخته و روغن و فتیله آماده کرده همین گوگردی بآن می باید داشت خدمت خواجه
عبید الله فرمودند که خدمت مولانا یعقوب با شیخ زین الدین خوافی رحمهما الله تعالی پیش
مولانا شهاب الدین شیروانی هم سبق بوده اند روزی از من پرسیدند که می گویند که
شیخ زین الدین خوافی بتحلیل وقایع و تعبیر منامات مشغولی می نماید و در آن باب اهتمام تمام
دارند گفتم آری چنانست ساعتی از خود غایب شدند و طریقه ایشان چنان بود
ساعة فساعة از خود غایب می شدند چون حاضر شدند این بیت را خواندند که شعر
چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم خواجه علاء
الدین غجدوانی قدس سره خدمت خواجه عبید الله فرمودند که خواجه علاء الدین غجدوانی از ٤٤٧
اصحاب خواجه بزرگ بود و خدمت خواجه وی را بصحبت خواجه محمد پارسا فرموده بودند
و استغراق تمام داشت و بغایت شیرین سخن بود و گاه بودی که در میانه سخن از خود
غایب شدی وقتی که خدمت خواجه محمد پارسا بسفر مبارک می رفته اند وی را نیز می برده
اند یکی از اکابر سمرقند گفته است که از خدمت خواجه درخواست کردم که خواجه علاء
الدین بسیار پیر و ضعیف شده است از وی کاری نمی آید اگر وی را ازین سفر معذور
دارند دور نمی نماید خواجه فرمودند که ما با وی هیچ کار نداریم جز آنکه وی را می بینیم از
نسبت عزیزان یاد می آید مولانا نظام الدین خاموش رحمه الله تعالی وی از اصحاب خواجه ٤٤٨
علاء الدین است و خواجه بزرگ را در اوان تحصیل در صحبت یکی از علماء نواحی بخارا

دیده بوده است و بعد از آن بصحبت خواجه علاء الدین رسیده و پیش از رسیدن
بصحبت ایشان بانواع ریاضات و مجاهدات مشغول می بوده است و در تزکیه نفس
و تصفیه دل جهد بلیغ می نموده می گفته اند که اول بار که عزیمت صحبت خواجه علاء الدین
کردم یکی از اصحاب خواجه بزرگ بیرون منزل ایشان نشسته بود چون مرا دید گفت مولانا
نظام الدین وقت شد که از زهدها و پاکیزگیهای خود بگذری آن بر خاطر من گران آمد چون
بنزدیک خواجه درآمدم ایشان نیز همین عبارت فرمودند اما بر خاطر من گران نیامد
خدمت مولوی مخدومی مولانا سعد الدین الکاشغری رحمه الله تعالی می گفتند که پیوسته
پیش جامه ایشان چرب می بود که سبب آن چیست آخر چنان معلوم شد که در اثنای
طعام خوردن بجهت غلبه حالی که داشتند هر چه از دست ایشان می افتاد و شوربایی
که می خوردند بر جامه ایشان می ریخت و چرب می شد و هم ایشان می گفتند که چون در صحبت
خواجه علاء الدین آثار جذبه و غلبه حال بر ایشان ظاهر شده بوده است خدمت خواجه
خواجه خواسته اند که ایشان را از آن باز آرند فرموده اند تا بغرا پزند و خدمت خواجه
فوطه بسته بوده اند و خود بآن اشتغال می نموده اند چون وقت بغرا انداختن رسیده
مولانا نظام الدین را طلبیده اند و شوشه بدست وی داده اند که بغرا انداز چون دو سه
یک بغرا انداخته اند مغلوب شده اند و شوشه از دست ایشان افتاده خواجه فرموده اند که
مولانا نظام الدین بی خبر گشت اکنون حق سبحانه و تعالی بخود مشغول گردانیده است
ما نمی توانیم که وی را از آن باز آریم و هم ایشان گفتند که مولانا نظام الدین فرمودند که روزی
خدمت خواجه را عزیمت زیارت خواجه محمد علی ترمذی قدس سره شد من همراه رفتم و
هر جایی که بودم متوجه شدم روحانیت ایشان حاضر شد چون حضرت بمزار ایشان

رسیده بودند همانا که جهت ازادانسته بودند چون باز آمدند خواستند که بمن مشغول
شوند و کوشش تصرف کنند من نیز متوجه شدم خود را بمثابهٔ کبوتری یافتم و خدمت
خواجه را چون شاه بازی که در عقب من پرواز می کرد بهر جا که می گریختم در دنبال من بودند
آخر مضطر گشتم پناه بروحانیت حضرت رسالت صلعم بردم و در انوار بی نهایت
آن محو شدم خدمت خواجه را مجال تصرف نماند از آن غیرت بیمار شدند و یکی سبب
بیماری را همی دانست و ایشان می گفتند بعیادت وی می رویم در راه و راهی که می رفتند
گفتند که خلافی که ما را بسی خدمتهای شایسته کرده است می باید که چون عیادت وی کنیم
بزبر بار وی در آییم و مرضی وی را برداریم خاطر من از آن سخن بسیار ترسان شد چون
وی نشستند وی بر روی بستر افتاده بود و مجال و سخن و حرکت نداشت خدمت
مولانا ساعتی متوجه شدند آن شخص باز نشست و آغاز سخن گفتن کرد ایشان
سر برآوردند و گفتند این بار هم حواله نیست که بسیار سخن می گوید چون بیرون آمدند
گفتند دیدیم که وی رفتنی است و بار وی برداشتنی نیست باز آن را بوی حواله
کردیم و آن شخص در همان مرض برفت و هم ایشان می گفتند که یکشب یکی از منکران نسبت
با ایشان سخنی می گفت و من در مقابله نیز سخنی می گفتم چنانکه سخن دراز کشید
و مرا از آنجا که ما بودیم تا منزل ایشان مسافت بعید بود که امکان نبود که آواز برسد
چون بامداد بپیش ایشان رفتم گفتند دوش آواز تو ما را تشویش می داد می باید که
هر کس هر چه گوید خاطر خود بآن مشغول نداری و در کار خود باشی جناب مخدومی
خواجه عبید الله ادام الله تع بقائهم فرمودند که یکبار در ایام ملازمت ایشان بسته
بودم یکی از آشنایان مرا در راه پیش آمد وی خمر خورده بود و آثار آن بروی ظاهر بود

و مرا سخن نگاه داشت چون بصحبت ایشان رسیدم گفتند ما را تو خمر می خوری گفتم نی
گفت پس این چه حالتست گفتم در راه مستی رسیدم و با هم سخن چند گفتیم گفت پس این
حال اوست که بتو سرایت کرده است و هم ایشان فرمودند که خدمت مولانا نظام
الدین گفتند که یکی از اکابر سمرقند که نسبت بما اخلاص و محبت و ارادت بسیار
داشت بیمار شد و مشرف بر موت گشت فرزندان و متعلقان وی نیازمندیهای بسیار
کردند مشغول گردم دیدم وی را امکان بقا و حیات نیست ما که در ضعف وی را ضعیف کردیم
صحت یافت بعد از چندگاه نسبت بما تهمتی واقع شد که متضمن باهانت و ازالهٔ
ما گشت و آن شخص می توانست که در آن باب سعی نماید و آن را دفع کند آن را خویشتن
داری کرد و خود را بآن نیاورد خاطر ما از وی گرفته شد و وی را از ضعف اخراج کردیم
بیفتاد و بمرد و هم ایشان فرمود که روزی خبر بمن آوردند که خدمت مولانا بیمار شده اند
چون بپیش ایشان رسیدم ایشان را تب لرزی عظیم گرفته بود چنانکه آتش کرده بودند و
جامهای بسیار بر ایشان پوشیده و آن هیچ تسکین نیافته بود ساعتی بنشستم
یکی از اصحاب ایشان که گندم بآسیا برده بود درآمد با جامهای تر و سرمای بسیار
خورده که در راه آسیا در آب افتاده بود چون خدمت مولانا وی را دید گفت وی را
گرم سازید که این سرمای ویست که بمن سرایت کرده است چون چنان کردند تب
ایشان تسکین یافت و بحال خود باز آمدند خواجه عبید الله اماجی اصفهانی رحمه الله تع
وی نیز از اصحاب خواجه علاء الدین است قدس الله تع روحه وی گفته است اول بار که
بصحبت حضرت خواجه رسیدم این بیت خواندند بیت تو ز خود گم شو کمال اینست
و بس
تو ممان اصلا وصال اینست و بس وی در بعضی رسائل خود ذکر کرده است

عبیدالله

که طریقهٔ توجه طائفهٔ علائیه و پرورش نسبتِ باطنی ایشان چنانست که هرگاه که خواهند
که بدان اشتغال نمایند اوّلا صورت آن شخص که این نسبت ازو یافته اند در خیال آورند
تا آن زمانکه اثر حرارت و کیفیتِ معهودهٔ ایشان پیدا شود و بعد ازان آن خیال را نفی نکنند
بلکه اورا نگاه دارند و بچشم و گوش و همه قوی بآن خیال متوجه بقلب شوند که عبارتست
از حقیقت جامعهٔ انسانی که کاینات مجموع از علوی و سفلی مفصّل آنست اگرچه آن از حلول
در اجسام منزه است امّا چون نسبتی میان او و میان این قطعهٔ لحم صنوبری واقع است
چشم و فکر و خیال و همه قوی را بر آن باید گماشتن و حاضر آن بودن و بر در دل نشستن
و ما شک نداریم که درین حالت کیفیتِ غیبت و بیخودی رخ نمودن آغاز می کند آن
کیفیت را راهی فرض می باید کردن و از پی آن رفتن و هر فکری که در آید متوجه بحقیقت
قلبِ خود نفی آن فکر کردن و بآن چیز مشغول نشدن و بدان مجمل نکاتی در گریختن و تا
آن نفی شود التجا بصورتِ آن شخص باید کردن و آنرا لحظهٔ نگاه داشتن تا باز آن نسبت
پیدا شود آن زمان خود آن صورت نفی می شود امّا باید که آن شخص متوجه آن صورت را
نفی نکند و هم وی گفته است در معنیٔ کلمهٔ طیبه نفی عبارتست از راجع گردانیدن کثرت
و صُوَرات با آن عینِ واحد که مقصود و مطلوب همه سالکانست و اثبات عبارت
از مشاهده کردنِ آن عین در همه صُوَر و اینها را عینِ آن واحد دیدن پس لا اله یعنی این
صُوَرِ متوهّمه غیریّتش منفی است و راجع بآن یکی اصل است و الا الله یعنی این معنیٔ واحد
است که باین صُوَر می نماید مولانا سعد الدین کاشغری قدّس الله تعالی سرّه در اوایل حال به تحصیل علوم
اشتغال داشته اند و کتبِ متداوله را مطالعه کرده بوده اند و جمعیتِ صوری نیز
داشته اند چون داعیهٔ این طریق پیدا کرده اند ترک و تجرید تمام کرده بصحبت مولانا

نظام

نظام الدین پیوسته اند می گفتند که بعد از چند سال که بصحبتِ ایشان مشرف بودم مرا داعیهٔ
زیارتِ حرمینِ شریفین زادهما الله تعالی تشریفا و تکریما قوی شد از ایشان اجازت
خواستم فرمودند که هرچند می نگرم ترا امسال در میان قافلهٔ حاجیان نمی بینم و پیش
ازان واقعها دیده بودم که ازان متوهم می بودم و ایشان گفته بودند که برو و مترس
گفتند چون می روی آن واقعها را بخدمتِ مولانا زین الدین عرض کن که مرد متشرع عزیمت
و بر جادهٔ سنّتِ ثابت و مراد ایشان خدمت شیخ زین الدین خافی بود رحمه الله تعالی که
آن روز از خراسان در مقام ارشاد و شیخوخت متعین بودند چون بخراسان رسیدم
رفتن بحج چنانچه مولانا نظام الدین گفته بودند در توقف افتاد و بعد ازان سالها
بسیار میسر شد چون بخدمتِ شیخ زین الدین رسیدم و آن واقعها عرض کردم ایشان
فرمودند که با ما بیعت کن و در قیدِ ارادتِ ما در آی گفتم عزیزی که این طریقه از ایشان
گرفته ام هنوز در قیدِ حیات اند شما امین اید اگر می دانید که در طریقتِ این طایفه این
جایز است چنان کنم ایشان فرمودند که استخاره کن گفتم مرا بر استخارهٔ خود اعتماد نیست
شما استخاره کنید گفتند تو استخاره کن ما هم استخاره کنیم چون شب رسید
استخاره کردم دیدم که طبقهٔ خواجگان بزیارتگاهِ هری که خدمتِ شیخ آن وقت
آنجا بودند در آمدند و درختها را می کندند و دیوارها می افکندند و آثار قهر و غضب
بر ایشان ظاهر بود دانستم که اشارت بمنع است از آنکه بطریقهٔ دیگر در آیم خاطر
من فارغ شد پای دراز کردم و بیاسودم و در خواب شدم چون بامداد بمجلس شیخ
در آمدم پیش ازانکه من واقعهٔ خود با ایشان بگویم گفتند طریق یکیست و همه بیک باز می
گردد بهمان طریقِ خود مشغول باشید اگر واقعهٔ یا مشکلی پیش آید با ما بگوئید قدرکه

توانیم مدد کنیم در خدمت مولوی غلبه و استیلای معنیی که بآن مشغولی می کردند ظاهر بود و بانک
توجه ایشان آثار غیبت و کیفیت بیخودی روی می نمود کسی را که بران معنی وقوف نبود توهم
توان می کرد که مکر ایشان را خواب می آید در اوایل که بصحبت ایشان رسیدم در مسجد
جامع پیش ایشان نشسته بودم ایشان چنانکه عادت ایشان بود از خود غایب
شدند مرا کمان آن شد که مکر ایشان را خواب می آید گفتم اگر ساعتی باستراحتی اشتغال
نمایند دور نمی نماید ایشان تبسم نمودند که مکر اعتقاد نداری که ما را ورای خواب امری دیگر می باشد
روزی می گفتند که بعضی از درویشان فرق میان خواب می باشد در می یابند و الا کیفیت
مشغولی ایشان در خواب و بیداری بر یک طریقه است بلکه در حالت خواب بعضی موانع
مرتفع می شود و صافی تر و قوی تر می باشد و مرا کمان چنانست که آنچه می گفتند اشارت بحال
خود می کردند والله تعالی اعلم یکی از درویشان که بصحبت ایشان میرسید چنین حکایت کرد که
مرا در مجلس وعظ که معارف درویشانه می گذشت تغییر بسیار می شد و فریاد و نعرهٔ بسیار
می زدم و از آن محجوب می بودم یکروز از ایشان گفتم گفتند هر وقت که ترا تغییر می افتد
مرا بخاطر در می آور آن وقت که ایشان بسفر حجاز رفته بودند مرا در یکی از مدرسها که آنجا
عزیزی وعظ می گفت آغاز تغییر شده گرفت با ایشان توجه کردم دیدم که از در مدرسه
در آمدند و پیش من رسیدند و دو دست خود را بر دو شانهای من نهادند من از خود بیرون
رفتم و بیهوش افتادم آن زمان که بحال خود آمدم مجلس وعظ برشکسته بود و اهل مجلس
رفته بودند و آفتاب بزمین رسیده بود و آن روز آخرین پنجشنبه بود از ماه رمضان که بعد از آن
تا عید دیگر پنجشنبه نبود و آنرا در خاطر گرفتم که چون از مکه بیایند با ایشان بگویم چون ایشان
از مکه تشریف آوردند و بخدمت ایشان مشرف شدم و جمعی پیش ایشان بودند که نتوانستم

١٩٧

٤٥١

که آنرا با ایشان بگویم روی بمن کردند و گفتند پنجشنبهی بود که بعد از آن تا عید پنجشنبه دیگر نبود
توفی رحمه الله تعالی فی اثناء صلوة الظهر من یوم الاربعاء السابع من شهر جمادی الآخر سنة ثمانین و ثمانمائة
خواجه عبیدالله ادام الله تعالی برکات وجوده علی مفارق الطالبین امروز مظهر آیات و مجمع
کرامات و ولایات طبقهٔ خواجکان و رابطهٔ التیام و واسطهٔ انتظام و سلسلهٔ شریفهٔ
ایشان قدس الله تعالی ارواحهم حضرت خواجه و مخلصان و نیازمندان ایشان امیدواری
چنانست که برکت وجود شریف ایشان التیام و انتظام این سلسله الی یوم القیام امتداد یابد
هر چند از بی فقیر امثال این سخنان صورت گستاخی دارد اما چند آنکه با خود اندیشه کرد از
خود در نیافت که خاطر را بر آن قرار تواند داد که این مجموعه که مقصود از جمع آن ذکر معارف
و نشر مناقب این طائفه است از ذکر ایشان خالی باشد لاجرم شرح مناقب و احوال این سلسله
شریفه را به بعضی از کلمات قدسیه که رقم زدهٔ خامهٔ معارف نگار ایشان شده است
مسکیة الختام کردانید بریده و تهی شدهٔ دل از غیر حق سبحانه دلیلست بر مظهریت دل مر تجلی
حق سبحانه را بوصف احدیت که نیل معارف بحقایق اسما و صفات بی این معنی متعذر نیست
چه قابلیت قبول عکوس انوار تجلیات شدن دل موقوف فنا است بر تجلی ذات بوصف
احدیت حصول این معنی را بعد از تحقق بایمان بالله و برسول الله و بما جاء من عند الله و من عند
رسول الله علی مراد الله و علی مراد رسول الله اسبابست از آنجا ذ ریاضات که شریعت از آن
منع نکرده است و دوام فکر بشرط وجدان مذکور ~~را بچیزی و تحصیل~~ بوصف انکسار و خضوع
بکمال متابعت مر رسول را صلعم لیکن هیچ سببی در تحصیل این نسبت قوی تر از آن نیست که بعد حق
و نیاز تمام مجالست بجماعتی لازم وقت خود کرداند که باطن ایشان مظهر این تجلی گشته باشد
و بسطوت این تجلی خفایای وجود غیر از پیش بصیرت ایشان بر داشته شده و از شهود

غیری بتمامی آزاد گشته و بفنای حقیقی از مزاحمت شعور بخود و غیر خود خلاص گشته بعد از تحقق
بفنا حق سبحانه و تعالی ایشان را از نزد خود بوجود موهوب حقانی مشرف گردانیده
از بیخودی و سکر حال افاقت یافته دیگر از واسطهٔ حصول سعادت حقیقیه که عبارت
از فنا و بقاست شده در این مقام هیچ چیز از ممکنات ایشان را از شهود حق سبحانه
و تعالی محجوب نتواند گردانید پس واجب بر اذکیا آنکه در تخلیص از گرفتاری دل بوجود
اکوان که بحقیقت حجاب عبارت ازین گرفتاریست باشیائی که سبب خلاصی میشود تمسک
نموده خود را بیشتر زمرهٔ خلاص گردانند اگر مناسب استعداد خود اشتغال بذکر دانند
تفکر و اعمال را در خود مجال ندهند و اگر در خود استعداد آن دانند که بصحبت ارباب شهود
دل از گرفتاری زودتر خلاص میشود خود را بصحبت این بزرگان بنگاه داشت
آداب صحبت التزام کنند تا خلاصی دل از گرفتاری بغیر حق بحقیقت یابند و وصول و
شهود دست دهد چون دل از مزاحمت شعور بوجود غیر نجات یافت غیر گرفتاری بوجود حق سبحانه
و تعالی هیچ نیست مص بلا و محنت شیرین که جز با او نیابی ؛ بعد آنکه بسطوت نفی تا دوده
صحن دل از غبار التفات بغیر حق آزاد گشت غیر اثبات حق هیچ نماند شعر
تیغ لا در قتل غیر حق براند ؛ در نگر زان پس که بعد لا چه ماند ؛ ماند الا الله باقی جمله رفت ؛
شاد باش ای عشق شرکت سوز زفت ؛ زیادت غیبت از ما دون حق سبحانه و تعالی بحقیقت
زیادت وصول و شهود و وجود است زیادت زیاده نیست که بحکم انما الاعمال بخواتیمها
ارباب کشف و وجود پیش از تمکین درین معنی ارباب ذوق را از بالغان باین مقام عالی
نشمرده اند ظهور این معنی مقدمهٔ فناست و مبشر است بظهور تباشیر صبح سعادت
وصول از مطلع احدیت که استغراق و استهلاک است در شهود ذات بی مزاحمت

شعور بوجود غیری بلکه درین مقام اگر بر حقیقت مواقع شود شعور بشعورش از ذوق تجلیات اسمائی
نیز منقطع شود اشارت آن بزرگ باین فرموده است که سالک میتواند بود که متصف شود
باوصاف حق سبحانه و تعالی فهو بعد غیر واصل چه از وصل مقصود شهود ذاتست
بی مزاحمت شعور بوجود دیگر از مرتبهٔ اتصاف باوصاف مرتبهٔ تجلیات صفاتست بی کثرت
از وجهی متعذر است اگر خواهی که در مقام حضور با حق سبحانه و تعالی از مکر و وسوسهٔ
شیطان آزاد باشی بلکه ملک الاطلاع بر حضور تو نشود بلکه نفس ترا وقوفی بر حضور
تو نشود در تو باد که همنشینی با مردمی کنی که دل ایشان در ذکر ذات مستغرق شده باشد
و از خود رهائی یافته تعبیر ازین معنی بعضی بشهود و بعضی بیاد داشت کرده اند اگر
این سعادت دست ندهد باید که طریقهٔ توجه و جذبهٔ خواجگان را قبول کرده همگی خود را
در ورزش این طریقه برسانی تا بدین دولت عظمی که فوق آن مقصود نیست برسی لیس
وراء الله منتهی و ان الی ربک المنتهی و لیس وراء عبادان قریة مص عاشقان را شاد
مانی و غم اوست ؛ مزد کار و اجرهٔ خدمت هم اوست ؛ غیر معشوق ار تماشائی بود ؛
عشق نبود هرزه سودائی بود ؛ عشق آن شعله است کاو چون بر فروخت ؛ هر چه جز معشوق
باقی جمله سوخت ؛ باید که شغل در نگاه داشت آگاهی باین وصف بود که هر خود وجود
نفس واقف باشد که در نسبت حضور مع الله فتوری واقع نشود تا برسد بجائی
که بی تکلف نگاه داشت او همیشه این نسبت حاضر دل او بود و بتکلف نتوانند که این
صفت از دل دور کنند نگاه باشد که او را از خود تمام بستانند نه از خودش خبر بود
نه از وقوف قلبی مقصود باید که چون او را بخود دهند بطریقهٔ مقرره در نگاه داشت
نسبت آگاهی کمال سعی بجای آرد تا فتوری بواسطهٔ عوارض نفسانیه باو راه نیابد

و دوام النی و افتقار بصفت انکساری بجناب حق سبحانه و تعالی قوی ترین سببی است در
دوام این نسبت باید که همیشه از حق سبحانه و تعالی بوصف نیاز بقای این صفت جوید
اگر بعمر ابدی در نگاه داشت این نسبت سعی کند هنوز حق او گذارده نشود و غرضم لا یتقیّد
دیده گویا در نشاء این نسبت است معنی مشاهده نه آنست که حق را سبحانه و تعالی بحاسه
بصر توان دید چون لمعه از انوار بی نهایت برارواح و اشباح تاختن آرد جمله کائنات بیکبار چنان
نیست گردند که از ایشان نه نام ماند نه نشان بلکه این آن معنی است که چون حضور دل
بحقیقت ذکر که منزه است از حرف و صوت بواسطه مواظبت بذکر بدرجه ترقی
کند که ذاکر را در حقیقت ذکر گنجایی نماند و در رود درین حال دل را مشاهد گویند و حق
را مشهود و کمال ذوق ازین مشاهده وقتی دست دهد که آگاهی او از وصف حضور
بشود و حضوری باشد بی مزاحمت شعور بحضور چه مقدار شعور بحضور نقصانی در حضور
بحق سبحانه و تعالی واقع شود ذات مقدس او از آن برترست که در رویت بصیرت دل
آید فکیف که در نظر حس ازینجاست که عطش متعطشان زلال وصال بیت هیچ
سری هرگز تسکین نیابد بلکه تشنگی برتشنگی زیادت گردد والله اعلم بحقایق الامور
شیخ سخن در محبت ذاتی می رفت که عبارت از ارتباط و تعشق است بحضرت حق
سبحانه و تعالی بی آنکه از اسبابی دانند یا موجبی شناسند بلکه میل و انجذابیست که بر رفع
آن قدرت نباشد فرمودند که از دو پسر که در نواحی تاشکند این نسبت را یافتم
یکی را ایم باکرد و حلقه اصحاب می گشت و از دور می نشست و گریه می کرد یا کرد و ز جهت
طهارت برخاستم بجانب آب رو طهارت مسارعت نمود چون فارغ شدم از وی پرسیدم که سبب آمدن تو
اینجا چیست و چند گرد این صحبت می گردی گفت من هم نمی دانم این قدر می دانم که هرگاه اینجا

می آیم

می آیم در باطن خود کششی بحضرت حق سبحانه و تعالی باز می یابم و خود را از همه بیگانه
می بینم و از آن لذت عظیم بمن می رسد و چون باید هم می روم از آن نسبت تهی می شوم و آن پسر
دیگر صورتی بغایت خوب داشت و با اصحاب مختلط بود و در آن نواحی مردم
بسیار نوعی تعلق خاطر داشتند و اصحاب ما را نیز با او مطعون می داشتند گفتم او را
عذر خواهید هر چند مبالغه کردند سود نداشت آخر در گریه شد و اضطراب بسیار
کرد و گفت آخر بشمار ادرین چه فایده که من اینجا نیایم و در بیرون مردم مرا مشوش گردند
و باطن من در کشاکش با ایشان افتد و ازین نسبت جمعیت که اینجا حضور باز می یابم دور
افتم یاران وی را معذور داشتند کار او بجایی رسید که مغلوب این نسبت شد بمثابه
که بارها راه خانه خود گم می کرد و هرگاه که مرا احتیاج با او مهمی بودی چون از منزل بیرون آمدمی
یا بر در خانه بودی یا در راه بودی و چون خواستمی که او را از کاری منع نمایم آن کار را کرده بودی
یا می کردی رهانیده مرغ لاهوتی که محبوس قفس ناسوتی است بی تأثیر جذبه که لازم است
مقام محبوبی محبوبی را که بازبسته بمتابعت مصطفویست میسر نگردد و فعلیک بمتابعته
صلعم اذ کنت متوجها الی حقیقة الحقایق التی لها وجه فی کل موجود و به تحقق الموجودات
گویا اشارت و لله المشرق والمغرب فاینما تولوا فثم وجه الله باین حقیقت است این جا بلاغی
و هو معکم از کجاست **شعر** او بما از ما بسی نزدیکتر ، دانا آنکس کو ز خود داند خبر
برخورداری از حیات کسی راست که دلش از دنیا سرد باشد و بذکر حق سبحانه و تعالی
گرم حرارت طلبش نگذارد که محبت دنیا گرد حریم دل گردد یا چنانکه گردد که اندک
انس جز حق سبحانه و تعالی هیچ نباشد فیض نخستین را مظاهر کثیره است حق جل وجوده
اورا از تجلی ذاتی نصیب است که از او جه خاص می گوید این وجه را انجذاب بحق سبحانه

و تعالی واقعست بحسب دوامِ توجه اگر بتأثیر اسم الهادی از تصرف اسم المضل نجات یابد
بدوامِ انجذابش بذات مقدسه از خود بکلی نیست شده بر اهلین ملحق گشته غیر از حق
سبحانه و تعالی نه بیند و نداند والعیاذ بالله اگر بتأثیر اسم المضل طریقهٔ مستقیمهٔ انجذاب
بذات گم کند گرفتارِ خود گشته جز خود نه بیند جز خود نداند همان کند که ظلمتش ظلمت
افزاید همیشه محجوب و ممنوع از شهود وحدت گردد نه او را روح در طاعت باشد
بلکه طاعت نیز نباشد همه عذابهای دنیوی و اخروی و صوری و معنوی را مستعد و
مهیا گردد خلاصی ازین بلیه را اسباب است از توبهٔ نصوح و مباشرت اعمال صالحه بهترین
آنکه از سر صدق بخدمت طایفهٔ که بمحبت ذاتی از خود رهایی یافته اند قیام نمایند بتمامی خود را
در ایشان گم کند رزقنا الله و ایاکم ذاتی که پیر کیست پیر آنکس است که آنچه مرضی رسول صلعم مطلب
نیست از و نیست شده باشد و او آیینه شده باشد و آنچه نه از وست صلعم نمانده بلکه
او و بایست او از و تمام گم شده باشد و او آیینهٔ شده باشد که جز اخلاق و اوصاف
نبوی در وی هیچ نباشد و درین مقام بواسطهٔ اتصاف بصفات نبویه مظهر تصرف
حق سبحانه و تعالی گشته و بتصرف الهی در بواطن مستعدان تصرف کرده و تمام از خود
خالی شده و بمرادِ حق سبحانه و تعالی ایستاده شعر از بس که در کنار همی گیردان نگار را
بگرفت بوی یار و رنگ گر دلوی طین مرید آنکه بتأثیر آتش ارادت بایست او سوخته باشد
و از مرادات او هیچ نمانده باشد و ببصیرت دل در آیینهٔ پیر جمال مراد دیده روی از مجموع قبلها
گردانیده و قبلهٔ او جمال پیر گشته و در بندگی پیر از آزادی فارغ آمده و سر نیاز
بر آستانهٔ پیر نهاده و اعراض از مجموع کرده سعادت خود را در قبول او دانسته
و شقاوت خود در ردِّ او بلکه رقم نیستی بر ناصیهٔ وجود کشیده و از تفرقهٔ شعور

بوجو

بوجود غیرِ حق پیر خلاص گشته شعر از آنکه در سرای نگاریست فارغست از باغ و
بوستان و تماشای لاله زار اگر پرسند که توحید چیست بگو تخلیص دل و تجرید او از
آگاهی بغیرِ حق سبحانه و تعالی اگر پرسند وحدت چیست بگو خلاصی دل از علم و شعور
بوجودِ غیرِ حق سبحانه و تعالی و اگر پرسند اتحاد چیست بگو استغراق در هستی حق سبحانه
و تعالی و اگر پرسند سعادت چیست بگو خلاصی از خود بدیدِ حق سبحانه و تعالی اگر پرسند
شقاوت چیست بگو بخود در مانده و از حق باز مانده اگر پرسند وصل چیست بگو نسیان
خود بشهودِ نورِ وجودِ حق اگر پرسند فضل چیست بگو جدا کردن سر از غیر حق سبحانه و تعالی
اگر پرسند شکر چیست بگو ظاهر شدنِ حالی بر دل که دل نتواند که پوشیده دارد چیزی
را که پوشیدنِ آن چیز پیش ازین حال واجبست حضرت خواجه عبید الله فرمودند که مولانا
حسام الدین شاشی که از اصحابِ امیر حمزه فرزندِ امیر کلال بوده رحمهم الله سبحانه و تعالی
و استغراق تمام داشت وی را بقضای بخارا التکلیف کرده بودند در محکمهٔ وی حاضر
می شدم در مقابلهٔ وی پنجرهٔ بود که من وی را می دیدم و وی مرا نمی دید آنجا می نشستم
و نظارهٔ وی می کردم هرگز از وی زهوی و فتوری فهم ناکردم و هم ایشان فرمودند که حضرت
مولانا حسام الدین رحمه الله تعالی گفت که این کار را (غفلت) هیچ لباسی از اشتغال بافاده و استفاده
در صورتِ اهل علم بهتر نیست و هم ایشان فرمودند که خواجهٔ بزرگ قدس سره در خواب
دیدم که در من تصرف کردند و من بخود بیفتادم چون با خود آمدم خواجه از من گذشته بود
خواستم که در عقب بروم پایهای من در هم می پیچید بمحنت بسیار بخواجه رسیدم فرمودند
مبارک باد و هم ایشان فرمودند که یکبار دیگر خواجه محمد پارسا قدس سره در خواب دیدم
خواست که در من تصرف کند اما میسر نشد همانا که جهت آن بود باشد که خواجهٔ بزرگ

تصرف کرده بودند این فقیر در زمانی که بنجارا رسیدم و بشرف خدمت حضرت مولانا حسام
الدین بن مولانا حمید الدین شاشی مشرف شدم در بین فقیر اضطرابی و اضطراری بود
ایشان فرمودند مراقبه بحقیقت انتظار است حقیقت مراقبه عبارت از این انتظار است
نهایت سیر عبارت از حصول این انتظار است بعد از تحقق باین چنین انتظار که ظهورش
از غلبهٔ محبت است راهبر جز این انتظار نیست **شعر** گر ندارم از شکر جز نام بهر
این بسی بهتر که اندر کام زهر آسمان نسبت بعرش آمد فرود ورنه بس عالیست پیش خاک تود
چون امثال ما فقیر از ابطریق ذوق در یافت این معانی میسر نیست گرفتاری باین چنین گفت و
گوی شیرین تر می نماید از اشتغال بغیر این گفت و گوی رزقنا الله و ایاکم انتظارا بهٔ بغینا
عنا بحرمة محمد صلعم از ذکر بعض احوال و اقوال خانوادهٔ خواجگان و بیان روش و طریقت
ایشان بتخصیص خدمت خواجه بهاء الدین و اصحاب ایشان قدس الله ارواحهم تع اسرارهم معلوم
شد که طریقهٔ ایشان اعتقاد اهل سنت و جماعت است و اطاعت احکام شریعت و اتباع
سنن سید المرسلین صلعم و دوام عبودیت که عبارت است از دوام آگاهی بجناب حق
سبحانه و تع بر احمت شعور بوجود غیری پس کرو هی که نفی این عزیزان کنند بواسطهٔ آن
توانند بود که ظلمت هوا و بدعت ظاهر و باطن ایشان فرو گرفته است و رمد حسد و عصبیت اگر تعصب
دیدهٔ بصیرت ایشان را کور ساخته لاجرم انوار هدایت و آثار ولایت ایشان را نه بینند و این
نابینایی خود را بجود و انکار آن انوار و آثار که از مشرق تا مغرب گرفته است اظهار کنند
هیهات هیهات **شعر** نقشبندیه عجب قافله سالارانند که برند از ره پنهان بحرم قافله را
از دل سالک ره جاذبهٔ صحبتشان می برد وسوسهٔ خلوت و فکر چله را قاصری گر زند این
طایفه را طعن قصور حاش لله که برآرم بزبان این گله را همه شیران جهان بستهٔ این سلسله اند

٤٥٢ روبه از حیله چه سان بگسلد این سلسله را **شیخ ابو الحسن بستی رحمه الله تع** وی پیر خواجه یوسف
همدانیست از اصحاب شیخ ابو علی فارمدی است و این رباعی مشکل مشهور چنانکه از رسایل
عین القضاة همدانی معلوم می شود از آن وی است **شعر** دیدیم نهان گیتی و اصل جهان
و ز علت و عار بر گذشتیم آسان آن نور سیه ز لا نقط برتر دان زان نیز گذشتیم نه این
٤٥٣ ماند و نه آن **شیخ حسن سکاکی سمنانی رحمه الله تع** وی از اصحاب شیخ ابو الحسن بستی است و خانقاه سکاکیه
که در سمنانست وی ساخته و شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تع در اوایل در آنجا می بوده و اربعینات
٤٥٤ بر آورده و بعضی املاک بر آنجا وقف کرده منسوب بوی است **محمد بن حمویة الجوینی رحمه الله تع**
کنیت وی ابو عبد الله است از اصحاب شیخ ابو الحسن بستی است وی بعلوم ظاهری و باطنی
آراسته بوده است عین القضاة در یکی از مکتوبات خود می گوید که کسی از این طایفه علوم
ظاهری داند خواجه امام ابو حامد غزالی و برادرش شیخ احمد غزالی از این جمله اند و خواجه
امام محمد حمویه بگویا نیز از این جمله است چه دانم که علم داند و از بزرگانست در سلوک و ویرا
کتابیست در تصوف سلوة الطالبین نام و در آنجا بسی حقایق و دقایق این طریق درج
٤٥٥ کرده است **عین القضاة همدانی قدس الله تع سره** کنیت و نام وی ابو الفضایل عبد الله
بن محمد المیانجی است و عین القضاة لقب وی است با شیخ محمد بن حمویه صحبت داشته است
و با شیخ امام احمد غزالی نیز و فضایل و کمالات صوری و معنوی وی از مصنفات وی ظاهر است
چه عربی و چه فارسی آن قدر کشف حقایق و شرح دقایق که وی کرده است کم کسی کرده
و از وی خوارق عادات چون احیا و اماتت بظهور آمده و میان وی و حضرت شیخ احمد
مکاتبات و مراسلات بسیار است و از الجمله رسالهٔ عینیه است که شیخ احمد بوی نوشته
که در فصاحت و بلاغت و روانی و سلاست تو ان گفت که او را نظیری نیست عین القضاة در کتاب زبدة الحقایق می گوید

بعد از آنکه از گفت و گوی علوم رسمی ملول شدم بمطالعهٔ مصنفات حجة الاسلام اشتغال نمودم
و مدت چهار سال در آن بودم چون مقصود خود از آن حاصل کردم پنداشتم که بمقصود خود
واصل شدم با خود گفتم انزل بمنزل زینب و ربابی اربع فهذا مربع الاحباب و نزدیک بود که
از طلب باز ایستم و بر آنچه حاصل کرده بودم از علوم اقتصار نمایم و مدت یکسال درین بماندم
ناگاه سیدی و مولایی الشیخ الامام سلطان الطریقة احمد بن محمد الغزالی رحمه الله تعالی بهمدان
که موطن من بود تشریف آورد و در صحبت وی در بیست روز بر من چیزی ظاهر شد که
از من و طلب من غیر خود هیچ باقی نگذاشت الا ما شاء الله و مرا کنون شغلی نیست جز طلب فنا
در آن چیز و اگر چنانچه عمر نوح یابم و درین طلب خرج سازم هیچ نکرده باشم و آن چیز
همهٔ عالم را فرو گرفته است چشم من بر هیچ چیز نیفتد که روی وی را در آن نه بینم و هر
لحظه که نه استغراق من در آن بیفزاید بر من مبارک مباد و هم وی گفته که پدرم و من
و جماعتی از ائمهٔ شهر ما حاضر بودند در خانهٔ مقدم صوفی پس ما رقص می کردیم و بوسعید
ترمذی بیتکی می گفت پدرم بنگریست گفت خواجه احمد غزالی را قدس الله تعالی روحه دیدم
که با ما رقص میکرد و لباس او چنین و چنین بود و نشانه می داد بوسعید گفت من کم آرزوی مرگ
من گفتم بمیر در حال بیهوش شد و بمرد مفتی وقت حاضر بود گفت چون زنده را مرده می کنی
مرده را نیز زنده توانی کرد گفتم مرده کیست گفت محمود فقیه گفتم خداوندا فقیه محمود را
زنده گردان در ساعت زنده شد و هم وی گفته ای عزیز کاری که با غیر منسوب بینی بجز از
خدای تعالی آن مجازی می دان نه حقیقی فاعل حقیقی خدای را دان اینجا که گفت قل یتوفیکم ملک
الموت مجازی می دان حقیقتش آن باشد که الله یتوفی الانفس حین موتها را نمونه محمد
صلعم مجازی می دان و گمراه کردن ابلیس مجازی می دان یضل من یشاء و یهدی من یشاء

حقیقت

حقیقت می دان که گیرم که ضلالت را اضلال ابلیس می کند ابلیس را بدین صفت که آفرید مگر
موسی علیه السلام از بهر این می گفت ان هی الا فتنتک **شعر** همه جور من از بلغار یانست
که مادام همی باید کشیدن • گنه بلغاریان را نیز هم نیست • بگویم گر تو بتوانی شنیدن •
خدایا این بلا و فتنه از تست • ولیکن کس نمی آرد چخیدن • همی آرند ترکان از بلغار
ز بهر پردهٔ مردم دریدن • لب و دندان آن خوبان چون ماه • بدین خوبی نبایست آفریدن •
شیخ برکهٔ همدانی رحمه الله تعالی عین القضات رحمه الله تعالی در مصنفات خود از وی حکایت کند
یکجا می گوید برکه جز فاتحه و سورهٔ چند از المخلص قرآن یاد ندارد و آن نیز بشرط بر
نتواند بود و اگر راست پرسی حدیث موذن زادهٔ همدان هم نداند کرده و لیکن می دانم
که قرآن او داند درست و من نمی دانم الا بعضی از آن و آن بعض هم نه از راه تغییر و غیر آن
دانسته ام و جای دیگر گفته است که از خواجه احمد غزالی شنیدم که گفتم که شیخ ابوالقاسم
گرگانی نگفتی که ابلیس چون نام او بردی گفتی خواجهٔ خواجگان و سر مهجوران چون این حکایت
ببرکه قدس سره گفتم گفت سر مهجوران به است که خواجهٔ خواجگان و جای دیگر گفته که برکه
رضی الله تعالی عنه حکایت کرد که مردی بود فرزند خود را گفت هرگز ریش گاو بوده گفت ریش
گاو که بود و چه بود گفت آنکه بامداد از خانه بدر آید گوید امروز گنجی یابم پسر گفت ای پدر
تا من بوده ام ریش گاو بوده ام **شیخ فتحه رحمه الله تعالی** عین القضات در مصنفات خود
از وی حکایت کند یکجا می گوید که از ثقتی شنیدم که فتحه گفت از خدای تعالی شرم می باید
و جای دیگر می گوید که از برکه قدس سره شنیدم که فتحه گفتی ابلیس گفت در عالم از من سیاه
گلیم تر فتحه بود و لیکن نیز باریست و جای دیگر گفته که پیران چون کامل باشند دانند که هر
مریدی بکدام مقام رسد بعاقبت کار چنانکه از فتحه بسیار شنیده بودند که فلان قدم فلان

تنو ٤٥٦

تنفو ٤٥٧

٤٥٨ خواهد بود و ظلا از اقدم خلاه شیخ ضیاء الدین ابو النجیب عبد القاهر السهروردی قدس الله سره
در علوم ظاهر و باطن بکمال بوده است مصنفات و مؤلفات بسیار دارد نسب وی بدوازده
واسطه با میر المؤمنین ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه میرسد و نسبت وی در طریقت بشیخ احمد غزالی است
وی در کتاب آداب المریدین گفته است واجمعوا علی ان الفقر افضل من الغنی اذا کان مقرونا بالرضاء
فان احتج محتج بقول النبی صلعم الید العلیا خیر من الید السفلی قیل الید العلیا تنال الفضیلة
باخراج ما فیها والید السفلی تجد المنقصة بحصول الشیء فیها ففی تفضیل السخاء والعطاء دلیل
علی فضل الفقر لا علی فضل الغنی للانفاق والعطاء علی الفقر کما کان فضل المعصیة علی الطاعة
لفضل التوبة در تاریخ امام یافعی میگوید که یکی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردی رحمه الله گفت
که روزی با شیخ در بازار بغداد می گذشتیم بدکان قصابی رسیدیم گوسفندی آویخته بود
شیخ بایستاد و گفت این گوسفند می گوید که من مرده ام نکشته قصاب بیخود شد و چون بخود
باز آمد بصحت قول شیخ اقرار کرد و تایب شد توفی رضی الله عنه فی شهور سنة ثلث و ستین
٤٥٩ و خمسمائة شیخ عمار یاسر قدس الله تعالی روحه وی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردیست
و در تکمیل ناقصان و تربیت مریدان و کشف وقایع ایشان کمال تمام داشته است شیخ نجم الدین
کبری در کتاب فواتح الجمال آورده است که چون بخدمت شیخ عمار رسیدم و باذن وی بخلوت
در آمدم بخاطر گذشت که چندین کتاب علوم ظاهری کرده ام چون فتوحات غیبی دست دهد از آن
بر سر های منبر بطالبان خواهم رسانید چون با این نیت بخلوت در آمدم آن مقام خلوت میسر نشد بیرون
آمدم شیخ فرمود اول تصحیح نیت کن بعد از آن بخلوت در آی پرتو نور باطن او بر دل من یافت
کتابها را وقف کردم و جامها را بفقرا بخشیدم بغیر یک جبه که پوشیده بودم و گفتم این خلوتی تن
قبر منست و این جبه کفن مرا هر گاه که بیرون آمدنیست و عزم کردم که اگر داعیه بیرون آمدن غالب

شود

شود
آن جبه را پاره سازم تا ساتر عورت نماند و استحیا مانع خروج شود شیخ در من نظر کرد و گفت
در آی که نیت درست ساختی چون در آمدم بتمام خلوت دست داد و بهمت شیخ ابواب فتوحات
٤٦٠ بر من بگشاد شیخ روزبهان کبیر قدس الله تعالی سره وی کازرونی الاصل است اما در مصر
می بوده از مریدان شیخ ابو النجیب سهروردیست در اکثر اوقات در مقام استغراق می بوده
شیخ نجم الدین کبری بصحبت وی رسیده و آنجا یافته اشتغال نموده و خلوتها نشسته
و شیخ روزبهان وی را بدامادی قبول کرده و وی را از دختر شیخ روزبهان دو پسر آمده و فی کتاب تحفة البررة
سمعت شیخنا ابا الجناب یقول سمعت روزبهان بمصر یقول قیل لی مرارا اترک الصلوة
٤٦١ فانک لا تحتاج الیها فقلت یا رب انی لا اطیق ذلک کلفنی شیئا آخر شیخ اسمعیل قصری قدس الله
تعالی سره وی نیز از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردیست و شیخ نجم الدین بصحبت وی رسیده است
و خرقه اصل از دست وی پوشیده است و وی از محمد بن مانکیل و وی از محمد بن داود المعروف
بخادم الفقرا و وی از ابو العباس ادریس و وی از ابو القاسم بن رمضان و وی از ابو یعقوب
طبری و وی از ابو عبد الله بن عثمان و وی از ابو یعقوب نهرجوری و وی از ابو یعقوب
سوسی و وی از عبد الواحد بن زید و وی از کمیل بن زیاد قدس الله تعالی ارواحهم و وی
از امیر المؤمنین علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنه و وی از حضرت رسالت صلعم کذا ذکره
٤٦٢ الشیخ رکن الدین علاء الدوله السمنانی قدس الله تعالی سره فی بعض مصنفاته شیخ نجم الدین
الکبری قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابو الجناب است و نام وی احمد بن عمر الخیوقی و لقب
کبری و گفته اند که وی را کبری از آن لقب کردند که در اوان جوانی که بتحصیل علوم مشغول بود
با هر که مناظره و مباحثه کردی بر وی غالب آمدی فلقبوه بهذا السبب الطامة الکبری
ثم غلبت علیه ذلک اللقب فحذفوا الطامة ولقبوه بالکبری و هذا وجه صحیح نقله جماعة

من اصحابه بمن يوثق بهم وقال بعضهم هو محمد و في تيخ الياء الموحدة اي هو نجم الكبرا و جمع
تكسير الكبير والصحيح الاول كذا في تاريخ الامام اليافعي رحمه الله تع و وي را شيخ ولي تراش
نیز گفته اند بسبب آنکه در غلبات وجد نظر مبارکش بر هر که افتادی بمرتبهٔ ولایت رسیدی
روزی بازرگانی بر سبیل تفرج بخانقاه شیخ درآمد شیخ حالتی قوی داشت نظرش
بر آن بازرگان افتاد در حال بمرتبهٔ ولایت رسید که از کدام مملکتی گفت از فلان مملکت
وی را اجازت ارشاد نوشت تا در مملکت خود خلق را بحق ارشاد کند روزی شیخ
با اصحاب نشسته بودند بازی در هوا صعوه را دنبال کرده بود ناگاه نظر شیخ بر آن
صعوه افتاد صعوه برگشت و باز را گرفته بپیش شیخ فرود آورد روزی تحقیق و
تقریر اصحاب کهف میرفت شیخ سعد الدین حموی را رحمه الله تع که یکی از مریدان شیخ بود
بخاطر گذشت که آیا در این امت کسی باشد که صحبت وی در سگ اثر کند شیخ بنور فراست
بدانست برخاست و بدر خانقاه رفت و بایستاد ناگاه سگی آنجا رسید و بایستاد و
دنبال می جنبانید شیخ را نظر بر وی افتاد در حال بخششی یافت و متحیر و بیخود شد و روی
از شهر بگردانید و بگورستان رفت و سر بر زمین می مالید تا آورده اند که هر جا که می
آمد و می رفت قریب بپنجاه و شصت سگ گرداگرد او حلقه کردندی و دست پیش
دست نهادندی و آواز نکردندی و هیچ نخوردندی و بحرمت بایستادندی عاقبت
بدان نزدیکی بمرد و شیخ فرمود تا وی را دفن کردند و بر سر قبر وی عمارت ساختند
شیخ در تبریز بر یکی از شاگردان محیی السنة که سند عالی داشت کتاب شرح السنة
را می خواند چون باواخر رسید روزی در حضور استاد و جمعی از ائمه نشسته بود
و شرح السنة می خواند درویشی درآمد که وی را نمی شناخت اما از مشاهدهٔ وی

بابا فرج تبریزی رحمه الله تعالی
م

تغیر تمام بشیخ راه یافت چنانکه مجال قرأت نماند پرسید که این چه کس است گفتند این
بابا فرج تبریزی است که از جملهٔ مجذوبان و محبوبان حق است سبحانه شیخ آن شب بی
قرار بود بامداد بخدمت استاد آمد و التماس کرد که برخیزید که بزیارت بابا فرج رویم
استاد با اصحاب موافقت کردند بر در خانقاه بابا فرج خادمی بود بابا شاد نام چون
آن جماعت را دید در رفت و اجازت خواست بابا فرج گفت اگر چنانکه بدرگاه خداوند
تع می روند می توانند آمد گو درآیید شیخ گفت چون از نظر بابا بهرهمند شده بودم معنی
سخنش دانستم هر چه پوشیده بودم بیرون آوردم و دست بر سینه نهادم استاد و اصحاب
موافقت کردند پس پیش بابا فرج درآمدیم و بنشستیم بعد از لحظه حال بابا متغیر
شد و عظمتی در صورت او پدید آمد و چون قرص آفتاب درفشان گشت و جامه که پوشیده
بود بر وی شکافته شد چون بعد از ساعتی بحال خود باز آمد برخاست و آن جامه را
در من پوشید و گفت ترا وقت دفتر خواندن نیست وقت است که سر دفتر جریده شوی
حال بر من متغیر شد و باطن من از هر چه غیر حق بود منقطع گشت چون از آنجا بیرون آمدیم
استاد گفت که از شرح السنة اندکی مانده است اگر بدو سه روزی بخوانی دیگر تو دانی
چون بسر درس رفتم بابا فرج را دیدم که درآمد و گفت دی روز هزار منزل از علم الیقین
بگذاشتی و امروز باز بسر علم می روی من ترک درس کردم و بریاضت و خلوت مشغول
گشتم علوم لدنی و واردات غیبی روی نمودن گرفت گفتم که حیف باشد که آن فوت شود
از آن می نوشتم بابا فرج را دیدم که از در درآمد و گفت شیطان ترا تشویش می دهد این
سخنان را منویس دوات و قلم را بینداختم و خاطر را از همه باز پرداختم امیر اقبال سیستانی
در کتابی که هر آنچه سخنان شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس الله تع سره جمع کرده است

از شیخ نقل می‌کنند که شیخ نجم الدین کبری بهمدان رفت و اجازت حدیث حاصل کرد و شنید که
در اسکندریه محدثی بزرگ هست با اسناد عالی هم از انجا باسکندریه رفت و از وی
نیز اجازت حاصل کرد و در بازگشتن شبی رسول را صلعم در خواب دید و ازو حضرت
درخواست کرد که مرا کنیتی بخش رسول صلعم فرمود که ابو الجناب پرسید که ابو الجناب
مخففه فرمود که لا مشدده چون از واقعه باز آمد در معنی این چیز این روی نمود که از دنیا
اجتناب می باید کرد و در حال تجرید کرد و در طلب مرشد مسافر گشت و بهر کس که میرسید
ارادت درست نمی کرد بسبب انکه دانشمند بود و سر او بهیچ کس فرو نمی آمد و چون
بملک خوزستان رسید در دزپول در آمد و انجا رنجور شد و هیچکس او را مقامی
نمی داد که انجا نزول کند عاجز گشت از کسی پرسید که درین شهر هیچ مسلمانی نباشد که
مردم رنجور و غریب را جای دهد تا من انجا روزی چند بیاسایم آن کس گفت اینجا خانقاهی
هست و شیخی اگر انجا روی ترا خدمت کنند گفت نام او چیست گفت شیخ اسمعیل قصری
شیخ نجم الدین انجا رفت و را جای دادند در صفه مقابل صفه درویشانه و انجا
ساکن شد و رنجوری وی دراز کشید و می گفت با این همه از رنجوری چندانه رنج
بمن نمی رسید که از آواز سماع ایشانه که من سماع را بغایت منکر بودم و قوت نقل مقام
کردن نداشتم شبی سماع می کردند شیخ اسمعیل از گرمی سماع ببالین من آمد و گفت
میخواهی که برخیزی گفتم بلی دست من بگرفت و بکنار کشید و بمیانه سماع برد و زمانی
نیک مرا بگردانید و بر روی دیوارم تکیه داد من گفتم فی الحال خواهم افتاد چون بخود
آمدم خود را تن درست دیدم چنانکه هیچ بیماری در خود نمی دیدم مرا ارادت
حاصل شد روز دیگر بخدمت وی رفتم و دست ارادت گرفتم و بسلوک مشغول

شدم

شدم و مدتی انجا بودم چون مرا از احوال باطن خبر شد و علم وافر داشتم مرا شبی در
خاطر آمد که از علم باطن با خبر شدی و علم ظاهر تو از علم شیخ زیادتست بامداد شیخ
مرا طلب کرد و گفت برخیز و سفر کن که ترا بر عمار یاسر می باید رفت من دانستم که
شیخ بر آن خاطر من واقف شده اما هیچ نگفتم و برفتم بخدمت شیخ عمار و انجا نیز
مدتی سلوک کردم و انجا شبی مرا همین بخاطر آمد بامداد شیخ عمار فرمود که نجم الدین برخیز
و بمصر رو بخدمت روزبهان که این هستی را وی بسیلی از سر تو بیرون برد برخاستم
و بمصر رفتم چون بخانقاه وی در رفتم شیخ انجا نبود و مریدان او همه در مراقبه بودند هیچکس
بمن نپرداخت انجا کسی دیگر بود از وی پرسیدم که شیخ کدامست گفت شیخ در بیرون
است و وضو می سازد من بیرون رفتم شیخ روزبهان را دیدم که در آب اندکی وضو می ساخت
مرا در خاطر آمد که شیخ نمی داند که در این قدر آب وضو جایز نیست چگونه شیخی باشد
او وضو تمام ساخت و دست بر روی من افشاند چون آب بر روی من رسید در من بیخودی
پیدا شد شیخ بخانقاه در آمد من نیز در آمدم و شیخ بشکر وضو مشغول شد من بر پای
بودم منتظر آنکه شیخ سلام باز دهد او را سلام کنم همچنانه بر پای ایستاده غایب شدم
دیدم که قیامت قایم شده است و دوزخ ظاهر گشته و مردمان را می گیرند و بآتش می
اندازند و بر سر راه گذار آتش پشته ایست و شخصی بر سر آن پشته نشسته است
و هر که می گوید من تعلق بوی دارم او را رها می کنند و دیگران را در آتش می اندازند ناگاه
مرا بگرفتند و بکشیدند چون آنجا رسیدم گفتم من تعلق بو دارم مرا رها کردند بر پشته
بالا رفتم دیدم که شیخ روزبهانست پیش او رفتم و در پای او افتادم او سیلی سخت
بر قفای من زد چنانکه از قوت آن بروی در افتادم و گفت بیش ازین اهل حق را انکار

مگر چون بیفتادم از غیب باز آمدم شیخ سلام نماز داده بود پیش رفتم و در پای او
افتادم شیخ در شهادت نیز همچنان سیلی بر قفای من زد و همان لفظ بگفت آن رنجوری
از باطن برفت بعد از آن مرا الهام کرد که باز گرد و بخدمت شیخ عمار رو و چون باز می گشتم
مکتوبی بشیخ عمار بنوشت که هر چند مس داری می فرست تا زر خالص می گردانم و باز
بر تو می فرستم از آنجا بخدمت شیخ عمار آمد و مدتی آنجا بود چون سلوک تمام کرد وی را
امر فرمود که بخوارزم رو وی گفت آنجا مردمان عجب اند و این طریق را و مشاهده را
در قیامت نیز منکر اند گفت برو و باک مدار بخوارزم آمد و این طریق را منتشر گردانید
و مریدان بسیار بروی جمع آمدند و بارشاد مشغول شد چون کفار تتار بخوارزم رسیدند
شیخ اصحاب خود را جمع کرد و زیادت بر شصت بودند و سلطان محمد خوارزم است
و بخوارزم در آمدند شیخ بعضی اصحاب را چون شیخ سعد الدین حموی و شیخ رضی الدین علی
لالا و غیر ایشان را طلب داشت و گفت زود برخیزید و ببلاد خود روید که آتشی
از جانب مشرق بر افروخت که تا نزدیک بمغرب خواهد سوخت این فتنه است عظیم که
در این امت مثل این واقع نشده است بعضی از اصحاب گفتند چه شود که حضرت شیخ
دعایی کنند شاید که این از بلاد مسلمانان مندفع شود شیخ فرمود که این قضاییست
مبرم دعا دفع آن نمی تواند کرد پس اصحاب التماس کردند که چهارپایان آماده است اگر
چنانچه حضرت شیخ نیز با اصحاب موافقت کنند تا در ملازمت ایشان بخراسان متوجه
شوند دور نمی نماید شیخ فرمود که من اینجا شهید خواهم شدن و مرا اذن نیست که بیرون
روم پس اصحاب متوجه خراسان شدند چون کفار بشهر در آمدند شیخ اصحاب باقی مانده
را بخواند و گفت قوموا علی اسم الله نقاتل فی سبیل الله و بخانه در آمد و خرقهٔ خود را

بپوشید

پوشید و میان محکم ببست و آن خرقه پیش گشاده بود و بغل خود را از هر دو جانب
پر سنگ کرد و نیزه بدست گرفت و بیرون آمد چون با کفار مقابل شد در روی ایشان
سنگ می انداخت تا آن غایت که هیچ سنگ نماند کفار وی را تیر باران کردند یک تیر
بر سینهٔ مبارک وی آمد بیرون کشید و بینداخت و بر آن برفت گویند که در وقت
شهادت پرچم کافری را گرفته بود بعد از شهادت ده کس نتوانستند که وی را از دست
شیخ خلاص دهند عاقبت پرچم وی را ببریدند و بعضی گفته اند که حضرت مولانا جلال
الدین رومی قدس سره در غزلیات خود اشارت باین قصه و بانتساب خود بحضرت شیخ
کرده آنجا که گفته است ◦ ما از آن محتشمانیم که ساغر گیرند ◦ نه از آن مفلسکان که بز لاغر
گیرند ◦ بیکی دست می خالص ایمان نوشند ◦ بیکی دست دگر پرچم کافر گیرند ◦ و کانت
شهادته قدس الله تعالی روحه فی شهور سنة ثمان عشر و ستمائة شیخ را مریدان
بسیار بوده اند اما چندی از ایشان یگانهٔ جهان و مقتدای زمان بوده اند چون شیخ
مجد الدین بغدادی و شیخ سعد الدین حموی و بابا کمال جندی و شیخ رضی الدین علی
لالا و شیخ سیف الدین باخرزی و شیخ نجم الدین رازی و شیخ جمال الدین گیلی و بعضی گفته
اند مولانا بهاء الدین ولد والد مولانا جلال الدین رومی نیز از ایشان بوده است قدس الله
۲۶۳ تعالی ارواحهم **شیخ مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی روحه** کنیت وی ابو سعید است و نام وی
مجد الدین شرف بن المؤید بن ابی الفتح البغدادی رحمه الله تعالی و وی را اصل از بغداد است
خوارزمشاه از خلیفهٔ بغداد التماس طبیبی کرد پدر وی را فرستاد و بعضی گفته اند از
بغدادک است یکی از دیههای خوارزم و وی از مقربان سلطان بود شیخ رکن الدین علاء
الدوله فرموده است که آنکه می گویند که وی امرد بوده است که بصحبت شیخ رسیده

خلافِ واقعست مرد تمام بود امّا صورت لطیفی داشت و برا شیخ اول بخدمتِ متوضا
مشغول ساخت والدهٔ وی بشنید و او طبیبهٔ بود و شیخ نیز طبیب بود والدهٔ
وی کسی بپیشِ شیخ فرستاد که فرزند مجد الدین مرد نازک است و این کاری بس نجست
اگر شیخ بفرماید من ده غلامِ ترک بفرستم تا خدمتِ متوضا کنند و ویرا بخدمتِ دیگر
مشغول کند شیخ فرمود که او را بگوئید که این سخن از تو عجب است که علمِ طبّ
می دانی اگر پسر ترا تب صفراوی زحمت دهد هیچ دارو بغلامِ ترک دهی پسرِ تو
صحت نیابد شیخ رکن الدینِ علاء الدوله گفته است که روزی یکی از مریدانِ سلطان
بایزید که مردی در حساب بود و کار کرده با من گفت که چون تست که تو باین خاندان ارا
دت آوردی و سلوک جز بمتابعتِ بایزید کردی گفتم این نمی دانم امّا یک نوبت وضوی ساختم
در اثنای [illegible] آن دیدم که دیوار قبله بشگافت دوازده سوفقهای پیدا شد و آسمان
و ستارهٔ مشتری می نمود پرسیدم که این چیست یکی گفت این نور سلطان بایزید است
ساعتی شد آسمان دیگر دیدم تمام نورانی همچون خورشید گفتم این چیست یکی گفت
این نور مجد الدین بغدادیست لی در دلش متعجب شد بعد از آن گفتم این سخن نه آنست که می گویم
که در مراتب ایشان مبالغه می کنم با ترجیح می نهم شیخ مجد الدین را بر سلطان بایزید امّا هیچ
هر کسی را حواله کرده است بشری یا چیزی او توجه بآن مترتب کرد و متابع این طریق شد
حق تع جهت ثباتِ قدمِ او را در راهِ طریقِ شیخ او را در اعلی مراتب برو جلوه کند و اگر نه
عالی التحقیق مراتب در قیامت پیدا شود و نشانِ علو مرتبه جز بمتابعت حبیب سلطان صلعم
نیست هر کسی که متابعتر مرتبهٔ وی عالیتر روزی شیخ مجد الدین با جمعی از درویشان نشسته
بود و سکری بر وی غالب شد گفت با بیضهٔ بط بودیم بر کنارِ دریا و شیخ ما شیخ نجم الدین

مرغی بود بال تربیت بسر ما فرود آورد تا ما از بیضه برون آمدیم چون بچهٔ بط بودیم در دریا
رفتیم و شیخ بر کنار بماند شیخ نجم الدین بنور کرامت از اد انست بر زبان ایشان گذشت
که در دریا میراد شیخ نجم الدین از آن شنید بعد رسید بپیشِ شیخ سعد الدین حموی آمد و تضرع بسیار
کرد که روزی که حضرتِ شیخ را وقت خوش باشد مرا خبر کنی تا بحضرت آیم و عذری بخواهم
وقتی شیخ در سماع حال خوش شد شیخ سعد الدین شیخ مجد الدین را خبر کرد شیخ مجد الدین پای
برهنه بیامد و طشتی پر آتش کرد و بر سر نهاد و بجای کفش بایستاد شیخ بوی نظر کرد و فر
مود که چون بطریق درویشان عذر سخن پرسان میخواهی ایمان و دین بسلامت بردی امّا
سرت برود و در دریا میری و ما نیز در سر تو شویم و سرهای بسیار در آن و ملک خوارزم در
سرِ تو شود و عالم خراب گردد شیخ مجد الدین در قدمِ شیخ افتاد و باندک فرصتی سخنِ شیخ
بظهور آمد شیخ مجد الدین در خوارزم وعظ می گفت و مادر سلطان محمّد عورتی بود بغایت جمیله
بوعظِ شیخ مجد الدین می آمد و گاه گاهی بزیارتِ وی می رفت مدّعیان فرصت جستند تا شبی که
سلطان بغایت مست بود عرضه داشتند که مادر تو بمذهبِ امامِ ابو حنیفه رحمه الله بنکاحِ شیخ
مجد الدین در آمده است سلطان بسیار رنجه شد فرمود که شیخ را در دجله انداز ند انداختند
خبر بشیخ نجم الدین رسید متغیر گشت و گفت انا لله و انا الیه راجعون فرزند مجد الدین را در آب
انداختند و مرد پس سر بسجده نهاد و زمانی نیک در سجده بود چون سر از سجده برآورد و گفت
از حضرتِ عزّت درخواستم تا بخونبهای فرزندم ملک از سلطان محمد باز ستانند اجابت فرمود
سلطان را از آن خبر دادند بغایت پشیمان شد بیامد بحضرتِ شیخ آمد و طشتی پر زر بیاورد
و شمشیر و کفن بر سر آن نهاده و سر برهنه کرد و در صفِ نعال بایستاد و گفت اگر دیت می باید اینک
زر و اگر قصاص می کنید اینک شمشیر شیخ در جواب فرمود که کان ذلک فی الکتاب مسطورا دیت او جملهٔ

ملکت تست و سر تو برود و سر بسی خلق و ما نیز در سر شما شویم سلطان محمد نومید باز گشت
و عن قریب چنگیز خان خروج کرد و رفت آنچه رفت روزی قوال در مجلس شیخ مجد الدین این
بیت را خواند ❧ خوش بافته اند از ازل جامهٔ عشق ، گر یک خط سبز بر کنارش بودی ،
شیخ محاسن خود را بگرفت و تیغ دست بر گلو نهاد و گفت ❧ گر یک خط سرخ بر کنارش بودی
و همانا که باین اشارت بشهادت خود کرده باشد و بعد از آن این رباعی بگفت ❧
در بحر محیط غوطه خواهم خوردن ، یا غرقه شدن یا گهری آوردن ، کار تو مخاطرست خواهم کردن ،
یا سرخ کنم روی ز تو یا گردن ، در خدمت شیخ نجم الدین کبری قدس سره درویشی بود از قریهٔ
بنکرآباد و وی را از زنان بنکردی می گفتند و بمقام عالی رسیده بود تا غایتی که تا وی از
خلوت بیرون نیامدی سماع برنخاستی روزی در اثنای سماع وقت وی خوش شد
از زمین برخاست و طاقی بلند بود آنرا بر آن طاق نشست و در وقت فرو آمدن از بالا
بر گردن شیخ مجد الدین بغدادی جست و پایها فرو آویخت و شیخ مجد الدین همچنان چرخ
میزد و این زن بر دن بلند و گران بود و شیخ مجد الدین بس نازک و لطیف چون از سماع فارغ
شد گفت ندانستم که زنی است بر گردن من یا گنجشکی و چون از گردن وی فرود آمد
رخسارهٔ او را بدندان بگرفت چنانکه نشان بماند بارها شیخ مجد الدین گفتی که مرا در قیامت
همین مفاخرت تمامست که اثر دندان زنی بر روی من باشد شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس سره
گفته است که شیخ مجد الدین بغدادی فرموده که در واقعه از حضرت رسالت صلعم پرسیدم که
ما تقول فی حق ابن سینا قال صلعم هو رجل اراد ان یصل الی الله بلا واسطتی فحجبته
بیدی هکذا فسقط فی النار من این حکایت را پیش استاد مولانا جمال الدین چلبی میگفتم او گفت
عجب و بعد از آن فرمود که از بغداد بشام میرفتم تا از آنجا بروم روم چون بموصل رسیدم

شب

شب در مسجد جمعه بودم چون در خواب شدم دیدم که کسی می گوید که آنجا نمی روی که قاین
کبری من نظر کردم جمعی دیدم که حلقه زده بودند و شخصی در میان ایشان نشسته و نوری
از سر وی با آسمان پیوسته وی سخن می گفت و ایشان می شنیدند گفتم این کیست گفتند
مصطفی صلعم من پیش وی رفتم و سلام گفتم جواب گفتند و مرا در حلقه جای دادند چون
بنشستم پرسیدم که یا رسول الله ما تقول فی حق ابن سینا فرمود که رجل اضله الله علی
علم دیگر گفتم ما تقول فی حق شهاب الدین المقتول گفت هو من متبعیه بعد از آن گفتم از علمای
اسلام میپرسم پرسیدم که ما تقول فی حق فخر الدین الرازی گفت هو رجل معاتب گفتم ما تقول
فی حق حجة الاسلام محمد الغزالی گفت هو رجل وصل الی مقصوده گفتم ما تقول فی حق امام الحرمین
گفت هو ممن نصر الدین گفتم ما تقول فی حق ابی الحسن الاشعری گفت انا قلت و قولی صدق
الایمان یمان و الحکمة یمانیة بعد از آن کسی که نزدیک من بود مرا گفت که ازین سؤالها چه می کنی
دعایی در خواست کن که ترا فایده کند بعد از آن گفتم یا رسول الله مرا دعایی بیاموز فرمود که قل اللهم
تب علیّ حتی اتوب و اعصمنی حتی لا اعود و حبّب الیّ الطاعات و کرّه الیّ الخطیئات
بعد از آن پرسید که بکجا میروی گفتم بروم فرمود که الروم ما دخله المعصوم و من از
واقعه باز آمدم در آنجا غرفهٔ بود مولانا موفق الدین کواشی آنجا بود و در آخر عمر اعمی
ضریر گشته بود بزیارت وی رفتم پرسید که تو کیستی بگفتم گفت از کجا می آیی گفتم از بغداد
گفت بکجا می روی گفتم بروم گفت بروم گفتم بلی گفت الروم ما دخله المعصوم من متعجب شدم
دست در دامن او زدم گفتم مگر شما در مجلس دوشینه حاضر بوده اید گفت دعنی دعنی دست
از وی باز داشتم و باز گشتم شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس سره گوید که مولانا جمال
الدین محمد غزنوی بود و او را تصانیف مشهوره در علوم بسیارست و میان او و امام

غزالی دو واسطه بیش نبوده است و این حکایت وی دلیلست و صحیح واقعهٔ شیخ مجدالدین
را چون شیخ مجد الدین را در سنه سبع وستمائة وقیل سنة عشر وستمائة شهید کردند
خاتون وی که نیسابوری بود وی را بنیشابور نقل کرد و در سنه ثلث و ثلثین وستمائة
ویرا باسفراین نقل کرده اند شیخ سعد الدین حموی رحمه الله نام وی محمد بن المؤید بن ابی ٤٦٤
بکر بن ابی الحسن بن محمد بن حمویه است از اصحاب شیخ نجم الدین کبری است قدس الله تعالی روحه
وفی تاریخ الیافعی کان صاحب احوال و ریاضات وله اصحاب و مریدون وکلام سکن
سفح قاسیون مدة ثم رجع الی خراسان فتوفی بها در علوم ظاهری و باطنی یگانه است
مصنفات بسیار دارد چون کتاب محبوب و سجنجل الارواح و غیر آن و در مصنفات وی
سخنان رموز و کلمات مشکل و ارقام و اشکال و دوائر که نظر عقل و فکر از کشف و حل
آن عاجز است بسیار است و هماناکه چون چشم بصیرت بنور کشف منفتح نشود ادراک آن
متعذر است وی گفته است بشرنی الله سبحانه وقال من اصغی کلامک بحسن القبول
والاعتقاد فی ذکری وتعریفی فقد اندرجت فیه نطفة العلم والمعرفة وان النبی علیه
فی الحال فقد ثبت له نصیب فی طور من اطواره شیخ صدر الدین قونوی قدس سره
بصحبت وی می رسیده است میگوید که از وی شنیدم که میگفت مواثیق هفت است و در
میثاق الست بربکم منحصر نیست از ابا شیخ خود شیخ محی الدین قدس سره باز گفتم گفت
کلیات را میگوید و اگر نه جزئیات از آن بیش است شیخ مؤید الدین الجندی در شرح فصوص
الحکم می گوید که شیخ صدر الدین روزی در مجلس سماع با شیخ سعد الدین حاضر بود شیخ
سعد الدین در اثنای سماع روی بصفه که در آن منزل بود کرد و بادب تمام مدتی بر پای ایستاد
و بعد از آن چشم خود را بپوشید و آواز داد که ایش الذی حجب شیخ صدر الدین پیش آمد چشم

بر روی بگشاد و گفت حضرت رسالت صلعم در آن صفه حاضر بودند خواستم که چشمی
بمشاهدهٔ جمال آنحضرت مشرف شده است اول بر روی تو بگشایم وی گفته است که
وقتی روح مرا عروجی واقع شد و از قالب منسلخ گشت سیزده روز چنان بماند آنگاه
بقالب آمد و قالب در این سیزده روز چون مرده افتاده بود و هیچ حرکت نمی کرد چون روح
بقالب آمد و قالب بر خاست خبر نداشت که چند روز افتاده است دیگران که حاضر بودند
گفتند که سیزده روز است که تا قالب تو چنین افتاده است و از اشعار ویست که در کتاب
محبوب درج کرده است این رباعی عربی س یا اخت منا حیاتی و نور البصر استنفقی
قلبی بک وقت السحر تا جئت ضمیر خاطری بالقدر اذ انا فیک انت لی فی نظری
و این رباعیات فارسی نیز از آن قبیل است س کافر شوی ار زلف نگارم بینی
مؤمن شوی ار عارض یارم بینی در کفر مباش و در ایمان منگر تا عزت یار و افتقارم بینی
بی تو نظری نیست مرا در کاری بر روی تو خویشی نیابیدم گلزاری در باغ رضای چون تو
زیبا یاری پیدا نه ز روی تو دیده یاری بی تو نه بهشت بایدم نی رضوان بی
لطف تو دوزخ بکوثر و زنجبیل و بحر حیوان با قهر تو دوزخ است دار رضوان
با لطف تو دوزخ همه روح و ریحان و این شعر نیز از آن قبیلست شعر انت قلبی وانت
فیه حبیب ولسقم القلوب انت طبیب لیس فی قلبی من یحبک صدقا غیر ذکراک حالة
یستطیب انت سقمی وصحتی وشفائی وبک الموت والحیوة یطیب واذا ما
نظرت فی بلطفه عن فؤادی واثیق لا تغیب لک سری ومن یحبنی وضمیری ساجد
شاهد وما لی نصیب عمر وی شصت و سه سال بوده است و در روز عید اضحی سنة
خمسین و ستمائة از دنیا رفته است و قبر وی در بحر آباد است رحمه الله تعالی شیخ سیف الدین ٤٦٥

باخرزی قدس الله تعالی روحه وی از خلفاء شیخ نجم الدین کبری است بعد از تحصیل و
تکمیل علوم بخدمت شیخ آمد و تربیت یافت در اوایل ویرا در خلوت می نشاندند در اربعین
دویم بدر خلوت وی آمد و انگشت مبارک بر در خلوت وی زد و آواز داد که ای سیف الدین
شعر منم عاشق مرا غم سازوار است ، تو معشوقی ترا با غم چه کار است ، برخیز و بدو ده
آی آنگاه دست ویرا بگرفت و از خلوت بیرون آورد و بطرف بخارا روانه گردانید و وقتی
برای شیخ نجم الدین از خطای کنیزکی آورده بودند شب زفاف با اصحاب گفته است که
ما امشب بلذت مشروعه اشتغال خواهیم کرد شما نیز در موافقت ترک ریاضت کنید
و بفراغت و آسودگی بسر برید چون حضرت شیخ این بگفت شیخ سیف الدین آن شب
ابریقی بزرگ پر آب کرد و بر در خلوت شیخ بایستاد چون وقت صبح شد شیخ بیرون آمد
ویرا دید گفت نه ما گفته بودیم که امشب بلذت و حضور خود مشغول باشید چرا خود را بایں
ریاضت در رنج انداختی گفت شما فرمودید که هر کس بلذت و حضور مشغول شود مرا هیچ
لذت ورای آن نیست که بر آستانه حضرت شیخ بخدمت بایستم شیخ فرمود که بشارت
باد ترا که سلطانان در رکاب تو بدوند روزی یکی از سلاطین بزیارت شیخ سیف الدین آمد
و در وقت بازگشتن از شیخ درخواست کرد که اسبی نذر شیخ کرده ام التماس می نمایم که
شیخ قدم رنجه فرمایند تا بدست خود سوار کنم شیخ التماس ویرا مبذول داشت بدر
خانقاه آمد پادشاه رکابش بگرفت تا سوار شد اسب سرکشی کرد و عنان در ربود
قریب به پنجاه گام در رکاب شیخ بدوید شیخ با پادشاه گفت حکمت در سرکشی این اسب
آن بود که شبی در خدمت شیخ الاسلام شیخ نجم الدین بودیم ما را بشارت داد که پادشاهان
در رکاب تو بدوند اکنون این مصداق سخن شیخ شد و من کلمات القدسیة هذه الرباعیات

شعر هر شب بمثال پاسبان کویت ، می گردم گرد آستان کویت ، باشد که بر آید ای صنم
روز حساب ، نامم ز جریده سگان کویت ، هر چند که هی ز عشق بیگانه شوم ، با عافیت
آشنا و همخانه شوم ، ناگاه پری رخی بمن برگذرد ، برگردم از آن حدیث دیوانه شوم ،
روزی بجنازه درویشی حاضر شد گفتند شیخا تلقین فرمایید بیشی روی میت آمد و این
رباعی فرمود شعر گر من گنه جمله جهان کردستم ، لطف تو امیدست که گیرد دستم ،
گفتی که بوقت عجز دستت گیرم ، عاجز تر ازین مخواه کاکنون هستم ، توفی قدس سره
فی سنة ثمان و خمسین و ستمائه و قبر وی در بخارا است عین الزمان جمال الدین گیلی رحمه
الله تعالی وی نیز از خلفاء نجم الدین است بسیار دانشمند و فاضل بوده است در اوایل
که عزیمت صحبت شیخ کرد بکتابخانه در آمد و از لطایف علوم عقلی و نقلی مجموعه انتخاب کرد که
در سفر مونس وی باشد چون نزدیک خوارزم رسید شبی در خواب دید که شیخ با وی گفت که
ای گیلک پشته بینداز و بیا چون بیدار شد اندیشه کرد که پشته چیست من از دنیا
هیچ ندارم و اندیشه جمع آن نیز ندارم شب دوم همین خواب دید و شب سیم نیز از شیخ
پرسید که شیخا پشته چیست گفت آن مجموعه که جمع کرده چون بیدار شد آنرا در جیحون انداخت
چون بحضرت شیخ رسید گفت اگر آن مجموعه را نمی انداختی ترا هیچ فایده نمی بود پس ویرا خرقه
پوشانید و در اربعین نشاند و بعد از تمام اربعین عین الزمان لقب نهاد شیخ جمال الدین
در قزوین می بوده است یکی از سادات قزوین را عزیمت شیراز شد از شیخ التماس سفارش
شبی به پادشاه شیراز که بشیخ ارادت تمام داشت کرد شیخ پاره کاغذ طلبید و برای
نوشت که عسل و رازیانه و بوی واو چون آن سید بشیراز رسید و قصد ملاقات
پادشاه کرد گفتند که وی درد شکم دارد و در حمامست بدر حمام رفت دید که پادشاه

٤٦٧

بر سرِ چاه نشسته است و از وی در شکم تشویشِ عظیم وارد و پیش رفت و سلام کرد گفت
از کجا می آیی گفت از قزوین از وی احوالِ شیخ پرسید کاغذ با وی داد و بگشاد و بدید که
در وی نبشته که علّتِ درازیانه گفت شیخ بنورِ فراست و کرامت علاج ما نوشته فرموده
تا از آن حاضر کردند بخورد در فی الحال شفا یافت و آن سیّد را رعایتِ بسیار کرد **بابا کمالِ جندی**
رحمه الله تعالی چون حضرتِ بابا کمالِ جندی در صحبتِ شیخ نجم الدین مرتبهٔ تکمیل و اکمال یافت
حضرتِ شیخ خرقهٔ بوی داد و گفت در دیارِ ترکستان مولانا شمس الدین مفتی را فرزندیست
که وی را احمد مولانا می گویند خرقهٔ ما را ابدو رسانه و تربیت از وی دریغ مدار چون بابا کمال
بجند رسید جمعی کودکان بازی می کردند و احمد مولانا چون هنوز کودک بود در میانهٔ ایشان
بود امّا بازی نمی کرد جامهای ایشان نگاه می داشت چون بابا کمال او را دید برخاست
و استقبالِ وی کرد و سلام گفت بعد از آن گفت چند ما جامهٔ دیگران نگاه داریم و شما جامهٔ
ما نگاه دارید خدمتِ بابا وی را کنار گرفت و بخانهٔ مفتی آمدند مفتی گفت این فرزند مجذوبست
شاید که خدمت شایسته نتواند کرد برادرِ خوردترِ وی دانشمند مولانا بغایت زیرکست
و مؤدّب بابا گفت وی نیز با نصیب کرد امّا ما بحوالهٔ شیخ بخدمتِ وی آمده ایم احمد مولانا
در اندک فرصتی تربیتِ تمام یافت و صیتِ کمالاتِ وی منتشر شد و بسی از طالبانه در صحبتِ
وی تربیت یافتند و مرتبهٔ کمال رسیدند و یکی از آنها شیخ بهاء الدین کبری است که تربیتِ
برادرِ خود دانشمند مولانا را که محمّد نام داشته حواله بوی کرده بود و شیخ بهاء الدین تربیتِ
فرزندِ خود ابو الفتوح را حواله بدانشمند مولانا کرده است و همانا که حضرتِ خواجه ابو الوفای
خوارزمی را انتساب بابو الفتوح است چنانکه در بیانِ سلسلهٔ مشایخ خود گفته است
رسید فیضِ علی را از احمدِ مختار   پس از علی حسن آمد خزینهٔ اسرار   حبیب و طایی و معروف

بسی

٤٦٨

بسری و جنید دو بو علی است ذکر مغربی سرِ اخیار عقب این همه بو القاسم و پس از نسّاج
امام احمد و پس کرد و ردی و عمّار پس از آنها بر مذکور شیخ نجم الدین که بود قدوهٔ اخیار و
سرورِ ابرار کمال و احمد و آنکه بهاءِ ملّت و دین ذکر محمّد و پس بو الفتوح فخر کبار و خدمت
خواجه ابو الوفا را از مشاربِ صافیهٔ اربابِ توحید و اصحابِ اذواق و مواجید شربی تمام
بوده است چنانکه از رسایلِ اشعارِ ایشان بتخصیص رباعیات این معنی ظاهر است
و اثباتِ این دعوی را رباعی چند آورده می شود   ای آنکه تو بی حیاتِ جانِ جانم
در وصفِ تو گرچه عاجز و حیرانم   ببینائی چشمِ من تو بی می بینم   دانائی عقلِ من تو بی
میدانم   من از تو جدا نبوده ام تا بودم   اینست دلیلِ طالعِ مسعودم   در ذاتِ
تو ناپدیدم از معدومم   و از نور تو ظاهرم اگر موجودم   چون بعضِ ظهوراتِ حق آمد
باطل   پس منکرِ باطل نشود جز جاهل   در کلِّ وجود هر که جز حق بیند   باشد
ز حقیقت الحقایق غافل   او هست نهان و آشکار است جهان   بل عکس بود ز شهودِ
اهلِ عرفان   بل اوست همه چه آشکار و چه نهان   گر اهلِ حقی غیر یکی هیچ مدان
یکیست ولی نه از یکی کش دانی • یکی که نباشد آنرا یکی را نانی • خود را ز قیودِ خود اگر برهانی
دانی تو از دلایل برهانی • بد کردم و اعتذار بدتر ز گناه • چون هست درین عذر سه دعوی تباه •
دعوی وجود و دعوی قوّت و فعل • لا حول و لا قوّة الّا بالله • و وفاتِ خواجه ابو الوفا
در شهور سنه خمس و ثلثین و ثمانمائه بوده است رحمه الله تعالی **شیخ نجم الدین رازی المعروف بدایه**
رحمه الله تعالی وی نیز از اصحابِ شیخ نجم الدین کبری است که تربیتِ وی را حواله بشیخ مجد الدین کرده است قدس الله تعالی
صاحبِ مرصاد العباد و تفسیرِ بحر الحقایق است وی را در کشفِ حقایق و شرحِ دقایق
قوّت و قدرتِ تمام بوده است در واقعهٔ چنگیز خان از خوارزم بیرون آمده بروم رفت

وی را با شیخ صدر الدین قونیوی و مولانا جلال الدین رومی اتفاق ملاقات افتاد و گویند که وقتی
در یک مجلس جمع بودند نماز شام قایم شد از وی التماس امامت کردند و در هر دو رکعت
سورهٔ قل یا ایها الکافرون بخواند چون نماز تمام کردند مولانا جلال الدین رومی با شیخ صدر الدین
بر وجه طیبت گفت که ظاهراً یکبار برای شما خواند و یکبار برای ما وفات وی در سنهٔ اربع
و خمسین و ستمائه بوده است و در شونیزیهٔ بغداد بیرون مقبرهٔ سری سقطی و شیخ جنید
قبری بود می گفتند که قبر وی است والله تعالی اعلم و از مقولات ویست این رباعی **رباعی**

شمع ار چه چو من داغ جدایی دارد ٭ با گریه و سوز آشنایی دارد ٭ سر رشتهٔ شمع به که
سر رشتهٔ من ٭ کان رشته سری بروشنایی دارد

شیخ رضی الدین علی لالا الغزنوی قدس الله سره وهو علی بن سعید بن عبد الجلیل اللالاء الغزنوی و این شیخ سعید که پدر شیخ
علی لالاست پسر عم حکیم سنایی است بعزم حج بخراسان آمد و بصحبت شیخ ابو یعقوب
یوسف الهمدانی قدس الله سره رسید و در آن وقت که شیخ نجم الدین کبری بهمدان می رفت
بطلب حدیث در یک فرسنگی دهی که شیخ علی لالا آنجا می بود فرود آمده بود اتفاقاً همان
شب شیخ علی لالا در واقعه دید که نردبانی نهاده بود تا آسمان و شخصی در سر نردبان
ایستاده بود و مردمان یک یک پیش او می آمدند و او دست ایشان می گرفت و می برد
تا در آسمان و آنجا شخصی ایستاده بود و دست ایشان را بدست او می داد و ایشان را
در آسمان می برد شیخ علی لالا نیز برفت و او را بر نردبان بالا بردند و دستش بدست
او دادند و برا باسمان در برد چون آن واقعه را پیش پدر بگفت پدرش گفت آن شخص را
می شناسی گفت می شناسم و نامش را می دانم گفت طلب او می باید کرد که کلید تو در دست
اوست شیخ علی لالا بطلب او روان شد و چندین سال گرد عالم سفر کرد و از وی نام و نشانه

علی

٤٦٦

نمی یافت تا آنگاه که شیخ نجم الدین بخوارزم آمد و این طریق را منتشر گردانید و در آن وقت
شیخ علی لالا در ترکستان بود در خانقاه شیخ احمد یسوی روزی شخصی از خوارزم
آمده بود و شیخ علی لالا در خلوت بود می شنید که شیخ احمد از وی می پرسید که در خوارزم
هیچ درویشی هست و مردمان به چه مشغولند گفت این زمان جوانی آمده است و بارشاد خلق
مشغول شده و خلق بر وی جمع شده اند پرسید که چه نام دارد گفت نجم الدین کبری چون
شیخ علی لالا این نام بشنید از خلوت بیرون جست و میان بسفر دربست شیخ احمد یسوی
فرمود که چه بوده است گفت سفر می کنم فرمود که صبر کن تا زمستان بگذرد گفت نتوانم بخدمت
شیخ نجم الدین آمد و بسلوک مشغول شد بعد از آن بچند گاه شیخ مجد الدین بیامد و مرید
شد و شیخ نجم الدین سی و پنج سالگی نزدیک بوده است که بسلوک مشغول شده و شیخ
مجد الدین سه چهار سال از شیخ علی لالا زیادت بوده است اما شیخ علی لالا در اول
جوانی بطلب مشغول شده بود و ایشان آن وقت هنوز بسلوک مشغول نشده بوده
اند و تحصیل می کردند شیخ علی لالا بصحبت بسیاری از مشایخ رسیده بوده و گویند
از صد و بیست و چهار شیخ کامل مکمل خرقه داشته است و بعد از وفات وی از آن جمله
صد و سیزده خرقه باقی بوده و سفر هندوستان کرده بوده و صحبت ابو الرضا رتن رضی الله
عنه دریافته و امانت رسول صلعم از وی گرفته چنانکه شیخ رکن الدین علاء الدوله از آن [illegible] فرموده
و گفته که صحب الشیخ رضی الدین علی اللالا صاحب رسول الله صلعم ابا الرضا رتن بن نصر رضی
الله تعالی عنه فاعطاه مشطا من امشاط رسول الله صلعم و شیخ رکن الدین علاء الدوله آن شانه را
در خرقه پیچیده و آن خرقه را در کاغذی و بخط مبارک خود در آن کاغذ نوشته هذا المشط
من امشاط رسول الله صلعم وصل الی هذا الضعیف من صاحب رسول الله صلعم وهذه الخرقة

وصلته من ابی الرضی ارتن الی هذا الضعیف و هم شیخ رکن الدین علاء الدوله بخط مبارک خود
نوشته است که چنین گویند که آن امانت برای شیخ رضی الدین علی لالا بوده است از رسول
صلعم وهذه الرباعیة من انفاسه القدسیة منقولة من خطه بیده **قطعة** هم جان بهزار
دل گرفتار تو است ٥ هم دل بهزار جان خریدار تو است ٥ اندر طلبت نه خواب باید نه قرار ٥
هر کس که در آرزوی دیدار تو است ٥ توفی قدس الله تعالی روحه فی الثالث من ربیع الاول
سنة اثنین واربعین وستمائة **شیخ جمال الدین احمد جورفانی رحمه الله تع** وی از اصحاب ٤٧٠
شیخ رضی الدین علی لالاست شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که شیخ احمد عجب مرد ذاکر
بوده است مرتبهٔ عالی دارد و من در غیب مرتبهٔ سلوک او را مناسب یافتم با شیخ ابو الحسن خرقانی
و از آنجا شیخ رضی الدین علی لالا را با سلطان بایزید قدس الله تعالی ارواحهم شیخ رضی
الدین علی گفته است هر که با خاموشی احمد ما در سازد آنچه از جنید و شبلی یافته اند از وی
یابد روزی شیخ سعد الدین حموی بجوربان رسید کسی فرستاد و شیخ احمد را طلب
داشت شیخ احمد نیت عزلت کرده بود نیامد باز کس فرستاد که می باید آمد که مرا آن دقیق
رسیده است که چون از جهت تو شیخ علی اجازت نامهٔ نوشته من نیز بنویسم شیخ احمد
جواب فرستاد که من خدای تع را باجازت نامه نخواهم پرستید شیخ رکن الدین علاء الدوله
گفته که این سخن مرا از وی بسیار خوش آمده است وقتی شیخ احمد یکی از مریدان را دید که مراقبه
کرده بود و کفش بپای کرده و چند کفش محکم در پس کرده نزد مرید گفت مراقبه کرده ام شیخ چرا
رنجش می نماید فرمود که مراقبه کسی را روا بود که تا یک هفته طعام نخورده باشد چون آواز پای بشنود
در خاطرش نیاید که این کس برای وی طعام می آورد وی در سلخ ربیع الآخر سنة تسع وستین
وستمائة از دنیا برفته **شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی کسرقی رحمه الله تع سره** وی از اصحاب ٤٧١

شیخ احمد جورفانی است در تسلیک طالبان و تربیت مریدان و کشف وقایع ایشان شانی
عظیم داشته است شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که پدر من از من پرسید که درین
زمانه از اولیا کدام مانده اند گفتم هستند ابن عجیلت در یمن و شمس الدین ساوجی است
در تستر و خولیه حاجی در ابهر و چند کس را از مشایخ که بر صراط مستقیم بودند بر
شمردم گفت چونست که این جمع هستند و تو ارادت بشیخ نور الدین عبد الرحمن آوردی
و با اینها التفات نکردی گفتم که مرا مقصودی بود که خبر بارشاد او راست می آمد من می خواستم
که سلوک کنم و این طریقه بشناسم و در آن وقت در همه عالم استادی نبود غیر او مرا با آن کاری
نبود غیر او که بینم که بزرگان که اند تا هر کرا بزرگتر نشان دهند بخدمت او روم چه اگر
کسی را با آهنگری کار باشد و بدکان زرگری رود عقل بر وی خندد و هم شیخ رکن الدین
علاء الدوله گفته است که در آخر الزمان اگر نه وجود شیخ نور الدین عبد الرحمن قدس
سره بودی سلوک بکلی محو گشتی و نشانه نماندی اما چون حق تعالی این طریق را تا قیامت
باقی خواهد داشت بوی مجدد کرد و هم وی گفته که روزی در جماعت خانهٔ غایب شدم
امام غزالی را دیدم که نشسته بود و سر بر زانو نهاده و قلم میانه دو انگشت گرفته بتحیر از وی
پرسیدم که چه شود و امام در چه فکر است گفت چه گونه متفکر نباشم که در دنیا سیم غ بسی
صنفت نوشته ام و این ساعت می بینم همه غلط بوده این واقعه را بخدمت شیخ نور
الدین عبد الرحمن گفتم فرمود که عجب من نیز در دیه شغافه بودم و آن وقت مرا در معرفت
سخن گفتن شیره تمام بود در غیب می بینم که حق تع مرا می گوید که تو نمی دانی که از هر
حرفی که هست امام غزالی را هیچ حسرت با آن نرسد که سلوک تمام نا کرده بحضرت ما آمد
بعد از آن که غیب باز آمد بر زبان خود عقده یافتم و خاموشی پیشه کردم و بکار خود مشغول

شدم ولادت وی در شوال سنه تسع و ثلثین و ستمایه بوده است و در بغداد
از دنیا برفته **ابوالمکارم رکن الدین علاء الدوله احمد بن محمد البیابانکی قدس الله تعالی سره** وی در اصل از
ملوک سمنان است بعد از پانزده سالگی بخدمت سلطان وقت شغل گرفت در یکی از
حروب که سلطان را با عدا بود وی را جذبه رسید بعد از آن در شهور سنه تسع و ثمانین
و ستمایه در بغداد بصحبت شیخ نورالدین عبدالرحمن کسرقی رسید در وقت مراجعت
از حجاز و در سنه تسع و ثمانین و ستمایه اذن ارشاد یافت و بعد از سنه عشرین
و سبعمایه در خانقاه سکاکیه در مدت شانزده سال صد و چهل اربعین برآورد
و گویند که در سایر اوقات صد و سی اربعین دیگر برآورده است و چون عمر وی بهفتاد
و هفت سال رسید شب جمعه بیست و دویم رجب سنه ست و ثلثین و سبعمایه
در برج احرار صوفی آباد بجوار رحمت حق پیوست و در حظیره قطب زمان عماد الدین
عبدالوهاب مدفونه گشت روزی پادشاه چوپانه پیش شیخ آهویی فرستاده و سلام
رسانید و نیازمندی نمود که این گوشت صیدست بخورید که حلال باشد شیخ گوید که مرا
درین حالت حکایت امیر نوروز یاد آمد که آن وقت که در خراسان بود و من بزیارت
مشهد طوس رفته بودم واو بشنید و با پنجاه سوار از عقب من بیامد و گفت میخواهم که
مادامی که در خراسان باشی با تو باشم چند روزی با وی مصاحبت افتاد یک روز آمد
و دو خرگوش آورد و گفت من خود زده ام بخور گفتم گوشت خرگوش است و هر کس که
زده است من نخواهم خورد گفت چرا گفتم بقول امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه
حرامست و چون یکی از بزرگان از احرام داشته است ناخورده آن بهتر است برفت و روز
دیگر آمد و آهویی بیاورد و گفت این آهو را من زده ام تیری که خود تراشیده ام و بر

نشسته بودم که از پدرانه ما در قدیم پیش از غارت تخم بر تخم بما رسیده است گفتم این
همانه حکایت مولانا جمال الدین درکزینی است که یکی از امراء مغول که در حوالی همدان می
نشست و با وی دعوی ارادت میکرد روزی به پیش وی در آمد و دو مرغ آبی بنهاد و گفت
این را باز من گرفته است و حلال باشد مولانا گفت سخن در مرغابی نیست سخن در آنست که
باز تو دوش مرغ کدام بیوه زنه خورده است که امروز او را قوت گرفتن این مرغ آبی حاصل آمده است
بردار و ببر که لایق شما است اسب تو نیز تا دوش جو کدام مظلوم خورده است که امروز او را
قوت دویدن حاصل آمده است تا تو در پشت او آهو می توانی زد مرا خورده آن روا نباشد
القصه هر چند گفت گوشت او نخوردم اما درویشان را گفتم بخورید چون بسیار آورده کاری
برآید ببرکت نیازمندی او درویشی از شیخ سوال کرد که چون این بدنها در خاک
ادراک نیست و بدنه مکتسب ارواح از وی مفارق شده اند و در عالم ارواح حجاب نیست
چه احتیاج است بسر خاک رفتن و فایده چیست چه در هر مقامی که توجه کنند روح بزرگی
همانه باشد که بسر خاک رفته شیخ فرمود که فایده بسیار دارد یکی آنکه چون بزیارت کسی
میرود چندانکه میرود توجه او زیادت میشود و چون بسر خاک رسد و بحس مشاهده کند
خاک او را حس او نیز مشغول او شود و بکلی متوجه گردد و فایده بیشتر باشد و دیگر آنکه
هر چند ارواح را حجاب نیست و همه جهانه او را یکی است اما در بدنی که هفتاد ساله بار و صحبت
داشته باشد و بدنه محشور او که بعد از حشر ابد الاباد خواهد بود آنجا باشد باوه موقع نظر
او و تعلق او بیشتر بود دیگر بمواضع دیگر پس حکایت کرد که یک نوبت در خلوت جنید
قدس الله تعالی سره بودم و از خلوت وی ذوق تمام می رسید بسبب جنید که در آن
خلوت بوده بود بیرون آمدم و بسر خاک او رفتم آنجا آن ذوق نیافتم این معنی را با خدمت

مولانا تناول فرمایند صح

باخدمت شیخ قدس سره بگفتم فرمود که آه ذوق بسبب جنید یافتی یا نه گفتم بلی گفت
در موضعی که در عمر خود دیده است که چند نوبت آنجا بوده باشد وقتی که ذوق حاصل
می شود در دیده که چندین ساله و ایم با او صحبت داشته بود اولا باشد که ذوق بیشتر
حاصل شود اما شاید که بسبب مشغول گشتن بر سرِ خاک در توجه تقصیری افتاده
باشد آخر در خرقهٔ که اهل دلی پوشیده باشد ذوقِ آه مشاهده می تواند کرد و بدان
از خرقه که اهل دلی پوشیده باشد ذوقِ آه مشاهده می تواند کرد نزدیکتر و فواید
زیارت بسیارست کسی اینجا توجه کند بروحانیت مصطفی صلعم فایده یابد اما اگر بمدینه
رود روحانیت مصطفی صلعم از رفتن او و رنج راهِ او باخبر باشد و چون آنجا رسید
بحس ببیند روضهٔ پاک آن حضرت را و بکمال متوجه شود فایدهٔ از انواع فایدهٔ این چه نسبت
و اهل معرفت را این معنی مکشوف باشد و وی فرموده که جملهٔ انبیا برای آن آمده اند تا چشم
خلق بگشایند بعیب خود و کمال حق و بعجز خود و قدرتِ حق و بظلم خود و عدل حق
و بجهلِ خود و علم حق و بذلت خود و عزت حق و به بندگیٔ خود و خداوندی حق
و بفقر خود و غنای حق و بتقصیر خود و نعمتهای حق و بفنای خود و بقای حق و هم برین
قیاس نیز شیخ برای آنست که چشم مریدان را باین معانی بگشاید پس هر چند مرید
در اثباتِ خود و کمالِ خود بیش کوشد با عمال کند تا کمالِ او ظاهر شود شیخ از وی بیشتر
رنجد چه شیخ این همه رنج از برای آن می کشد تا چشم کمال بین نفس او را بدوزد و چشمی
که کمال حق ببیند بگشاید و او هر لحظه در کمالِ خود چشم دیگر می گشاید پس در صنعتِ
رنج شیخ می کوشد در حقِ خویشتن درویش می باید که در کمینِ نفس باشد تا هر چشمی
که بکمالِ خود بگشاید حالی الزام می بندد و اگر نه چنین کند تا او را خبر شود نفس از هر سر

موی

سرِ موی چشمی بدید بکمال بگشاید و از دیدهٔ کمالِ حق کور گرداند که خاصیتِ نفس اینست
و هم وی فرموده که این مردمان عجب اعتقاد ما دارند البته می گویند که درویش می باید که گدا و محتاج
باشد نمی دانند که حق تعالی هرگز هیچ مرشد را محتاج نداشته است بخلق و چرا باید که بندگان
خدای تعالی جز بخدای تعالی محتاج باشند آخر این دنیا را با این همه نعمت برای ایشان بپای
می دارد بلکه مقصود از آفرینش ایشانند آخر شیخ مجد الدین بغدادی را قدس الله تعالی
روحه هر سال خرجِ سفرهٔ خانقاه دویست هزار دینار زرِ سرخ بوده است و من حساب
می کنم پانصد هزار دینار را املاک وقف کرده ام بر صوفیهٔ که بر طریقهٔ ما باشند و هم وی فرموده
که حق تعالی این زمین و مزارع بحکمت آفریده و می خواهد که معمور باشد و فایده بخلق برسد
و اگر خلق بدانند که از عمارت دنیا که برای فایده و دخل کنند نه بوجه اسراف چه ثوابست
هرگز ترک عمارت نکنند و اگر بدانند که از ترک عمارت و گذاشتن زمین را معطل چه گناه
حاصل می شود هرگز نگذارند که اسبابِ او خراب شود هر کسی زمینی دارد که از آن هر سال
هزار من غله حاصل می تواند کرد و اگر بتقصیر و اهمال نهصد من حاصل کند و بسبب او
آن صد من از حلقِ خلق دور افتد بقدر آن از وی بازخواست خواهند کرد و اگر کسی را
حالی هست که بدنیا و عمارت آن نمی پردازد خوشِ وقتِ او و اگر چنانچه از کاهلی ترک
عمارت زمین کند و آنرا ترک و زهد و نام نهد جز متابعت شیطان چیزی دیگر نیست
و هیچ کس کمتر از آدمیٔ بیکار نیست اخرویا و دنیویا و هم وی فرموده که ممکن نیست که
کسی بمرتبهٔ ولایت برسد الا که حق تعالی پرده بر سر او بپوشد و او را از چشم خلق
پنهان دارد و معنیٔ اولیائی تحت قبائی اینست و این قباب صفاتِ بشریت است
نه پرده ایست از کرباس و غیره و صفات آنست که در وی عیبی ظاهر کند یا هنری را

ازو در چشم مردم بعیب فرو نماید و معنی لا یعرفهم غیری آنست که تا بنور ارادت باطن
کسی را منور نکنند او را نشناسد پس آن نور او را شناخته باشد نه آن کسی
وهم وی فرموده که درویشان که بکار مشغول‌اند می باید که بطال را در میان ایشان
راه نباشد که یک مرد بیکار صد مرد درکار را از کار باز دارد عدوی البلید الی
الجلید سریعة والجمر یوضع فی الرماد فیخمد وهم وی فرموده که می باید که درویشان جهد نمایند
تا در وقت لقمه خوردن نیک حاضر باشند تخم اعمال در زمین قالب انسانی لقمه است
چو بغفلت تخم اندازند ممکن نیست که هیچ گونه جمعیت خاطر حاصل شود و اگرچه
لقمه حلال باشد وهم وی فرموده که حکیم ترمذی و جماعتی از مغاربه گفته اند که بدایة
الاولیاء نهایة الانبیاء روزی در بغداد در خدمت شیخ بودیم قدس الله تعالی سره گفت که
آن جماعتی که گفته اند که بدایة الاولیاء نهایة الانبیاء ازا عذری هست و ایشان از این سخن
این خواسته اند که بدایة الاولیاء نهایة الانبیاء فی الشریعة و نهایة الاولیاء بدایة الا نبیاء
فی الطریقة زیرا که چون کمال شریعت در آخر کار نبی تمام شد که الیوم اکملت لکم دینکم
و دیگر تا شریعت را بکمال فرا نگیرند قدم در ولایت نتوانند نهاد پس آنچه نبی را در شرایع
بانتهاء کار باشد ولی را بابتدا باشد زیرا که اگر کسی بدان احکام که در مکه نازل شد
سلوک کند و باحکامی که در آخر عمر در مدینه نازل شد التفات ننماید هرگز بولایت
نرسد بلکه اگر انکار کند کافر گردد پس ابتدای ولایت آنست که همه شرایع را بکمال قبول
کند و متابعت نماید اما در طریقت آنست که هرچند ولی سعی کند و مرتبهٔ او عالی شود در روح
او را آن نوع معراجی که جسم نبی را بوده حاصل نشود و محال بود که شود پس چنین در انتهاء
ولایت روح ولی را مشابهت می باید بجسم نبی در طریقت نهایة الاولیاء بدایة الانبیاء باشد

وهم

٢١٠٦

٤٧٣

وهم وی فرموده انبیا علیهم السلام از آن از گناه عامداً معصوم‌اند و اولیا از خوار داشت
گناه محفوظ و از مصطفی صلعم مرویست ان تغفر اللهم فاغفر جما و ای عبد لک لا الما در دیگر
این بیچاره هیچ گناهی بدتر از آن نیست که بنده خود را حقیر و جرم خود جرم نداند اخی علی مصری
رحمه الله تعالی وی شیخی بوده در ملک شام و روم و مریدان بسیار بر وی جمع
آمده اما چون مرد منصف بود جمعی از مریدان خود را که مستعد بودند با ایشان گفتند
اگر شما طالب حقید من نیز طالبم و مرشدی نیافته ام که پیش او سلوک کردمی کنون
در واقعه دیدم و در شهادت نیز می شنوم که در خراسان مرشدیست مکمل برخیزید
تا برویم و او را دریابیم و در خدمت مرشدی روزی چند سلوک کنیم و از آنچه خلوت
بالا گمان می برند چیزی حاصل کنیم القصه بنابرین قصه آمده بود و در حلقهٔ مریدان شیخ
داخل شده با جمعی از اصحاب خود شیخ فرموده که ارادهٔ ایشان بتو بعد از تو ارادت
منست و وساطت تو در میان ایشان سود کند چه نزدیک من میان شیخ و مصطفی
صلعم هرچند که خرقه بیشتر راه روشن تر و سلوک آسان ترست بخلاف اسناد
حدیث که آنجا هرچند واسطه کمتر است حدیث صحیح تر است چه آنجا که خبر است
هرچند واسطه بیشتر بود احتمال تغیر بیشتر بود اما اینجا که خرقه است هرچند که نور
مشایخ بیشتر بود راه روشن تر بود و مدد ایشان بیشتر بود روزی حکایت
منصور حلاج در افتاد اخی علی مصری از حال وی استفسار کرد حضرت شیخ بعد
از آنکه در باب وی سخنان بسیار فرمودند گفتند در آن وقت که مرا حال گرم بود
بزیارت وی رفتم چون مراقبه کردم روح وی را در علیین یافتم در مقام عالی مناجات
کردم و گفتم خداوندا این چه حالتست که فرعون انا ربکم الاعلی گفت و حسین منصور

انا الحق گفت و هر دو دعوی خدائی کردند اگر چه حسین در علیین و فرعون
در سجین درین چه حکمت است در سر من ندا کردند که فرعون بخود بینی در افتاد
همه خود را دید و ما را گم کرد و حسین منصور همه ما را دید و خود را گم کرد بنگر که چه
فرق باشد **شیخ نجم الدین محمد بن محمد الادکانی رحمه الله تعالی** وی مرید شیخ رکن الدین
علاء الدوله است قدس سره عمر وی بهشتاد رسیده بود در شهور سنه ثمان و
سبعین و سبعمائة از دنیا برفته و در حصاری از اعمال اسفراین مدفون گشته
وی گفته در قول رسول صلعم علیکم بالسواد الاعظم ای بالتوراه **اخی محمد دهستانی رحمه الله**
تعالی شیخ فرموده است که در اربعین نشسته بودم شب پنجشنبه سی و نهم اربعین در غیب دیدم
که جماعتی مسافران رسیدند و در میان ایشان جوانی بود که حق تعالی را با او نظری از
عنایت است و او را می خواست چیزی شهادت آمدم خادم را گفتم زینهار هیچ مسافر را
رخصت مده تا بیرون آمدن من که بر وفق اعلام همان ساعت جماعتی مسافران رسیدند
گفتم فردا روز جمعه چون اربعین تمام شده باشد در مسجد جامع آنجا که من می نشینم ایشان را
بیاور تا ایشان را ببینم چون روز جمعه بمسجد رفتم درویشان مسافر بیامدند و سلام
کردند چندانکه نظر کردم آنرا که من دیده بودم در میان ایشان نبود گفتم مگر قوم دیگر
خواهد آمد نماز بگذاردیم و بخانقاه آمدیم خادم آمد و گفت یک درویش از ایشان
تیز که بخدمت ایشان مشغول است مگر پیش رختها بوده و بمسجد نیامده در خواست
میکند که شما را ببیند گفتم نیک باشد چون در آمد از دور او را دیدم دانستم که
اوست بیامد و سلام کرد و ساعتی بنشست و بیرون رفت من خادم را طلب کردم
و گفتم برو و این جوان را که برفت بگوی که می باید که اینجا روزی چند با ما باشی و از نیت

جماعت

جماعت باز گردی که ما را با تو کاریست چون خادم بدر رفت او را دید که باز گشته
بود و ایستاده خادم از وی پرسید که حال چیست گفت میخواهم که با خدمت شیخ
بگوئی که مرا قبول کند و هم اینجا بخدمت درویشان مشغول شوم خادم گفت
شیخ مرا از پی تو باین کار فرستاده و او را در آورد و مسافران برفتند و او را
بخدمت مشغول کردم خدمتی که از آدمی بهتر از آن ممکن نباشد بکرد و بعد از سالی که ذکر
گرفت و خلوتی چند بنشست و حالهای نیکو او را روی نمود روزی در سفری بودیم و
او در صفه بر نشسته من آنجا که بودم نظرم بر حال وی افتاد دیدم که وارد عالی
بروی نازل می شد و حالی از سکر بروی کشف حالی برخاستم و آنجا رفتم که او بود
و مغلوب شده بود و مست آن حال گشته بانگ بروی زدم و گفتم در چه حالی و چه دیدی
بگو گفت نمی توانم گفت گفتم ز اثر تجلی بگوی بر خبر بگفت الحق مقامی بس عالی بود
اما چیزی دیدم که در وی عجبی از آن پیدا می شود گفتم این چیزی نیست و از آن منع کردم باری در آن
مقام در خود چیزی پیدا کرد و مدت مدید از دماغ او نمی رفت تا بعد از آن بچند گاه
دیگر بتجلی شد و آن مقامی است که در آن احتیاج بالکل از سالک برخیزد چون در آن
حال خود را بدید غروری در وی پیدا شد و با خود گفت نا خورده صفت حق است
و این صفت مرا حاصل است در باطن وی دعوی خدائی سر بر زدن گرفت و ترک
خوردن کرد چندانکه چوب بسی بر زدم و چیز در دهان او می کردم و شربت در دهان او می ریختم
باز بدر می ریخت و بحلق او فرو نمی رفت بگذاشتم تا هلاک بخوشی خود بخورد و هیچ نخورد
تا سی سال و بخدمت قیام می نمود و یک سعادت آن بود که خود را هرگز از من بی نیاز
ندانست و اگر نه این بودی هم در آن ورطه هلاک شدی و من مدت سی و هفت سالست

تا باشارت شیخ بارشاد مشغولم و چندین طالبان را دیدم همچنین مردی که این محمد است
که او را بلذت دنیا و نفس خود هیچ میال نباشد ندیدم و مدت بیست و پنج سال است
که در میانه درویشان نشست و برادر او خادم است و دیگر خادمانه که پیش از این بوده اند
هیچ کس از لفظ او نشنیده باشد که مرا چیزی می باید نه از طعام و نه از جامه هرگز بحظ
نفس تعلق داشته باشد کسی از زبان او نشنیده و بانکه رنجور رنجها کشیده هرگز
کسی او را خفته ندیده و با کسی نگفته از هیچ آفریده دوا نطلبیده القصه در آن مقام
ناخورده بماند تا شش سال بعد از آن بمکه می رفتم و او را با خود ببردم و قصد من آن بود
که می دیدم که جماعتی آن حال را عجب می داشتند و در قدرت خدای تعالی بشک بودند
و اینها زبانه می داشت تا در راه ببینند و بی گمان بدانند که چیزی نمی خورد و آن
شبهه رفع کرده بر فتیم و آن جماعت را شک برخاست و چون بمدینه رسیدیم او را
گفتم اکرامت رسول صلعم و مرید منی آن می باید کرد که رسول صلعم کرده و من میکنم و اگر نه
برخیز و برو که بیش از این در صحبت ما نتوانی بود و علاء الدوله حاضر بود لقمه در
دهان او تا دو سه لقمه تعیین کردم که در روزی بخورد تا بمکه بعد از آن در مکه گفتم دهان
همچنانکه درویشان میخورند بخورد و از آن ورطه خلاص یافت ابو البرکات تقی
الدین علی الدوسی السمنانی رحمه الله بود وی نیز از اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله است ٤٧٦
روزی حضرت شیخ می فرمودند که مادامکه سالک در وقت تجلی صوری ادراک میکند
ان تجلی صوری باشد وحق تعالی را دیده از آن صورت منزه باید داشت
اما از آن تجلی حق باید دانست چنانکه موسی عم از درخت شنید انی انا الله
هر که گوید درخت خدا بود کافر شود و هر که گوید این سخن خدا نگفت کافر شود

پس

پس تجلی صوری را بدین نوع اعتقاد باید کرد و در آن روز اخی علی دوستی حاضر بود
بشیخ فرمودند که مرا امسال واقعه علاء الدوله دوستی بغایت خوش آمد و بجهت ثبات
اعتقاد درویشانه بگویم حق تعالی امسال بروی یک نوبت در صورت کل موجودات
تجلی کرد بعد از آن وی بتسبیح حق و تنزیه او از صور بلفظ که حق تعالی بر زبان وی
میراند میگفت حق تعالی بخودی خود از وی پرسید که مرا دیدی گفت نه خدا و ندا فرمود
پس اینها که دیدی چه بود گفت آثار افعال و صور صفات تو و تو از همه صور منزهی
حق در این سخن وی را ثنا گفت و این معنی را از وی پسندیده داشت امیر سید ٤٧٧
علی بن شهاب بن محمد الهمدانی قدس الله تعالی سره جامع بوده است میانه علوم ظاهری و باطنی
وی را در علوم اهل باطن مصنفات مشهور است چون کتاب اسرار النقطه و شرح اسماء
الله و شرح فصوص الحکم و شرح قصیده خمریه فارضیه و غیر آن وی مرید شیخ شرف
الدین محمود بن عبد الله المزدقانی بود اما کسب طریقت پیش صاحب السر تابع الاقطاب
تقی الدین علی الدوستی کرد و چون شیخ تقی الدین علی از دنیا برفت باز رجوع
بشیخ شرف الدین محمود کرد گفت خانه چیست وی توجه کرد و گفت خانه آن است
که در اقصای بلاد عالم بگردی سه نوبت ربع مسکون را سیر کرد و صحبت
هزار و چهار صد ولی را دریافت و چهار صد را یک مجلس دریافت سادس ذوالحجه
سنه ست وثمانین وسبعمائه نزدیک بولایت کبر و سواد فوت شد و از آنجا
بختلان اش نقل کردند ٤٧٨ شیخ عبد الله غرجستانی رحمه الله تعالی وی از اصحاب
شیخ رکن الدین علاء الدوله است و از یکی دیههای غرجستان است خورد بوده است
که پدر وی فوت شده و مادر وی شخص دیگر را شوهر کرد روزی از وی امری واقع

شده بود و از او شخصی متوهّم گشته و گریزان از دیه بیرون شد در آن نواحی درختی
بوده بزرگ و در پای آن درخت چشمهٔ آبی بر آن درخت بر آمد و در میان شاخ
و برگ آن پنهان شده اتفاقاً جماعتی از درویشان مولّدا آنجا نزول کرده اند در چشمهٔ
آب عکس ویرا دیده اند از درخت فرود آورده اند و همراه خود ببرده گذر ایشان
بجانب سمنان افتاده بنور فراست کمال قابلیّت ویرا در وی طریق دریافته بعد
از آن که درویشان سفر کرده اند گاه فرستاده و ویرا تازه گردانیده درویشان
اضطراب بسیار کرده اند و بحاکم و سلطان وقت رجوع نموده اند چون حقانیت
حضرت شیخ بر همه ظاهر بوده هیچ نداشته پس حضرت شیخ بتربیت وی مشغول
شده و بحسن التفات شیخ بمقامات عالیه رسیده و آن قدر التفات و اهتمام
که شیخ را نسبت بوی بوده است معلوم نیست که نسبت بکسی دیگر بوده باشد
چنانکه از رباعیاتی که در مخاطبهٔ وی گفته اند معلوم می شود چون بمرتبهٔ تکمیل و ارشاد
طالبان رسیده حوالهٔ وی بولایت طوس شده است آنجا آمده و بارشاد طالبان
مشغول گشته پادشاه وقت از وی استدعا نموده که با وی در بعضی محاربات
که با اعدا داشته همراه باشد همراه شد و در آن محاربه بمرتبهٔ شهادت یافته و جسد
مبارک ویرا بطوس نقل کرده اند و قبر وی آنجاست **بابا محمود طوسی رحمه الله تعالی** ۴۷۹
وی از مریدان شیخ عبد الله بوده است وقتی شیخ عبد الله جمعی درویشان را در بعض
نشانده بود یک شب خادم خانقاه را گفت امشب دو درویش را واردی قوی
خواهد رسید واقف باش که بیخودی نکنند و از خلوت بیرون نروند خادم حاضر
می بود ناگاه بابا محمود نعره زنان و فریادکنان از خلوت بیرون جست و یکی دیگر

که نام وی هندو الیاس بود نیز در عقب بابا محمود بیرون جست خادم در عقب ایشان
بدوید به هندو الیاس رسید و ویرا بگرفت و بابا محمود روی بکوه و صحرا نهاد هندو
الیاس بحسن تربیت و سیاست شیخ فی الجمله بحال خود باز آمد و بابا محمود همچنان مجذوب
مغلوب بماند و از وی کرامات و خوارق عادات بسیار ظاهر می شده است چنانچه
۴۸۰ مشهور است **اخی علی قتلغ شاه رحمه الله تعالی** وی نیز از مریدان شیخ عبد الله است
و بحسن تربیت شیخ بمرتبهٔ کمال بلکه بمرتبهٔ تکمیل رسیده بود در آن وقت که شیخ عبد الله
را بلشکر استدعا کرده بودند اخی علی در سفر بوده است شیخ فرموده است که ما
درین لشکر بسعادت شهادت خواهیم رسید بعد از ما بجای ما اخی علی را بنشانید
۴۸۱ **شیخ حافظ بهاء الدین عمر ابردهی رحمه الله تعالی** وی از مریدان اخی علی است
گویند که وی خرد بود که والد وی فوت شده چون بسن تمیز رسید خویشان ویرا
بدکان درزیی فرستادند تا درزی گری بیاموزد در آن فرصت مولانا رضی الدین
علی لالای رحمه الله تعالی که از مریدان شیخ عبد الله غرجستانی بوده است و صحبت دار
حضرت بابا بردهی رسیده که فرزند عمر کجاست گفته اند که وی پیش درزیانست مولانا
گفته است هر که در پیش درزیان باشد آدر ابطلبید طلبیده اند مولانا وی را بطوس
برده است و بحافظی صالح سپرده است تا قرآن یاد گیرد و خدمت مولانا بعد از
چند گاه باز بر آنجا گذشته است شیخ حافظ را دیده است و متغیر شده اثار
ویرا گفته که همانا که فرزند عمر را از همان طعامها می دهی خود بی حوری گفته است
حکیم چیزی دیگر ندارم مولانا فرموده است که باری با بردهی رو و آنجا باش چندانکه
وی قرآن حفظ کند چنان کرده است شیخ حافظ گفته است که در اوایل که مراد ائمه

سلوک راهِ خدای تعالی پیدا شد در آن تا بود مولانا شمس الدین خلیفه بارشاد مشغول
بود و در دهِ ویرانهٔ شیخ اخی علی و در همه ولایت نام عزیزی می شنیدم و متردد
می بودم که کجا روم شبی در واقعه دیدم که منزلی است بس رفیع و عمارتی عالی
و در آنجا جماعتخانهٔ در غایتِ روح و پاکی و در پیشانهٔ آن رواقی و در پیشانِ
رواق پردهٔ آویخته و در آن جماعت خانه خلق بسیار و در رواق نیز جمعی از اکابر
نشسته و مولانا شمس الدین خلیفه بر کنارِ رواق نشسته و از میانِ جماعت خانه
تاجی آویخته بودند و مولانا می گفت که این تاج بر سرِ هر کسی که راست آید معنیٔ ما بوی
حوالت است هر کسی می آمد و امتحانه می کرد بر سرِ هیچ کس راست نمی آمد و من
در گوشهٔ ایستاده بودم و نظاره می کردم ناگاه خدمت مولانا بمن نظر کرد و گفت
فرزند تو نیز پیش آی من خواستم که پیش آیم ناگاه دیدم که آن پرده که در پیشانهٔ رواق
بود در حرکت آمد و از پسِ آن پرده شخصی با هیبت پدید آمد و مرا بر گرفت و در
کنارِ اخی علی نهاد و فرمود که بگیر این طفل را و شیر ده از هیبت آن از خواب در آمدم
با خود گفتم حواله بخدمت اخی علی شد احرامِ ملازمتِ وی بستم چون نظرِ وی بر من افتاد
گفت حافظ دیر با شیر آمدی دست بیعت بوی دادم و توبه کردم و تلقین گرفتم و هم
وی گفته است که چون در سفر حجاز به بغداد رسیدم در خانقاهِ شیخ نور الدین عبد الرحمن
اسفراینی رحمه الله تعالی نزول کردم در آن وقت نبیرهٔ وی شیخ نور الدین عبد الرحمن شیخ الاسلام
بغداد بود و خلیفهٔ جدِ بزرگوارِ خود بود در وقتِ وداع وصیت کرد که چون بشرف زیارتِ
روضهٔ شریفهٔ حضرتِ رسالت صلعم دریابی نیاز مندیٔ من با آن حضرت برسانی و بدین
عبارت بگویی که پیری عاصی از عاصیانِ امتِ تو عبد الرحمن بغدادی دعا رسید چون بشرف

زیارت

زیارت رسیدم و شرایط آن بجای آوردم وصیتِ شیخ بخاطرم آمد بهمان عبارت که
وصیت کرده بود گفتم حضرتِ رسالت صلعم ابروی مبارک در هم کشیدند و مرا گفتند
که تو چنین مگوی که وی از غایتِ تواضع چنین گفته است و وی از اکابر امتِ منست
بعد از مراجعت از آن بشیخ گفتم خوشدلی بسیار نمود و مرا دعای خیر کرد و هم وی گفته
است که وقتی در آن ولایت وبای عظیم افتاد و چنانکه اکثر خلق از حیاتِ خود مایوس
گشتند روزی خدمتِ مولانا رضی الدین علی مایانه از دهِ مایانه تا بدین ده تشریف آورد
و در بیرونِ ده نزول فرمود و مرا طلبید و گفت که امر چنین است که همراهِ من بیایی و در
سر قبرِ شیخ محمد خالد رحمه الله تعالی در قریهٔ اسبیجل قرآن ختم کنی شاید که حق تعالی این
بلیت را دفع کند امتثال نمودم اما بواسطهٔ آنکه در آن فرصت خواجه عبد الرحمن که هوارهٔ
گر قدس سره که از محبوبانِ مجذوبانِ حضرتِ حق بود جل ذکره در قریهٔ اسبیجل بر سرِ سنگی که
بر در تربتِ شیخ محمد خالد است می نشست و سخنانهٔ بلند می گفت و خدمت مولانا
رضی الدین علی در غایتِ تشرع بود من متفکر شدم که مبادا که امری واقع شود که مردم
بکیفیت و بار ابا ز طلبند چون نزدیکِ اسبیجل رسیدم شخصی پیش آمد و بر از احوال
خواجه پرسیدم گفت حالی بر سرِ سنگ نشسته بود ناگاه گفت فوجی می آید که من حریف کلهٔ
وی نیستم از آنجا برخاست و در آن نزدیکی خراسی بود و در مغاکی پنهان شد چون بده رسیدیم
و در سرِ زیارت فرود آمدیم و مردمِ ده جمع شدند خبر رسید که میر علی بیگ که حاکم ولایت
بود بزیارتِ خواجه می آید مردمِ ده با مولانا گفتند که خواجه بسببِ شما باین خراسی در آمده
است اگر علی بیگ بیاید و خواجه را نه بیند جای آن دارد که بر ما غضب کند خدمت
مولانا متوجه خراس شد چون بخراسی در آمد فرمود که مهمانها چنین دارند چون خواجه آواز

مولانا را شنید از ان مغاکی بیرون آمد و یکدیگر را کنار گرفتند و خولجه چیزی در گوش مولانا
گفت مولانا در گریه شد مدتی همچنان ایستاده بودند شخصی مرا گفت که امیر علی بیک
بر در ایستاده و انتظار می کشد من مولانا را تنبیه کردم مولانا فرمود که امیر علی
بیک منتظر شماست خواجه بیرون رفت و امیر علی بیک خولجه را دریافت خولجه گفت
مغولک برو که مهمان عزیز دارم علی بیک روانه شد و خولجه از عقب وی نعره می زد که
هی مغولک بدو وی می دوید تا از نظر خواجه غایب شد بعد از ان خواجه و مولانا بزیارت
در آمدند و من از بیم آنکه مبادا خواجه سخن بلند بگوید با مولانا گفتم که من قرآن بیک شبانه
روز ختم می توانم کرد مولانا فرمود که امر به شبانه روز است من ختم آغاز کردم در اثنای
تلاوت خولجه آغاز سخنان بلند کرد مولانا بانک بر وی زد دیگر تا آخر صحبت خواجه از ان
سخنان هیچ نگفت چون ختم تمام شد و از دعا فارغ شدند یکدیگر را وداع کردند
حق سبحانه و تعالی ان بلیت را بمحض رأفت و رحمت خود دفع کرد **مولانا فخر الدین** ٤٨٢
لورستانی رحمه الله تعالی وی تحصیل علوم ظاهری کرده بوده است همیشه در خاطر
می داشته است که بعد از تحصیل علوم بسلوک راه حق تعالی اشتغالی نماید وقتی در
یکی از مدارس هری خانه داشته و در انجا بمطالعه مشغول بوده است وی را از مطالعه
کلالی حاصل شده از برای تشحید خاطر از خانه خود بیرون آمده داعیه سلوک بر دلش
تازه گشته با خود گفته است آخر روزی از انچه درانم بیرون می باید آمد امروز آن روز است
و یکبار بخانه خود باز نرفته است و همچنان خانه را با کتابها و متاعهای دیگر در باز گذاشته
است و پیش شیخ شئ الله رحمه الله تعالی که در ان وقت در هری بارشاد متعین بوده رفته
و بسلوک مشغول گشته و تا وی زنده بوده در صحبت وی بوده و چون وی از دنیا رفته است

کلالی: تشحید تیز کردن، یورغونلق،

در طلب

در طلب کاملی مکمل سفر اختیار کرده در ان وقت شیخ محی الدین طوسی که از اولاد امام غزالی
است رحمه الله تعالی شهرتی تمام داشته است و در شهر طوس می بوده بصحبت وی آمده
انچه میخواسته است انجا نیافته و از انجا بدره و براه پیش فرزندان اخی علی قتلغشاه
رفته است انجا نیز آنچه میخواسته نیافته چون از انجا سفر میکرده فرزندان اخی علی وی را
گفته اند که یکی از درویشان پدر ما در قریه ابرده می باشد اگر وی را ببینی دور نمی نماید
با خود گفته است شیخ خراسان و شیخ زادگان این درویش دیگر چه خواهد بود اما
احتیاط را بابرده رفته چون بانجا رسیده شیخ حافظ بجهت مهمی بده دیگر رفته
بوده انجا بنور ولایت از آمدن وی خبر یافته با اصحاب گفته که مارا مهمانی عزیز رسیده
مهم ناساخته بابرده باز گشته چون چشمش بر مولانا افتاده این مصراع مشهور را خوانده
که **مصراع** یار در خانه و ما گرد جهان میگردیم و میان ایشان صحبت در گرفته تا شیخ
حافظ زنده بوده است در صحبت وی بوده است و با وی اربعینها نشسته و تربیتها
یافته و بعد از وفات وی بولایت جام تشریف آورده و در جوار تربت مقدسه حضرت
شیخ الاسلام احمد قدس سره اربعین نشسته و مشایخ جام را با هیچ کسی از مشایخ وقت
ان قدر اخلاص و اعتقاد نبوده که نسبت بوی و وی میگفته است که حضرت شیخ الاسلام
احمد را قدس سره بهمه اولاد خود التفات بسیار است تا غایتی که بخولجه محمد خلوتی که ظاهری
بس پریشان داشته است التفات بسیار دارد و یکی از علماء هراه که بزهد و ورع مشهور
بوده و در سلوک راه خدای تعالی جد تمام داشته بصحبت وی آمده بوده و اظهار طلب کرده
وی را گفته است که بهرات رجوع می باید کرد و با اهل بیت خود می باید بود هر چند الحاح کرده
فایده نداشته چون بموجب امر وی باز گشته و بهرات رسیده عن قریب بیمار شده و بجوار

رحمت حق پیوسته بخاطر می آید که در خرجرد جام در سرائی که تعلق بو الدین فقیر می داشت
نزول فرموده بود و من چنانچه خرد بودم که مرا پیش زانوی خود نشانده بود و با نگشت
مبارک خود نامهای مشهور چون عمر و علی بر روی هوا می نوشت و من از آن میخواندم تبسم
می نمود و تعجب می فرمود آن شفقت و لطف وی در دل من تخم محبت و ارادت این طائفه
شد و از آن وقت باز هر روز نشو و نمای دیگر می یابد امید میدارم که بر محبت ایشان
زیم و در محبت ایشان میرم و در زمرهٔ محبان ایشان بر انگیخته شوم اللهم احینی مسکینا
وامتنی مسکینا واحشرنی فی زمرة المساکین بعد از تحریر این نمایات از خراسان
عزیمت زیارت حرمین شریفین زادهما الله تع شرفا کرد و از آنجا بمصر رفت و آنجا بجوار
رحمت حق پیوست و قبر وی در قراچه است نزدیک بقبر امام شافعی رضی الله تع عنه و آن
بسید فخر الدین مشهور است **شاه علی فراهی رحمه الله تعالی** وی از مریدان شیخ ٤٨٣
رکن الدین علاء الدوله است پدر وی حاکم فره بود و معمر گشته بود خواست که از حکومت
استعفا کند و در آخر حیات متوجه وی شود و به طاعت و عبادت اشتغال نماید پسر
خود شاه علی را بجانب اردوی پادشاه وقت فرستاد با منشور حکومت بنام خود
بستاند و پدر وی را معذور دارند گذر وی بر نواحی سمنان بود و برادران نواحی با قطاع
طریق محاربه افتاد چنانچه همه متعلقان وی کشته شدند و وی زخمها خورده در میان کشتها
افتاد شیخ رکن الدین علاء الدوله را در غیب نمودند در فلان موضع جمعی کشته اند و
در میان ایشان یکی زنده مانده است و قابلیت تمام دارد و برادر بیابی شیخ بآن موضع
رفت هیچکس را زنده نیافت بار دیگر به همان مأمور شده دیگر بار به همان موضع رفت
هیچکس از زنده نیافت بار سیم مأمور شد تفحص بسیار نمود دریکی از آنها اندک اثر حیاتی

الی

تو قیس کرد و وی را برداشته همراه خود برد و تعهد وی کرد چند آنکه بحال خود باز آمد و جراحتهای
وی روی برآورد شیخ وی را گفت اکنون که صحت خود باز آمد یافتی بجهت کفایت مهم
خود خواهی به پیش پادشاه رو و خواهی بجانب پدر شو وی گفت مرا خاطر نمی خواهد که
خدمت شیخ مفارقت نمایم می خواهم که دست ارادت در دامن حضرت شیخ زنم آخر پیش
پدر رفت و از وی اجازت خواست و بصحبت شیخ مراجعت نمود و بحسن تربیت شیخ
٤٨٤ رسید بانجا که رسید **شیخ محمد شاه فراهی رحمه الله تعالی** بعلوم ظاهری و باطنی
آراسته بوده است و بیک واسطه مرید شاه علی فراهی است در آخر حیات عزم حج کرد
از راه هرموز چون بهنوجانه رسید بیمار شد و همانجا وفات یافت و قبر وی آنجاست
صاحب کشف و الهام بوده است گویند که در سفر حج بشهری که آنجا خراباتی بود
رسید مراقب نشسته بود ناگاه صیحهٔ زد یکی از علما که همراه بود سبب آن پرسید گفت
خرابات این شهر بر من کشف شد زنی دیدم بغایت جمیله گفتم خداوندا وی را بمن بخش
ندا در دادند که چرا نگوئی که ترا بوی بخشیم آن زن در همان وقت توفیق توبه یافت
٤٨٥ **شیخ بهاء الدین عمر قدس الله تع روحه** وی خواهر زادهٔ شیخ محمد شاه است و مرید وی
و از بعضی کابر استماع دارم که می گفت معلوم نیست که در سلسلهٔ اصحاب شیخ رکن الدین
علاء الدوله چون آدمی بوده باشد از صغر سن مجذوب بوده است و آثار جذبه بر وی ظاهر
بود در اوقات ادای صلوات کسی را می نشانده که بر وی نگاه دارد اعداد رکعات و وی را تنبیه
می کرد که بخواد نگاه داشت آن نمی توانست کرد و وقتی در اوایل حال از غایت تعطشی که این
طائفه را می باشد بر حال خود شیخ محمد شاه از نایافت مقصود سخن می گفته است حال وی
این بیت را خوانده بوده است **بیت** اگر نالد کسی نالد که یاری در سفر دارد

تو باری از چه می نالی که یاری در بغل داری ، عادت وی چنان بود که چون در مسجد جامع حاضر
شدی با حکام و خواص ایشان در باب کفایت مهمات مسلمانان سخن گفتی و اکثر احوال
وی با آن گذشتی عزیزی از محرمان وی از وی سؤال کرده بود که سبب آن که در مسجد این همه
سخن گفته می شود چیست گفته بود اگر خاموش می نشینم و خود را با این گفت و گو مشغول
نمی سازم مغلوب و مستهلک می گردم خواستم من از کار می افتد نه گوشم من از کار می افتد
نه گوشم من می شنود و نه چشم من می بیند روزی درویشی در وقت طلوع آفتاب پیش وی
در آمده بوده سر بر زانو بمراقبه نشسته بوده سر برداشته و فرموده که هیچ می تواند بود که
از وقت نماز بامداد تا این ساعت کسی که حضرت حق را سبحانه و تعالی پنجاه هزار سال
طاعت و عبادت کند ازین سخن چنان معلوم میشود که دران وقت زمان النسبت بوی
بسط واقع شده بوده و پنجاه هزار سال نموده و از امرق طاعت کرده وی صائم الدهر
بود خدمت مخدومی مولانا سعد الدین کاشغری رحمه الله تعالی حکایت می کرد که ویرا در بیابان
مکه مرضی عارض شد هر چند اصحاب مبالغه کردند افطار نکرد یک روز دیدم که جماعتی از
اهل غیب بجانب محفه وی می رفتند چون بدر محفه وی رسیدند در پا آمدند و بگذشتند
من آن قصه را با وی گفتم گفت آری قطب بود و اصحاب وی آن وقت که بدر محفه رسیدند
من پای خود را دراز کرده بودم دانستند بر گذشتند من پای خود گرد آوردم باز گشتند و پیش
من آمدند و فاتحه خواندند خدمت مولانا می فرمود که بعد ازان آثار صحت بر وی ظاهر شد
و احتیاج بآن نشد که افطار کند این فقیر را این بیت از وی بر خاطر است که در وقتی که
بعضی فقرا را بدوام توجه و اقبال بر مطلوب حقیقی ترغیب می کرد میخواند **بیت**
دل آرامی که داری دل درو بند ، دگر چشم از همه عالم فرو بند ، توفی قدس الله تعالی سره یوم

الثلثاء

الثلثاء سلخ ربیع الاول سنه سبع و ثمانین و ثمانمائه و چون وفات یافت فرزند بزرگوار و سائر
اصحاب وی در قریه چغاندر در همان منزل که روزها می نشست بحفر قبر وی اشتغال
نمودند سلطان وقت التماس نمود که قبر وی در نزدیکی شهر باشد قبول کردند و جمعی
سلطان بنماز وی حاضر شد جنازه ویرا مقداری راه بدوش خود گرفته ببرد و
در جانب شمال عیدگاه دفن کردند و عمارات عالیه فرمود و حالا معروف و مشهور است
مزار و متبرک **مولانا شمس الدین محمد اسد رحمه الله تعالی** در علوم ظاهر بجودت طبع
و حدت فهم شهرتی تمام داشت می فرمود که در اوان تحصیل مرا داعیه سلوک راه خدای
تعالی قوی شد در آن وقت خدمت شیخ زین الدین خوافی رحمه الله تعالی بارشاد طالبان و
تربیت مریدان مشغول بود روزی بمجلس وی رسیدم با جمعی بیعت می کرد و ایشان را توبه
می داد و تلقین ذکر می کرد و قاعده درویشان می باشد که وقتی که شیخ دست درویشی را
در وقت بیعت می گیرد بعضی دامن آن درویش را می گیرند و بعضی دامن آن دویم را
تا بانجا که برسد من نیز دامن بعضی از ایشان را گرفتم چون از آن مجلس بر آمدم در مدرسه
در حجره که تحصیل می کردم بذکر مشغول می بودم و در خود روز بروز تاثیر ذکر را زیادت
می دیدم تا آنکه باطن من بالکلیه بآن جانب منجذب شد و ترک تحصیل کردم وی با خدمت
شیخ بهاء الدین عمر صحبت بسیار داشته بود و اربعینات نشسته چنانکه مردم اعتقاد
آن بود که مرید وی است اما وی بآن اعتراف نداشت و بصحبت مولانا فخر الدین لورستانی
نیز رسیده بود و خدمت مولانا جامه خود را در وی پوشانیده بود و ازانجا جامهء وی را بر سبیل
تبرک می پوشید و در آخر با خدمت مولانا سعد الدین کاشغری هم بسیار صحبت می داشتند
و خدمت مولانا سعد الدین تعظیم و تقدیم وی می کرد یکبار در راهی با وی می رفتم بتقریبی

سخن وی بانجا رسید که گفت مرا درین چند روز امری واقع شد که هرگز مرا بخود گمان
آن نمی بود و توقع آن نمی داشتم و بر سبیل اجمال اشارتی بآن کرد و بر وجهی که مرا از آن
تحقق وی بمقام جمع فهم کردم والله تعالی اعلم قال بعض العارفین اذا تجلی الله سبحانه
بذاته لاحد یری کل الذوات والصفات والافعال متلاشیة فی اشعة ذاته وصفاته
وافعاله ویجد نفسه مع جمیع المخلوقات کانها مدبرة لها وهی اعضاؤها لا یلمّ
بواحد منها شیء الا ویراه ملمّا به ویری ذاته الذات الواحدة وصفته صفتها وفعله فعلها
لاستهلاکه بالکلیة فی عین التوحید ولیس للانسان وراء هذه المرتبة مقام فی التوحید ولما انجذبت
بصیرة الروح الی مشاهدة جمال الذات استتر نور العقل الفارق بین الاشیاء فی غلبة
نور ذات القدیمة وارتفع التمییز بین القدم والحدوث لان زهوق الباطل عند مجیء الحق و
یسمی هذه الحالة جمعا روزی پیش وی خربزه بریدند بسیار لطیف و شیرین بود چون چشید
دست از آن کشید سبب پرسیدند گفت التذاذ بآن مرا از آنچه در آنم باز می دارد
وی را حالی تمام و وجد و وجود بود در مجلس سماع حالی بروی متغیر شد صیحات و زعقات
زدی اثر آن بمجلسیان سرایت کردی و همه را وقت خوش گشتی توفی رحمه الله تعالی لیلة الجمعة
غرة رمضان سنة اربع وستین وثمانمائة وقبر وی در گازرگاه هست در پایان قبر شیخ
الاسلام قدس الله تعالی سره **شیخ بهاء الدین ولد رحمه الله تعالی** بعضی گفته اند که بصحبت
شیخ نجم الدین کبری رسیده است و از خلفائ وی است نام وی محمد بن الحسین بن احمد الخطیبی
البکریست از فرزندان امیر المؤمنین ابوبکر ~~علاء الدین بن محمد بن خوارزم~~ الصدیق است رضی الله عنه
ومادر وی دختر پادشاه خراسان علاء الدین محمد بن خوارزم شاه بود حضرت رسالت
صلعم وی را اشارت فرمود که دختر خود را بالحسین خطیبی بنکاح کن و بعد از نه ماه

بهاء الدین ولد متولد شد تا کمال وی بجایی رسید که حضرت رسالت صلعم وی را در واقعه
سلطان العلما لقب نهاد چون وی را ظهوری تمام حاصل شد و مرجع خواص و عوام گشت
جمعی از علما را چون امام فخر الدین رازی و غیر وی بر وی رشک و حسد بجنبید وی را بجزوی بر
سلطان وقت متهم داشتند وی از شهر بلخ عذر خواست و در آن وقت مولانا جلال
الدین خرد سال بود از راه بغداد بمکه توجه نمودند چون ببغداد رسیدند جمعی پرسیدند که اینان
چه طایفه اند و از کجا می آیند و بکجا می روند مولانا بهاء الدین فرمود که من الله والی الله
ولا حول ولا قوة الا بالله این سخن را بخدمت شیخ شهاب الدین سهروردی رسانیدند
فرمود که ما هذا الا بهاء الدین البلخی و خدمت شیخ استقبال کرد چون برابر
مولانا رسید از استر فرود آمد و زانوی مولانا را بوسید و بجانب خانقاه استدعا
کرد مولانا گفت موالی را مدرسه مناسب تر است در مدرسه مستنصریه نزول کرد و خدمت شیخ
بدست خود موزه او را کشید روز سیم عزیمت مکه مبارکه نمودند و بعد از مراجعت بجانب
روم متوجه شدند چهار سال در ارزنجان بودند و هفت سال در لارنده بودند و در
لارنده خدمت مولانا جلال الدین را در سن هجده سالگی کتخدا ساختند و در ثلاث
وعشرین وستمائة سلطان ولد متولد شد و چون سلطان ولد بزرگ شد هرکس ایشان را
نشناختی و با مولانا جلال الدین برادر پنداشتی و بعد از آن سلطان ایشان را
از لارنده بقونیه استدعا کرد و مولانا بهاء الدین ولد آنجا بجوار رحمت حضرت حق پیوست
سید برهان الدین محقق رحمه الله تعالی وی سید است حسینی از ترمذ است از مریدان و تربیت
یافتگان مولانا بهاء الدین ولد و بسبب اشراف او بر خواطر در خراسان و ترمذ بسید
سروان مشهور بود همان روز که مولانا بهاء الدین ولد فوت شد وی در ترمذ با جمعی نشسته

بود گفت دریغا که حضرت استاد و شیخم شیخ ازین عالم رحلت فرمود و بعد از چند
روز بجهت تربیت مولانا جلال الدین بقونیه متوجه شد و خدمت مولانا مدت نه سال
تمام در خدمت و ملازمت وی نیازمندی نمود و تربیتها یافت و گفته که چون شیخ شهاب
الدین بروم آمده بود بدیدن سید برهان الدین سید بر خاکستر نشسته بود و از جای
نجنبید شیخ از دور تعظیم کرد و بنشست و سخنی واقع نشد مریدان پرسیدند که
سبب سکوت چه بود شیخ فرمود که پیش اهل حال زبان حال می باید نه زبان قال پرسیدند
وی را چگونه یافتید گفت دریاییست مواج از درر معانی و حقایق محمدی بغایت آشکار
و بغایت غایت پنهان و خدمت شیخ صلاح الدین رحمه الله تع از جمله مریدان سید بود
سید می فرموده که حالم را بشیخ صلاح الدین بخشیدم و قالم را بمولانا و مزار متبرک
سید در دار الفتح قیصریه است سلام الله و تحیاته علیه و علی جمیع عباد الله الصالحین

ملا خنکار
٤١٩

مولانا جلال الدین محمد البلخی الرومی قدس الله تع سره ولادت خدمت مولانا در بلخ بوده است
در ششم ربیع الاول سنه اربع و ستمائه می گویند که بر خدمت مولانا از پنج سالگی
باز صور روحانی و اشکال غیبی یعنی سفره ملائکه و برره جن و خواص انس که مستوران
قباب عزت ظاهر می شده اند و متمثل می گشته بخط مولانا بهاء الدین ولد نوشته یافته اند
که جلال الدین محمد در شهر بلخ شش ساله بود که روز آدینه با چند کودک دیگر بر بامهای
خانهای ما سیر می کردند یکی از آن کودکان با دیگری گفته باشد که بیا تا ازین بام بران بام
جهیم جلال الدین محمد گفته است این نوع حرکت از سگ و گربه و جانوران دیگر می آید حیف
باشد که آدمی باینها مشغول شود اگر در جان شما قوتی هست بیایید تا سوی آسمان
بریم و در آن حالت از نظر کودکان غایب شد کودکان فریاد بر آوردند بعد از لحظه

رنگ

رنگ وی دیگرگون و چشمش متغیر گشته باز آمد گفت آن ساعت که با شما سخن می گفتم دیدم که
جماعتی سبزقبایان مرا از میان شما بر گرفتند و بگرد آسمانها گردانیدند و عجایب ملکوت
را بمن نمودند و چون آواز فریاد و فغان شما بر آمد بازم باین جایگاه فرود آوردند و گویند که
در آن سن در هر سه چهار روز یکبار افطار می کرد و گویند که در آن وقت که بمکه می رفته اند
در نشابور بصحبت شیخ فرید الدین عطار رسیده بوده و شیخ کتاب اسرارنامه بوی
داده و آن را پیوسته با خود میداشته خدمت مولوی میفرموده که من این جسم نیستم که در
نظر عاشقان منظورم بلکه من آن ذوق و خوشی ام که در باطن مریدان از کلام من سر بر میزند
الله الله چون آن دم را یابی و آن ذوق را بچشی غنیمت میدار و شکرها می گذار که من آنم در
خدمت مولوی گفتند فلان می گوید که دل و جان بخدمت است فرمود که خمش در میان
مردم این دروغ مانده است که میگویند و آنچنان و دل را از کجا یافت که در خدمت
مردان باشد بعد از آن روی سوی چلبی حسام الدین کرد که الله الله با اولیای حق زانو
بر زانو باید نشستن که آن قرب اثرهاست عظیم ٭ یکی لحظه از دوری نشاید ٭
که از دوری خرابیها فزاید ٭ بهر حالی که باشی پیش او باش ٭ که از نزدیک بودن مهر زاید ٭
و فرموده است مرغی که از زمین بالا پرد اگر بآسمان نرسد اما این قدر باشد که از دام
دورتر باشد و برجهد و همچنین اگر کسی درویش شود و بکمال درویشی نرسد اما این
قدر باشد که از زمره خلق و اهل بازار ممتاز باشد و از زحمتهای دنیا برهد و سبکبار
گردد نجی المخففون و هلک المثقلون یکی از ابنای دنیا پیش خدمت مولوی عذر خواهی
میکرد که در خدمت مقصرم فرمود که حاجت باعتذار نیست آن قدر که دیگران از آمدن
تو منت دارند ما از نا آمدن منت داریم یکی از اصحاب را غمناک دید فرمود همه دلتنگی

از دلتنگی‌ها دگی برین عالمست مردمی که ازاد باشی ازین جهان و خود را غریب دانی و در هر رنگ که بنگری و مزه که بچشی داغ که با آن نمانی و جای دیگر روی هیچ دلتنگ نباشی و فرموده است که آزاد مرد آنست که از رنجانیدن کسی نرنجد و جوانمرد آن باشد که مستحق رنجانیدن را نرنجاند مولانا سراج الدین قونوی صاحب صدر و بزرگ وقت بوده اما با خدمت مولوی خوش نبود پیش وی تقریر کردند که خدمت مولانا گفته است که من با هفتاد و سه مذهب یکی ام چون صاحب غرض بود خواست که مولانا را برنجاند و بی‌حرمت کند یکی را از نزدیکان خود که دانشمندی بزرگ بود فرستاد که بر سر جمع از مولانا بپرس که تو چنین گفته اگر اقرار کند او را دشنام بسیار بده و برنجان آنکس بیامد و بر ملا سؤال کرد که شما چنین گفته اید که من با هفتاد و سه مذهب یکی ام گفت گفته ام آنکس زبان بگشاد و دشنام و سفاهت آغاز کرد و مولانا بخندید و گفت با این نیز که تو می گویی هم یکی ام آنکس خجل شد و بازگشت شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که مرا این سخن از وی خوش آمده است خدمت مولوی همواره از خادم سؤال کردی که در خانهٔ ما امروز چیزی هست اگر گفتی خیرست هیچ نیست منبسط گشتی و شکرها کردی که لله الحمد که خانهٔ امروز بخانهٔ پیغمبر می ماند صلعم و اگر گفتی ما لا بد مطبخ مهیاست منفعل گشتی و گفتی ازین خانه بوی فرعون می آید و گویند در مجلس وی هرگز شمع برنگرفتندی الا ابدا در بغیر از روغن چراغ گفتی هذا للملوک و هذا للصعلوک یعنی فقیر روزی در مجلس وی حکایت شیخ اوحد الدین کرمانی رحمه الله تعالی می کردند که مردی شاهد باز بود اما پاکباز بود و کاری ناشایست نمی کرد فرمود کاشکی کردی و گذشتی

ای برادر بی نهایت درگهیست

بر هر آنچه می رسی بروی مایست

روزی می فرمود که آواز رباب صریر باب بهشت است

که ما می شنویم منکری گفت ما نیز همان می شنویم چونست که چنان گرم نمی شویم که مولانا خدمت مولوی فرمود کلا و حاشا آنچه ما می شنویم آواز باز شدن آن درست و آنچه وی می شنود آواز فراز شدن و فرموده است که کسی بخلوت درویشی درآمد و گفت چرا تنها نشسته گفت این دم تنها شدم که تو آمدی مرا از حق مانع آمدی جماعتی از خدمت مولوی التماس امامت کردند و خدمت شیخ صدر الدین قونوی نیز در آن جماعت بود گفت ما مردم ابدالیم بهر جایی که می رسیم می نشینیم و می خیزیم امامت را ارباب تصوف و تمکین لایق اند بخدمت شیخ صدر الدین اشارت کردند تا امام شد فرمود من صلی خلف امام تقی فکانما صلی خلف نبی خدمت مولانا در سماع بود درویشی را در گذشت که سؤال کند که فقر چیست مولانا در اثنای سماع این رباعی خواند که

الجوهر فقر و سوی الفقر عرض • الفقر شفاء و سوی الفقر مرض
العالم کله خداع و غرور • و الفقر من العالم سر و غرض

از وی پرسیدند که درویش گناه کند گفت مگر طعام بی اشتها خورده درویش را گناه عظیم است و فرموده است که صحبت عزیز است لا تصاحبوا غیر ابناء الجنس و گفته که درین معنی حضرت خداوندم شمس الدین تبریزی قدس سره فرموده که علامت مرید قبول یافته است که اصلا با مردم بیگانه صحبت نتواند داشتن و اگر ناگاه در صحبت بیگانهٔ افتد چنان نشیند که منافق در مسجد و کودک در مکتب و اسیر در زندان و در مرض اخیر با اصحاب گفته است که از رفتن من غمناک مشوید که نور منصور رحمه الله بعد از صد و پنجاه سال بر روح شیخ فرید الدین عطار رحمه الله تجلی کرد و مرشد او شد در هر حالتی که باشید با من باشید و مرا یاد کنید تا من شما را ممد باشم دیگر فرمود که در عالم ما را دو تعلق است یکی به بدن و یکی بشما و چون بعنایت حق سبحانه فرد و مجرد شوم و عالم تجرید و تفرید روی نماید آن تعلق نیز از شما خواهد بوده خدمت شیخ

صدر الدین قدس سره بعیادت وی آمد فرمود که شفاک الله شفاءً عاجلاً رفیع درجات
باشد خدمت مولانا جان عالیان است فرمود که بعد ازین شفاک الله شعار باد شما که در
میانه عاشق و معشوق پیراهنی از شعر پیش نمانده است نمیخواهید که نور بنور پیوندند
من شدم عریانه زتن او از خیال، می خرامم در نهایات الوصال، شیخ و اصحاب
گریان شدند و حضرت مولانا این غزل فرمود مصراع چه دانی تو که در باطن چه شاهی همنشینی دارم
و خدمت مولانا در وصیت اصحاب چنین فرموده است بتقوی الله فی السر والعلانیة
وبقلة الطعام وقلة المنام وقلة الکلام وهجران المعاصی والآثام ومواظبة الصیام
ودوام القیام وترک الشهوات علی الدوام واحتمال الجفاء من جمیع الانام وترک مجالسة
السفهاء والعوام ومصاحبة الصالحین والکرام وان خیر الناس من ینفع الناس
وخیر الکلام ما قل ودل والحمد لله وحده، سؤال کردند که بخلافت مولوی مناسب کیست
فرمود که چلبی حسام الدین تا سه بار این سؤال و جواب مکرر شد چهارم بار گفتند که نسبت
بسلطان ولد چه میفرمایید فرمود که وی پهلوان است حاجت بوصیت نیست چلبی حسام
الدین پرسید که نماز شما را که گذارد فرمود شیخ صدر الدین و فرمود که یاران ما از پس رو
می کشند و مولانا شمس الدین باین جانب میخواند یا قومنا اجیبوا داعی الله ناچار رفتنی است
توفی قدس الله تعالی روحه وقت غروب الشمس خامس جمادی الاخری سنة اثنین وسبعین و
ستمائة از شیخ مؤید الدین جندی سؤال کردند که خدمت شیخ صدر الدین در شأن خدمت
مولوی چه میگفت گفت والله روزی با خواص یاران مثل شمس الدین ایکی و فخر الدین عراقی
و شرف الدین موصلی و شیخ سعید فرغانی و غیر هم نشسته بودند سخن از سیرت مولانا
بیرون آمد حضرت شیخ فرمود اگر بایزید و جنید درین عهد بودندی غاشیهٔ این مرد مردانه

اکر فقندی

بر گرفتندی و منت بر جان خود نهادندی خوانسالار فقر محمدی اوست ما بطفیل وی ذوق
می کنیم همه اصحاب انصاف دادند و آفرین کردند بعد از ان شیخ مؤید الدین گفت من نیز
از جمله نیازمندان آن سلطانم و این بیت را بخواند شعر لو کان فینا للالوهیة صورة
هی انت لا اکنی ولا اتردد مولانا شمس الدین محمد بن علی بن ملکداد التبریزی قدس الله
تعالی سره خدمت مولوی در القاب چنین نوشته است المولی الاعز الداعی الی الخیر
خلاصة الارواح سر المشکوة والزجاجة والمصباح شمس الحق والدین نور الله فی الاولین و
الآخرین وی گفته است که هنوز در مکتب بودم و مرا بلوغ نشده بود اگر چهل روز بر من گذشتی
از عشق سیرت محمدی مرا آرزوی طعام گفتندی بدست و سر منع کردمی وی مرید شیخ ابوبکر
سله باف تبریزی بوده است و بعضی گفته اند مرید شیخ رکن الدین سنجاسی بوده است که شیخ
اوحد الدین کرمانی نیز مرید وی است و بعضی می گویند مرید بابا کمال جندی بوده است و می شاید که
بصحبت همه رسیده باشد و از همه تربیت یافته بود و در آخر حال پیوسته سفر کردی و نمد
سیاه پوشیدی و هر جا که رفتی در کاروانسرای فرود آمدی گویند چون بخطهٔ بغداد
رسید شیخ اوحد الدین کرمانی را دریافت پرسید که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب
می بینم مولانا شمس الدین فرمود اگر بر گردن دنبل نداری چرا بر آسمانش نمی بینی گویند در آن وقت
که مولانا شمس الدین در صحبت بابا کمال بود شیخ فخر الدین عراقی نیز بموجب فرمودهٔ شیخ
بهاء الدین زکریا آنجا بوده است و هر فتحی و کشفی که شیخ فخر الدین عراقی را روی می نمود آنرا در لباس
نظم و نثر اظهار می کرد و بنظر بابا کمال می رسانید و شیخ شمس الدین از ان هیچ چیز را اظهار نمی کرد
روزی بابا کمال وی را گفت فرزند شمس الدین از ان اسرار و حقایق که فرزند فخر الدین عراقی ظاهر
می کند بر تو هیچ لایح نمی شود گفت بیش از ان مشاهده می افتد اما بواسطهٔ آنکه وی بعض مصطلحات

قص
۴۹۰

ور زیده می تواند که انها را در لباس نیکو جلوه دهد و مرا آن قوت نیست بابا کمال فرمود که
حق سبحانه و تعالی ترا مصاحبی روزی کند که معارف و حقایق اولین و آخرین را بنام تو اظهار
کند و ینابیع حکم از دل او بر زبانش جاری شود و بلباس حرف و صوت در آید طراز آن
لباس نام تو باشد گویند که مولانا شمس الدین در تاریخ سنه ثلثین و اربعین و ستمائه
در اثنای مسافرت بقونیه رسید در خانه شکر ریزان فرود آمد و خدمت مولانا در آن
زمان بتدریس علوم مشغول بود روزی با جماعتی فضلا از مدرسه بیرون آمد و از پیش
خانه شکر ریزان می گذشت خدمت مولانا شمس الدین پیش آمد و عنان مرکب مولانا را بگرفت
و گفت یا امام المسلمین بایزید بزرگتر است یا مصطفی صلعم مولانا گفت از هیبت آن سؤال
گوییا که هفت آسمان از یکدیگر جدا شد و بر زمین ریخت و آتشی عظیم از باطن من بر دماغ من
بزد و از آنجا دیدم که دودی تا ساق عرش بر آمد بعد از آن جواب دادم که مصطفی صلعم بزرگترین
عالمیان است چه جای بایزید است گفت پس چه معنی دارد که مصطفی صلعم می فرماید که ما عرفناک
حق معرفتک و ابو یزید می گوید سبحانی ما اعظم شانی و انا سلطان السلاطین نیز گفته است
گفتم که ابو یزید را تشنگی از جرعه ساکن شد دم از سیرابی زد کوزه ادراک او از آن پر شد
و آن نور بقدر روزنه خانه او بود اما مصطفی را صلعم استسقای عظیم و تشنگی در
تشنگی بود و سینه مبارکش بشرح الم نشرح لک صدرک ارض الله واسعه گشته بود
لاجرم دم از تشنگی زد و هر روز در استدعای زیادتی قربت بود مولانا شمس الدین نعره
زد و بیفتاد مولانا از استر فرود آمد و شاگردان را فرمود تا او را بر گرفتند و بمدرسه بردند
تا بخود باز آمد سر مبارک او بر زانو نهاده بود بعد از آن دست او را بگرفت و روان شد
و مدت سه ماه در خلوت لیلاً و نهاراً بصوم وصال نشستند که اصلا بیرون نیامدند و

و کسی را زهره نبود که در خلوت ایشان در آید روزی خدمت مولانا شمس الدین از مولانا شاهدی
التماس کرد مولانا حرم خود را دست گرفته در میان آورد فرمود که او خواهر جانی منست
نازنین پسری میخواهم فی الحال فرزند خود سلطان ولد را پیش آورد فرمود که وی فرزند منست
حالیا اگر قدری شراب دست میداد ذوق می کردیم مولانا بیرون آمد و سبویی از محله جهودان
پر کرده بیاورد مولانا شمس الدین فرمود که من قوت مطاوعت و سعت مشرب مولانا را امتحان
می کردم از هر چه گویند زیاده است و فرموده است از این خنک تر چه می پرسیم که لی مع الله وقت
این وقت مستمر باشد گویند که نی مستمر نباشد و فرمود که شخصی درویشی را از امت
محمد صلعم دعا کرد و گفت خدای تعالی ترا جمعیت دهد گفت نی نی این دعا مکن مرا دعا کن که یارب
جمعیت از وی بردار خدایا تفرقه اش ده که من عاجز شده ام از جمعیت و فرموده است که
یکی گفت در شفاعه تمام حق نماید گفت قرآن نباید خواند مگر آهسته گفتم از چه گفتم که
او را از خود جدا نمی توانم کرد شاه از اسب فرود نمی آید اسب بیچاره چه کند و بعضی گفته
اند چون خدمت مولانا شمس الدین بقونیه رسید و بمجلس مولانا در کنار حوض نشسته
بود و کتابی چند پیش خود نهاده پرسید که این چه کتابهاست مولانا گفت که این را قیل و قال
گویند ترا با این چه کار خدمت مولانا شمس الدین دست فراز کرد و همه کتابها را در آب انداخت
خدمت مولانا بتأسف تمام گفت هی درویش چه کردی بعضی از آنها فواید والدین بود که
دیگر یافت نیست شیخ شمس الدین دست در آب کرد و یکان یکان کتابها را بیرون آورد و آب
در هیچ یک اثر نکرده خدمت مولانا گفت این چه سرست شیخ شمس الدین گفت این ذوق و
حال است ترا از این چه خبر بعد از آن با یکدیگر بنیاد صحبت کردند چنانچه گذشت شبی خدمت
شیخ شمس الدین با خدمت مولانا در خلوت نشسته بودند شخصی از بیرون در شیخ را اشارت

سبب شتم نسخه

کردند تا بیرون آید فی الحال برخاست و با مولانا گفت بکشتنم میخوانند بعد از توقف بسیار
خدمت مولانا فرمود الا له الخلق والامر تبارک الله رب العالمین هفت کس دست یکی کرده
بودند و در کمین ایستاده کاردی راندند شیخ نعره زد چنانکه آن جماعت بیهوش بیفتادند
و یکی از آنها علاء الدین محمد بود فرزند مولانا که بداغ انه لیس من اهلک اتسام داشت چون
آن جماعت بهوش باز آمدند غیر از چند قطره خون هیچ ندیدند از آن روز باز تا این غایت
نشانی از آن سلطان معنی پیدا نیست و کان ذلک فی شهور سنه خمس و اربعین و ستمائه
و آن ناکسان در اندک زمانی هر یک ببلایی مبتلا شدند و هلاک گشتند و علاء الدین محمد را علتی عجب
پیدا شد و هم در آن ایام وفات یافت و خدمت مولانا بجنازه وی حاضر نشد و بعضی گفته
اند که شیخ شمس الدین در جنب مولانا بهاء الدین ولد مدفون است و بعضی گفته اند که آن کشته بدنه
مبارک وی را در چاهی انداخته بودند شبی سلطان ولد در خواب دید که شیخ شمس الدین اشارت
کرد که در فلان چاه خفته ام نیم شب یاران محرم را جمع کرد و در مدرسه مولانا پهلوی بانی مدرسه
امیر بدر الدین دفن کردند والله تعالی اعلم شیخ صلاح الدین فریدون القونیوی المعروف
بزرکوب رحمه الله تعالی وی در بدایت حال مرید سید برهان الدین محقق ترمذی بود روزی
خدمت مولانا از حوالی زرکوبان می گذشت از آواز ضرب ایشان حالتی در وی ظاهر شد
و بچرخ در آمد شیخ صلاح الدین بالهام از دکان بیرون جست و سر در قدم مولانا نهاد و خدمت
مولانا وی را بر گرفت و نوازش بسیار کرد از وقت نماز پیشین تا نماز دیگر خدمت مولانا
در سماع بود و این غزل فرمود شعر یکی گنجی پدید آمد در این دکان زرکوبی زهی
صورت زهی معنی زهی خوبی زهی خوبی شیخ صلاح الدین فرمود تا دکان را تاراج کردند و از
دو کون آزاد شد و در صحبت مولانا روان شد و خدمت مولانا همان عشقبازی که با شیخ

شمس

شمس الدین داشت روزی از خدمت مولانا سؤالی کردند که عارف کیست گفت آنکه از
سر تو سخن گوید و تو خاموش باشی و آن چنان مرد صلاح الدین است و چون سلطان ولد
بدرجه بلوغ رسید خدمت مولانا دختر شیخ صلاح الدین را بجهت وی خطبه کرد و چلبی
عارف از آن دختر بود و خدمت شیخ صلاح الدین در قونیه مدفون است در جوار
مولانا بهاء الدین ولد قدس الله تعالی روحهما شیخ حسام الدین حسن بن محمد بن الحسن ابن
اخی الترک رحمه الله تعالی چون شیخ صلاح الدین بجوار رحمت پیوست عنایت
مولانا و خلافت وی بچلبی حسام الدین منتقل شد و عشقبازی با وی بنیاد نهاد و سبب
نظم مثنوی آن بود که چون چلبی حسام الدین میل اصحاب را با الهی نامه حکیم سنایی و منطق
الطیر فرید الدین عطار و مصیبت نامه وی دریافت از خدمت مولانا درخواست
کرد که اسرار غزلیات بسیار شد اگر چنانچه بطرز الهی نامه سنایی یا منطق الطیر کتابی
منظوم گردد تا دوستان را یادگاری بود غایت عنایت باشد خدمت مولانا فی الحال
از سر دستار خود کاغذی بدست چلبی حسام الدین داد در آنجا هژده بیت از اول
مثنوی نوشته از آنجا که شعر بشنو از نی چون حکایت میکند تا آنجا که پس سخن
کوتاه باید والسلام بعد از آن خدمت مولانا فرمود که پیش از آنکه از ضمیر شما این داعیه
سر بر زند از عالم غیب در دلم این القا کرده بود که این نوع کتابی نظم کرده شود و باهتمام تمام
در نظم مثنوی شروع نمود گاه گاه چنان بودی که از اول شب تا مطلع فجر خدمت مولانا
املا می کرد و چلبی حسام الدین می نوشت و مجموع آن نوشته را باواز بلند بر خدمت مولانا
می خواند چون مجلد اول باتمام رسید حرم چلبی حسام الدین وفات یافت در میانه فترتی
واقع شد بعد از دو سال چلبی حسام الدین بخدمت مولانا نیاز مندی تمام بتقدیم رسانید

وبقیهٔ مثنوی را التماس نمود چنانچه در مفتتح مجلد ثانی بآن اشارت رفته است شعر

مدتی این مثنوی تأخیر شد ٭ مهلتی بایست تا خون شیر شد ٭ بعد ازان تا آخر کتاب حضرت

مولانا میفرمود و چلبی حسام الدین می نوشت روزی چلبی حسام الدین گفت که وقتی که

اصحاب مثنوی مخدومی را می خوانند و اهل حضور در نور آن مستغرق می شوند می بینیم که

جماعتی غیبیان بکف دور باشها و شمشیرها گرفته حاضر می شوند و هر که از سر اخلاص انصغا

نمی کند بیخ ایمان او را و شاخهای دین او را می برند و کشان کشان بسقر سقر می برند حضرت

مولانا فرمود که چنان است که دیدی شعر دشمن این حرف این دم در نظر ٭

شد ممثل سر نگون اندر سقر ٭ ای حسام الدین تو دیدی حال او ٭ حق نمودت پاسخ

افعال او ٭ سلطان ولد قدس الله تعالی سرّه وی سید برهان الدین

محقق و شیخ شمس الدین را خدمتهای شایسته کرده بود و با شیخ صلاح الدین که پدر خاتون

وی بود ارادهٔ تمام داشت و یازده سال چلبی حسام الدین را قایم مقام و خلیفهٔ پدر

خود میداشت و سالهای بسیار کلام والد خود را بلسان فصیح و بیان صریح تقریر میکرد و

وی را مثنوی است بر وزن حدیقهٔ حکیم سنایی بسی از معارف و اسرار در آنجا درج کرده

است بارها حضرت مولانا وی را خطاب کردی که انت اشبه الناس بی خلقا و خلقا و عظیم

دوستش داشتی گویند که بقلم سلطان بر دیوار مدرسهٔ خود نوشته بود که بهاء الدین

نیکبخت خوش زیست و خوش میرد و الله اعلم و گویند که روزی وی را نوازش میفرمود

و میگفت بهاء الدین آمدن من باین عالم جهت ظهور تو بود این همه سخنان قول منست

و تو فعل منی حضرت مولانا وی را گفت بدمشق رو و بطلب مولانا شمس الدین و چندین سیم و

زر با خود ببر و در کفش آن سلطان ریز و کفش مبارکش را طرف روم بگردان چون بدمشق

رسید در صالحیه خانی است مشهور بکمربانی رو که وی را آنجا یابی که با فرنگی پسری صاحب

جمال شطرنج می بازد چون فرو می برد زر می ستاند و چون آن پسر می برد سیلی می خورد زنهار

انکار نیاری که آن پسر از ین طایفه است اما خود را نمی داند میخواهد که وی را بوی شناسا

گرداند چون سلطان ولد بجانب دمشق رفت مولانا شمس الدین را هم آنجا که نشانه

داده بود دریافت که با آن پسر شطرنج می باخت با جماعتی همراهان پیش وی سر نهادند و فرنگیها

گردند آن فرنگی پسر چون از دیدن بزرگی وی را دانست از بی ادبیهای خود خجل شد سر بر هنه

کرد و ایمان آورد و بانصاف بایستاد و خواست که هر چه دارد بیغما دهد مولانا شمس

الدین نگذاشت فرمود که بفرنگستان باز گرد و عزیزان آن دیار را مشرف گردان و قطب آن

جماعت باش بعد ازان سلطان ولد زر و سیمی که آورده بود در کفش مولانا شمس الدین

ریخت و کفش وی را بطرف روم گردانید و از زبان حضرت مولانا و سایر مخلصان روم

استدعای وی کرد وی قبول فرمود اسبی که داشت پیش کشید مولانا شمس الدین

سوار شد و سلطان ولد پیاده در رکاب روان گشت مولانا شمس الدین فرمود بهاء

الدین سوار شو سر نهاد و گفت شاه سوار و بنده سوار این چه کار روا نباشد از دمشق تا قونیه

در رکاب وی پیاده رفت چون بقونیه رسید مولانا شمس الدین خدمتهای سلطان ولد را

با مولانا تقریر میکرد میگفت من وی را چنین گفتم وی جوابم چنین داد و بشاشت بسیار نمود

نمود پس گفت مرا از موهبت حق تعالی دو چیز است سر و سر سر را در راه مولانا باخلاص

فدا کردم و سر را به بهاء الدین ولد بخشیدم اگر بهاء الدین را عمر نوح بودی و همه را در پی

راه صرف کردی آنش میسر نشدی که در این سفر از من بوی رسید امید هست که از شما نیز نصیب

یابد چون حضرت مولانا بجوار رحمت پیوستند بعد از روز هفتم چلبی حسام الدین خواست

و با جمیع اصحاب پیش سلطان ولد آمد و گفت میخواهم که بعد الیوم بجای پدر بنشینی و مخلصان
و مریدان را ارشاد کنی و شیخ راستین ما باشی و من در رکاب تو غاشیه بر دوش نهاده بندگی
کنم و این بیت بخواند بیت بر خانهٔ دل اگر چه آن کیست ایستاده بر تخت شه که باشد جز
شاه شاهزاده سلطان ولد سر نهاد و بسیار گریست و فرمود که الصوفی اولی بخرقته
و الیتیم احری بخرقته همچنانکه در زمان والد خلیفه و بزرگوار بودی همچنین درین زمان خلیفه و بزرگوار مانی
وی گفته روزی والدم گفت که بهاء الدین اگر خواهی که دایما در بهشت برین باشی با همه کس
دوست باش و کین کسی را در دل مدار و این رباعی بخواند رباعی بیش طلبی ز هیچکس بیش
مباش چون مرهم و موم باش چون نیش مباش خواهی که ز هیچکس بتو بد نرسد
بدگوی و بداندیش و بدآموز مباش تمامی انبیا علیهم السلام این کرده اند و مجذوب لطف
ایشان شده چون دوستان را یاد میکنی بوستان در درون از خوشی می شکفد و از گلها و
ریحانها پر می شود و چون مرده خاطر مبارک وی گویند که در شب وفات خود این بیت میخوانده است
شعر امشب شب آنست که بینم شادی دریابم از خدای خود آزادی توفی قدس
سره لیلة یوم السبت العاشر من شهر رجب سنة اثنی عشر و سبعمائة شیخ شهاب الدین
سهروردی قدس الله تعالی روحه امام یافعی در القاب وی چنین نوشته است استاد زمانه فرید اوانه
مطلع الانوار و منبع الاسرار دلیل الطریقة و ترجمان الحقیقة استاد الشیوخ الاکابر الجامع بین
علمی الباطن و الظاهر قدوة العارفین و عمدة السالکین العالم الربانی شهاب الدین ابو
حفص عمر بن محمد البکری السهروردی قدس الله تعالی سره از اولاد امیر المؤمنین ابو بکر صدیق
است رضی الله تعالی عنه و انتساب وی در تصوف بعم وی ابو النجیب سهروردی است
و صحبت شیخ عبد القادر گیلانی رسیده است و غیر ایشان از مشایخ بسیار دریافته است

٤٩٤

گفته

گفته اند که مدتی با بعضی از ابدال در جزیرهٔ عبادان بوده و خضر را ع م دریافته شیخ عبد القادر
وی را گفته است انت آخر المشهورین بالعراق وی را تصانیف است چون عوارف و کشف النصایح و اعلام
التقی و غیرها عوارف را در مکهٔ مبارکه تصنیف کرده است هرگاه که بر وی امری مشکل شدی بخدای تعالی
بازگشتی و طواف خانه کردی و طلب توفیق کردی در رفع اشکال و دانستن آنچه حقیقت
در وقت خود شیخ الشیوخ بغداد بود و ارباب طریقت از بلاد دور و نزدیک استفتای
مسائل از وی کردندی کتب الیه بعضهم یا سیدی ان ترکت العمل اخلدت الی البطالة و ان عملت
داخلنی العجب فکتب فی جوابه اعمل و استغفر الله من العجب در رسالهٔ اقبالیه مذکور است
که شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که از شیخ سعد الدین حموی پرسیدند که شیخ محیی الدین را
چون یافتی گفت بحر مواج لانهایة له گفتند شیخ شهاب الدین سهروردی را چگونه یافتی گفت
نور متابعة النبی صلعم فی جبین السهروردی شیء آخر ولادت وی در رجب سنة تسع و ثلاثین و
خمسمائة بوده است و وفات وی در سنة اثنین و ثلثین و ستمائة شیخ نجیب الدین علی
بن بزغش الشیرازی قدس الله تعالی وی عالم بوده و عارف و پیر چشمهٔ علوم و معارف
پدر وی که از اعیان تجار و اغنیای کبار بود و از شام بشیراز آمده بود و آنجا متاهل و متوطن شده
شبی در خواب دید که امیر المؤمنین علی رضی الله عنه پیش وی طعامی آورد و با وی بخورد و وی را بشارت
داد که حق سبحانه و تعالی فرزند نجیب صالح خواهد داد چون آن فرزند بزاد وی را علی نام نهاد بنام
حضرت امیر و لقب نجیب الدین کرد و وی از بدایت حال محبت فقرا ورزید و با ایشان می نشست
هر چند پدر وی را لباسهای فاخر می ساخت و طعامهای لذیذ میداد بآن التفات نمی کرد و می گفت
من جامهٔ زنانه نمی پوشم و طعام نازکانه نمی خورم و جامهای پشمین می پوشید و طعامهای
بی تکلف می خورد تا آن زمان که بزرگ شد و داعیهٔ طلب در وی قوت یافت و در خانه تنها بسر می برد

٤٩٥

یک شب در خواب دید که از روضهٔ شیخ کبیر پیری بیرون آمد و در عقب وی شش پیر دیگر بر یکدیگر
می رفتند راست یکی در عقب دیگری آن پیر اول در روی وی تبسم کرد و دست وی بگرفت
و بدست پیر آخرین داد و گفت این ودیعتی است از خدای تعالی نزدیک تو چون بیدار شد خواب را
با پدر بگفت پدرش گفت این خواب را تعبیر نمی تواند کرد مگر شیخ ابراهیم و وی در آن وقت از مجانین
عقلا بود کسی پیش وی فرستاد که از تعبیر آن خواب سوال کند چون شیخ ابراهیم آنرا بشنید
گفت این نیست مگر خواب علی بن بزغش پیر اول شیخ کبیر است و پیران دیگر اتباع که این طریقه از وی
گرفته اند و می باید که آن پیر آخرین زنده باشد که حوالهٔ تربیت وی با و کرده است می باید که
آن شیخ را طلب کند تا بمقصود برسد از پدر اجازت خواست و بجانب حجاز روان شد
چون بشیخ شهاب الدین سهروردی رسید وی را بشناخت که همانکس است که در خواب دیده
بود و شیخ نیز بر حال وی اطلاع داشت مضمون خواب وی را با وی بگفت و پیش شیخ
ملازم شد و سالها بسر برد و خرقه پوشید و مصنفات شیخ و غیر آنرا از شیخ شنید و باذن
شیخ بشیراز مراجعت کرد و متاهل شد و خانقاهی بنا کرد و بارشاد طالبان مشغول شد
و حالات و کرامات وی میان خلق اشتهار یافت و وی را نسخهٔ لطیفه و رسالهای شریف
است که از آن بوی انفاس شیخ شهاب الدین می آید روزی وی را گفتند که سر توحید را بمثالی روشن
کن گفت دو آینه و سیبی یکی از فضلا بود این معنی را بنظم آورد و گفت شعر
شیخ کامل نجیب دین بزغش ، این حرف نو آورد بصبح ای سحر ، گفتا که ز وحدت ار نشانی خواهی
سیبی و دو آینه تصور می کن ، روزی دیگر فرمود که پیوسته وصف حال معشوق میکنم و این
عجب که او را خود حال نیست پس گفت که میخواهم که کسی این معنی را بنظم آرد جماعهٔ فاضل حاضر بود
گفت شعر ای آنکه ترا بحسن همتائی نیست ، چون حال از خال رخت خالی نیست ،

وصاف توئی منم همه ز خال رخ تست ، وین طرفه که بر رخ تو خود خالی نیست ، توفی فی شعبان سنهٔ
٤٩٦ ثمان و سبعین و ستمائه ظهیر الدین عبد الرحمن بن علی بن بزغش رحمه الله تعالی وی خلف
صدق و خلیفهٔ بحق بود مر پدر خود را چون مادر وی بوی حامله شد شیخ شهاب الدین برای وی
پاره از خرقهٔ مبارک خود فرستاد چون متولد شد آنرا در وی پوشانیدند اول خرقهٔ که در دنیا پوشید
آن بود و چون بزرگ شد بخدمت پدر مشغول شد و تربیت یافت و در ایام حیات پدر بحج رفت
شب عرفه در خواب دید که بر روضهٔ شریفهٔ رسول صلعم آمد و سلام گفت از حجرهٔ شریفه آواز آمد که
و علیک السلام یا ابا النجیب نبی پدر وی بر آن حال مطلع شد و اهل خود را از آن خواب خبر داد
و بشارت داد بآنکه مراد حاصل شد بعد از آن درس گفت و حدیث روایت کرد و تصنیف
کرد و از تصانیف وی یکی آنست که عوارف را ترجمه کرده است و در آنجا تحقیقات صادر از
کشف و الهام بسیار است و بمقامات بلند رسید و بکرامات ارجمند مشهور شد و این دو بیت
را از اشعار شیخ شهاب الدین سهروردی بسیار میخوانده است شعر و قد کنت لا ارضی
من الوصل بالوفا ، و اخذ ما فوق الرضی متبرما ، فلما تفرقنا و شط مزارنا ، قنعت بطیف
٤٩٧ منک یاتی مسلما ، توفی فی رمضان سنه ست عشر و سبعمائه شیخ محمد یمنی رحمه الله تعالی
شیخ نجیب الدین بزغش قدس سره فرموده که روزی با جمعی از اصحاب در خدمت شیخ شهاب الدین
قدس الله تعالی روحه بودم شیخ فرمود که یکی از اصحاب از خانقاه بیرون رود و مردی غریب اینجا باید
در درون آرد که بوی آشنائی بمشام من میرسد یکی از اصحاب بیرون رفت کسی نیافت باز
آمد که کسی نیافتم شیخ بهیبت فرمود که دیگر بار برو که بیاید دیگر بار برفت سیاهی دید اثر سفر و
غربت بر وی وی را درون آورد و وی قصد آن کرد که در صف نعال بنشیند شیخ گفت ای شیخ
محمد نزدیک آی که از تو بوی آشنائی می آید بگذشت و پهلوی شیخ بنشست شیخ و وی با یکدیگر

در پیش تختها گفتند پس آن سیاه بوسه بر رانِ شیخ داد شیخ فرمود تا سفرهٔ حاضر کردند و
چیزی خوردند و من روزه دار بودم شیخ فرمود هر که روزه دار است بحالِ خود باشد
در آن سفره انار بود شیخ انار میخورد و دانهٔ آن از دهان بیرون می‌آورد و پیشِ خود مینهاد
در خاطر من گذشت که من آن دانه‌ها را برگیرم که برکتِ آبِ دهن شیخ که بآن رسیده است افطار
کنم چون بر خاطرم گذشت آن سیاه دست فراز کرد و آنرا برگرفت و بخورد و بمن نگریست و تبسم
کرد من دانستم که خاطرِ مرا دانست چون سفره برداشتند شیخ گفت شیخ محمد حافظِ قرآنست
ولی چند وقتست که تنها خوانی است کسی میخواهد که هر روز چیزی وی خواند هر که از اصحاب
شیخ قرآن حفظ داشت چون عنایتِ شیخ با وی دانستند استدعای آن کردند و مرا نیز در خاطر
گذشت اما نزبان نیاوردم و حواله باختیارِ شیخ کردم شیخ وی را بمن حواله کرد و گفت شیخ محمد
هر روز بپیشِ علای شیرازی میرود و جزوی بروی می‌خواند چون شب در آمد شیخ عیسی
که خادمِ شیخ بود بیامد و اناری بیاورد بعضی از آن خورده و بمن داد و گفت شیخ بعضی
ازین خورده است و باقی ترا فرستاده تا بدان افطار کنی و گفت که تو چنین بگوی که این عوضِ
آن نقلِ انارست شیخ محمد بخورد پس من بدان افطار کردم چون نماز صبح بگذاردیم و من بخانهٔ
خود در رفتم آن سیاه در آمد و سلام کرد و من جواب گفتم بنشست و هیچ نگفت و من نیز هیچ نگفتم
که وی هیبتی داشت یک جزو از اول قرآن بخواند و روانه برخاست و بخانهٔ خود رفت و روزِ
دوم نیز همچنین کرد در روز سیم چون وظیفهٔ خود بخواند و بایستاد و گفت میان من و تو حقِ
استادی و شاگردی ثابت شد من از تو نیم و تو نیز از من ندیده ام مرا وصفِ مشایخ شیراز بگوی من آغاز
کردم و نامِ هر کسی از مشایخ که در آن عصر در شیراز بود می‌گفتم چون نامِ همه بگفتم گفت نامِ زهاد
و گوشه نشینان نیز بگوی نامِ ایشان نیز بگفتم چون تمام شد وی از هوش برفت چنانکه من ترسیدم

که

که بیم بود که نفسش منقطع گشته بود زمانی دراز در آن بود و بعد از آن بهوش آمد و گفت رفتم و همه را
دیدم اکنون تو نامِ ایشان یک بیک باز می‌گوی تا من وصف ایشان میگویم من نام یک یک میگفتم
و وی چنان وصفِ ایشان می‌کرد که سلوک ایشان و حالِ ایشان و لباسِ ایشان چگونه است که گویی
در برابر وی نشسته بودند و وی ایشان را می‌دید من تعجب کردم پس در آخر گفت یکی ازینها
که یاد کردیم که وی را حسین بن فلان گویند از مرتبهٔ ولایت افتاد و نامِ وی از جریدهٔ اولیا
محو کردند گفتم سبب چه بود گفت پادشاهِ شیراز اتابک ابوبکر را بوی ارادتی پدید آمد پیش
وی رفت و وی را مال و نعمت داد و بسببِ آن از نظرِ حق دور شد پس من این سخن را یاد داشتم
چون بشیراز آمدم همچنان بود که وی گفته بود پس گفت دیگری ازین زهاد که یاد کردی یکی ترا
نشانه داده است و بانگشت ظاهر کن تا ببینم هر چند اندیشه کردم بخاطرِ من نیامد نظر در کفش
من کرد و گفت آن چیست مرا یاد آمد که زاهدی بود در شیراز کفشدوز وقتی چون بسفر بیرون
می‌آمدم مرا دو جفت کفش بتبرک داد و گفت تا نشانهٔ باشد که مرا بدعا یاد داری چه راهها
و روزها که از صحبت وی بمن رسید آنگاه از خدمتِ شیخ خرقه پوشید و شیخ او را اجازتِ
الباسِ خرقه داد و بولایتِ خود باز گشت و آنجا مشهور شد و خلقِ بسیار مرید وی شدند

٤٩٦ **شیخ ابراهیم مجذوب رحمه الله تعالی** وی همانست که ذکر وی در بیانِ احوالِ شیخ نجیب الدین
بزغش گذشت شیخ نجیب الدین گفته است که دیوانهٔ عجیب بود و خلق می‌گفتند که وقت باشد
که چند روز هیچ نخورد و وقت باشد که بیک دفعه صد من بخورد و برا احوال و کراماتِ عجیب
می‌گفتند مرا آرزوی صحبت وی بود و براهی گفتم بیا تا یک روز هم صحبت باشیم اجابت نمی‌کرد
یکبار آخر روزی در بازار دیدم و میانِ زمستان بود گفت این ساعت وقت آنست که هم صحبت
باشیم لیکن بشرط آنکه امشب در مسجدِ بازار باشیم با وی در مسجد رفتیم گفتم طعامی بیاورم

گفت من سیرم پس برف و باران آمدن گرفت و ناودانها روان گشت چون نماز شام و خفتن
بگذاردیم و خلق از مسجد بیرون رفتند و من با وی تنها بماندم گفت من گرسنه ام چیزی بیاور تا بخورم
شب تاریک بود و برف و باران عظیم می آمد چند دینار زر داشتم وی را دادم و گفتم معذور
دار که عذر واضح است این زر را قدر قوت خود ساز زر را بستد و ساعتی صبر کرد و باز
گفت من گرسنه ام برخیز و چیزی بیار تا بخورم خانه من از آن مسجد دور بود اما نزدیک آن مسجد
مرا خویشی بود منعم بخانه وی رفتم و چون شنیده بودم که وی چیزی بسیار میخواهد گفتم اجماعی
مهمانان رسیده است و این بآن معنی گفتم که هر یک تن در حقیقت جمعیت است از بس لطائف که در وی است
از نفس و قلب و روح وغیرها آنها نگفتند دیگ هست طعام پخته نمانده است خدمتکاران
داشتند هر یکی را طبقی بر سر نهادند بعضی پر از برنج خام و بعضی پر از باقلای خام و بعضی نخود
و گندم و یکعدد دنبه و یکعدد قدید و با من بمسجد آوردند گفتند خوش بیدمین اینها پیش وی
نهادم و باجود تخمین کردم و آن همه پنجاه من بود گفتم صبر کن تا اینها را بپزم گفت من همچنین میخواهم
همه را همچنان خام بخورد ساعتی صبر کرد و از سائلان از راه گذری بر آمد که دریوزه میکرد از مسجد
بیرون دوید و هر چه جمع کرده بود از وی بستد مقدار ده من نان پارها و طعامها بمسجد درون
آورد و همه را بخورد چون از شب نیمه گذشت مرا گفت برخیز و در گوشه مسجد رو و بخسب
که بسیار زحمت از من کشیدی اما اگر حرکتی کنی یا بجنبی ترا هلاک کنم من بگوشه مسجد رفتم و بخسبیدم
و زهره آن نداشتم که حرکتی کنم خیال که اگر عضوی از من خارشتی میکرد زهره خاریدن نداشتم در آن
مسجد سنگی بزرگ نهاده بود هر ساعت برخاستی و آن سنگ را برگرفتی و ببالین من آوردی و بگفتی
گفتی این سنگ را بوی فرو کوبم و وی را هلاک کنم پس هم خود گفتی که روا نباشد که پدرش مردی است
فردا جزع کند آن سنگ را باز بجای خود بنهادی چند نوبت چنین کرد و من از ترس خواب نمی آمد

قالب نخ

اما خود

اما خود را چنان می نمودم که در خوابم پس مرا گفت که می دانم که در خواب نه ترا زحمت بسیار دادم اکنون ترا
بخدا بخشیدم بر بام مسجد می روم تا تو ایمن گردی و خواب کنی پس بر بام رفت و بر سر ناودان
مسجد کتبخانه بود و کتب بسیار در آنجا که امام مسجد جمع نهاده بود بآن خانه در رفت
من از ترس برفتم و در خانه از بیرون بربستم و بخفتم آواز چیز خوردن وی از آن خانه می
آمد و من در تعجب بودم که وی چه میخورد که می دانستم که در آن خانه هیچ خوردنی نیست
چون بامداد بیرون آمد و برفت در آن خانه در رفتم دیدم که جلدهای همه کتابها را خورده بود

شیخ جمال الدین لور رحمه الله تعالی

شیخ نجیب الدین گفته است که وقتی مرا کسی گفت لوری
غریب بدین شهر آمده است نام وی جمال الدین و جذبه قوی دارد در مسجد جامع می باشد
بمسجد جامع رفتم دیدم که جذبه عظیم دارد و استغراق تمام و دو چشمش از اثر آن چون
دو کاسه خون پیش وی رفتم و سلام کردم جواب داد پس گفت مرا سفید و سیاه
گناه کاری نیست یعنی مرا با فقها و نویسندگان کاری نیست کسی حاضر بود گفت این شخص
از صوفیان است پیش او بنشستم و از احوال وی سوال کردم گفت من مردی ام لوری و امی
و چیزی نمی دانم مرا با ستور داشتن خوش بود پیوسته ستور داشتمی یکروز در پایگاه
برابر ستوران نشسته بودم ناگاه حالی بر من مکشوف گشت و جذبه ظاهر شد و حجاب
منی از پیش من برداشتند بیهوش شدم و بیفتادم و در دست و پای ستوران می غلطیدم
چون با هوش آمدم مرا سر توحید مکشوف شده بود و هم شیخ نجیب الدین گفته است که وی
پیوسته شطحیات گفتی چنانچه جمعی از علما و صلحا بآن کار روی برخاستند و او را بکفر نسبت
کردند و بتکفیر وی فتوی نوشتند و پیش اتابک ابوبکر که پادشاه شیراز بود بردند و عرضه
کردند و اجازت قتل او خواستند اتابک گفت اگر دو شخص دیگر که در شیراز اند فتوی دهند

۶۹۹

بتکفیر وی اجازت دهم بقتل وی یا بشیخ نجیب الدین بزغش و یا بشیخ معین الدین که بزرگوار دیگر
بعهد است در آن وقت فتوی پیش من آوردند من بر آنجا نوشتم که او مجذوب است و مغلوب
و کشتن وی جایز نیست و شیخ معین الدین نیز همین نوشت اما بکشتن وی اجازت
نداد و هم وی گفته است که یک روز وضوی ساختم و جمال الدین در من می نگریست چون آب بروی
می رسانیدم گفتم ارفع الحدث جمال الدین گفت هیچ حدثی مانده است که می گویی ارفع الحدث
۵۰۰ بگوی یا رافع الحدث **شیخ شمس الدین صفی رحمه الله تعالی** وی از مشایخ کبار بعهد است و صاحب
حالات عظیم و کرامات بزرگ وقتی که شیخ نجیب الدین بخدمت شیخ شهاب الدین قدس الله سره
عزیمت بغداد کرده است شیخ شمس الدین رفیق وی بوده است و وی بر شیخ نجیب الدین
بروی چیزی از فقه و در خدمت شیخ با یکدیگر صحبت می داشته اند شیخ نجیب الدین گفته است
که چون بشیراز مراجعت می کردیم خدمت شیخ برای من اجازت الباس خرقه نوشت و برای
شیخ شمس الدین نیز نوشت و چهل عدد قطاه بما داد بیست بمن و بیست بشیخ شمس الدین
و بر هر یکی نام یکی از بزرگان شیراز نوشته و فرمود که چون بشیراز رسید اول بنیابت
ما اینها را با نان درپوشانید که نامهای ایشان بر آنجا نوشته است آنگاه الباس خرقه
۵۰۱ دیگران کنید **شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی رحمه الله تعالی** وی مرید شیخ نجیب الدین
علی بن بزغش است عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی شیخ عز الدین محمود کاشی و شیخ
کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمهما الله تعالی هر دو مرید وی اند شیخ کمال الدین عبد الرزاق
در تفسیر تاویلات میگوید و قد سمعت شیخنا المولی نور الدین عبد الصمد قدس الله روحه العزیز
عن ابیه انه کان لبعض الفقراء فی خدمة الشیخ الکبیر شهاب الدین قدس الله تعالی روحه فی شهود
الوحدة و مقام الفناء ذاذوق عظیم فاذا هو فی بعض الایام یبکی و یتأسف فسأله الشیخ

عن حاله

عن حاله فقال انی حجبت عن الوحدة بالکثرة ورددت فلا اجد حالی فنبهه الشیخ علی انه بدایة
۵۰۲ مقام البقاء و ان حاله هذه اعلی و ارفع من الحالة الاولی و امنه **شیخ عز الدین محمود الکاشی**
رحمه الله تعالی وی صاحب ترجمه عوارفست و شارح قصیده تائیه
فارضیه و بسی حقایق بلند و معارف ارجمند در این دو کتاب درج کرده است و قصیده را
شرحی مختصر مفید نوشته است و کشف معضلات و حل مشکلات آن کرده است بمقتضای علم
عرفان و ذوق و وجدان خود بی آنکه مراجعت کند بشروح دیگر چنانکه در دیباجه آن می گوید
ولم ارجع فی املائه الی مطالعة شرح کیلا یرتسم منه فی قلبی رسوم و آثار تسد باب الفتوح
و تشبثه باذیال الروح فانه حینئذ یتلو الغیر و اخذه و قذوه فی الکتب و دابی فی التحریر تفریغ
القلب من مظان الریب و توجیهه تلقاء مدین الغیب انتظارا للفیض الجدید و استفتاحا
لابواب المزید و وی در اجازت نامهٔ بعضی از تلامذهٔ خود نوشته است و انا اروی الکتاب
یعنی کتاب عوارف المعارف عن شیخی و مولای نور الدین عبد الصمد بن الشیخ علی الاصفهانی
و هو عن شیخ العالم ظهیر الدین عبد الرحمن بن بزغش و هما عن شیخهما الامام العالم العارف
نجیب الدین علی بن بزغش الشیرازی و هو عن شیخه قطب الاولیاء سید العارفین مصنف
الکتاب رحمة الله علیهم اجمعین و لی فی کشف حقائقه و بیان معضلاته فی الروایة طریق خاص
عن مصنفه بلا واسطة و هو انی رأیته فی مبشرة قرأت علیه الکتاب المذکور فنبهنی علی
دقائقه و حقائقه والله الموفق من یشاء لما یشاء و هو علی کل شیء قدیر و از معارف
وی است این چند رباعی که مسطور می گردد **شعر** دل گفت مرا علم لدنی هوس است
تعلیمم کن گرت بدین دست رس است گفتم که الف گفت دگر گفتم هیچ در خانه اگر کس
است یک حرف بس است **شعر** ای عکس رخ تو داده نور بصرم تا در رخ تو بنور تو مینگرم

گفتی منکر بغیر ما آخر کو • غیر از تو کسی کی آید اندر نظرم
قطعه
ای دوست بیا ماجرایی تا کی • چون من تو ام این تویی و مایی تا کی
با غیرت تو مجال غیری چو نماند • پس در نظر این غیرنمایی تا کی
و این دو قطعه نیز از معارف وی است
قطعه
کثرت چو نیک درگذری عین وحدت است • ما را شکی نماند درین کین تراشکی است
در هر عدد ز روی حقیقت چو بنگری • گر صورتش ببینی ور ماده یکی است
قطعه
تا تویی در میانه خالی نیست • چهرهٔ وحدت از نقاب شکی
گر حجاب خودی براندازی • عشق و معشوق و عاشق است یکی

شیخ کمال الدین عبد الرزاق الکاشی رحمه الله تعالی

وی مرید نور الدین عبد الصمد نطنزی است جامع بوده میان علوم ظاهری و باطنی مصنفات بسیار است چون تفسیر تأویلات و کتاب اصطلاحات صوفیه و شرح فصوص الحکم و شرح منازل السائرین و غیر آن از رسائل با شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس الله تعالی روحه معاصر بوده است و میان ایشان در قول بوحدت وجود مخالفات و مباحثات واقع شده در آن معنی بیکدیگر مکتوبات نوشته اند اقبال سیستانی در راه سلطانیه با شیخ کمال الدین عبد الرزاق همراه شده بوده از وی استفسار آن معنی کرده و وی را در آن معنی غلوی تمام یافته پس از امیر اقبال پرسیده که شیخ تو در شأن شیخ محیی الدین اعرابی و سخن او چه اعتقاد دارد در جواب گفته است که او را مرد عظیم الشأن می داند در معارف اما فرماید که درین سخن که حق را وجود مطلق گفته غلط کرده و این سخن را نمی پسندد وی گفته که اصل همه معارف وجود این سخن است و ازین بهتر سخنی نیست عجب که شیخ تو این را انکار می کند و جملهٔ انبیا و اولیا و ائمه برین مذهب بوده اند امیر اقبال این سخن بشیخ خود عرضه داشت کرده بوده است شیخ در جواب نوشته است که در جمیع ملل و نحل بدین رسوایی سخنی کس نگفته است

دهی

و چون نیک باز نگری مذهب طبیعیه و دهریه بهتر بسیاری ازین عقیده و در نفی و ابطال این سخن نامه بسیار نوشته و چون این خبر بشیخ کمال الدین عبد الرزاق رسیده بشیخ رکن الدین علاء الدوله مکتوبی نوشته است و شیخ از آن جوابی نوشته و هر دو مکتوب به عبارت ایشان نقل کرده می شود

مکتوب شیخ کمال الدین عبد الرزاق رحمه الله تعالی

امداد تأیید و توفیق و انوار توحید و تحقیق • از حضرت احدیت بظاهر الظهر • و باطن النور • مولانا الاعظم شیخ الاسلام حافظ • اوضاع الشرع قدوة ارباب الطریقة • مقیم سرادقات الجلال • مقوم استار الجمال • علاء الحق والدین • غوث الاسلام والمسلمین • متواتر باد و درجات ترقی در معارج تخلقوا باخلاق الله باد • بعد از تقدیم مراسم دعا و اخلاص می نماید که این درویش هرگز نام خدمتش بی تعظیم تام نبرده باشد لیکن چون کتاب عروه مطالعه کردم دو بحث در آنجا مطابق معتقد خود نیافتم • بعد از آن در راه امیر اقبال می گفت که خدمت شیخ علاء الدوله طریقهٔ محیی الدین عربی را در توحید نمی پسندد دعا گفت از مشایخ هر که را دیدم و شنیدم برین معنی بوده اند آنچه در عروه یافتم نه برین طریقت مبالغه نمود که چیزی بنویس درین باب گفتم شاید که موافق خدمتش نیفتد و رنجش نماید الحاح نمودند بعد نقل این سخنان رنجش قوی می نماید و تشنیع و تخطئه بتکفیر می رساند از روی درویشی غریب یافت مرا هرگز صحبتی با ایشان نیفتاده که بمجرد خبر تکفیر کردن لایق نیست یقین دانند که آنچه نوشتم از تحقیق است نه از سر تعصب و رنجش و فوق کل ذی علم علیم پوشیده نیست که هر چه نه بقانون کتاب و سنت مبنی بود نزد این طائفه اعتباری ندارد و چه طریق متابعت می سپرند و بنای این معنی بدین دو آیت است سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق او لم یکف بربک انه علی کل شیء شهید الا انهم فی مریة من لقاء

ربهم الا انه بکل شیء محیط و مردم در سه مرتبه مترتب اند مرتبهٔ نفس و این طائفه اهل دنیا
و اتباع هوا اند و واصل به حجاب منکر حق اند چه از حق و صفات او ناشناسند
قرانرا سخن محمد میگویند وانرا از خدای تع فرمود قل ارایتم ان کان من عند الله ثم کفرتم
به من اضل ممن هو فی شقاق بعید و اگر کسی ازیشان عنایت ازل دستگیر شود و از دوزخ
خلاص شود دویم مرتبهٔ قلب و اهل این مقام از ان مرتبه ترقی کرده باشند و عقول ایشان
صافی گشته و بدان رسیده که بآیات حق استدلال کنند و بتفکر در آیات که افعال و
تصرفات الهی اند در مظاهر آفاق و انفس بمعرفت صفات و اسماء حق رسند چه افعال آثار
صفات اند و صفات و اسما مصادر افعال پس علم و قدرت و حکمت حق بچشم عقل مصفا از شوب وهم ببینند
و سمع و بصر و کلام حق در اعیان انفس انسانی و آفاق این جهان باز یابند و بقرآن و حقیقت
آن معرف شوند حتی یتبین لهم انه الحق و این طائفه اهل برهان باشند و در استدلال
ایشان غلط محال بود و چون بنور قدس در اتصال بحضرت واحدیت که محل تکثیر اسماست
عقول ایشان منور کرده شود که بصیرت گردد و تجلیات اسما و صفات الهی
بینا شود و صفات ایشان در صفات حق محو گردد و آنچه طائفهٔ اول دانند این طائفه
بینند هر دو قسم را نفس ناطقه بنور قلب مزکی شود لیکن ذو العقل متخلق باخلاق الهی
باشند و ذو البصیر متحقق باو پس بد خلق ایشان محال باشد و همه را در مراتب خود
معذور باید داشت و نرجوا ان نکون منهم ✿ سیم مرتبهٔ روح بود و اهل این مقام از
مرتبهٔ تجلی صفات گذشته و بمقام مشاهده رسیده باشند و شهود جمع احدیت
یافته و از جمع نیز درگذشته و از حجب تجلیات اسما و صفات و کثرت تعینات رسته
و در حضرت احدیت حال ایشان اولم یکف بربک انه علی کل شیء شهید و این طائفه

خلق را آیینهٔ حق بینند یا حق را آیینهٔ خلق و بالاتر ازین استهلاک است در عین
احدیت ذات و محجوبان مطلق را فرمود الا انهم فی مریة من لقاء ربهم و مانع کان در مقام
تجلیات اسما و صفات هر چند بسبب یقین از شک خلاص یافته اند از لقاء علی الدوام و معنی
کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الاکرام قاصر اند و محتاج بتنبیه الا انه بکل
شیء محیط و شهود این حقیقت و بمعنی کل شیء هالک الا وجهه جز طائفهٔ اخیر ظفر نیافته
اند و درین حضرت هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن عیانیست و در کل متعینات
وجه حق مشهود و در وجوه اسمائی و تعینات ان تنزه فاینما تولوا فثم وجه الله متحقق
شده شعر گر ز خورشید بوم بی نیر وست ✿ از پی ضعف خود نه از پی وست ✿ الکنون
ازین احاطت معلوم گردد که حق تع از جمیع تعینات منزه است و تعین او بعین ذات خویش
و احدیت او نه احدیت عددی تا اورا ثانی باشد چنانکه سنائی رحمه الله تع گفت شعر
احدست و شمار از و معزول ✿ صمدست و نیاز از و مخذول ✿ آن احدی که عقل داند و فهم
و ان صمدی که حس شناسد و وهم ✿ چه حس و عقل و فهم و وهم متعینانند و هرگز متعین بغیر متعین
محیط نشود شعر الله اکبر ان تقیده الحجی ✿ بتعین فیکون اول آخر ✿ هو واحد لا غیر ثانیه و لا
موجود ثمه فهو غیر متکاثر ✿ هو اول هو آخر هو ظاهر ✿ هو باطن کل و لم یتکاثر ✿ پس کسی کرا
این مرتبه باشد حق تع اورا از مراتب تعینات مجرد داند و از قید عقول برهاند و بکشف
شهود بآن احاطت رسد و الا در حجب جلال بماند و در سخن ساقی کوثر امیر المومنین علی رضی
الله عنه آمده است الحقیقة کشف سبحات الجلال من غیر اشارت چه اگر اشارت حسی
یا عقلی در وقت تجلی جمال مطالع بماند عین پیدا و جمال عین جلال گردد و شهود نفس احتجاب
سبحان من لا یعرف الا هو وحده و انصاف آنست که هر بحثی که در عهده درین معنی فرموده

دلایل آن بر نهج مستقیم و طریق برهان نیست ازین جهت دانشمندانی که معقولات دانند
نمی پسندند و وصف جفر سرگشته که فرموده است از شیخ الاسلام مولانا نظام الدین هروی
سلّمه الله بر سیدم فرمود که این جفر ترکمانست و بیچاره حال جفر تر جامه می پرسید و چون در
اوایل جوانی از بحث فضلیات و شرعیات فارغ شده بود و از آن بحثها و بحث اصول فقه و
اصول کلام هیچ تحقیقی نگشود تصور افتاد که بحث معقولات و علم الهی و آنچه بر آن موقوف بود
مردم را بمعرفت رساند و ازین تردد ها باز رهاند مدتی در تحصیل آن صرف شد و استحفار
آن بجایی رسید که بهتر از آن صورت نه بندد و چندانه وحشت و اضطراب و احتجاب از آنه
پیدا شد که قرار نماند و معلوم گشت که معرفت مطلوب از طور عقل برترست چه دران علوم هرچند
علما از تشبیه بصور اجرام خلاص یافته اند در تشبیه بارواح افتاده اند تا وقتی که صحبت متصوفه
و ارباب ریاضت و مجاهده اختیار افتاد و توفیق هم دستگیر شد و اول این سخنان به صحبت
مولانا نور الدین عبد الصمد نظری قدس الله روحه رسید و از صحبت او همین معنی توحید
یافت و فصوص و کشف شیخ یوسف همدانی را تعظیم می پسندید و بعد ازان بصحبت مولانا
شمس الدین کبیشی رسیدم چون از مولانا نور الدین شنیده بودم که درین عهد مثل او در
طریق معرفت نیست و این رباعی سخن اوست **شعر** هر نقش که بر تختهٔ هستی پیداست
آن صورت آنکس است کآن نقش آراست ۰ دریای کهن چو بر زند موجی نو ۰ موجش
خوانند و در حقیقت دریاست ۰ و همین معنی در توحید بیان میکرد و می گفت که مرا بعد
از چندین اربعین این معنی کشف شد و آن وقت در شیراز هیچکس نبود که با او این معنی
در میان توان نهاد و شیخ ضیاء الدین ابو الحسن را این معنی نبود و من از آن در حیرت بودم
تا فصوص اینجا رسید چون مطالعه کردم آن معنی دریافتم و شکر کردم که این معنی طریقی موجود است

وبزرگان

و بزرگان بآن رسیده اند و آنرا یافته اند و همچنین بصحبت مولانا نور الدین ابو فتوحی و شیخ
صدر الدین روزبهان بقالی و شیخ ظهیر الدین بزغش و مولانا اصیل الدین و شیخ ناصر الدین
و قطب الدین ابناء ضیاء الدین ابو الحسن و جمعی بزرگان دیگر رسیدم همه درین معنی
متفق بودند و هیچ یک مخالف و یا ریک نه الحق بقول یک کسی خلاف آن قبول نمی توان کرد
با آنکه تا چون خود باین مقام نرسیده بودم هنوز دل قرار نمی توان گرفت تا بعد از وفات
شیخ الاسلام مولانا و شیخنا نور الملة و الدین نطنزی مرشدی که دل بر وی قرار گیرد و نمی
یافت هفت ماه در صحرایی که آبادانی نبود در خلوت بنشست و تقلیل طعام بغایت کرد تا
این معنی بگشود و بر آن قرار گرفت و مطمئن شد و الحمد لله علی ذلک و هر چند خدای تعالی گفت
فلا تزکوا انفسکم لکن فرمود و اما بنعمة ربک فحدث بعد از آن چون در بغداد بصحبت شیخ بزرگوار
شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی قدس سره رسیدم انصاف میداد و می فرمود که مرا حق
تعالی علم تعبیر وقایع و تأویل مقامات بخشیده است بمقامی برتر ازین نرسیده ام بمجرد آنکه حکمت
که بر طریق معقول و نهج مستقیم نیست ترک این معنی که شهود می آید نمی توان کرد و نیز سخن شیخ
عبد الله انصاری قدس سره همه اینست و آخر جمیع مقامات در درجهٔ سیم بتوحید صرف
رسانیده و در سخن شیخ شهاب الدین سهروردی چند موضع تصریح فرموده است چنانکه در شرح
سخن امام محقق امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه آمده است که لم ازل اکرر الایة حتی اسمع من
قائلها فرمود که او زبان خویش درین معنی چون شجرهٔ موسی یافت که انی انا الله از و بشنید و اگر
متعین بودی در دو صورت چگونه ظهور یافتی و در قرآن مجید و هو الذی فی السماء اله و فی
الارض اله چگونه صاف بودی و در حدیث پیغمبر صلعم که لو دلاکم بحبله لهبط علی الله کی
راست آمدی و با هر که بعالمست اقرب از حبل الورید کی بودی آخر درین معنی نظر باید کرد که بتحقیق

قرآن ثالث ثلاثة کفر نیست که لقد کفر الذین قالوا ان الله ثالث ثلاثة و رابع ثلاثة صرف ایمانست
و توحید ما یکون من نجوی ثلاثة الا هو رابعهم چه اگر ثالث ثلاثة بودی متعین بعددی و یکی از ایشان
اما رابع ثلاثة آنست که بوجود در حقایق خویش که بحکم ولا ادنی من ذلک ولا اکثر الا و هو
معهم ثانی واحد و ثالث اثنین و رابع ثلاثة و خامس اربعة و سادس خمسه است یعنی تحقق حقایق
این اعداد و با همه در مقارنت و غیر همه در مزایلت چنانکه امیر المؤمنین علی کرم الله تعالی وجهه فرموده
است که هو مع کل شیء لا بمقارنة و غیر کل شیء لا بمزایلة و این ضعیف در راه مدتی که صحبت
با خواجه جهان عزت انصاره دولته می داشت هر چند بعضی طعن می زدند هیچ علیم است که
بدین سبب بود که در استعداد او معنی یکاد زیتها یضیء ولو لم تمسسه نار می یافت و اعتماد
کلی بر آن داشت که او سخنان مخالفان از هیچ بر نگردد و دعا گو نیز اگر بعبارت نیافتی و قول چنین
بزرگ در این معنی متوافق و متطابق نیافتی این بیان املا نکرده بود لا یال بسیار نگفتی بر این
معنی چنانکه در اول شرح فصوص الحکم و غیره بیان افتاده است تا دانشمندان محقق که اصحاب
فهوم زکی باشند با شما تعریض کنند از تطویل و املال احتراز کردم و من لم یعتقد فی الجملة
فاته علیه ان لا یعتقد فی التفصیل حق تعالی همگنان را هدایت سوی جمال خویش کرامت کناد و انا
و ایاکم لعلی هذا او فی ضلال مبین والله الموفق والمعین **جواب مکتوب وی که شیخ رکن**
الدین علاء الدوله بر ظهر آن نوشته و باز بشان فرستاده قال الله ثم ذرهم بزرگان دین و
روندگان اهل یقین باتفاق گفته اند از معرفت حق برخوردار کسی باید که طلب لقای وی
کلمه شعار و دثار او باشد چه از این مرد مفقود است از این طامات و ترهات چه مقصود
فاما آنچه از شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی قدس الله تعالی روحه روایت کرده است
مدت سی و دو سال شرف صحبتش یافته ام هرگز این معنی در زبان او نرفت بلکه پیوسته از مطالعه

تصنیفات

تصنیفات ابن العربی منع فرموده تا حدی که چنین شنیده است که مولانا نور الدین حکیم و مولانا
بدر الدین رحمهما الله تعالی فصوص جهت بعض طلبه درس میگویند شیخ بایشان رفت و آن
نسخه از دست ایشان باز ستاند و بدرید و منع کلی کرده یکبار آنچه بنوزنده اعز صاحب
قرآن عظیم ایده الله تعالی بمزید التوفیق و اقر عینی قلبه بنور التحقیق حوالت کرد بر زبان
مبارکش رفت که من از این اعتقاد و معارف بیزارم ای عزیز در وقت خویش خود
بر وضوح اشارت کتاب فتوحات را مطالعه می کردم بدین تسبیح رسیدم که گفته است
سبحان من اظهر الاشیاء و هو عینها نوشتم که ان الله لا یستحیی من الحق ایها الشیخ
لو سمعت من احد انه یقول فضلة الشیخ عین وجود الشیخ لا تسامحه البتة بل تغضب
علیه فکیف یسوغ لعاقل ان ینسب الی الله هذا الهذیان تب الی الله توبة نصوحا لتنجو من
هذه الورطة الوعرة التی یستنکف منها الدهریون والطبیعیون والیونانیون والشمانیون
والسلام علی من اتبع الهدی اما آنچه نوشته بود که در عروه بر نهج مستقیم نیست چون سخنی
مطابق واقع باشد خواه ببرهان منطق راست باش گو خواه مباش و چون نفس را
اطمینان در مسئله حاصل شود و مطابق واقع باشد و شیطان برای اعتراض نتواند
کرد ما را کافی است والحمد لله علی المعارف التی هی یطابق الواقع عقلا و نقلا بحیث
لا یمکن للنفس تکذیبها وللشیطان تشکیکها و یطمئن القلب علی وجوب وجود الحق و وحدانیته
و نزاهته و من لم یؤمن بوجوب وجوده فهو کافر حقیقی و من لم یؤمن بوحدانیته فهو مشرک
حقیقی و من لم یؤمن بنزاهته من جمیع ما یختص به الممکن فهو ظالم حقیقی لانه ینسب الیه ما
لا یلیق بکمال قدسه والظلم وضع الشیء فی غیر موضعه ولذلک لعنهم الله فی محکم کتابه بقوله
الا لعنة الله علی الظالمین سبحانه و تعالی عما یصفه به الجاهلون **فصل بالخیر** چون نوبت

دویم که مکتوب مطالعه کردم نظر بر رباعی گیسته افتاد و بخاطر آمد که آنچه در آن مقام مکشوف
شده است و بدان منهاج گشته که بر حقیقت آن اطلاع یافته آنست که روزی چند در اوایل
این ضعیف در آن مقام افتاد و خوشش آمدش آن مقام ولیکن از آن مقام بگذشت
یعنی چون از بدایت و وسط مقام مکاشفه درگذشت و بنهایت مقام مکاشفه رسید
غلط آن اظهر من الشمس معلوم شد و در قطعیات آن مقام یقینی پیدا شد که شک را در
آنجا مدخل نیست پس ای عزیز می شنوم که اوقات شما بطاعات موظف است و عمر بآخر
رسیده دریغ باشد که در بدایت مقام مکاشفه بطریق کودکان ابجد هوزی چند ببینند تا
بمکتب روند بعارفی چند که چون خزف باشد باز مانند و اکثر آیات بینات قرآن را
جهت آیتی چند معدود متشابه تاویل کنند و ما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی معتقد
سازند و ندانند که جهت تفهیم خلق با خصوصیت رسول صلعم بدانند فرموده است
چنانکه پادشاهی که مغربی را بمملکتی فرستد گوید دست او دست منست و زبان او زبان من
و شیخ نیز که مریدی را بارشاد قومی فرستد در اجازت او همچنین نویسد که دست او دست
منست غرض آنکه از آیت الا لعنة الله على الظالمين غافل شده و از آیت ان الشيطان
لكم عدو فاتخذوه عدوا و امثالها اعراض کرده و تمسک بآیت هو الاول والآخر والظاهر
والباطن کرده و ندانستن که مراد آنست که هو الاول الازلی لینتهی الیه سلسلة الاحتیاج
فی الوجود فضلا عن شیء آخر وهو الآخر الابدی بانه الیه یرجع الامر کله وهو الظاهر فی آثاره
الظاهرة بسبب افعال الصادرة عن صفاته الثابتة لذاته وهو الباطن فی ذاته لا تدرکه الابصار
ولا یعرف ذاته الا هو وقد صح عن النبی صلعم انه قال کل الناس فی ذات الله حمقی ای معرفت
ذاته وقال عم تفکروا فی آلاء الله ولا تفکروا فی ذات الله آمدیم باسر سخن چون در وسط

مقام

مقام مکاشفه مثل آن معرفت که در رباعی گیسته خوانده اند حاصل آمد و از آن بود که هیچ در صورت
دریا به در نظر آمد که بعضی مواج و مثبتی و ماحی متصف است و دوایر همچو مخلوقات
بعضی وسیع و بعضی ضیق تنعم بعضی که مظهر لطف اند بقدر وسعت دایره و استقامت و
بعضی که مظاهر قهر اند تألم ایشان از ضیق دایره و انحراف و بعضی مثبتی بعضی را
اثبات میکند و بعضی ماحی بعضی را محو میکند و بعضی مواج باز دوایر را بتجدید
پیدا میکند با چون قدم در نهایت مقام مکاشفه نهادم بار حق الیقین از غلاف عین الیقین
بدر آمد ای عزیز من علم مجرد که اعتقاد جازم مطابق واقع است نسبت بشریعت
دارد و علم الیقین به بدایت مقام مکاشفه و عین الیقین بوسط مقام مکاشفه و حق الیقین
بنهایت مقام مکاشفه و حقیقت حق الیقین که عبارت از یقین مجرد است لقوله تعالی
واعبد ربک حتی یاتیک الیقین بقطب درجات مقام مکاشفه تعلق دارد و هو که بدینجا رسد
هر چه گوید من جمیع الوجوه مطابق واقع باشد و آنچه نموده که آخر همه مقامات در منازل السائرین
توحید است نه همچنانست بلکه آن در هشتادم مقام افتاده است آخر المقامات المائة
العبودة و هو عود العبد الی بدایة حاله من حیث الولایة المفتوح و او ها دایرا مع الحق فی
شیوة تجلیاته تمکنا از جنید پرسیدند که ما نهایة هذا الامر قال الرجوع الی البدایة ای عزیز در
بدایت و وسط مقام توحید خاصه در خلال سماع امثال این رباعیها بسیار بر قوال داده باشیم
و در راه ذوق مدتها بمانده پای اینست شعر این منی نه منم اگر منی هست توی • و در بر منی
پیراهنی هست توی • در راه غمت نه تن بمن ماند نه جان [دل تنم] • وز آنکه مرا جانه وتنی هست توی •
و در آن مقام حلول گونه نمود و اتحاد توحید گفته بودم شعر انا من اهوی و من اهوی انا •
لیس فی المرآة شیء غیرنا • قد سکنا المنتهی اذ انشده • نحن روحان حللنا بدنا • اثبت الشرکة شرکا واضحا •

كل من فرح فرقا بيننا لا آباديه ولا اذكره ان ذكر وينادي يا أباه الى آخره. بعد از آن
چون قدم در مقام نهایت توحید نهادم غلط محض بود الرجوع الى الحق خير من التمادي في الباطل
بر خواندم ای عزیز تو نیز اقتدا بهمین کن و چون نظر بر قول خدای تع افتاد که ولا تضربوا لله
الامثال بکار بخوان مثال کردم والسلام شیخ نور الدین عبد الرحمن المصری رحمه الله تعالی ٥٠٤
وی بسیار بزرگ بوده است در وقت خود قبلهٔ طالبان بوده و در دیار مصر بتربیت و
ارشاد ایشان متعین و در مقام شیخوخت متمکن در اوایل ارادت مرید یکی از مشایخ آن
دیار بوده اما کار وی پیش آن شیخ تمام نشده بوده است وی را گفته بوده است که کار تو
پیش یکی از مشایخ عجم تمام خواهد شد وی انتظار آن می داشته تا آن زمان که شیخ جمال الدین
یوسف کورانی بمصر رسیده در صحبت وی بکمتر از بیست روز کار وی تمام شده است و وی را
اجازت ارشاد داده و در اجازهٔ وی را برادر نوشته زیرا که پیر و معمر بوده و نسبت
شیخ جمال الدین بدو کس است یکی بشیخ همام الدین تبریزی و دیگر بشیخ نجم الدین محمود
اصفهانی و این هر دو مرید شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی بوده اند قدس الله تع ارواحهم
شیخ زین الدین ابو بکر الخوافی قدس الله روحه حضرت خواجه محمد پارسا قدس الله تع سره در بعضی ٥٠٥
مکتوبات القاب ایشان را چنین نوشته است ذو العلم النافع والعمل الرافع ملاذ الجمهور
شفاء الصدور وصفوة العلماء والعرفاء رافع اعلام السنة قامع اضالیل البدعة ناهج
مناهج الحقیقة سالک مسالک الشریعة والطریقة الداعی الی الله سبحانه علی طریق الیقین سیدنا
ومولانا زین الملة والدین وی جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی و از اول
تا آخر توفیق استقامت بر جادهٔ شریعت و متابعت سنت که بزرگترین کرامتی است پیش
محققان این طائفه آنست یافته است و نسبت وی در طریقت بشیخ نور الدین عبد الرحمن

مصری است

مصری است و شیخ نور الدین عبد الرحمن بعد از کمال تربیت و بلوغ وی بمرتبهٔ تکمیل و ارشاد
در اجازت وی چنین ثبت کرده که لما استتم الخلوة وقبول الواردات الغیبیة و
الفتوحات استخرت الله تع وادخلته خلوتي المعهودة وهي سبعة ايام من الله تع فيها
علی بما من بفضله ففتح الله عليه ابواب المواهب من عنده في الليلة الرابعة وازداده في الترقيات
في درجات المقامات الى مقام حقيقة التوحيد وانحلت منه قيود التفرقة في شهود الجمع قبل
اتمام ايام السبعة ثم في اتمامها ظهر له لوامع التوحيد الحقيقي الذاتي المشار اليه على لسان
اهل الحقيقة بجمع الجمع وهو لقوة استعداده بصدد الترقي والزيادة وانا على رجاء من الله
ان يأخذه منه اليه تماما ويبقيه بقاء دواما ويجعله للمتقين اماما وی فرموده که اجازتی
که شیخ نور الدین عبد الرحمن نوشته بود در وقت مراجعت بخراسان در بغداد بماند بعد
از مدتی مدید که از خراسان بجانب مصر معاودت واقع شد و حضرت شیخ از دنیا رفته
بود بخلوت وی در آمدم و در آنجا اجازت خود را یافتم بی تفاوت الا بحرفی چند
با خود که آن خلوت مضبوط نبود و در آن کسی نمی بود بعد از آنکه آن مسودهٔ اصل
بود که اجازت مرا از آنجا نوشته بود یا خود بنور ولایت دانسته بود که اجازت من فوت
شده و بآنجا معاودت خواهم کرد از آن ثانیا برای من نوشته بود و گذاشته و بعد تقدیر
بقای آن مدتی مدید در خلوتی چنانکه مذکور شد محض کرامت بود و هم وی فرموده است
که چون از مصر می آمدم و ببغداد رسیدم طاقیه که شیخ نور الدین عبد الرحمن داده بود
و بسر اصحاب دیگر از مشایخ رسیده بود همراه داشتم تا بتربت کیلانی اتفاق ملاقات
افتاد و آن طاقیه را از من طلبید چنانچه اقتضای فقر و درویشی باشد بوی دادم شب
واقعه دیدم که آن طاقیه پیش من استغاثه می کند و بزرگان از این سر دانه رسید بعد

می شمرد و می گوید که من برسر فلان و فلان رسیده ام حالی مرا بر سر خمّاری نهاده که بشرب خمر
اشتغال می نماید چون بامداد با یکی از اصحاب بطلب وی بیرون رفتیم گفتند در فلان خانه است
در آنجا در آمدیم مست لایعقل بود و طاقیه بر سر وی مصاحب وی مرا گفت تو بیرون رو که
من طاقیه را بیارم من بیرون آمدم وی طاقیه را از سر وی برداشت و در خانه را بر بالای وی
بست و پیش من آورد گویند که در آخر حیات وی را واردی رسید که سه شبانروز
بالکلیه از خود غایب بود و چون وی را ازان غیبت باز آوردند قریب بیکسال خاموشی بر وی
غالب بود و سخن کم میگفت روزی از درویش احمد سمرقندی پرسید که در هیچ جا دیده
که جذبه جای مذکور شده باشد که جذبات پی در پی گردد و اصلا منقطع نشود درویش احمد
در جواب گفت که این معنی را بهیچ جا ندیده ام درویش احمد سمرقندی از مریدان کار کرده
و از خلفاء وی بود دستی در صوفیه راه رفته بود و بر بالای منزل اتابک بیاده می کرده و بدرس
مطالعه فصوص اشتغال می نمود بخط وی دیده ام که در آخر فصوص نوشته بود که بعد ازانکه
که حضرت رسالت صلعم بدرس فصوص الحکم اشارت فرموده بود در درویش آباد در خلوت
بودم که آن حضرت را دیدم پرسیدم که یا رسول الله ما تقول فی فرعون قال صلعم قل کتب ثم
قلت یا رسول الله ما تقول فی الوجود قال صلعم اما تراه یقول الوجود فی القدیم قدیم وفی الحادث
حادث ثم قال صلعم انت الله وانت مالوه انت الله لظهور الصفات الالهیة فیک ومظهریتک
للالوهیة وانت مالوه لحصرک وتعینک وخلقیتک وهو علی ما اقول شهید توفی شیخ
زین الدین رحمه الله تعالی لیلة الاحد الثانی من شوال سنة ثمان وثلثین وثمانمائة اول وی را در
قریه مالین دفن کردند و از انجا بدرویش آباد نقل فرمودند و از درویش آباد بجوار عیدگاه
هرات و حالا بر سر مزار متبرک وی عمارات عالی ساخته اند و خانقاه معمور و مردم نشین شده

که نماز جمعه می گذارند **امیر قوام الدین سنجانی رحمه الله تعالی** وی در بدایت حال از شرکاء
قریه سنجان خواف بوده و نسخه جمع و خرج و توجیه و تخفیف آن قریه بجهت وی بوده
و وی می نوشته ناگاه وی را جذبه رسیده از همه چیز دراز بوده بیرون آمده و بسلوک راه
آخرت مشغول شده می گویند که دست خود را وقف مسلمانان کرده بوده هر کسی که
کاغذی بیاوردی وی را کتابت فرمودی خواه مصحف و خواه غیر آن نام آنکس را
بر آن کاغذ نوشتی و میان طالبان ترتیب نگاه داشتی بهمان ترتیب که کاغذ آورده
بودندی کتابت کردی و در مجالس معارف بسیار گفتی می فرموده است که موسی عم
مرا کاسه شربت داده است این گویا حمزه ترازه است وی را اشعار بسیار است
و بعضی غزلیات مولانا جلال الدین رومی را جواب گفته است و کتابی تصنیف کرده جفونه
المجانینی نام و در آنجا سخنان غریب درج کرده با خدمت شیخ زین الدین معاصر
بوده و میان ایشان مکاتبات واقع است خدمت شیخ فرموده که امیر قوام الدین
سنجانی قدس الله تعالی روحه وقتی در مقام خواف بود و مکتوبی باین فقیر نوشته بود
در اول مکتوب این بیت نوشته بود **شعر** هر کرا زین نیست شینی بود •
عین اگر نیست نور عینی بود • وقت بر آن داشت تا در جواب او این ابیات نوشته
آمد **شعر** غینی در پیش عین شینی بود • زین اگر هست بیم زینی بود • یعنی حجاب
رفیع در پیش عین بصیرت عیب بود و اگر وجود زین باقی است خوف حجاب بود و هرکه
نشد خوف آنست که باز بواسطه بشریت در حجاب افتد نعوذ بالله **شعر**
شربت وحدت علی الاطلاق • گر بود با قوام زینی بود • وحدت علی الاطلاق در
تجلی ذات من حیث هی باشد و مشاهده وحدت که در ضمن تجلیات صفات باشد

والغین لغة فی الغیم ... وفی الحدیث انه لیغان علی قلبی ... صحاح

الغین بالفتح ... عطش ...

یعنی بی نقطه حجاب عین است که آفتاب حقیقت است

الشین خلاف الزین والمشاین المعایب صحاح

الشین بالفتح ضد الزین یعنی قباحة و زشتی و عیب و نقصان

مقید بعالَمی که صفات بود اگر مشاهدهٔ این وحدت علی الاطلاق تمام بود آنگاه
این شربت ماء الحیوات با قوام بود و تمامیِ مشاهدهٔ وحدتی که در ضمن همه صفات
باشد محفوظ شده باشد آنگاه این معرفت وحدت زینت پذیر باشد و در زین
مشاهده اثنینیّت برخیزد نه زین ماند در میانه و نه قوام و در ضمن ایهام تنبیه قوام
مفهوم میشود شعر مشرب موسی اگرچه عالیست ٭ در شهود حبیب عین بود
او می‌گفته که مرا موسی هم کاسهٔ شربت داد این گویا مرا از آن بیدار شد تنبیه او
نموده آمد که اگرچه این مشرب بلند است امّا در مشاهدهٔ حبیب الله صلعم حجابست
هر که میخواهد که از مشرب حبیب نصیبی یابد در رفقای خود سعی باید نمود شعر
وادیِ ایمن قدم خواهی ٭ در عدم سیر فرض عین بود ٭ موسی هم چون بوادیِ ایمن
رسید از همه غمها خلاص یافت هر که میخواهد که معنیِ قدم که همچو وادیِ ایمن است
دریابد در نیستی سعی باید نمود شعر رانندهٔ معرفت حجاب بود ٭ کشف اندر سکوت
هیبن بود ٭ طریقهٔ او این بود که در مجالس سخن گفتی و این معنی را فضیلتی می‌داشت
تنبیه او نموده آمد که این فضیلت متضمّن رذیلت حجابست و خدمت شیخ رحمه الله
تع ازین مقوله ابیات با شرح معانیِ آن از بیست بیت زیاده ایراد کرده‌اند و
طلب اختصار را برین اقتصار رفت و مولانا شیخ قهستانی در تاریخ ولادت
و وفات امیر قوام الدین گفته است شعر امیر سالک تارک قوام ملت و دین ٭
که در طریق طلب مثل ادهم بود ٭ بسال هفتصد و سی و چهار میلادش ٭
بسلخ روزه و آغاز عید عالم بود ٭ شب مفارقتش بر شهور هشتصد و بیست ٭
بر اتفاق قضا پنج شب مقدم بود ٭ خواجه شمس الدین محمد الکوسوئی الجامی قدّس

الله تعالی روحه وی از اولاد کبار و احفاد بزرگوار حضرت شیخ الاسلام احمد الجامی النامقی است
قدس الله تع روحه و خرقهٔ حضرت شیخ که میگویند همان خرقه است که از شیخ ابوسعید
ابو الخیر قدس الله تع سره بوی رسیده و در کرباسهٔ آن وصلهٔ از پیراهن حضرت رسالت
صلعم موجود است از میانهٔ همه اولاد و نوادگان ایشان وی جامع بود میانهٔ علوم
ظاهری و باطنی و در اوراد صبح و شام و ذکر جهر بر طریقهٔ خدمت شیخ زین الدین میرفت
و بصحبت شیخ بهاء الدین عمر بسیار میرسید و اعتقاد و ارادت تمام داشت در اوائل
حال وی را جذبهٔ رسیده بوده است چنانکه چند روز از حس غایب بوده و نمازها ازوی
فوت شده می فرموده که در آن جذبه مشایخ وقت همچون شیخ زین الدین و شیخ بهاء الدین عمر
بقصد تربیت و اصلاح بر من ظاهر شدند امّا من بهیچ کدام تسلیم نشدم و خدمت شیخ
زین الدین بوسیلهٔ من نشست و عملی می کرد و ازان آواز می آمد چنانکه حلاجان پنبه را
از پنبه دانه جدا کنند این ذکر جهر آن آواز است که بمن رسیده است و می فرمود که بعد
از آن حضرت شیخ الاسلام احمد قدس سره در صورت خواجه ابو المکارم که از اولاد
بزرگوار وی بود بر من ظاهر شد و نفس مبارک خود در من دمید فی الحال بهوش باز
آمدم و از وقت نماز پرسیدم و بقضای فوایت مشغول شدم معتقدات شیخ محیی الدین
ابن العربی را معتقد بود و مسئلهٔ توحید را موافق وی تقریر می کرد و از بالای
منبر در حضور علماء ظاهر چنان بیانی می فرمود که هیچکس را مجال انکار نمی بود
و در اسرار و حقایق قرآن و احادیث نبوی و کلمات مشایخ بغایت تیز فهم بوده
باندک توجهی معانی بروی فایض می شد که بعد از تأمل بسیار بخاطر دیگران کم رسیده
خدمت مولانا سعد الدین کاشغری و مولانا شمس الدین محمد اسد و مولانا جلال الدین ابو یزید پورانی و غیر ایشان ٭

از عزیزان که در آن وقت بوده‌اند بمجلس وی حاضر می‌شدند و معارف و لطایف وی را استحسان
می‌کردند و در اثنای وعظ و مجلس سماع وی را وجد عظیم می‌رسید و صیحه‌های بسیار
می‌زد و اثر آن بهمه مجلسیان سرایت می‌کرد و در بعضی اوقات مردمان از وی صور صفات غالبه
بر نفوس ایشان می‌دید روزی می‌گفت که اصحاب ما گاه گاهی از صورت انسانی بیرون
می‌آیند اما زود باز می‌گردند و یک دو کس را نام می‌برد و می‌گفت که هر گاه که پیش من
می‌آیند در صورت سگان چهار چشم می‌نمایند بسیار بودی که در صحبت وی چیزی بر خاطر کسی
گذشتی آنرا اظهار کردی بر وجهی که غیر آن کس ندانستی توفی رحمه الله ضحوة یوم السبت
السادس والعشرین من جمادی الاولی سنة ثلث وستین وثمانمائه و در تاریخ وفات
وی گفته‌اند تاریخ شیخ اکمل قدوهٔ کمل که بود ، اهل صورت را بمعنی رهنمون ،
خواجه شمس الدین محمد کوغنتی ، آسمان پوشید دلق نیلگون ، ساخت جا در ساحت قدس قدوم ،
خیمه زد از حظیرهٔ امکان برون ، چرخ دون پایهٔ قدرش بود ، سال تاریخش
بپرس از چرخ دون ، و قبر وی در حوالی مسجد جامع هراتست نزدیک بمزار متبرک
فقیه ابو یزید مرغزی رحمهما الله تعالی مولانا زین الدین ابو بکر تایبادی قدس
الله تعالی روحه وی در علوم ظاهری شاگرد مولانا نظام الدین هروی است اما بواسطه ٥٠٨
ورزش شریعت و متابعت سنت ابواب علوم باطنی بر وی مفتوح شد ، بوجه و احوال و
مقامات عالیهٔ ارباب ولایت میسر گشته و وی بحقیقت اویسی بوده است و تربیت
از روحانیت شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله تعالی روحه یافته است و ملازمت
تربت مقدسهٔ وی بسیار میکرده است چنین گویند که بعد از آنکه حضرت مولانا مدتی
بریاضات و مجاهدات اشتغال نمود شیخ الاسلام احمد قدس الله تعالی روحه بر وی ظاهر شد

و گفت

و گفت که خدای تعالی داروی درد تو در شفاخانهٔ ما نهاده است حضرت مولانا مدت
هفت سال پیاده بیشتر پای برهنه از تایباد بتربت مقدسهٔ ایشان میرفتی و بتلاوت
قرآن مشغول بودی و چون بتربت مقدسه رسیدی در گنبدی که محاذی آنست بایستادی
و بتلاوت قرآن مشغول شدی و در هر چند وقت اندکی بیشتر می‌آمدی تا مدت هفت
سال را به پیش مرقد شریف وی رسید بعد از آن هر گاه که به پیش مرقد وی رسیدی بنشستی
وی را از اختلاف احوال که چند وقت می‌ایستاد گاه دور و گاه نزدیک و در آنجا می‌نشست
بی توقف سوال کردند جواب داد که همه بامر و اشارت آنحضرت بود و بعد از آنکه سی
سال برین طریق بود و بعضی از اصحاب وی گفته‌اند که آنچه مرا معلوم شده است هزار
ختم قرآن بدین طریقه کرده بود از روحانیت حضرت شیخ اشارت بآن رفت که احرام
زیارت مشهد مقدس رضوی سلام من حل فیه ببندد بآنجا رفت و خلعتها و نوازشها یافت
و از آنجا عزیمت طواف مزارات طوس کرد شب در مزار متبرک شیخ ابو نصر سراج بود
حضرت رسالت را صلعم در خواب دید که فرمودند که فردا در شهر طوس ترا درویشی عریان
پیش آید وی را تعظیم کن و حرمت دار ولیکن سجده مکن چون بامداد بطوس درآمد بابا
محمود طوسی را که مجذوب بود دید که بر آن صفت که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم
گفته بود می‌آید چون مولانا را دید خود را بر زمین انگند و سر در نمد کشید مولانا پیش او
رسید و زمانی بر بالای او بایستاد بعد از ساعتی بابا خود از نمد بیرون کرد و بر پای خاست
و با خود می‌گفت ای بی ادب کسی را تعظیم نمی‌کنی که دوش پیغمبر صلعم در تربت شیخ ابو نصر
سراج با وی ملاقات کرد و وی را بتو نشان داد و فرشتگان آسمان از وی شرم میدارند
مولانا بر وی سلام کرد جواب داد و گفت برو که اولیای ده بار منتظر قدوم تواند و گویند که

خدمت مولانا بعد از آن هر سال یکی از خواص خود را بملازمت بابا محمود فرستادی و
سخنان وی را نوشته بیاوردی و اگرچه آن سخنان نه بر طریقهٔ ارباب عقل بودی خدمت
مولانا معنیٔ آنرا فهم کردی و مقصود از آن بدانستی خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله
تعالی روحه در کرت آخر که بحج می رفته است و بزیارت مرقد مطهر خدمت مولانا آمده بوده
می فرموده که اول بار که همراه خواجهٔ بزرگ خواجه بهاء الدین قدس الله تعالی سره بحج میرفتیم چون
رسیدیم قافله دو فرقه شدند بعضی میل بجانب مشهد مقدس رضوی کردند و بعضی میل بجانب
هری معتبر زیرا که همه در تشویش بودیم رسیدند حضرت خواجه میل بجانب هری کرده و فرمودند که می‌خواهیم
که بصحبت مولانا زین ابوبکر برسیم من جوان بودم و از احوال خدمت مولوی آگاهی نداشتم
بمشهد رفتیم و خواجه محمد بدین معنی اظهار ندامت می کرده و گویند که چون حضرت خواجه بتایباد
رسیدند و نماز بامداد با خدمت مولانا بجماعت گذارده و در صف اول چنانچه طریقهٔ اولیای
ایشان بوده بمراقبه نشسته بود چون مولانا از اوراد فارغ شده برخاسته و پیش ایشان
آمده و معانقه کرده و نام پرسیده خدمت خواجه فرموده اند که بهاء الدین مولانا گفته است
که برای ما نقشی بیند خواجه فرموده اند که آمده ایم که نقشی بریم خدمت مولانا ایشانرا
بخانه برده اند و دو سه روز صحبت داشته اند یکی از اصحاب خواجه عزیمت حج کرده بوده
است خواجه وی را وصیت کرده بوده است که بصحبت و زیارت مولانا زین الدین ابوبکر
برسی که وی از ورزش شریعت تا بمقامات عالیهٔ ارباب طریقت و حقیقت رسیده
است و در کتابی که شیخ عالم معتقد شیخ معین الدین جنید شیرازی در شرح مزارات
شیراز تصنیف کرده است نوشته که مولانا روح الدین ابو المکارم محمد بن ابی بکر البلدی
که از مشاهیر اهل علم و فضل بوده و او بصفات شریفه موصوف و باخلاق حمیده معروف

واستاد ان

و استاد آن بزرگوار خدمت کرده بوده و سندهای عالی داشت و سالها در جامع عتیق بدرس
اشتغال داشت در سنه سبع و ثمانین و سبعمائه وفات کرد بعد از چند روز از وفات
وی وی را بخواب دیدم گفت که علما را درجات است و هیچ درجات میان ایشان و انبیا
تفاوت نیست مگر یک درجه از وی سؤال کردم که از علمائی که اکنون در قید حیاتند کدام
از ایشان اقربست بخدای تعالی گفت مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی و من وی را نمی
دانستم چون از خواب در آمدم تجسس کردم کسی که وی را در خراسان دیده بود تعریف
و توصیف کرد توفی رحمه الله فی منتصف النهار من یوم الخمیس سلخ محرم الحرام سنة احدی و تسعین
و سبعمائة و ملک عماد الدین زوزنی در تاریخ وفات وی گفته است تاریخ سنه احدی و تسعین
بود تاریخ، گذشته هفتصد از سلخ محرم، شده نصف النهار از پنجشنبه، که روح
پاک مولانای اعظم، سوی خلد برین رفت و ملائک، همی گفتند از جان خیر مقدم. مولانا ٥٠٩
جلال الدین محمود زاهد مرغابی رحمه الله تعالی وی نیز در علوم ظاهر شاگرد مولانا نظام الدین
هروی است و بجهت ورزش شریعت و متابعت سنت از این طریق حظی کامل و نصیبی تمام
یافته بوده است در تقوی و ورع جهد بلیغ می نموده می آرند که بزرگی دهی از املاک حقانی دیهی
را که وقف بوده در زراعت وی کار فرموده بوده چون از آن وقوف یافته حاصل آن زراعت را
تصرف نکرده و فرموده که تا بر فقرا و مستحقان تصدق نموده اند ملک هرات یک صره زر
بر سبیل هدیه بوی فرستاده قبول نکرده حامل صره گفت اگر این را به پیش ملک باز برم
ملول خواهد شد بر فقرائی که در این شهر اند قسمت کنید فرمود که تو خود آنرا
بمدرسه برو و هر کسی که قبول کند بوی ده اما بشرط آنکه بگویی که این زر از کجاست
زر را بمدرسه برد و هیچکس آنرا قبول نکرد و در ماه ذوالحجه سنه ثمان و سبعین و سبعمائه

از دنیا برفته و قبر وی در مرغاب هرات است رحمه الله تع مولانا جلال الدین ابو یزید
پورانی رحمه الله تع وی علوم شرعی کسب بوده و بواسطهٔ رعایت شریعت و متابعت سنت
بمقامات عالیه رسیده اکثر اوقات وی بعد از ادای وظایف طاعات بکفایت مهمات
مسلمانان گذشتی هر کس در مهمی که بوی رجوع کردی بقدر وسع در ان رجوع اهتمام نمودی
و در کفایت ان بهر که از ابناء دنیا بایستی کرد بنفس خود رجوع کردی هر سخنی از مواعظ
و نصایح که بر زبان وی گذشتی اثر در نفوس مستمعان تاثیر عظیم بودی اگرچه از ابار مشایخ
بوده ندی و بر خاطر داشتندی و ویرا در طریقت بحسب ظاهر پیری نبوده است همانا که
اویسی بوده است می گفته است که هرگاه مرا اشکالی افتد روحانیت رسالت
صلعم بی واسطه ان را رفع می کند گویند که روزی از اصحاب خود شانهٔ طلبید و گفت
حضرت رسالت صلعم فرمود که بایزید گاهی محاسن خود را شانه می کن و بصحبت مولانا ظهیر
الدین خلوتی می رسیده است و طریقهٔ ویرا بسیار معتقد بوده اگرچه بنسبت ارادت
وی در بنیامین بوده کم بودی که خانهٔ وی از مهمان خالی بودی و برای ایشان طعامهای
مرغوب مهیا ساختی با انکه مدخل وی از باغ و زراعت محقری می بود روزی می گفت که
بیشتر چنان بوده که هر وقت که جماعت عزیزان از شهر متوجه پوران شدندی بر من
ظاهر می شد می دانستم که چند کس اند و چه می خواهند رسید طعامی مناسب ایشان ترتیب
می کردم که چون برسندی انتظار پیش آرم یک شب در مسجد ختم قرآن تمام می شد یکی
از نزدیکان کنار رود چند روغن جوشی بمسجد آورد و سوگند بر من داد که از ان
بخور که از وجه است من یک روغن جوشی برداشتم و دو نیم کردم و باز یک نیم را بدو نیم
کردم و یکی از ان دو نیم را بخوردم ان مغیب بر من مستور شد از ان وقت باز از توجه

عزیزان باین جانب وقوف نمی یابم و وقت رسیدن ایشان را نمی دانم در تشویشی می افتم
روزی با جماعتی بزیارت وی رفتیم وقت انگور بود ما را بباغ انگور در اورد و خود
برفت ما طواف باغ کردیم و آن قدر انگور که می بایست خوردیم یکی از ان جماعت خوشهٔ
چند انگور بر داشت دیگری با وی گفت که خدمت مولانا اجازت برداشتن نکرده اند
و آن قصه را بگفت که از بعضی علماء وقت واقع شده بود که جمعی مهمان وی شده بودند
یکی از ان جمع از سفرهٔ وی تبرکا بر داشته بود چون خادم سفره بر داشت خادم را گفت
چرا نهی منکر نکردی خادم گفت من که هیچ منکر حاضر نشدم گفت فلان کس بی اجازت زله
کرد سفره را پیش وی بر تا ان را بسفره انداز خادم سفره پیش وی برد تا زله را بسفره انداخت
بعد از ان خدمت مولانا آمد و برای ما طعام آورد چون طعام خورده شد اجازت مراجعت
خواستیم در وقت بیرون آمدن پیش در بایستاد و گفت کسی اگر اجازت بباغ در آمده
کردند ان اجازت خوردن و بردن همه هست و ان چه آن عالم کرده است نیکو نکرده است
اگرچه در اول اجازت نکرده بود می توانست که در آخر بحل کند و آن زله را بسفره باز
نگرداند یکبار دیگر با جمعی اتفاق زیارت وی افتاد در وقت بازگشتن یکی از ایشان را
در خاطر گذشته بود اگر خدمت مولانا را کرامتی هست می باید که قدری کشمش تبرک بمن دهد
چون وی را اخیر یاد کردیم ان شخص را آواز داد که یکساعت باشی بخانه در رفت و یک طبق
مویز بیرون آورد و بوی داد و گفت معذور دار که در باغهای ما کشمش نمی باشد یکبار پهلوی
وی نماز شام می گذاردم چنان ویرا مغلوب و مستغرق یافتم که گویی بخود هیچ شعوری نداشت
در قیام که می ایستاد گاهی دست راست بالای چپ می نهاد و گاهی دست چپ بالای راست
توفی رحمه الله تع لیلة یوم الاثنین العاشر من ذی القعدة سنة اثنین و ستین و ثمانمائه و قبر وی در پوران است

٥١١ **مولانا ظهیر الدین خلوتی رحمه الله تعالی** وی جامع بوده است میانهٔ علوم ظاهری و باطنی
مولانا زین الدین ابو بکر تایبادی می فرموده است که در زیر طاس فلک ظهیر الدین کسی
نمی دانم مرید شیخ سیف الدین خلوتی است و پانزده سال در صحبت و خدمت وی بوده
است و شیخ سیف الدین در سنه ثلث ثمانین و سبعمائة از دنیا رفته است و قبر وی
در مزار خلوتیانست بر سر پل کازرگاه و شیخ سیف الدین مرید شیخ محمد خلوتی است
که می گویند هر گاه در خوارزم هر که مشغول شدی آواز وی چهار فرسنگ برفتی و پهلوانه
محمود یکبار بعام وی بوده و با وی صحبت می داشته شیخ ظهیر الدین قاری سبعه بوده است
وی گفته است که چون قرآن را تمام بر استاد خواندم حضرت رسالت را صلعم شبی در واقعه
دیدم که گفت شیخ ظهیر الدین قرآن را بر من بخوان از اول تا آخر بر وی خواندم گویند که
وقتی در اربعین نشسته بوده چهار نوبت افطار کرد با آب گندم جوشیده هر ده روز
یک نوبت گویند که هر گاه که بزیارت کازرگاه رفتی چون از پل کازرگاه در گذشتی
پای برهنه کردی و گفتی که از اولیاء الله شرم می دارم که پای با نعلین بر روی ایشان
نهم در تاریخ سنه ثمان ثمانمائة از دنیا رفته و قبر وی در مزار خلوتیانست در جوار
٥١٢ قبر شیخ وی **شیخ بهاء الدین ذکریای مولتانی قدس الله سره** وی تحصیل علوم ظاهری و تکمیل
آن کرده بوده است بعد از آنکه مدت پانزده سال بدرس و افادهٔ علوم مشغول بود و
هر روز هفتاد کس از علما و فضلا استفاده می کردند عزیمت حج کرد و در وقت مراجعت
از حج به بغداد رسید در خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی سره نزول
کرد و مرید شد و این همه منزلت و کمال از آن آستانه یافت شیخ شیخ فخر الدین عراقی و امیر
حسینی است رحمهما الله تعالی و بعد از وی قایم مقام وی و بر مسند ارشاد فرزند وی

شیخ صدر الدین بوده و امیر حسینی در کتاب کنز الرموز در مدحت هر دو شاه گفته است
شعر شیخ هفت اقلیم و قطب اولیا ⁂ واصل حضرت ندیم کبریا ⁂ مفخر ملت بهاء شرع و دین
جان پاکش منبع صدق و یقین ⁂ از وجود او بنزد دوستان ⁂ جنة المأوی شده هندوستان ⁂
منکر روی از نیک و از بد تافتم ⁂ این سعادت از قبولش یافتم ⁂ رخت هستی چون برون برد
از میان ⁂ کرد پرواز همایش زآستان ⁂ آن بلند آوازهٔ عالم پناه ⁂ سرور عمر افتخار
صدر رکنگاه ⁂ صدر دین و دولت آن مقبول حق ⁂ نه فلک بر خوان جودش یک طبق ⁂
٥١٣ **نظام الدین خالدی دهلوی معروف بشیخ نظام الدین اولیاء قدس سره** وی از مشاهیر مشایخ هند است بعد از تحصیل
علوم دینی و تکمیل آن شبی در جامع دهلی بر منبر در وقت سحر موذن بمناره بر آمد
این آیت بر خواند که الم یأن للذین آمنوا ان تخشع قلوبهم لذکر الله چون آن را شنید حال بر وی
متغیر شد و از هر جانبی انوار بر وی ظاهر شدن گرفت چون بامداد شد بی زاد و راحله روی
بدریافت ملازمت و خدمت شیخ فرید الدین شکر گنج نهاد و آنجا مرید گشت و بمرتبهٔ کمال رسید
خدمت شیخ وی را اجازت تکمیل دیگران داد و بدهلی مراجعت فرمود آنجا بتعلیم طلبهٔ علم و
تربیت طبقهٔ اهل ارادت اشتغال نمود حسن و خسروی دهلوی هر دو مرید اویند
شیخ فرید الدین خرقه از خواجه قطب الدین بختیار کاکی دارد و وی از خواجه معین الدین حسن
سنجری و وی از خواجه عثمان هارونی و وی از حاجی شریف زندنی و وی از شیخ الاسلام
قطب الدین مودود چشتی رحمهم الله تعالی گویند شخصی براتی که مبلغی کثیر در آنجا نوشته
بود گم کرد پیش شیخ نظام الدین آمد و قصهٔ گم شدن برات را بعرض رسانید و اظهار تحیر
و اضطرار کرد شیخ یکدرم بوی داد که این را حلوا بخر و بروح شیخ فرید الدین بدرویشان ده
چون آن شخص درم را بحلواگر داد حلواگر قدری حلوا در کاغذ بپیچید و بوی داد

چون نیک نگاه کرد آن کاغذ برات گم شدهٔ وی بود و آن نزدیک بآنست که مردی صد دینار
پیش کسی داشت و درآن باب حجتی گرفته بود چون وقت مطالبه رسید حجت را نیافت
پیش شیخ بنا حمال آمد والتماس دعا کرد شیخ گفت من پیرم و شیرینی دوست دارم
برو یک رطل حلوا برای من بخر تا دعا کنم آن مرد حلوا بخرید و در کاغذ پیچیده پیش آورد
شیخ گفت کاغذ را باز کن باز کرد حجت وی بود پس گفت حجت را بستان و حلوا را ببر
و بخور و کودکان خود ده هر دو را بر گرفت و برفت گویند تاجری را از مولتان دزدان
در راه غارت کردند و رأس المال وی ببردند بخدمت شیخ صدر الدین فرزند شیخ بهاء الدین
زکریا که صاحب سجاده بود رفت که عزیمت دهلی دارم والتماس سفارشی کرد بشیخ
نظام الدین که التفات نمایند که وی را مایهٔ تجارت بدست آید شیخ صدر الدین التماس
وی را مبذول داشت و رقعه نوشت چون به دهلی رسید و رقعه را بشیخ نظام الدین داد
شیخ خادم را آواز داد و گفت فردا از اول بامداد تا وقت چاشت هر فتوحی که رسد
در راه این عزیز نهادیم تسلیم وی کنی خادم روز دیگر آن شخص را جایی بنشاند و هر فتوحی
که میرسید تسلیم وی می کرد وقت چاشت را دوازده هزار تنگه در حساب آمد بر داشت
و برفت وقتی سلطان علاء الدین محمد شاه خلجی میزری از زر و جواهر پر نذر شیخ فرستاد
قلندری در برابر شیخ نشسته بود و پیش آمد که ایها الشیخ الهدایا مشترک شیخ گفت
اما تنها خوشتر که قلندر بار دیگر گفت شیخ فرمود که پیش آی که مقصود من آن بود که ترا
تنها خوشتر که چون قلندر خواست که میزر را بر دارد قوت وی تحمل آن وفا نکرد و بعد
کاری خادم محتاج شد وقتی تجدید وضو کرده بود و خواست که محاسن شانه کند شانه
در طاق بود و کسی نزدیک آن نبود که شانه را بدست شیخ دهد شانه از طاق بجسته و خود را بدست شیخ نهاد

٥١٤ **شیخ محی الدین عبد القادر الجیلی قدس سره** وی از بزرگان مشایخ گیلان و رؤساء زهاد
ایشان بود و مرورا احوال عالی و کرامات ظاهر بود و جماعتی از بزرگان مشایخ عجم را در یافته
بود مستجاب الدعوه بود وقتی که در غضب شدی حق سبحانه و تعالی از برای وی زود
انتقام کشیدی و هر چه خواستی خدای تعالی چنان کردی و هر چیز که پیش از وقوع آن خبر کردی
چنان چه خبر کرده بودی واقع شدی جماعتی از اصحاب وی بقصد تجارت بسمرقند رفته
بودند نزدیک بسمرقند جماعتی سواران بغارت ایشان بیرون آمدند جماعت یا جزاء شیخ
ابو عبد الله را آواز دادند دیدند که در میان ایشان ایستاده و می گوید سبوح قدوس
ربنا الله دور شوید ای سواران از میان ما همه سواران متفرق شدند و هیچکس نتوانست
که اسب خود را نگاه دارد بعضی بکوهها افتادند و بعضی بوادیها و دو تن از ایشان با یکدیگر
جمع نتوانستند شد از شر ایشان برستند بعد از آن شیخ را در میان طلبیدند نیافتند
چون بگیلان باز گشتند و قصه را باز گفتند اصحاب شیخ گفتند شیخ هرگز از میان ما غایب نشد

٥١٥ **شیخ محی الدین عبد القادر الجیلی قدس سره** کنیت وی ابو محمد است علوی بود حسنی نبیرهٔ
ابو عبد الله صومعی است از جانب مادر و مادر وی ام الخیر امة الجبار فاطمه بنت ابی عبد الله
الصومعی گفته است که چون فرزند من عبد القادر متولد شد هرگز در روز رمضان شیر
نخورد و یکبار هلال ماه رمضان بجهت ابر پوشیده ماند از مادر وی پرسیدند گفت
امروز عبد القادر شیر نخورده است آخر معلوم شد که امروز رمضان بوده است ولادت
وی در سنهٔ احدی و سبعین و اربعمائه بوده است و وفات وی در سنهٔ احدی و ستین
و خمسمائه وی گفته که خورد بودم روز عرفه بصحرا بیرون رفتم و دنبال گاوی گرفتم بجهت
حراثت آن گاو روی باز پس کرد و گفت یا عبد القادر ما لهذا خلقت و لا بهذا امرت

بتر سیدم بازگشتم و ببام سرای خود بر آمدم حاجیان را دیدم که در عرفات ایستاده بودند
پیش مادر خود رفتم و گفتم مرا در کار خدای تعالی کن و اجازت ده تا ببغداد روم و بعلم
مشغول شوم و صالحان را زیارت کنم از من سبب این داعیه را پرسید با وی بگفتم بگریست
و برخاست و هشتاد دینار بیرون آورد که میراث پدر من مانده بود و چهل دینار را
برای برادر من گذاشت و چهل دینار را در زیر بغل من در جامهٔ من دوخت و مرا
اذن سفر کرد و مرا عهد داد بر صدق در جمیع احوال و بوداع من بیرون آمد و گفت
ای فرزند برو که از برای خدای تعالی از تو بریدم و تا قیامت روی ترا نخواهم دید من
با قافلهٔ اندک بجانب بغداد توجه نمودم چون از همدان بگذشتیم شصت سوار بیرون
آمدند و قافله را بگرفتند و هیچکس مرا تعرض نکرد ناگاه یکی از ایشان بر من گذشت
و گفت ای فقیر با خود چه داری گفتم چهل دینار گفت کجاست گفتم در جامهٔ من
دوخته است در زیر بغل من گمان برد که مرا استهزا می کنم مرا بگذاشت و برفت
و دیگری بمن رسید و همان پرسید و همان جواب شنید او نیز مرا بگذاشت و برفت
هر دو پیش مهتر ایشان بهم رسیدند و آنچه از من شنیده بودند با وی بگفتند مرا طلبید
بر بالای تلی که اموال قافله را قسمت میکردند پس گفت که با خود چه داری گفتم چهل
دینار گفت کجاست گفتم در جامهٔ من دوخته است در زیر بغل من بفرمود تا جامهٔ
مرا بشکافتند و آنچه گفته بودم یافتند پس گفت ترا چه بر آن داشت که اعتراف کردی
گفتم مادر من مرا عهد داده بود بر صدق و راستی و من در عهد وی خیانت نمی کنم پس
مهتر ایشان بگریست گفت چندین سال است که در عهد پروردگار خود خیانت کرده ام
و بر دست من توبه کرد پس اصحاب وی گفتند که تو در قطع طریق مهتر ما بودی اکنون

در توبه مهتر ما باشی همه بر دست من توبه کردند و آنچه از قافله گرفته بودند باز دادند و
اول تائبان بر دست من ایشان بودند وی در سنه ثمان و ثمانین و اربعمائه ببغداد رسید
و بجد تمام بتحصیل علوم مشغول شد اول بقرات قرآن و بعد از آن بفقه و حدیث و علوم
ادبیه پیش بزرگانی که در آن زمان متعین بودند و باندک روزگاری بر اقران خود فایق شد
و از اهل زمان خود متمیز گشت و در سنه احدی و عشرین و خمسمائه مجلس وعظ نهاد و ویرا
کرامات ظاهر و احوال مقامات عالیه بوده است و فی تاریخ الامام الیافعی رحمه الله تعالی و اما
کراماته یعنی الشیخ عبد القادر رحمه الله تعالی فخارجة عن الحصر و قد اخبرنی من ادرکت من اعلام
الائمة ان کراماته تواترت او قربت من التواتر و معلوم بالاتفاق انه لم یظهر ظهور کراماته
لغیره من شیوخ الآفاق کرامته وی گفته که یازده سال در یک برج بنشستم و با خدای تعالی
عهد کرده بودم که نخورم تا نخورانندم و لقمه در دهان من ننهند و ننوشم تا ننوشانند یکبار
چهل روز هیچ نخوردم بعد از چهل روز شخصی در آمد و قدری طعام آورد و بنهاد و برفت
نزدیک بود که نفس من بر بالای طعام افتد از بس گرسنگی گفتم والله از عهدی که با خدای
تعالی بسته ام بر نگردم شنیدم که از باطن من کسی فریاد می کند و باواز بلند می گوید
الجوع الجوع ناگاه شیخ ابو سعید مخزومی رحمه الله تعالی بمن بگذشت آن آواز را شنید
و گفت عبد القادر این چیست گفتم این قلق و اضطراب نفس است و اما روح بر قرار
خود است در مشاهدهٔ خداوند خود گفت بخانهٔ ما بیا و برفت من در نفس خود گفتم بیرون
نخواهم رفت ناگاه ابو العباس خضر عم در آمد و گفت برخیز و پیش ابو سعید رو رفتم
دیدم که ابو سعید بر در خانهٔ خود ایستاده است و انتظار من می برد گفت ای عبد
القادر آنچه من ترا گفتم بس نبود که خضر را نیز می بایست گفت پس مرا بخانه در آورد و طعامی که

یعنی معلوم است باتفاق ... کرامات ...

شیخ ابو سعید مخزومی قدس سره

مخدوم ابو ... من قریش صحابی

مرحبا کرده بود لقمه لقمه در دهان من نهاد تا سیر شدم بعد از آن مرا خرقه پوشانید و صحبت وی را
لازم گرفتم الشیخ ابو محمد عبد القادر بن ابی صالح بن عبد الله الجیلی لبس الخرقة من ید
الشیخ ابی سعید المبارک بن علی المخزومی وهو لبسها من ید الشیخ ابی الحسن علی بن محمد بن
یوسف القرشی الهکاری وهو لبسها من ید الشیخ ابی الفرح الطرسوسی وهو من ید الشیخ
ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز التمیمی من ید الشیخ ابی بکر الشبلی قدس الله تعالی
ارواحهم وهم وی گفته که وقتی در سیاحت می بودم شخصی پیش آمد که ویرا هرگز
ندیده بودم گفت صحبت می خواهی گفتم آری گفت بشرط آنکه مخالفت نکنی گفتم نکنم
گفت اینجا بنشین تا من بیایم یکسال برفت پس باز آمد من همانجا بودم حتی
نزدیک من بنشست پس برخاست و گفت ازینجا نروی تا من باز آیم یکسال
دیگر رفت پس باز آمد من هم آنجا بودم ساعتی دیگر بنشست و برخاست و گفت
ازینجا نروی تا من بیایم یکسال دیگر برفت پس باز آمد و با خود نان و شیر آورد
و گفت من خضرم مرا فرمودند که با تو طعام خورم از آن خوردیم گفت برخیز و به بغداد
در آی با هم ببغداد در آمدیم شیخ حماد دباس رحمه الله تعالی وی از جمله
مشایخ شیخ محی الدین عبد القادر است کان امیا وفتح علیه باب المعارف والاسرار
و مدار قدوة المشایخ الکبار شیخ عبد القادر قدس سره در جوانی بود و در صحبت
شیخ حماد می بود روزی با ادب تمام در صحبت وی نشسته بود چون برخاست و برفت
شیخ حماد گفت این عجمی را قدمیست که در وقت وی بر گردن همه اولیا خواهد
بود و هر آینه مأمور شود بآنکه بگوید قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله و هر آینه آنرا
بگوید و همه اولیا گردن نهند توفی شیخ حماد فی شهر رمضان سنة خمس وعشرین وخمسمائة

یکی

یکی از علماء شام عبد الله نام گفته است که در طلب علم به بغداد رفتم و ابن سقا در آن
وقت رفیق من بود در نظامیهٔ بغداد و بعبادت مشغول می بودیم و زیارت
صالحان میکردیم و در آن وقت در بغداد عزیزی بود که می گفتند که وی غوث است
و نیز می گفتند که هر گاه میخواهد پیدا می شود و هر گاه که میخواهد پنهان می شود پس
من و ابن سقا و شیخ عبد القادر و وی هنوز جوان بود بزیارت غوث رفتیم ابن سقا
در راه گفت از وی مسئلهٔ خواهم پرسید که جواب آن نداند و من گفتم از وی مسئلهٔ
خواهم پرسید تا ببینم چه می گوید شیخ عبد القادر گفت معاذ الله که از وی
چیزی پرسم من پیش وی می روم و انتظار برکات وی می برم چون بر وی در آمدیم
وی را بر جای خود ندیدیم یک ساعت بودیم دیدیم که بر جای خود نشسته است
بسوی ابن سقا بخشم در نگریست و گفت وای بر تو ای ابن سقا از من مسئلهٔ
می پرسی که جواب آن ندانم مسئله اینست و جواب آن اینست می بینم که آتش کفر در تو
زبانه می زند بعد از آن بمن نگریست و گفت ای عبد الله از من مسئلهٔ می پرسی که می
بینی که چه می گویم آن مسئله اینست و جواب آن اینست هر آینه که فرو گیرد ترا دنیا تا بگوش
با من بی ادبی کردی بعد از آن شیخ عبد القادر نگریست و ویرا بخود نزدیک نشاند و گرامی
داشت و گفت ای عبد القادر خدای و رسول خدا را خشنود ساختی با ادبی که نگاه
داشتی گویا می بینم ترا در بغداد که بمنبر آمده و می گوئی قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله
و می بینم اولیاء وقت ترا که همه گردنهای خود را پست کرده اند اجلالا و اکراما ترا پس در همان
ساعت غایب شد و بعد از آن ویرا هرگز ندیدیم و هر چه نسبت بشیخ عبد القادر گفت واقع
شد و ابن سقا بتحصیل علوم اشتغال بلیغ فرمود و بر اقران خود فایق شد خلیفه ویرا برسالت

بملک روم فرستاد و ملکِ روم علماءِ نصرانیه را با وی مناظره فرمود همه را الزام و افحام کرد
در نظرِ ملکِ بزرگ نمود ملک را دختری بود خوب روی بوی مفتون شد وی را از ملک خواستگاری
کرد گفت بشرط آنکه نصرانیه شوی اجابت کرد دختر بوی داد پس ابن سقا کلام غوث را
یاد کرد و دانست که آنچه بوی رسید بسبب رسید و اما من چون بدمشق رفتم نور الدین
شهید مرا بر تولیتِ اوقاف اکراه کرد و دنیا روی بمن نهاد و سخنی که غوث در حقِ من
گفته بود راست شد روزی شیخ عبد القادر در رباط خود مجلس می گفت و عامهٔ مشایخ
قریب به پنجاه تن حاضر بودند از آن جمله شیخ علی هیتی بود و شیخ بقاء بن بطو و شیخ
ابو سعید قیلوی و شیخ ابو النجیب سهروردی و شیخ جاکیر و قضیب البان موصلی و شیخ
ابو السعود و غیر ایشان از مشایخ کبار و شیخ سخن می گفت در اثنای سخن گفت قدمی هذه
علی رقبة کل ولی الله تعالی شیخ علی هیتی بمنبر برآمد و قدم مبارک شیخ را بگرفت و بر
گردنِ خود نهاد و بزیر دامن شیخ درآمد و سائر مشایخ گردنهای خود پیش داشتند
ابو سعید قیلوی گفته که چون شیخ عبد القادر قدس سره گفت قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله
حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل وی تجلی کرد و رسول صلعم بر دست طائفهٔ از ملائکه مقربین
بمحضر اولیاء متقدمین و متاخرین که آنجا حاضر بودند احیا باجساد خود و اموات بارواح
خود خلعتی در وی پوشانید و ملائکه و رجال غیب مجلس وی را در میان گرفته بودند و صفها
در هوا ایستاده و بر روی زمین هیچ ولی نماند مگر که گردن خود راست کرد و بعضی گفته اند
٥١٧ یک کس از عجم تواضع نکرد حال وی از وی متواری شد **شیخ صدقهٔ بغدادی رحمه الله تعالی**
روزی شیخ صدقه سخنی می گفت که بحسب ظاهر شرع بروی مؤاخذه می آمد بخلیفه رسانیدند
وی را احضار فرمود تا تعزیر کنند چون سر وی را برهنه کردند خادم فریاد برآورد که وا شیخاه

دست آنکس که قصد ضرب وی کرده بود شل شد و هیبتی بروی مستولی شد و چون خلیفه
از امارت بعده کرد بروی نیز هیبت استیلا یافت بفرمود که وی را بگذارند از آنجا برباط
شیخ عبد القادر قدس سره آمد دید که مشایخ و سائر مردم منتظر شیخ نشسته اند که بیرون
آید و بمنبر بالا رفت هیچ سخن نگفت و قاری را هم نگفت که چیزی بخواند اما مردم را وجد
عظیم دریافت و حالتی قوی فرو گرفت شیخ صدقه با خود گفت شیخ چیزی نگفته و قاری
هیچ نخوانده این از چیست شیخ عبد القادر قدس سره روی بوی کرد و گفت یا هذا
یکی از مریدان من از بیت المقدس باینجا بیک گام آمده است و بر دست من توبه کرد امروز
حاضران در مهمانیِ وی اند شیخ صدقه با خود گفت کسی که از بیت المقدس بیک گام ببغداد
آید وی را از چه توبه باید کرد و بشیخ چه حاجت دارد شیخ روی بوی کرد و گفت یا هذا
وی توبه می کند از آنکه دیگر در هوا نرود و حاجت وی بمن آنست که وی را محبت حق سبحانه
٥١٨ راه تعلیم **شیخ سیف الدین عبد الوهاب رحمه الله تعالی** وی فرزند عبد القادر است وی گفته که هیچ ماهی
از ماهها نبودی مگر که پیش از آنکه نو شدی بیامدی پیش والد من اگر چنانچه در وی بدی
و سختیی مقدر شده بودی در صورت ناخوشی بیامدی و اگر نعمت و خیری مقدر شده
بودی در صورت نیکو بیامدی آخر روز جمعه سلخ جمادی الآخری سنه ستین
و خمسمائه جمعی از مشایخ در صحبت وی نشسته بودند جوانی خوب روی در آمد و گفت
السلام علیک یا ولی الله من رجبم آمده ام تا ترا تهنیت گویم و در من هیچ بدی و سختی
مقدر نشده است در آن ماه رجب هیچ ندیدند مردم مگر نیکویی چون روز یکشنبه آمد
سلخ رجب شخصی کریه المنظر آمد و گفت السلام علیک یا ولی الله من شهر شعبانم
آمده ام که ترا تهنیت گویم مقدر شده است در من موت و فناء خلق در بغداد و گرانی در حجاز

و قتل و کشتن در خراسان چون ماه شعبان آمد هرچه هرجا گفته بود واقع شد شیخ در ماه
رمضان چند روز بیمار شد روز دوشنبه بیست و نهم رمضان جمعی از مشایخ پیش وی
حاضر بودند چون شیخ علی هیتی و شیخ نجیب الدین سهروردی و غیرهما شخصی با بهاء و وقار تمام
در آمد و گفت السلام علیک یا ولی الله من ماه رمضانم آمده ام که اعتذار کنم از آنچه بر تو
مقدر شده بود در من و وداع کنم ترا که این آخر اجتماع منست با تو پس باز گشت و در ربیع
الآخر سال دوم از دنیا برفت و رمضان دیگر را در نیافت روزی شیخ مجلس می گفت
و شیخ علی هیتی در برابر شیخ نشسته بود و ویرا خواب گرفت شیخ اهل مجلس را گفت
خاموش باشید و از منبر فرود آمد و پیش شیخ علی هیتی با ادب بایستاد و در روی می نگریست
شیخ علی بیدار شد شیخ گفت حضرت نبی را صلعم در خواب دیدی گفت آری شیخ گفت
من برای وی با ادب ایستاده بودم بچه چیز وصیت کرد ترا گفت بملازمت تو بعد از آن
از شیخ علی پرسیدند از معنی آنچه شیخ فرموده بود که من از برای وی با ادب ایستادم
شیخ علی گفت آنچه من بخواب دیدم وی بیداری می دید و این شیخ علی هیتی قدس سره
کان من مشایخ البطایح و من جملة کراماته من ذکره عند توجه الاسد الیه انصرف عنه و من ذکره
فی ارض مسبعة اندفع البق باذن الله تع

شیخ ابو عبدالله الرحمن الطفسونجی رحمه الله تع

روزی در طفسونج که از توابع بغداد است بر سر منبر گفت انا بین الاولیاء کالکرکی بین
الطیور اطولهم عنقا شیخ ابو الحسن علی ابن احمد که از اصحاب شیخ عبد القادر بود از ده
جنت که در آن نواحی بود بمجلس وی آمده بود برخاست و دلق را از سر بر کشید و گفت
مرا بگذار که با تو کشتی گیرم شیخ عبد الرحمن خاموش شد و اصحاب خود را گفت بنگرید موی
خالی از عنایت الله نمی بینم ویرا فرمود که دلق خود را بپوشد گفت من از آنچه بر فرق آمده ام

باه

باه باز نمی گردم پس روی بجانب ده جنت کرد و زوجه خود را آواز داد که ای فاطمه
جامه بیار که بپوشم زوجه وی در راه ده بشنید و در راه ویرا با جامه پیش آمد شیخ
عبد الرحمن ویرا گفت شیخ تو کیست گفت شیخ من شیخ عبد القادر قدس سره گفت
من ذکر شیخ عبد القادر قدس سره نشنیده ام مگر در زمین چهل سال است که در درکات
باب حکمتم قدرتم هرگز ویرا آنجا ندیدم جماعتی از اصحاب خود را گفت ببغداد روید
پیش شیخ عبد القادر و بگویید که عبد الرحمن سلام می رساند و می گوید که چهل سالست که
من در درکات باب قدرتم آنجا ترا ندیدم لا داخلا و لا خارجا شیخ عبد القادر قدس سره
همان وقت بعضی اصحاب را گفت بروید بطفسونج و در راه شما را اصحاب شیخ
عبد الرحمن طفسونجی پیش خواهند رسید که برسالت پیش من فرستاده است ایشانرا
با خود باز گردانید چون به پیش شیخ عبد الرحمن رسید بگویید عبد القادر قدس سره سلام می رساند
و می گوید انت فی الدرکات و من هو فی الدرکات لا یری من هو فی الحضرة و من هو فی الحضرة
لا یری من فی المخدع و انا فی المخدع و ادخل و اخرج من باب السر من حیث لا ترانی بامارة
ان خرجت لک الخلعة الفلانیة فی الوقت الفلانی علی یدی خرجت لک و هی خلعة الرضا
و بامارة خروج التشریف الفلانی فی اللیلة الفلانیة لک علی یدی خرج لک و هو تشریف الفتح
و بامارة ان اخلع علیک فی الدرکات بمحضر من اثنی عشر الف ولی لله سبحانه خلعة الولایة
و هی فرجیة خضراء طرازها سورة الاخلاص علی یدی خرجت در میانه با اصحاب شیخ عبد الرحمن
رسیدند ایشانرا باز گردانیدند و رسالت شیخ عبد الرحمن رسانیدند گفت صدق الشیخ
عبد القادر و هو سلطان الوقت و صاحب التصرف فیه تاجری پیش شیخ حماد در آمد
و گفت تجهیز قافله شام کرده ام و هفتصد دینار را بضاعت دارم شیخ حماد گفت اگر درین
دینار را

سال مایه وی مال ترا بغارت می برند و خود کشته می شوی تاجر بسیار غمگین از پیش شیخ
حماد بیرون آمد شیخ عبد القادر وی را پیش آمد قصه را باوی بگفت گفت برو که بسلامت
خواهی رفت و بغنیمت خواهی آمد و ضمان بر من آن شخص بسفر شام رفت و بضاعت خود را
بهزار دینار بفروخت روزی بقضاء حاجت بسقایه در آمد آن هزار دینار را بر طاقی نهاد
و بیرون آمد و آنرا فراموش کرد و بمنزل خود آمد وی را خواب گرفت در خواب دید که در قافله
ایست حرامیان قافله را غارت کردند و اهل قافله را کشتند و وی را نیز شخصی حربتی زد
و کشته شد از هیبت آن بیدار شد اثر خون بر گردن خود دید و الم آن ضربت در خود
احساس کرد بخاطر وی آمد که هزار دینار را فراموش کرده است بتعجیل رفت و آنرا باز
یافت و ببغداد مراجعت کرد با خود گفت اگر اول شیخ حماد را بینم وی بزرگتر است
و اگر شیخ عبد القادر را قدس سره بینم سخن وی راست شده است ناگاه شیخ حماد وی را
در بازار دید و گفت اول شیخ عبد القادر را ببینی که سخن وی حق است هفده بار از خدای تع
درخواسته است که قتل تو که در بیداری مقدر شده بود بخواب بگذشت و تلف مال تو که مقدر
گشته بود بر فراموشی قرار یافت پس پیش شیخ عبد القادر قدس سره آمد گفت آنچه شیخ
حماد گفت که هفده بار درخواسته است سوگند بعزت معبود که هفده بار و هفده بار و هفده
بار تا هفتاد بار درخواسته ام تا حال چنانه شد که شیخ حماد گفت شیخ شهاب الدین سهروردی
قدس سره گفته که در جوانی بعلم کلام مشغول شدم و چند کتاب در آن یاد گرفتم و عم من مرا
از آن منع می کرد روزی عم من بزیارت شیخ عبد القادر قدس سره آمد و من با وی بودم مرا گفت
حاضر باش که بر مردی در می آییم که دل وی از خدای تع خبر میدهد و منتظر باش برکات دیدار
وی را چون بنشستیم عم من گفت یا سیدی برادرزادهٔ من عمر بعلم کلام مشغول است هر چند

وی را میگوییم از آن باز نمی ایستد شیخ گفت ای عمر کدام کتاب حفظ کرده گفتم کتاب فلان
و کتاب فلان دست مبارک خود بسینهٔ من فرود آورد و الله که یک لفظ از آن کتب بر حفظ
من نماند و خدای تع از همه مسائل آنها را بر خاطر من فراموش گردانید لیکن سینهٔ مرا از علم لدنی
مملو ساخت از پیش وی برخاستم زبانم بحکمت ناطق گفت یا عمر انت آخر المشهورین بالعراق
٥٢٠ **شیخ ابو عمرو صریفینی قدس الله تع سره** وی گفته که بدایت کار من آن بود که من شبی در صریفین
بپشت افتاده بودم و روی در آسمان کرده دیدم که در هوا پنج حمامه می گذرد یکی می گفت
سبحان من عنده خزائن کل شیء و ما ینزل الا بقدر معلوم و دیگری می گفت سبحان من اعطی کل
شیء خلقه ثم هدی و دیگری می گفت سبحان من بعث الانبیاء حجة علی خلقه و فضل علیهم محمدا صلعم
و دیگری می گفت کل ما فی الدنیا باطل الا ما کان لله و لرسوله و دیگری می گفت یا اهل الغفلة
عن مولیکم قوموا الی ربکم رب کریم یعطی الجزیل و یغفر الذنوب العظیم چون من آن را دیدم و شنیدم
بیخود شدم چون با خود آمدم دوستی دنیا و آنچه در دنیاست تمام از دل من رفته بود چون بامداد
شد با خدای تع عهد کردم که خود را تسلیم شیخی کنم که مرا بخدای تع رهنمایی کند و روانه شدم و
نمی دانستم کجا میروم ناگاه پیری نیکو دیدار با هیبت و وقار مرا پیش آمد و گفت السلام علیک
یا عثمان جواب سلام وی باز دادم و سوگند بر وی دادم که تو کیستی که نام مرا دانستی و من هرگز
ترا ندیده ام گفت من خضرم پیش شیخ عبد القادر قدس سره بودم گفت یا ابا العباس دوشی
مردی را در صریفین جذبهٔ رسیده است و قبولی یافته و از بالای هفت آسمان وی را ندا آمد
که مرحبا بک عبدی با خدای عهد کرده است که خود را تسلیم شیخی کند بسوی وی رو و وی را پیش
من آر پس مرا گفت یا عثمان عبد القادر قدس سره سید العارفین است و قبلة الواصلین
فی هذا الوقت فعلیک بملازمة خدمته و تعظیم حرمته من بخود حاضر شدم مرا که خود را در بغداد

دیدم و حفره غایب شد و حیران بودم تا مدت هفت سال حکایت پیش شیخ عبد القادر
قدس سره در آمدم گفت مرحبا یا من جذبه مولاه الیه بالسنة الطیر وجمع له کثیرا من الخیر ای
زود باشد که خدای تعالی ترا مریدی بدهد نام وی عبد الغنی بن نقطه که مرتبهٔ وی بلندتر باشد
از بسیاری از اولیا و خدای تعالی بوی مفاخرت کند بر ملائکه بعد از ان طاقیهٔ بر سر من نهاد خوشی
خنکیٔ آن بدماغ من رسید و از دماغ بدل ملکوت کشف گشت شنیدم که عالم و آنچه در عالم است
تسبیح حق سبحانه و تعالی می گویند باختلاف لغات و انواع تقدیس نزدیک بود که عقل من
زایل شد شیخ پارهٔ پنبه در دست داشت بر من زد عقل من برقرار بماند بعد از ان مرا چند
ماه در خلوت نشاند و الله مرا هیچ امری ظاهری و باطنی واقع نشد که پیش از آنکه من بگویم با من
نگفت و هیچ حال و مقام و مشاهده و مکاشفه نرسیدم که پیش از آنکه بان برسم مرا نگفت
و مرا از چیزهایی خبر داد که بعد از اخبار وی سی سال واقع شد و میانه خرقه پوشیدهٔ من
از وی و خرقه پوشیدهٔ ابن نقطه از من بیست و پنج سال در میانه شد و ابن نقطه چنانکه
بود که فرموده بود یکی از علما گوید که پیش شیخ عبد القادر در آمدم و هنوز جوان بودم
و با خود کتابی از علوم فلاسفه همراه داشتم شیخ بی آنکه در آن کتاب نظر کند یا از من بپرسد
که آن چه کتابست گفت یا فلان بئس الرفیق لک کتابک هذا برخیز و ازان بشوی من عزیمت
کردم از پیش شیخ برخیزم و آن کتاب را در خانه بگذارم و دیگر با خود بر ندارم از ترس شیخ
و نفس من بشستن آن مسامحت نا کرد زیرا که چیزی از آن کتاب دانسته بودم و مرا محبتی
بان واقع شده بود خواستم که بان نیت برخیزم شیخ قدس سره بمن نظر کرد مرا قوت
برخاستن نماند چنانکه کسی که وی را بند کرده باشند پس گفت کتاب خود را بمن ده آنرا
از ان بگشادم همه اوراق آنرا سفید دیدم که بران یک حرف نوشته نبود بدست شیخ دادم

اوراق

اوراق آنرا بگردانید و گفت این کتاب فضائل قرآنست و بمن داد دیدم که کتاب فضائل قرآنست
بخوبترین خطی نوشته پس گفت توبه کردی که هرانه نگویی آنچه در دل تو نباشد گفتم آری
گفت برخیز برخاستم و هرچه از ان کتاب یاد گرفته بودم همه فراموش من شده بود و هرگز تا این
زمان بخاطر من نیامده است روزی شخصی ابو المعانی نام در مجلس شیخ حاضر شد در اثنای
مجلس وی را تقاضای عظیم گرفت چنانکه مجال حرکت نماند و بی طاقت شد بطریق استغاثه
بجانب شیخ قدس سره نظر کرد شیخ قدس سره یک پایه از منبر فرود آمد بر پایهٔ اول سری
همچون سر آدمی پیدا شد پایهٔ دیگر فرود آمد تا سر و دوش و سینه ظاهر شد و همچنین
پایه پایه فرود می آمد و آن صورت زیادت می شد تا صورت شد بعینه مثل صورت شیخ
قدس سره و سخن میگفت باوازی مثل آواز شیخ و بکلامی مثل کلام شیخ و این را غیر آن شخص
و من شاء الله تعالی هیچکس نمی دید شیخ قدس سره آمد و بر بالای سر وی بایستاد و آستین
خود با مندیل خود بر سر آن شخص پوشید آن شخص خود را در صحرایی یافت گشاده و در
آنجا جوی آب و در کنار جوی درختی با خود دستهٔ کلید همراه داشت از ان درخت
بیاویخت و بقضای حاجت مشغول شد بعد از ان وضو ساخت و دو رکعت نماز
گذارد و سلام داد شیخ آستین با مندیل از سر وی برداشت خود را در مجلس یافت و اعضای
وی از آب وضو تر و تقاضای وی مرفوع شده و شیخ بر بالای منبر سخن گویان که گویا هرگز
فرو نیامده خاموش بود و با هیچکس نگفت و دستهٔ کلید را طلب کرد با خود نیافت بعد
از مدتی وی را بجانب بلاد عجم عزیمت سفر شد چهارده روز از بغداد راه رفتند بصحرایی فرود
آمدند که آنجا جوی آب روان بود برخاست تا وضو سازد دید که آن صحرا همان صحرایی ماند که
آن روز وضو ساخته بود و آن جوی همان جوی چون اندکی برفت بان موضع رسید که آن روز وضو ساخته بود و آن درخت را یافت

دستهٔ کلید وی از انجا آویخته چون ببغداد باز گشت پیش شیخ قدس سره رفت تا آن
قصه را باز گوید شیخ قدس سره گوش وی را بگرفت و گفت یا ابا المعالی تا ما زنده ایم این راز
با کسی مگوی روزی شیخ قدس سره با جماعتی از فقها و فقرا بزیارت گورستانه رفت
و پیش قبر شیخ حماد رحمه الله بسیار بایستاد چنانکه هوا گرم شد بعد از آن باز گشت
و آثار بهجت و سرور در روی مبارک وی ظاهر بود از وی پرسیدند که سبب ایستادن
پیش قبر شیخ حماد این همه چه بود گفت وقتی روز جمعه با شیخ حماد و اصحاب وی بمسجد
جمعه می رفتیم چون بسر پلی رسیدیم شیخ حماد دست بر من زد و مرا در آب انداخت
و هوا در غایت خنکی بود و من جامهٔ پشمینه پوشیده بودم و در آستین من جزوی
چند بود دست خود بالا داشتم تا آن اجزا تر نشود ایشان مرا بگذاشتند و برفتند
از آب بر آمدم و جبهٔ خود را بیفشردم و در عقب ایشان برفتم و بسیار سرما یافته بودم
چون با ایشان رسیدم اصحاب وی در باب من سختی گفتند ایشان را منع کرد و گفت که
من وی را رنجانیدم تا وی را ازمایش کنم وی را کوهی می بینم که از جای نمی جنبد پس گفت
امروز وی را در قبر وی دیدم حلهٔ مرصع بجواهر پوشیده و بر سر وی تاجی از یاقوت و در
دست وی سوارها از زر و در پای وی نعلین از زر اما دست راست وی از کار
رفته بود و فرمان وی نمی برد گفتم این چیست گفت این آن دست است که بآن ترا در آب
انداخته بودم هیچ توانی که این از من در گذرانی گفتم آری گفت پس از خدای تعالی در خواه
که این بمن باز دهد پس بایستادم و از خدای تعالی در خواستم و پنج هزار از اولیاء الله
در قبرهای خود از خدای تعالی در خواستند که سؤال مرا در حق وی قبول کند پس سؤال
میکردم چندانکه خدای تعالی دست وی را بوی باز داد و بآن دست مرا مصافحه کرد و چون این سخن

در بغداد مشهور شد مشایخ بغداد و صوفیه از اصحاب شیخ حماد جمع شدند تا شیخ عبد القادر را
قدس سره بتحقیق آنچه گفته بود مطالبه کنند بمدرسهٔ شیخ آمدند اما از هیبت شیخ هیچ کس
نتوانست که سخن گوید شیخ قدس سره آغاز سخن کرد و گفت دو تن از مشایخ اختیار کنید
تا بتحقیق آنچه گفته ام بر زبان ایشان ظاهر شود ایشان اتفاق کردند بر شیخ ابو یعقوب
یوسف بن ایوب الهمدانی که وی آن روز ببغداد بود و بر شیخ ابو محمد عبد الرحمن بن شعیب الکردی
قدس الله تعالی روحهما و وی مقیم بغداد بود و هر دو از ارباب کشف و احوال بزرگ بودند
پس آن جماعت گفتند ما مهلت دادیم تا جمعهٔ دیگر که ببینیم که بر زبان ایشان چه ظاهر شود
شیخ قدس سره فرمودند از جای خود بر مخیزید تا این امر محقق شود و سر در پیش افکندند و ایشان
نیز سر در پیش افکندند ناگاه از بیرون مدرسه آواز آمد دیدند که شیخ یوسف بشتاب
می آید چون بمدرسه در آمد گفت حق سبحانه و تعالی شیخ حماد را مشاهدهٔ من ساخت گفت
ای یوسف زود بمدرسهٔ شیخ عبد القادر قدس سره رو و بمشایخی که آنجا حاضرند بگوی که
شیخ عبد القادر در آنچه گفته است صادق است و هنوز شیخ یوسف سخن خود آخر نکرده
بود که شیخ عبد الرحمن کردی در آمد و گفت آنچه شیخ یوسف گفته بود از شیخ عبد القادر
قدس سره پرسیدند که سبب چه بود که لقب شما محی الدین کردند فرمود که روز جمعه از بعضی
سیاحات ببغداد می آمدم پای برهنه به بیماری متغیر اللون نحیف البدن بگذشتم مرا گفت
السلام علیک یا عبد القادر قدس سره شیخ جواب سلام وی باز دادم گفت نزدیک من آی
نزدیک من آی نزدیک وی رفتم گفت مرا باز نشان وی را باز نشاندم جسد وی تازه
گشت و صورت وی خوب شد و رنگ وی صافی گشت از وی بترسیدم گفت مرا می
شناسی گفتم نه گفت من دین اسلامم همچنانه شده بودم که اول مرا دیدی مرا خدای تعالی

بتو زنده گردانید انت محی الدین و برا بگذاشتم و بمسجد جامع رفتیم مردی مرا پیش آمد و نعلینی
پیش پای من نهاد و گفت یا شیخ محی الدین چون آغاز بگذاردم مردم از هر طرف بر من ریختند
و دست و پای مرا می بوسیدند و می گفتند یا شیخ محی الدین و مرا هرگز پیش ازان بدین لقب
نخوانده بودند یکی از مشایخ گوید که من و شیخ علی هیتی در مدرسهٔ شیخ عبد القادر
قدس سره بودیم که یکی از اکابر بغداد پیش شیخ آمد و گفت یا سیدی قال جدک
رسول الله صلعم من دعی فلیجب و ها انا دعوتک الی منزلی گفت اگر مرا اذن کنند
بیایم زمانی سر در پیش انداخت پس گفت می آیم و بر استر سوار شد و شیخ علی هیتی
رکاب راست وی بگرفت و من رکاب چپ تا بسرای آن شخص رسیدیم همه مشایخ
بغداد و علما و اعیان آنجا بودند و سماطی کشیدند بروی انواع نعمتها و سلهٔ بزرگ
سر پوشیده دو کس برداشته آوردند و در آخر سماط بنهادند بعد ازان آن شخص
که صاحب دعوت بود گفت الصلا و شیخ قدس سره سر در پیش افکنده بود و هیچ
نخورد و اذن خوردن نیز نداد و هیچکس هم نخورد و اهل المجلس کان علی رؤسهم
الطیر من هیبته پس شیخ قدس سره بمن و شیخ علی هیتی اشارت کرد که آن سله را
پیش آرید برخاستیم و آنرا برداشتیم و بس گران بود و پیش شیخ قدس سره
نهادیم و فرمود که سر ازان بگشادیم فرزندان شخص بود نابینای مادرزاد و بر جای
مانده و مجذوم و مفلوج شیخ قدس سره وی را گفت قم باذن الله همان کودک برخاست
دوان و بینا و وی را هیچ آفتی نیست فریاد از حاضران برخاست شیخ قدس سره
در انبوهی مردم بیرون آمد و هیچ نخورد و پیش شیخ ابو سعید قیلوی رفتیم و آن قصه
بوی بگفتیم گفت شیخ عبد القادر یبرء الاکمه و الابرص و یحیی الموتی باذن الله تعالی

عجوزه

عجوزهٔ پیش شیخ عبد القادر قدس سره و پسر خود را همراه آورد و گفت دل فرزند خود را
تعلق بسیار می بینم بتو من ذمهٔ وی را از حق خود بری گردانیدم برای خدای تعالی شیخ
قدس سره وی را قبول کرد و بمجاهده و ریاضت فرمود بعد از چند روز پیش فرزند خود
آمد دید که نان جوین می خورد و زرد و لاغر شده از کم خوری و بیداری ازانجا پیش شیخ
قدس سره شد انجا طبقی دید بر انجا استخوانهای مرغ که شیخ خورده بود عجوزه با شیخ
گفت یا سیدی تو گوشت مرغ میخوری و پسر من نان جو شیخ قدس سره دست
خود بران استخوانها نهاد و گفت قومی باذن الذی یحیی العظام وهی رمیم آن مرغ زنده
شد و بانگ کردن آغاز کرد پس شیخ عبد القادر قدس سره بآن عجوزه گفت وقتی که فرزند تو
همچنین شود هرچه خواهد گو بخور یکی از مشایخ عمر نام گوید که شبی در خلوت خود بودم
ناگاه دیوار بشکافت و شخصی کریه المنظر بیرون آمد و برا گفتم کیستی گفت ابلیس
آمده ام برای نیکخواهی تو گفتم نیک خواهی تو کدام است گفت آنکه حلیهٔ مراقبه ترا
تعلیم کنم و جلس القرفصاء و رأسه منکس چون بامداد شد بنزدیک شیخ عبد القادر
قدس سره آمدم تا آنرا با وی بگویم چون مصافحه کردم وی دست مرا بگرفت پیش ازانکه
آنرا با وی بگویم گفت یا عمر صدقک و هو کذوب و بعد ازین از وی هیچ سخن قبول
نکنی چهل سال حلیهٔ آن شیخ بران طریق بود روزی شیخ قدس سره مجلس میگفت
یاران در ایستاده بعضی مردمان متفرق شدند شیخ روی ببالا کرد و گفت من جمع می کنم
و تو تفرقه می کنی فی الحال یاران از مجلس باز ایستادند و بیرون مجلس میسارید تا از
مریدان شیخ گوید که روز جمعه همراه بمسجد جمعه می رفتیم هیچکس شیخ قدس سره التفات
نمود و بر وی سلام نکرد با خود گفتم ای عجب هر جمعه ما بتشویش بسیار بمسجد میرسیدیم

ازدحام بسیار بر شیخ قدس سره هنوز این خاطر تمام نشده بود که شیخ قدس سره
تبسّم کنان بمن نگریست و مردم بسلام روی شیخ قدس سره آوردند چنانکه میان من
و شیخ حایل شدند با خود گفتم آن حال بهتر ازین حال بود شیخ قدس سره بمن التفات
کرد و گفت این را تو خاستی ندانسته دلهاء مردمان بدست منست اگر خواهم دلها
ایشان را از خود باز دارم و اگر خواهم روی در خود کنم یکی از مشایخ گوید مدتی از خدای تعالی
درخواستم که یکی از رجال غیب را بمن بنماید یکشب در خواب دیدم که زیارت امام
احمد حنبل میکنم و نزدیک قبر وی مردیست در خاطر من افتاد که وی از رجال غیب است
چون بیدار شدم بامید آنکه ویرا به بیداری به بینم بزیارت امام احمد رفتم آن مرد را آنجا
یافتم در زیارت تعجیل کردم وی پیشی از من بیرون رفت من در پی وی روان شدم
چون بدجله رسید هر دو کنار دجله فراهم آمد بعد از یک گام از دجله بگذشت سوگند
بروی دادم که بایست تا سخنی گویم بایستاد گفتم مذهب تو چیست گفت حنیفا
مسلما و ما انا من المشرکین در خاطر من افتاد که وی حنفی المذهب است باز گشتم
و با خود گفتم بروم و از الشیخ عبد القادر قدس سره بگویم بمدرسهٔ وی رفتم و بر در
سرای وی بایستادم از درون سرا آواز داد و گفت از مشرق تا مغرب هیچ ولی
از اولیا حنفی المذهب نیست جز وی یکی از مریدان شیخ گوید که بخدمت وی مشغول
می بودم و بیشتر شبها بیدار می بودم یکشب از خانهٔ خود بیرون آمد ابریق آب
پیش بردم التفات ناکرد و روی بدر مدرسه نهاد در گشاده شد بیرون رفت من
نیز در عقب وی بیرون رفتم چنانکه گمان من آن بود که وی نمی داند که من همراهم چون
بدر دروازهٔ بغداد رسید گشاده شد بیرون رفت و من هم بیرون رفتم باز در

فراهم

فراهم آمد و اندکی راه برفت ناگاه بشهری رسیدیم که من ندانستم که کجاست برباطی
در آمد و درانجا شش تن نشسته بودند پیش آمدند و بر وی سلام کردند من بر پس
ستونی پنهان شدم از یک جانب آن رباط آواز نالهٔ می آمد در اندک زمانی آن ناله
ساکن شد ناگاه مردی در آمد و بر آن جانب که آواز ناله می آمد رفت بعد از آن بیرون
آمد شخصی را بر دوش خود گرفته و شخصی دیگر در آمد سر برهنه و مویهای لب دراز
شده و پیش شیخ قدس سره بنشست شیخ قدس سره ویرا تعلیم شهادتین کرد
و موی سر و لب ویرا گرفت و طاقیهٔ پوشانید و محمد نام نهاد و آن شش تن را گفت
من مأمور شدم بآنکه این شخص را بدل آن مرده گردانم ایشان گفتند سمعا و طاعة
پس شیخ بیرون آمد و ایشانرا بگذاشت و من هم در عقب شیخ بیرون آمدم اندکی
برفتیم بدروازهٔ بغداد رسیدیم چون بار اول گشاده شد پس بدر مدرسه
رسیدیم آن هم گشاده شد شیخ قدس سره بخانهٔ خود در آمد چون بامداد شد
پیش شیخ قدس سره بنشستم تا درس سبق خود بخوانم هیبت بر من مستولی شد
نتوانستم خواند شیخ قدس سره گفت ای فرزند بخوان سوگند بروی دادم که آنچه
شب دیده بودم با من بیان کند گفت آن شهر نهاوند بود و آن شش تن ابدال بودند
و آنکه ناله میکرد هفتم ایشان بود و آنکه بیرون آمد و شخصی را بر دوش داشت خضر بود
علیه السلام آن مرده را ببرد تا کار ویرا بسازند و آن شخص که ویرا شهادتین تلقین
کردم ترسایی بود از قسطنطنیه که مأمور شده بودم که ویرا بدل آن مرده گردانم
پس ویرا آوردند و بر دست من مسلمان شد و اکنون یکی از ایشانست روزی
سخن می گفت ناگاه چند قدم در هوا برفت و گفت ای اسرائیلی بایست و کلام محمدی

بشنو و بمکان خود باز آمد پرسیدند که این چه بود گفت ابو العباس خضر علیه السلام
بر مجلس ما بگذشت بتعجیل تمام چند گامی بسوی او نهادم و گفتم آنچه شنید بخادم شیخ
قدس سره گویند که دویست و پنجاه دینار زر سرخ شیخ را قدس سره دین شد از جهت
مهمانان روزی شخصی در آمد که من وی را نمی شناختم و بی آنکه اذن خواهد بر شیخ
قدس سره در آمد و بنشست و با شیخ قدس سره بسیار سخن گفت و مقداری زر بیرون
آورد و گفت این بجهت دین شماست و برفت شیخ مرا فرمود که این را بوام خواهان
برسان گفتم پس گفت این صیرفی قدر بود گفتم صیرفی قدر کیست گفت فرشته است
که خدای تعالی می فرستد باولیاء الله تا دین ایشان را ادا کند **شیخ بقاء بن بطو**
٥٢١ **رحمه الله تع** وی گفته که روزی در مجلس شیخ عبد القادر حاضر بودم در اثنای آنکه سخن
می گفت بر پایهٔ اول از منبر ناگاه قطع سخن کرد و ساعتی خاموش بود و بر زمین فرود
آمد بعد از آن بمنبر بالا رفت و بر پایهٔ دویم بنشست پس من مشاهده کردم که پایهٔ اول
گشاده شد چندانکه چشم کار میکرد و فرشی از سندس اخضر انداختند و رسول
صلعم با اصحاب بر آنجا نشستند و حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل شیخ عبد القادر
تجلی کرد چنانکه وی میل کرد که بیفتد رسول صلعم وی را بگرفت و نگاه داشت بعد از آن
خورد و لاغر شد چون عصفوری بعد از آن ببالید و بزرگ شد بر صورتی هایل تمکین
بعد از آن همه از من پوشیده شد حاضران از شیخ بقا کیفیت رؤیت رسول را
صلعم و اصحابش را پرسیدند گفت خدای تعالی ایشان را تأیید کرده است بقوتی
که ارواح مطهرهٔ ایشان متشکل می شود بصور اجساد و صفات اعیان و می بینند
ایشان را کسانی که خدای تعالی ایشان را قوت رؤیت آن ارواح در صور اجساد

وصفات

و صفات اعیان داده است بعد از آن از سبب میل کردن و خورد شدن و بزرگ شدن
شیخ پرسیدند گفت تجلی اول بصفتی بود که بشر را قوت آن نیست مگر بتأیید
نبوی و لهذا نزدیک بود که شیخ بیفتد اگر رسول صلعم وی را در نمی یافت و تجلی ثانی بصفت
جلال بود و از ین جهت بود که شیخ بگداخت و خورد شد و تجلی ثالث بصفت
جمال بود که شیخ ببالید و بزرگ شد و ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل
العظیم **قضیب البان موصلی قدس الله تع سره** کنیت وی ابو عبد الله است شیخ ٥٢٢
محیی الدین بن العربی قدس الله تع سره روحه در بعضی رسایل میفرماید که از ین طایفه ما
بعضی را دیده ایم که صورت روحانیت ایشان متجسد و متمثل میشود بصورت
جسمانیت ایشان و بر ایشان صور متجسده افعال و احوال می گذرانند حاضران می
پندارند که آن بر صور جسمانیت ایشان می گذرد می گویند که فلان کس را دیدم که
چنین و چنین میکرد و حال آنکه آنکس از آن فعل مبرا است و ما این را بارها از بسیاری
از ین طائفه مشاهده کرده ایم و معاینه دیده ایم و چنین بود حال ابو عبد الله موصلی
که معروفست بقضیب البان و باید که برین انکار نیاری که اسرار خدای تع در افراد
عالم بزرگ و بسیار است و بقوت عقل ادراک غور آن نمی توان کرد شیخ عبد الله یافعی
گفت که یکی از اهل علم اخبار داد که یکی از فقرا نمی دیدند که نماز گذارد روزی اقامت
نماز کردند و او نشسته بود فقیهی از سر انکار او را گفت ~~اول بگذار~~ برخیز و نماز
جماعت بگذار برخاست و با ایشان تکبیر نماز بست رکعت اول بگذارد و فقیه منکر پهلوی
او بود چون برکعت دوم برخاستند فقیه نظر بوی کرد کسی دیگر دید غیر وی که نماز
می گذارد از آن متعجب شد و در رکعت سوم کسی دیگر دید غیر آن دو کس اول که نماز می گذارد

و در رکعت چهارم دیگر غیر انها چون سلام دادند دید که همان کس اول است بر جای خود نشسته
و از آن سه کس که در حال نماز دید اثر نبود آن فقیر بوی نظر کرد و بخندید و گفت ای
فقیه کدام یک از چهار کس با شما نماز گذارد شیخ عبد الله یافعی گوید که مثل این قضیه شنیدم
که حادث شد از قضیب البان رحمه الله تعالی با بعضی از فقها قاضی موصل را نسبت با وی
انکار تمام بود یک روز دید که در یکی از کوچهای موصل از مقابل وی می آید با خود گفت
وی را می باید گرفت و قصه وی را بحکم رفع کرد تا وی را بسیاستی برسانند ناگاه دید که
بصورت کردی برآمد و چون مقدار دیگر پیش آمد بصورت اعرابی برآمد و چون دیگر
شد بصورت یکی از فقها ظاهر شد چون بقاضی رسید گفت ای قاضی کدام قضیب
البان را بحاکم می بری و سیاست میکنی قاضی از انکار خود توبه کرد و مرید شد
پیش شیخ عبد القادر گفتند که قضیب البان نماز نمی گذارد گفت مگویید که سر وی
در در خانه کعبه در سجود است محمد الاوانی که بابن القائد معروفست قدس الله تعالی روحه ٥٢٣
وی از اصحاب شیخ محی الدین عبد القادر است قدس الله تعالی سره در فتوحات مکیه مذکور است
که شیخ عبد القادر وی را معربد الحضرة می گفت وی می گفت که محمد بن قائد من المفردین است
فتوحات می گوید که مفردون جماعتی اند که از دایره قطب خارجند و خضر علیه السلام از ایشان
و رسول الله صلعم پیش از بعثت از ایشان بود ابن قائد گفته است همه چیز را باز پس گذاشتم
و روی بحضرت آوردم ناگاه پیش روی خود نشان پای دیدم مرا غیرت کرد گفتم این
نشان قدم کیست زیرا که اعتقاد داشتم که هیچکس بر من سابق نیست گفتند این نشان
قدم نبی تست صلعم خاطر من تسکین یافت ابو السعود الشبلی رحمه الله تعالی وی نیز ٥٢٤
از اصحاب شیخ محی الدین عبد القادر است در فتوحات مذکور است که از کسی که صدوق بود

ولقد

و لقد شنیدم که از شیخ ابو السعود که امام وقت خود بود نقل کرد که گفت بر کنار دجله
بغداد می گذشتم در خاطر من گذشت که آیا حضرت حق را بندگان باشند که وی را در آب
پرستند هنوز این خاطر تمام نشده بود که آب بشکافت و مردی ظاهر شد و گفت آری
یا ابا السعود خدای تعالی را مردان هستند که وی را در آب می پرستند و من از ایشانم من
مردی بودم از تکریت از آنجا بیرون آمده ام بعد از پانزده روز آنجا فلان حادثه واقع
خواهد شد چون پانزده روز گذشت آن حادثه بعینها چنانکه گفته بود واقع شد در فصوص
مذکور است که شیخ ابو السعود با مریدان خود گفت که پانزده سال است که خدای تعالی مرا در
مملکت تصرف داده است اما من تصرف ناکرده ام ابن قائد روزی از وی پرسید که چرا تصرف
نمی کنی گفت من تصرف را بحضرت حق سبحانه گذاشته ام که چنانکه خواهد تصرف کند شیخ
رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی گفته است که در گورستان امام احمد حنبل رحمه الله تعالی
توجه کرده بودم بخاک بزرگی که خاک او معین است بنزدیک مردم و من یقین می دانم که وی آنجا
نیست اما بسر آن خاک می رفتم در راه گنبد خرابی بود که من هرگز نشنیده بودم که آنجا
خاک کیست چون از آن گنبد می گذرم می بینم که از آن گنبد اشارتی می رسد که کجا می روی بیا
و ما را نیز زیارت بکن من باز گشتم و بگنبد در آمدم و آنجا وقت من خوش شد می بینم که روح
او با من می گوید که همچنانکه زندگانی کن که من کرده ام گفتم که تو چون زندگانی کردی گفت هر چه
از حق بتو رسد قبول کن گفتم اگر قبول کرده باشد قبول کنم گفت باری امروز بتو چیزی
خواهد رسید قبول کن گفتم چنین کنم چون بشهر آمدم این قصه را با شیخ نور الدین عبد
الرحمن بگفتم فرمود که هیچ می دانی که در آن گنبد کیست گفتم نی گفت او را ابو السعود می
گویند وی عجب طریقه داشته است هر چه از حق بوی رسیدی رد نکردی و از کسی

چیزی نخواستی و لباسِ متکلف پوشید و طعام متکلف خوردی روزی یکی پیش وی در
آمد دستاری و بر سر وی که بدویست دینار می‌ارزید با خود گفت این چه اسراف است
دستاری که از آن دویست درویش را جامه توان ساخت یک درویش چرا بر سر بندد
ابوالسعود باشراف خواطر دریافت گفت ای فلان ما این دستار را بخود بر سر نبسته
ایم اگر تو می‌خواهی برو بفروش و از بهر درویشان سفره بیاور آن کس رفت و دستار را
بفروخت و سفرهٔ متکلف راست کرد و نماز دیگر بیامد چیزی در آمد همان دستار را بر سر
شیخ و وی متعجب شد شیخ ابوالسعود گفت چه تعجب میکنی از فلان خواجه بپرس که این
دستار را از کجا آورده است بپرسید آن خواجه گفت پارسال در کشتی بودیم و باد
مخالف برخاست نذر کردم که اگر بسلامت بیرون رویم دستار خوب بجهت شیخ هدیه
برم و اکنون شش ماه است که در بغداد می‌طلبم دستاری چنانکه دل من میخواست
نمی‌یافتم که بسلام شیخ آیم تا امروز این دستار بر در فلان دکان دیدم گفتم که این دستار
لایق شیخ است بخریدم و بیاوردم بعد از آن شیخ گفت دیدی که این دستار دیگری بر سر ما
می‌بندد و از این نوع از این شیخ روایتها بسیار است شیخ ابومدین مغربی قدس الله ٥٣٥
تعالی سره نام وی شعیب بن الحسین الاندلسی است از اکابر این طایفه است و بسیاری از
مشایخ در صحبت و خدمت وی تربیت یافته‌اند و یکی از آن جمله شیخ محی الدین ابن العربی است
و در مصنفات خود ذکر وی بسیار کرده و سخنان و معارف وی آورده امام یافعی
می‌گوید که اکثر شیوخ یمن بشیخ عبدالقادر نسبت دارند و بعضی هستند که نسبت
بشیخ ابومدین دارند این یک شیخ (ابومدین) مغربست و آن یکی یعنی شیخ عبدالقادر شیخ
مشرق رضی الله عنهما و نفعنا بهما در کتاب فصوص مذکورست که بعضی ابدال با یکی

از مشایخ

از مشایخ گفتند که یا ابومدین بگوی بعد از آنکه سلام ما بوی برسانی که سبب چیست که
بر ما هیچ چیز دشوار نمی‌گردد و مشکل نمی‌شود و مع هذا ما بآن مقام که تو داری رغبت
داریم و تو بآن مقام که ما در آنیم رغبت نداری در فتوحات مذکورست که یکی از اولیاء
الله شنیدم که یکی از این طایفه گفت که ابلیس را بخواب دیدم از وی پرسیدم که حال تو
با شیخ ابومدین که امامست در توحید و توکل چونست گفت مثل من با وی چون
چیزی در خاطر وی اندازم مثل آنکس است که در بحر محیط بول کند و از وی پرسند که
چرا بول کردی گوید تا بحر محیط ناپاک شود و طهارت بوی نتوان کرد از این سخیفتر هیچ کس
نادان‌تر باشد مثل من با دل ابومدین همچنین است و هم در فتوحات مذکورست که خلق
بجهت تیمن و تبرک دست بشیخ ابومدین فرود می‌آوردند و می‌بوسیدند و از وی
پرسیدند که تو در نفس خویش از این هیچ اثری باز می‌یابی گفت حجرالاسود در خود
هیچ اثر باز یابد که وی را از حجریت وی بیرون برد با آنکه وی را انبیا و رسل و اولیاء می‌بوسند
گفتند نی گفت من همان حجرالاسودم و حکم آن دارم روزی شیخ ابومدین در بعضی
از دیار مغرب گردن خود راست کرد و گفت اللّهم انّی اشهدک و اشهد ملائکتک
انّی سمعت و اطعت. اصحاب وی پرسیدند که سبب این چه بود گفت شیخ عبدالقادر
امروز در بغداد گفت قدمی هذه علی قدمی هذه علی رقبة کل ولی لله تعالی بعد از آن
بعضی از اصحاب شیخ عبدالقادر از بغداد آمدند و خبر دادند که شیخ عبدالقادر همان
این گفت هرگاه که شیخ ابومدین این آیت بشنیدی که و ما اوتیتم من العلم الا قلیلا
گفتی این اندکی که خدای تعالی ما را داده است از علم نه از آن ماست بلکه عاریتست نزدیک
و به بسیاری از آن نرسیده‌ایم پس ما جاهلانیم علی الدوام و هم در فتوحات گفته که آن

شیخنا ابو مدین بالمغرب فذکر الخرقة وجلس مع الله علی ما یفتح الله له وکان علی
طریقة عجیبة مع الله فی ذلک الجلوس فانه ما کان یدخر شیئا یؤتی الیه به مثل الامام
عبد القادر الجیلی سواء غیر ان عبد القادر کان انهض فی الطعام لعطیة الشرف
فقیل له یا ابا مدین لم لا تحترف او لم لا تقول بالحرفة فقال الضیف عندکم اذا نزل
بقوم وعزم علی الاقامة کم توقیت زمان وجوب ضیافته علیهم قالوا ثلثة ایام
قال وبعد الثلثة الایام قالوا یحترف ولا یقعد عندهم حتی یحوجهم قال الشیخ الله
اکبر الضیفو نحن اضیاف ربنا تبارک وتعالی نزلنا علیه فی حضرته علی وجه الاقامة
عنده الی الابد فتعینت الضیافة فانه تعالی ما دل علی کریم خلق لعبده الا کان هو
اولا بالاتصاف به قالوا نعم قال وایام ربنا کما قال کل یوم کالف سنة مما تعدون
فضیافته بحسب ایامه فاذا اقمنا عنده فی ثلثة الاف سنة وانقضت ولا نحترف
بتوجه اعتراضکم علینا ونحن نموت وینقضی الدنیا ویبقی لنا فضلة عنده تعالی من
ضیافتنا فاستحسن ذلک منه المتعرض فانظر فی هذا التفضل ان کنت منهم وکان ابو
مدین قدس سره یامر اصحابه باظهار الطاعات فانه لم یکن عنده فاعل الا الله روزی
شیخ ابو مدین بر کنار دریا می گذشت جماعتی از کافران فرنگ وی را اسیر کردند و بکشتی
خود بردند دید که انجا جمعی مسلمانانند که اسیر کرده اند چون شیخ در کشتی قرار
گرفت کافران بادبان بر کشیدند تا روانه شوند هر چند جهد کردند کشتی از جای
نجنبید با وجود انکه بادهای قوی می جست ایشان را یقین شد که کشتی نخواهد رفت
با یکدیگر گفتند غالبا این بواسطهٔ این مسلمانست که حالا گرفته ایم می شاید که وی
از ارباب باطن باشد شیخ را اجازت دادند تا از کشتی بیرون رود وگفت بیرون

نمی روم تا همه مسلمانان نگذارید چون چاره ندیدند همه را گذاشتند فی الحال کشتی
روان شد وی گفته اذا ظهر الحق لم یبق معه غیره وهم وی گفته لیس للقلب
سوی وجهة واحدة قال الی ای وجهة توجهت حجبت عن غیره وی گفته ما وصل
الی صریح الحریة من علیه من نفسه بقیة ومن اشعاره شعر لا تنکر الباطل فی طوره
فانه بعض ظهوراته واعط منک بمقداره حتی توفی حق اثباته توفی رضی
الله تعالی عنه سنة تسعین وخمسمائه **ابو العباس بن العریف الصنهاجی الاندلسی**
رحمه الله تعالی نام وی احمد بن محمد است عالم بود بعلوم وعارف بوجوه قراءت
ومتناهی بود در جمیع روایات مریدان وطالبان بسیار پیش وی جمع شدند پادشاه
وقت را روی خوفی در دل آمد وی را طلب داشت در راه فوت شد بعضی گفته
اند پیش از رسیدن بپادشاه وبعضی گفته اند بعد از رسیدن وکان ذلک سنة
ست وثلثین وخمسمائه صاحب فتوحات از شیخ خود ابو عبد الله الغزال نقل کرده است که
وی گفته که روزی از پیش شیخ خود ابن عریف بیرون آمدم و در صحرا سیر می کردم بهر درختی و
گیاهی که می رسیدم می گفت مرا بگیر که من فلان علت را نفع میرسانم وفلان ضرر را دفع می کنم
مرا ازان حال حیرتی روی نمود به پیش شیخ خود باز گشتم وقصه را با وی بگفتم شیخ فرمود که
ما نه از برای این تربیت تو کرده بودیم این کان منک الفرار والنافع حین قالت لک الاشجار
انها نافعة ضارة فقال یا سیدی التوبة شیخ گفت خدای تعالی ترا امتحان کرد وآزمایش کرده
است واگر نه من ترا بخدای تعالی رهنمونی کرده ام نه بغیر او علامت صدق توبهٔ تو آنست
که بان موضع باز گردی وآن درختان وگیاهان با تو هیچ سخن نگویند ابو عبد الله بان موضع
باز گشت ازان سخنان هیچ نشنید خداوند را سبحانه سجدهٔ شکر بجای آورد و بسوی

٥٢٦

شیخ باز گشت و از ا باوی بگفت شیخ گفت الحمد لله الذی اختارک لنفسه ولم یدعک
الی الغیر مثلک من اکوابه و هم صاحب فتوحات گفته کنت یوما عنده شیخنا ابو العباس
العریبی باشبیلیة جالسا و اردنا اورا و احد اعطاء معروف فقال شخص
من الجماعة الذی یرید ان یتصدق الاقربون اولی بالمعروف فقال الشیخ من فوره
متصلا بکلام القایل الی الله فیا برد ها علی الکبد و الله ما سمعتها فی تلک الحالة
الا من الله تع حتی خیل لی انها کذا انزلت فی القرآن مما تحققت بها و اشربها قلبی و کذا
جمیع من حضر فلا ینبغی ان یاکل نعم الله الا اهل الله و لهم خلقت و یاکلها غیرهم بحکم
التبعیة فهم المقصودون بالنعم توفی رحمه الله تع سنة ست و ثلثین و خمسمائه

شیخ ابو الربیع الکفیف المالقی رحمه الله تع وی از مریدان ابو العباس بن العریف است روزی 527
با اصحاب خود گفت اگر فی المثل دو مرد باشند و هر یکی را ده دینار باشد یکی از ایشان
یکدینار صدقه کند و نه دینار نگاه دارد و دیگری نه دینار صدقه کند و یکدینار نگاه
دارد کدام از ایشان فاضلتر است گفتند انکه نه دینار صدقه کند شیخ گفت چرا وی
وی فاضلتر ست گفتند از ان سبب که وی بیشتر تصدق کرده است شیخ گفت
انچه گفتید خوبست اما روح مسئله را ندانستید و بر شما پوشیده بماند گفتند ان
کدامست گفت انکه ما هر دو را در مال برابر فرض کردیم انکه بیشتر داد در آمده وی
در مقام فقر بیش از انکسست که کمتر داده پس نسبت وی بفقر زیادت باشد
پس وی افضل باشد حدیث نبوی وارد است بان معنی که هفتاد هزار بار کلمه
لا اله الا الله را گفتن در نجات گوینده یا نجات کسی که از ابنیت وی گویند اثر
تمام است شیخ ابو الربیع گفته است که من این ذکر را هفتاد هزار بار گفته بودم لیکن
با کسی متعین ن ساخته بودم تا روزی بر مائده طعامی حاضر شدم با جماعتی و با ایشان
کودکی صاحب کشف بود در ان وقت که ان کودک دست بطعام برد تا بخورد ناگاه
باز بست گفتند ش چرا گریستی گفت اینک دوزخ را مشاهده می کنم و مادر خود را
در وی در عذاب می بینم شیخ ابو الربیع گفت در باطن خود گفتم خداوندا تو می دانی
که هفتاد هزار بار کلمه لا اله الا الله گفته ام از ان جهت آزادی مادر این کودک از آتش
دوزخ معین گردانیدم گفت چون من این نیت در باطن خود تمام کردم آن کودک بخندید
و بشاشت نمود گفت مادر خود را می بینم که از آتش دوزخ خلاص یافت الحمد لله پس بطعام
خورده مشغول شد با آن جماعت شیخ ابو الربیع می گوید که مرا صحت خبر نبوی درین
باب بکشف آن کودک معلوم شد و صحت کشف آن کودک بخبر نبوی و هم شیخ ابو الربیع
گفته است که در بعضی سیاحات تنهایی رفتم چون شب می رسید مرغی می آمد و نزدیک
من شب می گذرانید و با من حکایت می کرد مرغی شنیدم که همه شب می گفت یا قدوس
یا قدوس چون بامداد شد بر ما بر هم زد و گفت سبحان الرزاق و بر واز کرد

528 **عدی بن مسافر الشامی ثم الهکاری رحمه الله تع** با شیخ عقیل منبجی و شیخ حماد دباس صحبت داشته
بود و بر وی خلق بسیار مجتمع شدند در جبل هکاریه که از توابع موصل است از خلق
منقطع گشت و انجا زاویه بنا کرد و مردم ان دیار همه مرید و معتقد وی شدند در سنه
سبع و خمسین و خمسمائه از دنیا برفت و قبر وی در ان دیار از مزارات متبرکه است
و ویرا کرامات و آیات ظاهره است در تاریخ امام یافعی مذکورست که یکی از مریدان
ویرا در یکی از صحراها داعیه انقطاع از خلق پیدا شد با شیخ عدی گفت ای شیخ
می خواهم که درین صحرا از خلق منقطع باشم چه بودی که اینجا آب بودی که بیاشامیدمی

بفتح عین و دال مهملتین و کسر دال مهمله مشدده
بفتح ها و وفتح کاف و راء مهمله

وچیزی که قوت من شد شیخ برخاست انجا دو سنک بزرک بود پای بر یکی زد چشمهٔ آب
شیرین روانه شد و پای بر دیکری زد درخت اناری برست درخت را کفت ای درخت
یک روز باذن الله تع یک انار شیرین می ده و یک روز یک ترش و آن از بهترین انار می بود
که در دنیا باشد سید احمد بن ابی الحسن الرفاعی قدس الله تع روحه ذو المقامات العلیة
والاحوال السنیة خرق الله سبحانه علی یدیه العوائد وقلب له الاعیان واظهر العجائب
وکثیر اصحابه فمنهم الجنید والرزدی یدخل بعضهم النیران ویلعب بالحیات وهذا ما عرفه
الشیخ ولاصلحاء اصحابه نعوذ بالله من الشیطان وی از اولاد بزرکوار امام موسی
کاظم است رضی الله تع و نسبت خرقهٔ وی به پنج واسطه بشبلی میرسد ساکن
ام عبیده بود از بطایح ابو الحسن علی که خواهر زادهٔ ویست کفته است که یک روز
بر در خلوت نشسته بودم پیش کسی نشسته بود که هرکزش ندیده بودم ساعتی دراز
با هم سخن کفتند پس آن از روزنی که در دیوار خلوت شیخ بود بیرون آمد و چون برق
خاطف در هوا بکذشت پس پیش شیخ در آمدم و پرسیدم که این مرد که بود کفت تو ویرا
دیدی کفتم آری کفت او کیست که خدای تع بحر محیط را بوی محافظت می کند و یکی
از رجال اربعه است سه روز است که مهجور شده است اما نمی داند کفتم یا سیدی سبب
مهجوری وی چیست کفت وی در یکی از جزایر بحر محیط مقیم است انجا شبانه روز متصل باران
بارید بخاطر وی کذشت که کاشکی که این باران در عمرانات بودی بعد ازان استغفار
کرد بسبب این اعتراض مهجور شده است پس من کفتم یا سیدی وی را بمهجوری وی اعلام
کردی کفت نی شرم داشتم کفتم اکر فرمایی من ویرا اعلام کنم کفت می کنی کفتم آری کفت سر
بکریبان خود در کش در کشیدم آوازی بکوشم رسید یا علی سر بر آر سر بر آوردم خود را در یکی

ازوی

از جزایر بحر محیط دیدم در کار خود حیران شدم برخاستم و اندکی برفتم آن مرد را دیدم بروی
سلام کردم و آن قصه را با وی بکفتم سوکند بر من داد که هرچه ترا بکویم چنان کن کفتم چنان کنم
کفت خرقهٔ مرا در کردن کن و مرا بروی در زمین می کش و منادی می کن که این سزای کسی که بر خدای
تع اعتراض کند خرقه را در کردن وی کردم و خواستم که ویرا بکشم هاتفی آواز داد که ای علی
ویرا بکذار که ملائکهٔ آسمان بروی بزاری در آمدند و کریان شدند و خدای تع از وی خشنود
کشت چون آن آواز شنیدم بیخود شدم چون بخود باز آمدم خود را پیش خال خود دیدم والله
که ندانستم که چون رفتم و چون آمدم چون وقتی کسی از سیدی احمد تعویذی طلبیدی و کاغذ
بیاوردی که بنویسد اکر سیاهی نوشتنی بنودی کاغذ را باز فتی و بی سیاهی بنوشتی وقتی
برای شخصی بی سیاهی بنوشت و مدت مدید غایب شد بعد ازان آن کاغذ را باز آورد بر سبیل
امتحان و کفت ای شیخ برای من دعایی بنویس چون در ان کاغذ نکریست کفت ای فرزند این کاغذ
نوشته است و بوی داد روزی دو تن از اصحاب وی بصحرا رفتند و با هم نشستند و حکایت
می کردند یکی ازان دیکری پرسید که ترا درین مدت از ملازمت سیدی احمد چه حاصل شد کفت
تو هر تمنایی که میخواهی بکن کفت ای سیدی میخواهم که نامهٔ آزادی ما از دوزخ همین ساعت از آسمان
فرود آید آن دیکری کفت کرم خدای تع بسیارست و فضل وی بلندست درین حال که ایشان
درین مقال بودند ناکاه ورقی سفید از آسمان فرود افتاد ازان بر کرفتند در ان هیچ نوشته
ندیدند پیش سیدی احمد آمدند و از حال خویش هیچ نا کفته آن ورق را بوی دادند چون
سیدی احمد در ان ورق نکریست خدا را سجده کرد و چون سر از سجده برداشت
وکفت الحمد لله الذی ارانی عتق اصحابی من النار فی الدنیا قبل الاخرة کفتند ای این ورق
سفید است کفت ید قدرت بسیاهی نمی نویسد این بنور نوشته شده است وکفته اند

نقلست که شیخ را خدام بسیار نبود در ارادت اصحاب میرزا ... دنیا سلطنت با عزت ... تمت

٥٣٠

که وی را با کمال اشتغال بعبادت اشعار لطیف بوده است منها شعر اذا اجن لیلی هام قلبی
بذکرکم انوح کما ناح الحمام المطوق • وفوقی سحاب یمطر الهم والاسی • وتحتی بحار
بالهوی تتدفق • سلوا ام عمرو کیف بات اسیرها • تفک الاساری دونه وهو موثق
فلا هو مقتول ففی القتل راحة • ولا هو ممنون علیه فیطلق • وبعضی گفته اند که این ابیات
را از قوالی شنیده است وی راه برفته از دنیا و توفی رضی الله عنه یوم الخمیس الثانی والعشرین
من جمادی الاولی سنة ثمان وسبعین وخمسمائة حیوة بن قیس الحرانی قدس الله
تعالی سره صاحب الکرامات الخارقة والانفاس الصادقة والاحوال الفاخرة والانوار الباهرة
والمقامات العالیة والمناقب السامیة وی یکی از آن چهار کس است که شیخ ابو الحسن
قرشی گفته است که چهار کس میدانم از مشایخ که در قبور خود تصرف می کنند چنانکه احیا
می کنند معروف کرخی و شیخ عبد القادر و شیخ عقیل منبجی و شیخ حیوة حرانی قدس الله
تعالی اسرارهم یکی از صلحا گفته است که از زمین در دریا نشستم چون بمیانهٔ دریای هند رسیدیم
باد مخالف برخاست و موجی عظیم شد و کشتی بشکست من بر تخته پارهٔ بماندم موج مرا بجزیره
انداخت بسی بگشتم هیچ کس ندیدم خرابهٔ بسیار بود در آنجا ناگاه بمسجدی رسیدم
که در وی چهار کس نشسته اند سلام کردم جواب من دادند و حال من پرسیدند حال خود
با ایشان بگفتم و باقی روز پیش ایشان بنشستم و از حسن توجه و کمال اقبال ایشان
بر حضرت حق سبحانه امری عظیم مشاهده کردم چون شب رسید شیخ حیوة حرانی درآمد
آن جماعت پیش دویدند و سلام کردند پیش رفت و نماز خفتن بجماعت گذاردند
و تا طلوع فجر در نماز ایستادند و شنیدم که شیخ حیوة بمناجات درآمد و در آخر
گفت یا حبیب التائبین و یا سرور العارفین و یا قرة عین العابدین و یا انیس المنفردین

وباو

٥٣١

و یا حرز اللاجئین و یا ظهیر المنقطعین و یا من حنت الیه قلوب الصدیقین و یا من انست
به افئدة المحبین و علیه عکفت همة الخاشعین بعد از آن بار بیست گریست شخص دیدم که
انوار ظاهر شده گرفت چنانکه آن مکان روشن شد چون روشن شده شب چهارده بعد
از آن شیخ حیوة از مسجد بیرون آمد آن جماعت مرا گفتند که در عقب وی برو برفتم دیدم که
زمین بیابان و دریا و کوه و هامون در زیر پای او در نورد دیده می شود و هر گامی که بر می
داشت می شنیدم که می گفت یارب حیوة کن بحیوة در اندک زمانی بحران رسیدیم مردم هنوز
در نماز بامداد بودند و شیخ حیوة ساکن حران بوده است تا از دنیا رفته است در سنه
احدی وثمانین وخمسمائة شیخ جاکیر قدس الله تعالی روحه شیخ ابو الوفا بر وی ثنا گفته است
و طاقیهٔ خود را بدست شیخ علی هیتی برای وی فرستاده است و وی را تکلیف حضور
نا کرده است و گفته است که من از خدای تعالی درخواستم که جاکیر را از جملهٔ مریدان من گرداند
خدای تعالی وی را بمن بخشید و شیخ جاکیر در اصل از کردان بوده و در صحرای از صحراهای
عراق یکی روزه ساتر متوطن شد و آنجا می بود تا در سنه تسعین وخمسمائة از دنیا
برفت و قبر وی هم آنجاست وی گفته من شاهد الحق عز وجل فی سره سقط الکون
من قلبه وهم وی گفته ما اخذت العهد علی احد حتی رایت اسمه مرقوما فی اللوح
المحفوظ من جملة مریدی • وقال ایضا اوتیت سیفا ماضی الحد احد طرفیه بالمشرق و
الآخر بالمغرب لو اشیر به الی الجبال الشوامخ لهوت • یکی از اصحاب وی گوید که روزی
با وی بودم گلهٔ گاوان از پیش وی می گذشتند اشارت بیک گاو کرد و گفت این حامله
است بگوسالهٔ نر چنین و چنین و آن فلان روز خواهد زاد و نذر ما خواهد بود و
فلان و فلان از آن خواهند خورد و اشارت بگاو دیگر کرد و گفت این حامله است

بکوساله ماده و فلان خواهد زاد و فلان از وی خواهند خورد و سگی سر خر از وی
نصیب ایست والله که هر چه شیخ گفته بود واقع شد سگی سر خر بزاویه در آمد و از آن گوساله
یکپاره ببرد **شیخ ابو عبدالله محمد بن ابراهیم القرشی الهاشمی قدس الله تعالی روحه** ٥٣٢
امام العارفین و دلیل السالکین و صاحب الاحوال الفاخره والکرامات الباهره وی گفته
العالم من نطق عن سرک واطلع علی عواقب امرک وهم وی گفته که روزی در منا بودم
تشنه شدم هیچ آب نیافتم و با من هیچ نبود که بآن آب خرم میرفتم تا چاهی پیدا کنم که از
انجا آب کشم چاهی یافتم که اعاجم بر آن جمع آمده بودند و آب می کشیدند یکی از ایشان را
گفتم که قدری آب درین رکوه کن مرا بزد و رکوه را از دست گرفت و بینداخت من برفتم
تا رکوه را برگیرم و بسیار شکسته خاطر بودم دیدم که در برکه آب شیرین افتاده است
آب برداشتم و بخوردم و رکوه را پر آب کرده پیش اصحاب آوردم از آن آب بخوردند
قصه را با ایشان بگفتم انجا رفتند تا آب گیرند نه آب یافتند و نه اثر آن دانستم که آیتی
بود از آیات الهی و عن الشیخ ابن کبار قال مر الشیخ ابو عبدالله قدس سره فی بعض
قری مصر و معه جماعة من اصحابه فوجدوا القریة عامرة بالبیوت والبساتین ولم یروا بها
احدا فسأل الشیخ عن سبب خلوها فقیل له انها مشهورة بسکنی الجن ومن سکنها
من الناس آذوه اذا قطیعا و قد تفرق اهلها فی القری فقال الشیخ لبعض الفقراء
ناد باعلی صوتک فی ارجاء القریة معاشر الجان قد امرکم القرشی ان ترحلوا من هذه
القریة ثم لا تعودوا الیها ولا تؤذوا احدا من اهلها انما کانوا و من خالف منکم هلک
قال الرجل فنادی والفقراء یسمعونه من القریة جلبة و مرجا فقال الشیخ ارتحلوا ولم یبق
منهم فیها احد فسامع اهل القریة وجاؤها و عمرت بالناس ولم یتأذ احد منهم من

الجان

الجان بعد ذلک توفی رحمه الله تعالی سنه تسع و تسعین و خمسمائه **ابو الحسن علی بن حمید الصعیدی** ٥٣٣
المعروف بابن الصباغ رحمه الله تعالی صاحب احوال بلند و مقامات ارجمند بود کرامات
بسیار و خوارق عادات بیشمار از وی ظاهر شده است پدر وی صباغ بود میخواست
که پسرش هم صباغ باشد بر وی گران می آمد که وی بصحبت صوفیه میرفت و طریقه ایشان
می ورزید و از صباغی باز می ماند روزی پدرش آمد دید که جامهای مردم را رنگ ناکرده
است و وقت گذشته است در غضب شد و در دکان تغارهای بسیار بود در هر یک رنگ
دیگر چون غضب پدر را دید همه جامها را برگرفت و در یک تغاره نهاد غضب پدر زیاده
شد دیدی که چه کردی و جامهای مردم را ضایع کردی هر کدام رنگی خواسته بودند و تو
همه را یک رنگ کردی ابو الحسن دست در آن تغاره کرد و همه را یکباره بیرون آورد هر یکی
آن رنگ شده که صاحبش خواسته بود چون پدرش آن بدید حیران ماند و وی از سلوک
راه صوفیه باز گذاشت و از صنعت صباغی معذور داشت عادت او آن بود که مادام
که نام کسی را در لوح محفوظ از مریدان خود ندیدی در صحبت خود راه ندادی روزی
شخصی از وی طلب صحبت کرد شیخ ساعتی سر در پیش افکند و گفت نزدیک با هیچ وظیفه
خدمتی نمانده است که بآن قیام نمایی آن شخص مبالغه کرد که از آن چاره نیست گفت هر روز
میرو و یک پشته حلفا می آور بعد از مدتی که آن کار کرد دست وی ببرد آمد آنچه حلفا
بآن می درود بینداخت و ترک صحبت فقرا کرد شبی در خواب دید که قیامت قایم شده است
و مردم بر صراط می گذرند بعضی بسلامت میگذرند و بعضی در آتش می افتند چیزی طلبید
تا دست در آن زند نیافت متحیر بماند ناگاه دید که یک پشته از آن پشتهای حلفا بر روی
آتش میرود خود را بر بالای آن انداخت وی را از آتش بیرون برد و نجات یافت ترسناک

وهول زده از خواب در آمد پیش شیخ رفت چون چشم شیخ بروی افتاد گفت نگفتیم که ترا
خدمتی پیش ازین نمانده است از شیخ استغفار کرد و بسر کار خود رفت توفی رضی الله
عنه سنة اثنتی عشرة وستمائة **ابو اسحق بن طریف قدس الله تعالی روحه** وی از مشایخ ٥٣٤
شیخ محی الدین عربی است قدس الله تعالی روحه در فتوحات میگوید که وی از بزرگترین مشایخ
است که من دیده ام و از وی می آرد که گفت کسانی که مرا میشناسند همه اولیاء الله اند
گفتم چون چنین است یا ابا اسحق گفت زیرا که هر یکی ازیشان از دو حال بیرون نیستند یا آنست
که در حق من خیر و نیکویی میگویند یا غیر آن اگر چنانچه در حق من خیر میگویند مرا صفت نمیکنند
مگر بآنچه صفت وی شده است اگر چنانچه وی محل آن صفت نبودی و موصوف بآن
نگشتی مرا بآن صفت نکردی پس این شخص نزدیک من از اولیاء الله است و اگر چنانچه در حق
من بدی گوید وی صاحب فراست و کشفی است که خدای تعالی ویرا بر حال من اطلاع داده
است پس این کس هم از اولیاء الله است **ابن الفارض الحموی المصری قدس الله تعالی سره** ٥٣٥
کنیت وی ابو حفص است و نام وی عمر از قبیلهٔ بنی سعد است قبیلهٔ حلیمه مرضعهٔ رسول
صلعم حموی الاصل بود و مصری المولد والمحتد پدر وی از اکابر علماء مصر بود فرزند وی
سیدی کمال الدین محمد گفته است که وی گفته که در اول تجرید و سیاحت از پدر خود
اجازت میخواستم و در وادیها و کوهها که نزدیک مصر بود میگشتم و بعد از شبانه روزی کم
یا بیش از جهت مراعات خاطر وی باز میگشتم و پیش وی می آمدم و چون پدر وفات یافت
بتجرید و سیاحت و سلوک طریق حقیقت بالکلیه باز گشتم اما بر من هیچ چیز ازین طریق فتح
نمیشد تا آن زمان که روزی خواستم که بیکی از مدارس مصر در آیم دیدم که بر در مدرسه پیری است
بقال وضو میسازد وضوی نه بر ترتیب مشروع اول دستهای خود بشست بعد از آن

بابها را

پایها را بعد از آن مسح سر کشید بعد از آن روی بشست با خود گفتم عجب این پیر در پیرسن
در دیار مسلمانان اسلام بر در مدرسه در میان فقهای مسلمانان وضو میسازد نه بر ترتیب
مشروع آن پیر در من نگریست و گفت ای عمر بر تو در مصر هیچ فتح نمیشود فتح که ترا دست دهد
در زمین حجاز و مکه خواهد بود قصد آنجا کن که وقت فتح تو رسیده است دانستم که وی از
اولیاء الله است و مراد وی از آن وضوی غیر مرتب اظهار جهل و تلبیس ستر حال است پیش
وی بنشستم و گفتم یا سیدی من کجا و مکه کجا غیر موسم حج است و هیچ رفیق و همراه یافت
نیست بدست خود اشارت کرد و گفت اینک مکه پیش روی تست نظر کردم مکه را
دیدم ویرا بگذاشتم و روی بمکه نهادم و مکه از نظر من غایب نشد تا بآنجا در آمدم و ابواب
فتح بر من گشاده شد و آثار آن متوارد گشت در کوهها و وادیهای مکه سیاحت میکردم
تا آنکه بوادیی مقیم شدم که از آنجا تا ده شبانه روز راه بود و صلوة خمس را در حرم شریف
بجماعت حاضر میشدم و با من درنده و آینده سبع عظیم الخلقه همراهی میکرد و چون
شتر بزانو در می آمد و میگفت یا سیدی ارکب و من هرگز سوار نشدم پانزده سال
بر من گذشت ناگاه آواز آن شیخ بقال بگوش من آمد که یا عمر تعال الی القاهرة احضر وفاتی
بتعجیل تمام بوی آمدم دیدم که محتضر است بروی سلام کردم و وی نیز بر من سلام گفت دیناری
چند بمن داد که بااین تکفین و تجهیز من کن و حمالان تابوت مرا هر یک را دیناری بده و بفلان
موضع ببر از قرافه و میگویند که آن همان موضع است که اکنون قبر شیخ ابن الفارض آنجاست
پس گفت تابوت مرا در آن موضع بنه و منتظر میباش که مردی از کوه فرود آید با وی بر من
نماز گذار آنگاه منتظر باش تا خدای تعالی چه کند چون وی وفات کرد بوصیت وی عمل کردم
و تابوت ویرا در آن محل که گفته بود که بنهادم دیدم که مردی از کوه فرود می آمد چون مرغ شتابان

وندیدم که پای وی بر زمین آمده باشد و بر اینا ختم شخصی بود که پیاده در بازار ما می گشت
و مردم با وی مسخرگی می کردند و بر قفای وی سیلی می زدند پس گفت ای عمر بیش رو تا بروی نماز
کنیم پیش رفتیم دیدیم که میانهٔ زمین و آسمان مرغان سبز و سفید با ما نماز می گذارند چون از
نماز فارغ شدیم یک مرغ سبز عظیم الخلقه از میان آن فرود آمد و زیر پای تابوت وی
بنشست و تابوت وی را فرو برد و با دیگر مرغان بپیوست و هم چنین گویا می پریدند تا از نظر
غایب شدند من از آن حال تعجب کردم آن مرد گفت یا عمر سمعت ان ارواح الشهداء فی جوف
طیر خضر تسرح من الجنة حیث شاءت هم شهداء السیوف و اما الشهداء المحبة
فکلهم اجسادهم و ارواحهم فی جوف طیر خضر و هذا الرجل منهم یا عمر من نیز از آن
بودم از ذلتی در وجود آمده ام از میان آن بر اندند اکنون مرا در بازارها قفا می زنند
برای زلت تادیب می کنند وی را دیوانیست مشتمل بر عیون معارف و فنون لطایف که یکی از آن
قصیدهٔ تائیه است که مقتصد و پنجاه بیت است تا اینست و قد اشتهرت هذه القصیدة
بین مشایخ الصوفیة و غیرهم من الفضلاء و العلماء دعا الحقیقة انچه بعد از سیر سلوک
تمام در بین قصیده از حقایق علوم دینیه و معارف یقینیه از ذوق خود و از اذواق کاملان
اولیا و اکابر محققان مشایخ روح الله تع ارواحهم اجمعین جمع کرده است در چنین نظم رایق
فایق گفته اند که کسی دیگر میسر نشده است و میسور نیز نیست هیچ کس از اهل فضل و هنر بلکه مقدور
اکثر نوع بشر نتواند بود شعر عن کل لطف فیه لفظ کاشف * فی کل معنی منه حسن باهر
بحر و لکن الطفاوة عنبر * مرّ و لکن الغیوث جواهر * شیخ رضی الله عنه فرموده است
که چون قصیده تائیه گفته شد رسول را صلعم بخواب دیدیم فرمودند یا عمر ما سمیت قصیدتک
گفتیم یا رسول الله انرا لوایح الجنان و روایح الجنان فقال رسول الله صلعم لا بل سمّها نظم السلوک

نام کرده ام

فسمیتها

فسمیتها بذلک و حکایت کرده اند از اصحاب وی که گفتند وی این قصیده را نه بر قاعدهٔ شعرا بود
بلکه گاهی وی را جذبهٔ میرسید و روزهای هفته یا ده روز کم یا بیش از حواس خود غایب
می شد چون بخود حاضر می شد املای کرد سی بیت یا چهل یا پنجاه انچه خداوند سبحانه بر وی
در آن غیبت فتح کرده بود بعد از آن ترک آن میکرد تا آن وقت که مثل آن حالت معاودت
کردی شیخ شمس الدین ایکی رحمه الله که از اصحاب شیخ صدر الدین قونیویست قدس الله تع سره
و شیخ الشیوخ وقت خود بود گفته است که در مجلس شیخ ما یعنی شیخ صدر الدین علما
و طلبهٔ علم حاضر می شدند و در انواع علوم سخن میگذشت و ختم مجلس بر بیتی از قصیدهٔ
نظم السلوک می شد و حضرت شیخ بر آن بزبان عجمی سخنان غریب و معانی لدنی می
فرمود که فهم آن نتوانستی کرد مگر کسی که از اصحاب ذوق بودی و گاه بودی که در روز
دیگر گفتی که در آن بیت معنی دیگر بر من ظاهر شده است و معنی غریب تر و دقیق تر از
بیشتر بگفتی و بسیار می فرمود که صوفی می باید که این قصیده را یاد گیرد و با کسی که
فهم آن کند معانی آنرا تشرح کند و هم شیخ شمس الدین گفته است شیخ سعید فرغانی
غایت همت خود را بر فهم انچه حضرت شیخ می فرمود آورده بود و از آن التعلیق می کرد اولا
آنرا بفارسی شرح می کرد و ثانیا بعربی و آن همه از برکت انفاس حضرت شیخ ماست
شیخ صدر الدین قدس الله تع سره قال الامام الیافعی رحمه الله و قد احسن یعنی الشیخ بن
الفارض فی وصفه راحة المحبة فی دیوانه المشتمل علی لطایف المعارف و السلوک و المحبة
و التشوق و الوصل و غیر ذلک من الاصطلاحات و العلوم الحقیقیة الموقوفة فی کتب مشایخ
الصوفیة و من ذلک وصفه لها فی هذا البیت المشهور هنیئا لاهل الدیر کم سکروا بها
و ما شربوا منها و لکنهم هموا علی نفسه فلیبک من ضاع عمره و لیس له فیها نصیب و لا سهم

وقال ایضاً من المشهور انه وقع للشیخ شهاب الدین السهروردی رضی الله عنه قبض فی بعض
حجاته فاتی الیه الشیخ الناظم قدس سره فاستنشده الشیخ شهاب الدین رحمه الله من نظمه
فانشده الشیخ الناظم رحمه الله قصیدته واستمر فی انشادها الی ان قال شعر اهلاً
بما لم اکن اهلاً لموقعه ، قول المبشر بعد الیأس بالفرج ، لک البشارة فاخلع ما علیک فقد
ذکرت ثم علی ما فیک من عوج ، فقام الشیخ شهاب الدین رحمه الله فتواجد ومن عنده من شیوخ
الوقت الحاضرین وکان المجلس غاصاً بالشیوخ اجلاء وسادة من الاولیاء فخلع علیه فهو
والحاضرون قبیل اربع مائة خلعة و وقتی از شیخ ابن الفارض هفوه صادر شد وی را بآن
مواخذه کردند و قبض عظیم که نزدیک بود که روح وی مفارقت کند واقع شد این بیت
حریری بخواند شعر من ذا الذی ما ساء قط ، ومن له الحسنی فقط ، شنید که در میانه زمین
و آسمان کسی میگوید اما شخص برا نمی دید شعر محمد الهادی الذی علیه جبرئیل هبط ، شیخ
برهان الدین ابراهیم جعبری رحمه الله تع گفته است که در نواحی جعبر در سیاحت بودم
و با خود حدیث التذاذ ببغداد رجعت می کردم ناگاه مردی چون برق خاطف بگذشت
و این بیت می خواند شعر فلم تهوَنی ما لم تکن فیّ فانیاً ، ولم تفن ما لم تجتلی فیک صورتی
دانستم که آن نفس مجتبی است در پی وی بشتافتم و وی را باز یافتم و گفتم این نفس از کجا بتو
رسیده است گفت این از انفاس برادرم شرف الدین ابن الفارض است گفتم اکنون وی
کجاست گفت پیش ازین نفس وی از حجاز می شنیدم و اکنون از جانب مصر می آید و گفت
وی محتضر است و مأمور شده ام بانکه در وقت انتقال وی حاضر باشم و بر وی نماز گذارم
و اکنون بسوی وی میروم و بسوی مصر متوجه شدم و بوی او مردی یافتم و در عقب وی میرفتم
تا به شیخ ابن الفارض در آمدم و وی محتضر بود گفتم سلام علیک و رحمة الله و برکاته گفت و علیک السلام

یا ابراهیم

یا ابراهیم بنشین و بشارت باد ترا که تو از زمره اولیای خدای سبحانه و تعالی گفتم یا سیدی
می دانم که این بشارت از حضرت حق است سبحانه که بر زبان تو میگذرد اما میخواهم که جهت انرا بدانم
تا دل من ازان اطمینان یابد که نام ابراهیمست و هم از سر مقام ابراهیمی گفت ولکن لیطمئن قلبی
نصیبی هست گفت از خدای تع درخواستم که در وقت انتقال من جماعتی از اولیاء الله حاضر
شوند و تو حاضر شدی پس لابد تو از ایشان باشی بعد ازان دیدم که بهشت بر وی متمثل شد
چون بان نظر کرد گفت آه و گریه عظیم بر گرفت و رنگ وی تغیر پذیرفت و این بیتها خواندن گرفت
شعر ان کان منزلتی فی الحب عندکم ، ما قد رأیت فقد ضیعت ایامی ، امنیة ظفرت
روحی بها زمناً ، الیوم احسبها اضغاث احلام ، من گفتم ای سیدی این مقام بزرگست
گفت ای ابراهیم رابعه عدویه که زنی بود گفته است وعزتک ما عبدتک خوفاً من نارک
ولا رغبة فی جنتک بل کرامة لوجهک الکریم ومحبة فیک و این مقام نه آن مقام است که
من ازرا طلب کرده ام و عمر در جست وجوی آن بسر برده ام پس بعد ازان آرام گرفت
و خندان شد و بر من سلام گفت و وداع کرد و گفت در تجهیز من با جماعت حاضر باش
و بر من نماز کن و سه روز بر سر قبر من باش بعد ازان ببلاد خود رو و بعد ازان
بمخاطبه و مناجات مشغول شد شنیدم که قائلی می گفت که آواز وی می شنیدم اما شخص وی
نمی دیدم یا عمر فما تروم وی گفت شعر اروم وقد طال المدی منک نظرة ، وکم من دماء
دون مرمای طلت ، بعد ازان خندان و گشاده روی بجوار پیوست دانستم که مقصود
وی بداده اند و مراد وی در کنار وی نهاده اند و هم شیخ برهان الدین ابراهیم جعبری گفته است
که در وقت انتقال وی جمعی کثیر از اولیاء الله حاضر بودند بعضی را می شناختم و بعضی را نمی
شناختم و ازان جمله بوده که سبب معرفت من بوی شده بود و من در عمر خود جنازه ازان

بزرگوارتر ندیده بودم مرغان سفید و سبز بر سر او پرواز می‌کردند و مردم بسیار بر قتل آن
گرد آمده بودند و روح مقدس حضرت رسالت صلعم حاضر آمده بود و بر وی نماز می‌کرد و ارواح
انبیا و اولیاء انس و جن طایفه بعد از طایفه اقتدا باو حضرت کرده بر وی نماز می‌کردند
و من با آن طایفه نماز می‌گذاردم بدین سبب دفن وی تاخیر یافت و تا آخر روز کشید و هیچ
کسی در این سخنی می‌گفتند بعضی می‌گفتند این در حق وی نا ادبی است که در محبت دعوی
مقام بلند می‌کرد و بعضی غیر آن می‌گفتند و همه از سر کار محجوب بودند الا من شاء الله چون آخر
روز وی را دفن کردند بمقتضای وصیت وی سه روز آنجا اقامت کردم و بسی احوال عجیب و غریب
مشاهده افتاد که عقول را طاقت ادراک آن نیست وقتی شیخ برهان الدین مذکور با جمعی از کبار
بزیارت وی رفته بودند دیدند که خاک بسیار گرد قبر وی در آمده و گرد بر آن نشسته
این بیت بخواند شعر مساکن اهل العشق حتی قبورهم ٭ علیها تراب الذل بین المقابر ٭
بعد از آن خاکها و گردها را بر فشاندند و بدامن مبارک خود می‌بردند تا حوالی قبر وی را پاک ساختند
توفی رضی الله عنه فی الثالث من جمادی الاولی سنة اثنتین و ثلثین و ستمائة ابراهیم بن
معضاد الجعبری رحمه الله تعالی علیه کنیت وی ابو اسحق است صاحب آیات ظاهره و مقامات ٥٣٦
فاخره بوده است مذهب وی محو کلی و نفی وجود و اخلاص و نادانستن بوده است شیخ عبد القادر
گیلانی قدس الله تعالی روحه گفته انا بلبل الافراح املأ دوحها طربا و فی العلیاء باز اشهب
و شیخ ابراهیم در مقابله آن چنین گفته است شعر انا فرد المرحاض املأ بیره ٭ تتناوحی
البیدا کلب اجرب ٭ روزی یکی از شاگردان وی در آمد و گفت که دو بیت شنیده ام
مرا بسیار خوش آمده است گفت کدام است آن بر خواند که شعر و قائلة انفقت عمرک مسرعا ٭
علی منسرف فی تیهه و دلاله ٭ فقلت لها کفی عن اللوم اننی ٭ شغلت به عن هجره و وصاله ٭

شیخ ابراهیم گفت این نه مقام تست و نه مقام شیخ تو چنین گویند که چون اجل وی نزدیک شد
بموضع قبر خود آمد و گفت یا قبیر قد جاءک زبیر و آنجا مقیم شد بی آنکه وی را علتی و مرضی باشد
٥٣٧ و عن قریب بجوار رحمت حق پیوست فی سنة سبع و ثمانین و ستمائة شیخ محی الدین محمد
بن علی بن العربی قدس الله تعالی روحه وی قدوه قائلان بوحدت وجود است و بسیاری
از فقها و علماء ظاهر در وی طعن کرده اند و اندکی از فقها و جماعتی از صوفیه وی را بزرگ داشته اند
نحوه تنحیا عظیما و مدحوا کلامه مدحا کریما و وصفوه بعلو المقامات و اخبروا عنه بما یطول
ذکره من الکرامات هکذا ذکره الامام الیافعی رحمه الله تعالی فی تاریخه وی را اشعار لطیف غریب است
و احوال نادر عجیب مصنفات بسیار دارد یکی از کبار مشایخ بغداد در مناقب وی کتابی جمع
کرده است و در آنجا آورده که مصنفات حضرت شیخ قدس سره در فهرست مصنفات خود که نوشته
است و در آنجا زیاده از دویست و پنجاه کتاب نام برده بیشتر در تصوف و بعضی در غیر آن و در خطبه
آن رساله فرموده که قصد من در تصنیف این کتب نه چون سایر مصنفان تصنیف و تالیف بوده بلکه سبب
بعضی تصنیفات آن بوده که بر من از حق سبحانه امری وارد شده که نزدیک بوده که مرا بسوزد خود را
بپرداختن بعضی از آن مشغول می‌ساختم و سبب بعضی دیگر آنکه در خواب یا در مکاشفه از جانب حق
سبحانه و تعالی بآن مأمور می‌شدم در تاریخ امام یافعی رحمه الله تعالی مذکور است که گفته اند که وی با شیخ
شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحهما اتفاق ملاقات و اجتماع افتاده است و هر یک از ایشان
در دیگری نظر کرده و آنگاه از یکدیگر مفارقت نموده اند بی آنکه در میان ایشان کلامی واقع شود
بعد از آن وی را از حال شیخ شهاب الدین پرسیده اند گفته است رجل مملو من قرنه الی قدمه
من السنة و شیخ شهاب الدین را از حال وی پرسیده اند گفته است هو بحر الحقایق و نسبت
خرقه وی در تصوف بیک واسطه بشیخ محی الدین عبد القادر گیلانی قدس الله تعالی سره میرسد

ونسبت دیگر وی در خرقه بخضر علیه السلام میرسد بیک واسطه قال قدس الله تعالی سره لبست هذه
الخرقة المعروفة ابی الحسن علی بن عبد الله بن جامع به بستانه بالمقلی خارج الموصل سنة احدی
وستمائة ولبسها ابن جامع من ید الخضر علیه السلام وفی الموضع الذی البسه ایاها البسنیها ابن
جامع وعلی تلک الصورة من غیر زیادة ونقصان ونسبت دیگر وی بخضر میرسد علیه السلام بی واسطه
قال رضی الله عنه صحبت انا والخضر علیه السلام تادبت به واخذت عنه فی وصیة اوصانیها شفاها التسلیم
لمقالات الشیوخ وغیر ذلک ورایت منه ثلثة اشیاء من خرق العوائد رایته یمشی علی البحر
وطی الارض رایته یصلی فی الهواء واعظم اسباب طعن طاعنان در وی کتاب فصوص الحکم است
وهمانا که منشاء طعن طاعنان یا تقلید وتعصب است یا عدم اطلاع بر مصطلحات وی یا غموض
معانی وحقایق که در مصنفات خود درج کرده است واین مقدار حقایق ومعارف که در مصنفات
وی بتخصیص در فصوص وفتوحات اندراج یافته است واین فقیر از خدمت خواجه برهان الدین
ابو نصر پارسا قدس سره چنین استماع دارد که می گفت که والد ما می فرمود که فصوص جانست
وفتوحات دل وهر جا که والد بزرگوار ایشان در کتاب فصل الخطاب قال بعض کبراء العارفین گفته
است مراد بآن حضرت شیخ است قدس سره روی الشیخ مؤید الدین الجندی فی شرح لفصوص
الحکم عن شیخه الشیخ صدر الدین القونوی قدس سره انه روی عن الشیخ رضی الله عنه انه قال
لما وصلت الی بحر الروم من بلاد اندلس عزمت علی نفسی ان لا ارکب البحر الا بعد ان اشهد
تفاصیل احوالی الظاهرة والباطنة الوجودیة مما قدر الله سبحانه علی ولی ومنی الی اخر عمری
فتوجهت الی الله سبحانه بحضور تام وشهود عام ومراقبة کاملة فاشهدنی الله
سبحانه جمیع احوالی مما یجری ظاهرا وباطنا الی اخر عمری حتی صحبت ابیک اسحق بن محمد
وصحبتک واحوالک وعلومک واذواقک ومقاماتک وتجلیاتک ومکاشفاتک وجمیع حظوظک

من الله

من الله سبحانه ثم رکبت البحر علی بصیرة ویقین وکان ما کان ویکون من غیر اخلال واختلال
وهم در فتوحات آورده است حکایات از حال خود رضی الله عنه ولقد آمنا بالله وبرسوله وما جاء
به مجملا ومفصلا مما وصل الینا وما لم یصل مما لم یصل الینا او لم یثبت عندنا فنحن مؤمنون
بکل ما جاء به فی نفس الامر اخذت ذلک عن ابوی اخذ تقلید ولم یخطر لی ما حکم النظر العقلی
من جوازه واحالته ووجوبه فعملت علی ایمانی بذلک حتی علمت من این آمنت وبماذا آمنت
وکشف الله عن بصری وبصیرتی وخیالی فرایت بعین البصر ما لا یدرک الا به ورایت بعین البصیرة
ما لا یدرک الا به فصار الامر لی مشهودا والحکم المتخیل المتوهم بالتقلید موجودا فعلمت قدر
من اتبعته وهو الرسول المبعوث الی محمد صلی الله علیه وسلم وشاهدت جمیع الانبیاء کلهم
من آدم الی محمد علیه السلام واشهدنی الله تعالی المؤمنین بهم کلهم حتی ما بقی منهم من احد ممن کان ویکون
الی یوم القیمة خاصتهم وعامتهم ورایت مراتب الجماعة کلها فعلمت اقدارهم واطلعت علی جمیع
ما آمنت به مجملا مما هو فی العالم العلوی وشهدت ذلک کله فما زحزحنی ما رایته وعاینته عن
ایمانی فلم ازل اقول واعمل ما اقوله واعمله لقول النبی صلعم لا للعلم ولا للعین ولا للشهود فوا
بین الایمان والعیان وهذا عزیز الوجود فی الاتباع فان مزلة الاقدام للاکابر انما یکون هنا
اذا وقعت المعاینة لما وقع به الایمان فیعمل علی عین لا علی ایمان فلم یجمع بینهما ففاته من الکمال
ان یعرف قدره ومنزلته فهو وان کان من اهل الکشف فما کشف الله له عن قدره ومنزلته فجهل
نفسه فعمل علی انه هذه والکامل من عمل علی الایمان مع ذوق العیان وما انتقل ولا اثر
فیه العیان وما رایت لهذا المقام ذائقا بالحال وان کنت اعلم ان لله رجالا فی العالم لکن
ما جمع الله بینی وبینهم فی رؤیة اعیانهم واسمائهم فقد یمکن ان اکون رایت منهم وما جمعت
بین عینه واسمه وکان سبب ذلک اننی ما علقت نفسی قط الی جانب الحق ان تطلعنی علی کون

من الاکوان و لا حادثة من الحوادث و انما علقت نفسی مع الله ان یستعملنی فیما یرضیه و لا
یستعملنی فیما یباعدنی عنه و ان یخصنی بما لا یکون لمتبع اعلی منه و لو اشرکنی فیه جمیع من
فی العالم لم یتأثر لذلک فانی عبد محض لا اطلب التفوق علی عباده بل جعل الله فی نفسی من الوجع
انی اتمنی ان یکون العالم کله علی قدم واحدة فی اعلی المراتب فخصنی الله بخاتمة امر لم یخطر لی
ببالی فشکرت الله تع بالعجز عن شکره مع توفیقی الشکر حقه و ما ذکرت ما ذکرته من حال للفخر
لا و الله و انما ذکرته لامرین الامر الواحد لقوله تع و اما بنعمة ربک فحدث و ای نعمة اعظم
من هذه و الامر الاخر لیسمع صاحب همة فیحدث فیه همة لاستعمال نفسه فیما استعملتها
فینال مثل هذا فیکون معی و فی درجتی و انه لا ضیق و لا حرج الا فی المحسوس شیخ صدر الدین
قدس سره در کتاب فکوک می فرماید که شیخ ما را نظرة مخصوص که چون خواستی که بر حال کسی
اطلاع یافتی نظری بوی کردی و از احوال اخروی و دنیوی وی خبر کردی در باب چهل و چهارم
از فتوحات مذکور است که شیخ می گوید که وقتی مرا از من بستدند روزگاری بر من گذرانیدند
که نماز میگذاردم بجماعت و امام بودم و جمیع اعمال نماز چنانچه می بایست بجای می آوردم و مرا
بآن هیچ شعوری نه بجماعت و نه بمحل آن و نه بهیچ چیز از عالم محسوس باین که می گویم مرا بعد از
افاقت خبر کردند نه من بخود می دانستم هرچه از من واقع شده بود چیز حکایت نایم بود
که از وی صادر می شود و ویرا از آن آگاه نه دانستم که حق سبحانه و تع وقت مرا از من محفوظ
داشته بود و با من چنانکه کرده بود که باشبلی کرده بود که ویرا در اوقات نماز نوبی می دادند
اما نمی دانم که ویرا آیا شعوری بود یا نه از اما جنید قدس سره گفتند گفت الحمد لله الذی لم یجر علی
لسانه ذنب و هم در فتوحات مذکور که شیخ این بیت فرموده بود شعر یا من یرانی و لا اراه
کم ذا اراه و لا یرانی یکی از اصحاب گفت چون گفته لا یرانی و می دانی که او ترا بیند بر سبیل بدیهه گفت

شعر یا من یرانی مجرما و لا اراه آخذا کم ذا اراه منعما و لا یرانی لائذا و هم در فتوحات آورده است
که بعد از نماز جمعه طواف می کردم شخصی دیدم که طواف می کند که وی کسی را مزاحمت نمی کرد
کسی ویرا بمیانه دو کس می رسید که ایشان را از هم جدا نمی کرد دانستم که روحیست متجسد
شده سر راه وی نگاه داشتم و بروی سلام کردم و جواب من باز داد با وی همراهی کردم
و میانه سخنانه واقع شد دانستم که احمد سبتی است از وی پرسیدم که چرا از روزها هفته
روز شنبه را بکسب تخصیص کردی گفت از آنجهت که خدای تع روز یکشنبه ابتدای خلق عالم
کرد و روز جمعه فارغ شد پس در این شش روز که وی در کار ما بود من در کار وی بودم و برای
حفظ نفس خود کار نکردم چون شنبه آمد از برای خود کار کردانیدم و در وی بکسب مشغول بودم از برای
قوت این شش روز دیگر از وی سؤال کردم که در وقت تو قطب زمان که بود گفت من بودم پس مرا
وداع کرد و برفت چون باز جای که می نشستم باز آمدم یکی از اصحاب من گفت که مردی غریب
دیدم که در مکه ویرا ندیده بودم با تو در طواف سخن می کرد که بود و از کجا آمده بود قصه را
باز گفتم حاضران تعجب کردند و هم در فتوحات می آرد که یکی از مشایخ ما را گفتند که دختر فلان پادشاه
که خلق را از وی منفعت بسیار است و نسبت بشما اخلاص و اعتقاد تمام دارد بیمار است
بانجا می باید رفت شیخ بانجا رفت شوهر وی استقبال کرد و شیخ را ببالین وی آورد دید که
در نزع است گفت زود تر ویرا در یابید پیش از آنکه برود شوهرش گفت چون دریابم او را
گفت ویرا باز خرید دیت کامل و بر آورد نزع و رنج جان کندن در توقف افتاد دختر چشم
خود بگشاد و بر شیخ سلام کرد شیخ ویرا گفت ترا هیچ باکی نیست ولیکن اینجا دقیقه است
ملک الموت نازل شده خالی باز نمی گردد چاره نیست از بدلی ما ترا از وی خلاص کردیم این زمان از ما حق
خود می طلبد باز نخواهد گشت مگر آنکه جانی قبض کند تو اگر زنده باشی خلق را از تو آسایشی

بسیار است و تو بسیار عظیم القدری و فدای تو نمی شاید جز عظیم القدری مرا دختریست که
دوستترین دختران منست نزدیک من وی را فدای تو می سازم بعد ازان روی بملک الموت
کرد و گفت بی آنکه جانی ببری بنزدیک پروردگار خود مبر وی جان دختر مرا بگیر بدل وی
که وی را از خدای تع باز خریدم بعد ازان شیخ پیش دختر خود رفت و وی را هیچ بیماری نی
و گفت ای فرزند روح خود را بمن بخش زیرا که تو قایم مقام دختر پادشاه غنی تو اخی بود
در منفعت گفت ای پدر جان من در حکم تست ملک الموت را گفت جان وی را بگیر در حال دختر
شیخ بیفتاد و بمرد پس شیخ ابن العربی رضی الله تع عنه میگوید که نزد ما آنست که از آنکه
چیزی بدهند و جان مریض را باز خرند جایز نیست و لازم نیست که در عوض جان دیگر
بدهند زیرا که ما از خود این مشاهده کرده ایم که جان کسی خریده ایم و هیچ جان در عوض
نداده ایم و هم در فتوحات می آرد که در سنه ست و ثمانین و خمسمائه در مجلس ما حاضر
شد یکی از علما که بر مذهب فلاسفه رفتی و اثبات نبوت چنانک مسلمانان کنند نکردی
و انکار خوارق عادات و معجزات انبیا علیهم السلام کردی و اتفاقا فصل زمستان
بود و در مجلس منقل آتش افروخته بودند فلسفی گفت که عامه می گویند که ابراهیم را
عم در آتش انداختند و نسوخت و این محالست زیرا که آتش بالطبع محرق است
مر اجسام قابله را پس بنیاد تاویل کرد و گفت مراد با آتش مذکور در قرآن آتش غضب
نمرود است و مراد بانداختن ابراهیم دران آتش آنست که آن غضب بر وی واقع
شد و مراد بانکه آن آتش وی را نسوخت آنکه غضب را بر وی نراند بجهت غلبه ابراهیم
بر وی بدلیل و حجت چون آن فلسفی از کلام خود فارغ شد بعضی از حاضران مجلس که ظاهر
آنست که شیخ باشد خود را می خواست گفت می گویی که تراصدق آنچه خدای تع گفته است

که آتش را

که آتش را ابراهیم عم برد و سلام گردانیدم بنمایم و مقصود من ازین دفع انکار معجزه
ابراهیم است عم نه اظهار کرامت خویش آن منکر گفت که این نمی تواند بود گفت که این آتش
که درین منقلست همان آتش هست که می گویی که بالطبع محرق است گفت هست منقل را
بر داشت و آتش ها را در دامن منکر ریخت و مدتی بگذاشت و بدست خود هر طرف می گردانید
و جامه وی نسوخت باز آن آتش را در منقل ریخت و منکر را گفت دست خود بیار چون دست
وی بنزدیک آن آتش رسید بسوخت پس گفت که روشن شد که سوختن و ناسوختن آتش
بفرمان خداوندست سبحانه نه بمجرد طبع منکر اعتراف نمود و ایمان آورد و هم در فتوحات
می آرد که شیخ ابو العباس حریری در سنه ثلث و ستمائه در مصر با من گفت که با شیخ
ابو عبد الله قربانی در بازار می رفتیم و وی برای فرزند صغیر خود قصریه گرفته بود و قصریه
ظرفی را گویند از شیشه که در انجا بول کنند جماعت مردم صالح با ما پیوستند جای بنشستیم
که چیزی خوریم خاطر بران قرار گرفت که بجهت نانخورش قدری شیره انگور بگیریم ظرفی حاضر نبود
گفتند آن قصریه نوست و هیچ ناپاکی در انجا نرسیده آن شیره را در انجا کردند چون
بخوردیم و مردم پراگنده شدند با ابو عبد الله می رفتیم و قصریه در دست وی و الله که من
و ابو عبد الله قربانی هر دو شنیدیم که ازان قصریه آواز آمد که بعد ازانکه اولیاء خدای تع
در من چیزی خورده باشند من جایگاه بول و ناپاکی شوم سوگند بخدای تع که هیچنین نخواهد بود
از دست وی بجست و بر زمین افتاد و خورد بشکست و ازان صورت حال عجب در ما تغیر
کرد شیخ گفته است رضی الله عنه که با شیخ ابو العباس گفتم که شما از موعظه آن قصریه غافل
شده اید مقصود نه آنست که شما توهم کرده اید بسیار ظرفها که در انجا کسانی بهتر از شما
چیزی خورده اند و جایگاه ناپاکی شده بلکه مقصود ازان تنبیه شما بوده است که بعد ازانکه

دلهای شما موضع معرفت خدای تعالی شده است می باید که از موضع اغیار نگه دارید و در آنجا
چیزها را که خدای تعالی از آن نهی کرده است جای ندهید و آنکه شکست اشارت بآنست که می باید
پیش حق سبحانه همچنین شکسته باشید شیخ ابو العباس انصاف داد که ما از آنچه تو فرمودی
غافل بودیم و هم در فتوحات آرد که یکی از احوال من پادشاه تلمسان بوده است نام وی یحیی
بن یغان و در زمان وی شیخی بوده که وی را ابو عبد الله تونسی می گفته اند از خلق منقطع گشته بود
و در بیرون تلمسان در موضعی بعبادت مشغول می بوده روزی از آن موضع بتلمسان می رفته
یحیی بن یغان در خیل و حشم در راه بوی رسیده وی را گفته اند که این ابو عبد الله تونسی است
سر اسب باز کشیده و بر وی سلام کرده و جامهای فاخر بر داشته پرسیده که ایها الشیخ
با این جامها که من پوشیده ام نماز رواست شیخ بخندیده یحیی گفته است چرا می خندی
گفت از نادانی و کم عقلی تو حال تو بحال سگی می ماند که در مرداری افتاده باشد و از آن
سیر خورده باشد و سر تا پای وی از خون و نجاست آلوده باشد چون وی را بول آید پای خود بر دارد
که ناگاه از آن بول رشاشه بوی نرسد شکم تو از حرام پر بر آمده است و مظالم عباد در
گردن تو بسیارست و تو از آن می پرسی که نماز تو درین جامها رواست یا نی یحیی بگریست
و از اسب خود فرو د آمد و ترک سلطنت کرد و ملازم شیخ شد چون سه روز پیش شیخ بود شیخ
ریسمانی آورد و گفت ایام مهمانی تمام شد برخیز و هیزم می کش و می فروش ریسمان
بستد و هیزم بر سر خود می نهاد و بیازار می آورد و مردم وی را بعد از سلطنت بآن حال
می دیدند و می گریستند هیزم را می فروخت و مقداری قوت خود می گرفت و باقی را صدقه
می کرد و همیشه در شهر خود بود تا در گذشت و وقتی که کسی از شیخ التماس دعا کردی گفتی
التماس دعا از یحیی کنید که وی از پادشاهی بزهد آمده و شاید که اگر من بآن مبتلا بودمی بر فعد

نیامدمی

نیامدمی شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس الله تعالی روحه ببزرگی حضرت کمال شیخ رضی الله
عنه در بسیاری از حواشی فتوحات اعتراف نموده است چنانکه در خطاب بوی نوشته که
ایها الصدیق و ایها المقرب و ایها الولی و ایها العارف الحقانی و این حواشی حالا بخط وی
بر کنار فتوحات موجود است اما وی را در آن معنی که حضرت حق را وجود مطلق گفته تخطیه بلکه تکفیر
کرده است و بعضی از اهالی عصر که سخنان هر دو شیخ را تتبع بسیار کرده بود و بهر دو اعتقاد
و اطلاع تمام داشت در بعضی از رسائل خود نوشته است که در حقیقت توحید میان ایشان
خلاف نیست و تخطیه و تکفیر شیخ رکن الدین علاء الدوله مر شیخ را رضی الله عنه راجع بآن
معنی است که وی از کلام شیخ فهم کرده نه بآن معنی که مراد شیخ را آنست زیرا که وجود را
سه اعتبار است یکی اعتبار وی بشرط شیء که وجود مقید است و دوم بشرط لا شیء
که وجود عام است و سیم لا بشرط شیء که وجود مطلق است آنکه شیخ رضی الله عنه ذات حق را
سبحانه وجود مطلق گفته است بمعنی آخر است و شیخ رکن الدین علاء الدوله آنرا بر وجود عام
حمل کرده و در نفی و انکار آن مبالغه نموده با وجود آنکه خود باطلاق وجود ذات بمعنی اخیر
اشارت کرده است چنانچه در بعضی رسائل فرموده است که الحمد لله علی الایمان بوجوب وجوده
و تنزه حقیقته عن ان یکون مقیدا محدودا او مطلقا لا یکون له بد من تقیدات وجود و وجود حق مقید
محدود نباشد و مطلق نباشد که وجود وی موقوف باشد بر مقیدات ناچار مطلق خواهد
بود لا بشرط شیء که با هیچ یک از تقید و عموم مشروط نباشد و قیود و تعینات شرط ظهور
وی باشد در مراتب نه شرط وجود او فی حد ذاته و تراضی که میان شیخ رکن الدین علاء الدوله
و شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمه الله تعالی پیش از این مذکور شد از این قبیل تواند
بود و الله تعالی اعلم بالسرائر در رساله اقبالیه مذکور است که در ولیتی در مجلس شیخ رکن الدین

ناچار

علاء الدوله پرسید که شیخ محیی الدین اعرابی که حق را وجود مطلق گفته است در قیامت بآن
موقوف باشد یا نه فرمود که من این نوع سخنان از قطعا نمی خواهم که بر زبان رانم کاشکی ایشان
نیز نگفتندی چه سخن مشکل گفتن روا نیست اما چون گفته شد ناکام تأویل می باید کرد تا در
شبهه در باطن نیفتند و نیز در حق بزرگان بی اعتقاد نشوند من می دانم که محیی الدین اعرابی
ازین سخن خواسته که وحدت را در کثرت ثابت کند وجود مطلق گفته است ما مولانا دیدیم
بیان نتواند کرد که مراد وی دو است یکی آنکه کان الله ولم یکن معه شیء و در باطن این آیت است
دویم آنکه الآن کما کان و شرح این مشکل تر است و خواسته که ثابت کند که کثرت مخلوقات
در ملکوت وحدت صرف هیچ زیاده نکند وجود مطلق در خاطر او افتاده است چون یک
شق او برین معنی راست بوده است وی را خوش آمده و از شق دیگر که نقصان لازم می آید
غافل مانده پس چون قصد وی اثبات وحدانیت بوده باشد حق تعالی از وی عفو کرده باشد چه هر که
از اهل قبله اجتهادی کرده است در کمال حق اگر خطا کرده است بنزدیک من چون مراد او
کمال حق بوده است از اهل نجات خواهد بود و مصیب از اهل درجات ولد الشیخ رضی الله عنه
بمرسیه من بلاد الاندلس لیلة الاثنین السابع عشر من رمضان سنة ستین وخمسمائة بدمشق
و توفی لیلة الجمعة الثانیة والعشرین من شهر ربیع الآخر سنة ثمان وثلثین وستمائة بدمشق و دفن
بظاهرها فی سفح جبل قاسیون و حالیا آن موضع بصالحیه مشهور است **شیخ صدر الدین محمد بن**
اسحق القونیوی قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابو المعالی است جامع بوده است ۵۳۸
میان جمیع علوم چه ظاهری و چه باطنی و چه عقلی و چه نقلی مباحثه وی و خواجه نصیر الدین طوسی
الاسوله و اجوبه واقع است و مولانا قطب الدین علامهٔ شیرازی در حدیث شاگرد وی است
کتاب جامع الاصول را بخط خود نوشته است و بر وی خوانده و بآن افتخار کرده می

وازین

وازین طایفه شیخ مؤید الدین جندی و مولانا شمس الدین ایکی و شیخ فخر الدین عراقی و شیخ سعید الدین
فرغانی قدس الله تعالی ارواحهم و غیر ایشان از اکابر در حجر تربیت وی بوده اند و در صحبت وی
پرورش یافته اند با شیخ سعد الدین حموی بسیار صحبت داشته است و از وی سؤالات
کرده شیخ بزرگ رضی الله عنه در آن وقت که از بلاد مغرب متوجه روم بود در بعضی مشاهد خود
بوقت ولادت وی و استعداد و علوم و تجلیات و احوال و مقامات وی و هر چه در مدت
عمر و بعد از مفارقت در برزخ و بعد از برزخ بر وی گذشت و خواهد گذشت مکاشف
شد بل شهد احوال الاولاد الالهیین و شاهدهم و مقاماتهم و علومهم و تجلیاتهم و اسمائهم
عند الله و حلیة کل واحد منهم و احوالهم و اخلاقهم و کل ما یجری لهم و علیهم الی آخر اعمارهم و بعد
المفارقة فی برازخهم و ما بعدها و چون بقونیه رسید بعد از ولادت وی و وفات پدرش مادرش
بعقد نکاح شیخ در آمد و وی در خدمت و صحبت شیخ تربیت یافت وی نقاد کلام شیخ است
مقصود شیخ در مسئلهٔ وحدت وجود بر وجهی که مطابق عقل و شرع باشد جز بتتبع تحقیقات
وی و فهم آن کما ینبغی میسر نمی شود وی را مصنفات است چون تفسیر فاتحه و مفتاح الغیب و نصوص
و فکوک و شرح حدیث و کتاب نفحات الهیه که بسیاری از واردات قدسیهٔ خود را در آن
ذکر کرده و هر کسی که میخواهد که بر کمال وی در این طریق فی الجمله اطلاعی باشد گو آن را مطالعه
کن که بعضی از احوال و اذواق و مکاشفات و منازلات خود در آنجا نوشته است در آنجا
می گوید که در سابع عشر شوال سنة ثلث و خمسین و ستمائة در واقعهٔ طویله حضرت شیخ را
دیدم و میان من و وی سخنان بسیار گذشت در آثار احکام الهی سخنی چند گفتم بیان من
وی را بسیار خوش آمد چنانکه روی وی از بشاشت آن درخشیده گرفت سر مبارک خود را
از ذوق می جنبانید و بعضی از آن سخنان اعاده می کرد و می گفت ملیح ملیح من گفتم یا سیدی

۵۴۵

ملیح نوی که ترا قدرت آن هست که آدمی را تربیت کنی و بجایی رسانی که چنین چیزها را دریابد
و بعضی که اگر توانی ماسوای توجه لانتی اند بعد از آن بوی نزدیک شدم و دست وی را بوسیدم
و گفتم مرا ابتو یک حاجت دیگر مانده گفت طلب کن گفتم میخواهم که متحقق شوم بکیفیت شهود
دایم ابدی تو مر تجلی ذاتی را و گفت اعنی بذلک حصول الامکان حاصلاً له من شهود التجلی الذاتی
الذی لا حجاب بعده و لا مستقر للکمل دونه گفت آری و سؤال مرا اجابت کرد و گفت آنچه خواستی
مبذولست بآنکه تو خود می دانی که مرا اولاد و اصحاب بودند و بسیاری از ایشان را کشتم و زنده
گردانیدم و مرد آنکه مرد و کشته شد آنکه کشته شد و هیچکدام را این معنی میسر نشد گفتم
یا سیدی الحمد لله علی اختصاصی بهذه الفضیلة اعلم انک تحیی و تمیت و سبحانه دیگر گفتم
که اقف بی ان نمی شاید آنگاه از آن واقعه در آمدم والمنة لله علی ذلک میان وی و مولانا
جلال الدین رومی قدس سرهما اختصاص محبت و صحبت بسیار بوده است روزی مجلس
عظیم بود و اکابر قونیه جمع و شیخ صدر الدین بر صدر صفه بالای سجاده نشسته بود حضرت
مولوی در آمد شیخ سجاده خود را بوی گذاشت مولانا ننشست و گفت بقیامت
چه جواب گویم که بر سجاده شیخ چرا نشستم شیخ فرمود که یک گوشه تو بنشین و یک
گوشه من بنشینم حضرت مولانا ننشست شیخ فرمود که سجاده که نشستن ترا نشاید مارا
نیز نشاید سجاده را برداشت و دور انداخت حضرت مولانا پیش از وی وفات کرده
است و وصیت نماز خود بوی کرده گویند که شیخ شرف الدین قونیوی از شیخ صدر الدین
قدس سرهما پرسید که من این الی این و ما الحاصل فی البین شیخ جواب داد که من العلم
الی العین والحاصل فی البین تجدد نسبة جامعة بین الطرفین ظاهرة بالحکمین شیخ
مؤید الدین الجندی رحمه الله تعالی وی از مریدان و شاگردان شیخ صدر الدین است جامع

بوده است میان علوم ظاهری و باطنی بعضی مصنفات شیخ بزرگوار چون فصوص الحکم و مواقع النجوم
شرح کرده است و مأخذ سایر شروح فصوص شرح وی است و در آنجا تحقیقات بسیار است که در سایر کتب
نیست و کمال وی از آن معلوم می شود وی گفته است که خدمت شیخ صدر الدین قدس سره خطبه فصوص را
از برای من شرح کرد و در اثنای آن واردی غیبی بر وی ظاهر شد و آثار آن ظاهر و باطن مرا گرفت آنگاه
در من تصرف کرد عجیب و مضمون کتاب را تمام در شرح خطبه مفهوم من گردانید و چون این معنی را از من
دریافت گفت که من نیز از حضرت شیخ درخواستم که کتاب فصوص را برای من شرح کند خطبه را شرح کرد و در
اثنای آن در من تصرفی کرد که مضمون تمام کتاب مرا معلوم شد پس از آن حکایت مسرور گشتم و دانستم
که مرا بهره تمام خواهد بود بعد از آن مرا فرمود که از آن شرح بنویس پس در حضور وی اجلالاً للقدرة
و امتثالاً للأمر خطبه را شرح کردم و هم وی گفته در محل بیان این معنی که تکمل را قوة ظهور در
جمیع مواطن هست بعد از مفارقت از این نشأة که در بغداد بودم و شخصی در منزل من فرود آمده بود
که دعوی وی آن بود که مهدی است و از من بر آن دعوی گواهی طلبید من گفتم که پیش خدای تعالی گواهی
میدهم که تو مهدی نیستی و دروغ می گویی با من معادات و دشمنی برخاست و جماعتی از ملاحده
و نصیریه جمع کرد و ایشان را بایذای من دلالت کرد پناه بروحانیت شیخ بزرگ شیخ محیی الدین
بردم و بجمعیت همت متوجه وی شدم دیدم که ظاهر شد و بیک دست خود هر دو دست
آن مدعی را بگرفت و بیک دست دیگر هر دو پای وی را و گفت بر زمینش زنم گفتم یا سیدی حکم و
فرمان تراست پس باز گشت و برفت من برخاستم بمسجد رفتم و آن مدعی با اتباع خود بقصد ایذای
من اجتماع کرده بودند من بایشان التفات نکردم و پیش محراب رفتم و نماز خود بگزاردم و ایشان
بر من هیچ دست نیافتند و شر ایشانرا خدای تعالی از من بازگردانید بعد از آن آن مدعی بر دست
من توبه کرد و مسافر شد و هم وی گفته که از شیخ خود شیخ صدر الدین شنیدم که شیخ بزرگ را با خضر

اتفاق ملاقات افتاد گفت که از برای موسی بن عمران صلوات الرحمن علیه هزار مسئله از آنچه از
اول ولادت وی تا زمان اجتماع بر وی گذشته بود مهیا ساخته بودم و وی بر سه مسئله از آن
صبر نتوانست کرد و اشارت باین معنی است آنکه حضرت رسالت صلعم فرموده است که لیت
اخی موسی سکت حتی یقص علینا من انبائهما و وی را بر طریق ابن الفارض رحمه الله در بیان
حقایق و معارف اشعار عربی لطیف است و از الجمله است این دو بیت که شیخ فخر
الدین عراقی در کتاب لمعات آورده شعر البحر بحر علی ما کان فی قدم، ان الحوادث امواج
و انهار، لا یحجبنک اشکال تشاکلها، عمن تشکل فیها و هی استار، و این بیت دیگر
شعر هو الواحد الموجود فی الکل وحده، سوی انه فی الوهم سمی بالسوی، و همانا که وی
قصیده تائیه فارضیه جوابی گفته است و از آن قصیده است این دو بیت شعر فما انفک
یرقانی بکل محبة، و ما زلت اهواه بکل مودة، تمتنع عنه انفصالی و واجب،
و عالی بلا امکان بعد و قربة شیخ سعید الدین فرغانی رحمه الله تعالی وی از کمل ٥٤٠
ارباب عرفان و اکابر اصحاب ذوق و وجدان بوده است هیچکس مسائل علم حقیقت را چنان
مضبوط و مربوط بیان نکرده است که وی در دیباچه شرح قصیده تائیه فارضیه کرده
اولا آن را بعبارت فارسی شرح کرده بوده است و بر شیخ خود شیخ صدر الدین قونیوی
قدس سره عرض فرموده و شیخ از آن استحسان بسیار کرده و در آن باب چیزی نوشته
و شیخ سعید آن نوشته را بعینه بر سبیل تبرک و تیمن در دیباچه شرح فارسی خود درج
کرده است و ثانیا از برای تعمیم و تتمیم فایده بعبارت عربی نقل کرده و فواید دیگر بر آن
مزید ساخته جزاه الله تعالی عن الطالبین خیر الجزاء و وی را تصنیف دیگر است مسمی بمناهج
العباد الی المعاد در بیان مذاهب ائمه اربعه رضوان الله علیهم اجمعین در مسائل عبادات

وبعضی

و بعضی معاملات که سالکان این طریق را از آن چاره نیست و در بیان آداب طریقت که بعد از
تصحیح احکام شریعت سلوک راه حقیقت بی آن میسر نیست و الحق آن کتابی است بس مفید
که مالا بد هر طالب و مرید است در آنجا آورده است که انتساب مریدان بمشایخ بطریقت
یا بخرقه و دوم بتلقین ذکر و سیم بصحبت و خدمت و تأدب بآداب و خرقه دو است خرقه ارادت
و آن جز از یک شیخ ستدن روا نباشد و دوم خرقه تبرک و آن از مشایخ بسیار بجهت برکت
ستدن روا باشد و در بیان خرقه ارادت خود گفته است که وی خرقه پوشیده از شیخ
نجیب الدین علی ابن بزغش الشیرازی قدس الله تعالی روحه و وی از شیخ الشیوخ شهاب الدین
السهروردی و وی از عم خود قاضی وجیه الدین و وی از پدر خود ابو محمد عمویه و اخی فرج زنجانی
دست هر یک در پوشانیدن خرقه مشارک دست آن دیگر اما ابو محمد از احمد اسود دینوری
خرقه پوشید و وی از ممشاد دینوری و وی از ابو القاسم جنید و اما اخی فرج از ابو العباس
نهاوندی و وی از ابو عبد الله خفیف شیرازی و وی از ابو محمد رویم بغدادی و وی از جنید رضی
الله عنهم و شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی رضی الله عنه نسبت خرقه را تا با بو القاسم
جنید بیش اثبات نکرده است و از جنید تا مصطفی صلعم بصحبت نسبت داده است نه بخرقه و اما
شیخ مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی سره در کتاب تحفة البررة آورده است که نسبت خرقه
متصل است به پیغامبر صلعم بحدیث درست متصل معنعن و فرموده است که مصطفی صلعم خرقه
پوشانید مر امیر المؤمنین علی رضی الله عنه و وی مر حسن بصری و کمیل بن زیاد را و کمیل مر عبد الواحد
بن زید را و وی مر ابو یعقوب نهرجوری را و وی مر عمرو بن عثمان مکی را و وی مر ابو یعقوب طبری را
و وی مر ابو القاسم رمضان را و وی مر ابو العباس بن ادریس را و وی مر داود خادم را و وی مر محمد
بن مانکیل را و وی مر شیخ اسماعیل قصری را و وی مر شیخ نجم الدین کبری را و وی مر بن فقیر یعنی مجد الدین

اسمعیل

بغدادی را فعال هذا النسبة خرقتها بمصطفی صلعم متصل شود والله اعلم واما نسبت تلقین
ذکر این فقیر یعنی شیخ سعید رحمه الله از شیخ خرقه خود شیخ نجیب الدین علی بزغش گرفت
و وی از شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی رضی الله عنه و وی از عم خود شیخ ابو النجیب
السهروردی و وی از شیخ احمد غزالی و وی از ابو بکر نساج و وی از شیخ ابو القاسم کرکانی
و وی از ابو عثمان مغربی و وی از ابو علی کاتب و وی از ابو علی رودباری و وی از سید
الطائفه جنید قدس الله تع ارواحهم بعد از آن می گوید که در نسبت خرقه ارادت و نسبت
تلقین ذکر دو شیخ گرفتن مذموم است اما در نسبت صحبت محمود است لیکن بشرط اجازت
یا فوت صحبت شیخ اول چنانکه این ضعیف بعد از مفارقت خدمت و صحبت شیخ نجیب الدین
قدس الله تع سره از خدمت مولانا و سیدنا و شیخنا صدر الدین الحق وارث علوم سید
المرسلین سلطان المحققین محمد بن اسحق القونیوی قدس الله تع سره و از شرف صحبت
و ارشاد و هدایت و اقتباس فضایل و آداب ظاهر و باطن و علوم شریعت و طریقت و
حقیقت تربیت یافت و منتفع شد غایة الانتفاع و همچنین از خدمت شیخ ربانی محمد
بن السکران البغدادی نور الله قبره نفعه و از صحبت غیر ایشان از اکابر تربیت پذیرفت
و منتفع گشت هر چند از عهده رعایت حقوق و شرایط خدمت و صحبت ایشان نتوانست
بیرون آمد لکن ایشان از کرم بحسن قبول و ارشاد این بیچاره را تلقی فرمودند جزاهم
الله عنی احسن الجزاء و هم وی آورده است که از شیخ نجیب الدین رحمه الله شنیدم که شمس
الدین صفی امام جامع شیراز از اکابر صالحان و پاکان بود و همه اوقاتش بذکر و تلاوت
و انواع عبادات مستغرق و معمور لکن از کسی تلقین ذکر نداشت روزی در واقعه ذکر خود را
بصورت نوری مصور شده مشاهده کرد که از دهان وی منفصل می شد و بر میان فرو می رفت

باخود

با خود گفت که این علامت خیر نیست چه نص الیه یصعد الکلم الطیب بخلاف این نشان می دهد
این نقصان مگر بسبب عدم تلقین ذکر است از مشایخ پس بیکی از مریدان شیخ نجار و زبان تلقی
قدس الله تع روحه رجوع کرد و از وی ذکر تلقین گرفت و همان شب در واقعه ذکر خود را بصورت
نوری مشاهده نمود که بالا می رفت و آسمانها را خرق می کرد و بعد از آن بصحبت شیخ الشیوخ
شهاب الدین سهروردی رضی الله عنه پیوست و رسید آنجا که رسید **شیخ موسی سدرانی**
رحمه الله تع وی از اکابر اصحاب شیخ ابو مدین مغربی قدس الله تع روحه بوده است شیخ سعید
الدین فرغانی در شرح قصیده تائیه آورده است که از شیخ معتبر طلحه بن عبد الله بن طلحة
التستری العراقی رحمه الله تع در سنه خمس و ستین و ستمائه شنیدم که وی روایت کرد از
شیخ عماد الدین محمد بن شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی قدس الله تع سره و روحه که گفت
در یکی از حجات با والد خود بودم در میانه آنکه طواف خانه می کردم ناگاه دیدم که شیخ مغربی
طواف می کرد و خلق بوی تبرک می جستند و وی را زیارت می کردند مرا بیش وی تعریف کردند
که این فرزند شیخ شهاب الدین است مرا مرحبا گفت و سر مرا ببوسید و مرا دعای خیر کرد و اینها
برکت دعای وی را در خود می یابم و امید می دارم که در آخرت نیز برکت آن همراه من باشد پس
من پرسیدم که این کیست گفتند که این را شیخ موسی می گویند چون از طواف فارغ شدم و پیش والد
خود رفتم وی را خبر کردند که من زیارت شیخ موسی را دریافتم و مرا دعای خیر کرد والد من بسیار
بآن مسرور شد بعد از آن حاضران در ذکر مناقب شیخ موسی شروع کردند و از آن جمله گفتند که وی را
در هر شبانه روزی وردیست که هفتاد هزار بار ختم قرآن می کند و والد من خاموش بود ناگاه — و والد من خاموش بوده
یکی از کبار اصحاب والد من سوگند یاد کرد و گفت راست است آنچه از وی می گویند و من
پیش از این این سخن را شنیده بودم و در خاطر من فی الجمله انکاری بود تا آن وقت که شبی

541

شیخ موسی را در طواف دریافتم در پی وی ایستادم دیدم که تقبیل حجر الاسود کرد و از اول
فاتحه آغاز تلاوت کرد و می رفت همچنانکه معهود است که مردم در طواف می روند و تلاوت
می کرد چنانکه تلاوت که حرف حرف را فهم می کردم چون من هم در آن طواف اول که از برابر در خانه که
از حجر الاسود تا آنجا مقدار چهار گام باشد تمامیتش در گذشت یک ختم تمام کرد چنانکه من
تمام آن ختم را حرف بحرف شنیدم خدمت والدم با همه اصحاب تصدیق وی کردند و آنچه گفت
قبول کردند بعد از آن والدم مرا ازین معنی سؤال کردند گفت این از قبیل بسط زمانست
که نسبت ببعضی از اولیاء الله واقع می شود پس از برای صدق آن قضیه گفت که شیخ الشیوخ
ابن سکینه را رضی الله عنه مریدی بود صانع و خلیفه وی آن بود که سجادهای صوفیان از روز
جمعه بمسجد جامع می برد و می انداخت و بعد از ادای نماز جمع می کرد و بخانقاه می آورد روزی
یکی از جمعها سجادها را بر یکدیگر بست تا بمسجد برد و بکنار دجله رفت تا غسل جمعه بجای
آرد جامها بیرون کرد و بر کنار دجله نهاد و باب فرو رفت چون سر بیرون کرد دید که آن دجله
نیست جای دیگر است پرسید که این کجاست گفتند که این نیل مصر است تعجب کرد و از آب
بیرون آمد و بشهر در رفت ناگاه بدکان صانعی رسید آنجا بایستاد و بروی
حصیر میزری که ستر عورت وی کرده بود جامه دیگر نبود صاحب دکان بفراست دانست که
وی صانع است وی را آزمایش کرد دید که آن صنعت را نیک می داند وی را گرامی داشت
و بخانه برد و دختر خود را با وی نکاح کرد و از وی سه فرزند آمد و هفت سال بر آن گذشت
روزی بکنار نیل آمد و در آب غوطه خورد چون سر بر آورد دید که در دجله بغداد است
در همان موضع که پیش ازین بهفت سال باب در آمده بود و جامهای وی همچنانکه
نهاده بود بر کنار دجله است جامها را پوشید و بخانقاه آمد دید که سجادهای صوفیان

همچنانکه

همچنانکه بر هم بسته است بعضی از اصحاب با وی گفتند که زودتر باش که بعضی از جماعت
بیگانه بمسجد رفته اند سجادها را بمسجد برد پس از ادای نماز بخانقاه آورد و بتعجیل تعجب
کنان بخانه خود رفت اهل بیت خود گفتند که مهمانانی که فرموده بودی که برای ایشان ماهی بریان
کنیم کجااند که ماهی بریان شده است مهمانان را آورد و ماهی خوردند بعد از آن پیش شیخ خود
ابن سکینه آمد و با آنچه بر وی گذشته بود وی را اخبار کرد و قضیه اولاد خود را بمصر با وی بگفت
فرمود که فرزندان را از مصر ببغداد حاضر کن چون فرزندان را حاضر کرد و آنچه گفته بود راست بیرون
آمد شیخ ابن سکینه از وی پرسید که امروز در چه اندیشه بودی و در خاطر تو چه بود گفت از
اول روز در خاطر من ازین آیت که کان مقداره الف سنة دغدغه و نزاعی بود شیخ
گفت این واقعه رحمتی است از خدای تعالی بر تو و رفع اشکال و تصحیح ایمان و اعتقاد تست
بآنکه خدای تعالی قادر است بر آنکه آن نسبت ببعضی بندگان خود زمان را بسط کند و دراز
فرا نماید با آنکه آن کوتاه باشد نسبت ببعضی دیگر و همچنین است حال در قبض زمان که زمان دراز را
کوتاه فرا نماید والله القادر علی ما یشاء و نزدیک بدین قصه است آنکه صاحب فتوحات
رضی الله عنه ذکر کرده است که شخصی جوهری از خود حکایت کرد که مقداری خمیر از خانه خود
بفرن برد تا نان بپزند وی را جنابت رسیده بود بکنار نیل رفت و در آب در آمد تا غسل کند
از خود غایب شد دید همچنانکه کسی در خواب بیند که وی در بغداد است آنجا کدخدا شد و مدت
شش سال با خاتون خود بسر برد و از وی فرزندان آمد بعد از آن باخود آمد خود را در میان
آب دید غسل تمام کرد و جامه پوشید و بفرن رفت و نان گرفت و بخانه آمد و با اهل خانه این
واقعه را باز گفت چون ماهی چند بر آمد آن خاتون از بغداد آمد و فرزندان را همراه آورد و خانه جوهری را
می پرسید چون با هم ملاقات کردند جوهری خاتون و فرزندان را بشناخت از آن زن پرسید که چند

نگاه است که ترازنه کرده است گفت شش سال **شیخ عیسی هتّار یمنی رحمه الله تعالی** امام ٥٤٢
یافعی گوید که وی روزی بر فاحشهٔ بگذشت وی را گفت بعد از خفتن بپیش تو آیم زن
خرم شد و خود را بیاراست بعد از خفتن بپیش وی آمد و در خانهٔ وی دو رکعت نماز بگزارد
و بیرون آمد آن زن را حال بگشت و توبه کرد و از هر چه داشت بیرون آمد و شیخ وی را بزنی
بیکی از درویشان داد و گفت که طعام ولیمه را عصیدهٔ بسازید و روغن مخرید امیر را که
رفیق آن زن بود از آن خبر دادند تعجب کرد گفتند وی را بیکی از درویشان داد و طعام
ولیمه عصیده ساخته و روغن ندارند امیر بر طریق استهزا دو شیشه خمر فرستاد که این را
بپیش شیخ برید و گویید که شاد شدیم و شنیدیم که روغن عصیده نیست این را با عصیده
بخورید چون فرستادهٔ امیر آمد گفت دیر آمدی یکی از آن دو شیشه را بستد و دست در آن
کرد و بر عصیده ریخت و دیگری را همچنان کرد و آن فرستاده را گفت بنشین و بخور چون
بخورد روغنی بود که خوشتر از آن نخورده بود بپیش امیر رفت و قصه را باز گفت
امیر نیز بپیش شیخ آمد و بر دست وی توبه کرد **شیخ ابو الغیث جمیل الیمنی قدس الله**
تعالی سره ذو المقامات العلیة والاحوال السنیة والانفاس الصادقة والکرامات الخارقة ٥٤٣
در اوایل حال از قطاع طریق بود روزی در کمین قافلهٔ نشسته بود شنید که هاتفی گوید
یا صاحب العین علیک عین یعنی ای آنکه چشم بر قافله داری دیگری را چشم بر تست در وی
اثری عظیم کرد و از آنچه در آن بود از آن باز ایستاد و بر خدای تعالی اقبال نمود و توبه و انابت کرد
و بصحبت شیخ ابن الافلح الیمنی پیوست نفس وی پاکیزه شد و دل وی منور گشت و صدق
و ارادت و سیمای سعادت بر وی پیدا آمد و خوارق عادات از وی بظهور انجامید گویند
روزی بقصد آنکه از صحرا هیزم آورد بیرون رفت و درازگوشی با خود ببرد در میانه آنکه در بعضی

وادیها هیزم جمع می‌کرد درازگوش وی را شیر بدریده است روی با شیر کرد و گفت دراز
گوش مرا بکشتی هیزم خود را بر چه بار کنم سوگند بعزت معبود که این بار نخواهم کرد مگر بر پشت
تو پس هیزمها را جمع کرد و بر پشت شیر نهاد و وی را میراند تا نزدیک شهر رسید هیزم را
از وی فرو گرفت و گفت هر جا که خواهی برو اهل بیت وی از وی قدری عطر طلبیدند ببازار
رفت تا بخرد بپیش یکی از عطاران رفت و با وی در آن باب سخن گفت گفت در دکان
من هیچ عطر نیست ابو الغیث گفت در دکان تو هیچ نخواهد بود فی الحال هر عطر که در دکان
وی بود منعدم شد عطار بپیش شیخ وی ابن الافلح از وی شکایت کرد شیخ وی را بخواند و بسبب
آنکه اظهار کرامت کرده بود وی را سیاست بسیار کرد و گفت دو شمشیر در یک غلاف نمی
شاید از صحبت من دور باش هر چند ابو الغیث عذر آورد و تضرع نمود قبول نکرد و از صحبت
وی اباء کرد ابو الغیث برفت و طلب شیخی دیگر می‌کرد تا بصحبت وی منتفع گردد بپیش هر شیخی
که رفت گفت ترا همین بسندست محتاج بشیخ نیستی تا آن بود که بشیخ کبیر علی اهدل رسید
و التماس صحبت کرد شیخ وی را قبول فرمود ابو الغیث گفته است که چون بصحبت وی رسیدم گویا
قطرهٔ بودم که در دریا افتادم پادشاه یمن خادم وی را بکشت چون خبر بوی رسید در غضب شد
گفت مالی وللحراثة انا اترک عن المنتاب واترک الزرع در همان وقت پادشاه کشته شد
روزی فقرا گفتند که ما را آرزوی گوشت می‌کند گفت که فلان روز که روز بازارست گوشت
خواهید خورد چون آن روز آمد خبر رسید که قطاع طریق قافله را غارت کرده‌اند چون ساعتی
بر آمد یکی از قطاع طریق آمد و بجهت شیخ گاوی آورد شیخ فقرا را گفت که این گاو را بکشید
و ببرید اما سر وی را همچنان که هست نگاه دارید بعد از آن دیگری آمد و یک خروار گندم آورد
شیخ فرمود آرد کنید و نان بپزید هر چه شیخ گفت کردند بعد از آن شیخ فقرا را گفت بخورید

جمعی فقها حاضر بودند ایشان را بسر سفره طلبیدند نیامدند شیخ فقرا را گفت شما بخورید
که فقها حرام نمی‌خورند چون فقرا از خوردن فارغ شدند ناگاه شخصی پیش شیخ آمد و گفت
ایها الشیخ گاوی نذر فقرا کرده بودم حرامیان بغارت بردند شیخ گفت اگر سر گاو خود را
بو بینی شناسی گفت آری شیخ فرمود تا سر گاو را حاضر کردند گفت این سر گاو منست بعد از آن
شخصی دیگر در آمد و گفت ایها الشیخ یک خروار گندم نذر شیخ کرده بودم حرامیان بردند
شیخ گفت نذر فقرا بفقرا رسید چون فقها از آن مشاهده کردند از ترک موافقت فقرا پشیمان
شدند توفی رضی الله عنه سنه احدی و خمسین و ثلثمائة **شیخ ابو الحسن المعروف بالمغازلی رحمه الله تعالی**
نام وی علی بن عبدالله است شریف حسنی ساکن اسکندریه بوده است و جمعی کثیر از کبار صحبت وی
پیوسته اند از کبار اولیاء الله و عظمای مشایخ است وی گفته است که در سیاحت بودم شبی در دشتی
خفتم و سباع گرد من می‌گردیدند تا صبح و هرگز انسی همچو آن انس نیافتم چون بامداد شد در
خاطر من گذشت که مرا از مقام انس با خدای تعالی چیزی حاصل شد برود خانه‌ای فرود آمدم کبک
بسیار دیدم که مثل آن ندیده بودم چون آواز پای من شنیدند همه یکبار بر پریدند چنانکه از ترس
مرا خفقان پیدا شد شنیدم که مرا می‌گویند ای آنکه دوش با سباع انس گرفته بودی ترا چیست که
از پریدن این کبکان ترسانی ولیکن تو دوش با ما بودی و اکنون با نفس خودی وهم وی گفته که
یک بار هشتاد روز گرسنه بودم در خاطرم آمد که ترا ازین کار نصیبی حاصل شد ناگاه
زنی دیدم که از مغاره‌ای بیرون آمد بغایت خوب روی گوییا روی او نور آفتاب بود و می‌گفت
منحوسی هشتاد روز گرسنه بود در ایستاد و ناز بر خدای تعالی می‌کند بعمل خود و شش ماه
بر من گذشته است که طعام نچشیده‌ام وهم وی گفته که روزی در مغاره‌ای بودم گفتم الهی کی ترا
بنده‌ای شاکر باشم شنیدم که مرا می‌گویند هرگاه که منعم علیه غیر خود نه بینی گفتم الهی چون منعم علیه

غیر خود

غیر خود نه بینم و حال آنکه بر انبیا انعام کرده و بر علما انعام کرده و بر ملوک انعام کرده شنیدم
که گفتند که اگر نه انبیا بودندی تو راه راست نیافتی و اگر نه علما بودندی تو اقتدا بکه کردی
و اگر نه ملوک بودندی تو ایمن نبودی و این همه نعمتست از من بر تو وهم وی گفته که رفیقی داشتیم
با وی در مغاره‌ای جای گرفتیم و طلب وصول بخدای تعالی می‌کردیم می‌گفتیم فردا ما را فتح شود ناگاه
مردی در آمد با هیبت گفتیم تو کیستی گفت عبدالملک دانستیم که وی از اولیاء الله است
گفتیم حال تو چیست گفت حال شما چیست حال تو چیست چون باشد حال کسی
که می‌گوید فردا ما را فتح شود و پس فردا ما را گشاد شود نه ولایتست و نه فلاح این نفس چرا
پرستش خدای تعالی خاص از برای خدای نکنی ما دانستیم که وی از کجا بر ما در آوردند توبه کردیم
و استغفار نمودیم و ما را فتح پدیدار آمد وهم وی گفته است که رسول را صلعم بخواب
دیدم گفت یا علی طهر ثیابک من الدنس تحظ بمدد الله فی کل نفس یعنی پاکیزه گردان جامه‌های
خود را از چرک تا بهره‌مند گردی بمدد و تایید الله تعالی در هر نفسی گفتم یا رسول الله ثیاب
من کدامست گفت خدای تعالی بر تو پنج خلعت پوشانیده است خلعت محبت و خلعت
معرفت و خلعت توحید و خلعت ایمان و خلعت اسلام هر که خدای را دوست دارد
بروی آسان شود هر چیزی و هر که خدای را بشناسد در نظر وی خرد نماید هر چیزی
و هر که خدای را بیگانگی بداند بوی شریک نیارد هیچ چیزی را و هر که بخدای ایمان آرد ایمن
گردد از هر چیزی و هر که باسلام متصف گردد در خدای عاصی نشود و اگر عاصی شود
اعتذار کند قبول افتد شیخ ابو الحسن گوید که ازینجا فهم کردم معنی قوله تعالی و ثیابک فطهر
شاگرد وی شیخ ابو العباس رسی گفته است که از مدینه شریفه قصد زیارت حضرت امیر
المؤمنین حمزه رضی الله عنه کردم در راه کسی دیگر رفیق من شد چون بانجا رسیدیم در قبه‌ای

نزار وی بسته بود ببرکتِ روحانیتِ حضرتِ رسالت صلعم کشاده شد در آمدیم دیدیم که
نزدیک روضه مردی دعا میکند با رفیقِ خود گفتم که این مرد از ابدالست و دعا درین ساعت
مستجابست وی دعا کرد که خدای تع ویرا یک دینار روزی کند و من دعا کردم و از خدای تع
عافیت از بلای دنیا و عذابِ آخرت خواستم چون در مراجعت نزدیک بمدینه رسیدیم شخصی
پیش آمد و رفیقِ مرا یک دینار داد و چون بمدینه در آمدیم و نظرِ شیخ ابوالحسن بمن افتاد در فیضِ
مرا گفت یا خَسِیسَ الهِمَّة ساعتی یافتی که در آن جا دعا مستجاب شود و آنرا یک دینار
صرف کردی چرا چون ابوالعباس نبودی که از خدای تع عافیتِ دنیا و آخرت خواست و خدای تع
دعای وی اجابت کرد و گفته است که در بدایتِ حال مرا تردد افتاد میان انقطاع و بودن
در بیابان و میانِ باز گشتن با بادانی و شهر و صحبتِ علما و اخیار و مرا وصف کردند که در سر
کوهی ولیّ هست قصدِ زیارتِ وی کردم شب هنگامی بدانجا رسیدم با خود گفتم در شب
پیشِ وی نروم بر در آن بخفتم شنیدم که از اندرون میگوید بار خدایا بدرستی که مردمی چند
هستند از بندگانِ تو که از تو میخواهند که خلق خود را مسخّر ایشان کردانی و خلق خود را
مسخّر ایشان کردانیدی و از تو بآن راضی شدند و بدرستی که من از تو میخواهم که خلق خود را
بد خوی کردانی با من تا مرا هیچ ملجأ و پناهی نباشد الا حضرتِ تو من با خود گفتم ای نفس بشنو
که این شیخ از کدام بحر اغتراف می کند چون بامداد کردم پیشِ وی در آمدم و سلام کردم و از هیبت
و خوفِ وی بتر بر لرزیدم گفتم یا سیّدی حال تو چونست گفت شکایت میکنم بخدای تع از بردِ تسلیم
یعنی خوشی و رضا همچنانکه تو شکایت می کنی از حرِّ تدبیر و اختیار گفتم من حرِّ تدبیر و اختیار
می دانم و این زمان در آنم بردِ تسلیم و رضا چیست و چرا ازان شکایت می کنی گفت می ترسم
که حلاوتِ آن مرا مشغول گرداند از خدای تع گفتم ای سیّدی شنیدم که شب می گفتی بار خدایا

یارب همه خلق را بمن بدخو کن
وز جمله جهانیان مرا یکسو کن
روی دل من ز هر جهت سوی خود آر
وز عشق خودم بیک جهت یکرو کن

مردمی

بدرستی که مردمی چند از بندگانِ تو هستند که از تو می خواهند که خلق خود را مسخّر ایشان
کردانی و مسخّر کردانیدی و از تو بآن راضی شدند شیخ تبسّم کرد و گفت ای فرزند عوضِ آنکه
می گویی اَللّٰهُمَّ سَخِّرْ لِي بگوی اَللّٰهُمَّ کُنْ لِي تو گمان می بری که هر که خدای تع ویرا باشد بچیزی محتاج
شود این بدی چیست امام یافعی گوید که از بعضی مشایخ شنیده ام که چون کسی از وی طلب
دعا می کرد می گفت کَانَ اللّٰهُ لَکَ و این کلمه با وجودِ کوتاهی جامع همه مطلوباتست زیرا که
چون خدای تع کسی را باشد همه مطلوباتِ ویرا بود اما خدای تع کسی را باشد که وی
خدایرا باشد کما قال صلعم مَنْ کَانَ لِلّٰهِ کَانَ اللّٰهُ لَهُ شیخ ابوالحسن گفته اِنَّمَا لَا تَرَی مَعَ الحَقِّ
مِنَ الخَلْقِ اَحَدًا اِنْ کَانَ وَلَا بُدَّ فَکَالْهَبَاءِ فِي الهَوَاءِ اِنْ فَتَّشْتَهُ لَمْ تَجِدْهُ شَیْئًا و هم وی گفته
لَا یَکُنْ حَظُّکَ مِنْ دُعَائِکَ الفَرَحَ بِقَضَاءِ حَاجَتِکَ دُونَ فَرَحِکَ بِمُنَاجَاتِکَ لِمَحْبُوبِکَ فَتَکُونَ
مِنَ المَحْجُوبِینَ و هم وی گفته لِکُلِّ فَقِیرٍ لَمْ یَکُنْ فِیهِ اَرْبَعَةُ آدَابٍ فَاجْعَلُوا التُّرَابَ سَوَاءً الرَّحْمَةُ
لِلْاَصَاغِرِ وَالحُرْمَةُ لِلْاَکَابِرِ وَالاِنْصَافُ مِنَ النَّفْسِ وَتَرْکُ الاِنْتِصَافِ لَهَا وی در سنه اربع
و خمسین و ستمایه برفته از دنیا در وقتِ توجّه بمکّهٔ مبارکه در صحرایی که آب شور داشت
چون ویرا آنجا دفن کردند ببرکتِ وجودِ وی آب آن صحرا شیرین شد **شیخ یاسین**
المغربی الحجام الاسود قدس سرّه وی از اربابِ ولایت و اصحابِ کرامت بود اما در صورت
حجامی ازو پوشیده می داشت امام نواوی رضی الله عنه از جملهٔ مریدان و معتقدانِ وی بوده است
بزیارتِ وی میرفته است و بصحبت و خدمتِ وی تبرّک می جسته و نسبت بوی در مقام
ارادت بوده بهر چه اشارت کردی بران موجب بر فتی روزی ویرا گفت که کتابهای که پیش تو
مستعارست بخداوندان باز ده و بدیار خود مراجعت نمای و اهل خود را زیارت کن
سخنِ ویرا قبول کرد چون بدیار خود رسید و اهل خود را دید بیمار شد و وفات کرد توفی الشیخ

الانصاف
الانتقام

٥٤٥

بفتح یاء مثناة تحتانیة و القطانی [illegible]

یاسین فی شهر ربیع الاول سنة سبع وثمانین وستمائة وکان عمره ثمانین رحمه الله تعالی
والامام محیی الدین النواوی رحمه الله تعالی فی الرابع والعشرین من رجب سنة ست وسبعین
٥٤٦ وستمائة **شیخ عفیف الدین التلمسانی رحمه الله** نام وی سلیمان بن علی است بعضی از متقشفه
فقها ویرا بزندقه والحاد منسوب داشته اند و در بیان آن ذکر کرده که ویرا گفتند
یکبار که انت نصیری گفت النصیری بعض منی بعضی منی و بر واقف بر اصطلاحات
این طائفه پوشیده نباشد که یکی از مقامات ایشان مقام جمع است که صاحب آن
همه اجزای وجود را ابعاض و تفاصیل خود می بیند و همه را در خود مشاهده می کند چنانکه
گفته اند **مصراع** جزو درویشت جمله نیک و بد • و من اشعاره المشعرة بذلک **شعر**
فی کل طور حقیقة لی مسلک • ولکل مرتبة وذوق اسلک • ان دارت الافلاک فهی من هوی
فبی • وعلی دوری محیطها یتحرک • می شاید که آنچه گفته است که النصیری بعض منی
بنا برین معنی باشد خواه بر سبیل تحقیق و خواه بر سبیل تقلید و وی کتاب منازل السا[ئرین را]
که از مصنفات شیخ الاسلام ابو اسمعیل عبد الله الانصاری الهروی است شرح
نیکو کرده است هر که را اندک چاشنئ از مشرب این طائفه باشد داند که سخنان
وی که در آنجا مذکور است اکثر مبنی بر قواعد علم و عرفان و مبنی از خصایص ذوق و وجدان است
و همچنین ویرا دیوان شعری هست در کمال لطافت و عذوبت هر که آنرا مطالعه کند داند که
از سر چشمه کدر هرگز چنان زلال صافی نجوشد و از شجره خبیثه اصلا چنان میوه طیب
نیاید در شرح منازل السائرین در درجه ثالثه از مقام رضا می گوید وقد ذقت هذا المقام
والحمد لله تعالی وتحققت صحته لی فی ثلث مواطن اولها انی اشرفت علی القتل بسیوف العرب
خذلهم الله تعالی • فنظرت قلبی فلم اجد عنده تفاوتا بین الحیوة والموت • رضی بحکم الله تعالی

التلمسانی ع بکسر تاء مثناة فوقانیه و سکون لام و کسر میم و سین مهمله و نون و سکون میم صح

بغلبة

بغلبة سلطان المحبة • والموطن الثانی اننی اشرفت علی الغرق فنظرت الی قلبی فما رأیت
تفاوتا بین الحیوة والموت • رضی بحکم الله تعالی والموطن الثالث قیل لی احذر من طریق الصوفیة
ان فیها امورا تزل فیها القدم فنظرت الی قلبی وتحققت عقد الرضی مع ربی وقلت اعرض
بعد الاقبال و اخاف مع الصحة محبتی لله تعالی من القتل ففاضت عینای بالدموع وسرت
فی وجودی نشوة الخشوع والخضوع واخذتنی حالة وجد کدت فیها ان افارق نفسی
بعد غیبت حتی فلما انفصلت نظمت ارتجالا انا فی غنائی ارادة المحبوب اجری لا محالة
اما انا المحض الهوی طوعا واما للضلالة مهما احب احبه انا عبده فی کل حالة ومن اشعاره
شعر شهدت نفسک فینا وهی واحدة • کثیرة ذات اوصاف واسماء • ونحن
فیک شهدنا بعد کثرتنا • عینا بها اتحد المرئی والرائی • وتوفی الشیخ عفیف الدین سنة تسعین
٥٤٧ وستمائة **شیخ ابو العباس المرسی رحمه الله تعالی** وی شاگرد شیخ ابو الحسن شاذلی است صاحب
مقامات عالیه وکرامات ظاهره است روزی شخصی ویرا بر بافت برد و بجهت امتحان طعامی که
دران شبهه بود پیش شیخ نهاد شیخ ویرا گفت اگر حارث محاسبی را رگی در انگشت
بود که چون دست بطعام بردی حرکت کردی من شصت رگ در دست دارم که متلازم حرکت
میکند صاحب طعام استغفار کرد و عذر خواست امام یافعی گوید که چنین بمن رسیده
است که یکی از سلاطین امتحان یکی از مشایخ کرد و طعامها پیش آورد که در بعضی گوشت
کشته بود و در بعضی گوشت مرده شیخ میان در بست و گفت ای درویشان امروز من
خادم شمام درین طعام و دایستاد هر طعام که در ان گوشت کشته بود پیش درویشان
می نهاد و هر چه دران گوشت مرده بود دور می کرد که این از برای لشکریان پادشاه وی گفت
الطیب للطیب والخبیث للخبیث سلطان حاضر بود ازان امتحان استغفار کرد و گفت که

بفتح میم و راء مهمله و کسر سین مهمله صح

یعقوب که امیر المؤمنین مغرب بود برادر خود را بکشت از برای عزت بر ملک و از آن پشیمان شد
و توبه کرد توبه‌ای که در وی اثر تمام کرد و در باطن وی حالهای نیکو ظاهر شد و واقعه‌های
ارباب ارادت می‌دید طالب شیخی گشت که خود را تسلیم وی کند وی را شیخ ابومدین رضی الله
عنه نشان دادند شیخ را استدعا نمود اجابت کرد و گفت فیا أولو الأمر چه باید بود
اما من پیری نمی‌رسم مرا فرموده اند که به تلمسان روم و آن شهریست از مغرب و از روز
شیخ در بجایه بود چون به تلمسان رسید رسولان یعقوب را گفت سلام من بصاحب خود
برسانید و بگویید شفای تو در دست شیخ ابو العباس حرسی است و شیخ ابومدین
در تلمسان وفات کرد رسولان یعقوب پیش وی آمدند و وصیت شیخ را گفتند یعقوب
استدعای شیخ ابو العباس کرد و وی نیز از حضرت حق باجتماع با یعقوب مأمور شد
در روز اجتماع یعقوب فرمود تا یک خروس بکشتند و دو پاره کردند و یکی را گلو بیفشردند و
یکی را جدا بپختند و پیش شیخ آوردند شیخ بخادم اشارت کرد که این یک پاره را که مردار است
و آن دیگر را خورده گرفت پس یعقوب ملک را به پسر داد و خود بالکلیه تسلیم کرد و به برکت
نفس شیخ ابومدین و حسن تربیت ابو العباس گشایشی یافت و در مرتبهٔ ولایت ثابت
قدم گشت در سالی مردم به باران محتاج شدند شیخ ابو العباس با یعقوب بصحرا بیرون رفتند
شیخ یعقوب را گفت نماز بگذار و طلب باران کن برای مسلمانان یعقوب گفت یا سیدی تو باین
لایقتری شیخ گفت ترا باین فرموده اند پس یعقوب نماز بگذارد و دعا کرد و علی الفور
اثر اجابت ظاهر شد و باران آمد **شیخ سعد حداد و مرید وی شیخ جوهر رحمهما** ٥٤٨
الله تعالی شیخ جوهر در اوایل بندهٔ کسی بود آزاد شد در بازار بغداد خرید و فروخت
می‌کرد و بمجالس فقرا حاضر می‌شد و اعتقاد و اخلاص تمام داشت و وی امّی بود چون

وقت

وقت وفات شیخ کبیر شیخ سعد حداد که در بغداد مدفونست رسید فقرا وی را گفتند که
بعد از تو شیخ که خواهد بود گفت آنکس که در روز سیم از وفات من در محلی که فقرا جمع باشند
مرغی سبز بیاید و بر سر وی بنشیند چون روز سیم رسید و فقرا از قراءت و ذکر فارغ
شدند و منتظر وعدهٔ شیخ بنشستند ناگاه دیدند که مرغی سبز فرود آمد و نزدیک
بایشان بنشست هر کدام از بزرگتران فقرا امیدی داشتند که آن مرغ بر سر ایشان
نشیند بعد از ساعتی آن مرغ پرواز کرد و بر سر جوهر نشست و این معنی هرگز در دل وی نگذشته
بود و در خاطر هیچ یک از فقرا نگذشته پس فقرا پیش وی آمدند تا وی را بزاویهٔ شیخ
برند و بجای وی بنشانند وی بگریست و گفت مرا چه صلاحیت این کارست من مرد بازاریم
و امّی و طریق فقرا و آداب ایشان نمی‌دانم و بر من مردمان را حقوق است و مرا با ایشان معاملات
گفتند این امریست آسمانی و ترا ازین چاره نیست خدای تعالی ترا تأیید و تعلیم کند هر چه
در بایست باشد گفت مرا چندان مهلت دهید که به بازار روم و حقوق مسلمانان از گردن
خود بیرون کنم پس به بازار رفت و حق هر کس را ادا کرد و آنگاه بزاویهٔ شیخ
آمد و صحبت فقرا را لازم گرفت فصار کاسمه جوهرا وله من الفضایل و الکمالات
ما یطول ذکره فسبحان الکریم المنان ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل
٥٤٩ العظیم **احمد بن الجعد و شیخ سعید که کنیت وی ابو عیسی است رحمهما الله تعالی**
امام یافعی گوید رحمه الله تعالی که در بلاد یمن دو شیخ بودند یکی شیخ کبیر عارف بالله شیخ
احمد بن الجعد و دیگر شیخ کبیر عارف شیخ سعید و هر یک را اصحاب و تلامذه بودند روزی
شیخ احمد با اصحاب خود عزیمت زیارت بعضی گذشتگان کرده بود شیخ سعید بشنید
شیخ سعید نیز موافقت کرد چون مقداری از راه برفتند شیخ سعید پشیمان شد از موافقت

اینشاه بازگشت و شیخ احمد بر عزیمت خود برفت و زیارت کرد و باز آمد بعد از چند روز
دیگر شیخ سعید بایرفنی آمد با اصحاب خود و عزیمت همانه زیارت کرد شیخ احمد ویرا در راه
پیش آمد و باهم ملاقات کردند شیخ احمد شیخ سعید را گفت فقرا را بر تو حق متوجه شده
است که امروز از موافقت اینشاه برگشتی شیخ سعید گفت بر من هیچ حق متوجه نشده
است شیخ احمد گفت برخیز و انصاف ده شیخ سعید گفت هر که مارا برخیزاند ما ویرا بنشانیم
شیخ احمد گفت هر که مارا بنشاند ویرا مبتلا گردانیم پس هر یک از آن دو بزرگ آنچه آن دیگر
را گفته بود در رسید شیخ احمد مقعد شد و بر جای بماند تا آن وقت که ان وقت بحق پیوست
و شیخ سعید مبتلا شد بآنکه تن خود را می کند و می برید تا بجوار حق تعالی پیوست لکاتبه یافعی
می گوید رحمه الله احوال فقرا از شمشیرهای برنده تر است چون اصحاب احوال با یکدیگر برابر
باشند احوال اینشان در یکدیگر سرایت می کند و اگر برابر نباشند حال قوی در ضعیف سرایت
می کند و گاه می باشد که حال سابق تأثیر میکند دون المسبوق هذا هو الظاهر والله اعلم
بحقیقة الحال **شیخ نجم الدین عبدالله بن محمد الاصفهانی رحمه الله تعالی** وی شاگرد ۵۵۰
شیخ ابوالعباس المرسی است سالهای بسیار مجاور مکه بوده و مناقب وی بسیار است
و کرامات وی بیشمار یکی از علماء عجم گفته است که پدر خود را بیمار گذاشتم و بحج رفتم
چون بمکه رسیدم و حج گذاردم خاطر من بجهت پدر پریشان بود با شیخ نجم الدین گفتم چه
که خاطر براه داری که در بعضی مکاشفات خود ویرا احوال وی مطالع شوی و با من بگویی
در حال بنگریست و گفت اینک از بیماری صحت یافته است و بر بالای سریر خود مسواک
می کند و کتابهای خود را گرد خود نهاده وصفت و حلیهٔ وی چنین و چنین است و نشانی
های راست بازداد و ویرا هرگز ندیده بود روزی بهمراهی جنازهٔ یکی از اولیاء الله بلاد عجم

آمده بود چون ملقن که یکی از فقرا بود بر سر قبر بنشست که تلقین کند شیخ نجم الدین بخندید یکی
از شاگردان او سبب خنده را پرسید ویرا زجر کرد پس بعد از آن گفت که چون ملقن آغاز تلقین
کرد صاحب قبر گفت هیچ تعجب نمی کنید مرده که تلقین زنده می کند ویرا گفتند که هرگز زن
خواسته گفت هرگز زن نخواسته ام و طعامی هم نخورده ام که از زنی پخته باشد شیخ وی
در بلاد عجم ویرا گفته بود که زود باشد که در دیار مصر با قطب ملاقات کنی بطلب قطب
بیرون آمد در راه جمعی از حرامیان ویرا بگرفتند و گفتند جاسوس است ویرا نگاه داشتند و وی
ببستند می گوید ناگاه دیدم که پیری بر من فرود آمد همچنانکه بازی بر شکاری فرود آید و مرا
بگشاد و گفت برخیز ای عبدالله که مطلوب تو منم پس برفتم تا بدیار مصر رسیدم هیچ مطلوب
خود را نشناختم و ندانستم که کجاست تا آنکه روزی گفتند که شیخ ابوالعباس مرسی آمده است
جمعی فقرا گفتند بیایید تا برویم و بر وی سلام کنیم چون چشم من بر وی افتاد دیدم که شناختم
که وی همان پیرست که مرا بگشاده و وی نیز نشانی گفت که حاضران ندانستند خدمت و
صحبت ویرا لازم گرفتم تا آن وقت که از دنیا برفت چون شیخ وی وفات کرد متوجه مکه شد
در راه بقید شیخ شیخ خود شیخ ابوالحسن شاذلی رضی الله عنهم رسید از قبر خود با وی سخن
گفت و گفت بمکه رو و آنجا بنشین چون بطرف حرم شریف رسید شنید که هاتفی گفت قدمت
الی خیر بلادٍ و خیر اهلٍ پس مجاور مکه بود تا در سنهٔ احدی و عشرین و سبعمائه از دنیا
برفت و ویرا نزدیک بقبر فضیل عیاض دفن کردند و ویرا ابدا هم در اوقات مجاورت بیرون مکه
مکه در مقام دورتر از عرفات ندیده اند و اما بحسب باطن دانستن آن راجع بعلمای باطن
است بعضی از اولیاء الله گفته اند که از زیارت رسول صلعم برگشته بودم و روی بمکه داشتم
در فکر شیخ نجم الدین افتادم که هرگز بمدینهٔ شریفه نرفت و زیارت نکرد و بحسب باطن بر وی

اعتراض می‌کردم ناگاه سر بالا کردم دیدم که شیخ نجم الدین در هوا بجانب مدینه میرود آواز
داد که یا محمد و با من سخنها گفت روزی بعضی اصحاب وی با وی گفتند که مردم بر شما
انکار بسیار دارند که بزیارت رسول صلعم نرفته اید و نمی روید گفت که منکر از دو بیرون
نیست منشرعست یا محقق اگر منشرعست با وی بگوی که بنده را رواست که بی اذن خواجه
خود بسفر رود و اگر محقق است بگوی که کسی که همیشه با تست و پیش تو حاضر است چرا
در طلب وی سفر می کنی بخط یکی از اکابر خراسان یافته اند که در تاریخ سنه ثلث و سبعمائه
بسعادت زیارت حرم شریف مکه زادها الله تعالی شرفا مشرف شدم و در آن وقت شیخ نجم
الدین اصفهانی بوجه بخدمت وی میرسیدم روزی از وی پرسیدم که این حدیث بتو رسیده است
که بدلاء امتی اربعون اثنا عشر فی العراق و ثمانیة و عشرون فی الشام گفتم رسیده است
اما مرا اشکال می‌شود که چون این طایفه همین در شام و عراق می باشند شیخ فرمود که حضرت رسالت
صلعم جمیع عالم را دو قسم کرده است نصف شرقی و نصف غربی از عراق نصف شرقی خواسته
است و از شام نصف غربی پس عراق و غیر آن چون خراسان و هندوستان و ترکستان
و سایر بلاد شرقی در عراق داخل و شام و غیر آن چون بلاد مصر و مغرب همه در شام
داخل است ناقل نوشته است که در آن وقت در خاطر من افتاد که از حال خواجه قطب الدین
یحیی جامی نیشابوری سؤال کنم بی آنکه من سؤال کنم فرمود که قطب الدین یحیی از آن دوازده
تن است که در عراق اند **خواجه قطب الدین یحیی جامی نیشابوری رحمه الله تعالی** کنیت وی ٥٥١
ابو الفضل است جامی الاصل است و نیشابوری المولد بعلوم ظاهری و احوال باطنی
موصوف و معروف بوده و بصحبت شیخ رکن الدین علاء الدوله و شیخ صفی الدین اردبیلی
و شیخ صدر الدین اردبیلی و شیخ شرف الدین درگزینی رسیده است و هفت بار حج

کذارده

گذارده است روزی بجانب صحرا ابسر رمه و گله خود رفته بود از آنجا و برا داعیه زیارت
بیت الله قوی شد و هم از آنجا روانه گشت و این رقعه باصحاب نوشت دی روز با طایفه
بخت از ارتیاح و ابتهاج بطرف صحرا و تماشا گذری افتاد **شعر** با دوست به بوستان شدم رهگذری
بر گل نظری فکندم از بیخبری • دلدار بطعنه گفت شرمت بادا • رخسار من اینجا و تو در گل نگری
ناگاه غیرت الهیه از کمین گاه لا تدع مع الله بار فی تاخت و کمند جذبة من جذبات الحق در گردن
دل ممتحن انداخت **شعر** گر نیاید بخوشی موی کشانش آرید • بوطن نارفته و ندیده و تفکار را گذاشته
هم از طرف صحرا بآن راه و اذن فی الناس بالحج یأتوک رجالا • بر صوب خانه معظم معلی
روانه گشت **شعر** چنین زد از پی صاحب کمال • آهوی بیچاره بگردن اسیر • والسلام
علی من اتبع الهدی • توفی رحمه الله لیلة الخمیس الحادی والعشرین من جمادی الاخری سنة اربعین
و سبعمائه و قبر وی در بیرون در فیروزآباد است بهرات **ابو محمد عبدالله المرجانی** ٥٥٢
المغربی رحمه الله تعالی از بزرگان مشایخ و اکابر صوفیه بود ابواب علوم الهی و معارف ربانی
بر وی گشاده شده بود وی را گفتند که فلان گفت که در وقتی که شیخ سخن می گفت از آسمان
تا دهان وی عمودی دیدم از نور چون شیخ خاموش گشت آن نور عمود منقطع شد من خاموش
گشتم یعنی آن عمود نور از آسمان صورت امداد الهی بود چون آن امداد منقطع شد
وی خاموش گشت توفی رحمه الله بتونس سنة تسع و تسعین و ستمائة **ابو عبدالله المعروف** ٥٥٣
بابن المطرف الاندلسی رحمه الله تعالی وی مجاور مکه بود و در هر شبانروزی ورد داشته
که پنجاه اسبوع طواف کردی و در سنه سبع و سبعمائه از دنیا برفت و پادشاه مکه از غایت
اعتقاد و اخلاص که نسبت بوی داشته تابوت وی را بر دوش خود گرفته امام یافعی گوید که
بعضی اصحاب ابو محمد مرجانی رحمه الله تعالی چون از دنیا برفت شیخ نجم الدین اصفهانی گفت که

الممتحن محنت رسن

رباط

مات القوم من الحجاز با من گفت که شیخ ابو محمد را عزیمت زیارت نبی صلعم شد بود داعی شیخ ابو محمد
عبد الله بن المطرف آمد شیخ ابو عبد الله گفت که من شنیده ام که در فلان منزل آب نیست سختیٔ
بسیار بشما خواهد بود رسید اما عاقبت باران خواهد بارید و آب خواهید یافت ما چهار کس
بودیم چون بآن منزل رسیدیم همچنانکه گفته بود آب نبود در راه در آمدیم هوا بسیار گرم شد
و تشنگی غلبه کرد و با ما اندک آبی بود یکی خواست که آن را بخورد شیخ ابو محمد گفت مخور که اگر بخوری
می میری همین گلوی خود بآن تر کن بعد از آن چون سختیٔ بسیار کشیدیم از تشنگی و گرما و هیچ
سایه نیافتیم که ساعتی بنشینیم شیخ ابو محمد پرسید که شیخ ابو عبد الله بن مطرف چه گفته بود
گفتیم گفته بود که سختیٔ بسیار خواهید کشید گفت سختی ازین بیشتر نمی باشد که ما در آنیم
پرسید که دیگر چه گفت گفتیم گفت که در آخر باران خواهد آمد و سیراب خواهید شد گفت
بشارت باد که شما را بباران ناگاه دیدیم که پارهٔ ابر از یک طرف پدید آمد و بلند می شد تا بالای
سر ما رسید بباریدن چندانکه گرداگرد ما سیل روانه شد آب خوردیم و وضو ساختیم و غسل کردیم
و آب برگرفتیم و روانه شدیم چون گامی چند برفتیم از باران هیچ اثر نیافتیم **شیخ سلیمان**
ترکمانی مولّه رحمه الله تعالی وی در دمشق می بود کهنه عبایی چرکین در بر از جای خود کم برخاستی
و سخن کم گفتی بعضی از علمای ظاهر با جلالت و بزرگی خود پیش وی نیازمندی می کرده اند وی
نشسته اند می گویند که در رمضان چیزی میخورده است و نماز نمی گذارده اما وی را کشف و اطلاع
بر مغیبات می بوده و اخبار از آن میکرده امام یافعی می گوید که می تواند که آن از قبیل ستر حال و تلبیس
بوده باشد و در اوقات نماز کرده باشد که کسی ندیده باشد و چیزی که در دهان نهاده باشد
و خاییده بگلوی در نیامده باشد و مثل این بسیار ازین طایفه مشاهده کرده اند چنانکه از
قضیب البان موصلی و شیخ ریحان و غیر ایشان منقول است توفی الشیخ سلیمان سنة اربع عشر ٥٠٤

وسبعمائة

٥٠٥ وسبعمائة **شیخ علی کردی رحمه الله تعالی** وی از عقلای مجانین بوده است و از وی انواع
کرامات و خوارق عادات ظاهر می شده است اهل دمشق هم مرید و معتقد وی بوده اند
و بر ایشان حکم می کرده است چنانکه مالک بر مملوک کند و انقیاد حکم وی می کرده اند روزی یکی
از بزرگان دمشق فرموده که برای درویشان فکر دعوتی و سماعی بکن آن شخص بر سبب دعوی کرد
و قوالان طلبید و درویشان مشهور را بخواند چون ایشان جمع شدند شیخ علی کردی بآن
خانه آمد و آنجا قالبهای شکر دید که نهاده است صاحب خانه را گفت این همه را در حوض انداز
همه را در حوض انداخت و درویشان شربت میخوردند و سماع می کردند تا آخر روز بعد از آنکه
چیزی نخوردند و باز گشتند شیخ علی کردی با صاحب خانه گفت که این قالبها را از حوض
بیرون آر همه را بیرون آورد همچنان درست بود که اول بود هیچ از آن نگداخته بود بعد از آن صاحب
خانه را گفت که تو بیرون رو و در را بر من قفل کن و پیش من میا الا بعد از سه روز چنان کرد روز
دوم در راه شیخ علی رسید و بر وی سلام کرد بعد از آن بخانه رفت خانه را همچنان در بسته یافت
قفل بگشود و در آمد دید که رخامهای فرش خانه وی را کنده است پیش وی آمد که ای
سیدی چرا فرش خانه را کنده روا باشد که تو مردی نیکو باشی و بر رخام جرأم ضیافت درویشان
کنی که ای سیدی این میراث پدر من است شیخ به خشم بسیار کرد بخاطرش آمد که یکبار رخامها
کنده بودند و اصلاح کرده استادی را که آن کار کرده بود طلب کرد و بمبالغهٔ تمام از آن
استفسار نمود آخر اعتراف کرد که رخام ترا فروخته بودیم و رخام مسجد بجای آن بکار برده در
آن وقت که شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحه برسالت بدمشق آمده بوده است
با اصحاب گفته که بزیارت شیخ علی کردی برویم گفته اند که وی مردیست که نماز نمی گذارد و اکثر
اوقات مکشوف العورة می باشد شیخ گفته است البته و برای بینیم شیخ سوار شده است

و چون بنزدیک منزل وی رسیده فرود آمد چون شیخ علی دیده است که وی نزدیک
رسیده است عورت خود را کشف کرده است شیخ فرموده است که ما را از تو این باز نمی
دارد امروز ما مهمانِ توییم پس نزدیک شد و سلام کرد و بنشست ناگاه دو حمال بیامدند
و با ایشان طعام بسیار شیخ علی گفت پیشِ شیخ بنهید که مهمانِ ماست و شیخ را
گفت بسم الله که این ضیافتِ توست شیخ بخورد و علی کردی را بزرگ داشت شیخ علی کردی
در اربل در مسجدِ جامع می بوده است ناگاه مجذوبه بارکه ویرا آیت حق گفته اند
بشهرِ دمشق در آمده است در آن وقت که وی در آمد شیخ علی از دمشق بیرون رفت و ساکن
صحرا شد و بعد از آن بشهر نیامد تا آنگاه که وفات کرد و یاقوت در شهر حاکم بود شیخ
مفرج رحمه الله تعالی وی از اهلِ صعیدِ مصر است بسیار جلیل القدر و کبیر الشأن بعضی گفته
بندهٔ بوده حبشی ویرا جذبه رسید قوی که شش ماه طعام و شراب نخورد پنداشتند دیوانه
شده است هر چند بزدند هیچ سود نداشت ویرا قید نهادند چون آمدند قید جایی بود
و وی جایی ویرا در زندان کردند چون آمدند در بیرون زندان نشسته یافتند چون کرامتها از وی
دیدند چند مرغ بریان کرده پیشِ وی آوردند آنها را گفت بپرید همه زنده شدند و بپریدند
گرفتند باذن الله تعالی یکی از اصحاب وی ویرا روز عرفه در عرفات دیده و یکی دیگر همان روز
در خانه اش دیده و تمام روز با وی بوده چون آن دو شخص بهم رسیدند و هر یک آنچه دیده بودند
با هم گفتند میانِ ایشان نزاع شد یکی گفت وی روز عرفه در عرفات بود و بقصد آن
سوگند بطلاق خورد و یکی گفت تمامِ آن روز در خانهٔ خود بود و وی نیز سوگند
بطلاق خورد پس خصومت کنان پیشِ شیخ مفرج آمدند و آنچه میانِ ایشان گذشته
بود باز گفتند شیخ گفت هر دو راست گفته اید و زنِ هیچکدام طلاق نشده است

یکی از

یکی از اکابر می گوید که من از شیخ مفرج پرسیدم که صدق هر یک موجب حنثِ دیگر است
چون سوگند هیچ یک حانث نشده باشد و در آن مجلس که من این پرسیدم جماعتی از علما
حاضر بودند شیخ اشارت بایشان کرد که در این مسئله سخن گویید هر کس چیزی گفت اما هیچکس
جوابِ شافی کافی نگفت در آن اثنا جوابی بر من ظاهر شد شیخ اشارت بمن کرد که جوابِ
آن بگوی من گفتم که چون ولی بولایت متحقق گردد و در آن معنی که روحانیتِ وی متصور بصورتی
تواند شد متمکن شود می تواند بود که در وقتِ واحد در جهتِ مختلفه خود را بصورتهای
متعدده بنماید چنانکه خواهد پس آنکس که ویرا در بعضی از آن صور بعرفات دیده باشد راست
دیده باشد و آنکه در بعضی دیگر از آن صور در خانهٔ خویش دیده باشد هم راست دیده باشد
و سوگند هیچ یک حانث نشود شیخ مفرج فرمود که جوابِ صحیح اینست که تو گفتی رضی الله
تعالی عنه و نفعنا به شیخ ابو العباس الدمنهوری رحمه الله تعالی دمنهور موضعی است بمصر یکی از
تاجران گفته است که در سفر بودم و با من چهار پایی بود که تمامِ متاعِ من بر وی بود چون بمصر در
آمدم و بار در آمیختم آن چهار پای از من گم شد هر چند طلب کردم هیچ نیافتم بعضی از
یاران مرا گفتند پیشِ شیخ ابو العباس دمنهوری رو و شکوه کن تا دعایی کند و من نیز پیشتر از آن ویرا
می شناختم پیشِ وی رفتم و بر وی سلام کردم و حالِ خود با وی بگفتم گوش بسخن من نکرد
لیکن گفت ما را امشب مهمانان رسیده اند و چندین آرد می باید و چندین گوشت و حوایج دیگر
ذکر کرد از پیشِ وی بیرون آمدم و با خود گفتم که والله دیگر هرگز پیشِ وی نیایم الحق بروی
غیر از حوایج خود چیزی نمی دانند پس بر این نیت برفتم ناگاه مرا شخصی که پیشِ وی چیزی
داشتم پیش رسید و مرا بگرفت و گفتم ترا نمی گذارم تا آنچه پیشِ تو دارم بمن ندهی شصت
درم بمن داد گفتم با این درمها معامله می کنم تا آنچه رفته است بیاید با این همه بردم در راه

خدای تعالی هر چه شیخ گفته بود بخریدیم و چند درم زیادت آمد بآن قدری حلوا خریدم و همه را بجانب
دادم و قصد شیخ کردم چون بنزدیک زاویهٔ شیخ رسیدم دیدم که چهار پای من بر در زاویه
ایستاده است باز گفتم این چهار پای من نخواهد بود بلکه مانند آنست چون بنزدیک رسیدم
دیدم که چهار پای منست و قماشها همچنانه بر پشت وی گفتم از آنکسی بپرسم یا با خود
در زاویه برم تا باز گم نشود باز گفتم آنکسی که سلامت بمن رسانید برای نگاه خواهد
داشت پیش شیخ در آمدم وانچه آورده بودم بروی عرض کردم چون حلوا رسید گفت
این چیست گفتم چیزی زیادت آمده بود باین حلوا دادم گفت این در شروط داخل نبود
من نیز چیزی زیادت کنم برخیز و قماشهای خود را ببازار ببر و بفروش و تعجیل مکن و هر چه
می فروشی بهای آن از فی الحال بستان و مترس از آنکه بعضی تجار نیایند و بازار را بشکنند
دریا در دست راست منست و بیابان در دست چپ من پس ببازار رفتم و قماشها
به بهای تمام زیادت بر معهود بفروختم و بهای تمام بستدم چون فارغ شدم تا جراه از
بحر و بر در ریختند چنانکه گویی در بند بوده اند که اینها آزاد کرده اند شیخ ریحان
رحمه الله تعالی فرموده که وی در عدن بوده است یکی از اخیار گفته است که شخصی بر ساحل ٥٥٨
دریا بود نزدیک بعدن نتوانست که بعدن در آید که شب آمده بود و دروازه بسته بودند
شب در ساحل بحر باند و هیچ چیزی نداشت که شام بخورد ناگاه دید که شیخ ریحان بر
ساحلیست پیش وی آمد و گفت ای سیدی در دروازه ببستند و هیچ ندارم که شام
خورم میخواهم که مرا هریسه دهی گفت این را به بینند از من شام میخواهد و نمی خواهد
مگر هریسه گویا من هریسه پزی ام گفتم ای سیدی ازین چاره نیست ناگاه دیدم
که کاسهٔ هریسه گرم حاضر شد اما روغن نداشت گفتم ای سیدی روغن هم باید گفت

این را به بینند که هریسه نمی تواند خورد بی روغن مگر من روغن فروشی ام گفتم ای سیدی این
را بی روغن نخواهم خورد گفت این رکوه را بکنار دریا ببر و آب بیاور تا وضو سازم رفتم و آن
آوردم رکوه را از من بستد و انجا روغن بر هریسه ریخت پس از آن بخوردم و هرگز مثل آن
نچشیده بودم دیگر گفته است که در رمضان بین العشائین ببازار رفتم تا برای اهل خود
چیزی خرم ناگاه شیخ ریحان مرا دید و پیش خود کشید و بهوا بالا برد بسیاری من بگریستم
و گفتم میخواهم که مرا بزمین باز گردانی مرا بزمین باز گردانید و گفت میخواستم که تفرج کنی اما
تو نخواستی امام یافعی می گوید که همانا که وی باین تفرج مطالعهٔ عجایب ملکوت سموات خواسته
است بعضی از صالحان گفته است که روزی شیخ ریحان را گفتم خاطری با من میدار گفت مادام
که این سر دست است مترس و اشارت بسر خود کرد و من پنداشتم که مراد وی اینست
که مادام که زنده ام و مراد وی را ندانستم مگر روزی که تمردبان سبب که بپای کوهی می گذشت
بیفتاد و سر وی بشکست و براه تمرد در رضی الله تعالی عنه شیخ علاء الدین الخوارزمی رحمه الله تعالی ٥٥٩
وی بزرگ بوده است امام یافعی گوید رحمه الله تعالی که وی دوازده روز بیک وضو نماز گذارد
و پانزده سال پهلو بر زمین ننهاد و چند روز می گذشت که طعام نمی خورد و چون طعام
خوردی چیزی اندک خشن خوردی و با من در منی قدری گوشت بود نمی خورد الا بعد از تحقیق
بسیار بجهت موافقت و گفتند که چند سالست که بجهت منکراتی که می بیند باختیار خود
حج می گذارد که وی را با آن فرموده اند و هم امام یافعی می گوید که شیخ علاء الدین گفت که در
بعضی از ساحلهای روم گوشه گرفته بودم چون روز عید فطر رسید بدیهای از دیههای
مسلمانان بجهت نماز عید رفتم چون باز آمدم آدمی آنجا بای نبود تعجب کردم که از کجا در
آمده است بعد از آن یا کیست گریستن زار من در فکر شدم که از برای وی چه آرم که روز

دیده که در خلوت منزل نماز می گذارد
و بیرون که بر در خلوت منزل بود هیچ

عبد است التفات بمن کرد و گفت ای فلانه فکر مکن که در غیبست آنچه تو می دانی ولیکن اگر تو را
تو آب هست پیش من آور بر خاستم که ابریق بیاورم پیش ابریق دو کرده نان دیدم بزرگ
گرم و مغز بادام پیش من ریخت و گفت بخور و در ایستاد و ازان مغز بادام بمن می داد و من
و من میخوردم و وی نخورد مگر یک مغز بادام یا دو مغز بادام و من حضور آن طعام را غریب
می دیدم گفت این را غریب مدار خدا را بنده نگاه هستند که هر جا باشند هر چه خواهند
بیابند تعجب من زیادت شد با خود گفتم که از وی طلب مواخات کنم گفت تعجیل مکن که
بار دیگر خواهم آمد ان شاء الله تعالی و از من غایب شد در حال و ندانستم که کجا رفت شب
هفتم از شوال آمد و با من عقد مواخات بست رضی الله عنهما **امام عبد الله الیافعی الیمنی**
رحمه الله تعالی هو ابو السعادات عفیف الدین عبد الله بن اسعد الیافعی الیمنی نزیل الحرمین الشریفین
شرفهما الله تعالی و رضی عنه از کبار مشایخ وقت خود بوده است عالم بوده بعلوم ظاهری
و باطنی و وی را تصنیفات است از الجمله است تاریخ مرآت الجنان و عبرة الیقظان فی معرفة
حوادث الزمان و کتاب روض الریاحین فی حکایات الصالحین و کتاب در النظیم فی فضائل
القرآن العظیم و وی را غیر آن تصانیف دیگر دارد و اشعار نیکو نیز گفته است و وی گفته است که
شیخ علاء الدین خوارزمی گفته است رحمه الله که شبی در بعضی از بلاد شام در خلوت خود
بعد از نماز خفتن بیدار نشسته بودم و در خلوت از اندرون بسته بودم دو مرد دیدم
با خود در خلوت ندانستم که از کجا در آمدند و ساعتی با من سخن گفتند و با یکدیگر یاد
احوال فقرا کردیم ذکر مردی از شام کردند و بر وی ثنا گفتند و گفتند نیک مردیست
کر بدانستی که از کجا می خورد بعد ازان گفتند سلام ما بصاحب خود عبد الله یافعی برسان
گفتم او را از کجا می شناسید و وی در حجاز است گفتند بر ما پوشیده نیست و بر حالت نغمه

٥٦٠ — بفتح یاء مثناة تحتانیة و فا و عین مهمله

وبرنی

رفتند سوی محراب پنداشتم که نماز خواهند گذارد و از دیوار بدر رفتند و هم وی
گفته است که شیخ مذکور گفت که در بعضی از سالهای شام در ماه رجب سنه اثنتین
و اربعین و سبعمائه دو مرد دیگر بخلوت من در آمدند بعد از نماز پسین و ندانستم که
از کجا در آمدند و از کجا بلد آمدند چون بر من سلام کردند و مصافحه نمودند با ایشان
انسی گرفتم گفتم از کجا آمده اید گفتند سبحان الله همچو تو یی زین حال سؤال می کند بعد
ازان خشکپاره نان جو داشتم پیش ایشان نهادم گفتند نه از برای این آمده ایم گفتم
پس از بهر چه آمده اید گفتند آمده ایم و نزد او صحبت می کنیم برسانندهٔ سلام بعبد الله یافعی
و گفتند که بشارت باد ترا گفتم وی را از کجا می شناسید گفتند ما بوی رسیده ایم و وی
بما رسیده است گفتم شما را درین بشارت اذنی هست گفتند آری و چنانکه ذکر کردند که
ازین پیش برادران می آیند که ایشان نزاهت در شرق و فی الحال غایب شدند و هم وی گفته
که در اوایل حال متردد بودم که بطلب علم مشغول باشم که موجب فضیلت و کمالست یا بعبادت
که منتج حلاوت و سلامتی از آفت قیل و قال است درین کشاکش و اضطراب مرا نه قرار ماند
و نه خواب کتابی داشتم که روز و شب بمطالعهٔ آن می گذرانیدم درین بیقراری از آن بگشودم
در وی ورقی دیدم که هرگز ندیده بودم و در وی بیتی چند نوشته که از کسی نشنیده بودم
و آن ابیات اینست شعر کن عن همومک معرضا و کل الامور الی القضا فلربما اتسع
المضیق و لربما ضاق الفضا و لرب امر متعب لک و فی عواقبه رضا الله
یفعل ما یشاء فلا تکن متعرضا چون این ابیات را خواندم گویا بر آتشی من زدند و شدت
حرارت قلق مرا نشاندند **شیخ شهاب الدین السهروردی المقتول رحمه الله تعالی** نام وی
یحیی بن حبش است در حکمت مشائیان و اشراقیان متبحر بوده است و در هر یک ازان تصنیفات

اگر تنزل را فیما یفعل سبب
تمکن شعر و فی الغفات لطفه و رحمة

٥٦١

لایقه و تألیفات رائقه دارد و بعضی وی را منسوب بسیمیا داشته اند حکایت کنند
که روزی با جماعتی از دمشق بیرون آمدند بر رمهٔ گوسفند رسیدند آن جماعت گفتند
ما را یک سر گوسفند می باید یک سر گوسفند گرفتند و ده درم بترکمانی که صاحب گوسفند
بود دادند وی مضایقه می کرد که گوسفندی خردتر از آن بگیرید شیخ اصحاب را شما بروید
و گوسفند را ببرید که من وی را خشنود سازم ایشان پیش رفتند ~~و هم وی در پی ایشان~~
و با وی سخن می گفت و دل وی را خوش میکرد تا ایشان دور رفتند و هم وی در پی ایشان برفت
ترکمان در پی وی می رفت و فریاد می کرد چون بوی رسید دست چپ وی را بگرفت و بکشید
که کجا میبری دست وی از شانه جدا شد و در دست ترکمان بماند و خون می رفت ترکمان
بترسید دست وی را بینداخت و بگریخت آنرا برداشت و بیاران رسید در دست وی
مندیلی بود و بس امام یافعی می گوید بدا لحال ما که اینهاست و بدا کسانی که این کارها
کنند و بدا علمی که مفضی بچنین کارها گرداند سبحانه و ویست حرامٌ علی الاجساد المظلمة
ان تلج فی ملکوت السموات فوحد الله سبحانه و انت بتعظیمه ملاٌ و اذکره و انت من
ملابس الاکوان عریان و از اشعار ویست شعر خلعت هیاکلها بجرعاء الحمی و صبت
لمغناها القدیم تشوقا فتلفتت نحو الدیار فشاقها ربع عفت اطلاله فتمزقا
وقفت تسائله فرد جوابها رجع الصدی ان لا سبیل الی اللقا و کانها برق
تألق بالحمی ثم انطوی فکانه ما ابرقا در تاریخ امام یافعی مذکور است که وی را خلل
در عقیده و باعتقاد حکماء متقدمین متهم می داشته اند چون بحلب رسیده علما بقتل
وی فتوی داده اند بعضی گویند وی را حبس کردند و بخناق کشتند و بعضی گویند قتل
و صلب کردند و بعضی گویند وی را مخیر ساختند میانهٔ انواع قتل وی چون بریافت معتاد

شانه فول کورکم

بود

١٩١

بود و آن اختیار کرده که وی را انگشت سنگها بکشند طعام از وی باز گرفتند تا بمرد و عمر وی
بسی و شش یا بسی و هشت رسیده بود و کان ذلک فی سنة سبع و ثمانین و خمسمائة
و اهل حلب در شأن وی مختلف بودند بعضی وی را بالحاد و زندقه نسبت می کردند و بعضی
بکرامات و مقامات اعتقاد داشتند و می گفتند که بعد از قتل شواهد بسیار بر کرامات
وی ظاهر شد و این مواقع می نماید با آنکه شیخ شمس تبریزی قدس سره فرموده که در شهر
دمشق شیخ شهاب الدین مقتول را آشکارا کافر می گفتند گفتم که حاشا که کافر باشد که
چون بصدق تمام درآمد در خدمت شمس تبریز کامل گشت من سخت متواضع باشم
با نیازمندانهٔ صادق اما سخت با نخوت باشم با متکبران آن شهاب الدین علمش بر عقلش
غالب بود عقل میباید که بر علم غالب باشد و حاکم دماغ که محل عقل است ضعیف گشته
بود در عالم ارواح طائفهٔ ذوقی یافتند فرود آمدند و مقیم شدند و از عالم ربانی
سخن می گویند اما صحاء عالم ارواح است که ربانی عقداند مگر فضل الهی در آید یا جذبهٔ
از جذبات یا مردی که او را در بغل گیرد و از عالم ارواح بعالم ربانی کشد شیخ
اوحد الدین حامد الکرمانی قدس الله تعالی روحه وی مرید شیخ رکن الدین سنجاسی است و وی مرید
قطب الدین ابهری و وی مرید ابو النجیب سهروردی قدس الله تعالی ارواحهم بسیار بزرگ
بوده است و صحبت شیخ محی الدین بن العربی رسیده و شیخ در کتاب فتوحات و بعضی
رسائل از وی حکایت کرده است در باب ثامن از فتوحات می گوید که شیخ اوحد الدین
کرمانی رحمه الله گفت که در جوانی خدمت شیخ خود می کردم در سفر بودیم و وی در علتی نشسته
بود و زحمت شکم داشت چون بجایی رسیدیم که آنجا مارستانی بود درخواست کردم که اجازت
ده که داروی بستانم که نافع باشد چون اضطراب مرا دید اجازت داد برفتم دیدم که شخصی

٥٦٢

در خیمهٔ نشسته بود و ملازمان وی بپای ایستاده و پیش وی شمع افروخته اند و وی مرا نمی
شناخت و من وی را نمی شناختم چون مرا در میان ملازمان خود دید برخاست و پیش من آمد
و دست مرا بگرفت و گفت حاجت تو چیست حال شیخ با وی بگفتم فی الحال دارو حاضر
کرد و بمن داد و با من پیاده آمد و خادم شمع را همراه می آورد تا رسیدم که شیخ از راه ببیند
و بیرون آید سوگند بروی دادم که بازگردد بازگشت پیش شیخ آمدم و دارو آوردم و آن
اکرام و احترام که آن شخص کرده بود با شیخ گفتم شیخ تبسم کرد و گفت ای فرزند چون اضطرار ابرار دیدم
مرا بر تو شفقت آمد لاجرم ترا اجازت دادم چون آنجا رسیدی ترسیدم که آن شخص که
امیر آن موضع است بتو التفات ننماید و تو شرمنده شوی از هیکل خود تجرد شدم و بصورت
وی برآمدم و در موضع وی بنشستم و چون تو آمدی ترا اکرامی داشتم و کردم آنچه دیدی
در رسالهٔ اقبالیه مذکور است که شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تع گفته است
که آن روز که قافله در منی بود یکی از مریدان شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تع سره آنجا
بود بزیارت وی رفتم الحق بس مرد عزیز بود ساعتی بنشستم و از هر نوع سخنان می
رفت از وی پرسیدم که ما شنیده ایم که شیخ شهاب الدین قدس الله تع سره شیخ اوحد الدین
کرمانی را مبتدع خوانده و پیش خود نگذاشته است راستست آن پیر گفت بلی من در آن
سفر در خدمت شیخ حاضر بودم که کسی ذکر شیخ اوحد الدین می کرد فرمود که پیش من نام وی
مبرید که او مبتدعیست اما روز دیگر هم در خدمت شیخ بودم گفتند که این سخن را شیخ
اوحد الدین شنیده و گفته که هرچند شیخ مرا مبتدع گفت اما مرا این مفاخرت بس که
نام من بزبان شیخ رفت و درین معنی بیتی عربی گفته است و آن بیت اینست شعر
ما ساءنی ذکراک لی بمساءتی بل سرنی انی خطرت ببالکا شیخ شهاب الدین قدس

خلع

خلع و برانجینی که می تواند بود که مراد شیخ شهاب الدین قدس سره با بتداع وی آن بوده
باشد که می گویند وی در شهود حقیقت توسل بمظاهر صوری می کرده و جمال مطلق را در
صور مقیدات مشاهده می نموده چنانکه گذشت که شیخ شمس الدین تبریزی قدس سره از وی
پرسیده که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب می بینم پس شیخ شمس الدین گفت اگر بر قفا دمل نداری
چرا بر آسمانش نمی بینی و پیش مولانا جلال الدین رومی قدس سره گفتند که وی شاهد باز بود
اما پاک باز بود و خدمت مولوی فرمود که کاشکی کردی و گذشتی و این رباعی وی هم بر آن دلالت یکبار
می کند شعر زان می نگرم بچشم سر در صورت ° زیرا که ز معنی است اثر در صورت ° این
عالم صورتست و ما در صوریم ° معنی نتوان یافت مگر در صورت ° و در بعضی تواریخ
مذکور است که چون وی در سماع گرم شدی پیراهن امردان چاک کردی و سینه بسینهٔ ایشان
باز نهادی چون ببغداد رسید خلیفه پسری صاحب جمال داشت این بشنید گفت او مبتدع است
و کافر اگر ازین گونه حرکتی کند وی را بکشم چون سماع گرم شد شیخ بکرامات دریافت
و گفت شعر سهلست مرا بر سر خنجر بودن ° در پای مراد دوست بی سر بودن °
تو آمده که کافری را بکشی ° غازی چو تویی رواست کافر بودن ° پس خلیفه سر بر پای
شیخ نهاد و مرید شد قال بعض الکبراء قدس الله تع اسرارهم نزد اهل تحقیق و توحید آنست
که کامل آنکس بود که جمال مطلق حق سبحانه در مظاهر کونی حسی مشاهده کند همچنانکه
مشاهده می کند در مظاهر روحانی ببصیرت یشاهدون بالبصیرة الجمال المطلق المعنوی
کما یعاینون بالبصر الحسن المقید الصوری و جمال با کمال حق سبحانه دو اعتبار دارد
یکی اطلاق که آن حقیقت جمال ذاتیست من حیث هی هی و عارف این جمال مطلق را
در قفای الله سبحانه مشاهده نتواند کرد و یکی دیگر مقید و آن از حکم تنزل حاصل آید

در مظاهر حسیه یا روحانیه پس اگر عارف حسن بیند چنین بیند و جمال را جمال حق
داند متنزل شده بمراتب کونیه و غیر عارف را که چنین نظر نباشد باید که بجولان نیارد
تا بهاویهٔ حیرت در نماند ° و مال ایشان و از اهل طریق کسانی اند که در شهود بمظاهر و
صور زیبا مقید اند و چون سالک در صدد عدم ترجیح باشد در معرض حجاب بعد
چنانکه بعضی از بزرگان قدس الله تع ارواحهم ازان استعاذت کرده اند نعوذ بالله
من التفکر بعد التعرف ومن الحجاب بعد التجلی و تعلق این حرکت حبی نسبت با بن سالک
از صورت مظاهر حسی که بصفت حسن موصوف بود تجاوز نکند هر چند شهود و کشف
مقید شی دست داده بود و اگر ان تعلق و میل حبی از صورتی منقطع شود بصورتی دیگر
که بحسن اراسته باشد پیوند گیرد و دایما در کشاکش ماند تعلق و میل بصورت فتح
باب حرمان و فتنه و آفت و خذلان او شود اعاذنا الله عز و جل و سایر الصالحین
من شر ذلک حسن ظن بلکه صدق نسبت بجماعتی از اکابر چون شیخ احمد غزالی و شیخ
اوحد الدین کرمانی و شیخ فخر الدین عراقی قدس الله تع اسرارهم که بمطالعهٔ جمال مظاهر صوری
حسی اشتغال می نموده اند آنست که ایشان در انجا مشاهدهٔ جمال مطلق حق سبحانه
می کرده اند و بصور حسی مقید نبوده و اگر از بعضی کبرا نسبت بایشان انکاری واقع
شده است مقصود ازان آن بوده باشد که محجوبان آنرا دستوری نسازند و قیاس
حال خود بر حال ایشان نکنند و جاودان در حضیض خذلان و اسفل السافلین طبیعت
نمانند والله تع اعلم باسرارهم و حضرت شیخ اوحد الدین را نظمهای لطیف است از مثنوی
و غیره در آخر کتاب مصباح الارواح می گوید شعر تا جنبشی دست هست مادام °
سایه متحرکست ناکام ° چون سایه ز دست یافت مایه ° پس نیست خود اند اصل سایه °

بحالی

چیزی که وجود او بخود نیست ° هستیش نهادن از خرد نیست ° هستی و لیک هست
مطلق ° نزدیک حکیم نیست جز حق ° هستی که بحق قوام دارد ° او نیست ولیک
نام دارد ° بر نقش خود است فتنه نقاش ° کس نیست درین میانه خوش باش ° خود
گفت حقیقت و خود اشنید ° وان روی که خود نمود خود دید ° پس با یقین که نیست
والله ° موجود حقیقی سوی الله ومن رباعیاته قدس الله تع روحه اوحد در دل میزنی
آخر دل کو ° عمریست که راه میروی منزل کو ° در دنیی دون بی وفا می گردی °
پنجاه و دو چله داشتی حاصل کو شعر رباعی جز نیستی تو نیست هستی بخدا ° ای
مشتاقان خودپرست مستی بخدا ° گر زانکه تهی کنی ز هستی روزی ° حقا که رسی
زبت پرستی بخدا شعر رباعی اسرار حقیقت نشوند حل بسوال ° نی نیز بدر باختن حشمت و
مال ° تا خون نکنی دیده و دل پنجه سال ° هرگز ندهند راهت از قال بحال رباعی
ذاتم ز ورای حرف بی رفق جداست ° وز صیغهٔ لطف آب حیاتم مدد است ° علت
۵۶۳ زاهد با وحد آمد حرفی ° علت بگذار کاینک اوحد احد است امیر سید قاسم تبریزی
قدس الله تع سره در اوایل ارادت شیخ صدر الدین اردبیلی رحمه الله داشته و بعد ازان بصحبت
شیخ صدر الدین علی یمنی که وی از اصحاب شیخ اوحد الدین کرمانی بود قدس الله تع روحهما
رسیده و نسبت ارادت وی را بخط بعضی معتقدان وی دیده ام در انجا شیخ صدر الدین
علی یمنی مذکور بود نه شیخ صدر الدین اردبیلی و چنین استماع افتاده که حضرت سید
قاسم قدس سره شیخ صدر الدین علی یمنی را بسیار می پسندیده اند و اظهار ارادت
می کرده و بالجمله اهل روزگار در قبول و انکار وی دو فرقه اند و از وی دو اثر مانده
است یکی دیوان اشعار وی و مشتمل بر حقایق و اسرار وی که انوار کشف و عرفان و آثار

ذوق و وجدان از آن ظاهر است و دیگر جماعتی که خود را بوی منسوب میدارند و مرید وی می شمارند
این فقیر بعضی از ایشان را دیده و احوال بعضی را شنیده اکثر ایشان از ربقهٔ دین و اسلام
خارج بوده اند و در دایرهٔ اباحت و تهاون بشرع و سنت داخل و می شاید که منشأ
این آن بوده باشد که مشرب توحید بر حضرت سید قدس سره غالب بوده باشد و نظر
در جمیع امور بر مبدأ داشته و بساط اعراض و اعتراض را بالکلیه طی کرده بوده و بمقتضای
کرم ذاتی که داشته است فتوحات و نذوری که میرسیده همه صرف لنگر می بوده اصحاب نفس و
هوا را مقصود آنجا حاصل بوده و مانعی نه جماعتی از اهل طبع مجتمع شده بوده اند و از معارف
وی سخنان می شنیده اند و از سر نفس و هوا در آن تصرف می کرده و آنرا مقدمهٔ اشتغال
بمشتهیات نفس و اعراض از مخالفت هواجس ساخته و در وادی اباحت و تهاون بشریعت و
سنت می افتاده و وی از این همه پاک یکی از درویشان وی را دیدم پیری بود درویش و
وظایف طاعات را بجای می آورد و دوام ذکر الهی داشت حال وی را پرسیدم گفت من دو بار
بخدمت وی رسیده ام یکبار در هرات و یکبار در بلخ هر بار چند روز در خدمت
وی بودم گفت در ولایت خود باز رو و در میان ایشان مباش که صحبت ایشان ترا ضرر می کند
بعضی از عزیزان می فرمودند که در آن وقت که حضرت سید در سمرقند بود با وی ملاقات
کردم در اثنای معارفی که می گفت از صدیق اکبر رضی الله عنه نقل بسیار می کرد و هر بار که
صدیق اکبر می گفت رقت می کرد و قطرات اشک بزرگ سفید از چشم وی می ریخت مریدان
می گفتند که وی الکنون در مقام ابوبکر است و بعضی دیگر از عزیزان که بصحبت وی رسیده
بودند می گفتند که من باکرم ذاتی وی کس ندیده ام و بعضی از مردم خرجرد جام که در
قبول و انکار غالباً از تعصب خالی نبود از وی بعضی کرامتها که این طایفه را می باشد

نقل

نقل می کردند عزیزی که بر سخن وی همه اعتماد هست از بعضی ساقران معتمد نقل کرد که از تربت
مقدسهٔ جام بعزیمت مشهد مقدس طوس علی ساکنها السلام شبگیر بگاه کرده بوده اند
در راه که میرفته اند در جانب خرجرد روشنایی در نظر ایشان آمده بوده است که از زمین
مرتفع شده و بآسمان رسیده در تعجب مانده که آن چه روشنایی است هم شب بخرجرد
رسیده اند دیده اند که آن روشنایی در جانب لنگر حضرت سید است قدس سره
چون بلنگر آمده اند و قصد زیارت وی کرده اند چنانچه مشاهده افتاد که آن نور نسبت که
از آن خانه که مرقد منور وی در آنجاست می تابد و از بعضی درویشان چنانچه دریافته ام
که توجه بمرقد منور وی موجب جمعیت عامیست والله تعالی اعلم و حضرت مخدومی خواجه ناصر
الدین عبید الله مد الله تعالی ظلال ارشاده فرمودند که حضرت سید قاسم حضرت خواجهٔ بزرگ
خواجه بهاء الدین را قدس سره در نواحی ابیورد دیده بود صحبت داشته و طریقهٔ ایشان را
معتقد بود و از وی فهم می شد که خود را بر آن طریقه می داشت و دیگر فرمودند که حضرت
سید قدس سره می گفت که هر جا میرسیدم از مجذوبان می پرسیدم و خود را بصحبت ایشان
می رسانیدم چون بروم رسیدم گفتند که اینجا مجذوبی هست مولانا جانی نام چون پیش وی
رفتم وی را بشناختم که در اوان تحصیل در تبریز دیده بودم باو گفتم ترا چه شد بزبان رومی
گفت هر صباح که بر می خواستم مردی بودم در تفرقه افتاده هر بالی این طرف می کشید و بالی آن
طرف بامدادی برخاستم مرا جلبه فرو گرفت که از همه خلاص شدم فرمودند که این سخن را
چند بار از حضرت سید شنیدم هر بار که می شنیدم متغیر می شد و قطرات اشک از چشم
او می جست معلوم می شد که آن سخن در آن وقت که آن عزیز فرموده بوده در وی تأثیر بسیار
کرده بوده است در بعضی از رسائل خود آورده که در تاریخ سنهٔ تسع و سبعمائه

بود که در شهر هرات در خانقاه جدیدی در جوار مولانا ظهیر الدین خلوتی رحمه الله تعالی ساکن
بودیم ناگاه سحرگاهی خدمت مولانا از خلوت خود گریان بیرون آمد و روی بخلوتی من نهاد
و فریاد بر آورد که از برای خدای بگوی که این که گویند و نحن اقرب الیه من حبل الورید و شصت
سال است دوانند و هنوز نرسیده ام از ارباب فقر عزیزی حاضر بود گفت این همان حکایت
مجنونهٔ ماوراء النهر است که بخانهای مردم رفتی و هر چند چیزی خوردی چون بیرون آمدی
ازوی پرسیدندی که هیچ خوردی تشنیع کردی که چیزی از کجا بود که و هیچ نخوردم
روزی امیرزادهٔ ویرا چندانکه خواست بخانهٔ خود برد و نعمت فراوان از هر جنس پیش
وی نهاد و بعد از آنکه دیوانه چندانکه خواست خورد شمشیر کشید که دیگر بخور دیوانه
از ترس شمشیر آن مقدار دیگر که امکان داشت بخورد و گفت اگر می کشی بکش دیگر گنجایی
خوردن ندارم دیوانه بیرون رفت ازوی پرسیدند که هیچ خوردی گفت نعمت فراوان
بود اما از ترس شمشیر چیزی می توانست خورد در تاریخ سنه ثلثین و ثمانمایه پادشاه
وقت را در جامع هرات شخصی زخمی زد چنانکه معلوم شد که ویرا در لنگر خدمت سید خانه
معقل بوده بتوهم آنکه مکان او بوقوف وی بوده از شهر عذر خواستند بجانب بلخ و سم
قند رفت و از آنجا مراجعت کرد و در خرجرد جام متوطن و در سنه سبع و ثلثین و ثمانمایه
از دنیا برفت و قبر وی آنجاست رحمه الله تعالی حکیم سنایی غزنوی قدس الله تعالی روحه ٥٦٤
کنیت وی ابو المجد مجدود ابن آدم است وی با پدر شیخ رضی الدین علی لالا ابناء عم بوده
اند از کبرای شعرای طایفهٔ صوفیه است و سخنان ویرا باستشهاد در مصنفات خود آورده
اند و کتاب حدیقة الحقیقه بر کمال وی در شعر و بیان اذواق و مواجید ارباب معرفت و توحید
دلیل قاطع و برهان ساطع است از مریدان خواجه ابو یوسف همدانی است و سبب توبهٔ وی آن

بود

آن بود که سلطان محمود سبکتکین در فصل زمستان بعزیمت گرفتن بعضی از دیار کفار از غزنین
بیرون آمده بود و سنایی در مدح وی قصیدهٔ گفته بود و میرفت تا بعرض رساند بدر گلخنی
رسید که یکی از مجذوبان که از حد تکلیف بیرون رفته که مشهور بود بلای خوار زیراکه پیوسته
لای شراب خوردی در آنجا بود آواز وی شنید که با ساقی خود میگفت پر کن قدحی بکوری
محمودک سبکتکین تا بخورم ساقی گفت محمود مرد غازیست و پادشاه اسلام گفت بس مردکی
ناخشنود است آنچه در تحت حکم وی در آمده است در حیز ضبط نیاورده میرود تا
مملکت دیگر گیرد یک قدح گرفت و بخورد و باز گفت پر کن قدحی دیگر بکوری سنایک شاعر
ساقی گفت سنایی مردی فاضل و لطیف طبع است گفت اگر وی لطیف طبع بودی بکاری
مشغول بودی که ویرا بکار آمدی گزافی چند در کاغذی نوشته که بهیچ کار وی نمی آید
و نمی داند که ویرا برای چه کار آفریده اند سنایی چون آن بشنید حال بر وی متغیر شد
و به تنبیه آن لای خوار از مستی غفلت هشیار شد و پای در راه نهاد و بسلوک مشغول شد
در سخنان مولانا جلال الدین رومی قدس الله تعالی سره مذکور است که خواجه حکیم سنایی در
وقتی که محتضر بود در زیر زبان چیزی میگفت حاضران گوش بدهان وی بردند این بیت
میخواند شعر بازگشتم زانچه گفتم زانکه نیست ٭ در سخن معنی و در معنی سخن ٭ عزیزان
این را شنید گفت عجب حالیست که در وقت بازگشتن از سخن نیز بسخن مشغول بوده
است وی همواره منزوی و منقطع می بوده و از مخالطت اهل دنیا معرض یکی از ارباب
جاه و جلال را عزیمت آن بوده که بملازمت و زیارت وی رود شیخ مکتوبی بوی نوشته
مشتمل بر بسی لطایف از آن جمله آنکه این داعی را عقل و روح در پیش خدمت است لیکن بنیهٔ ضعیف
دارد که طاقت تفقد و قوت تعهد ندارد و ان الملوک اذا دخلوا قریة افسدوها کلانه

مندرسن چه طاقت ماکاهِ جبارانه دارد و شیل زدهٔ ناقه چه تاب پنجهٔ شیران آرد باری بتو
عزّ اسمه داند که هر بار که سراپردهٔ حشمت ایشاه درین خطهٔ مختصر زدند حاجت آمدست
این ضعیف منزوی را رفتِ عافیت بغرب خانهٔ غولان بردن و بضاعت قناعت را بهام امانی
حفر والیاس سپردن الکنوه به بزرگی که ذوالفضل الکبیر بان بزرگ دین و دنیا کرده است
که گوشهٔ دلِ این گوشه گرفته را بتفقد سائیس خود خراب نکند که چشم حقیر این بنده نه سزاوار
چشم قدیر خداوند نیست و من معقولاته قدس سره **شعر** بس که شنیدی صفت روم و چین •
خیز و بیا ملک سنایی ببین • تا همه دل بینی بی حرص و بخل • تا همه جان بینی بی کبر و کین •
پای نه و چرخ بزیر قدم • دست نه و ملک بزیر نگین • زر نه و کان ملکی زیر دست •
جو نه و اسب فلکی زیر زین • و ایضاً منها **شعر** این جهان بر مثال مرداریست • کرکساه اندرو
هزار هزار • این مر آنرا همی زند مخلب • وان مرین را همی زند منقار • آخر الامر بگذرند
همه • وز همه باز ماند این مردار • با همه خلق جهان گرچه از آن • بیشتر کره و کمتر بهند •
تو چناه زی که بچیزی برهی • نه چناه چون تو بمیری برهند **رباعیات** دلها همه آب گشت و جانها
همه خون •• تا چیست حقیقت از پس پرده درون • ای با علمت خرد ز دو گردون دون •
از تو دو جهان پر و تو از هر دو برون **رباعی** قایم بخودی از آن شب روز مقیم ••
بیمت ز سموم ست و امیدت بنسیم • با مایه از آب و آتشت باشد بیم • چون نامه
شدی تراچه هیچون ناچه جحیم **رباعی** بر سینهٔ سر بسر سپاه آمد عشق • بر میم ملوک
ملک ماه آمد عشق • بر کاف کمال کل کلاه آمد عشق • با این همه بکقدم ز راه آمد عشق •
مردی که براه عشق جان فرساید • باید که بدون یار خود ننگراید • عاشق بره عشق چنان
می باید • کز دوزخ و از بهشت یادش ناید • این نعت شد ذات تو در پردهٔ همت •

وی صومعه ویران کن زنار پرست • مردانه کنونه چو عاشقان حق در دست • گردد در کف
کرد دگر دد و نیست • ای من بتو زنده همچو مردم بنفس • در کار تو کرده دین و دنیا بهوس ••
گرمت بینم چو بنگرم با همه کس • سردی همه از برای من داری و بس •• در هجر تو گردم گواید بخسی •
در بر بگذارمش که سازد هوسی • ور دیده نگه کند بدیدار کسی • در سر بگذارمش
که ماند نفسی • چون چهرهٔ تو ز کوی ما شد پر گرد • زنهار رهیچ آب الوده مکرد ••
اندر رهِ عاشقی چناه باید مرد • کز دریا خشک آید و دوزخ سرد • ای عقل اگر چند نیز بیغ
دون شو • وی دل ز دلی بگرد و همچون خون شو • در دیدهٔ آن نگار دیا گون شو ••
بی چشم درای و بی زبان بیرون شو •• ای عشق ترا روح مقدس منزل • سودای تو ای
عقل مجرد محمل •• سیاح جهانِ معرفت یعنی دل • از دستِ غمت دست سرپای بگل •
و ویرا قصیده ایست رائیه زیادت از صد و هفتاد بیت که آنرا رموز الانبیا و کنوز
الاولیا نام نهاده بسی معارف و حقایق و لطایف و دقایق در انجا درج کرده اولش
اینست که **شعر** طلب ای عاشقان خوش رفتار • طرب ای نیکوان شیرین کار •
تا کی از خانه هین ره صحرا • تا کی از کعبه هین در خمار • در جهان شاهدی و ما فارغ •
در قدح جرعه و ما هشیار • زین سپس دست ما و دامن دوست • زین سپس گوش ما و
حلقهٔ یار • و ویرا اورای حدیقة الحقیقه سه کتاب مثنوی دیگر هست هم بر وزن حدیقه
اما مختصر و از آنهاست این ابیات **شعر** ای بپرواز بر پریده بلند • خویشتن را ز دام ده زبند •
باز پر سوی لا یجوز و یجوز • رشته در دست صورتست هنوز • تا تو در بند حبس تالیفی •
تختهٔ نقش کلک تکلیفی • تاریخ تمام حدیقه چنانچه خود بنظم آورده سنه خمس و عشرین
و خمسمائه بوده است و بعضی تاریخ وفات ویرا همین نوشته اند والله اعلم **شیخ فریدالدین**

عطار نیشابوری قدس الله تعالی سره و وی مرید شیخ مجد الدین بغدادی است در دیباچهٔ
کتاب تذکرة الاولیا که بوی منسوبست می گوید که یک روز پیش امام مجد الدین بغدادی
در آمدم وی را دیدم که می گریست گفتم خیرست گفت زهی اسپهسالاران که در این امت
بوده اند بمثابهٔ انبیا علیهم السلام که علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل پس از آن می گریم که
دوش گفته بودم که خداوندا کار تو بعلت نیست مرا از این قوم گردان یا از نظاره
گیان این قوم گردان که قسم دیگر را طاقت ندارم می گریم بود که مستجاب باشد و بعضی
گفته اند که وی اویسی بوده است و در نسخهٔ مولانا جلال الدین رومی قدس الله تعالی
سره مذکورست که نور منصور بعد از صد و پنجاه بر روح فرید الدین عطار تجلی کرد و
مربی او شد گویند سبب توبهٔ آن بود که روزی در دکان عطاری مشغول و مشعوف
معامله بود درویشی بآنجا رسید و چند بار شیئاً لله گفت وی بدرویش نپرداخت
درویش گفت ای خواجه تو چگونه خواهی مرد عطار گفت چنانکه تو خواهی مرد
درویش گفت تو همچو من می توانی مرد عطار گفت بلی درویش کاسهٔ چوبین داشت
زیر سر نهاد و گفت الله و جان بداد عطار را حال متغیر شد و دکان بر هم زد و باین
طریق در آمد و گفته اند که مولانا جلال الدین رومی در وقت رفتن از بلخ و رسیده
بنیشابور بصحبت وی در حال کبر سن رسیده است و کتاب اسرارنامه بوی داده
و وی دایما آنرا با خود می داشته و در بارهٔ حقایق و معارف اقتدا بوی دارد
چنانکه می گوید شعر گر چه عطار گشت مولانا ٭ شربت از دست شمس دین نوشد
و در موضع گفته دیگر شعر عطار روح بود و سنایی دو چشم او ٭ ما از پی
سنایی و عطار آمدیم ٭ و آنقدر اسرار توحید و حقایق ازواق و مواجید که

در مثنویات و غزلیات وی اندراج یافته در نسخهٔ هیچ یک ازین طایفه یافت نمی شود
جزاه الله سبحانه عن الطالبین المشتاقین خیر الجزاء و من انفاسه الشریفه شعر
ای روی در کشیده ببازار آمده ٭ خلقی بدین طلسم گرفتار آمده ٭ و این قصیده بیست
بیت زیادتست و بعضی از اهالی آن را شرح نیکو نوشته اند در شرح این بیت چنین
مذکور شده که یعنی ای آنکه روی خود را که نور ظاهر وجود است بروی پوشش تعینات
و صور در کشیدهٔ و پوشیده ببازار ظهور آمده خلقی بدین طلسم صور که بر روی این
گنج مخفی کشیدهٔ بواسطهٔ کثرت تعینات مختلفه و آثار متباینه گرفتار بعد و هجران
و غفلت و پندار غیریت گشته با خود بواسطهٔ سرایت پرتو جمال آن روی در روی
پوشش مظاهر و صور جمیله گرفتار بلای عشق و محنت محبت گشته و بعضی عاشق صورت
شعر تویی معنی و بیرون تو اسم است ٭ تویی گنج و همه عالم طلسم است ٭ و عاشق
بوهم خود از معشوق دور افتاده اند و نمی دانند که عاشق کیستند و دلربای ایشان
چیست مثل خلق جمله عالم تا ابد گر شناسندت و گرنه سوی تست و بعضی دستور اعاظم
این قصیده را شرح کرده است و از جهت اختصار برین اقتصار افتاد و حضرت شیخ
در تاریخ سنهٔ سبع و عشرین و ستمائه بر دست کفار شهادت یافته و سن مبارک وی
در آن وقت می گویند که صد و چهارده سال بوده و قبر وی در نیشابورست رحمه الله تعالی

شیخ مشرف الدین مصلح بن عبد الله السعدی الشیرازی رحمه الله تعالی از افاضل صوفیه بود و از مجاوران
بقعهٔ شریف شیخ ابو عبد الله خفیف قدس الله تعالی سره از علوم بهرهٔ تمام داشته و از
آداب نصیبی کامل سفر بسیار کرده است و اقالیم را گشته و بارها بسفر حج پیاده
رفته و به بتخانهٔ سومنات در آمده بود و بت بزرگ آنرا شکسته و از مشایخ کبار

بسیاری را دریافته و بصحبت شیخ شهاب الدین رسیده و با وی در یک کشتی بسفر دریا
کرده و گفته اند که وی در بیت المقدس در بلاد شام مدت مدید سقایی میکرده و آب
بمردم می داد تا بخضر عم رسید و ویرا از زلال انعام و افضال خود سیراب گردانید
وقتی ویرا با یکی از اکابر سادات و اشراف فی الجمله کلفتی و کدورتی واقع شد آن شریف
حضرت رسالت را صلعم بخواب دید که ویرا عتاب کرد چون بیدار شد پیش شیخ آمد
و عذرخواهی نمود و استرضاء وی کرد یکی از مشایخ منکر وی بود شبی در واقعه
چنان دید که درهای آسمان گشاده شد ملائکه با طبقهای نور نازل شدند پرسید که
این چیست گفتند برای سعدی شیرازی است که بیتی گفته که قبول حضرت حق سبحانه و تعالی
افتاده و آن بیت اینست شعر برگ درختان سبز در نظر هوشیار ⁕ هر ورقی
دفتریست معرفت کردگار ⁕ آن عزیز چون از واقعه در آمد هم در شب بدر زاویه
شیخ سعدی رفت که ویرا بشارت دهد دید که چراغ افروخته و با خود زمزمه می کند
چون گوش کشید همین بیت می خواند وی در شب جمعه ماه شوال سنه احدی و تسعین
وستمائه از دنیا رفته رحمه الله تعالی **شیخ فخر الدین ابراهیم المشهور بالعراقی قدس سره** ٥٦٢
وی صاحب کتاب لمعات است و دیوان شعر وی مشهور است از نواحی همدانست
در صغر سن حفظ قرآن کرده بود و بغایت خوش می خواند چنانکه همه اهل همدان
شیفته آواز وی بوده اند و بعد از آن بتحصیل علوم اشتغال نموده چنانکه گویند
در سن هفده سالگی در بعضی مدارس مشهوره همدان بافادت مشغول بوده روزی
جمعی قلندران بهمدان رسیدند و با ایشان پسری صاحب جمال بود و بروی مشرب عشق
غالب چون آن پسر را دید گرفتار شد ما دام که در همدان بودند با ایشان بود چون

از همدان

از همدان سفر کردند و چند روز بر آمد طاقت شد در عقب ایشان برفت چون با ایشان
رسید برنگ ایشان بر آمد و همراه ایشان بهندوستان افتاد و در شهر مولتان بصحبت شیخ
بهاء الدین زکریا رسید گویند چون شیخ ویرا در خلوت نشاند و از چله وی یک دهه گذشت
ویرا وجدی رسید و حالی بر وی مستولی شد این غزل را گفت شعر نخستین باده
کاندر جام کردند ⁕ ز چشم مست ساقی وام کردند ⁕ و آنرا باواز بلند می خواند و می گریست
چون اهل خانقاه آنرا دیدند و آنرا خلاف طریقه ایشان که در خلوت جز اشتغال بذکر یا مراقبه
امری دیگر نمی باشد از این سبیل انکار بسمع شیخ رسانیدند شیخ فرمود که شما را از این منع
است او را منع نیست چون روزی چند بر آمد یکی از مقربان شیخ گذر بر خرابات افتاد شنید که
آن غزل را خراباتیان با چنگ و چغانه می گفتند پیش شیخ آمد و صورت حال را باز نمود و گفت
باقی شیخ حاکمند شیخ سؤال کرد که چه شنیدی بازگو چون بدین بیت رسید که شعر چو خود
کردند راز خویشتن فاش ⁕ عراقی را چرا بدنام کردند ⁕ شیخ فرمود که کار او تمام شد
برخاست و بدر خلوت عراقی آمد و گفت عراقی مناجات در خرابات می کنی بیرون آی بیرون آمد
و سر در قدم شیخ نهاد شیخ بدست مبارک خود سر او را از خاک برداشت و دیگر ویرا بخلوت
نگذاشت و خرقه از تن مبارک خود کشید و در وی پوشانید و بعد از آن فرزند خود را
بعقد و نکاح وی در آورد و ویرا از فرزند شیخ پسری آمد ویرا کبیر الدین لقب کردند
بیست و پنج سال در خدمت شیخ بود چون شیخ را وفات نزدیک رسید ویرا بخواند
و خلیفه خود ساخت بجوار رحمت حق پیوست چون دیگران آن التفات شیخ را نسبت
بوی کردند مشاهده عرق حسد در ایشان بجنبید به پادشاه وقت رسانیدند
که اکثر اوقات وی بشعر می گذرد و صحبت وی همه با جوانان صاحب جمال است ویرا التفاتی

خلافت شیخ بنشست چون شیخ عراقی از آن دانست عزیمت زیارت حرمین شریفین زادهما الله
تع شرفا کرد و بعد از زیارت بجانب روم رفت بصحبت شیخ صدر الدین قونیوی قدس
الله تع سره و از وی تربیت یافت جماعتی فصوص میخواندند استماع کرد و در اثنای استماع
آن لمعات را نوشت چون تمام کرد بنظر شیخ آورد شیخ آن را به پسندید و تحسین فرمود
معین الدین پروانه از امرای روم مرید و معتقد شیخ عراقی بود بجهت شیخ در توقات
خانقاهی ساخت و هر روز بملازمت شیخ می آمد روزی بخدمت شیخ آمد و مبلغی زر
همراه آورد و بنیازمندیٔ تمام گفت که شیخ ما را هیچ کاری نمی فرماید و التفاتی نمی نماید شیخ
بخندید و گفت ای امیر ما را بزر نتوان فریفتن بغزنت و حسن قوال را اینجا رسانه و این
حسن قوال در جمال دلپذیر بود و در حسن صورت بی نظیر و جمعی گرفتار وی بودند و
در حضور و غیبت هوادار وی چون امیر تعلق خاطر شیخ را بوی دریافت فی الحال
کسی بطلب وی فرستاد بعد از غوغای عاشقان و دفع مزاحمت ایشان وی را آوردند
شیخ با امیر و سایر اکابر استقبال وی کردند چون نزدیک رسیدند شیخ پیش رفت
و بر وی سلام کرد و گفتار گرفت انکه شربت خواست و وی را با یاران وی بدست خود
شربت داد و از آنجا بخانقاه شیخ رفتند و صحبتها داشتند و سماعها کردند و خدمت
شیخ در آن وقت غزلها گفت و از آن جمله این غزلیست شعر ساز طرب عشق که داند
که چه سازست • کز زخمهٔ آن نه فلک اندر تک و تازست • و بعد از مدتی حسن قوال
اجازت خواست و بمقام خود مراجعت کرد گویند روزی امیر معین الدین بطرف
میدان می گذشت دید که شیخ چوگانی در دست میان کودکان ایستاده امیر با شیخ
گفت ما از کدام طرف باشیم گفت از آن طرف و اشارت براه کرد امیر دوانه شد وقبت

چون

چون امیر معین الدین وفات یافت خدمت شیخ از روم متوجه بمصر شد و وی را با سلطان
مصر ملاقات افتاد سلطان مرید و معتقد وی شد و وی را شیخ الشیوخ مصر گردانید
اما وی همچنان بی تکلف در بازارها گردیدی و گرد هنگامها طواف کردی روزی در
بازار کفشگران می گذشت نظرش بر کفشگر پسری افتاد شیفتهٔ وی شد پیش
رفت و سلام کرد و از کفشگر سوال کرد که این پسر کیست گفت پسر منست شیخ بلبهای
پسر اشارت کرد و گفت که ظلم نباشد که این چنین لب و دندان با چرم خر مصاحب باشد
کفشگر گفت ما مردم فقیریم و حرفهٔ ما اینست اگر چرم خر بدندان نگیرد نان نیابد که بدندان
گیرد سوال کرد که هر روز چه مقدار کار کند گفت هر روز چهار درم شیخ فرمود که هر روز هشت
درم بدهم گو او دیگر این کار مکن شیخ هر روز برفتی و با اصحاب بر در دکان کفشگر بنشستی
و فارغ البال در روی او نظر کردی و اشعار خواندی و گریستی مدعیان این خبر بسلطان
رسانیدند از ایشان سوال کرد که این پسر را بغضب یا بزور با خود می برد یا نه گفتند نه
گفت با وی در دکان خلوت می سازد گفتند نه دوات و قلم خواست و بنوشت که هر
روز پنج دینار دیگر بر وظیفهٔ خادمان شیخ ~~عراقی~~ فخر الدین عراقی بیفزایند روز دیگر
که شیخ را با سلطان ملاقات افتاد سلطان گفت چنین استماع افتاد که شیخ را در
دکان کفشگر با پسری نظری افتاده است محقری بجهت خرجی شیخ تعیین یافت اگر
شیخ خواهد آن پسر را بخانقاه برد شیخ گفت ما را انقیاد وی می باید بود بر وی
نتوانیم حکم کرد بعد از آن شیخ را از مصر عزیمت شام شد سلطان مصر بملک الامرای
شام نوشت که با جملهٔ علما و مشایخ و اکابر استقبال کردند ملک الامرا را پسری
بود بس با جمال چون شیخ را نظر بر وی افتاد بی اختیار سر در قدم وی نهاد پسر نیز سر در قدم شیخ نهاد

ملک الامرا نیز با پسر موافقت کرد اهل دمشق را از آن انکاری در دل پیدا شد اما مجال نطق
نداشتند چون شیخ در دمشق مقام ساخت و شش ماه گذشت فرزند او کبیر الدین از مولتان
بیامد و مدتی در خدمت پدر بسر برد و بعد از آن شیخ را عارضهٔ پیدا شد در روز وفات
پسر را با اصحاب بخواند و وصیتها فرمود و وداع کرد و این رباعی بگفت شعر در سابقه چون
قرار عالم دادند ○ مانا که نه بر مراد آدم دادند ○ زان قاعده و قرارگاه روز افتاد ○
نه بیش بکس وعده و نی کم دادند ○ در هشتم ذو القعدهٔ سنهٔ ثمان و ثمانین و ستمائهٔ
از دنیا برفت و قبر وی در قفای مرقد شیخ محیی الدین بن العربی است قدس الله تعالی روحهما
در صالحیهٔ دمشق و قبر فرزند وی کبیر الدین در پهلوی قبر وی رحمه الله تعالی امیر حسینی
رحمه الله تعالی نام وی حسین بن عالم ابی الحسینی است در اصل از گزیو است که دهیست
از نواحی غور عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و از کتاب وی کنز الرموز چنان متبادر
می شود که وی مرید شیخ بهاء الدین زکریاست بی واسطه و مشهور میان مردم نیز چنین است
اما در بعضی کتب نوشته چنین یافتم که وی مرید شیخ رکن الدین ابو الفتح است و وی مرید
پدر خود شیخ صدر الدین و وی مرید پدر خود شیخ بهاء الدین زکریای مولتانی قدس الله
تعالی ارواحهم و وی را مصنفات بسیارست بعضی منظوم چون کتاب کنز الرموز و زاد المسافرین
و بعضی منثور چون کتاب نزهة الارواح و روح الارواح و صراط المستقیم و وی را دیوان
اشعارست بغایت لطیف و سؤالات منظوم که شیخ محمود شبستری از آن جواب گفته
است و بنای کتاب گلشن راز بر آنست نیز از آن ویست گویند که سبب توبهٔ وی آن
بود که آهویی پیش رسید خواست تا تیری بروی افکند آهو بوی نگریست و گفت
حسینی تیر بر ما میزنی خدای تعالی ترا از برای معرفت و بندگی آفریده است نه از برای این

وغایب

وغایب شد آتش طلب از نهاد وی شعله بر آورد از هر چه داشت بیرون آمد و با جماعتی
جوالقیان همراه بمولتان رفت شیخ رکن الدین آن جماعت را ضیافت کرد و چون شب
شد حضرت رسالت را صلعم بخواب دید که گفت فرزندم را از میان این جماعت بیرون آور
و بکار مشغول کن روز دیگر شیخ رکن با ایشان گفت که در میان شما سید کیست اشارت
بامیر حسینی کردند وی را از میان ایشان بیرون آورد و تربیت کرد تا بمقامات عالیه رسید
پس اجازت مراجعت بخراسان داد بهرات آمد همهٔ اهل هرات مرید و معتقد وی بودند
در سادس عشر شوال سنه ثمان عشر و سبعمائه از دنیا برفت و قبر وی در مصرخ هرات
است بیرون گنبد مزار عبد الله بن جعفر طیار رضی الله تعالی عنهم شیخ اوحد الدین اصفهانی
قدس الله تعالی روحه چنین استماع افتاده که وی از جملهٔ اصحاب شیخ اوحد الدین کرمانی است
قدس سره چنانکه این نسبت مبنی از آنست و وی را دیوان شعرست در غایت لطایف
و عذوبت و ترجیعات مشتمل بر حقایق و معارف و مثنوی بر وزن و اسلوب حدیقهٔ
شیخ سنایی جام جم نام در آنجا بسی لطایف درج کرده است و از آن مثنویست این
ابیات شعر اوحدی شصت سال سختی دید ○ تا شبی روی نیکبختی دید ○ سر
گفتار ما مجازی نیست ○ باز کن دیده کاین ببازی نیست ○ سالها چون فلک بگشتیم ○
تا فلک وار دیده ور گشتیم ○ بر سر پای چله داشته ام ○ چون نه از بهر زله داشته ام ○
از برون در میان بازارم ○ وز درون خلوتیست با یارم ○ کس نبیند جمال سلوت من ○
ره ندارد کسی بخلوت من ○ تا دل من بدوست پیوستست ○ سور تاگرد دست من بستست ○
و وی قصیدهٔ رائیهٔ حکیم سنایی را جواب نیکو گفته است و عدد ابیات آن صد و شصت خواهد
بود و مفتتح آن این ابیاتست شعر سر پیوند ما ندارد یار ○ چون توان شد ز بخت برخوردار

کار ما با یکی است در همه شهر ۰ وان یک تن نمی دهد در کار ۰ همدمی نیست تا که گویم راز ۰
محرمی نیست تا بنالم زار ۰ در خروشم ز هیبت آن معشوق ۰ در سماعم بصوت آن مضمار ۰
و در تاریخ اتمام جام جم گفته است **شعر** چون ز تاریخ بر گرفتم فال ۰ هفتصد رفته
بود و سی و سه سال ۰ کردم این نامهٔ همایون فر ۰ عقد کردم بنام این سرور ۰ چون
بنا شد تمام شد بدرش ۰ ختم کردم بلیلة القدرش ۰ قبر وی در مراغهٔ تبریز است و تاریخ
وی در آنجا سنه ثمان و ثلثین و سبعمائه نوشته اند **افضل الدین بدیل الحقایق الخا** ٥٢٠
قانی رحمه الله تعالی هر چند وی شاگرد فلکی شاعر است و بشعر شهرت تمام یافته است
چنین گویند که وی را در این طور شعر طور دیگر بوده است که شعر در جنب آن کم بود چنانکه
حضرت مولوی قدس سره گفته است **شعر** شعر چه باشد بر من تا که زنم لاف ازو ۰
هست مرا فن دیگر غیر فنون شعرا ۰ و سخنان حضرت وی برین معنی شاهد است چنانکه می گوید
شعر صورت من همه او شد صفت من همه او ۰ لاجرم کس من و من نشنود اندر سخنم ۰
نزنم هیچ دری تا نگویند آن کیست ۰ چون نگویند مرا باید گفتن که منم ۰ و در محل دیگر می گوید
شعر عشق بیفشرد پای بر نمط کبریا ۰ برد بدست نخست هستی ما را ز پا ۰ ما و شما را
بنقد بیخودی در خور است ۰ ز آنکه نگنجد در او زحمت ما و شما ۰ و ازین قبیل در سخنان وی
بسیار است و از وی نیز بوی آن می آید که وی را از مشرب صافی صوفیان قدس الله تعالی اسرارهم
شربی تمام بوده است ۰ وی در زمان خلافت المستضیء بنور الله بوده و در قصیدهٔ عجب که
در مدح بغداد گفته ذکر وی کرده و توفی سنه خمس و تسعین و خمسمائه وی نیز قصیدهٔ
رائیهٔ حکیم سنایی را جواب گفته است و عدد ابیات آن از صد و هشتاد گذشته و از آن
سه مطلع نهاده مطلع اولش اینست **شعر** الصبوح الصبوح کآمد کار ۰ النثار

النثار

سبع جمع

النثار کآمد یار ۰ چرخ بر کار ما بوقت صباح ۰ می کند لعبتان دیده نثار ۰ و در آخر قصیده
می گوید **شعر** این قصیده ز جمع سبعیات ۰ ثامن است از غریب اشعار ۰ از در
٥٢١ کعبه گر در آویزند ۰ کعبه بر من فشاندی استار ۰ زد قفا بنک را قفای نیک ۰
وام امرؤ القیس افکند از کار **شیخ نظامی رحمه الله تعالی** وی را از علوم ظاهری و مصطلحات
رسمی بهرهٔ تمام بوده است اما از همه دست داشته بوده و روی در حضرت حق سبحانه
و تعالی آورده چنانکه می گوید **شعر** هر چه هست از دقیقهای نجوم ۰ با یکایک نهفتهای علوم ۰
خواندم و سر هر ورق جستم ۰ چون ترا یافتم ورق شستم ۰ همه را روی در خدا دیدم ۰
وان خدا بر همه ترا دیدم ۰ عمر گرانمایه را از اول تا آخر بقناعت و تقوی و عزلت و انزوا
گذرانیده است و هرگز چون سایر شعرا از غلبهٔ حرص و هوا ملازمت ارباب دنیا نکرده بلکه
سلاطین روزگار بوی تبرک می جسته اند چنانکه می گوید **شعر** چون بعهد جوانی از بر تو ۰
بدر کس نرفتم از در تو ۰ همه را بر درم فرستادی ۰ من نمی خواستم تو می دادی ۰ چونکه
بر در که تو گشتم پیر ۰ ز آنچه ترسید نیست دستم گیر ۰ مثنویهای پنجگانهٔ وی که به پنج
گنج اشتهار یافته است اکثر آنها باستدعای سلاطین روزگار واقع شده که امیدوار بوده
از آنکه نام ایشان بواسطهٔ نظم وی بر صفحهٔ روزگار بماند استدعا می نمودند و اکثر آنها
اگر چه بحسب صورت افسانه است اما از روی حقیقت کشف حقایق و بیان معارف
را بهانه است بیک جا در بیان آن معنی که صوفیه گفته اند که طالبان وصال و مشتاقان جمال حق
دلیل وجود او هم وجود او است و برهان شهود او هم شهود او می گوید **شعر**
پژوهنده را یاوه زان شد کلید ۰ که اندازهٔ خویش در تو ندید ۰ کسی کز تو در تو نظاره کند ۰
ورقهای بیهوده پاره کند ۰ نشاید ترا جز بتو یافتن ۰ عنان باید از هر دری تافتن ۰

وجای دیگر در همین معنی می گوید **شعر** عقل آبله پای وکوی تاریک • وانکاه رهی چو
موی باریک • توفیق تو گر نه ره نماید • این عقده بعقل کی کشاید • عقل از در تو بصر
فروزد • گر پای برون نهد بسوزد • و یکجا در ترغیب و تحریض بر اعراض از ماسوای حق سبحانه
و اقبال بر توجه بجناب کبریای وی می گوید **شعر** بر تر از این دام که خون خواره است •
زیرکی از بهر چنین چاره است • گرگ ز روباه بدندان ترست • جهد در آن کن که وفادار شوی •
خود نپرستی و جفادار شوی • تاریخ اتمام اسکندرنامه که آخرین کتابهای وی است سنه
اثنتین و تسعین و ستمائه بوده است و عمر وی در آن وقت از شصت گذشته
٥٧٢ بوده رحمه الله سبحانه **خسرو دهلوی رحمه الله تع** لقب وی یمین الدین است پدر وی
از امرای قبیلهٔ لاچین بوده که از اتراک نواحی بلخند وی بعد از وفات سلطان ملک
خلجی بخدمت و ملازمت شیخ نظام الدین اولیا پیوست و ریاضات و مجاهدات پیش
گرفت گویند که چهل سال صوم دهر داشت و گویند که بهمراهی شیخ خود شیخ نظام
الدین بطریق طی ارض حج گذارده است و بسیار حضرت رسالت را صلعم در خواب
دیده است و باشارت شیخ نظام الدین صحبت حضرت را صلعم دریافته است و از وی
التماس آن نموده که آب دهان مبارک خود در دهان وی کند حضرت صلعم فرموده که این دولت
سعدی برد خسرو با خاطر شکسته بخدمت شیخ نظام الدین آمده است و صورت
حال باز نموده شیخ نظام الدین آب دهان خود در دهان وی انداخته است و برکات
آن ظاهر شده چنانکه نود و نه کتاب تصنیف کرده است و وی گویند در بعضی مصنفات
نوشته است که اشعار من از پانصد هزار کمتر است و از چهار صد هزار بیشتر و می گویند
شیخ سعدی را در ایام جوانی دریافته بوده و بآن افتخار می کرده و برا از مشرب عشق و محبت

چاشنی تمام بوده است چنانکه در سخنان وی ظاهر است و صاحب سماع و وجد و حال
بوده است شیخ نظام الدین می گفته که در قیامت هر کس بچیزی فخر کند فخر من بسوز سینهٔ
این ترک الله یعنی خسرو خواهد بود وی گفته که وقتی در خاطر من افتاد که خسرو نام امیر است
چه بودی اگر نام من نام فقرا بودی که در حشر مرا بآن نام خواندندی و این معنی را بحضرت شیخ
عرضه داشت کردم فرمود که بوقت صالح برای تو نامی خواسته شود خسرو مترقب این معنی
می بود تا آنکه روزی شیخ گفت که بر من چنین مکشوف شد که ترا در قیامت محمد کاسه لیس
خوانند وی شب جمعه فوت شده است در سنه خمس و عشرین و سبعمائه و مدت عمر وی
هفتاد و چهار ساله بوده است و در پایان شیخ خودش دفن کرده اند **حسن دهلوی** ٥٧٣
رحمه الله تع لقب و نسبت وی نجم الدین حسن بن علاء السنجری است وی کاتب
دم گیر شیخ نظام الدین اولیا بوده باوصاف و اخلاق مرضیه متصف بوده است
صاحب تاریخ هند گوید که در مکارم اخلاق و در لطافت و ظرافت مجالس و استقامت
عقل و روش صوفیه و لزوم قناعت و اعتقاد پاکیزه و در تجرد و تفرد از علایق دنیوی
و خوش بودن و خوش گذرانیدن بی اسباب صوری همچو او کمتر دیده ام و چنان
شیرین مجلس و مؤدب و مهذب بود که راحتی که از مجالست وی می یافتم از مجالست
هیچ کس نمی یافتم و هم صاحب تاریخ گوید که سالها مرا با امیر خسرو و امیر حسن تودد و یگانگی
بود نه ایشان بی صحبت من می توانستندی بود و نه من بی صحبت ایشان و بواسطهٔ من
میان هر دو استاد چنان رابطهٔ محبت و وداد استحکام یافته بود که بخانهای یکدیگر
آمد شد کردندی و هم وی گوید از کمال اعتقادی که حسن را بشیخ نظام الدین انفاس
متبرکهٔ شیخ را که در مجالس صحبت شنیده بود در چند جلد جمع کرده است و آنرا فواید الفواد نام نهاده

و در این روزگار در این دیار دستور ارباب ارادت شده و وی را اوراق و دواوین
متعدد و صحایف نثر و مثنویات بسیار است ومن رباعیاته دارم دلکی غمین بیامرز و مپرس
صد واقعه ننگین بیامرز و مپرس • شرمنده شوم اگر بپرسی عملم • ای اکرم الاکرمین
بیامرز و مپرس • یک حرف تو چل صباح عالم را نور • یک حرف تو هشت خلد را مایه حور •
۵۷۴ حرف سیمی چهل ولی را دستور • زان چار چهار رکن عالم معمور شیخ کمال خجندی قدس
الله تعالی روحه وی بسیار بزرگ بوده است و اشتغال وی بشعر و تکلف در آن ستر و تلبیس
بوده باشد بلکه می شاید که برای آن بوده باشد که ظاهر مغلوب باطن نشود و از رعایت
صورت عبودیت باز نماند چنانکه خود می گوید این تکلفهای من در شعر من کلمینی یا حمیرای منست
علی الدوام بریاضت و مجاهدات مشغول می بوده است والدین می گفت که وی در آن مدت
که آنجا بود حیوانی نمی خورد یکبار از وی التماس کردیم که چه شود که طعامی که در آن گوشت
باشد خورده شود مرا گاوی بود بغایت خوب و فربه بخدمت شیخ بردم طیبت فرمود که هم
گاه که تو گاو خود را بکشتی ما گوشت بخوریم مقصود آنکه وی را وقوف باشد گاو را بکشتیم و
از آن طعامی مهیا ساختیم بجهت خاطر ما از آن گوشت بخورد در زاویه که در تبریز داشته
خلوتی بوده است که شب در آنجا بسر می برده و کسی بآنجا کم میرسیده چون بعد از وفات
وی از آن دیده اند غیر از بوریایی که بر آنجا می نشسته یا می خفته و سنگی که زیر سر نهاده چیزی دیگر
نیافتند. خدمت شیخ زین الدین خوافی رحمه الله می گفته است که در وقت تحصیل علوم در تبریز
بصحبت وی رسیده می شد مرا باین طریق دلالت می کرد و می گفت که بنسبت ارادت ما در این
سخن گفتیم که مرا نسبت بشما دغدغه بر خاطر می گردد گفت بگوی تا از آن جواب گویم من هیچ
نگفتم اما در اواخر که باین طریق در آمدم و مراد آنکه دیر شد دانستم که وی را مرتبه ارشاد

که پیش وی کاری نواله کرده بود گویند در آن وقت که در سرای می بوده است موضعی بوده است
که در آن وقت که آب طغیان می کرده در آن موضع خرابی بسیار می کرده چون وقت طغیان
آب نزدیک رسیده آن قصه را با وی گفته اند فرموده است که خیمه مرا در آن موضع بزنید
خیمه وی را آنجا زده اند در آنجا می بوده است چندانکه وقت طغیان آب گذشته است
و در آن موضع هیچ خرابی نشده وفات وی در سنه ثلث و ثمانمائه بوده و قبر وی در تبریز
است و بر لوح قبر وی این بیت نوشته اند شعر کمال از کعبه رفتی بر در یار • هزارت
آفرین مردانه رفتی مولانا محمد شیرین مشهور بمغربی رحمه الله تعالی وی مرید شیخ ۵۷۵
اسمعیل سیسی است که وی از اصحاب شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی است قدس سره
وی گویند که در بعضی سیاحات بدیار مغرب رسیده است و آنجا از دست یکی از مشایخ که
نسبت وی بشیخ بزرگوار شیخ محی الدین بن العربی است قدس الله تعالی روحه میرسیده است
خرقه پوشیده با شیخ کمال خجندی رحمه الله تعالی معاصر بوده و صحبت می داشته است گویند در آن
وقت که شیخ این مطلع گفته بوده است که شعر چشم اگر اینست و ابرو این و ناز و شیوه این
الوداع ای زهد و تقوی الفراق ای عقل و دین • چون بمولانا رسیده گفته است که شیخ بسیار
بزرگست چرا شعری باید گفت که جز معنی مجازی محملی دیگر نداشته باشد شیخ از آن شنیده است
از وی استدعای صحبت کرده و خود بطبخ قیام نموده و مولانا نیز در آن خدمت موافقت
کرده در اثنای آن شیخ آن مطلع را خوانده است و فرموده است که چشم عین است پس
می شاید که بآن اشارت از عین قدیم که ذاتست باو تعبیر کنند و ابرو حاجب است
پس می تواند بود که از آن اشارت بصفات که حجاب ذاتست دارند خدمت مولانا
تواضع نموده است و انصاف داده و وفات شیخ اسمعیل سیسی رحمه الله در دیه خ

در اربعین می‌خوانده حضرت مولانا را نیز طلب داشته است مولانا این غزل گفته است
و بعرض رسانیده **شعر** ما مهر تو دیدیم ز ذرات گذشتیم • از جمله صفات از پی آن ذات گذشتیم
دیدیم که اینها همه خوابست و خیالست • مردانه ازین خواب و خیالات گذشتیم
با ما سخن از کشف و کرامات چه گویی • چون ما ز سر کشف و کرامات گذشتیم
ای شیخ اگر جملهٔ کمالات تو اینست • خوش باش کزین جمله کمالات گذشتیم
اینها بحقیقت همه آفات طریقند • ما در طلب از جملهٔ آفات گذشتیم
ما از پی نوری که بود مشرق انوار • از مغربی و کوکب و مشکات گذشتیم
چون شیخ این غزل را شنید وقت وی خوش شد و استحسان نمود حضرت مولانا در سن
٥٧٦ شصت سالگی وفات کرده سنه تسع و ثمانمائه رحمه الله تعالی **شمس الدین محمد الحافظ
الشیرازی رحمه الله تعالی** وی لسان الغیب و ترجمان الاسرار است بسا اسرار غیبیه و معانی
حقیقیه که در کسوت صورت و لباس مجاز باز نموده هر چند معلوم نیست که وی دست
ارادت پیری گرفته و در تصوف بیکی ازین طائفه نسبت درست کرده اما سخنان وی چنان
بر مشرب این طائفه واقع شده است که هیچ کس را آن اتفاق نیفتاده یکی از عزیزان
سلسلهٔ خواجگان قدس الله تعالی اسرارهم فرموده است که هیچ دیوانی به از دیوان حافظ نیست
اگر مرد صوفی باشد چون اشعار وی از آن مشهورتر است که بایراد احتیاج داشته باشد لاجرم
عنان قلم از آن معطوف میگردد و وفات وی در سنه اثنین و تسعین و سبعمائه
بوده است رحمه الله تعالی **فی ذکر النساء العارفات الواصلات الی مراتب الرجال** صاحب فتوحات
رحمه الله تعالی در باب هفتاد و سیم از فتوحات بعد از آنکه ذکر بعضی از طبقات رجال الله کرده است
میگوید و کلما نذکره من هؤلاء الرجال باسم الرجال فقد یکون منهم النساء ولکن یغلب ذکر الرجال

فی

قیل لبعضهم کم الابدال قال اربعون نفسا فقیل له لم لا تقول اربعون رجلا فقال قد یکون
فیهم النساء و شیخ ابو عبد الرحمن السلمی صاحب طبقات المشایخ رحمه الله تعالی در ذکر احوال
نسوهٔ عابدات و نساء عارفات علی حدة کتابی جمع کرده است و شرح احوال بسیاری
از ایشان در بیان آورده قال بعضهم ولو کان النساء کما ذکرنا لفضلت النساء علی الرجال
فلا التأنیث لاسم الشمس عیب • ولا التذکیر فخر للهلال **رابعهٔ عدویه رحمها الله تعالی** ٥٧٧
وی از اهل بصره بود سفیان ثوری رضی الله عنه از وی مسائل می‌پرسید و بوی میرفت و
بموعظت و دعای وی رغبت می‌نمود روزی سفیان بر وی در آمد و دست بر آورد و گفت
اللهم انی اسألک السلامة رابعه بگریست سفیان پرسید که چه می‌گریاند ترا گفت تو مرا بعرض
گریه در آوردی سفیان گفت چون گفت ندانسته که سلامت از دنیا در ترک اوست
و تو بآن آلوده رابعه گفته است که هر چیزی را ثمره است و ثمرهٔ معرفت روی بخدای تعالی آوردنست
و هم وی گفته استغفر الله من قلة صدقی فی استغفر الله سفیان از وی پرسید که بهترین
چیزی که بنده بآن بخدای تعالی تقرب جوید کدام است گفت آنکه بداند که بنده از دنیا و آخرت
غیر وی را دوست نمی‌دارد روزی سفیان در پیش وی گفت واحزناه گفت دروغ مگوی
اگر تو محزون بودی ترا زندگانی خوشگوار نبودی و هم وی گفته اندوه من از آن نیست که اندوه
گینم اندوه من از آنست که اندوهگین نیستم **لبابة المتعبدة رحمها الله تعالی** وی از اهل ٥٧٨
بیت المقدس است وی گفته است که من از خدای تعالی شرم میدارم که مرا بغیر مشغول بیند شخصی
وی را گفت که حج می‌روم چون بآنجا رسم چه دعا کنم گفت از خدای تعالی آن طلب که از تو خشنود
شود و ترا بمقام خشنودان برساند و ترا در میان دوستان خود گم نام نگرداند **مریم** ٥٧٩
البصریه رحمها الله تعالی وی از اهل بصره است در روزگار رابعه بوده و با وی صحبت

دانسته و خدمت وی کرده و بعد از رابعه نیز چندگاه زیسته و در محبت سخن گفتی و هرگز
سخنان محبت شنیدی بیخود گشتی و گویند که وی در مجلسی که از محبت سخن می‌گفتند
حاضر شد زهرهٔ وی بدرید و هم در مجلس جان بداد و وی گفته است که هرگز غم روزی نخوردم
۵۸۰ و در طلب آن رنج نکشیدم تا این آیت شنیدم وفی السماء رزقکم وما توعدون ریحانهٔ
والهه رحمها الله تعالی از متعبدات بصره بوده است در ایام صالح مری رحمه الله تع این
ابیات را بر پیش گریبان خود نوشته است شعر انت انسی وهمتی وسروری
قد ابی القلب ان یحب سواکا یا عزیزی وهمتی ومرادی طال شوقی متی یکون لقاکا
۵۸۱ لیس سولی من الجنان نعیم غیر انی ارید ان القاکا معاذة العدویة رحمها الله تع
از اقران رابعهٔ عدویه است و با وی صحبت داشته چهل سال روی خود را با آسمان
بالا نکردی و هرگز در روز چیزی نخوردی و در شب خواب نکردی وی را گفتند ضرر بسیار
میرسانی بنفس خود گفت هیچ ضرر نمی‌رسانم خواب شب را بروز انداخته‌ام و خوردن
۵۸۲ روز را بشب غفیرة العابدة رحمها الله تع وی از اهل بصره است و با معاذهٔ
عدویه صحبت داشته چندان بگریست که چشم وی نابینا شد کسی گفت سخت است
نابینائی وی گفت محجوب بودن از خدای تع سخت‌تر است و کوریٔ دل از فهم مراد الله تع در
۵۸۳ امرهای وی سخت‌تر و سخت‌تر شعوانه رحمها الله تع وی از عجم بود و در ابله می‌نشست
آواز خوب داشت و بنغمات خوش وعظ می‌گفت و چیزی میخواند زاهدان و عابدان و
ارباب قلوب در مجلس وی حاضر می‌شدند کانت من المجتهدات الخائفات الباکیات
المبکیات وی را گفتند می‌ترسیم که از بس گریه چشم تو نابینا شود گفت در دنیا کور شده
از گریهٔ بسیار مرا دوستر است از کور شده از عذاب النار وی گفته است که چشمی که

از لقای محبوب خود باز ماند و بدیدار وی مشتاق باشد گریه نیک می‌نماید گویند چندان
اندوه بر وی غلبه کرد که از نماز و عبادت باز ماند در خواب کسی بوی آمد و گفت شعر
ادری دموعک انما کنت ناجیة ان التلاوة تشفی للحزینا جدی وقومی وصومی الدهر دائبة
فانما الداب من فعل المطیعینا بطاعت باز گشت و باین ابیات ترنم می‌کرد و می‌گریست
و زنان با وی می‌گریستند گویند که چون پیر شد فضیل عیاض بوی آمد و طلب دعا کرد
گفت ای فضیل میان تو و خدای تع هیچ چیزی هست که اگر دعا کنم سبب اجابت شود
فضیل شهقه‌ای بزد و بیخود بیفتاد کردیه رحمها الله تعالی از بصره یا از اهواز بود ۵۸۴
و خدمت شعوانه می‌کرده است وی گفته که شبی پیش شعوانه بودم در خواب شدم پای خود
بر من زد و گفت برخیز ای کردیه که اینجا جای خواب نیست جای خواب گور است وی را گفتند
که از برکات صحبت شعوانه چه رسید ترا گفت از آن وقت باز که بخدمت وی رسیدم دنیا
دوست نداشتم و غم روزی نخوردم و هیچ کس از اهل دنیا در چشم من بزرگ ننمود از جهت
طمع و هیچ یک ز مسلمانان از خود نرنجانیدم حفصة بنت سیرین رحمها الله تع خواهر محمد سیرین ۵۸۵
بوده در زهد و ورع چون برادر خود بوده و وی را آیات و کرامات بوده است گویند که وی شب
در خانهٔ خود چراغ روشن می‌کرد و بر می‌خواست و نماز می‌گزارد وقت بودی که چراغ وی
بمردی و خانهٔ وی روشن بودی تا صباح رابعهٔ شامیه رحمها الله تع وی زوجهٔ ۵۸۶
احمد بن ابی الحواری بود احمد بن ابی الحواری گوید که احوال وی مختلف بودی گاهی بر وی عشق و
محبت غلبه می‌کرد و گاهی انس و گاهی خوف در حال غلبهٔ محبت می‌گفت شعر حبیب لیس
یعدله حبیب وما سواه فی قلبی نصیب حبیب غاب عن بصری وشخصی ولکن
عن فؤادی لا یغیب و در حال انس می‌گفت شعر ولقد جعلتک فی الفؤاد محدثی

ازلقای

وانحت جسمی من ارادهُ جلوسی ، فالجسم منّی للجلیس موانس ، وحبیب قلبی فی الفواد انیسی
وشنیدم که در حال خوف می‌گفت شعر ورادی قلیل لا اراه مبلّغی ، اللزاد ابکی
ام لطول مسافتی ، اتحرقنا بالنار یا غایة المنی ، فاین رجائی منک این مخافتی ، واحمد بن
ابی الحواری را میگفت شعر لست احبک حب الازواج ، انما احبک حب الاخوان ،
و وقتی که طعام پختی گفتی ای سیدی بخور که این پخته نشده است مگر بتسبیح احمد بن
ابی الحواری گفته است که روزی پیش وی طشتی بود گفت این طشت را بردارید که بر آن
نوشته می‌بینم که امیر المومنین هارون الرشید مرد تفحص کردند همان روز هارون الرشید
٥٨٧ مرده بود حکیمه دمشقیه رحمها الله تع از سادات نساء شام بوده است و استاد رابعه
شامیه است احمد بن ابی الحواری گفته است رابعه گفت که بر حکیمه دمشقیه در آمدم
وی بر مصحف قراة میخواند گفت ای رابعه شنیده ام که شوهر تو احمد بن ابی الحواری بر سر
تو زن دیگر میخواهد گفتم آری گفت وی چیزی پسند و با آن عقل که دارد که دل خود را
بدو زن از خدای تع مشغول گرداند مگر بتو نرسیده است تفسیر این آیت الا من
اتی الله بقلب سلیم ، گفتم نی گفت تفسیر این آیت آنست که بخدای تع برسی و در دل
تو هیچ چیز نباشد غیر از وی رابعه گوید از پیش وی بیرون آمدم و از اثر آن سخن تمایل
کنان میرفتم و از مردانی که در راه پیش می‌آمدند شرم می‌داشتم که گمان برند که مستم
٥٨٨ ام حسان رحمها الله تعالی از زنان اهل کوفه بوده است سفیان ثوری بزیارت
وی میرفته و بعضی گفته اند وی را بزنی بخواست سفیان گفته است که وقتی بر وی در
در آمدم در خانه وی غیر از یکپاره حصیر کهنه هیچ ندیدم گفتم اگر رقعه به پسران عم
تو نوشته شود در رعایت حال تو می‌کنند وی گفت ای سفیان در چشم و دل من

پیش

پیش ازین بزرگتر بودی از آنکه اکنون شدی من هرگز دنیا را سؤال نمی‌کنم از کسی که مالک
آنست و قادرست بر آن و متصرفست چون سؤال کنم از کسی که قادر نیست بر آن ای سفیان
والله که من دوست نمی‌دارم که بر من وقتی گذرد که در آن وقت از خدای تع بغیر وی مشغول
باشم سفیان از آن سخن باز ایستاد فاطمهٔ نیشابوریه رحمها الله تع از قدماء نساء ٥٨٩
خراسان بود و از کبار عارفات ابو یزید بسطامی قدس الله تع سره بر وی ثنا گفته است
و ذو النون از وی سوالها کرده در مکه مجاور بوده و گاهی به بیت المقدس میرفت و باز بمکه
مراجعت می‌کرد بمکه در راه عمره در سنه ثلث وعشرین و مائتین برفته از دنیا روزی برای
ذو النون چیزی فرستاد ذو النون قبول نکرد و گفت در قبول کردن چیزی از نسوان مذلتست
و نقصان فاطمه گفت در دنیا هیچ صوفی از آن بهتر و بزرگتر نیست که سبب در میانه
نه بیند ابو یزید گفته است که در عمر خود یک مرد و یک زن دیدم آن فاطمه نیشابوریه بود از
هیچ مقام وی را خبر نکردم که آن خبر وی را عیان نبود و یکی از مشایخ ذو النون را پرسید که کرا
بزرگتر دیدی ازین طایفه گفت زنی بود در مکه که وی را فاطمهٔ نیشابوریه می‌گفتند در فهم
معانی قرآن سخنان می‌گفت که مرا عجب می‌آمد وی گفته من لم یکن الله منه علی بال فانه
یتخطی فی کل میدان یتکلم بکل لسان ومن کان الله منه علی بال اخرسه الا عن الصدق
والزمه الحیاء والاخلاص ، وهم گفته الصادق والمتقی الیوم فی بحر یضطرب علیه
امواجه یدعو ربه دعاء الغریق یسأل ربه الخلاص والنجات وهم وی گفته من عمل
لله علی المشاهدة فهو عارف ومن عمل علی مشاهدة الله ایاه فهو مخلص زیتونه ٥٩٠
رحمها الله تعالی نام وی فاطمه است خدمت ابو حمزه و جنید و نوری قدس الله تع
ارواحهم کرده بود وی گفته است که روزی سرمای سخت بود بر نوری بر آمدم و گفتم

همچون مجوری گفت آری گفتم چه چیز بیارم گفت نانه و شبی آوردم و پیشِ وی آتش
کرده بودند و دستِ وی از خاکستر سیاه شده بود و هر جا از دستِ وی که شیر می‌رسید
سیاهی نشسته می‌شد چون آن را دیدم با خود گفتم یا ربّ ما أقذر أولیاءک ما فیهم أحدٌ
نظیف پس از پیشِ وی بیرون رفتم بجایی رسیدم زنی در من آویخت که اینجا یک رزمه جامه بود
تو بردی و مرا پیشِ امیر برد نوری آن را شنید در عقبِ من پیشِ امیر حاضر شد و گفت وی را
مرنجان که وی از اولیای خداست سبحانه امیر گفت چه کنم حیله خصم وی است او روی می‌طلبد
ناگاه کنیزکِ سیاه پیدا شد و آن رزمه با وی گفت وی را بگذارید که رزمه را یافتم پس نوری
دستِ مرا بگرفت و از پیشِ امیر بیرون آورد و گفت چرا گفتی ما أوسخ أولیاءک و أقذرهم
۵۹۱ گفتم توبه کردم از آنچه گفته بودم فاطمة البردعیّة رحمها الله تعالی در اردبیل می‌بود قیل
کانت من العارفات المتکلّمات بالشطح بعضی از مشایخ وی را از قبولِ رسول صلعم که حضرتِ
حق سبحانه حکایت کرده است که أنا جلیس من ذکرنی سؤال کرد ساعتی با وی سائل
سخن گفت پس گفت إنّ الذّاکر أن تشهد ذکرَ المذکور لک مع دوام ذکرک له
۵۹۲ فیغنی ذکرک فی ذکره ویبقی ذکره لک حین لا مکان ولا زمان أمّ علی زوجه احمد بن
خضرویه رحمها الله تعالی وی از اولادِ اکابر بود و مالِ بسیار داشت همه را بر فقرا نفقه
کرد و با احمد در آنچه بود موافقت نمود بایزید را و ابوحفص را رحمهما الله دیده بود
و از بایزید سؤالات کرده بود ابوحفص گفته است که همیشه حدیثِ زنان را مکروه می‌
داشتم تا آن وقت که امّ علی زوجه احمدِ خضرویه را دیدم پس دانستم که حق سبحانه
معرفت و شناختِ خود را آنجا که میخواهد می‌نهد بایزید قدس سره گفته است
هر که تصوّف ورزد باید که بهمّتی ورزد چون همّتِ امّ علی زوجه احمد خضرویه یا با حالی

منسوب بہ بردع بفتح باء موحده و سکون راء مهمله و فتح دال مهمله و عین مهمله

ای ذکر کن تا از ذکر او یاد کند

همچنین حالِ او امّ علی گفته است که خدای تعالی خلق را بجود خواند بانواع لطف و نیکویی
اجابت نکردند پس بر ایشان ریخت بلاهای گوناگون تا ایشان را ببلا بسوی خود باز
گردانند زیرا که ایشان را دوست می‌دارد و هم وی گفته است قوتِ حاجت سالها ست
از خواری کشیده از برای آن زنی از اهلِ بلخ بوی آمد که آمده ام بخدای تعالی تقرب جویم
بوسیلهٔ خدمتِ تو مر او را گفت چرا بواسطهٔ خدمتِ خدای تعالی بوی تقرب نمی‌جویی
۵۹۳ امّ محمّد والدهٔ شیخ ابوعبدالله خفیف رحمها الله تعالی کانت من العابدات القانتات همراه
پسرِ خود ابوعبدالله بن خفیف از راهِ بحر بسوی حجاز رفت و مر او را مکاشفات و مشاهدات
بسیار است گویند که شیخ در عشر اخیرِ رمضان احیاء شب می‌کرد تا شب قدر دریابد
ببام در آمده بود و نماز می‌کرد و والدهٔ وی امّ محمد در درون خانه متوجه حق سبحانه
نشسته بود ناگاه انوارِ شب قدر بر وی ظاهر شده گرفت آواز داد که ای محمد ای
فرزند آنچه تو آنجا می‌طلبی اینجاست شیخ فرود آمد و آن انوار را دید و در قدمِ والده
۵۹۴ افتاد و بعد از آن شیخ می‌گفت که از آن وقت باز قدرِ والدهٔ خود دانستم فاطمه
بنتِ ابی بکر الکتانی رحمها الله وی در مجلسِ سمنون محب وقتی که از محبت سخن می‌گفت
۵۹۵ جان بداد و با وی سه تن دیگر از مردان جان بدادند فضه رحمها الله تعالی شیخ ابوالربیع
مالقی رحمه الله گفته است که شنیدم حالِ زنی از صالحات در بعضی دیههای اداعیه زیارتِ
وی شد از برای اطلاع بر کرامتی که از وی شهرت گرفته بود رسیدیم و آن زن را فضه
می‌خواندند چون بآن ده که آن زن آنجا بود رسیدیم حکایت کردند که گوسفندی دارد که
از وی شیر و عسل می‌دوشند ما قدحی نو بخریدیم و بیامدیم پیشِ آن زن و بر وی سلام
کردیم پس گفتیم که میخواهیم که ببینیم آنچه می‌گویند از گوسفندِ شما گوسفند را حاضر آورد

الحجر قصبة الیمامة یذکر و یؤنث صحاح

بدو نشستیم دران فرح و بشاشت میدیدیم شاید بود و غسل از قصهٔ وی بپرسیدیم کفت مارا
کوسفندی بود و ما قومی فقیریم روز عید شوهر من کفت و وی مردی صالح بود که ما امروز
این کوسفند را قربانه می کنیم کفتم نه زیراکه مارا رخصت هست در ترک قربانه خدای تع
احتیاج ما ندارد باین کوسفند اتفاقا در آن روز مهمان رسید شوهر را کفتم ما باکرام
ضیف ماموریم برخیز و او را بکش اما جایی که طفلکان نه بینند که بر کشتن آن کریه کنند از ا
بیرون برد که در پس دیوار قربانه کند ناکاه دیدم که کوسفندی بدیوار خانه بجست
و بخانه فرود آمد من کفتم مکر آن کوسفند از شوهر من کریخته است بیرون رفتم دیدم که
او را پوست می کند در عجب ماندم و قصه را با شوهر بکفتم کفت شاید خداوند تع عوض
داده باشد بهتر ازاه که مهمان اکرامی داشتیم بعد ازاه کفت ای فرزند بدرستی که این
کوسفند در دلهاء مریدان چرا می کند چون دلهای ایشان خوشست شیر او خوشست
و اکر متغیر است شیر او نیز متغیر است پس شما دلها خوش کردانید امام یافعی رحمه الله
می کوید که مراد بمریدان که آن زن کفت وی و شوهر ویست و لیکن عام ذکر کرد از برای
ستر و تلبیس و از برای تحریض مریدان بر طیب قلوب معنی آنست که چون خوشست
دلهای ما خوشی است آنچه نزد ماست پس شما نیز خوشی کردانید دلهای خود تا خوشی
شود آنچه نزد شماست تکملهٔ سری سقطی رحمهما الله تعالی زنی بود شاکردی سری ٥٩٦
سقطی و آن زن را پسری بود پیش معلم آن پسر را باسیا فرستاد وی در آب افتاد
و غرق شد معلم ازاه معنی شیخ سری را خبر داد سری کفت برخیزید و با من بیایید تا پیش
مادر وی رویم برفتند شیخ سری قدس سره با مادر کودک بنیاد سخن کرد در صبر بعد
ازاه در رضا زه کفت ای اوستاد مراد تو از این تقریر چیست کفت پسر تو

غرق شده است کفت پسر من کفت بلی کفت بدرستی که خدای تع این نکرده است
شیخ سری باز در صبر و رضا سخن آغاز کرد زن کفت برخیزید و با من بیایید بر خاستند
و با وی برفتند تا بجوی آب رسیدند پرسید که کجا غرق شده است کفتند اینجا انجا
رفت و بانک زد که فرزند محمد کفت لبیک ای مادر آن زن بآب فرو رفت و دست
پسر باکرفت و بخانه برد شیخ سری التفات بشیخ جنید کرد و کفت این چیست کفت
این زن رعایت کننده است هر چیزی را که خدای تع بر وی واجب کرده است
و حکم هر که چنین باشد آنست که هیچ حادثه حادث نشود نسبت بوی مکر که وی را
بآن اعلام کنند چون وی ابغوت پسر اعلام نکردند دانست که آن حادث نشده است
لاجرم انکار کرد و کفت خدای تع این نکرده است تحفه رحمها الله تع سری سقطی ٥٩٧
می کوید رحمه الله تع که شبی خوابم نیامد و قلق و اضطراب عجب داشتم چنانکه از تهجد محروم ماندم
چون نماز بامداد کردم بیرون رفتم و بهر جا که کمان می بردم که شاید آنجا ازاه اضطراب
تسکینی شود کذر کردم هیچ سودی نداشت آخر کفتم به بیمارستان بکذرم و اهل ابتلا را
به بینم باشد که بترسم و متنبه شوم چون به بیمارستان در آمدم دل من بکشاد و سینهٔ
من منشرح شد ناکاه کنیزکی دیدم بسیار تازه و پاکیزه جامهای فاخر پوشیده و بوی
خوش از وی بمن رسید منظری زیبا و جمال نیکو داشت و بهر دو پای و هر دو دست در بند
بود چون مرا دید چشمهاء پر آب کرد و شعری چند بخواند صاحب بیمارستان را کفتم این کیست
کفت کنیزکیست دیوانه شده خواجهٔ وی وی را بند کرده که مکر باصلاح آید چون سخن
صاحب بیمارستان شنید کریه در کلوی وی کره شد بعد ازاه این ابیات خواند که ر فت
شعر معشر الناس ما جننت و لکن ، انا سکرانة و قلبی صاحی ، اغللتم یدی و لم آت ذنبا ،

غیر جهدی فی حبه وافتضاحی ، انا مفتونة بحب حبیب لست ابغی عن بابه من براحی ،
فصلاحی الذی زعمتم فسادی ، وفسادی الذی زعمتم صلاحی ، ما علی من احب مولی
الموالی ، وارتضاه لنفسه من جناحی ، سخن وی مرا بسوخت و بانده و گریه آورد
چون آب چشم می بدید گفت ای سری این گریه است بر صفت او چون باشد اگر او را بشناسی
چنانچه حق معرفت است بعد ازان ساعتی بیخود شد چون باخود آمده گفتم ای جاریه گفت
لبیک ای سری گفتم مرا از کجا می شناسی گفت جاهل نشدم ازان زمانکه وی را شناختم
گفتم که می شنوم که یاد محبت می کنی کرا دوست می داری گفت آنکس که شناسا کردانید مارا
بنعمتهای خود و منت نهاد بر ما بعطا بدلها قریب است و سائلان را مجیب گفتم ترا اینجا که
محبوس کرده است گفت ای سری حاسدان باهم یاری کردند بعد ازان شهقهٔ بزد که
من گمان بردم که مگر حیوة از وی مفارقت کرد بعد ازان باخود آمد و بیتی چند مناسب
حال خود بخواند صاحب بیمارستان را گفتم او را رها کن رها کرد گفتم برو هرجا که خواهی
گفت ای سری بکجا روم و مرا جای رفتن نیست آنکه حبیب دل منست مرا مملوک بعض
ممالیک خود گردانیده است اگر مالک من راضی شود بروم والا صبر کنم گفتم والله که
وی از من عاقلتر است ناگاه خواجهٔ وی به بیمارستان در آمد و صاحب بیمارستان را گفت
تحفه کو گفت در اندرون است و شیخ سری پیش اوست خرم شد در آمد و بر من سلام
گفت و مرا تعظیم بسیار کرد گفتم این کنیزک اولیتر است از من بتعظیم سبب چیست که وی را
محبوس کرده گفت عقل وی رفته است نمی خورد و نمی آشامد و خواب نمی کند و ما را نمی
گذارد که خواب کنیم بسیار فکر و بسیار گریه است و حال آنکه تمام بضاعت من وی است
وی را خریده ام بهمه مال خود به بیست هزار درم و امید در بسته بودم که مثل بهای وی

بروی سود کنم از جهت کمال که در صنعت خود دارد گفتم صنعت او چیست گفت مطربه است
گفتم چند گاه است که این زحمت بوی رسیده است گفت یکسال گفتم ابتدای آن چه بود
گفت عود در کنار داشت و تغنی باین ابیات می کرد شعر وحقک لا نقضت الدهر عهدا ،
ولا کدرت بعد الصفو ودا ، ملأت جوانحی والقلب وجدا ، فکیف الذ او اسلو واهدا ،
فیا من لیس لی مولی سواه ، اراک ترکتنی فی الناس عبدا ، بعد ازان برخاست و عود شکست
و بگریه در آمد ما وی را بمحبت کسی متهم داشتیم و روشن شد که ازان اثری نبود از وی پرسیدم که
حال چنین است با دل خسته و بتباه شکسته گفت شعر خاطبنی الحق من جنانی ،
فکان وعظی علی لسانی ، قربنی منه بعد بعد ، وخصنی الله واصطفانی ، اجبت
لما دعیت طوعا ، ملبیا للذی دعانی ، وخفت مما جنیت قدما ، فوقع الحب
بالامانی ، بعد ازان صاحب کنیزک را گفتم بهای او بر من است و زیادت نیز می دهم
آواز بر داشت و گفت وا فقراه ترا کجاست بهای او تو مردی درویشی وی را گفتم تو
تعجیل مکن تو هم اینجا باش تا من بهای وی را بیاورم بعد ازان گریان برفتم و بخدای
سوگند که از بهای وی نزدیک من یک درم نبود و شب دراز حیران و متحیر مانده و تنها تضرع
میکردم و نمی توانستم که چشم برهم زنم وی گفتم ای پروردگار من تو میدانی پنهان و آشکار من
و مرا اعتماد بر فضل تو کرم مرا رسوا مکن ناگاه یکی در بزد گفتم کیست گفت یکی
از احباب در بگشادم مردی دیدم با چهار غلام و شمع با او گفت ای استاد اذن
در آمدن می دهی گفتم در آی چون در آمد گفتم تو کیستی گفت احمد بن مثنی امشب بخواب
دیدم که هاتفی مرا آواز داد که پنج بدره بردار و پیش سری ببر و نفس وی را باین خوشی کن
تا تحفه را بخرد که ما را با تحفه عنایت است چون این بشنیدم سجدهٔ شکر کردم بدانچه

خدای تع مرا داد از نعمتِ خود سیری کوید بنشستیم وانتظار صبح می بردم چون نماز صبح کذاردم
بیرون آمدم و دستِ وی کرفتم و به بیمارستانه بردم صاحب بیمارستانه چیزی راحت
می نکریست چون مرا دید کفت مرحبا درای بدرستی که تحفه را نزد خدای تع قربی و اعتباری
هست که دوشی هاتفی بمن آواز داد و کفت شعر اِنَّهَا مِنَّا بِبَالِ لَيسَ تَخْلُو مِن نَوَالِ •
قُرْبُهَا ثُمَّ تَرَقَّت وَعَلَت فِي كُلِّ حَالِ • چون تحفه ما را بدید چشم پر آب کرد و با خدای تع
در مناجات می کفت مرا در میانهِ خلق مشهور کردانیدی در این وقت که نشسته بودیم
صاحب تحفه بیامد کریان کفتم کریه مکن که انچه تو کفتی آورده ام به پنج هزار سود و
کفت لا والله کفتم بده هزار کفت لا والله کفتم بمثلِ بهایش سود کفت اگر همهٔ دنیا بمن دهی
قبول نمی کنم وی آزادست خالصًا لله تع سبحانه کفتم قصه چیست کفت ای استاد
دوشم مرا توبیخ کردند ترا کواه می کیرم که از همهٔ مالِ خود بیرون آمدم و در خدای تع
کریختم اللّهُمَّ كُن لِي بِالسَّعَةِ كَفِيلًا وَبِالرِّزْقِ جَمِيلًا • روی با بن مثنی کردم وی نیز می
کریست کفتم چرا می کریی کفت کویا خدای تع با انچه مرا آن خواند از من راضی نیست
ترا کواه می کیرم که صدقه کردم همهٔ مالِ خود را خالصًا لله سبحانه کفتم ایا چه بزرک چیست
برکتِ تحفه بر همه بعد از آن تحفه برخاست و جامها که در بر داشت بیرون کرد و پلاسی
پارهٔ بپوشید و بیرون رفت و می کریست کفتم خدای تع ترا رها داد کریه چیست
کفت شعر هَرَبتُ مِنهُ اِلَيهِ • وَبَكَيتُ مِنهُ عَلَيهِ • وَحَقِّهِ هُوَ سُؤلِي • لَا زِلْتُ بَينَ يَدَيهِ •
حَتّى اَنَالَ وَاَحظى • بِمَا رَجَوتُ لَدَيهِ • بعد از آن بیرون آمدیم و چند انکه تحفه را
طلبیدیم نیافتیم عزیمتِ کعبه کردیم ابن مثنی در راه بمرد و من و خواجهٔ تحفه بمکه
درآمدیم در آن وقت که طواف می کردیم آواز مجروحی شنیدیم که از جکرِ ریش میکفت

شعر مُحِبُّ اللهِ فِي الدُّنيَا سَقِيمٌ • تَطَاوَلَ سُقمُهُ فَدَوَاهُ دَاهُ • سَقَاهُ مِن مَحَبَّتِهِ بِكَأسٍ •
فَاَروَاهُ المُهَيمِنُ اِذ سَقَاهُ • فَهَامَ بِحُبِّهِ وَسَمَا اِلَيهِ • فَلَيسَ يُرِيدُ مَحبُوبًا سِوَاهُ •
كَذَاكَ مَنِ ادَّعَى شَوقًا اِلَيهِ • يَهِيمُ بِحُبِّهِ حَتّى يَرَاهُ • پیش او رفتم چون مرا دید کفت
ای سری کفتم لبیک تو کیستی که خدای تع بر تو رحمت کناد کفت لا اله الا الله بعد
از شناختن ناشناختن واقع شد من تحفه ام و وی همچو خیالی شده بود و
کفتم ای تحفه چه فایده دیدی بعد از انکه تنهایی اختیار کردی از خلق کفت خدای
تع مرا بقرب خود انس بخشید و از غیر خود وحشت داد کفتم ابن مثنی مرد کفت
رحمه الله تع خدای ویرا از کرامتها چندان بخشید که هیچ چشم ندیده است و همسایهٔ
منست در بهشت کفتم خواجهٔ تو که ترا آزاد کرد با من آمده است دعایی پنهان
کرد و در برابرِ کعبه بیفتاد و بمرد چون خواجهٔ وی بیامد و ویرا مرده دید بر وی
در افتاد بر فتم و ویرا بجنبانیدم مرده بود هر دو را تجهیز و تکفین ایشان کردیم و بخاک سپاردیم
٥٩٨ رحمهما الله تع ام محمد رحمها الله تعالی وی عمهٔ شیخ محی الدین عبد القادر کیلانی است
رضی الله عنهما از زنانِ صالحات بوده است کویند یکبار در کیلان خشک سالی شد
مردم با ستسقا بیرون رفتند باران نیامد همه مردم بدرِ خانه ام محمد آمدند و دعای
باران خواستند ام محمد پیشِ خانهٔ برفت خود را و کفت خداوندا من جاروب
کردم تو آب بپاشی چندان بر نیامد که باران در ایستاد و چنانکه کویی دهانهٔ
٥٩٩ مشکها راکشاده اند بیبکِ روبه رحمها الله تع شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تع
روحه کوید که بمرو بودیم پیرزنی بود که او را بیبک کفتندی بنزدیکِ ما آمد و کفت
ابو سعید بتظلم آمده ام ما کفتیم بر کوی کفت مردمان دعا می کنند که ما را یک نفس

باز مگذار رسی سالست که می گوییم که مرا یک طرفة العین بمن باز گذار تا بینم که من کیم
یا من خود هستم هنوز اتفاق نیافته است دختر کعب رحمها الله تع شیخ ابو سعید ۶۰۰
ابو الخیر قدس الله تع سره گفته است که دختر کعب عاشق بود بر آن غلام اما پیران
همه اتفاق کردند که این سخنی که او می گوید نه آن سخن باشد که بر مخلوق توان گفت او را
جای دیگر کار افتاده بود روزی آن غلام آن دختر را ناگاه دریافت سر آستینش
وی گرفت دختر بانگ بر غلام زد گفت ترا این بس نیست که من با خداوندم و ان
مبتلایم بر تو بیرون دادم که طمع می کنی شیخ ابو سعید گفت سخنی که او گفته است
نه چنان است که کسی را در مخلوق افتاده باشد وی گفته است شعر عشق را
باز اندر آوردم به بند • کوشش بسیار نامد سودمند • عشق دریای کرانه ناپدید
کی توان کردن شنای هستمند • عشق را خواهی که تا پایان بری • بس که بپسندید
باید ناپسند • زشت باید دید و انگارید خوب • زهر باید خورد و انگارید قند •
توسنی کردم ندانستم همی • کز کشیدن تنگتر گردد کمند فاطمه بنت مثنی رحمها ۶۰۱
الله تع شیخ محی الدین عربی رضی الله عنه در فتوحات می گوید که من سالها بنفس خود
خدمت وی کرده ام و سن وی آن وقت بر نود و پنج و سال زیادت بود و من
شرم داشتم که بر روی نگاه کنم از تازگی و نازکی رخسار وی هر که ویرا بدیدی
پنداشتی که چهارده ساله است و ویرا با حضرت حق سبحانه و تع حالی عجب
بود و مرا بر همه کسانی که از ابنای جنس من بخدمت وی می رسیدند اختیار کرده
بود و وی گفت مثل فلان کسی ندیده ام وقتی که پیش من می آید بهمگی خود
می آید و در بیرون هیچ نمی گذارد و وقتی که بیرون میرود پیش من هیچ باقی نمی گذارد

وی

و هم شیخ می گوید که از وی شنیدم که می گفت مرا عجب می آید از کسی که میگوید که
حق را سبحانه دوست می دارم و بوی شادمانی نمی کند و حال آنکه حق سبحانه
مشاهد وی است و چشم وی ناظر باو و بیست در هر چیزی یک طرفة العین غایب
نمی شود و این مردمان چون دعوی محبت او می کنند می گریند آیا شرم نمیدارند قرب
محبت از همه مقربان زیادت است پس برای چه می گریند پس گفت ای فرزند چه
می گویی در آنچه من می گویم گفتم سخن آنست که تو می گویی بعد از آن گفت والله
مرا تعجب می نماید حبیب من فاتحة الکتاب را خدمت من فرموده است والله که هرگز
فاتحه مرا از وی مشغول نساخته و حجاب من نشده و هم شیخ می گوید در میان آنکه
ما پیش وی نشسته بودیم ضعیفه در آمد و شهری را نام برد که شوهر من بآنجا
رفته است و داعیه داشته است که زن دیگر بکند گفتم میخواهی که باز آید گفت
آری روی بفاطمه کردم و گفتم ای مادر می شنوی که چه می گوید گفت تو چه میخواهی
گفتم قضای حاجت وی و حاجت وی آنست که شوهر وی بیاید گفت سمعا
و طاعة حالی فاتحة الکتاب برای فرستم و ویرا وصیت می کنم که شوهر این زن را
بیارد و فاتحه را خواندن گرفت و من هم با وی خواندم و دانستم که از قراءت فاتحه
صورت جسمانی انشا کرد و ویرا فرستاد و در وقت فرستادن گفت یا فاتحة
الکتاب بروی بفلان شهر و شوهر این زن را می بینی و ویرا نمی گذاری تا می آری شیخ
می گوید از فرستادن فاتحه تا آمدن شوهر وی بیش از آن فرصت نشد که قطع
۶۰۲ آن مسافت توان کرد جاریه سوداء رحمها الله تع ذو النون گوید کنیزکی سیاه
دیدم که کوه لکام ویرا بسنگ می زدند و می گفتند این زندیقه می گوید من الله را می بینم

من در پی او برفتم مرا آواز داد و گفت ای ذوالنون گفتم تو مرا چه شناختی گفت
جانهای دوستان او سپاه‌اند با یکدیگر آشنا گفتم این چیست که این کودکان
می‌گویند گفت چه می‌گویند گفتم می‌گویند که تو می‌گویی که من الله را می‌بینم گفت راست
می‌گویند تا او را بشناختم هیچ محجوب نبوده‌ام امرأة مجهوله رحمها الله تعالی ۶۰۳
وهم ذوالنون قدس سره گوید در میانهٔ آنکه در طواف بودم دیدم که نوری بدرخشید
که پرتو آن بعنان آسمان رسید در عجب ماندم طواف خود را تمام کردم و پشت
بدیوار کعبه باز نهادم و در آن نور فکر می‌کردم ناگاه آوازی اندوهگینی بگوشم آمد
در پی آواز برفتم دیدم که جاریهٔ باستار کعبه درآویخته و می‌گوید شعر أنتَ تدری
یا حبیبی ، من حبیبی أنتَ تدری ، ونحول الجسم والدمع یبوحان بسرّی ، قد کتمت
الحبّ حتّی ضاق بالکتمان صدری ، بیک جانب شدم و از درد وی گریان شدم ضاق
پس گفت الهی وسیّدی ومولای بحبّک لی الا غفرتنی گفتم ای جاریه ترا این بس
نیست که گویی بحبّی لک که می‌گویی بحبّک لی چه می‌دانی که او ترا دوست می‌دارد
گفت مر خدای را بندگان هستند که ایشان را دوست می‌دارد پس ایشان او را
دوست می‌دارند نشنیده‌ای قول الله تعالی را که گفت فسوف یأتی الله بقوم یحبّهم
ویحبّونه محبت وی مر ایشان را سابق است بر محبت ایشان مر وی را گفتم ترا بس
ضعیف و نحیف می‌بینم مگر بیماری گفت شعر محبّ الله فی الدنیا سقیم ،
تطاول سقمه فدواه داه ، کذا من کان للباری محبّا ، یهیم بذکره حتی یراه ،
پس مرا گفت باز پس نگر باز نگریستم هیچکس ندیدم روی بوی کردم وی را نیز ندیدم
ندانستم کجا رفت جاریهٔ مجهوله رحمها الله تعالی وهم ذوالنون گوید قدس سره که مرا کنیزکی ۶۰۴

صفت

صفت کردند متعبّده از حال وی خبر پرسیدم گفتند در دیر خرابست بآن دیر آمدم
کنیزکی دیدم ضعیف جسم که بیخوابی شب در وی اثر کرده بود بر وی سلام کردم جواب
داد وی را گفتم ای جاریه در مسکن نصاری می‌باشی گفت سر بردار غیر از خدای تعالی
در هر دو سرای می‌بینی گفتم هیچ وحشت تنهایی نمی‌یابی گفت از من دور شو او دل مرا
از لطایف حکمت خود و محبت خود چنان پر کرده است که شوق دیدار خود بر من گماشته
که در دل خود هیچ موضع از برای غیر او نمی‌یابم گفتم ترا حکیم می‌بینم مرا بدی فرآر ازین نکاتی
و راه راست بر من بکشای گفت ای جوانمرد تقوی زاد خود ساز و زهد طریق
خود و ورع بارگیر خود و سلوک کن در طریق خایفان تا برسی بر دری که نه حجاب
بینی آنجا و نه بواب خازنان خود را بفرماید که در هیچ کاری نافرمانی تو نکنند امرأة ۶۰۵
مصریه رحمها الله تعالی در تاریخ امام یافعی از یکی از مشایخ روایت کرده است که زنی
در نواحی مصر سی سال بر یک جای اقامت کرد که در سرما و گرما از آنجا نرفت و درین
سی سال هیچ نخورد و هیچ نیاشامید امرأة مصریه اخری رحمها الله تعالی وهم امام ۶۰۶
یافعی در کتاب روض الریاحین آورده است که یکی ازین طایفه گفت که در
نواحی مصر زنی دیدم واله و حیران سی سال بر دو پای ایستاده بود در زمستان
و تابستان نه بشب نشست و نه بروز و از آفتاب و باران وی را پناهی نبود و مارها
و ثعبانها گرد وی در می‌آمدند امرأة خوارزمیه رحمها الله تعالی وهم امام یافعی در تاریخ ۶۰۷
خود از یکی از علما نقل کرده که گفت در خوارزم زنی دیدم که زیادت از بیست
سال هیچ نخورده بود و هیچ نیاشامیده جاریهٔ حبشیه رحمها الله تعالی ۶۰۸
شیخ محی الدین عبد القادر گیلانی قدس الله تعالی سره فرموده است که اول بار که از بغداد

عزیمت حج کردم بر قدم تجرید هنوز جوان بودم تنها رفتم شیخ عدی بن مسافر مرا پیش
آمد و وی جوان بود پرسید که کجا می‌روی گفتم بمکه گفت میل صحبت داری گفتم من بر قدم
تجریدم گفت من نیز بر قدم تجریدم با هم روان شدیم در بعضی از روزها دیدیم که جاریهٔ
حبشیهٔ پیدا شد برقع بسته در پیش من بایستاد و تیز تیز در روی من نگریست پس
گفت از کجایی ای جوان گفتم از عجم گفت امروز مرا در رنج افکندی گفتم چرا گفت درین
ساعت در بلاد حبشه بودم مرا مشاهده افتاد که خدای تعالی بر دل تو تجلی کرد و ترا
عطا فرمود آنچه مثل آن عطا نفرموده غیر ترا از آنان که من می‌دانم خواستم که ترا ببینم و بشناسم
پس گفت امروز من در صحبت شمایم و امشب با شما افطار میکنم و روان شد وی
در یک طرف وادی می‌رفت و ما در یک طرف چون شب شد طبقی از هوا فرود آمد
بر آن شش رغیف با سرکه و سبزها آن جاریه گفت الحمد لله الذی اکرمنی واکرم ضیفی
هر شب بر من دو رغیف فرود می‌آمد امشب برای هر یک دو رغیف فرود آمد بعد
از آن سه ابریق آب فرود آمد بیاشامیدیم در لذت و حلاوت بآبی که بر روی زمین
می‌باشد نمی‌مانست پس در آن شب از ما جدا شد و برفت چون بمکه رسیدیم شیخ
عدی را در طواف تجلیهٔ واقع شد که بیخود بیفتاد چنانکه بعضی میگفتند که وی بمرد
ناگاه دیدم که آن جاریه بالای سر وی ایستاده است و می‌گوید که زنده گرداناد
آنکس که ترا میرانیده است سبحان الذی لا یقوم الحادثات لتجلی نور جلاله الا بتثبیته
ولا یستقر الکائنات لظهور صفاته الا بتأییده بل اختطفت سبحات قدسه ابصار
العقول واخذت لمحات بهائه الباب الفحول بعد از آن در طواف بر من تجلیهٔ واقع شد
و از باطن خود خطابی شنیدم و در آخر آن باشی گفتند ای عبد القادر تجرید ظاهر را

بگذار

بگذار و تفرید و توحید را لازم دار و از برای نفع مردمان بنشین که ما را بندگان خاص
هستند که میخواهیم ایشان را بر دست تو بشرف قرب خود برسانیم ناگاه آن جاریه
گفت ای جوان نمی‌دانم امروز چه شانست ترا که بر سر تو از نور خیمهٔ زده اند و تا
عنان آسمان ملائکه گرد تو در آمده اند و چشم همهٔ اولیا از مقامهای خود در
تو خیره مانده است و همه بمثل آنچه ترا داده اند امیدوار شده اند بعد از آن
٦٠٨ آن جاریه برفت دیگر او را ندیدم **امرءة اصفهانیه رحمها الله تعالی** یکی از اصحاب
شیخ عبد القادر رضی الله عنه گفته است که روزی شیخ بر بالای منبر استغراق واقع
شد و وی نمی‌دانست همه حاضران بموافقت شیخ دستارها را و طاقیها در پای
منبر انداختند چون شیخ بحال خود باز آمد و سخن آخر کرد و مرا اشارت
کرد و مرا گفت دستارها و طاقیها را با صاحبان آنها باز گردان چنان کردم یک
عصابه باقی ماند که صاحب آن پیدا نبود شیخ گفت آنرا بمن ده بوی دادم بر دوش
خود انداخت فی الحال ناپیدا شد من حیران ماندم چون شیخ از منبر فرود آمد با من
گفت چون اهل مجلس ما جامها بنهادند ما را خواهریست باصفهان وی هم عصابهٔ
خود را بنهاد چون من آنرا بر دوش خود نهادم انداختم وی از اصفهان دست خود را دراز
٦٠٩ کرد و آنرا برداشت **امرءة فارسیه رحمها الله تعالی** شیخ نجیب الدین علی بن بزغش
رحمه الله تعالی گفته است که وقتی زنی از شهرها بطلب یگانهٔ بشیراز آمده بود و فقرها
بخانهٔ ما می‌آمد و زنی با خبر بود وقتی چند روز در خانهٔ ما بود و مرا دست
تنگی روی نمود و وی می‌دانست آن حال را و ظرفی چند در خانه بود که اگر وقتی چیزی
بیع از حبوب مثل گندم و جو چیزی بفرستادی در آن ظرف کردیمی و آن ظرفها تهی بود ج

وسرهای انبارا پوشیده بودیم تا پاک بماند تا وقت حاجت آن زن پنداشت که ما کرچیزی دران
ظرفها هست مرا گفت چون دست تنگی روی نموده است چرا از آنچه درین ظروفست
قوت نسازی گفتم اینها تهیست گفت چون تهیست چرا سرهای انها پوشیده است گفت
تا پاک بماند آن زن برخاست و سرهای انبارا برگرفت و کشاده گذاشت و گفت از آن زن تهی است
که دهن بر هم نهاده است چون سر آن کشاده باشد همچو دهنی باشد که باز کرده باشد و
گرسنه باشد حق تع از آن قوت فرستد و قوت هر چیزی مناسب آن چیز برساند در وقت
حاجت پس قوت این ظروف غله است چون تهی شکمی وی ظاهر گردد بر غله وجوب گردانند
پس چون آن زن این تصرف باکرد در حال حق تع چندان گندم فرستاد که آن ظروف پر کرده شد
وآن زن از اولیای خدای تع بود • با تمام رسید و اهتمام انجامید کتاب نفحات الانس
من حضرات القدس که مقصود ازان شرح اخلاق و احوال افعال و بیان مقامات
و احوال کرم رواخ بود که بقدم صدق هر راه بادیه طلب را سپرده اند و بدو گام
خطوتین وقد وصلت پی بکعبه مطلوب برده مورد اخلاق الهی شده اند و مظهر اسما
نامتناهی گشته حکمت در ایجاد عالم وجود ایشانست و مقصود از اظهار بنین
وبنات آدم مقام کشف و شهود ایشانست

۷۷۷ شعر ۷۷۷

حبذا قومی که دیدی حق بود دیدارشان • محو باشد در شهود ستر غیب اسرارشان
جمله در کهف فنا از هستی خود خفته اند • لیک بیدارند خواب آلودگان بیدارشان
گرچه اندایند خورشید جمال خود بگل • مشرق و مغرب گرفته پرتو انوارشان
از خدا خواهند ستر ذات خود در ذات او • این بود ساعت بساعت سر استغفارشان
ریخته باران عرفان از سحاب ما کرمت • شسته نقش حرف غیر از صفحه پندارشان

هر یکی

هر یکی را با خود از سودای دل بازارها • ز آتش شوق و محبت گرمی بازارشان
یکدم از طوف در و دیوار شاه منکن غفر • صدکنان یش از در و صد بیشتر از دیوارشان
کار شان جز نفی ذات و وصف و فعل خویش نیست • ای خدا چه بود که جای را کنی در کارشان

رباعیة فی اتمام تاریخه

این نسخه مقتبس ز انفاس کرام ••• گر زوی نفحات انس آید بمشام
از هجرت فخر بشر و خیر انام ••• در نهصد و هشتاد و سیم گشت تمام

المنة لله على الاتمام • والفوز بحسن الاختتام • والصلوة على اكمل الانام • وآله واصحابه البررة
الكرام • وبعد فقد وقع الفراغ من تحرير تلك الدرة البيضاء وتبييضها • وتسطير تلك الشمسة
الزهراء وتتميمها • وتنظيم تلك الفريدة التى الفاظها احلى من العصيدة • وترقيم تلك الجريدة التى
الفاظها زادت فوائد عميمة • اعنى بها المسمات بنفحات الانس من حضرات القدس • من تأليفات الامام
المحقق • والحبر المدقق • العالم العامل • والفاضل الكامل • افضل الفضلاء • واعلم العلماء • مخدوم
حضرت ساحى عبد الرحمن بن احمد الجامى • تغمده الله بغفرانه • واسكنه بحبوحة جنانه • على يد اضعف العباد
واحوجهم الى رحمة ربه يوم التناد • ادريس بن محمد بن قاسم • يسر الله له ولوالديه شفاعة محمد ابى القاسم • وانفع
بلطفه وكرمه ايام حيوته • وجعل العلم سببا للنجاته • وذريعة لرفع درجاته • ووسيلة لدفع دركاته • ووفقه
لما هو الاولى والاحرى • فى الاولى والاخرى • ضحوة يوم الاثنين السادس عشر من شهر رجب الواقع فى شهور سنة سبع
وثمانين وتسعمائة • من الهجرة النبوية • والنوبة المصطفوية • عليه افضل السلام • واكمل الكلام • بمحروسة قسطنطنية
حماها الله عن كل البلية • فى دار السلطنة السلطان الاعظم والخاقان المعظم السلطان بن السلطان السلطان مراد خان ابن
عليه الحامده والغفران • حامدا الله المجيد • ومصليا على نبيه الحميد • وعلى آله وصحبه الاخيار • وعلى علماء امته
الابرار • فيا واجب الوجود • ويا فايض الجود • افض علم من كتب هذه وهذا من بركات المذكورين فى هذا
ولمن قال آمين • اذا نظر او سمع فى كل حين • امين يا رب العالمين
ويا خير الناصرين

سنه ۹۸۷

حسبي الله وحده
من الكتب التي وقفها الفقير
الى الله ربه ذي المواهب
محمد الداعي بابن الصدر عفي عنه
١١٧٥ وقفي عبده

٧١٨

سيد عارف بن سيد محرم الكفوي محمود اغادن خفيه
طلبه مزد ويردم سنه تسع وخمسين والف

سيد حسن بن سيد احمد الكنكري
طلبه مزد ويرلكم ٢ ربيع الآخر سنه ١٠٥

عبد العزيز بن احمد الكماخي
سنه ١٠٢